ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Με την συνδιοργάνωση των Δήμων: Κορίνθου, Κιάτου, Λουτρακίου Περαχώρας, Ξυλοκάστρου και ΝΕΛΕ Κορινθίας

Α΄ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Επιστήμης - Φιλοσοφίας και Τέχνης

10-12 Απριλίου 1992

ΕΝΑΡΞΗ:

10 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, Παρασκευή, ώρα 4.30μ.μ. ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΚΙΝ/ΦΟΣ ΛΑ·Ι·Σ.

11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, Σάββατο, ώρα 9.00 π.μ., ΛΟΥΤΡΑΚΙ, αίθουσα Πνευματικού Κέντρου.

11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, Σάββατο, ώρα 5.30 μ.μ., ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟ, αίθουσα Κέντρου Νεότητος.

12 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, Κυριακή, ώρα 9.00 π.μ., ΚΙΑΤΟ, αίθουσα Δημαρχείου.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Του κ. ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΔΙΑ
Νομάρχη Κορινθίας

Η καθιέρωση Συνεδρίων στην Επαρχία, αποτελεί πολύτιμη προσπάθεια ανύψωσης του επιστημονικού και πνευματικού επιπέδου του Λαού μας.

Είναι μία γόνιμη επικοινωνία με τους επιστήμονες του Επαρχιακού χώρου και το Λαό και μια δημιουργική κι εμπνευστική ώθηση της Νεότητας **για** επιστημονικές και πνευματικές εφέσεις και κατακτήσεις, όταν τα θέματα είναι εναλλασσόμενα και με κέντρο, κατά κανόνα, την παρουσία της γενέθλιας γης, σε υψηλές αναγωγές.

Με τον τρόπο αυτό, δίνεται η ευκαιρία υψηλών κεντρισματων για ευρύτερους ψυχικούς και γνωστικούς ανεφοδιασμούς Λαού και Νεολαίας.

Σταθεροποιούμε, κατά κάποιο τρόπο, τα υψηλά ενδιαφέροντά τους, σε αρκετούς τομείς της δράσης, της επιστημονικής και της πνευματικής ενημέρωσης.

Μπορεί σήμερα τα μαζικά μέσα ενημέρωσης, σ' ευρεία κλίμακα, να προσφέρουν γνώσεις, αλλά η προσφορά των Πνευματικών Συμποσίων με τις υπεύθυνες εισηγήσεις είναι ανεκτίμητη προσφορά συστηματικής Γνώσης και επίμοχθης έρευνας για πλουτισμό και κέντρισμα των πνευματικών και επιστημονικών ενδιαφερόντων όλων μας.

Θεωρώ χρέος μου να ευχαριστήσω εγκάρδια τους διακεκριμένους Καθηγητές των Πανεπιστημίων μας και του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου και τους άλλους εκλεκτούς εισηγητές που τόσο πρόθυμα δεχτήκανε να μας συμπαρασταθούν στη δημιουργική πρωτοβουλία μας για το πρώτο «Κορινθιακό Συμπόσιο Φιλοσοφίας, Επιστήμης και Τέχνης», που στοχεύει στην ανύψωση του επιστημονικού και πνευματικού χώρου της Επαρχίας, που θ' αποτελέσει μια λαμπρή για το μέλλον πνευματική αφετηρία.

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Νομάρχης Κορινθίας: Χρίστος Λαδιάς

Δήμαρχος Κορίνθου: Π. Δαλακλείδης
Δήμαρχος Σικυώνος: Αθ. Εμμανουηλίδης
Δήμαρχος Λουτρακίου: Γ. Γιωτάκης
Δήμαρχος Ξυλοκάστρου: Δ. Σκούρας

Πρόεδρος Δικηγορικού Συλλόγου Κορινθίας
Πρόεδρος Ιατρικού Συλλόγου Κορινθίας
Πρόεδρος Εμπορ. Επιμελητηρίου Κορίνθου
Πρόεδρος Εμπορ. Συλλόγου
Πρόεδρος Οδοντιατρικού Συλλόγου
Πρόεδρος Φαρμακευτικού Συλλόγου
Πρόεδρος Συλλόγου Μηχανικών
Πρόεδρος Συνδέσμου Φιλολόγων Νομού Κορινθίας
Πρόεδρος ΕΛΜΕ
Πρόεδρος Διδασκαλικού Συλλόγου
Πρόεδρος Ένωσης των Κορινθίων Αθηνών
Πρόεδρος «Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών»
ΝΕΛΕ Κορινθίας

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

1) ΣΤΕΦΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, Σχολ. Σύμβουλος Φιλολόγων Ν. Κορινθίας
2) ΚΕΛΛΑΡΗΣ ΣΠΥΡ., καθηγητής Δ/ντης Β/θμιας εκπαίδ. Ν. Κορινθίας
3) ΙΑΤΡΟΥ ΜΙΧ. διδάσκαλος Δ/ντης Α/θμιας Εκπαιδ. Ν. Κορινθίας
4) ΣΠΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ καθηγητής, Γραμματέας ΝΕΛΕ Κορινθίας
5) ΔΟΥΛΑΒΕΡΑΣ ΑΡΙΣΤ. Δ/ντης Λυκείου Βραχατίου
6) ΑΘΟΥΣΑΚΗΣ ΑΔΑΜ, Προϊστάμενος Γ.Α.Κ. Αρχείων Ν. Κορινθίας
7) ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΜΑΡΙΟΣ, Καθηγητής

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ

1) ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ, Προϊσταμένη Τύπου και Δημ. Σχέσεων Νομαρχίας Κορινθίας
2) ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ ΝΙΚΟΣ Στέλεχος ΥΠΕΘΟ Νομ. Κορινθίας
3) ΣΚΛΗΡΗ ΣΩΤΗΡΙΑ διδασκάλισα Προϊσταμένη τμ. Ισότητας των Φύλων Ν. Κορινθίας
4) ΚΑΡΑΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ Δ. Συνεργάτης Γραφ. Τύπου
5) ΣΤΡΑΤΟΥΔΑΚΗΣ Θ. Δημοσιογράφος Γραφ. Τύπου Ν. Κορινθίας

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

1) ΚΑΤΣΑΠΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Προϊστάμενος Δ.Ο.Υ. Κορίνθου
2) ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ Προϊσταμένη Τύπου και Δημ. Σχέσεων Νομαρχίας Κορινθίας
3) ΣΑΡΡΗΣ ΝΙΚ. Δημοτ. Σύμβουλος Δήμου Κορινθίων, υπαλλ. Νομαρχίας Κορινθίας
4) ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ Ν. Στέλεχος ΥΠΕΘΟ Νομαρχίας Κορινθίας
5) ΣΠΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ καθηγητής, Γραμματέας ΝΕΛΕ Κορινθίας

Χ Α Ι Ρ Ε Τ Ι Σ Μ Ο Ι 4.30 μ.μ.

1) Εκπρόσωπος της Κυβερνησης
2) Βουλευτές Νομού Κορινθίας
3) Πρόεδρος Ακαδημίας κ. Σόλων Κυδωνιάτης
4) Νομάρχης Κορινθίας κ. Χρίστος Λαδιάς
5) Δήμαρχος Κορινθίας κ. Παν. Δαλακλείδης
6) Πρόεδρος Ιατρικής Σχολής Πανεπ. Αθηνών κ. Κ. Δημόπουλος
7) Πρόεδρος της «Ένωσης των Κορινθίων Αθηνών» κ. Ι. Πρωτόπαππας
8) Πρόεδρος της «Ένωσης Συντακτών Ε.Τ.» κ. Νία Κομπορόζου
9) Πρόεδρος «Πνευματικής Στέγης Κορινθίας» κ. Σήφης Γ. Κόλλιας

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 10 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992 ΚΟΡΙΝΘΟΣ

ΑΙΘΟΥΣΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ «ΛΑ·Ι·Σ»

ώρα 4.30 μ.μ.

ΟΜΙΛΗΤΕΣ ΘΕΜΑΤΑ

5.15 μ.μ. **ΚΥΔΩΝΙΑΤΗΣ ΣΟΛΩΝ**: τ. Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών
«ΚΟΡΙΝΘΟΣ: ΠΑΡΕΛΘΟΝ, ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ»

5.30 μ.μ **ΛΑΔΙΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ**: Νομάρχης Κορινθίας, Οικονομολόγος (MSC) Επικουρος Καθηγητής Τ.Ε.Ι. Αθηνών
«Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ»

5.45 μ.μ **ΠΟΤΤΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ**: Βουλευτής Κορινθίας, τέως Υπουργός
«Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

6.00 μ.μ **ΠΟΤΗΡΗΣ ΚΩΣΤΑΣ**: Βουλευτής Κορινθίας
«ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΟΙΝΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ»

6.15 μ.μ. **ΝΙΑΡΧΟΣ ΚΩΝ.**: Καθηγητής της Βυζαντινής Φιλοσοφίας του Πανεπ. Αθηνών
«ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΚΡΙΤΙΣΜΟΥ»

6.30 μ.μ **ΜΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ**: Καθηγητής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών
«ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΚΑΡΔΙΑ»

6.45 μ.μ **ΚΑΚΡΙΔΗΣ ΦΑΝΗΣ**: Ομ. Καθηγητής Πανεπιστ. Θεσ/κης
«Η ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ»

7.00 μ.μ **ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝ**: Καθηγητής του Πανεπ. Αθηνών Σεισμολόγος
«ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΚΑΙ ΣΕΙΣΜΟΙ»

7.15 μ.μ. **ΜΑΡΚΑΚΗΣ ΜΑΝ**: Καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστμίου Αθηνών
«Ο ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΣ ΡΥΘΜΟΣ ΩΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΘΥΡΑΜΒΟΥ»

7.30 μ.μ. **ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ**: Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών
«Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΣΙΚΥΩΝΟΣ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ»

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

8.00 μ.μ. **ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ**: Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών
«ΜΑΚΑΡΙΟΣ Ο ΚΟΡΙΝΘΟΥ»

8.15 μ.μ. **ΣΤΕΦΟΣ ΑΝΑΣΤ**: Σχολικός Συμβούλος Β θμιας Εκπαίδευσης
«Η ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΣΤΟΥΣ ΕΠΙΝΙΚΟΥΣ ΤΟΥ ΠΙΝΔΑΡΟΥ»

ΔΕΙΠΝΟ

ΣΑΒΒΑΤΟ 11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992 ΛΟΥΤΡΑΚΙ

Αίθουσα Πνευματικού Κέντρου

ώρα 9 π.μ.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ:
1. ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ κ. Χρ. Λαδιάς
2. **ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ - ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ** κ. Γιάννης Γιωτάκης

9.00 π.μ. **ΚΟΤΣΩΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ,** Βουλευτής Κορινθίας
«Η ΕΘΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΩΝ ΠΑΡΟΙΚΙΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

9.15 π.μ. **ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ,** Καθηγητής του COLUMBIA UNIVERCITY της Νέας Υόρκης
«Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ»

9.30 π.μ. **ΜΑΥΡΑΓΑΝΝΗΣ Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ,** Καθηγητής του Μετσοβείου Πολυτεχνείου Αθηνών
«Η ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ ΤΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ ΚΑΙ Η ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΗΣ»

9.45 π.μ. **ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ,** Καθηγητής της Ιατρ. Σχολής του Πανεπ. Πατρών
«ΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΚΕΨΗ» (Πώς η όραση τροφοδοτεί τη σκέψη και πώς η σκέψη γονιμοποιείται από την όραση).

10.00 π.μ. **ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ,** Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πατρών
«ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΣΕ ΣΕΙΣΜΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ»

10.15 π.μ. **ΦΟΥΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ,** Συγγραφέας
«ΟΙΚΙΣΤΕΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΙ» (Ποιοί Κορίνθιοι ίδρυσαν πόλεις στα Μυθικά και Ιστορικά Χρόνια»

10.30 π.μ. **ΔΕΔΕ-ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΡΙΑ,** Συγγραφέας Λαογράφος
«ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΟΡΤΩΝ ΣΤΑ ΑΘΙΚΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ»

10.45 π.μ. **ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΝΙΚΟΣ,** Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Γενεύης - Συγγραφέας
«ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑΣ»

11.00 π.μ. **ΠΑΝΟΥ-ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ,** Συγγραφέας - ποιήτρια
«Η ΕΓΚΑΤΑΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΤΕΝΕΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ»

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

11.15 μ.μ. **ΓΚΕΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ,** Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών
«Η ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΟΣ ΧΛΩΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ»

11.30 μ.μ. **ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ,** Συγγραφέας
«ΤΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΛΟΥΤΡΑΚΙ»

11.45 μ.μ. **ΣΠΙΝΘΑΚΟΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ** Καθηγητής Κοινωνιολόγος, μέλος της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης
«ΒΙΟΤΟΠΟΙ Ή ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ»

12.00 μ.μ. **ΚΩΣΤΑΡΑΣ Γ. ΒΑΣΙΛΗΣ,** Δημοσιογράφος - Συγγραφέας
«Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΜΗ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ»

12.15 μ.μ. **ΤΣΕΡΩΝΗΣ ΣΠΥΡΟΣ,** Διδάκτωρ του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου, Χειρούργου Νοσοκομείου Κορίνθου
«Ο ΙΑΤΡΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ»

12.30 μ.μ. **ΤΟΥΡΛΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ,** Λέκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν. Αθηνών
«Η ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΣΤΟΝ ΟΡΑΤΙΟ»

12.45 μ.μ. **ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ,** τ. Πρόεδρος της Πανελλήνιας Ένωσης Λογοτεχνών
«ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ»

13.00 μ.μ. **ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΜΑΡΙΟΣ,** καθηγητής Λυκείου - Γεωλόγος
«Η ΥΔΡΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΡΔΕΥΣΗ ΤΟΥ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ»

ΓΕΥΜΑ

ώρα 5.00 μ.μ.

ΑΠΟΓΕΥΜΑ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟ

Αίθουσα «Κέντρου Νεότητος»

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ:
1. ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ κ. Χρ. Λαδιάς
2. ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ, κ. Δημ. Σκούρας

5.30 μ.μ. **ΓΟΥΔΑΣ ΚΩΝ:** Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών
«Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟΝ ΙΣΘΜΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΡΙΟ - ΑΝΤΙΡΡΙΟ»

5.45 μ.μ. **ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ,** Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
«ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ»

6.00 μ.μ. **ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΣ,** Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
«ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΕΣ»

6.15 μ.μ. **ΡΟΖΟΣ Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ,** Συγγραφέας, τ. πρόεδρος Πανελλήνιας Ένωσης Λογοτεχνών
«Η ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 17ου ΚΑΙ 18ου ΑΙΩΝΑ»

6.30 μ.μ. **ΚΥΔΩΝΙΑΤΗ ΣΟΛ. ΖΑΝΕΤ,** Συγγραφέας
«ΓΥΡΩ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ»

6.45 μ.μ. **ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΚΗΣ,** Καθηγητής - Ποιητής
«ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ»

7.00 μ.μ. **ΑΘΟΥΣΑΚΗΣ ΑΔΑΜ,** Φιλόλογος-Προϊστάμενος των Γ.Α.Κ. - Αρχείων Νομού Κορινθίας
«ΜΗΤΡΩΑ ΤΩΝ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΣ ΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΩΝ ΚΑΙ ΘΥΣΙΑΣΘΕΝΤΩΝ ΩΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΙΚΩΣ ΣΥΝΕΙΣΕΝΕΓΚΟΤΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821»

7.15 μ.μ. **ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ ΣΤΕΛΙΟΣ,** Δικηγόρος
«Η ΝΟΜΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΠΕΡΧΡΕΩΜΕΝΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»

7.30 μ.μ. **ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΩΤΗΣ,** Καθηγητής Λυκείου - Θεολόγος
«ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ»

7.45 μ.μ. **ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ Ν.,** Στέλεχος του Υπουργ. Εθν. Οικονομίας
«Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ» Παρόν και Προοπτικές

8.00 μ.μ. **ΠΥΡΓΑΚΗΣ Ν. ΒΛΑΣΗΣ,** Καρδιολόγος - Διδάκτωρ Πανεπ. Αθηνών
«ΠΡΟΔΙΑΘΕΣΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΚΛΙΝΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΙΑΙΑΣ ΝΟΣΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ»

8.15 μ.μ. **ΔΟΥΛΑΒΕΡΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ,** Διδάκτωρ Φιλοσοφίας Δ/ντης Λυκείου Βραχατίου
«Ο ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΡΙΝΘΙΑ»

8.30 μ.μ. **ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΦΩΤΗΣ,** τ. Διευθυντής Εμπορικής Τράπεζας
«Η ΕΞΗΝΤΑΧΡΟΝΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΚΟΠΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ»

8.45 μ.μ. **Dr. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓ.,** Ψυχίατρος - Παιδοψυχίατρος
«ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΙ»

ΔΕΙΠΝΟ

ΚΥΡΙΑΚΗ 12 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992
ΑΙΘΟΥΣΑ: ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ ΚΙΑΤΟΥ
ώρα 9.00

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ:
1. **ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ** κ. Χρ. Λαδιάς
2. **ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΚΙΑΤΟΥ** κ. Θανάση Εμμανουήλίδη

9.00π.μ. **ΔΗΜΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ:** Βουλευτής Κορινθίας, τέως Υπουργός
«Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

9.15 π.μ. **ΝΙΑΝΙΑΣ Γ. ΔΗΜ.:** Καθηγητής Πολυτεχ. Αθηνών - Ευρωβουλευτής
«Ε.Ο.Κ. ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑ»

9.30 π.μ. **ΚΑΛΑΧΑΝΗΣ ΝΙΚΟΣ,** Καθηγητής του Πανεπ. Αθηνών
«Ο ΚΑΡΚΙΝΟΣ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ»

9.45 π.μ. **ΚΟΡΚΑΣ ΑΘ. ΙΩΑΝΝΗΣ** Αντιστράτηγος ε.α.
«Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΩΝ ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΩΝ»

10.00 π.μ. **ΧΩΡΕΜΗ ΕΛΕΝΗ,** Α.Επικ. Καθηγήτρια της Ιατρικής Σχολής του Πανεπ. Αθηνών - Δ/ντρια Τμήματος Ανοσολογίας εις το συμβατότητας Γεν. Λαϊκού Νοσοκομείου Αθηνών
«ΑΝΟΣΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ... ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΜΥΝΑΣ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ, ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ»

10.15 π.μ. **ΣΤΑΦΥΛΑΣ ΜΙΧΑΛΗΣ,** Συγγραφέας - Κριτικός
«Ο ΚΟΡΙΝΘΙΟΣ Κ.Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΚΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ»

10.30 π.μ. **ΧΑΒΙΑΡΑ-ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ ΣΕΒΑΣΤΗ,** Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων
«Η ΙΑΤΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΩΝ ΤΙΤΑΝΗΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΟΥ»

10.45 π.μ. **DR. ΔΕΡΛΩΠΑΣ ΚΩΝΣΤ.,** Γενικός Δ/ντης της Χειρ. Κλινικής του Γεν. Νοσοκομείου Κορίνθου
«ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΟΜΑΔΙΚΩΝ ΤΡΟΧΑΙΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΚΟΡΙΝΘΟΥ»

11.00 π.μ. **ΑΝΤΩΝΙΟΥ Γ. ΝΙΚΟΣ,** Δικηγόρος - Συγγραφέας
«ΑΡΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ "ΠΡΟΔΟΣΙΑ"»

11.15 π.μ. **ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ε. ΝΤΙΝΟΣ,** Σύγγραφέας - ποιητής
«ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΟΥΡΝΑΚΗΣ - ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ - ΝΙΚΟΣ Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ» (Τρεις Κορίνθιοι εκπρόσωποι της Επιστήμης, της Ποίησης και της Ζωγραφικής)

11.30 π.μ **ΛΑΖΑΝΑΣ Ι. ΒΑΣΙΛΗΣ,** Διδάκτωρ Πανεπ. Αθηνών-Συγγραφέας
«Η ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ»

11.45 π.μ. **ΓΑΙΤΑΝΑΚΗΣ ΠΑΝ.,** Σύμβουλος ΙΓΜΕ
«ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΧΩΜΑΤΕΡΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΓΕΝΝΕΤΙΚΗ ΑΔΡΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ ΣΑΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΛΥΣΗ»

Διάλειμμα

12.00 μ.μ. **ΜΑΤΣΑΝΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΣ,** Καθηγητής Πανεπ. Αθηνών - Ακαδημαϊκός
«ΕΙΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΗΜΕΝΟΣ Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΝΕΟΣ;»

12.15 μ.μ. **ΚΑΡΒΟΥΝΤΖΗΣ ΜΑΚΗΣ,** Καθηγητής του Πανεπ. Αθηνών
«ΛΑΙΣ Η ΚΟΡΙΝΘΙΑ»

12.30 μ.μ. **ΜΠΟΥΒΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ,** Λυκειάρχης, Συγγραφέας
«Η ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΕΤΙΑ»

12.45 μ.μ. **ΚΟΛΛΙΑΣ Γ. ΣΗΦΗΣ,** S.T.M. UNION THEOLOGICAL SEMINARY ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗ, τ. Επόπτης Μ.Ε.
«Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΠΙΝΔΑΡΟΥ ΣΤΟΥΣ ΕΠΙΝΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣ ΙΣΘΜΙΟΝΙΚΑΣ ΚΑΙ ΝΕΜΕΟΝΙΚΑΣ»

ΓΕΥΜΑ

ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΚΑΛΑΤΑΝΙΜΑ ΣΟΛΩΝΟΣ 66 ΚΙΑΤΟ ΤΗΛ : 25986.

Α΄ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ - ΤΕΧΝΗΣ

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Η

ΠΡΟΕΔΡΕΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ

Α΄ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

1. Ο Ακαδημαϊκός κ. Σόλων Κυδωνιάτης - Πρόεδρος
2. Ο Νομάρχης Κορινθίας κ. Χρίστος Λαδιά
3. Ο Δήμαρχος Κορινθίων κ. Παναγιώτης Δαλακλείδης
4. Ο Καθηγητής κ. Σπύρος Μουλόπουλος
5. Ο Καθηγητής κ. Ιωάννης Δρακόπουλος
6. Ο καθηγητής κ. Μανώλης Μαρκάκης

Β΄ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ

1. Ο Καθηγητής κ. Αναστάσιος Γ. Μαυραγάνης - Πρόεδρος
2. Ο Δήμαρχος Λουτρακίου-Περαχώρας κ. Γιάννης Γιωτάκης
3. Ο DR Χειρουργός Σπύρος Τσερώνης
4. Η Συγγραφέας κα Μαρία Μιχαήλ - Δέδε
5. Η Συγγραφέας κα Ευαγγελία Παπαχρίστου - Πάνου
6. Ο Συγγραφέας κ. Αντώνιος Κουκουλάς

Γ΄ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

1. Ο Καθηγητής κ. Κων/νος Γούδας - Πρόεδρος
2. Ο Δήμαρχος Ξυλοκάστρου κ. Δημήτριος Σκούρας
3. Ο Συγγραφέας - Ποιητής κ. Τάκης Μιχόπουλος
4. Ο Καθηγητής Θεολόγος κ. Φώτης Παπαγεωργίου
5. Ο Συγγραφέας κ. Ευάγγελος Ρόζος

Δ΄ ΚΑΤΟΥ

1. Ο Ακαδημαϊκός κ. Νίκος Ματσανιώτης - Πρόεδρος
2. Ο Δήμαρχος Κιάτου κ. Θανάσης Εμμανουηλίδης
3. Ο Καθηγητής κ. Νίκος Καλαχάνης
4. Η Καθηγήτρια κα Ελένη Χωρέμη
5. Ο Καθηγητής κ. Μάκης Καρβουτζής

- Διάρκεια εισηγήσεων 10-15 λεπτά ακριβώς.
- Παρασκευή βράδυ μετά τη λήξη της συνεδρίας, ώρα 9.00 έξω από τον Κινηματογράφο Λαΐς θα αναμένει λεωφορείο για το Κέντρο ΄΄ΒΑΡΕΛΑΚΙΑ ΄΄, που ο κ. Δήμαρχος Κορινθίων και το Δημοτικό Συμβούλιο προσφέρουν τιμητικό δείπνο.
- Το Σάββατο πρωί, ώρα 8.30 ακριβώς, αναχώρηση με λεωφορείο από Ξενοδοχείο ΄΄ΕΦΥΡΑ ΄΄ για Λουτράκι.
- Ώρα 2.00 μ.μ. με λεωφορείο από Πνευματικό Κέντρο Λουτρακίου για γεύμα.
- Ώρα 4.30 μ.μ. αναχώρηση από Ξενοδοχείο ΄΄ΕΦΥΡΑ ΄΄ για Ξυλόκαστρο.
- Κυριακή ώρα 8.30 π.μ. ακριβώς αναχώρηση από Ξενοδοχείο ΄΄ΕΦΥΡΑ ΄΄ για Κιάτο.

Χ Ο Ρ Η Γ Ο Ι

ΤΟΥ Α΄ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
10 - 12 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992

* ΔΗΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ

* ΔΗΜΟΣ ΣΙΚΥΩΝΟΣ (ΚΙΑΤΟΥ)

* ΔΗΜΟΣ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ - ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ

* ΔΗΜΟΣ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

* MOTOR - OIL

* ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ Α.Ε

* ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
  ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ - ΕΞΑΓΩΓΕΣ
  ΚΙΑΤΟ

Η ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΕΙ ΘΕΡΜΑ

- Η υπεύθυνη Πολιτεία ας καλλιεργήσει έτονα το πνευματικό ήθος, συνείδηση υψηλής ευθύνης, τεκμηρίωση αρετής, υψηλή προσωπική επίγνωση: ως έπαθλα μιάς δημιουργικής πνευματικής καταξίωσης , ως προσωπικό εσχατολογικό χρέος.

Κυρίες και Κύριοι Σύνεδροι,

Το Συνέδριο αυτό είναι καρπός προσωπικών μόχθων του κ. Νομάρχου και διακιωματικά του ανήκει ο δημόσιος έπαινος.

Και η Διοίκηση, πρέπει να έχει άγρυπνη συνείδηση των πνευματικών και πολιτιστικών αναγκών της Επαρχίας, ως πρωτοκύτταρο του ευρύτερου κοινωνικού Γίγνεσθαι.

- Σας συγχαίρω, Κύριε Νομάρχα, εκ μέρους της "Πνευματικής Στέγης Κορινθίας", που έχω την τιμή να είμαι πρόεδρος, και, σας εύχομαι ολόθυμα, να δικαιώνεται την διοικητική σας παρουσία, με τέτοιες λαμπρές πρωτοβουλίες, γιατί, το Συνέδριο αυτό είναι το σημαντικότερο πνευματικό συμπόσιο που έχει γίνει από τότε που υπάρχει η Κόρινθος.

Ο Λαός και τα Νειάτα, πάνω από τα ECU της ΕΟΚ, χρειάζονται εθνική και πνευματική θωράκιση, μέσα στα χρυσά πλαίσια της ιστορικής μας Αλήθειας.

Οφείλουμε, να διαμηνύσουμε προς πάσα κατεύθυνση ότι δεν υπάρχει πιο τραγικός λόγος στην ζωή από την πνευματική και πολτιστική ένδεια, από την απουσία γόνιμων εθνικών και χριστιανικών εξάρσεων.

Κυρίες και Κύριοι Σύνεδροι,

Σας καλωσορίζω στην γενέθλια γη μας , και σας ευγνωμονώ για την πολύτιμη προσφορά σας και ολόψυχα σας εύχομαι: υγεία, βαθύτατες πνευματικές συγκινήσεις και δημιουργική προσπέλαση των επιστημονικών και πνευματικών σας διαφερόντων.

Σας ευχαριστώ εγκάρδια.

ΣΗΦΗΣ Γ. ΚΟΛΛΙΑΣ

Σεβασμιώτατε,
Κύριε Πρόεδρε της Ακαδημίας
Κύριοι Βουλευτές,
Κύριε Νομάρχα,
Κύριοι Δήμαρχοι, Στρατηγοί,
Κύριοι εκπροσώποι των πολιτικών και στρατιωτικών αρχών.
Κυρίες και Κύριοι Σύνεδροι
Κυρίες και Κύριοι

- Χαιρετίζω με ιδιαίτερη ικανοποίηση το Α΄Κορινθιακό Συμπόσιο Επιστήμης, Φιλοσοφίας και Τέχνης.

- Συγχαίρω τους κ. Βουλευτές για την συμμετοχή τους , τους κ. Δημάρχους και τα Δημ. Συμβούλια, της Κορινθίας, και ΝΕΛΕ Κορινθίας που με πλήρη κατανόηση συμβάλανε στην έξοχη αυτή εκδήλωση.

- Τους Συμπολίτες και τις Συμπολίτιδες και όλους εσάς,που με τόση αγάπη πλαισιώνετε τη λαμπρή αυτή παγκορινθιακή εκδήλωση.

- Θέλω δε να τονίσω ότι στο Πρόγραμμα αναφέρονται και επιστη μονικοί Σύλλογοι, τιμής ένεκεν , γιατί ο κ.Νομάρχης ,και πολύ σωστά θέλησε να κεδηλώσει την εκτίμηση του σ΄όλους τους επιστήμονες που στον Κορινθιακό χώρο διακονούν την Επιστήμη και το Λαό . Αν έγιναν κάποιες παραλείψεις τις εμπιστευόμεθα στην καλοπιστία.

- Κι ακόμα, πρέπει να σας πληροφορήσω,ότι: εάν έγιναν στο πρόγραμμα κάποιες τυπογραφικές αβλεψίες, την ευθύνη την φέρω αποκλει στικά, γιατί είχα αναλάβει την παρακολούθηση της εκτυπωσης.

- Η ευθυνοφοβία στη ζωή είναι αρνητική δύναμη.

- Και τέλος, βρίσκομαι στο βήμα κατάϊν της ευγενικής επιθυμίας και επιμονής του κ.Νομάρχου, να χαιρετίσω το Κορινθιακό Συμπόσιο, ως παλαιότερος συγγραφέας αυτής της πόλης, που το 1939 τύπωσε το πρώτο του βιβλίο και το 1940 το δεύτερο, και να ευχαριστήσω θερμά τους κ. Εισηγητές για την ευγενική τους προσφορά προς τον Κορινθιακό Λαό

- Ο σύγχρονος άνθρωπος, φυγάδευσε, τόσο τραγικά, την ανθρωπι στικήεπίγνωση και γι αυτό σήμερα ψυχικά ωδυνάται

- Λησμόνησε παντελώς, τον έξοχο λόγο του Ραμπιτρανάθ Ταγκόρ: " Κοιμήθηκα και ονειρεύτηκα πως η ζωή είναι χαρά. Ξύπνησα και διαπί-στωσα ότι η ζωή είναι χρέος.

Χρέος, ύψιστης αυτοπροσφοράς ,υψηλών εφέσεων και διαλογισμών.

Το σημερινό " Α΄Κορινθιακό Συμπόσιο Επιστήμης, Φιλοσοφίας και Τέχνης, " είναι έκφραση χρέους προς το Λαό, προς τα Νειάτα προς τον άνθρωπο γενικότερα,με κύριο στόχο την εσωτερική καλλιέργεια.

- Τον γνήσιο επιστημονικό προβληματισμό
- Την πνευματική ανύψωση.
- Είναι προσφορά ανεκτίμητη, γιατί από την Ελληνική Επαρχία απουσιάζουν , οι συστηματικές και υπεύθυνες προσπάθειες, για ενσυνείδητη μόρφωση και πνευματικές εξάρσεις, που ωραΐζουν και καλλύνουν την ζωή.
- Το " Α΄Κορινθιακό Συμπόσιο " που οργάνωσε ο ρέκτης Νομάρχης κ. Χρίστος Λαδιάς , είναι προς τιμή του. Οντως, είναι μιά έξοχη πνευματική απαρχή, και πρέπει, να συνέρχεται, κάθε χρόνο, στους τέσσερους Δήμους της Κοιρνθίας, γι ανανέωση και θετική προώθηση των πνευματικών προσανατολισμών της Επαρχίας.
- Σας συγχαίρω , Κύριε Νομάρχα και εκ μέρους της " Πνευματικής Στέγης Κορινθίας " που έχω την τιμή να είμαι πρόεδρος και σας εύχομαι ολόθυμα, να δικαιώνεται την διοικητική σας παρουσία, με τέτοιες λαμπρές πρωτοβουλίες, γιατί, το Συνέδριο αυτό είναι το σημαντικότερο πνευματικό συμπόσιο που έχει γίνει από τότε που υπάρχει η Κόρινθος.
- Και η Διοίκηση, πρέπει να έχει άγρυπνη συνείδηση των πνευματικών και πολιτιστικών αναγκών της Επαρχίας, ως πρωτοκύτταρο του ευρύτερου Κοινωνικού Γίγνεσθαι.
- Πρέπει να αποτελέσει χρυσό άξονα υψηλών αγωνιών στον Κορινθιακό χώρο.
- Πρέπει να καταστεί, αναντίλεκτα πνευματικός θεσμός.
- Τέτοια Συμπόσια, με τόσο διακεκριμένους Εισηγητές,και τόσο λαμπρά θέματα, οδηγούν σε εσωτερικές εξάρσεις, σε ωραίες, ασίγαστες αγωνίες, και πυροδοτούν υψηλές πνευματικές δονήσεις που συντελούν στην πνευματική αναμόρφωση της Επαρχίας.
- Το Συνέδριο αυτό είναι καρπός προσωπικών μόχθων του κ. Νομάρχου και δικαιωματικά του ανήκει ο δημόσιος έπαινος.
- Ο Λαός και τα Νειάτα, πάνω από τα ECU της Ε.Ο.Κ. χρειάζονται εθνική και πνευματική θωράκιση, μέσα στα χρυσά πλαίσια της ιστορικής μας Αλήθειας.
- Οφείλουμε να διαμηνύσουμε προς πάσα κατεύθυνση ότι δεν υπάρχει πιο τραγικός λόγος στη ζωή, από την πνευματική και πολιτιστική ένδεια, από την απουσία γόνιμων εθνικών και χριστιανικών εξάρσεων Κυρίες και Κύριοι Σύνεδροι,

Σας καλωσορίζω στη γενέθλια γη μας και σας ευγνωμονώ για την πολύτιμη προσφορά σας,και, ολόψυχα σα ς εύχομαι: υγεία, βαθύτατες πνευματικές συγκινήσεις,και, δημιουργική προσπέλαση των επιστημονικών και πνευματικών σας διαφερόντων.

Σας ευχαριστώ εγκάρδια.

Πέραν ὅμως αὐτῶν,καί αὐτή ἡ ἴδια ἡ ἐσωτερική διαρθρωτική συγκρότηση τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας,βεβαιώνει κατά τρόπο ἀπόλυτο"τοῦ λόγου τό ἀληθές"δηλ. τή δημοκρατικότητά της.

Κυρίαρχο διευθυντικό σῶμα τῆς Συμπολιτείας ἦτανε ἡ "Σ υ γ κ λ η τ ο ς"ἢ"Ε κ κ λ η σ ί α",στήν ὁποία παίρνανε μέρος ὅλοι οἱ Ἀχαιοί πού εἶχανε συμπληρώσει τό 30ό ἔτος τῆς ἡλικίας τους.Ἡ "Σύγκλητος" ἔπαιρνε ἀποφάσεις γιά ὅλες τίς ὑποθέσεις τοῦ"Κ ο ι ν ο ῦ".Τίς ἀποφάσεις τῆς"Συγκλήτου" τίς ἐπικύρωνε ἡ"Σ υ ν ο δ ο ς"τῶν Σ υ ν έ δ ρ ω ν τῶν ἀντιπροσώπων δηλ.τῆς κάθε πόλης-κράτους,ἕνα εἶδος Βουλῆς,Κοινοβουλίου θά λέγαμε."Αλλο ὄργανο τοῦ"Κοινοῦ"(Συμπολιτείας) ἦτανε ἡ"Σ υ ν α ρ χ ί α" ἢ "Σ υ ν α ρ χ ί α ι",ἕνα Συμβούλιο ἀπό δέκα πρόσωπα,ὀχτώ "δ η μ ι ο υ ρ γ ο ί ς"καί δύο "Σ τ ρ α τ η γ ο ί ς",πού σιγά-σιγά ἔγιναν ἕνας.Ἡ"Συναρχία"ἐκπροσωποῦσε τό "Κοινό"στό ἐξωτερικόκαί συγκαλοῦσε τή "Σύγκλητο" στίς τακτικές καί ἔκτακτες συνεδριάσεις της.

Τούτη ἡ ἐσωτερική διαρθρωτική ὀργάνωση τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας,δέν ἀποκλείει Δ η μ ο κ ρ α τ ί α;Καί ἄν δέν εἶχε δημοκρατικό ἦτό ἡ Ἀχαϊκή Συμπολιτεία,πῶς θά μάζευε στούς κόλπους της πάνω ἀπό 60 πόλεις-κράτη(ἄστεα)τῆς ἐποχῆς,ὅπως ὁμολογεῖ κι'αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Κορδάτος(σελ.412), μετά τό 250 π.Χ.δηλ.τήν περίοδο πού ὁ"Αρατος ἦτανε Στρατηγός τῆς Ἀχ.Συμπολιτείας;(245-213 π.Χ.)

πολιτικά "Α ρ α τ ο".(251-213 π.Χ.).

Οἱ αἰῶνες πού χωρίζουν τούτες τίς δυό περιόδους,χαρακτηρίζονται ἀπό πολιτική καί στρατιωτική ἀδράνεια.Ἡ πτώση τῆς πόλης,γενικά σέ ὅλους τούς τομεῖς,ὑπῆρξε κάθετη καί: "οὐκ ἐπαύετο νοσοῦσα καί ταραττομένη"μᾶς λέει ὁ Πλούταρχος,("Αρατος",II,7).Ἀναστατώσεις,σύγχυση,πολιτικοί ἀντιπαλισμοί κού συνήθως καταλήγανε στή δολοφονία τῶν ἀντιπάλων ἀστάθεια καί ἀβεβαιότητα ,ἦτανε τά κύρια χαρακτηριστικά, τῆς Ἱστορίας τῆς Σικυώνας τούτη τή μεγάλη χρονική περίοδο,(565-251 π.Χ.).

Ὁ"Αρατος εἶναι γιός τοῦ τυράννου τῆς Σικυώνας Κλεινία καί τῆς Ἀριστοδάμας.Γεννήθηκε τό 271 π.Χ.Ἑφτά χρόνια ὑστερότερα,τό 264 π.Χ.ὁ Ἀβαντίδας,πολιτικός ἀντίπαλος καί ἐχθρός τοῦ Κλεινία,τόν ἀνέτρεψε,τόν σκότωσε καί τοῦ πῆρε τήν ἐξουσία πραξικοπηματικά.

Ὁ μικρός"Αρατος,ἑφτά χρονῶν τότε,γλύτωσε κυριολεκτικά ἀπό τοῦ χάρου τά δόντια.Ὁ Ἀβαντίδας καί οἱ ἄνθρωποί του τόν ἔψαχναν νά τό ξεκάμουν κι'αὐτόν γιά νά ξεπαστρέψουνε τό σόϊ του Κλεινία ἀπό προσώπου γῆς.Ὁ μικρός ὅμως τρομοκρατημένος ἀπ,ὅσα γίνονταν γύρω του καί μέσα στό παλάτι τοῦ πατέρα του,τόσκασε κρυφά καί γυρνώντας φοβισμένος στούς δρόμους τῆς ἀνάστατης πόλης,βρέθηκε (τυχαία ἤ εἴξερετό σκίτι)τῆς θείας του Σωσοῦς,ἀδελφῆς τοῦ Ἀβαντίδα καί γυναίκας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατέρα του,Πρόφαντου.Ἡ Σωσώ,συμμάζεψε τό τρομαριασμένο παιδί,τόκρυψε μέσα στό σπίτι της καί μέ πρώτη εὐκαιρία τό φυγάδεψε στό"Αργος στούς φίλους τοῦ Κλεινία "Οταν ἀνδράθηκε,ἔγινε δηλ.20 χρονῶν,ὀργάνωσε ἕνα εὔστοχο καί ἀναίμακτο πραξικόπημα κατά τοῦ Νικοκλῆ(I)τοῦ τύραννου τῆς Σικυώνας,τόν ἀνέτρεψε καί τοῦ πῆρε τήν ἐξουσία τό Μάη τοῦ 251 π.Χ.Μόλις πῆρε τήν ἐξουσία,ὁ"Αρατος,προσάρτησε τήν πόλη στήν Ἀχ.Συμπολιτεία.Τό κέρασμα τοῦ"Αρατου ἀπό τή Σικυώνα

(I)Ὁ Ἀβαντίδας δολοφονήθηκε ἀπό δύο δυσαρεστημένους πολίτες τόν διαδέχθηκε ὁ πατέρας του Πασέας,Τοῦτον τόν δολοφόνησε ὁ Νικοκλῆς καί τοῦ πῆρε τήν ἐξουσία.Τό Νικοκλῆ τόν ἀνέτρεψε καί τοῦ πῆρε τήν ἐξουσία ὁ"Αρατος...

καί τήν Ἀχ.Συμπολιτεία,ἀποτέλεσε ἕνα ἀπό τά σημαντικά καί περιπετειώδη κεφάλαια τῆς ἑλληνικῆς Ἱστορίας,μᾶς βεβαιώνει ἡ Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τῆς ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ.(τ.Δ,383).

Ὁ Ἄρατος ἐφάρμοσε στή Σικυώνα,ἕνα εὐρύτατο πρόγραμμα κοινωνικῆς καί οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς πόλης καί ριζικων κοινωνικοπολιτικῶν μεταρρυθμίσεων,μέ πρώτη πολιτική του πράξη τόν ἐπαναπατρισμό ὅλων ἐκείνων τῶν πολιτῶν πού εἶχαν ἐξορίσει οἱ τύραννοι.

Μέ τά μέτρα πού πῆρε ὁ Ἄρατος,ἀνέβασε τήν πόλη σέ περίοπτη θέση καί ἡ Σικυώνα ἀνάκτησε τή θέση της,τό κύρος της τήν ἀξιοπιστία της ανάμεσα σέ συμμάχους καί μή καί τήν ἀνεξαρτησία της καί ἀνασύρθηκε ἀπό τήν ἀφάνεια καί τήν ἀνυπολη ψία πού τήν εἶχανε ὁδηγήσει οἱ διάφοροι τύραννοι μέ τήν κακοδιοίκησή τους,μετά τούς Ὀρθαγορίδες.

Ὁ ἐπαναπατρισμός τῶν ἐξορίστων ἐδημιούργησε,ὅπως ἦταν ἐπόμενο,ἕνα σοβαρότατο πρόβλημα,πού ἀποτέλεσε αἰτία τριβῶν καί διενέξεων μεταξύ τῶν ἐπαναπατρισθέντων πού ζητοῦσανε τά χτήματά τους-ἐκεῖνα πού τούς τά εἶχαν δημέψει οἱ τύραννοι-ἀπό κείνους πού τά κατεῖχαν τώρα.

Τό πρόβλημα αὐτό πού ἦτανε μεγάλος μπελᾶς καί πονοκέφαλος γιά τόν Ἄρατο,τό ἔλυσε μέ ἕνα περιπετειῶδες καί ἐπικίνδυνο,ὅπως μᾶς τό περιγράφει ὁ Πλούταρχος,ταξίδι του στή Αἴγυπτο καί μέ 150 τάλαντα[redacted]πού τοῦδωσε βοήθεια ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλαδελφέας.Μ'αὐτά τά 150 τάλαντα(ποσό τεράστιο γιά τήν ἐποχή)ὁ Ἄρατος πλήρωσε τούς κατέχοντες καί ἐπιστρέψανε τά χτήματα στούς ἐπαναπατρισθέντες καί ἐξασφάλισε τήν εἰρήνη τήν ἡσυχία καί τή γαλήνη στήν πόλη.Οἱ ἐπαναπατρισθέντες μάλιστα γιά νά ἐκφράσουν τήν εὐγνωμοσύνη τους πρός τόν Ἄρατο,τοῦ στήσανε καί ἀνδριάντα χάλκινο στήν ἀγορά καί στή βάση του γράψανε ἕνα εὐχαριστήριο καί ἐγκωμιαστικό ἐπίγραμμα.(εἶναι κεῖνο πού μᾶς λέει ὁ Παυσανίας:"πρό ταύτης οἰκίας ἡρῶον ἐστίν Ἀράτου".

Ὁ Ἄρατος ἔριξε ὅλο τό βάρος καί τήν προσοχή του στήν ἀνάπτυξη καί τήν ἐνδυνάμωση τῆς Ἀχ.Συμπολιτείας.Ὁ Πολύβιος

γράφει:"...μεγάλην δέ προκοπήν ποιήσας τῆς ἐπιβολῆς ἐν ὀλίγω χρόνῳ, λοιπόν ἤδη διετέλει προστατῶν μέν τοῦ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνους, πάσας δέ τάς ἐπιβουλάς καί πράξεις πρός ἕν τέλος ἀναφέρων. Τοῦτο δ' ἦν τό Μακεδόνας μέν ἐκβαλεῖν ἐκ Πελοποννήσου, τάς δέ μοναρχίας καταλύσαι βεβαιώσαι δ' ἐκάστοις τήν κοινήν καί πατρῴαν ἐλευθερίαν". Λέει δηλ. ὁ Πολύβιος, πώς ὁ "Αρατος "προσόδσας ἐντός ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος, εἰς τήν Ἀχ. Συμπολιτείαν δύναμιν, εἰς τό ἑξῆς προΐστατο τοῦ ἔθνους τῶν Ἀχαιῶν καί ὅλα τά σχέδια καί αἱ πράξεις του εἰς τοῦτο ἀπέβλεπον. Πῶς θά διώξει τούς Μακεδόνες ἀπό τήν Πελοπόννησο, τά δέ μοναρχικά πολιτεύματα νά καταλύσει, νά ἐξασφαλίσει δέ δι' ὅλους τήν πατροπαράδοτον κοινήν ἐλευθερίαν".

Ὁ "Αρατος ἔβαλε τή σφραγίδα του στίς ἐσωτερικές [redacted] ρυθμιστικές διαδικασίες", γράφει ἡ "ΠΑΓΚ. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ" τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ, καί μοναδική μέριμνα καί φροντίδα του ἦτανε νά διώξει τούς Μακεδόνες ἀπό τήν Πελοπόννησο καί νά καταλύσει τά ὀλιγαρχικά καθεστώτα πού αὐτοί εἶχαν ἐγκαταστήσει ἐκεῖ.

Ἀλλά καί ὁ Κορδάτος πού δέ συμπαθεῖ καί τόσο πολύ τόν "Αρατο, γράφει πώς "ἡ Ἀχ. Συμπολιτεία, μετά τό 250 π.Χ. πῆρε μεγάλη ἀνάπτυξη καί εἶχε μεγάλη δύναμη". Στήν περίοδο δηλ. (δέν τό λέει ἀλλά ὑπονοεῖται) πού ἡ Σικυώνα ἦτανε μέλος της καί ὁ "Αρατος Στρατηγός της. (245-213 π.Χ.).

Γιδεφόλερα

Στό διπλωματικό πεδίο ὁ "Αρατος, ἐπέδειξε ἱκανότητα. Σημαντική ἐπιτυχία του ὑπῆρξε ἡ ὑπογραφή συνθήκης συμμαχίας μέ τό γιό τοῦ Ἀντίγονου τοῦ Κρατεροῦ, Ἀλέξανδρο καί ἡ σύνδεσή του μέ τό Φίλιππο Ε' τοῦ ὁποίου ἔγινε ὁ κύριος σύμβουλος.

Ἡ ὑπογραφή τῆς συνθήκης Εἰρήνης καί συμμαχίας μέ τόν Ἀλέξανδρο, εἶχε ἄμεση συνέπεια τήν ἀποτίναξη τῶν τυραννικῶν καθεστώτων ἀπό πολλές Πελοποννησιακές πόλεις καί τήν προσχώρησή τους στή Συμπολιτεία πού ἐπιδίωκε ὁ "Αρατος.

Ἡ "Μακεδονική πολιτική" τοῦ "Αρατου, γράφει ὁ Ε.Δ. Καφέλης, ὑπῆρξεν τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐν πάσῃ περιπτώσει εὐστοχίας του, τοῦ ψυχροῦ πολιτικοῦ του ὑπολογισμοῦ, ὅστις δέν ἐπηρεάζετο

ἀπό συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας πρός πρόσωπα καί κράτη,ἀλλά ἀπό μόνο τό πολιτικό συμφέρον τό ὁποῖον καί ἐρύθμιζε τά συναισθήματά του.".

Ὁ Ἄρατος ὀργάνωσε καί ἐξετέλεσε μέ ἐπιτυχία,τήν κατάληψη τοῦ Ἀκροκορίνθου καί τῆς Κορίνθου,ἐπιχείρηση πάρα πολύ δύσκολη καί ἐπικίνδυνη.

Ὁ Ἄρατος κατηγορήθηκε ἀπό τούς ἐχθρούς του,γιά δειλία, φιλοχρηματία,νωθρότητα καί ἄλλα πολλά ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Πλούταρχος:"Τό μέν οὖν πολύ τῆς διαβολῆς καί λόγους καί σκώματα καί βωμολοχίας παρείλετο τῶν κολακευόντων τούς τυράννους καί διεξιόντων ἐκείνοις χαριζομένων".

Ἡ κατηγορία γιά δειλία,κατά τοῦ Ἄρατου,δέν μπορεῖ νά σταθεῖ γιατί ἡ ὀργάνωση τοῦ πραξικοπήματος κατά τοῦ Νικοκλῆ στά εἴκοσί του χρόνια καί ἡ ἀνατροπή του,καθώς καί ἡ παράτολμη καί ἐπικίνδυνη κατάληψη τοῦ Ἀκροκορίνθου καί τῆς Κορίνθου,τήν ἀναιροῦν.Οὔτε καί ἡ φιλοχρηματία στέκεται, γιατί καί μόνο τό περιστατικό ποῦ ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, ὅτι ὁ Ἄρατος,ἐπειδή δέν τόν ἐφτάνανε τά χρήματα νά καλύψει τά ἔξοδα τῆς ἐπιχείρησης κατά τοῦ Ἀκροκορίνθου,ἔβαλε ἐνέχειρο τά πολύτιμα σκεύη τοῦ σπιτιοῦ του καί τά κοσμήματα τῆς γυναίκας του:Καί"τόσο ἔρωτα εἶχε γιά τίς καλές πράξεις ὥστε προτιμοῦσε ὄχι μόνον νά μήν χρηματίζεται ἀλλά νά ξοδεύει καί νά προσφέρει κρυφά γιά κινδύνους ποῦ διέτρεχε γιά τό καλό ὅλων,χωρίς οἱ ἄλλοι νά γνωρίζουν τίποτα γι' αὐτά ποῦ ἔδινε".Καί ὁ Πλούταρχος θαυμάζοντας τή μεγαλοψυχία τοῦ ἀνδρός,διερωτᾶται:

"Τίς γάρ οὐκ ἄν θαυμάσειε καί συναγωνίσαιτο ἔτι νῦν τῇ μεγαλοψυχίᾳ τοῦ ἀνδρός,ὠνουμένου χρημάτων τοσούτων,κίνδυνον τηλικοῦτον καί τά τιμιώτατα δοκοῦντα τῶν κτημάτων ὑποτιθέντος,ὅπως παρεισαχθείς νυκτός εἰς τούς πολεμίους διαγωνίσηται περί τῆς ψυχῆς;ἐνέχειρον λαβών τήν ἐλπίδα τοῦ καλοῦ παρ'αὐτῶν,ἄλλο δέ οὐδέν".(Ποιός ἀλήθεια,μπορεῖ νά μή θαυμάσει καί τώρα καί νά μή θεωρήσει παράδειγμα τή μεγαλο-

"Ἄρατος γάρ ἦν-γράφει ὁ Πολύβιος-τά μέν ἄλλα τέλειος ἀνήρ εἰς τόν πραγματικόν τρόπον· καί γάρ εἰπεῖν καί διανοηθῆναι καί στέξαι τό κριθέν δυνατός, καί μήν ἐνεγκεῖν τάς πολιτικάς διαφοράς πρᾴως καί φίλους ἐνδήσασθαι καί συμμάχους προσλαβεῖν οὐδενός δεύτερος, ἔτι δέ πράξεις ἀπάτας ἐπιβουλάς συστήσασθαι κατά τῶν πολεμίων καί ταύτας ἐπί τέλος ἀγαγεῖν διά τῆς αὐτοῦ κακοπαθείας καί τόλμης δεινότατος. ἐναργῆ δέ τῶν τοιούτων μαρτύρια καί πλείω μέν ἐκφανῆ'στι τοῖς ἱστορικόσι κατά μέρος περί τε τῆς Σικυῶνος καί Μαντινείας καταλήψεως καί περί τῆς Αἰτωλῶν ἐκ τῆς Πελληναίων πόλεως ἐκβολῆς, τό δέ μέγιστον περί τῆς ἐπ''Ακροκόρινθον πράξεως". Μᾶς λέει δηλ. ὁ Πολύβιος (σέ μετάφραση Α. Χατήρα), ὅτι: "Ὁ Ἄρατος βεβαίως ἦτο κατά τά ἄλλα τέλειος χαρακτήρας καί πραγματικός ἄνθρας. Καί διότι ἦτο ἱκανός νά ὁμιλήσει καλῶς καί νά συλλάβει ἰδέας καί νά κρατήσει μυστικήν μίαν ἀπόφασιν καί ἀκόμη νά ὑποφέρει μέ ἠρεμίαν τάς πολιτικάς διαφοράς νά συνάψει φιλίας καί νά προσεταιρισθεῖ συμμάχους δέν ἦτο ἀπό κανένα κατώτερος. Ἦτο ἀκόμη ἐπιτηδειότατος νά δημιουργεῖ γεγονότα, ἀπάτας, συνωμοσίας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν καί ὅλα αὐτά νά τά φέρει εἰς πέρας μέ τήν ἰδικήν του ταλαιπωρίαν καί τόλμην. Ἀποδείξεις δέ πολλαί καί καθαραί ὑπάρχουν τῶν τοιούτων ἱκανοτήτων του, σαφέσταται δέ εἶναι διά τούς ἀσχοληθέντας ἰδιαιτέρως μέ τήν ἱστόρησιν τῆς καταλήψεως τῆς Σικυῶνος καί Μαντινείας, μέ τήν ἐκδίωξιν τῶν Αἰτωλῶν ἀπό τήν πόλιν τῶν Πελληναίων καί τό σπουδαιότατον μέ τά κατορθώματά του εἰς τόν Ακροκόρινθον".

Σάν ἄνθρωπος ὁ Ἄρατος, εἶχε τίς ἀδυναμίες του. Ὅμως αὐτές δέ μποροῦνε νά ὑποβαθμίσουν τό ἔργο του.

Ἐργατικός, μέ ἀξιόλογες ὀργανωτικές καί ἀφοικητικές ἱκανότητες, παρουσιάζεται πολλές φορές διεστακτικός καί ἀδιάφορος γιά ὅτι γίνεται γύρω του. Τά ἀντιφατικά αὐτά στοι-

χεῖα

τοῦ χαρακτῆρα του ποῦ ὑπογραμμίζει ὁ Πολύβιος,τόν ὤθοῦσαν πολλές φορές σέ συμβιβαστικές λύσεις.Προτιμοῦσε νά συμβιβάζεται παρά νά ἐπιβάλλεται.

Αὐτά σχετικά μέ τήν προσωπικότητα τοῦ"Αρατου.Νά δοῦμε τώρα τά περί τῆς....."π ρ ό δ ο σ ί α ς" του;..

Χ Χ Χ

Νεώτεροι ἱστορικοί καί σχολιαστές καί κύρια ὁ ἀείμνηστος Γ.Κορδάτος,σχολιάζοντας τή συμφωνία φιλίας καί συμμαχίας ποῦ ὑπόγραψε μέ τόν"Αντίγονο τό Δώσωνα τόν καιρό ποῦ ὁ Κλεομένης τῆς Σπάρτης μάχονταν τούς Μακεδόνες στήν Πελοπόννησο,τή χαρακτήρισαν"π ρ ο δ ο σ ί α"καί τόν"Αρατο"π ρ α δ ό τ η";

Βαριά ἡ κουβέντα;

Νά δοῦμε ὅμως τί εἶναι"προδοσία"καί"προδότης".

"Προδοσία,κατά τήν ἀρχαία ἀντίληψη,εἶναι πᾶσα ἐκ προθέσεως καί ἰδιοτελείας ἐνέργειας α)κατά τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ὁπωσδήποτε νοουμένου.β)...γ)...δ)...ε).πρός μυστικήν συνεννόησιν πρός πολεμίους ἤ καί ἁπλῶς ξένους,ἐπίσκοπῷ παραδόσεως εἰς αὐτούς τῶν ἐμπιστευμένων δημοσίων πραγμάτων,δηλ.στρατοῦ,στόλου,φρουρίου,ἀποθήκης,ἐγγράφων διαταγῶν".Καί"προδότης"εἶναι"ὁ ἀθετῶν τάς πρός ἀσφάλειαν τῆς πατρίδος ὑποχρεώσεις του".

Καί ὁ Π.Κανελλόπουλος("Στοχασμοί γύρω ἀπό τό 21"σ.679) γράφει:"Προδότης εἶναι μόνον ἐκεῖνος ποῦ εἴτε διευκολύνει τόν ἐχθρό σέ συγκεκριμένη πολιτική ἐνέργεια κατά τῆς πατρίδος του(Ἐφιάλτης),ἤ καταδίδει στόν ἐχθρό καί ἐκθέτει σέ βαριά δοκιμασία τούς συμπατριώτες του.".

Νά δοῦμε λοιπόν ἄν διέπραξε αὐτά τά ἁμαρτήματα ὁ Αρατος;

Ὁ Κλεομένης,ἀκολουθώντας τή φιλολαϊκή-ριζοσπαστική πολιτική τοῦ προηγούμενου βασιλιά τῆς Σπάρτης"Αγι,ἐμφορούμενος ὅμως κι'αὐτός ἀπό τή μόνιμα φιλόδοξη ἐπιδίωξη τῆς Σπάρτης νά κηδεμονέψει στήν Πελοπόννησο,εἶχε ξεσηκώσει τά λαϊκά στρώματα τῶν Πελοποννησιακῶν πόλεων σέ ἐπανάσταση κατά τῆς Ἀχ.Συμπολιτείας."Ετσι οἱ πόλεις-μέλη της,ἡ μία κατόπιν

τῆς ἄλλης,ἀποστασιοποιοῦνταν ἀπό τόν κορμό της,τήν ἐγκατέλειπαν καί προσχωροῦσανε στό λακεδαιμονικό στρατόπεδο τοῦ Κλεομένη πού τούς ὑπόσχονταν "ἀναδασμό γῆς"καί"χρεῶν ἀνακοπή".Οἱ ἐξελίξεις αὐτές καί οἱ πολεμικές δραστηριότητες τοῦ Κλεομένη ἀπό τή μιά μεριά,κι'ἀπό τήν ἄλλη,οἱ ἐπιθέσεις πού δέχονταν ἀπό τό ἰσχυρότατο"Κοινό τῶν Αἰτωλῶν",προκαλέσανε ἀνήσυχους τριγμούς στά θεμέλια τῆς'Αχ.Συμπολιτείας.

'Ο Κλεομένης-ἔβαλε κιόλας τό ποδάρι του στό ἔδαφος τοῦ "Κοινοῦ τῶν'Αχαιῶν",μπαίνοντας μέ τίς δυνάμεις του στήν 'Ηλεία.Οἱ'Αχαιοί τότε μέ Στρατηγό ἐκείνης τῆς χρονιᾶς τόν 'Υπερβάτα,συγκροῦστηκαν μέ τούς Λακεδαιμόνιους στό'Εκατόμβαιον,κοντά στή Δύμη,τό Φθινόπορο τοῦ 226 π.Χ.ἀλλά νικήθηκαν καί βρέθηκαν σέ πολύ δύσκολη θέση.'Ο 'Υπερβάτας ἀναγκάσθηκε νά ὑπογράψει συνθήκη εἰρήνης μέ τόν Κλεομένη,ἀναγνωρίζοντάς τον "Γενικό Στρατιωτικό'Αρχηγό τῆς Πελοποννήσου.

Τούτη τή συμφωνία τήν ἀκύρωσε ὁ"Αρατος τήν ἄλλη χρονιά (225 π.Χ.)πού ἐκλέχτηκε Στρατηγός τῆς Συμπολιτείας.'Ο Κλεομένης τότε ἐπιτέθηκε κατά τῶν'Αχαιῶν καί κατέλαβε τό"Αργος, τίς Καφυές,τή Φενεό,καί τήν Πελλήνη καί χτύπησε τήν πόρτα τῆς Σικυῶνας.

'Η κατάσταση πού διαμορφώθηκε ἦτανε πάρα πολύ δύσκολη γιά τούς'Αχαιούς καί τόν"Αρατο.'Η κατάρρευση καί ἡ διάλυση τῆς Συμπολιτείας ἦτανε ζήτημα χρόνου καί ὁ μόνος πού θά μποροῦσε νά τή σώσει,ἦτανε ὁ"Αρατος.'Υπόγραψε λοιπόν τή συμφωνία μέ τό Δώσωνα γιά νά βάλει τέλος στόν πόλεμο μέ τόν Κλεομένη,νά προλάβει τή διάλυση τῆς Συμπολιτείας καί νά σώσει τήν κατρίδα του τή Σικυώνα ἀπό ~~γγ~~ καταστροφή,ἀλλά νά προλάβει καί τούς Αἰτωλούς,πού κι'αὐτοί διαπραγματεύοντα μέ τόν'Αντίγονο μυστικά γιά νά ὑπογράψουν συμφωνία μαζί του κατά τῶν'Αχαιῶν.Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων,ὁποιαδήποτε ὀλιγωρία ἀπό μέρους τοῦ"Αρατου θά ἰσοδυναμοῦσε μέ πολιτική μωρία καί βλακώδη ἀφέλεια,...προσόντα μέ τά ὁποῖα δέν ἦτανε προικισμένος ὁ"Αρατος.

Ἂν σ'αὐτές τίς κρίσιμες στιγμές,ἔμενε ἀδρανής καί ἀδιάφορος μπροστά στόν κίνδυνο πού διέτρεχε ἡ Συμπολιτεία τῆς ὁποίας ἦτανε Στρατηγός(Πρόεδρος,Ἀρχηγός,κυβερνήτης),τότε θά λέγαμε πῶς ἡ στάση του ἦτανε προδοτική."καί ὁ"Αρατος ἦτανε "π ρ ο δ ό τ η ς"!..γιατί ἐνήργησε"κατά τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἐκ προθέσεως"καί ἀθέτησε τάς πρός τήν πατρίδα ὑποχρεώσεις του!.

Μ'αὐτή τήν πολιτική του πράξη ὁ"Αρατος,ἔδωσε τή συνοχή τῆς Συμπολιτείας πού τήν ὑπονόμευε ἡ πολιτική τοῦ Κλεομένη. Γιατί ὁ Κλεομένης,μᾶς λέει ὁ Πολύβιος,"ἔκαμνε ἐπιδρομές ἀφόβως εἰς τάς πόλεις(τῶν Ἀχαιῶν)καί ἄλλας μέν διά τῆς πειθοῦς κατελάμβανεν,ἄλλας δέ διά τοῦ φόβου."(Β,52).

Εἶναι ἀλήθεια πῶς ὁ Κλεομένης μέ τήν πολιτική του ἐστόχευε νά δώσει ζωή στή μαραζωμένη καί φθίνουσα Σπάρτη.Ἡ πολιτική του ὅμως ὑπονόμευε τή συνοχή τῆς Ἀχ.Συμπολιτείας,σέ μιά πολύ κρίσιμη περίσταση γιά τό μέλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ"Εθνους.Ἡ Ρωμαϊκή ἀπειλή ἦτανε ὁρατή καί ἐγγύς!.. Καί ὁ"Αρατος διέβλεπε τόν κίνδυνο καί πίστευε πῶς μόνο μέ τήν ἑνότητα μποροῦσε νά ἀποκρουστεῖ.Γιατί εἶναι σαφές,ὅτι οὔτε ἡ"προδοσία" τοῦ"Αρατου,οὔτε ἡ μάχη τῆς Σελλασίας,ὁδήγησαν τόν Κλεομένη στήν ἀποτυχία,ἀλλά ἡ κατάπτωση καί ἡ διαφθορά πού ἐπικρατοῦσε σέ ὁλόκληρη τήν πολυτεμαχισμένη σέ κρατίδια Ἑλλάδα καί ἡ ἔλλειψη ἑνιαίας πολιτικῆς καί ἐθνικῆς συνείδησης,κάτι πού ἐπιδίωκε ὁ "προδότης"Ἄρατος"νά ἐξασφαλίσει εἰς ὅλους"γράφει ὁ Πολύβιος,"τήν πατροπαράδοτον ἐλευθερίαν.".

Θεινόμενα "συμφωνιῶν μέ πολεμίους"γιά τήν ἀντιμετάπιση δυσκολιῶν τοῦ ἀγώνα,παρατηρήθηκαν καί κατά τήν ἐπανάσταση τοῦ 21,ὅπως μᾶς πληροφοροῦνε οἱ διάφοροι ἱστορικοί καί ἀπομνημονευματογράφοι τοῦ ἀγώνα(Κασομούλης,Τρικούπης,Φίνλεϋ κλπ.).Ὁ Ὀδ.Ἀνδρούτσος λ.χ.ἔκανε"κακάκια",(χρησιμοποιητή συμφωνία)γράφει ὁ Δ.Κόκκινος(τ.Η"σ.360),σύμπραξης μέ τόν ἐχθρό μέχρις ὅτου περάσει ἡ ἀπειλουμένη ἐναντίον του καταιγίς!.Ὁ "Γύφτος"(Καραϊσκάκης)Ὁ Μάρκος Μπότσαρης κ.ἄ.

Μαυρογιάννης κ.ἀ.

κατηγορήθηκαν ἐπειδή ἔκαναν"προσκοιητές συμφωνίες"("καπάκια")μέ τούς Τούρκους Πασάδες γιά νά ξεπεράσουν κάποιον κίνδυνο πού ἀπειλοῦσε τόν ἀγῶνα.

Ἡ Ἱστορία,ὄχι μόνον δ ι έ γ ρ α ψ ε τ ό σ τ ί γ μ α τ ῆ ς " π ρ ο δ ο σ ί α ς"πού βάραινε αὐτούς τούς "π ρ ο δ ό τ ε ς",ἀλλά τούς ἔ τ ί μ η σ ε κ ι ό λ α ς, ὀ ν ο μ ά ζ ο ν τ ά ς τ ο υ ς ἄ λ λ ο υ ς μ ε γ ά λ ο υ ς κ α ί ἄ λ λ ο υ ς ἥ ρ ω ε ς.-

Τ Ε Λ Ο Σ

Ἄσσος Κορινθίας 16 Μάρτη 1992.

κατηγορήθηκαν ἐπειδή ἔκαναν "καπέκια" ("προσποιητές συμφωνίες") μέ τούς Τούρκους Πασάδες, γιά νά ξεπεράσουν κάποιον κίνδυνο πού ἀπειλοῦσε τόν ἀγώνα.

Δέ θά μποροῦσε νά ὑποστηρίξει κανείς σοβαρά πώς ὁ Ἄρατος, Στρατηγός ὢν καί κύριος τῶν τυχῶν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, ἔπρεπε νά κάνει κάτι τό διαφορετικό. Ἔκανε κεῖνο πού τοῦ ἐπέβαλε ἡ κρισιμότητα τῆς περίστασης. Ὑπόγραψε τή συμφωνία μέ τό Δώσωνα γιά νά σώσει τή Συμπολιτεία ἀπό τή σίγουρη διάλυση πού τήν ὁδηγοῦσε ἡ στρατιωτικοτικοπολιτική δραστηριότητα του Κλεομένη.

Ἡ Ἱστορία, πού ὅσο περισσότερο ἀπομακρύνονται χρονικά τά γεγονότα, τόσο καλύτερα τά ξεκαθαρίζει, ὄχι μόνο διέγραψε τό στίγμα τῆς προδοσίας πού βάραινε αὐτούς τούς... "προδότες", μέ τούς ἐτίμησε κι ὁλας, ὀνομάζοντάς τους ἄλλους μεγάλους καί ἄλλους ἥρωες.

ΤΕΛΟΣ

ΝΙΚΟΣ Γ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ.

Ἄσσος Κορινθίας Μάρτης 1992

ΙΣΤΟΡΙΚΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ
ΔΗΜΗΤΡΗ ΒΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΓΙΑΝΝΕΝΑ-ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1994

ΜΙΧ. Σ. ΚΟΡΔΩΣΗ

«ΣΑΓΑΛΑ Η ΚΑΙ ΕΥΘΥΜΗΔΙΑ»

Τὰ Σάγαλα, ἡ μεγάλη ἰνδικὴ πόλη τῆς Πενταποταμίας, ἔχει συνδεθεῖ μὲ τὴν προέλαση τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὡς τὸν Ὕφασι, καθὼς καὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Μενάνδρου, τοῦ μεγαλύτερου Ἕλληνα βασιλιᾶ τῆς Ἰνδίας, ποὺ τὴν εἶχε ὁρίσει ὡς πρωτεύουσά του. Νομισματικὰ δεδομένα μᾶς πείθουν ὅτι τὰ Σάγαλα ἀποτέλεσαν, ἐπίσης, τμῆμα ἐπικράτειας καὶ ἄλλων Ἑλλήνων βασιλέων μετὰ τὸ Μένανδρο[1]. Στὴ μελέτη αὐτὴ θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ δώσουμε ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα ἂν τὰ Σάγαλα εἶχαν σχέση μὲ Ἕλληνες βασιλεῖς τῆς Βακτρίας πρὶν ἀπὸ τὸ Μένανδρο καί, κυρίως, σὲ ποιὸ σημεῖο τῆς Πενταποταμίας βρίσκονταν.

Ὅπως εἶναι γνωστό, γύρω στὸ 250 π.Χ. ἢ λίγο ἀργότερα, ὁ διοικητὴς τῆς Βακτρίας καὶ Σογδιανῆς Διόδοτος ἀπέσπασε τὴν περιοχὴ ποὺ οἱ Σελευκίδες τοῦ εἶχαν ἐμπιστευθεῖ ἀπὸ τὸ κράτος τῆς Συρίας. Τὰ γεγονότα ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Ἰουστίνο (στὴν ἐπιτομὴ Τρόγου), ὅπου ὁ Διόδοτος μνημονεύεται ὡς Θεόδοτος[2]. Τὴν ἴδια περίπου ἐποχή, ὁ Ἀρσάκης εἰσέβαλε στὴν Παρθία καὶ ἀκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ Διοδότου, ἀποσπώντας την ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία. Λίγα χρόνια ἀργότερα οἱ Πάρθοι κατόρθωσαν νὰ νικήσουν τὸ στρατὸ τοῦ Σελεύκου, διευκολυνόμενοι ἀπὸ τὴ συμμαχία ποὺ εἶχαν συνάψει μὲ τὸ Διόδοτο Β΄, ὁ ὁποῖος εἶχε διαδεχτεῖ τὸν πατέρα του στὸ θρόνο τῆς Βακτρίας. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τοῦ Διοδότου Β΄ ἴσως ἦταν ἡ αἰτία τοῦ θανάτου του. Σύμφωνα μὲ τὸν Πολύβιο[3], δολοφονήθηκε ἀπὸ τὸν Εὐθύδημο, ὁ ὁποῖος πῆρε τὶς τύχες τῆς Βακτρίας στὰ χέρια του.

1. *Michael Mitchiner*, Indo-Greek and Indo-Scythian coinage, τόμ. Β΄, London 1975, σ. 153 κ.ἑ. *Osmund Bopearachchi*, Monnaies Gréco-bactriennes et Indo-Grecques, Catalogue raisonné, Paris 1991, σ. 79 κ.ἑ.

2. *M. Juviani Iustini*, Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi. Accedunt prologi in Pompeium Trogum, ἔκδ., O. Seel, Studgardiae (Teubneri) 1972, XLI, 3, 4.

3. *Πολυβίου*, Ἱστορία, ἔκδ. L. Dindorfius, τομ. III, Lipsiae 1867, XI, 34, 1-3.

Ὁ Εὐθύδημος ἦταν ἱκανὸς βασιλιάς. Σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἐπέκταση τοῦ κράτους του πρὸς δυσμὰς καὶ ἴσως πρὸς νότο, καθὼς καὶ ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ Σελευκίδη Ἀντιόχου Γ΄, ὁ ὁποῖος, τὸ 209, ἀποφάσισε νὰ ἐπαναφέρει ὑπὸ τὴν ἐξουσία του τὶς ἀποσπασθεῖσες ἐπαρχίες τῆς Ἀνατολῆς[4]. Τὸ ἱππικὸ τοῦ Εὐθυδήμου νικήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀντίοχο, στὸν Ἄριο ποταμό, ἡ διετὴς ὅμως πολιορκία τῶν Βάκτρων καὶ ἡ ἀμφίρροπη ἔκβαση τοῦ πολέμου ἀνάγκασε τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἔρθουν σὲ συμφωνία, ποὺ ἔκλεισε ὁ γιὸς τοῦ Εὐθυδήμου, Δημήτριος, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Πολύβιος ἐκφράζεται πολὺ κολακευτικά. Ὁ Εὐθύδημος διατήρησε τὸν τίτλο τοῦ βασιλιᾶ, μολονότι πρέπει νὰ τοῦ ἐπιβλήθηκε κάποια μορφὴ ὑποτέλειας, καὶ παραχώρησε στὸν Ἀντίοχο ὅσους ἐλέφαντες εἶχε στὴ διάθεσή του[5]. Ὁ Ἀντίοχος, ἀφοῦ πέρασε τὸν Ἰνδικὸ Καύκασο καὶ ἀνανέωσε τὴ φιλία μὲ τὸν Ἰνδὸ βασιλιὰ Σοφαγασῆνο, ἐπέστρεψε στὴ Συρία, μέσω Ἀραχωσίας, Δραγγιανῆς καὶ Καρμανίας.

Δὲν εἶναι γνωστὸ πότε οἱ Ἕλληνες τῆς Βακτρίας εἰσχώρησαν στὴν περιοχὴ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, τὴν Πενταποταμία. Ὑπάρχει διχογνωμία μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν ἂν ὁ κατακτητὴς ἦταν ὁ Δημήτριος, γιὸς τοῦ Εὐθυδήμου, ἢ ὁ Μένανδρος, γιὰ τὸν ὁποῖο γνωρίζουμε μὲ βεβαιότητα ὅτι ἦταν κύριος τῆς περιοχῆς, ἀλλά, νομίζω, δὲν πρέπει νὰ ἀποκλειστεῖ τελείως καὶ ἡ ἐκδοχὴ ἡ κατάκτηση περιοχῶν πέραν τοῦ Ἰνδοῦ νὰ ἔγινε ἀκόμη νωρίτερα, ἐπὶ Εὐθυδήμου. Ἂν ὁ Διόδοτος ἦταν τὸ πρόσωπο ποὺ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ ἀνεξάρτητου κράτους τῆς Βακτρίας, ὁ Εὐθύδημος εἶναι ὁ βασιλιὰς ἐκεῖνος ποὺ αὔξησε τὴ δύναμή της, κυριεύοντας νέες περιοχὲς καὶ ἑτοιμάζοντας ἔτσι τὴν ἐξόρμηση στὴν Ἰνδία ποὺ θὰ πραγματοποιηθεῖ μὲ τὸν γιό του Δημήτριο καὶ τὸν Μένανδρο. Οἱ δυὸ τελευταῖοι, σύμφωνα μὲ τὸν Στράβωνα, κατέλαβαν τεράστια τμήματα ἰνδικοῦ ἐδάφους.

Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ χαράξει κανεὶς τὰ ὅρια τοῦ κράτους τῆς Βακτρίας τὴν ἐποχὴ τοῦ Εὐθυδήμου, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν συγκεκριμένες πληροφορίες ἤ, ὅσον ἀφορᾶ στὴ Γεωγραφία τοῦ Στράβωνα, ὑπάρχουν ἀόριστες πληροφορίες γιὰ κατάκτηση ἐδαφῶν, χωρὶς νὰ διευκρινίζεται ἐπὶ τίνος βασιλέως[6]. Νότια ἡ Βακτρία ἔφθανε ὡς τὸν Ἰνδικὸ Καύκασο ἀλλὰ

4. *Πολυβίου*, Ἱστορία, X, 49, 1-15.

5. *Πολυβίου*, Ἱστορία XI, 34, 10: «δεύτερον δὲ συνεχώρησε τῷ πατρὶ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐγγράπτους ποιησάμενος ὁμολογίας καὶ σύμμαχίαν ἔνορκον, ἀνέζευξε σιτομετρίσας δαψιλῶς τὴν δύναμιν, προσλαβὼν καὶ τοὺς ὑπάρχοντας ἐλέφαντας τοῖς περὶ τὸν Εὐθύδημον».

6. *Στράβωνος*, Γεωγραφικά, ἔκδ. A. Meineke, Lipsiae 1866, IA, 11, 1: «τοσοῦτον δὲ ἴσχυσαν οἱ ἀποστήσαντες Ἕλληνες αὐτὴν διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας ὥστε τῆς τε Ἀριανῆς ἐπεκράτουν καὶ τῶν Ἰνδῶν, ὥς φησιν Ἀπολλόδωρος Ἀρταμιτηνός, καὶ πλείω ἔθνη κατεστρέ-

δὲν μπορεῖ νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι δὲν εἶχαν καταληφθεῖ καὶ οἱ Παροπαμισάδες. Ἡ ἄποψη ὅτι οἱ Παροπαμισάδες ἀνῆκαν στὸν Σοφαγασῆνο καὶ ἑπομένως δὲν κατελήφθησαν[7], ἀφοῦ ὁ Ἰνδὸς βασιλιὰς εἶχε συνάψει συνθήκη μὲ τὸν Ἀντίοχο Γ΄, δὲ στηρίζεται σὲ καμία πηγή. Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἀντίοχου, ὁπωσδήποτε ὁ Εὐθύδημος ἦταν ἐλεύθερος νὰ δράσει, ἀφοῦ ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος γιὰ τὸ κράτος του εἶχε ἀπομακρυνθεῖ. Ἡ ἄποψη ὅτι κατευθύνθηκε πρῶτα βορειοανατολικὰ πρὸς τοὺς Σῆρες εἶναι λογική[8], ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι νομίσματα ἀπὸ νίκελ, ὑλικὸ ποὺ ἔφθανε ἀπὸ αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, κόπηκαν ἀργότερα στὶς βασιλεῖες τοῦ Εὐθυδήμου Β΄, τοῦ Πανταλέοντος καὶ τοῦ Ἀγαθοκλέους[9].

Ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ὁ Στράβων ἀναφέρει πὼς ἀργότερα, ἐπὶ Εὐκρατίδου, οἱ Πάρθοι ἀφαίρεσαν ἀπὸ τὴ Βακτρία «τήν τε Ἀσπιώνου καὶ τὴν Ταπυρίαν»[10], καὶ ὅτι, ὅπως εἴπαμε, ὁ Εὐθύδημος ἀντιμετώπισε τὸν Ἀντίοχο στὶς ὄχθες τοῦ Ἀρίου, φαίνεται ὅτι ὁ τελευταῖος εἶχε καταλάβει καὶ τὴν περιοχὴ ἀνατολικὰ τοῦ ποταμοῦ (Ταπουρία καὶ Τραξιανή), ἐνῶ κατεῖχε ἤδη τὴν Ἀρία καὶ Μαργιανή[11]. Νομίσματα τοῦ Εὐθυδήμου βρέθηκαν στὴν Καμποὺλ καὶ τὴν Ἀραχωσία[12]. Πολλοὶ ἐρευνητὲς δέχονται ὅτι ὁ Εὐθύδημος ἔφθασε ὡς τὴν τελευταία περιοχὴ καὶ ὡς τὴ Δραγγιανή[13]. Ὁ Tarn πιστεύει ὅτι οἱ περιοχὲς τοῦ ἀνατολικοῦ Ἰρὰν δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων τῆς Βακτρίας πρὶν ἀπὸ τὸ 189 (ἧττα τοῦ Ἀντίοχου στὴ Μαγνησία) καὶ ὅτι ἂν ζοῦσε ὁ Εὐθύδημος κατὰ τὴν κατάληψή του, ἡ Δημητριάδα τῆς Ἀραχωσίας θὰ ὀνομαζόταν Εὐθυδημία[14]. Τὴν ἄποψη αὐτὴ τοῦ Tarn συμμερίζεται καὶ ὁ Narain[15]. Πράγματι, τὸ συνηθέστερο ἦταν

ψαντο ἢ Ἀλέξανδρος...». Πάρα κάτω, ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τοῦ Μενάνδρου καὶ τοῦ Δημητρίου, υἱοῦ τοῦ Εὐθυδήμου, ἀλλὰ δὲν μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ τελευταίου ὅταν γίνεται λόγος γιὰ κατακτήσεις στὴν Ἀριανή.

7. *A. K. Narain*, The Indo-Greeks, Oxford 1957, σ. 21.

8. *George Woodcock*, The Greeks in India, London 1966, σ. 72.

9. *W. W. Tarn*, The Greeks in Bactria and India, ἔκδ. Γ΄ (ὑπὸ F. Holt), σ. 87.

10. *Στράβωνος*, Γεωγραφικά, ΙΑ, 11, 2.

11. *A. K. Narain*, Indo-Greeks, σ. 23. *G. Woodcock*, Greeks, σ. 70. *Ι. Βαλινάκη*, Τὰ ἑλληνικὰ κράτη τοῦ Εὔξεινου Πόντου, τῆς Βακτρίας καὶ τῆς Ἰνδίας, «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», τόμ. Ε΄, σ. 236.

12. *A. K. Narain*, Indo-Greeks, σ. 21. *Δ. Βελισσαροπούλου*, Ἕλληνες καὶ Ἰνδοί. Ἡ συνάντηση δύο κόσμων, τ. Α΄, Ἀθήνα 1990, σ. 329.

13. *A. K. Narain*, Indo-Greeks, σ. 21. *George Macdonald*, the Hellenic Kingdom of Syria, Bactria and Parthia, «The Cambridge History of India» (1922), σ. 443.

14. *W. W. Tarn*, Greeks, σ. 82-83, 93.

15. *A. K. Narain*, Indo-Greeks, σ. 23-24.

οἱ νέες πόλεις ποὺ ἱδρύονταν νὰ παίρνουν τὸ ὄνομα ἐκείνου ποὺ βασίλευε τὴν ἴδια ἐποχή.

Μὲ αὐτὴ τὴ λογική, θεωροῦμε ὡς πολὺ σημαντικὴ τὴ μνεία τῆς πόλης *Εὐθυμηδία* ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖο. Ὁ Ἕλληνας γεωγράφος καλεῖ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τὰ Σάγαλα (*Σάγαλα ἡ καὶ Εὐθυμηδία*)[16]. Ὁρισμένοι μελετητὲς συνέδεσαν τὸ ὄνομα τῆς πόλης αὐτῆς μὲ τὸν Εὐθύδημο (Εὐθυμηδία-Εὐθυδημία)[17], ὁ Tarn ὅμως δὲν δέχεται ὅτι ἔχουν σχέση μεταξύ τους καὶ πιστεύει ὅτι τὸ πραγματικό της ὄνομα εἶναι ὅπως ἀκριβῶς τὴν ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος (Εὐθυμηδία ἢ Εὐθυμέδεια καὶ ὄχι Εὐθυδημία)[18]. Ὁ Narrain σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, συμφωνεῖ ἀπόλυτα μαζί του[19].

Ἡ ἄποψη τοῦ Tarn δὲν εἶναι πειστική. Τὸ πιθανότερο εἶναι ἡ πόλη νὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ Εὐθυδήμου (Εὐθυδημία)[20] καὶ νὰ ἔγινε κάποιο λάθος στὴν ἀντιγραφὴ χειρογράφων τοῦ Πτολεμαίου ἤ, ἀκόμη, κατὰ τὴν προφορικὴ παράδοση, ὡς τὸν Β΄ μ.Χ. αἰώνα, τὸ ὄνομα νὰ εἶχε ἀλλοιωθεῖ. Σύμφωνα μὲ τὸν Tarn[21], τὰ Σάγαλα δὲν ἦταν ἑλληνικὴ «πόλις», δηλ. δὲν εἶχαν τὴν ἀνάλογη θεσμικὴ ὑπόσταση. Ὡστόσο, καὶ ἂν ἀκόμα δεχτοῦμε ὅτι τὸ πραγματικὸ ὄνομα ἦταν Εὐθυμέδια καὶ ὄχι Εὐθυδήμια —ἂν εἶχε σχέση μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐθυδήμου, τότε πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι πράγματι ἦταν ἑλληνικὴ «πόλις»—καὶ μόνο ἀπὸ τὸ βουδιστικὸ ἔργο Milindapanha μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπεράνει ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχαν χτίσει δική τους πόλη, μὲ τὸ ὄνομα Σάγαλα[22]. Σημειώνουμε, ἐξάλλου, ὅτι ἀπὸ τὶς τέσσερις πόλεις ποὺ μνημονεύει ὁ Πτολεμαῖος στὴ χώρα τῶν Πανδαίων, τὴν περιοχὴ ἀνατολικὰ τοῦ Ὑδάσπη, οἱ τρεῖς φέρουν ἑλληνικὰ ὀνόματα (Εὐθυμηδία, Βουκέφαλα, Ἰώμουσα).

Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ Εὐθύδημος ἔφθασε ὡς τὰ Σάγα-

16. *Ptolemaei Claudii*, Geographia, ἔκδ. C.F.A. Nobbe, Leipzig 1845 (ἀνατύπ. Hildesheim 1966), VII, 1, 46.

17. *G. Mackdonald*, Hellenik Kingdom, σ. 445: «Granted, however, that the two may be identical and may both represent the Pali Sāgala (Sialkot), it is necessary, in order to establish a connexion with Demetrius, to resort to conjecture and to sabstitute Εὐθυδημία for the Εὐθυμέδεια of the manuscripts, a proceeding which is plausible enough in itself but nevertheless open to challenge». Βλ. καὶ *A. K. Narain*, Indo-Greeks, σ. 81, σημ. 7.

18. *W. W. Tarn*, Greeks, σ. 247 κ.ἑ., 486 κ.ἑ.

19. *A. K. Narain*, Indo-Greeks, σ. 81.

20. Τελευταῖα καὶ ὁ *G. Woodcock*, Greeks, σ. 108, δέχεται ὅτι τὰ Σάγαλα μετωνομάσθηκαν σὲ Εὐθυδημία.

21. *W. W. Tarn*, Greeks, σ. 247.

22. Τοῦτο, ἴσως, θὰ μᾶς ὁδηγοῦσε στὴν ἀντίστροφη σκέψη, ὅτι δηλ. μπορεῖ νὰ ἦταν καὶ θεσμικῶς ἑλληνικὴ πόλη καὶ ἑπομένως τὸ ἑλληνικό της ὄνομα νὰ ἦταν Εὐθυμηδία.

λα, κυριεύοντας καὶ τὴν Πενταποταμία[23]; Ἢ μήπως ἡ Πενταποταμία κατελήφθη ἀργότερα ἀπὸ ἀπόγονο τοῦ Εὐθυδήμου, πιθανότατα τὸ Δημήτριο, ὁ ὁποῖος καὶ ὀνόμασε τὰ Σάγαλα πρὸς τιμὴ τοῦ πατέρα του; Πρὶν δώσουμε κάποια ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα, πρέπει πρῶτα νὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ Σάγαλα καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχή τους, ἀρχίζοντας ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἀνάμεσα στὸν Ἰνδὸ καὶ τὸν Ὑδάσπη, σὲ εὔφορη περιοχή, πού, κατὰ τὸν Στράβωνα, ἦταν μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, βρισκόταν ἡ «μεγάλη καὶ εὐνομωτάτη» πόλη Τάξιλα[24]. Κατὰ τὸν Ἀρριανὸ ἦταν ἡ μεγαλύτερη πόλη τῆς περιοχῆς ἀνάμεσα στὸν Ἰνδὸ καὶ τὸν πρῶτο παραπόταμό του, τὸν Ὑδάσπη[25]. Ὁλόκληρο τὸ ἐδαφικὸ αὐτὸ τμῆμα ὁ Ἀλέξανδρος τὸ παρεχώρησε στὸ βασιλιά της Ταξίλη, ὁ ὁποῖος τὸν δέχτηκε μὲ ἐγκαρδιότητα.

Ἀπὸ τὴν πληροφορία τοῦ Ἀρριανοῦ γίνεται ἔμμεσα φανερὸ ὅτι στὴν εὔφορη περιοχὴ ἀνάμεσα στὸν Ἰνδὸ καὶ τὸν τελευταῖο παραπόταμό του, τὸν Ὕφασι, βρισκόταν τουλάχιστο ἄλλη μιὰ πόλη μεγαλύτερη ἀπὸ τὰ Τάξιλα. Ἡ πόλη αὐτὴ πρέπει νὰ ἦταν τὰ Σάγγαλα τῶν Καθαίων (σήμερα τὸ μεγαλύτερο κέντρο εἶναι ἡ Λαχώρη). Γενικά, ἡ περιοχὴ ἀνατολικὰ τοῦ Ἰνδοῦ μπορεῖ νὰ χωριστεῖ σὲ δυὸ ἐδαφικὰ τμήματα· τὸ πρῶτο ἀπὸ τὸν Ἰνδὸ ὡς τὸν Ὑδάσπη μὲ μεγαλύτερη πόλη τὰ Τάξιλα, ὅπου ὁ Ἀλέξανδρος ἄφησε βασιλέα τὸν Ταξίλη, καὶ τὸ δεύτερο ἀπὸ τὸν Ὑδάσπη ὡς τὸν Ὕφασι, μὲ μεγαλύτερη πόλη τὰ Σάγγαλα. Ὁλόκληρο τὸ δεύτερο ἐδαφικὸ τμῆμα ὁ Ἀλέξανδρος τὸ παραχώρησε στὸν Πῶρο[26], μολονότι ὁ τελευταῖος, ὡς τότε, δὲ βασίλευε παρὰ μόνο σ' ἕνα μικρὸ τμῆμα μεταξὺ τοῦ Ὑδάσπη καὶ τοῦ Ἀκεσίνη, δεύτερου κατὰ σειρὰ παραπόταμου τοῦ Ἰνδοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὸν Ἀριανό, τὰ Σάγγαλα, πόλη τῶν Καθαίων, ἦταν ὀχυρὴ καὶ τόσο μεγάλη ποὺ δὲν ἔφτασε ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλέξανδρου νὰ τὴν περικυκλώσει[27]. Πόλη «μεγίστην καὶ ὀχυρωτάτην» τὴ χαρακτηρίζει καὶ ὁ Διόδωρος[28]. Ἀνάλογος ἦταν καὶ ὁ πληθυσμὸς ποὺ εἶχε κλειστεῖ μέσα στὰ τείχη της. Μετὰ τὴν κατάληψή της, ὁ Ἀρριανὸς ὑπολογίζει τὸν πληθυσμὸ ποὺ

23. Ὁ *G. Mackdonald*, Hellenic Kingdom, σ. 444, τὸ θεωρεῖ ὡς πολὺ πιθανό, πρὸς τὸ τέλος τῆς βασιλείας του.

24. *Στράβωνος*, Γεωγραφικὰ ΙΕ΄ 28 (καὶ ΙΕ, 17 «πόλις Τάξιλα εὐμεγέθη»).

25. *Ἀρριανοῦ*, Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου V, 3.6 καὶ V, 8.2.

26. *Ἀρριανοῦ*, Ἀνάβασις V, 20.4; 21.5; 24.8; 29.2: «Καὶ τὴν μὲν χώραν τὴν μέχρι τοῦ Ὑφάσιδος ποταμοῦ Πώρῳ ἄρχειν προσέθηκεν». Ἐπίσης VI, 2.1: «βασιλέα μὲν τῆς ἑαλωκυίας ἤδη Ἰνδῶν γῆς ἀπέδειξε Πῶρον ἑπτὰ μὲν ἐθνῶν τῶν ξυμπάντων, πόλεων δὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τὰς δισχιλίας».

27. *Ἀρριανοῦ*, Ἀνάβασις, V, 23, 3.

28. *Diodorus*, Bibliotheca Historica, τόμ. Δ΄, ἔκδ. C. Fischer, XVII, 91, 4.

σκοτώθηκε σὲ 17 χιλ. καὶ τοὺς αἰχμαλώτους πάνω ἀπὸ 70 χιλ.[29]. Ὁ Ἀλέξανδρος, γιὰ νὰ τιμωρήσει τοὺς κατοίκους γιὰ τὴν ἀντίσταση ποὺ προέβαλαν, κατέσκαψε τὴν πόλη.

Ὁ Ἀρριανός[30], ὁ Διόδωρος[31] καὶ ὁ Κούρτιος[32], τοποθετοῦν τὰ Σάαλα μετὰ τὸν τρίτο παραπόταμο τοῦ Ἰνδοῦ, πρὸς τὴν Ἀνατολή, τὸν Ὑδραώτη. Ἡ θέση αὐτὴ βρίσκεται πολὺ ἀνατολικὰ καὶ οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ ἄλλες πηγές. Ὁ Πτολεμαῖος τοποθετεῖ τὰ Σάγαλα, μαζὶ μὲ τὴ Βουκεφάλα καὶ τὴν Ἰώμουσα, ἀνατολικὰ τοῦ Ὑδάσπη ποταμοῦ στὴ χώρα τῶν Πανδοούων[33], δηλ. πολὺ δυτικότερα, μνημονεύοντας μαζί, ὅπως εἴπαμε, καὶ τὸ δεύτερό της ὄνομα Εὐθυμηδία. Σχετικὰ μὲ τὶς τρεῖς αὐτὲς πόλεις, γνωρίζουμε μὲ βεβαιότητα ὅτι ἡ Βουκεφάλα εἶχε χτιστεῖ στὶς ὄχθες τοῦ Ὑδάσπη, μετὰ τὸ τέλος τῆς νικηφόρας μάχης μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Πώρου, μαζὶ καὶ πλησίον τῆς Νίκαιας. Ἴσως ἡ Ἰώμουσα εἶχε χτιστεῖ κοντὰ στὴ συμβολὴ τοῦ Ὑδάσπη καὶ τοῦ Ἀκεσίνη.

Τὰ Σάγαλα μνημονεύονται καὶ σὲ ὁδοιπορικὸ ἑνὸς ἀρκετὰ μεταγενέστερου συγγραφέα· ὁ Κινέζος βουδιστὴς προσκυνητὴς τοῦ α΄ μισοῦ τοῦ Ζ΄ αἰώνα Yuan-chuang ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τὸ Rajapur, βαδίζοντας ΝΑ, γιὰ τρεῖς μέρες, πέρασε τὸν Ἀκεσίνη καὶ ἐν συνεχεία ἔφθασε στὰ Σάγαλα[34], ποὺ ὁρισμένοι ταυτίζουν μὲ τὸ σημ. Sialkot[35]. Στὸ σημεῖο αὐτό, ἀναφέρει, μερι-

29. *Ἀρριανοῦ*, Ἀνάβασις, V, 24, 5.

30. *Ἀρριανοῦ*, Ἀνάβασις, V, 21, 4 κ.ἑ.

31. *Diodorus*, Bibliotheca, XVII, 91, 3-4.

32. *Quintus Curtius*, History of Alexander, (ἔκδ. Loeb) IX, 1, 15 κ.ἑ.

33. Ptolemaei Claudii, Geographia, VII, 1, 46.

34. On *Yüan Chwang's* Travels in India (A.D. 629-645), ἔκδ. T. Watters, Delhi 1973, τόμ. Α΄, σ. 286 κ.ἑ.

35. On *Yuan Chwang's* Travels, σ. 290: «The Life and Records leave the situation of the ruined city of Sakala rather uncertain. The latter work tells us that this city was 14 or 15 li south west from the new capital, of the situation of which, however, we are not told anything. In the Life Sakala is three (or four) days journey of about 300 li (about 60 miles) south-east from Rajapur and on the east side of the Chenal». Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἐκδότη, βρίσκονται κοντὰ στὸ Sialkot. Γιὰ τὴν ταύτιση τῶν Σαγάλων μὲ τὸ Sialkot ἀρκετὰ πειστικὰ εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ *J. F. Fleet:* Sagala, Sakala, the city of Milinda and Mihiracula (14e Congrès International des Orientalistes, Alger, 1905, τόμ. 1, Paris 1906, σ. 174-76: «The Mahâbhârata places Sakala between the Chinâb and the Râvî. The Milindapanha locates Sâgala 12 yôjanas, or from 96 to 120 miles, from Kashmir. And the position of Siâlkôt, 11 miles from the south bank of the Chinâb, and some 110 miles south - 3/4 west from Srînagar, the capital of Kashmir, answers exactly to these requirements... From Sâkala, Sâgala, there thus came Sâala... Sala-Sâlkôt = Sâlakôta... Kôt, «a fort, a stronghold». Ὁ Cunningham ταυτίζει τὰ Σάγαλα μὲ τὸ «Sanglawâla Tiba», Sangla Hill (σ. 171).

κοὺς αἰῶνες πρίν, ἕνας βασιλιὰς ὀνόματι Mo-hi-lo-ku-lo εἶχε τὴν ἕδρα του καὶ κυβερνοῦσε τοὺς Ἰνδούς. Πρόκειται βέβαια γιὰ τὸν Οὔννο βασιλιὰ Mihiracula. Ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ τοποθετοῦνται τὰ Σάγαλα καὶ στὸ μεγάλο ἰνδικὸ ἔπος «Mahabarata»[36].

Περιγραφὴ τῶν Σαγάλων, πρωτεύουσας τοῦ Μενάνδρου, ἔχουμε στὸ γνωστὸ βουδιστικὸ ἔργο Milindapanha (Ἐρωτήσεις τοῦ Μενάνδρου)[37]. Ἐκεῖ παρέχονται ὁρισμένα πολύτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονική, τοὺς κατοίκους καὶ τὸ ἐμπόριο τῆς πόλης, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ τοποθέτησή της γίνεται ἀόριστα «στὴ χώρα τῶν Γιονάκας», (Ἑλλήνων), σ' ἕνα λοφώδη τόπο μὲ πολλὰ νερά, βουνὰ καὶ δάση[38]: «Προικισμένοι ἀρχιτέκτονες, ἀναφέρεται, τὴν ἔχουν σχεδιάσει... Ἡ ὀχύρωσή της εἶναι τέλεια μὲ πολλοὺς καὶ διάφορους ἰσχυροὺς πύργους καὶ ἐπάλξεις... καὶ μὲ τὴ βασιλικὴ ἀκρόπολη στὸ μέσο, ποὺ τὰ τείχη της εἶναι λευκὰ καὶ χωρίζεται μὲ βαθειὰ τάφρο». Στὴν κινεζικὴ παραλλαγὴ τοῦ ἴδιου ἔργου ἀναφέρεται ὅτι «ἀπὸ τὶς τέσσερις πλευρὲς τῆς τειχισμένης πόλης ὁδηγοῦσε παντοῦ ἕνας δρόμος στεγασμένος»[39]. Πρόκειται προφανῶς γιὰ στοὲς ποὺ χώριζαν τὴν πόλη στὰ τέσσερα καὶ ὅπου ὁδηγοῦσαν ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι δρόμοι.

Παρακάτω, ὁ συγγραφέας τοῦ Milindapanha, ἀναφέρει, ἀόριστα, ὅτι ὁ φύλακας μιᾶς ὁποιασδήποτε (τέτοιας) πόλης, ὅταν κάθεται στὸ σταυροδρόμι, στὴ μέση τῆς πόλης, θὰ μποροῦσε νὰ ἰδεῖ ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ ἢ τὸ νότο, τὴ δύση ἢ τὸ βορρά[40]. Συνδυάζοντας τὴν πληροφορία αὐτὴ μὲ τὰ γραφόμενα στὴν κινεζικὴ παραλλαγὴ καὶ μὲ τὶς ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν ὀχύρωσή της, συμπεραίνουμε ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ἰνδικὴ ἀλλὰ γιὰ ἑλληνικὴ πόλη. Οἱ σοφοί, λοιπόν, ἀρχιτέκτονες ποὺ τὴ σχεδίασαν, εἴτε μὲ ἐντολὴ τοῦ Εὐθυδήμου εἴτε τοῦ Δημητρίου, εἴτε κάποιου ἄλλου, πρέπει νὰ ἦταν Ἕλληνες. Τὰ Σάγαλα, ἑπομένως, ἦταν χτισμένα βάσει ἑλληνικοῦ σχεδίου, ὅπως καὶ πολλὲς ἄλλες πόλεις τῆς Ἰνδίας καὶ τῆς Βακτρίας· μὲ δύο κύριους δρόμους στὴ μέση ποὺ χώριζαν σταυρωτὰ τὴν πόλη, μὲ τετράγωνα, μὲ πολλὰ δημόσια κτήρια καὶ μὲ τὴν ἀκρόπολη-παλάτι στὸ μέσον. Τὸ σχέδιό της καὶ τὸ ὄνομά της, ποὺ ὁπωσδήποτε δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐθυδήμου, δείχνουν

36. *O. Bopearachchi*, Monnaies, σ. 81.

37. *The questions of king Milinda*, translated from the Pali by T. W. Rhys Davids, Oxford 1890, τόμ. Α΄ («The Sacred Books of the East», τόμ. 35), σ. 2-3.

38. Στὴν κινεζικὴ μετάφραση τῶν «Ἐρωτήσεων τοῦ βασιλιᾶ Milinda» προστίθεται: «στὴν περιοχὴ τοῦ βορρᾶ» (*Les versions chinoises du Milindapanha*, ἔκδ. P. Demiéville «Bulletin de l' École Française d' Extrême-Orient» 24 (1924) 91).

39. *Les versions Chinoise du Milindapanha*, σ. 91.

40. *The questions of King Milinda*, σ. 95.

ὅτι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Μενάνδρου ἦταν ἑλληνική «πόλις», διαθέτοντας τὴν ἀνάλογη κτηριακὴ καὶ θεσμικὴ ὑπόσταση. Ἂν δὲν βρέθηκαν ἴχνη ὡς σήμερα στὸ Sialkot σημαίνει ἁπλούστατα ὅτι ἢ δὲν ἔγιναν συστηματικὲς ἔρευνες, στὴν εὐρύτερη περιοχή του, ἢ ὅτι τὰ Σάγαλα τῶν Ἑλλήνων βασιλέων δὲ βρίσκονταν στὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ ἑπομένως τὸ Sialkot δὲν ταυτίζεται μὲ τὰ Σάγαλα τοῦ Yuan-chuang.

Ὅπως ἤδη μνημονεύσαμε παραπάνω, σύμφωνα μὲ τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὰ Σάγγαλα ποὺ κατέλαβε ὁ ἴδιος βρίσκονταν ἀνατολικὰ τοῦ Ὑδραώτη, ἄλλες πηγές, ὅμως, τὰ τοποθετοῦν δυτικότερα. Ἑπομένως, πρέπει νὰ δεχτοῦμε ἢ ὅτι οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κάνουν λάθος, ἢ ὅτι πρόκειται γιὰ διαφορετικὲς πόλεις, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ Rodgers, Vincent Smith καὶ J. Fleet[40α], ξεχωρίζοντας τὰ Σάγαλα-Σάκαλα ἀπὸ τὰ Σάγγαλα. Δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ τὰ ἀναζητήσουμε ἔξω ἀπὸ τὴν Πενταποταμία. Ἡ πρόταση τοῦ Narain νὰ τοποθετήσουμε τὴν πρωτεύουσα τοῦ Μενάνδρου στὴν Udyana, ἐπειδὴ ἐκεῖ βρέθηκαν πολλὰ δικά του νομίσματα καθὼς καὶ ἐπιγραφὴ ποὺ φέρει τὸ ὄνομά του, εἶναι ἐκτὸς γεωγραφικῆς πραγματικότητας[41].

Ὁ Ἀρριανός, ὅπως καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, μνημονεύει τὴν ἵδρυση ἀπὸ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο τῶν πόλεων Βουκεφάλα καὶ Νίκαια, τὶς ὁποῖες ἀργότερα ἐπισκεύασε, ἐπειδὴ εἶχαν πάθει καταστροφὲς ἀπὸ τὶς βροχές, περισσότερες ὅμως λεπτομέρειες μᾶς παρέχει γιὰ μιὰ ἄλλη πόλη ποὺ εἶχε ἀναθέσει νὰ κτίσει ὁ Ἡφαιστίων[42]. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπισκέφθηκε τὴ νέα πόλη κατὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὸν Ὕφασι πρὸς τὸν Ὑδάσπη, ἀφοῦ πέρασε τὸν Ὑδραώτη, ἀλλὰ πρὶν φθάσει στὸν Ἀκεσίνη. Ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Ἀλέξανδρος θυσίασε πρὸς τιμὴ τοῦ Ἀκεσίνη ποταμοῦ, πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι ὁ ποταμὸς βρισκόταν πολὺ κοντά. Προφανῶς ἡ νέα πόλη χτίστηκε ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀνατολική του ὄχθη. Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἔφθασε στὴν πόλη, ὁ Ἡφαιστίων τὴν εἶχε οἰκοδομήσει καὶ τειχίσει. Ὁ Μακεδόνας βασιλιὰς ἐγκατέστησε στὴ νέα πόλη ὅσους ἀπὸ τοὺς πλησιοχώρους κατοίκους ἤθελαν, καθὼς καὶ τοὺς ἀπόμαχους μισθοφόρους τοῦ στρατοῦ του.

40α. *J. F. Fleet*, Sagala, σ. 171.

41. *A. K. Narain*, Indo-Greeks, σ. 172-173. Ὁ *Bopearachchi*, Monnaies, σ. 80 κ.ἑ., ἀποδεικνύει τὸ ἀβάσιμον τῆς ὑποθέσεως.

42. *Ἀρριανοῦ*, Ἀνάβασις, V, 29, 3: «Διαβὰς δὲ τὸν Ὑδραώτην ἐπὶ τὸν Ἀκεσίνην αὖ ἐπανήει ὀπίσω. Καὶ ἐνταῦθα καταλαμβάνει τὴν πόλιν ἐξωκοδομημένην ἥντινα Ἡφαιστίων αὐτῷ ἐκτειχίσαι ἐτάχθη· καὶ ἐς ταύτην ξυνοικίσας τῶν τε προσχώρων ὅσοι ἐθελονταὶ κατῳκίζοντο καὶ τῶν μισθοφόρων ὅτιπερ ἀπόμαχον...».

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀνοικοδόμηση τῆς παραπάνω πόλης, πρέπει νὰ παρατηρήσουμε: α) Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἄφησε τὸν Ἡφαιστίωνα νὰ τὴν οἰκοδομήσει ἀμέσως μόλις πέρασε τὸν Ἀκεσίνη, κατὰ τὴν πορεία του πρὸς ἀνατολάς. Ὁ Ἡφαιστίων συμμετεῖχε στὶς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον ἰνδικῶν φύλων καὶ μετὰ τὴ διάβαση τοῦ ποταμοῦ Ὑδραώτη[43]. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἔστειλε νὰ χτίσει τὴν πόλη, βάσει μελετημένου σχεδίου, μετὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Σαγγάλων ἢ τὴν ἄφιξή του στὸν Ὕφασι. β) Ἡ θέση τῆς πόλης πρέπει νὰ ἦταν καίρια, ἀφοῦ ἡ ἵδρυσή της δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα μιᾶς νίκης (π.χ. Νίκαια) ἢ ἑνὸς τυχαίου γεγονότος (π.χ. Βουκεφάλα) ἀλλὰ μᾶλλον ψυχροῦ ὑπολογισμοῦ καὶ προσεκτικῆς μελέτης, καὶ ἀφοῦ ἐδῶ ὁ Ἀλέξανδρος δέχτηκε τοὺς πρέσβεις τοῦ Ἀβισάρη, «ὑπάρχου» ὁμόρου χώρας (περιοχὴ Κασμίρ), οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔφεραν δῶρα καὶ 30 ἐλέφαντες. (Ὁ ἴδιος ὁ Ἀβισάρης δὲν ἦρθε, προφασιζόμενος ἀσθένεια, ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως «οὐ χαλεπῶς πιστεύσας... τῆς αὐτοῦ χώρας σατραπεύειν ἔδωκε», προσθέτοντας στὴν ἐπικράτειά του καὶ ἄλλα ἐδάφη).

Ὁ Ἀρριανός, δυστυχῶς, δὲ μνημονεύει τὸ ὄνομα τῆς πόλης ποὺ ἔφτιαξε καὶ ὀχύρωσε ὁ Ἡφαιστίων, ἀλλὰ ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ὁ Yuan-chuang ἔφθασε στὰ Σάγαλα, ἀφοῦ πέρασε τὸν Ἀκεσίνη, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ταυτίσουμε τὶς δύο θέσεις. Ἐν πάσει περιπτώσει, ἂν ἡ Εὐθυμηδία δὲν βρισκόταν στὴ θέση ποὺ τοποθετεῖ τὰ Σάγαλα ὁ Yuan-Chang, δὲν πρέπει νὰ βρισκόταν καὶ πολὺ μακριά. Προφανῶς εἶχε χτιστεῖ στὴν περιοχὴ ἀνάμεσα Shialkot καὶ Wuzirabad. Τὴν τελευταία θέση προτείνει ὁ Droysen[44].

Φαίνεται πὼς ὁ Ἀλέξανδρος κατέστρεψε τὰ Σάγγαλα ὄχι μόνο λόγω τῆς ἀντίστασης τῶν κατοίκων τους, ἀλλὰ καὶ γιατὶ ἤθελε νὰ μεταφέρει τὸ κέντρο τῆς περιοχῆς σὲ ἄλλο πιὸ καίριο καὶ μεγαλύτερης στρατηγικῆς σημασίας σημεῖο. Ὁπωσδήποτε, στὴν κίνησή του αὐτὴ συνέβαλε ἡ συγκέντρωση τῆς ἐξουσίας τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὸν Ὑδάσπη ὡς τὸν Ὕφασι στὰ χέρια ἑνὸς προσώπου, τοῦ Πώρου, στὰ πλαίσια, βέβαια, τοῦ ἐκτεταμένου κράτους του, ὅταν δηλ. ὁ κατακερματισμένος αὐτός, πρίν, χῶρος ἑνοποιήθηκε. Καθὼς ἀργότερα, ἡ περιοχὴ τῆς Πενταποταμίας πέρασε στὴν ἐξουσία τῶν Ἑλλήνων τῆς Βακτρίας, τὰ Σάγαλα ἦταν φυσικὸ νὰ ἀποτελέσουν τὸ κέντρο τῆς περιοχῆς καί, κατὰ μείζονα λόγο, τὴν πρωτεύουσα ὁλόκλη-

43. *Ἀρριανοῦ*, Ἀνάβασις, V. 21, 4. *Diodorus*, Bibliotheca, XVII. 91, 2. Ὁ Κούρτιος, μάλιστα, (History, IX, 1, 35) παρουσιάζει τὸν Ἡφαιστίωνα νὰ προχωρᾶει μὲ τὸν Ἀλέξανδρο πρὸς τὸν Ὕφασι: «Relicto igitur Sophite in suo regno, ad fluvium Hypasin processit, Hephaestione qui diversam regionem subegerat coniuncto».

44. *J. E. Droysen*, Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, μετάφρ. Ρ. Ἀποστολίδη, σ. 537, σημ. 990.

ρου τοῦ κράτους, ὅταν, ἐπὶ Μενάνδρου, ἡ ἑλληνικὴ ἐξουσία εἶχε ἐπεκταθεῖ ὡς τὸν Γάγγη (παρόμοιες συνθῆκες ἐπικράτησαν ἀργότερα ἐπὶ Mihiracula).

Μποροῦμε, λοιπόν, νὰ συμπεράνουμε ὅτι τὰ Σάγγαλα καὶ ὄχι τὰ Τάξιλα ἦταν τὸ κέντρο τῆς εὔφορης περιοχῆς ἀπὸ τὸν Ἰνδὸ ὡς τὸν Ὕφασι. Ἡ πόλη αὐτὴ ἦταν ἡ μεγαλύτερη στὴν Πενταποταμία, ὅταν ἔφθασε ἐκεῖ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, μολονότι ὁ χῶρος ἦταν κατακερματισμένος καὶ οἱ διάφορες ἰνδικὲς φυλὲς ἀνεξάρτητες. Καταστρέφοντας ὁ Ἀλέξανδρος τὰ Σάγγαλα, ἵδρυε ἄλλη σημαντικὴ πόλη δυτικότερα, σὲ στρατηγικότερο σημεῖο, προφανῶς πάνω στὸ δρόμο πρὸς τὸ Γάγγη καὶ τὴν καρδιὰ τῆς Ἰνδίας. Τὸ ὄνομά της δὲν ἀναφέρεται στὶς πηγές, ἴσως ὅμως, ὁ Ἀλέξανδρος (μαζὶ μὲ τὸ δικό του ὄνομα;) τῆς ἔδωσε ἐκεῖνο τὸ ὄνομα τῆς πόλης ποὺ κατέσκαψε, ἀφοῦ τὴν προόριζε γιὰ κέντρο τῆς περιοχῆς (ὅπως, ἐξάλλου ἦταν καὶ προηγουμένως τὰ Σάγγαλα), δὲν ἀποκλείεται, ὅμως, τὸ ὄνομα Σάγαλα νὰ μὴν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὰ Σάγγαλα τῶν Καθαίων καὶ ἑπομένως καὶ μὲ τὴν καταστροφὴ τῶν τελευταίων ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο.

Δὲ γνωρίζουμε ἂν ὁ Ἀλέξανδρος ἵδρυσε τὰ «Νέα» Σάγαλα ὡς ἑλληνική, θεσμικά, πόλη ἢ ἂν τοῦτο συνέβη ἀργότερα, ὅταν οἱ Ἕλληνες τῆς Βακτρίας κατέλαβαν τὴν περιοχὴ καὶ ὀνόμασαν τὰ Σάγαλα Εὐθυδημία. Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ τονίσουμε εἶναι ὅτι ἦταν φυσικὸ οἱ τελευταῖοι νὰ ἔκαναν ὡς πρωτεύουσά τους μιὰ πόλη ποὺ ἔχτισε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, δεδομένου, μάλιστα, ὅτι ἦταν τὸ κέντρο τῆς περιοχῆς[45].

Ἂν ἀπορρίψουμε τὴν πρόταση, τὰ Σάγαλα νὰ ταυτίζονται μὲ τὴν πόλη τοῦ Ἀλεξάνδρου, ποὺ ἔχτισε ὁ Ἡφαιστίων, τουλάχιστο, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ δεχτοῦμε ὅτι τὰ Σάγαλα τῶν Ἑλλήνων βασιλέων τῆς Βακτρίας βρίσκονταν κάπου κοντὰ στὴν ἀνατολικὴ ὄχθη τοῦ Ἀκεσίνη, πιθανῶς στὸ σημεῖο ὅπου τὰ τοποθετήσαμε παραπάνω, ἢ ὄχι πολὺ πιὸ μακριά, σὲ καίριο μέρος. (Ἑπομένως, τὰ Σάγγαλα τῶν Καθαίων, ἢ ἦταν διαφορετικὴ πόλη, ἢ οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὰ τοποθετοῦν σὲ

45. Ὁ Tarn, ἀνάμεσα στὰ ἐπιχειρήματα ποὺ φέρει γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ Εὐθυμήδια δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν «Εὐθυδήμια» (νὰ σχετίζεται δηλ. μὲ τὸν Εὐθύδημο) σημειώνει ὅτι ὁ Πτολεμαῖος, σὲ ἀνάλογες περιπτώσεις, ἀναγράφει πάντοτε πρῶτο τὸ ἐπίσημο (δηλ. ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸ βασιλικό πρόσωπο) καὶ ὕστερα τὸ τοπικὸ ὄνομα. Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ παρατήρηση αὐτὴ ἔχει κάποια ἰσχὺ —δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι σύμπτωση— πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι τὰ Σάγαλα, ἂν εἶχαν χτιστεῖ ἀπὸ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο, ὅπως πιστεύουμε, δικαιολογεῖται ἡ ἀναγραφὴ τοῦ τοπικοῦ ὀνόματος στὴν ἀρχή, ἀφοῦ τὸ ὄνομα τοῦτο τῆς τὸ ἔδωσε ὁ ἴδιος, ἴσως μαζὶ μὲ τὸ δικό του («Σάγαλα-Ἀλεξάνδρεια», κατὰ τὸ «Βουκέφαλος-Ἀλεξάνδρεια» βλ. Anonymi, Periplus maris Erythraei, ἔκδ. K.Müller, «Geographi Graeci Minores», Paris 1885 (φωτοαν. ἔκδ. Hildesheim 1965) σ. 293.

λάθος μέρος[45α]). Οὕτως ἢ ἄλλως δηλ., οἱ Ἕλληνες της Βακτρίας πρέπει νὰ ἵδρυσαν στὸ μέρος αὐτὸ νέα πόλη, στὴν ὁποία ἔδωσαν καὶ νέο ὄνομα. Τὸ ἑλληνικὸ δηλ. ὄνομα τῆς πόλης ποὺ μᾶς παραδίδει ὁ Πτολεμαῖος, μᾶς ὑποχρεώνει νὰ θεωρήσουμε ὡς πιθανότερο ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Βακτρίας ἔχτισαν τὴ δική τους πόλη στὰ Σάγαλα, εἴτε αὐτὰ ἦταν πρὶν καθαρὰ ἰνδικὴ πόλη, εἴτε ἐπρόκειτο γιὰ τὴν πόλη ποὺ ἔχτισε ὁ Ἀλέξανδρος, διὰ τοῦ Ἡφαιστίωνος.

Τὸ ἐπίσημο ὄνομα τῶν Σαγάλων (Εὐθυμηδία, δηλ. Εὐθυδημία) μᾶς ὁδηγεῖ, νομίζω, στὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ ἑλληνικὴ πόλη ἱδρύθηκε (ἢ ξαναχτίστηκε στὴν παλαιὰ πόλη τοῦ Ἀλεξάνδρου), καὶ ἑπομένως ἡ Πενταποταμία κυριεύθηκε, ὅταν ἀκόμη βασίλευε ὁ Εὐθύδημος. Ὅπως μνημονεύσαμε παραπάνω, ὁ τελευταῖος πρέπει νὰ εἶχε προσθέσει στὴ βακτριανὴ ἐπικράτεια ὁρισμένα ἐδάφη, κυρίως στὸ δυτικὸ μέρος. Μετὰ τὴ συμφωνία μὲ τὸν Ἀντίοχο Γ΄ καὶ τὴν ἀδυναμία τῶν Ἑλλήνων τῆς Βακτρίας νὰ διοχετεύσουν τὴν κατακτητική τους ὁρμὴ πρὸς τὰ ἐδάφη τῶν Σελευκιδῶν, προφανῶς ἡ περιοχὴ τῆς Πενταποταμίας ἦταν ἡ προσφορότερη γιὰ ἐπιχειρήσεις τέτοιου εἴδους. Ἐξ ἄλλου, ἡ εὔφορη αὐτὴ μυθικὴ περιοχή, δεύτερη σὲ σημασία σ' ὁλόκληρη τὴν Ἰνδία, μετὰ τὴν περιοχὴ τοῦ Γάγγη καὶ πιὸ γνωστὴ στοὺς Ἕλληνες καὶ ἐν γένει τοὺς Δυτικοὺς (Ἰνδία ὀνόμαζαν κυρίως αὐτὴ τὴν περιοχή), ἕλκυε τοὺς Ἕλληνες κατακτητὲς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο γειτονικὸ τμῆμα.

Ἂν δεχτοῦμε ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸ οἱ Ἕλληνες τῆς Βακτρίας νὰ εἰσέβαλαν στὴν Πενταποταμία ἐπὶ Εὐθυδήμου, τότε εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἡ περιοχὴ κυριεύθηκε ἐπὶ τοῦ γιοῦ τοῦ Εὐθυδήμου, Δημητρίου, ὁ ὁποῖος ἔχτισε τὴν ἑλληνικὴ πόλη τῶν Σαγάλων καὶ τὴν ὀνόμασε Εὐθυδημία πρὸς τιμὴ τοῦ πατέρα του. Ἡ προώθηση τοῦ Δημητρίου σὲ ἰνδικὸ ἔδαφος εἶναι βέβαιη. Ὅπως εἴδαμε, ὁ Στράβωνας συνδέει τὸ ὄνομά του (καθὼς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Μενάνδρου) μὲ καταλήψεις μεγάλων ἐδαφικῶν τμημάτων τῆς Ἰνδίας καὶ ὁ Τρόγος τὸν ὀνομάζει βασιλιὰ τῆς χώρας αὐτῆς[46]. Ἡ ἄποψη τοῦ Narain ὅτι ὁ Δημήτριος ποὺ μνημονεύει ὁ Τρόγος δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὸν γιὸ τοῦ Εὐθυδήμου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ

45α. Ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸν Κούρτιο (History, IX, 1, 27 κ.ἑ.) ὅτι μετὰ τὸ βασίλειο τῶν Καθαίων (μὲ κεντρικὴ πόλη τὰ Σάγγαλα) ὑπῆρχαν τὸ βασίλειο τοῦ Σοφίτη καὶ τοῦ Φηγέως, ποὺ ὑποτάχθηκαν οἰκειοθελῶς στὸν Ἀλέξανδρο, ἴσως πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι ὁ χῶρος ἦταν πολὺ μικρός. Δὲν ἀποκλείεται, λοιπόν, τὰ Σάγγαλα νὰ βρίσκονταν δυτικὰ καὶ ὄχι ἀνατολικὰ τοῦ Ὑδραώτη.

46. *M. Iuviani Iustini*, Epitoma, XLI, 6, 4.

γνώμη του, ποτὲ δὲν προωθήθηκε σὲ ἰνδικὸ ἔδαφος[47], στηρίζεται σὲ σαθρὰ ἐπιχειρήματα[48]. Ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἦταν σύνηθες οἱ νέες πόλεις νὰ παίρνουν τὸ ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ, νομίζω ὅτι ἡ πιθανότερη ἐξήγηση εἶναι ἡ περιοχὴ τῆς Πενταποταμίας νὰ κυριεύθηκε καὶ ἡ νέα πόλη νὰ χτίστηκε ἀπὸ τὸ Δημήτριο ἐνῶ ζοῦσε ἀκόμη ὁ πατέρας του. Ἴσως γι' αὐτὸ τὰ νομίσματά του ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς βασιλείας τους παρουσιάζουν τὸ Δημήτριο νὰ φέρει ὡς κόμμωση, δορὰ ἐλέφαντος[49], ποὺ πιθανῶς σχετίζεται μὲ κατάκτηση ἰνδικῶν ἐδαφῶν. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ Δημήτριος θὰ ἦταν ὑποτελὴς βασιλιὰς ἢ συμβασιλέας ὡς ὅτου ζοῦσε ὁ πατέρας του, Εὐθύδημος.

SUMMARY

The town mentioned by Ptolemy as Euthymedia or Sagala, most probably was the same as Euthydemia, built in honor of the king of Bactria, Euthydemos. Perhaps it is the town, which Hephaistion founded near the river Akesines (in the place of Sialkot?), by order of Alexander the Great.

47. *A. K. Narain, Indo-Greeks*, σ. 31 κ.ἑ. Ὑποστηρίζει ὅτι πρόκειται γιὰ ἄλλον Δημήτριο (Δημήτριος Β΄).

48. *Μ. Κορδώση*, Οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς τῆς Βακτρίας καὶ Ἰνδίας ὡς τὸ θάνατο τοῦ Μενάνδρου (περ. 250-135 π.Χ.): «Δωδώνη» 20(1991), τόμ. ἀφιερωμένος στὴ μνήμη Δ. Λουλέ, σ. 221.

49. *O. Bopearachchi*, Monnaies, σ. 52.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΡΩΣΟ ΜΟΝΑΧΟ ΗΣΑΪΑ (1489)

Ἡ Mme de Kitrovo[1] δημοσίευσε σὲ μετάφραση ἕνα ἀνεκμετάλλευτο κείμενο γιὰ τὸν Ἅγιο Δημήτριο Θεσσαλονίκης. Πρόκειται γιὰ περιγραφὴ τοῦ ναοῦ ἀπὸ τὸ Ρῶσο μοναχὸ Ἡσαΐα στὰ 1489, δηλαδὴ τρία χρόνια πρὶν τὴ μετατροπὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου σὲ τέμενος (1492)[1]. Ἀναδημοσιεύω τὴ γαλλικὴ μετάφραση: «Dans la ville de Salonique s'élève l'église du grand Dimitri soutenue par soixante-dix colonnes. Sous l'église, parmi des colonnes, se trouvent encore deux églises, et, dans l' interieur de l'église de Saint Dimitri, on compte douze colonnes en jaspe, deux cent soixante en marbre, et quarante en pierre; le partie superieure est en bois; un bon tireur peut à peine atteindre d' un bout à l'autre de l'église. Les reliques de saint Dimitri reposent au milieu de cette église dans un puits, audessus duquel se trouve son cercueil et, le jour de la fête du saint, il en sort tant d' huile sainte qu'on ne parvient pas à l' épuiser; un ruisseau conduit de ce puits dans la mer et quand l' huile sainte coule dans le ruisseau, si un animal quelconque noir, ou quel qu'il soit, traverse en ce moment le ruisseau, il devient blanc. L' huile sainte sort de saint Dimitri trois fois par an, et le jour de la fête du saint on met deux candélabres à ses côtés et on allume dessus des cierges dorés et six cent lampes à l' huile en verre. On allume au-dessus du métropolitain de Salonique soixante lampes en verre placées en cercle.

Ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τοῦ Ἡσαΐα δὲν ἐνδιαφέρουν βέβαια οἱ ἀναφορὲς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κιόνων ποὺ στήριζαν τὴν ἀνωδομὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, οὔτε καὶ τὸ εἶδος τους (ἀπὸ ἴασπι, μάρμαρο, ἢ πέτρα). Ἐπίσης δὲν ἐνδιαφέρει ἡ ἀναφορὰ μιᾶς ἄγνωστης τοπικῆς λαϊκῆς παράδοσης τῆς Θεσσαλονίκης γιὰ ἕνα «ρυάκι» ποὺ ὁδηγοῦσε τὸ μῦρο (τὸ περίσσευμα ἴσως τοῦ

1. Itinéraires russes en Orient. I. 1. Genève 1889, σ. 263-264.

2. Γιὰ τὴν μετατροπὴ τοῦ ναοῦ σὲ τέμενος βλ. Β. Δημητριάδη, Τοπογραφία τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας. 1430-1912 [Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, 61], Θεσσαλονίκη 1983, σ. 293.

μύρου) πρὸς τὴ θάλασσα, τὸ ὁποῖο εἶχε τὴ μαγικὴ δύναμη νὰ ἀλλάζει ἀπὸ μαῦρο σὲ ἄσπρο κάθε ζῶο ποὺ θὰ περνοῦσε ἀπὸ πάνω του. Μᾶς πληροφορεῖ ὅμως γιὰ μία σημαντικὴ ἀρχιτεκτονικὴ λεπτομέρεια τοῦ ναοῦ καὶ γιὰ κάποια τελετουργικὰ σὲ σχέση μὲ τὸ κιβώριο καὶ τὴ λατρεία τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

Τὸ κείμενο τοῦ Ἡσαΐα εἶναι σαφές: Sous l'église, parmi des colonnes, se trouvent encore deux églises. «Ὑπὸ τὴν ἐκκλησία, μεταξὺ τῶν κιόνων, ὑπάρχουν δύο ἀκόμη ἐκκλησίες». Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἶχε ὑπόγειο λατρευτικὸ χῶρο (ὅπου καὶ ὁ ἀρχικὸς *οἰκίσκος* τοῦ ἁγίου), σχετιζόμενο μὲ τὴ λατρεία τοῦ μύρου. Μόνο ποὺ ὁ χῶρος αὐτὸς δὲν στηρίζεται σὲ κίονες καὶ εἶχε ἕναν ναΐσκο, δηλαδὴ τὸν *οἰκίσκο*, στὸν ὁποῖο ἡ πρόσβαση γινόταν μόνον ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς ὑπερκείμενης μεγάλης βασιλικῆς. Φυσικὰ δὲν γνωρίζουμε τὶ μορφὴ εἶχε τὸ ὑπόγειο τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στὰ τέλη τοῦ 15ου αἰ., ὅμως δὲν μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε ὅτι ὁ Ἡσαΐας περιγράφει ὡς κίονες τοὺς ὑφιστάμενους ἀκόμη καὶ σήμερα ἐκεῖ πεσσούς. Ἂν τὴν ἔκφραση *sous l' église* τὴν ἑρμηνεύσουμε ὡς «ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας», ἢ «ὑπὸ τὴν στέγη τῆς ἐκκλησίας», τότε μεταξὺ τῶν κιόνων τῆς βασιλικῆς, ὑπῆρχαν στὴν ἐποχή του δύο ἄλλες «ἐκκλησίες» (παρεκκλήσια). Ἂν ἐννοεῖ τὸ γνωστὸ παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου καὶ ἕνα ἀκόμη δίπλα στὴ βόρεια ἐξωτερικὴ πλευρὰ τῆς βασιλικῆς, τότε ὁ Ἡσαΐας κάνει λάθος, γιατὶ καὶ τὰ δύο ὑπῆρξαν προσκτίσματα τῆς βασιλικῆς, δηλαδὴ παρεκκλήσια ἐκτὸς τοῦ κυρίως λατρευτικοῦ χώρου τοῦ ἁγίου, καὶ δὲν βρίσκονται μεταξὺ κιόνων (parmi des colonnes) τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Ἡσαΐας ὅμως δὲν κάνει λάθος, ὅταν δοῦμε ὅτι στὴν κάτοψη τῆς βασιλικῆς διαγράφονται τὰ ἴχνη δύο κτισμάτων μὲ κόγχη, τὰ ὁποῖα βρέθηκαν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴ τῶν πτερυγίων τοῦ ἐγκάρσιου κλίτους τῆς βασιλικῆς[3]. Ἔχουμε κάθε λόγο νὰ πιστέψουμε ὅτι ὁ Ἡσαΐας εἶδε ὄρθια αὐτὰ τὰ κτίσματα καὶ ὡς παράδοξο (γιὰ τὸν ἴδιο καὶ γιὰ μᾶς σήμερα) στοιχεῖο σὲ μορφὴ χριστιανικοῦ ναοῦ τὰ περιέγραψε. Προβλήματα ἀρχαιολογικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ τῶν δύο αὐτῶν κτισμάτων (παρεκκλήσια ἢ πρόθεση καὶ διακονικὸ) σὲ σχέση μὲ ἄλλα λειτουργικὰ θέματα τοῦ ἱεροῦ δὲν ἔχουν συζητηθεῖ ἐπαρκῶς γιὰ τὴ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου· ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα μαθαίνουμε ὅτι τὰ δύο κτίσματα στὸ ἐσωτερικὸ τῶν πτερυγίων ὑφίσταντο ὡς τὸ 1489, λίγο πρὶν τὴν μετατροπὴ τῆς βασιλικῆς σὲ τέμενος.

Θ. Παπαζῶτος

3. Γ. καὶ Μ. Σωτηρίου, Ἡ βασιλικὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, Ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 145 καὶ σχ. 60.

Γ/12

Ο Μ Ι Λ Ι Α

Φ Ω Τ Ι Ο Υ Γ. Σ Π Υ Ρ Ο Π Ο Ύ Λ Ο Υ

Αιρετού μέλους Γ.Σ. του Σ.Ε.Π.-Αντιπροέδρου Ενώσεως Π.Π.Κορίνθου
Μέ θέμα: Η ΕΞΗΝΤΑΧΡΟΝΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΚΟΠΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ
Τόπος: Ξυλόκαστρον - αίθουσα " Κέντρου Νεότητος"
Ημερομηνία: Σάββατο II.4.92 και ώρα 5.00 μ.μ.
Στό Α' ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ-Επιστήμης-Φιλοσοφίας-καί Τέχνης
IO-I2 Απριλίου I992
Μέ την συνδιοργάνωση των Δήμων: Κορίνθου,Κιάτου,Λουτρακίου-Περαχώρας,Ξυλοκάστρου και ΝΕΑΕ Κορινθίας.-

--------- . ---------

Ο Ν Ο Μ Ο Σ Τ Ω Ν Π Ρ Ο Σ Κ Ο Π Ω Ν

Ι.- Ο Πρόσκοπος λέγει παντού και πάντοτε την αλήθεια, ώστε ο λόγος της τιμής του νά είναι πάντοτε πιστευτός και σεβαστός.

2.- Είναι πιστός στήν πατρίδα του, τους άρχοντες και τους Νόμους του Κράτους, τούς Γονείς του, τούς Βαθμοφόρους του Σώματος και τούς Προϊσταμένους του και δίκαιος πρός τους κατωτέρους του.

3.- Έχει καθήκον νά είναι χρήσιμος και νά βοηθεί κάθε άνθρωπον.

4.- Είναι φίλος πρός όλους και αδελφός πρός κάθε Πρόσκοπον.

5.- Είναι πρός όλους ευγενής, εκτιμά την αξίαν και την εργασίαν των άλλων.

6.- Αγαπά και προστατεύει τά ζώα και τά φυτά.

7.- Υπακούει στας διαταγάς των γονέων του και ανωτέρων του χωρίς αντιλογίαν.

8.- Είναι πρόθυμος, εύθυμος και αισιόδοξος σέ όλες τις περιστάσεις.

9.- Είναι οικονόμος

Ι0.- Είναι εγκρατής, καθαρός στό σώμα, αγνός στάς σκέψεις και τάς πράξεις.

ΙΙ.- Είναι γενναίος, υψηλόφρων, έχει αυτοπεποίθησιν και προσπαθεί ν'αναδειχθεί διά της ικανοτητός του και μόνον δι 'αυτής.

Ι2.- Είναι αποφασιστικός και αναλμβάνει την ευθύνην των πράξεων του.

Υψηλοί Προσκεκλημένοι, διακεκριμένο Ακροατήριο

Αδελφοί Πρόσκοποι

Προλόγιζα μέ τον Νόμο των Προσκόπων, γιατί αυτός είναι η πεμπτουσία του Προσκοπισμού, η άσβεστη φλόγα της αιωνίας Προσκοπικής ιδέας.

Αισθάνομαι όμως βαθειά την ανάγκη, πρίν σας περιγράψω τό θέμα μου, στόν περιορισμένο χρόνο, πού έχω στήν διαθεσή μου, ν΄αναφερθώ μέ λίγα λόγια στόν ιδρυτή του Προσκοπισμού, στόν αρχιπρόσκοπο του Κόσμου - διδάκτορα του δικαίου, στόν ΡΟΒΕΡΤΟ ΣΤΗΒΕΝΣΟΝ ΣΜΙΘ ΜΠΑΝΤΕΝ-ΠΑΟΥΕΛ του ΓΚΙΓΟΥΕΛ.

Πάνε Ι χρόνια από τώρα και ακόμη αναβλύζουν μέσα από τά βάθη της Κέννυας - όπου ο τάφος και τό σπίτι του ιδρυτού μας - τά μηνύματα πού μας κληροδότησε, απευθυνόμενος σ΄όλο τον Κόσμο(Το THE GENERAL PUBLIC), μεστά εννοιών και παραινέσεων, ενός ανθρώπου, σύμβολον στην Παγκόσμια αιωνιότητα.

Ο Μπάντεν- Πάουελ μέ τις αθάνατες έννοιες του διεκήρυττε ότι ο Προσκοπισμός είναι η νεολαία πού θεμελιώνεται μέσα από την πίστη στόν Δημιουργό, ότι ο προσκοπισμός είναι η νεολαία της παράδοσης και του περιβάλλοντος, της ευθύνης και της αισιοδοξίας, ότι ο Προσκοπισμός είναι τά νιάτα της Ελευθερίας και της Δημοκρατίας.

Ο ίδιος ο ιδρυτής υποστήριζε " Δέν υπάρχει τίποτε το νέον στούς σκόπους του Προσκοπισμού. Είναι αναβίωση των Αρχών του Πλάτωνα, ο οποίος επρέσβευε την αγωγήν έν αρετή, ήτις δημιουργεί τον άριστον πολίτην της αύριον και διδάσκει εἰς τον νέον όχι μόνον νά διοικεί αλλά και νά υπηρετεί".
΄Ελεγε ακόμη " είναι περίεργο ότι μετά 2000 χρόνια επανερχόμεθα στην ιδέα μιάς υγιούς εκπαιδεύσεως των νέων, όπως την οραματίζετο ο Αριστοτέλης" .

Ο Μπάντεν-Πάουελ δέν πέθανε ζεί μέσα στις καρδιές μικρών και μεγάλων Προσκόπων και μή, όλου του Κόσμου. Αυτός μας εμφύσισε την Ελευθερία της σκέψεως, γιά ελευθέρους ανθρώπους σέ μία ελεύθερη πατρίδα.Μέ βάση αυτές τις έννοιες ο Προσκοπισμός υποστηρίζει ότι άν όλοι οι άνθρωποι στόν Κόσμο ήταν πρόσκοποι, σήμερα θά είχαμε Ειρήνη.

Ο οίστρος όμως των λόγων μου, μέ παρακινεί νά μη παραλείψω τον ιδρυτή του Ελληνικού Προσκοπισμού, τον καθηγητή Σωματικής Αγωγής Αθανάσιο Λευκαδίτη, ο οποίος τό έτος 1910 μετέφερε τον σπόρο από την Αγγλία στην Ελλάδ α, υπενθυμίζων την στιχόμυθία πού είχε μέ ένα μικρό παιδί ντυμένο πρόσκοπος στό Λόνδινο.

- Τί είσαι εσύ παιδίμου , τόν ρώτησε
- BOY SCOUT, του απαντά ο μικρός
- Και τι είναι BOY SCOUT: ξαναρωτά ο Λευκαδ΄ιτης
- Ο BOY SCOUT προσπαθεί νά κάνει μία καλή πράξη κάθε ημέρα.
- Και σήμερα ποία καλή πράξη έκανες: Τόν ξαναρώτησε ο Λευκαδίτης
- Και απαντά ο μικρός άγγλος: Μέ τό νά σας ειπώ ότι είμαι πρόσκοπος.

Και όταν αργότερα τό έτος 1920 ο Αθανα.Λευκαδίτης στην "ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ" πού έγινε στό Λονδίνο, παρουσίασε αναπαράσταση της ζωής των Αρχαίων εφήβων από ομάδα Ελλήνων Προσκόπων, ο Μ.Π. έσκυψε στό αυτί του Βασιλέως της Αγγλίας και του είπε:

" Μεγαλειότατε, αυτοί είναι οι πρώτοι Πρόσκοποι"

Ο δέ μεγάλος πολιτικός άνδρας Ελ.Βενιζέλος είχεν είπει:
Κύριοι η Ελλάς χρειάζεται Βιομηχανίαν και Προσκοπισμόν:
Ας φτιάξουμε λοιπόν Προσκοπισμόν.

Ο Προσκοπισμός της Κορινθίας, κατέχει ζηλευτή θέση στόν Ιωβηλαιοτόν Σ.Ε.Π. Από την έναρξη και μέχρι σήμερα έχει νά επιδείξει αξιοθαύμαστο δημιουργικό έργο, μέσα από τις εστίες του οποίου πέρασαν εκατοντάδες νέοι, γαλουχήθηκαν από τό πνεύμα της προσκοπικής ιδέας και μεγαλούργησαν ώς στελέχη της κοινωνίας μας. Καθηγητές Πανεπιστημίων, ανώτατα στελέχη της Πολιτείας, Στρατηγοί, ανώτατοι εκπαιδευτικοί, επιχειρηματίες, επιστήμονες και μεγάλοι καλλίτεχνες κ.α.
Στήν διαδρομή όμως του χρόνου δέν έμεινε αλόβητος από τά πυρά των ανθρώπων της εξουσίας, από πολέμους, σεισμούς κ.α. μέ αποτέλεσμα γιά μεγάλα διαλλείματα νά συρικνωθεί η ν΄αναστείλλει την λειτουργία του.Τήν δράση του επιτρέψατέ μοι νά εντοπίσω σέ δύο μεγάλες περιόδους.Τήν πρώτην πού χρονολογείται από τό έτος 1924 έως τό 1939 και την δεύτερη την μεταπολεμική από τό έτος 1945 έως σήμερα, μέ ενδιάμεσο σταθμό την περίοδο του πολέμου 1940 - 1944.

./.

Α΄ Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ο Σ

Οι πρώτες σπίθες μύησις στην Προσκοπική ιδέα στην Κόρινθο, άρχισαν νά φαίνονται στά έτη 1924-1925. Απ΄ότι υλικό υπάρχει και όσα ενθυμούνται οι παλαιότεροι, γιατί πηγές άντλησις πληροφοριών δέν υπάρχουν και όσα αρχεία τηρήθηκαν βρίσκονται ξεχασμένα σέ ιδιωτικές συλλογές, τά πρώτα τμήματα προσκοπικών Συστημάτων έκαναν την εμφανισή των το έτος 1925. Οι πρώτοι πρόσκοποι της εποχής εκείνης εστεγάζοντο σ΄ένα παλαιό κτίριο του Γυμνασίου Κορίνθου - έναντι των γραφείων της Νομαρχίας σήμερα, ο αριθμός μάλιστα των οποίων ήγγιζε τούς 200.-

Χρέη αρχηγού είχόν ανατεθεί στόν αρχηγό της 9ης Ομάδος Προσκόπων Αθηνών με τό επώνυμο ΣΤΑΜΙΡΗΣ, ο οποίος ήρχετο στήν Κόρινθο μιά δυό φορές την εβδομάδα.Μία άλλη έρευνα μας πλήροφορεί ότι τον σπόρο ίδρυσης Προσκοπισμού στην Κόρινθο, ανέλαβε ο εξ Αθηνών Μάρκος Μίνδλερ - Διευθυντής του Στενογραφικού Γραφείου της Βουλής των Ελλήνων, ο οπόιος μετά από μικρό διάστημα παρέδωσε την σκυτάλη στόν Δάσκαλο Χρήστο Γαλαντζή. Λέγεται κατ΄άλλους ότι και οι δύο ανωτέρω ίδρυσαν μαζύ τον Προσκοπισμό της Κορίνθου.

Η προσκοπική δραστηριότης στά πρώτα εκείνα χρόνια ενθουσίασεν κι άλλους νέους της εποχής εκείνης μέ αποτέλεσμα μαζύ μέ μία ομάδα του χωρίου Ασσος Κορινθίας, να εμφανισθούν στήν πρώτη παρέλαση πάνω από 250 πρόσκοποι.

Στή συνέχεια οι σεισμοί του έτους 1928 ανέκοψαν την προσκοπική δράση. Ευτυχώς όμως αμέσως μετά τους σεισμούς, ήλθε στήν Κόρινθο ο αρχιτέκτων μηχανικός ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΑΧΟΣ, ώς στέλεχος του Οργανισμού Αποκαταστάσεως Σεισμοπλήκτων.Ο Αθηναίος βαθμοφόρος ναυτοπρόσκοπος Γ.Βλάχος ήτων προσκοπικό παιδί του ιδρυτού Αθανασίου Λευκαδίτη. Ο Γ.Βλάχος παράλληλα με τα επαγγελματικά του καθήκοντα ξεκίνησε αμέσως την ανασύσταση του Κορινθιακού Προσκοπισμού μέ βοηθό τον μαθητή Ιερατ. Σχολής Μάρκο Ρίζο και επέτυχεν να πλαισιώσουν τις τάξεις και άλλα νέα στελέχη της Κορινθιακής κοινωνίας πού μέ την δράση των ελάμπριναν τον προσκοπισμό, την δάδα του οποίου παρέδωσαν σέ νεωτέρους, παραμείναντες μιά φορά πρόσκοποι πάντα Πρόσκοποι. Οι ρίζες του ιδρυτού Γ.Βλάχου έπιασαν και η Κόρινθος ευγνώμονα τον θυμάται και τόν ανέδειξε πατέρα του Κορινθιακού Προσκοπισμού και σάν τέτοιος παραμένει βαθειά μέσα στίς καρδιές μας.Στό σημείο αυτό θά μου επιτρέφετε να επαναλάβω παράγραφο αναφοράς στόν Γ. Βλάχο του εκλεκτού φίλου και παλαιού αρχηγού του 5ου Συστήματος Κορίνθου, συγγραφέα-ποιητή και λογοτέχνη κου Σήφη Κόλλια-Δημάρχου τότε των Κορινθίων:

Ο Γεώργιος Βλάχος αντλούσε ενθουσιασμό από τα κοιτάσματα της

προσωπικής του πίστης. Είχε συνείδηση ευθύνης, συνείδηση χρέους και δίκαια την ώρα του θανάτου του ευλαβής υπήρξε η υποστολή της προσωπικής σημαίας. Ολόκληρη η ζωή του Γ. Βλάχου ήταν μιά επικύρωση της υψηλής πίστεώς του, πού χρόνια ζούσε τις ωραίες στιγμές της εμπνέουσας συνέπειας. Στή θέση κάθε άρνησης ο Γ. Βλάχος αντέτασε την πορυσία της προσκπικής του βεβαιότητος πού εναρμονίζει βαθυστόχαστα πράξεις και στοχασμούς. Διέθεσε το διαυγές βλέμμα της ειλικρίνειας, την τόλμη του καθήκοντος, τη δραματική συμπύκνωση του χρέους πρός το υψηλό "Πιστεύω" Αυτό το πιστεύω έδωσε στόν Γ. Βλάχο την δύναμη νά μή λυγίσει και την Κυριακή της ΙΟης Αυγούστου του έτους Ι930 πραγματοποι εί ορκομοσία των πρώτών προσκόπων της Κορίνθου σέ αίθουσα της Ιερατικής Σχολής. Τήν ίδια χρονιά έχομε γιά πρώτη φορά συμμετοχή αντιπροσωπείας προσκόπων της Κορίνθου στό παγκόσμιο ΤΖΑΜΠΟΡΙ στην Αλεξάνδρεια Αιγύπτου. Μετά δύο χρόνια πρωτοι οι πρόσκοποι έσπευσαν στήν κατάσβεση της μεγάλης πυρκαϊάς της Κορίνθου και γι'αυτό άξια έτυχον των επαίνων του ΣΕπ.

Τό έτος Ι934 την ηγεσία της Κορινθιακής προσκοπικής κινήσεως αναλαμβάνει ο αείμνηστος Γυμνασιάρχης Ιωάννης Παπαχρίστου, η δράση του οποίου σφυρηλάτησε τά νιάτα της εποχής εκείνης.

Όμως κυρίες και κύριοι ο προσκοπικός δρόμος της Κορίνθου συνεχίζεται ακάθεκτος πρός τους υψηλούς στόχους μέχρι τό έτος Ι938. Τότε αρχίζουν τά προβλήματα και οί δύσκολες στιγμές, μέ την παράλληλη οργάνωση των τμημάτων της ΕΟΝ την οποία εκαλούντο νά πλαισιώσουν οι νεοι της Κορίνθου. Πολλοί πρόσκοποι εντάχθηκαν στίς τάξεις των ναυτοφαλαγγιτών και ναυτοσκαπανέων. Πολλές όμως προσκοπικές ομάδες συνέχισαν μέ σθένος την δράση των και διετήρησαν άσβεστη την φλόγα του Προσκοπισμού, η οποία οριστικά ανεστάλλει μέ την κήρυξη του πολέμου(Ι940).

Στην διάρκεια της ναζιστικής κατοχής πολλοί βαθμοφόροι προσέφεραν Υπηρεσίες μέ την συμμετοχή των σέ Αντιστασιακές Ελληνικές Οργανώσεις. (συσσίτια, μεταφορά σημάτων και πληροφοριών). Η Χώρα είχε οργανώσει τότε 44 ομάδες αντιστασιακών προσκόπων, εκ των οποίων μία ήταν και της Κορίνθου.

Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Η πλέον ζωντανή και δημιουργική χρονική περίοδος αρχίζει το έτος 1945. Τρείς παλλιοί βαθμοφόροι πάνω από τις στάχτες του πολέμου, σφίγγουν τά χέρια και μέ μιά φωνή " εκ της νόνεώς μου αναγεννόμαι" ορκίζονται και ανέλαβον την ευθύνη επανασύστασης του Προσκομισμού στην Κόρινθο. Στεγάζονται στά ξύλινα παραπήγματα πού υπήρχαν στό χώρο όπου σήμερα το Μέγαρον της Στρατιωτικής Λέσχης και μετά από σκληρή δουλειά κατορθώνουν να παρουσιάσουν το Ιο Σύστημα Προσκόπων Κορίνθου. Έφθανε αυτό, η σπίθα άναφε γιά καλά και φούντωσε τό 2ο Σύστημα Ναυτοπρόσκόπων και αμέσως τό 4ο Σύστημα πεζοπροσκόπων Συνοικισμού Κορίνθου και αργότερα τό 5ο Σύστημα στην Συνοικία Τσακωνίκων. Πολύ αργότερα έχουμε νά παρουσιάσομε το 6ο Σύστημα στήν συνέχεια την Ιη Ελληνική ομάδα Δασοπροσκόπων στά Αθήκια Κορινθίας και μία ομάδα πεζοπροσκόπων στήν συνοικία Αγ. Άννης Κορίνθου. Ο ενθουσιασμός υπήρξεν πολύ μεγάλος και πολλοί νέοι πλαισίωσαν τις ενωμοτίες των ομάδων. Θυμάμαι λυκόπουλο τότε ότι στην Ιη παρέλαση πού έγινε μετά τον πόλεμο συμμετείχαν 1200 πρόσκοποι και λυκόπουλα από Κόρινθο-Λουτράκι-Κιάτο και Ξυλόκαστρο. Αξίζει εδώ νά τονίσουμε και την συμβολή του τότε Άγγλου επικεφαλής μονάδος της ταξιαρχίας του Ρίμινι ο οποίος μάλιστα μπροστά στόν Τοπικό Έφορο σηκώθηκε χαιρέτισε προσκοπικά του είπε ότι κι αυτός είναι αρχηγός ομάδος του Γιβραλτάρ και την επομένη του δώρησε 30 στολές για την πρώτη μεταπολεμική ομάδα. Δέν πρέπει ακόμη νά παραλείψομε την συμβολή του τότε Διοικητού του Συντάγματος στρατηγού κου Μπασακίδη και του συνταγματάρχη κου Μαρότη γιά την πρόθυμη διάθεση στρατιωτικών αυτοκινήτων μεταφοράς προσκοπικών ομάδων. Παράλληλα μέ την δράση [illegible] της Κόρινθο φουντώνει λίγο αργότερα η προσκοπική κίνηση στην Περιφέρεια. Στό Βραχάτι ιδρύεται νέα Εφορεία, η Τοπική εφορεία Βόχας μέ 4 συστήματα. Στό βραχάτι, στό Βοχαϊκό στό Κοκκώνι και στόν Ασσο Κορινθίας. Συγχρόνως ανασταίνεται η Τοπική εφορεία Λουτρακίου και Νεμέας, ενώ οργανωμένη προσκοπική κίνηση παροσιάζουν άξια στελέχη της κοινωνίας του Ξυλοκάστρου. Σοβαρά προσκοπική δραστηριότητα επί σειρά ετών και μέχρι σήμερα έχει νά παρουσιάσει τό Κιάτο, στο οποίο υπάγετο και το Σύστημα Βέλλου.

Τό άλμπουμ του Κορινθιακού Προσκοπισμού, Κυρίες και Κύριοι κοσμούν γεγονότα από πράξεις αλτρουϊσμού και προσφοράς μέ την πρόθυμη συμμετοχή των μικρών προσκόπων σέ εράνους, αλήθεια ποιός δέν ενθυμείται παλαιότερα τον έρανο της Φανέλλας του Στρατιώτου, μέ την προσφορά σέ κοινοφελείς σκοπούς (δενδροφυτεύσεις, καθαρισμούς δημοτικών και κοινοτικών χώρων κ.α.) και τό σημαντικώτερν μέ την συμμετοχή των στις Υπηρεσίες της Πολιτείας πού σπεύδουν στίς περιφέρειες πού πλήττονται από τον

./.

εγκέλαδο. Πρόσκοποι της Κορίνθου έπεσαν υπέρ πίστεως και Πατρίδος, πιστοί στά Ελληνοχριστιανικά ιδεώδη και τον Νόμο των Προσκόπων, ενώ άλλοι, σημαντικές μετέφεραν πληροφορίες στά χρόνια της κατοχής.

Η δράση όμως και η προσφορά συνεχίζεται με ανανεομένο ενθουσιασμό και από τις πρώτες ημέρες της Ιουλίας του 50, τά προσκοπάκια της 3ης Ομάδος Κορίνθου, πάνω στά κούτσουρα των ενωμοτιών, με τα τραγούδια τους γεννούν το σπόρο πού άνθισε και σιγά σιγά συνέβαλε στήν συγκρότηση μιάς μικρής χωροδίας πού ονομάσθηκε Χ/δία Παλαιών Προσκόπων Κορίνθου. Αυτό έφθανε, ο αρχηγός της Ομάδος και μαέστρος της χορωδίας αυτής ο μοναδικός Αλέκος Παπαγιαννόπουλος(όπως γράφει και ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βοστώνης Θόδωρος Αντωνίου), πίστεψε, εργάσθηκε μέ κέφι χρόνια πολλά και δημιούργησε το σημερινό καύχημα της Κορινθίας την Παγκοσμίου φήμης πολυβραβευμένη ΧΟΡΩΔΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ.

Καί ο αγώνας του Αιέν Αριστεύειν συνεχίζεται. Τό καλοκαίρι του έτους 1953 τά προσκοπάκια της Κορίνθου, από την πρώτη ώρα ζητούν από το ΣΕΠ νά περιληφθούν στίς ομάδες συμπαράστασης και βοηθείας στά εριπομένα από τους σεισμούς Νησιά του Ιονίου, εγκαταλείπουν το Κατασκηνωτικό Κέντρο στό δάσος της Ιεράς Μονής Φανερωμένης Χιλιομοδίου και την επομένη στρατοπεδεύουν πάνω στό Λόφο " Στράνη" της Ζακύνθου. Το έργο τους ημέρα και νύχτα μέσα στά ερήπια και η συμπαράσταση κοντά στούς σεισοπλήκτους δέν είχαν τέλος. Η προσφορά αυτή ήταν μία μεγάλη Προσκοπική θυσία.

Θά ήταν παράλειψη νά μη αναφερθώ εν ολίγοις στόν αρχηγό πού χάσαμε, στόν Τάκη Παπαλεονάρδο, στόν ακούραστο πρωτεργάτη της απόκτησης ιδιοκτήτου Στέγης από τούς Προσκόπους της Κορίνθου. Έλαβε την έγκριση του Οργανισμού Σιδηροδρόμων Ελλάδος και μέ την βοήθεια του αειμνήστου Προέδρου της Βουλής τέκνου της Κορινθίας Κων/νου Παπακωνσταντίνου επέτυχε την μεταβίβαση του οικοπέδου επί της οδου Δαμασκηνού από τον ΟΣΕ στό ΣΕΠ. Και δέν σταμάτησε, μέ την προσφορά τού αειμνήστου μηχανικού Κ. Κοτσερώνη πού δωρέαν συνέταξε τά σχέδια-μελέτη και είχεν την επίβλεψη έτρεξε παντού βρήκε τά αναγκαία κεφάλαια και έκανε τό όνειρό του πραγματικότητα, μέ την ανέγερση του σημερινού μικρού Προσκοπείου Κορίνθου.

Αλλά ποιός μπορεί νά ξεχάσει τον ενωμοτάρχη του 1933 της Ης Ομάδος Σωτήρη Πυλαρινό - τον μεγάλο αυτόν Ευρωπαίο Ζωγράφο και Δωρητή του Δήμου Κορινθίων;

./.

Την μικρή εικόνα της Προσκοπικής Ζωής της Κορίνθου ιδιαίτερα, θά ήθελα Κυρίες και Κύριοι νά κλείσω μέ την αναφορά μου στήν ίδρυση τό έτος 1980 της Ενώσεως Παλαιών Προσκόπων Κορίνθου, από τόν βετεράνο παλαιό αδελφό κον θρασ.Κοτσώνη, πού μέ τον Νόμο 313/91 αποτελεί μέλος του Ιδρύματος ΣΩΜΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ και πού ευχαρίστως σας αναγγέλω ότι τον προσεχή Ιούνιο θά πραγματοποιηθεί στήν πόλη της Κορίνθου από την ΚΕΠΠΕ και την Ένωσή μας η κορυφαία εκδήλωση όλων των εποχών μέ την πραγματοποίηση της 13ης Πανελληνίας Συνάντησης όλων των Παλαιών Προσκόπων της Χώρας, υπό την αιγίδα του παλαιού προσκόπου,του Νομάρχου μας κου Χρίστου Λαφιά και μέ την συμμετοχή του Δήμου Κορινθίων.

θά ήθελα από της θέσεως αυτής και γιά νά έχει συνέχεια και ουσία η εισήγησή μου, νά κάνω έκκληση πρός Όλους και ιδιαίτερα πρός τους γονείς και εκπαιδευτικούς ν'ανατρέξουν στά μηνύματα του Προσκοπισμού και νά συστήσουν στούς νέους και τις νέες, νά πλαισιώσουν τις προσκοπικές εστίες γιατί μέσα απ'αυτές σφυρηλατούνται τά αυριανά στελέχη της κοινωνίας μας, μακριά από τις προκλήσεις και τα σημεία των καιρών.

Ε Σ Ο Ε Τ Ο Ι Μ Ο Σ

Κόρινθος 11.4.92

Ξυλόκαστρον

ΛΑΔΙΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ
Νομάρχης Κορινθίας
Οικονομολόγος (MSC)
Επίκουρος Καθηγητής Τ.Ε.Ι. Αθηνών

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

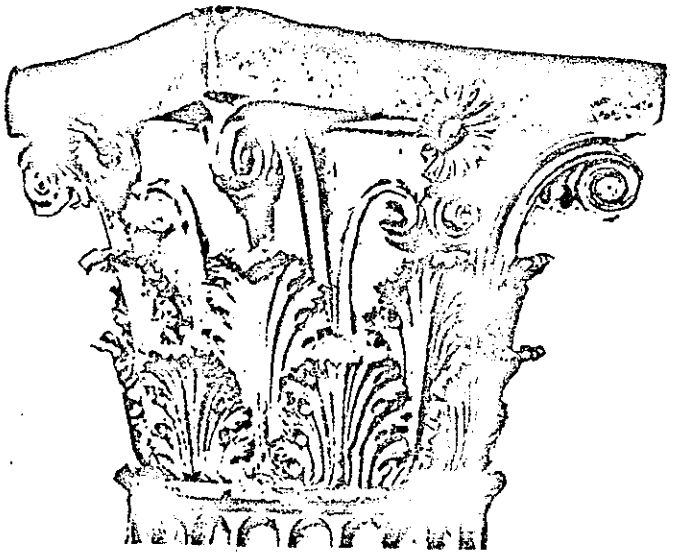

Α΄ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ
Επιστήμης - Φιλοσοφίας και Τέχνης

ΕΙΣΗΓΗΣΗ
ΧΡ. ΛΑΔΙΑ
(Περίληψη Μελέτης)

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Η περιοχή της Κορινθίας και ιδιαίτερα η Κόρινθος ,η πρωτεύουσα της Αχαικής Συμπολιτείας , το μεγάλο ναυτικό και εμπορικό κέντρο της Αρχαιότητας είναι σήμερα ένας δυναμικός νομός που βρίσκεται στο Β.Α τμήμα της Πελοποννήσου και περιλαμβάνει μικρό τμήμα της Στερεας Ελλάδας.

Η γεωγραφική της αυτή θέση ,στην είσοδο της Πελοποννήσου και ανάμεσα στο πρώτο (Αθήνα) και το τρίτο (Πάτρα) πληθυσμιακό κέντρο της χώρας , ήταν καθοριστικός παράγοντας στην αναδική οικονομική πορεία της.

Η οικονομία του νομού είναι αγροτική με σημαντική ανάπτυξη της βιομηχανίας-βιοτεχνίας εξευγενισμού , επεξεργασίας και συσκευασίας αγροτικών προιόντων κατά την περίοδο του ημίσεως του αιώνος που διανύουμε. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1950 κύριο γεωργικό προιόν του νομού, ήταν η σταφίδα . Ύστερα όμως από την μείωση της ζήτησης του προιόντος αυτού από τις αγορές του εξωτερικού , επιδιώχθηκε η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και η εισαγωγή νέων . Έτσι επεκτάθηκαν οι καλλιέργειες εσπεριδοειδών , κηπευτικών και οπωροφόρων δένδρων.

Η ανάπτυξη της γεωργίας και της βιομηχανίας πραγματοποιήθηκε κυρίως στα πεδινά τμήματα του νομού , ενώ στην ορεινή ενδοχώρα , η οικονομία δεν αναπτύχθηκε ανάλογα , με αποτέλεσμα να συνεχίζεται η ερήμωση της υπαίθρου με την μετακίνηση των κατοίκων προς τα αστικά κέντρα . Αποτέλεσμα αυτής της μετακίνησης είναι η δυιστική μορφή της οικονομικής ανάπτυξης του νομού , δηλαδή ανάπτυξη δύο ταχυτήτων.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της οικονομίας του νομού είναι η ανάπτυξη του τουρισμού και των παραθεριστικών κέντρων , όπως είναι το Λουτράκι το Ξυλόκαστρο , το Κιάτο , η Αρχαία Κόρινθος , οι Άγιοι Θεόδωροι καθώς και άλλες περιοχές στις ακτές του Κορινθιακού και του Σαρωνικού.

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας , η περιοχή του σημερινού νομού αποτέλεσε επαρχία του νομού Αργολίδας-Κορινθίας.
Το 1899 χωρίστηκε στο νομό Αργολίδας και στο νομό Κορινθίας . Αργότερα το 1909 , οι δύο νομοί ενώθηκαν πάλι για να ξαναχωρίσουν και η διαίρεση αυτή παραμένει μέχρι σήμερα.

Διοικητικά ο νομός απρτελείται από μια επαρχία (Κορινθίας) και περιλαμβάνει 4 δήμους (Κορίνθου , Σικυώνας-Κιάτου , Λουτρακίου-Περαχώρας και Ξυλοκάστρου) 120 κοινότητες και 196 συνολικά οικισμούς.

Πληθυσμιακά ο νομός από το 1879 μέχρι το 1951 παρουσιάζει συνεχή αύξηση με μια μικρή στασιμότητα . Τις περιόδους 1907-1920 και 1940-1951 που οφείλεται στους δύο παγκόσμιους πολέμους (πίνακας 1).

Πίνακας 1.
Πληθυσμιακή εξέλιξη απο 1879-1951

Ετος	Ν.Κορινθίας	Κόρινθος	Λουτράκι	Περαχώρα	Κιάτο	Ξυλόκαστρο	Νεμέα
1879	48488	2619	335	1455	796	618	1530
1889	57813	4124	758	1394	1315	1037	1984
1896	64577	4188	685	1361	2528	1140	2211
1907	71229	5340	1179	1582	1903	2099	2331
1920	74748	6141	1399	1505	2341	2236	2823
1928	90192	9944	2112	1691	3413	2946	3487
1940	111547	12715	4135	1879	5210	3877	4249
1951	113358	17728	6166		5206	4004	4720

Σημαντικά έργα την περίοδο αυτή είναι η διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου (1882-1893) και η κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής (1884-1902) που κατέστησαν την Κόρινθο κόμβο σιδηροδρομικό , οδικό και θαλάσσιο.

Ο πρωτογενής τομέας έχει πρωταρχικό ρόλο στη σύνθεση του Προϊόντος, αλλά η σταφίδα , οι ελιές , τα σιτηρά και το ρετσίνι δίνουν τις πρώτες ύλες στις πρώτες μεταποιητικές μονάδες βιοτεχνικού χαρακτήρα.

Ο ηλεκτρισμός εμφανίζεται το 1917 για πρώτη φορά στην Κόρινθο και το Λουτράκι και το 1920 ιδρύεται η πρώτη ηλεκτρική εταιρεία Κορίνθου που επιβιώνει ως το 1957.

Ο Τουρισμός στο Λουτράκι ξεκινά με την πρώτη ξύλινη λουτρική εγκατάσταση το 1855 και το 1910 λειτουργούν ήδη 23 ξενοδοχεία.
Παράλληλα ο τουρισμός εμφανίζεται στα παράλια του νομού , ενώ το 1936 λειτουργεί το πρώτο αξιόλογο ξενοδοχείο σε ορεινό θέρετρο της Ελλάδας στα Άνω Τρίκαλα Κορινθίας

Μετά την Μικρασιατική καταστροφή το προσφυγικό ρεύμα που έρχεται στην πόλη της Κορίνθου δίνει δυναμική ώθηση σε δύο τομείς της οικονομίας : την βιομηχανία και το εμπόριο , έδωσε δηλαδή στην οικονομία εργατικά χέρια ,φτηνά τις περισσότερες φορές και την εμπειρία της τέχνης και της τεχνικής του Ιωνικού πολιτισμού.

Καθ' όλη την περίοδο του μεσοπόλέμου υπάρχει μια ικανοποιητική οικονομική ανάπτυξη. Εμφανίζεται η μεσαία αστική τάξη και παρατηρείται σχετική βελτίωση του επιπέδου ζωής.

Κατά την μεταπολεμική περίοδο έχουμε μεγάλες μετακινήσεις κατοίκων από τις ορεινές και ημιορεινές κοινότητες προς τα αστικά κέντρα του νομού και την Αθήνα.

Η εξωτερική μετανάστευση προς Γερμανία , Αυστραλία , Σουηδία και Βόρειο Αμερική είναι μικρή σε σχέση με την αντίστοιχη των άλλων νομών της Ελλάδας.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 60 εγκαθίστανται στον Νομό αρκετοί νέοι κάτοικοι , δηλαδή νέο εργατικό δυναμικό οι οποίοι απορροφούνται στις νεοσύστατες βιομηχανίες και στις κατασκευές.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στη δεκαετία του 60 η Κορινθία είναι ένας από τους 6 νομούς που παρουσιάζουν αύξηση πληθυσμού εκτός της Αττικής και της Θεσσαλονίκης (πίνακας 2)

Πίνακας 2.
Πληθυσμιακή εξέλιξη από 1961-1991

Ετος	Ν.Κορινθίας	Κόρινθος	Λουτράκι	Κιάτο	Ξυλόκαστρο	Νεμέα
1961	112505	15892	6843	6147	4569	4720
1971	112404	20773	7490	7437	4903	4356
1981	123042	22658	8543	8232	5188	4182
1991	142365	28903	11031	9172	6052	4041

Οι δεκαετίες μετά το 1950 είναι περίοδος ταχείας ανάπτυξης για την Ελλάδα και την Κορινθία που αναπτύσσεται με γοργότερο ρυθμό απο τον μέσο όρο της χώρας.

Ειδικότερα κατά την τελευταία τριακονταετία η οικονομική ανάπτυξη του νομού Κορινθίας είναι συνδεδεμένη και με τους τρείς τομείς : πρωτογενή , δευτερογενή , τριτογενή.

Κυρίες και Κύριοι σύνεδροι

Οπως προκύπτει απο τα στοιχεία του πίνακα 3 και του πίνακα 4 του έτους 1970 το 34.60% του ΑΕΠ του νομού Κορινθίας προέρχεται από την γεωργία , δάση , αλιεία , το 31.68% του ΑΕΠ προέρχεται από την βιομηχανία και την βιοτεχνία και το 33.72% του ΑΕΠ του νομού προέρχεται από τις υπηρεσίες και τον τουρισμό.

Σε επίπεδο δε περιφέρειας Πελοποννήσου το 1970 κατείχε την δεύτερη θέση στην κατανομή του ΑΕΠ μετά τον νομό Μεσσηνίας .
Επίσης στο σύνολο της χώρας το 1970 ο πρωτογενής τομέας του νομού είναι το 2.52% του πρωτογενούς της χώρας , ο δευτερογενής τομέας το 1.34% του αντίστοιχου της χώρας και ο τριτογενής το 0.89% του τριτογενούς της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητος σε περιφερειακό επίπεδο Υ.Π.Α. έτους 1970

Υπηρεσία Περιφερειακής Αναπτύξεως (Υ.Π.Α.)	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Σύνολο	Σε τιμές συντελεστών παραγωγής: Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Σε εκατομμύρια δρχ. Σε τρέχουσες τιμές: Διάρθρωση (ποσοστά) κατά Υ.Π.Α. .-ΝΟΜΟ	Παρατηρήσεις
Υ.Π.Α. Πελοποννήσου	14561	5562	3559	5440	100	38.20	24.44	37.36		*Τμήμα Πίνακος
1 Ν.Κορινθίας	3434	1188	1088	1158	100	34.60	31.68	33.72		*Πηγή
2 Ν.Αργολίδας	2507	935	744	828	100	37.30	29.68	33.03		Υπουργείο Εθνι-
3 Ν.Αρκαδίας	2322	695	568	1059	100	29.93	24.46	45.61		κής Οικονομίας
4 Ν.Μεσσηνίας	4185	1813	788	1584	100	43.32	18.83	37.85		Γεν.Δ/νση Εθν.
5 Ν.Λακωνίας	2113	931	371	811	100	44.06	17.56	38.38		Λογ/σμών

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητος σε περιφερειακό επίπεδο Υ.Π.Α. έτους 1970

Υπηρεσία Περιφερειακής Αναπτύξεως (Υ.Π.Α.)	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Σύνολο	Σε τιμές συντελεστών παραγωγής: Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Σε εκατομμύρια δρχ. Σε τρέχουσες τιμές: Συμμετοχή (ποσοστά)- το σύνολο της χώρας	Παρατηρήσεις
Σύνολο χώρας	258000	47058	80976	129966	100					
Υ.Π.Α. Πελοποννήσου	14561	5562	3559	5440	5.64	11.82	4.40	4.19		*Τμήμα Πίνακος
1 Ν.Κορινθίας	3434	1188	1088	1158	1.33	2.52	1.34	.89		*Πηγή
2 Ν.Αργολίδας	2507	935	744	828	.97	1.99	.92	.64		Υπουργείο Εθνι-
3 Ν.Αρκαδίας	2322	695	568	1059	.90	1.48	.70	.81		κής Οικονομίας
4 Ν.Μεσσηνίας	4185	1813	788	1584	1.62	3.85	.97	1.22		Γεν.Δ/νση Εθν.
5 Ν.Λακωνίας	2113	931	371	811	.82	1.98	.46	.62		Λογ/σμών

Επίσης βάσει των στοιχείων των πινάκων 5 και 6 του ΥΠΕΘΟ του έτους 1980 παρατηρούμε ότι η οικονομική ανάπτυξη του νομού είναι συνδεδεμένη με τον δευτερογενή τομέα (βιομηχανία-βιοτεχνία) περισσότερο και λιγότερο με τον πρωτογενή και τον τριτογενή (γεωργία και τουρισμό) δηλαδή το 38.09% του ΑΕΠ του νομού προέρχεται από τον δευτερογενή τομέα , το 31.58% από τον πρωτογενή και το 30.33% από τον τριτογενή .

Στο επίπεδο της περιφέρειας πελοποννήσου καταλαμβάνει ο νομός την πρώτη θέση στην κατανομή του ΑΕΠ με ελάχιστη διαφορά από τον νομό Μεσσηνίας που στην προηγούμενη δεκαετία κατείχε την πρώτη θέση .

Στο σύνολο του ΑΕΠ της χώρας κατά το 1980 ο πρωτογενής τομέας του νομού είναι το 2.64% του πρωτογενούς της χώρας , ο δευτερογενής το 1.81% του αντίστοιχου της χώρας και ο τριτογενής το 0.88% του τριτογενούς της χώρας.

Σύμφωνα πάλι με τα στοιχεία των πινάκων 7 και 8 του ΥΠΕΘΟ του έτους 1988 , η οικονομική ανάπτυξη του νομού Κορινθίας είναι συνδεδεμένη ακόμη περισσότερο με τον δευτερογενή τομέα. Το 42.06% του ΑΕΠ του νομού προέρχεται από την βιομηχανία και την βιοτεχνία , το 33.44% από τον τριτογενή (υπηρεσίες-τουρισμός) και το 24.50% από τον πρωτογενή (αλιεία-δάση-γεωργία),του οποίου η συμμετοχή είναι αισθητά μικρότερη από την περασμένη δεκαετία.

Τέλος από τα παρατιθέμενα στοιχεία του πίνακα 8 στο σύνολο του ΑΕΠ της χώρας , ο πρωτογενής τομέας του νομού Κορινθίας αποτελεί το 2.24% του πρωτογενούς της χώρας , ο δευτερογενής το 2.24% του αντίστοιχου της χώρας και ο τριτογενής το 0.91% του τριτογενούς της χώρας , ενώ σε επίπεδο περιφέρειας το ΑΕΠ του νομού είναι κατά πολύ μεγαλύτερο από τον δεύτερο νομό Μεσσηνίας σε σύγκριση με την προηγούμενη δεκαετία .

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητος σε περιφερειακό επίπεδο Υ.Π.Α. έτους 1980

Υπηρεσία Περιφερειακής Αναπτύξεως (Υ.Π.Α.)	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Παρατηρήσεις
	Σε τιμές συντελεστών παραγωγής				Σε εκατομμύρια δρχ. Σε τρέχουσες τιμές				
	Διάρθρωση (ποσοστά) κατά Υ.Π.Α.-ΝΟΜΟ								
Υ.Π.Α. Πελοποννήσου	87616	32779	24886	29951	100	37.41	28.40	34.18	*Τμήμα Πίνακος
1 Ν.Κορινθίας	22575	7129	8599	6847	100	31.58	38.09	30.33	*Πηγή
2 Ν.Αργολίδας	15274	6235	3651	5388	100	40.82	23.90	35.28	Υπουργείο Εθνι-
3 Ν.Αρκαδίας	15396	4558	5599	5239	100	29.61	36.37	34.03	κής Οικονομίας
4 Ν.Μεσσηνίας	22556	9207	5102	8247	100	40.82	22.62	36.56	Γεν.Δ/νση Εθν.
5 Ν.Λακωνίας	11815	5650	1935	4230	100	47.82	16.38	35.80	Λογ/σμών

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητος σε περιφερειακό επίπεδο Υ.Π.Α. έτους 1980

Υπηρεσία Περιφερειακής Αναπτύξεως (Υ.Π.Α.)	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Παρατηρήσεις
	Σε τιμές συντελεστών παραγωγής				Σε εκατομμύρια δρχ. Σε τρέχουσες τιμές				
	Συμμετοχή (ποσοστά)- το σύνολο της χώρας								
Σύνολο χώρας	1523724	270058	474286	779380	100				
Υ.Π.Α. Πελοποννήσου	87616	32779	24886	29951	5.75	12.14	5.25	3.84	*Τμήμα Πίνακος
1 Ν.Κορινθίας	22575	7129	8599	6847	1.48	2.64	1.81	.88	*Πηγή
2 Ν.Αργολίδας	15274	6235	3651	5388	1.00	2.31	.77	.69	Υπουργείο Εθνι-
3 Ν.Αρκαδίας	15396	4558	5599	5239	1.01	1.69	1.18	.67	κής Οικονομίας
4 Ν.Μεσσηνίας	22556	9207	5102	8247	1.48	3.41	1.08	1.06	Γεν.Δ/νση Εθν.
5 Ν.Λακωνίας	11815	5650	1935	4230	.78	2.09	.41	.54	Λογ/σμών

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητος σε περιφερειακό επίπεδο Υ.Π.Α. έτους 1988

Υπηρεσία Περιφερειακής Αναπτύξεως (Υ.Π.Α.)	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Παρατηρήσεις
	Σε τιμές συντελεστών παραγωγής				Σε εκατομμύρια δρχ. Σε τρέχουσες τιμές				
					Διάρθρωση (ποσοστά) κατά Υ.Π.Α.-ΝΟΜΟ				
Υ.Π.Α. Πελοποννήσου	354363	108930	104229	141204	100	30.74	29.41	39.85	*Τμήμα Πίνακος
1 Ν.Κορινθίας	99024	24260	41652	33112	100	24.50	42.06	33.44	*Πηγή
2 Ν.Αργολίδας	59701	19496	13886	26319	100	32.66	23.26	44.08	Υπουργείο Εθνι-
3 Ν.Αρκαδίας	63177	13292	25036	24849	100	21.04	39.63	39.33	κής Οικονομίας
4 Ν.Μεσσηνίας	85917	30984	16977	37954	100	36.06	19.76	44.18	Γεν.Δ/νση Εθν.
5 Ν.Λακωνίας	46543	20897	6677	18968	100	44.90	14.35	40.75	Λογ/σμών

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητος σε περιφερειακό επίπεδο Υ.Π.Α. έτους 1988

Υπηρεσία Περιφερειακής Αναπτύξεως (Υ.Π.Α.)	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Σύνολο	Γεωργία Δάση Αλιεία	Βιομηχανία Βιοτεχνία	Υπηρεσίες	Παρατηρήσεις
	Σε τιμές συντελεστών παραγωγής				Σε εκατομμύρια δρχ. Σε τρέχουσες τιμές				
					Συμμετοχή (ποσοστά)- το σύνολο της χώρας				
Σύνολο χώρας	6578295	1085449	1857563	3635283	100				
Υ.Π.Α. Πελοποννήσου	354363	108930	104229	141204	5.39	10.04	5.61	3.88	*Τμήμα Πίνακος
1 Ν.Κορινθίας	99024	24260	41652	33112	1.51	2.24	2.24	.91	*Πηγή
2 Ν.Αργολίδας	59701	19496	13886	26319	.91	1.80	.75	.72	Υπουργείο Εθνι-
3 Ν.Αρκαδίας	63177	13292	25036	24849	.96	1.22	1.35	.68	κής Οικονομίας
4 Ν.Μεσσηνίας	85917	30984	16977	37954	1.31	2.85	.91	1.04	Γεν.Δ/νση Εθν.
5 Ν.Λακωνίας	46543	20897	6677	18968	.71	1.93	.36	.52	Λογ/σμών

Από τον πίνακα 9 προκύπτει ότι η κατανομή του ΑΕΠ μεταξύ των νομών της περιφέρειας Πελοποννήσου κατατάσσει την Κορινθία πρώτο νομό με βάση το μέγεθος του ΑΕΠ , γεγονός που προσδιορίζει και την δυναμική μορφή της οικονομίας του νομού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Κατανομή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) κατά νομό και κατάταξη αυτών κατά μέγεθος ακαθάριστου περιφερειακού προϊόντος (Α.Π.Π.)των ετών 1970,1980 και 1988

ΝΟΜΟΙ	1970			1980			1988			Παρατηρήσεις
	Α.Π.Π.	Ποσοστό %	Φθίνουσα τάξη νομών περιφ	Α.Π.Π.	Ποσοστό %	Φθίνουσα τάξη νομών περιφ	Α.Π.Π.	Ποσοστό %	Φθίνουσα τάξη νομών περιφ	
Ν.Κορινθίας	3434	1.33	2	22575	1.48	1	99024	1.51	1	*Τμήμα Πίνακος
Ν.Αργολίδας	2507	.97	3	15274	1.00	4	59701	.91	4	
Ν.Αρκαδίας	2322	.90	4	15396	1.01	3	63177	.96	3	*Πηγή
Ν.Μεσσηνίας	4185	1.62	1	22556	1.48	2	85917	1.31	2	Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας
Ν.Λακωνίας	2113	.82	5	11815	.78	5	46543	.71	5	Γεν.Δ/νση Εθν. Λογ/σμών

Εκ των ανωτέρω προκύπτει , ότι ο νομός συνδέει όλο και περισσότερο την οικονομική του ανάπτυξη με την βιομηχανία και την βιοτεχνία,λιγότερο με τον τουρισμό και ακόμα λιγότερο με την γεωργία.
Η επιλογή δε αυτή τον κατέστησε τον πρώτο νομό της περιφέρειας της Πελοποννήσου.

Οι βασικότεροι παράγοντες που προσδιόρισαν την οικονομική πορεία του νομού Κορινθίας στον αιώνα που διανύουμε ήταν :
Η γεωγραφική θέση της περιοχής.
Το οδικό και το σιδηροδρομικό δίκτυο, η θαλάσσια επικοινωνία με αρκετά εμπορικά κέντρα.
Η ύπαρξη ιαματικών πηγών με τα περίφημα νερά Λουτρακίου.
Οι φυσικές καλλονές και οι σπουδαίοι αρχαιολογικοί χώροι.

Η εκμηχάνιση της γεωργίας, η αύξηση της καλλιεργίσιμης γης, η δημιουργία αρδευτικού δικτύου και η εντατικοποίηση των καλλιεργειών σε συνδυασμό με τις νέες δυναμικές καλλιέργειες.
Η δυναμική και συνεχώς αναπτυσσόμενη βιομηχανία και βιοτεχνία του νομού και τέλος το δυναμικό και εξαγωγικό εμπόριο.

Ο νομός Κορινθίας παρουσιάζει ευοίωνη προοπτική ανάπτυξης όσο λίγοι νομοί στη χώρα μας. Θα πρέπει να εξακολουθήσει να παίζει βασικό ρόλο στην Ελλάδα.

Στη δεκαετία που διανύουμε ο νομός μπορεί και πρέπει να αναπτυχθεί με ρυθμό 4.5-5%, περισσότερο κατά 0.5-1% από ένα απαραίτητο ρυθμό ανάπτυξης της χώρας. Προϋπόθεση βέβαια είναι να μην δημιουργηθεί ενεργειακή κρίση ή πολεμική εμπλοκή της χώρας και να υπάρχει κλίμα κοινωνικής συναίνεσης και γαλήνης.

Η ανάπτυξη θα προέλθει κατά κύριο λόγο από την δημιουργία επενδύσεων εγχωρίων και αλλοδαπών και θα στηριχτεί κυρίως στη βιομηχανία και τον τουρισμό.

Ο ιδιωτικός, κρατικός και συνεταιριστικός τομέας θα έχουν το μερίδιο που πρέπει στην όλη προσπάθεια με κύριο άξονα την Νομαρχία, το Επιμελητήριο και τους Συνεταιρισμούς.

Ο ΟΠΕ (Οργανισμός Προώθησης Εξαγωγών),το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. θα πρέπει να αναλάβουν την διοργάνωση σεμιναρίων και ημερίδων, τα οποία θα συμβάλλουν στην προώθηση των εξαγωγών του νομού.

Ο ΕΟΜΜΕΧ θα πρέπει να δημιουργήσει γραφείο στην Κόρινθο, το οποίο θα συμβάλλει στην ενημέρωση των επιχειρηματιών.

Αναλυτικά θα επιχειρήσουμε μια διεύρυνση των προοπτικών κατά τομέα.

Στον πρωτογενή τομέα του νομού είναι δυνατό να επέλθουν:

Αύξηση της ζωικής παραγωγής με ρυθμό 5% ετησίως.

Αύξηση της φυτικής παραγωγής (γεωργία) με ρυθμό 0.5-1% ετησίως.

Αύξηση της ρητινοπαραγωγής με την κατασκευή βελτιωτικών έργων στα Πευκοδάση.

Έργα τα οποία θα συντελέσουν στην ταχύτατη ανάπτυξη του τομέα είναι:

Η κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων στη Δόξα Φενεού, Φόνισσα και Στυμφαλία καθώς και το μεγάλο έργο αρδευτικό Φενεού.

Η κατασκευή Κτηνοτροφικού Σταθμού, βελτίωσης υπαρχόντων σφαγείων.

Η βελτίωση των βοσκοτόπων Ζήρειας, Νταρδιζας , Κυλλήνης, Γαβρέα.

Η κατασκευή δεξαμενών ομβρύων υδάτων στη Σολυγεία.

Η δημιουργία των αλιευτικών καταφυγίων στο Δερβένι, τα Ίσθμια, το Σχοίνο και τον Κόρφο.

Η διάνοιξη δασικών δρόμων με ρυθμό 30 χλμ ετησίως.

Η αύξηση των αναδασωτέων περιοχών με προτεραιότητα στις καμμένες εκτάσεις Λουτρακίου και Σαραντάπηχου.

Η έναρξη των υδρογεωλογικών ερευνητικών προγραμμάτων.

Στον Δευτερογεννή τομέα η προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη της βιομηχανίας είναι μεγάλες και ο τομέας αναμένεται να καταστεί ο βασικος για την οικονομική ανάπτυξη του νομού.

Στόχος πρέπει να είναι η δημιουργεία μονάδων στους κλάδους των ηλεκτρονικών, καταναλωτικών αγαθών και επεξεργασίας αγροτικών προιόντων.

Τα έργα υποδομής που θα ενισχύσουν την προσπάθεια υλοποίησης των στόχων είναι:

Η δημιουργία βιομηχανικής περιοχής.

Η κατάσκευή αγωγού φυσικού αερίου.

Η αξιοποίηση της γεωθερμίας Σουσακίου.

Στον τριτογενή τομέα οι φυσικές καλλονές του νομού και οι αρχαιολογικοί του χώροι μπορούν να στηρίξουν τον τουρισμό, εάν γίνει μια μεθοδική και συστηματική προβολή στις ξένες αγορές της τουριστικής αγοράς της Κορινθίας. Επίσης η κατασκευή μεγάλων και οργανωμένων μονάδων θα προσαγάγουν πάλι την τουριστική αγορά του νομού.

Ο ορεινός όγκος της Ζήρειας πρέπει να αξιοποιηθεί με την κατασκευή χιονοδρομικού κέντρου για διακοπές όλο το χρόνο.

Στον κλάδο των συγκοινωνιών-επικοινωνιών η ολοκλήρωση της νέας εθνικής οδού Κορίνθου-Τρίπολης-Καλαμάτας σε συνδυασμό με τα έργα της Διώρυγας και την κατασκευή διπλής σιδηροδρομικής γραμμής θα καταστήσουν την Κορινθία κόμβο οδικό,σιδηροδρομικό και θαλάσσιο.
Η κατασκευή δορυφορικού τηλεπικοινωνιακού σταθμού εδάφους από τον ΟΤΕ στη Νεμέα, θα συμβάλλει στην αρτιότερη και ταχύτερη επικοινωνία του νομού.

Στην εκπαίδευση στόχος πρέπει να είναι η κατασκευή των αναγκαίων σχολικών αιθουσών ώστε όλα τα σχολεία του νομού να λειτουργουν τις Πρωινές ώρες ενώ η δημιουργία παραρτήματος ΤΕΙ τεχνολόγων οινολογίας στη Νεμέα θα αναβαθμίσει πνευματικά και πολιτιστικά την Κορινθία.

Στο τομέα της Υγείας η αποπεράτωση της νέας πτέρυγας του Γενικού Νομαρχιακού Νοσοκομείου Κορίνθου και η ίδρυση Τραυματολογικής κλινικής θα καταστήσουν την περιοχή κέντρο παροχής πληρέστερης υγειονομικής περίθαλψης ευρωπαικού επιπέδου, ενώ η δημιουργία νέων παιδικών σταθμών θα υποβοηθήσουν τον τομέα της εργασίας και της κοινωνικής πολιτικής.

Η πολιτιστική δραστηριότητα του νομού πρέπει να συνεχισθεί με την διοργάνωση εκδηλώσεων ανωτέρου επιπέδου και να ενισχυθούν οι πολιτιστικοί φορείς που δημιουργούν με παράλληλη αξιοποίηση και προβολή των αρχαιολογικών χώρων και την δημιουργία πολιτιστικών κεντρων.

Η προστασία του περιβάλλοντος στη κατασκευή έργων πρέπει να προ-

τάσσεται και να λαμβάνεται σοβαρά υπ όψιν για να αποφύγουμε στο μέλλον δημιουργία μορφών αντιοικονομίας.

Συμπερασματικά η οικονομία του νομού είναι μια οικονομία δυναμικής μορφής που μπορεί να επιτύχει γοργούς αναπτυξιακούς ρυθμούς και να συνεχίσει την ανοδική της πορεία αφού αξιοποιήσει όλα τά συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει σε συνδυασμό με την δημιουργία των έργων που αναφέραμε.

ΔΗΜΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ
ΒΟΥΛΗΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ - ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Ι. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Ο Νομός Κορινθίας βρίσκεται κατά το μεγαλύτερο μέρος του στο Βορειοανατολικό τμήμα της Πελοποννήσου, ενώ ένα μικρότερο καταλαμβάνει τμήμα της Στερεάς Ελλάδας. Η έκταση ανέρχεται σε 2.290 ΚΜ2. Το 56% του εδάφους χαρακτηρίζεται ορεινό, το 31,7% ημιορεινό και το 12% πεδινό. Το κλίμα έχει τα γενικά χαρακτηριστικά του εύκρατου μεσογειακού, δηλαδή υψηλές θερμοκρασίες το καλοκαίρι και σχετικά ήπιοι χειμώνες. Όσο ανεβαίνουμε προς τα ορεινά η μέση θερμοκρασία κατέρχεται βαθμηδόν. Το μέσο ετήσιο ύψος της βροχής προσεγγίζει τα 423 χιλιοστά.
Ο Νομός αποτελείται από μία Επαρχία και 123 Ο.Τ.Α εκ των οποίων 4 είναι Δήμοι. Ο πληθυσμός το 1991 ανέρχεται σε 138.000 κατοίκους. Μεγαλύτερες πόλεις είναι η πρωτεύουσα Κόρινθος με 29.000, το Λουτράκι με 11.000, το Κιάτο με 9.000 και το Ξυλόκαστρο με 7.000 κατοίκους αντιστοίχως.
Το παραγόμενο προϊόν ανά κάτοικο είναι πολύ υψηλό, αφού είναι το πρώτο στη Πελοπόννησο και το τρίτο μεταξύ 51 Νομών στην Ελλάδα. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην Κορινθία παρουσιάζουν μεγάλη ανάπτυξη όλοι οι επί μέρους τομείς της οικονομίας: γεωργία, βιομηχανία, τουρισμός, εμπόριο, συγκοινωνίες. Το 1981 ο πρωτογενής τομέας της οικονομίας συμμετείχε κατά 27,9% στο προϊόν του Νομού, ο δευτερογενής κατά 38,3% και ο τριτογενής κατά 33,9%.
Το εργατικό δυναμικό του Νομού ανερχόταν το 1981 σε 47.479 άτομα, με υψηλό ποσοστό κατάρτισης στους τομείς της φυτικής παραγωγής, βιομηχανίας τουρισμού.
Το 46,9% του εργατικού δυναμικού απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, το 23,8% στον δευτερογενή και το 29,3% στον τριτογενή.

..//..

II. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η φυτική παραγωγή παρουσιάζει μεγάλη ανάπτυξη και το 1985 κάλυπτε το 80% της συνολικής αγροτικής παραγωγής. Κυριότερα προϊόντα είναι τα εσπεριδοειδή, τα βερίκοκα, τα σταφύλια, το κρασί και το ελαιόλαδο.
Οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις ανέρχονται σε 20.200. Υπήρχαν 9.282 μονοαξονικοί ελκυστήρες και 2.654 διαξονικοί, αριθμός που είναι υψηλός ακόμη κα με δεδομένα ανεπτυγμένων χωρών. Η γεωργική γη ανέρχεται σε 836.942 στρ. εκ των οποίων 187.611 είναι αρδευόμενα.
Η παραγωγή των κυριότερων προϊόντων στον πρωτογενή τομέα εμφανίζει την ακόλουθη εικόνα:

Προϊόν	Ποσότητα	Ποσοστό στην Ελληνική παραγωγή	Ποσοστό στην παγκόσμια παραγωγή
Κορινθιακή σταφίδα	14.368 τόν.	18,56%	
Βερίκοκα	68.682 "	51,16%	2,27%
Λεμόνια	75.650 "	40,14%	1,38%
Πορτοκάλια	21.842 "	3,43%	0,05%
Επιτραπέζια σταφύλια	13.287 "	3.52%	
Σουλτανίνα	40.188 "	41,89%	5% παρίκου
Σίτος	15.032 "	0,56%	
Ντομάτες	18.494 "	0,81%	
Κρέας	8.758 "		
Ψάρια	1.000 "		

Πραγματοποιούνται σημαντικές εξαγωγές λεμονιών, βερικόκων, σουλτανίνας, πορτοκαλιών, κρασιών, ενώ εισάγονται σημαντικές ποσότητες κτηνοτροφικών και αλιευτικών προϊόντων.
Στον πρωτογενή τομέα υπάρχουν ευνοϊκές προϋποθέσεις για δημιουργία επενδύσεων στους τομείς των θερμοκηπίων, οργανωμένων κτηνοτροφικών μονάδων και ιχθυοτροφείων.

III. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο Νομός είναι ο πλέον βιομηχανικά ανεπτυγμένος της Πελοποννήσου και από τους πρώτους της Ελλάδας. Το 1984 λειτουργούσαν 1.520 βιομηχανικά κατεστ ματα με ισχύ 173.933 HP, ποσοστό 52,22% της Περιφέρειας Πελοποννήσου και 2,84% της Ελλάδας.

Στην περιοχή Κορίνθου - Αγίων Θεοδώρων εγκαταστάθηκαν μετά το 1960 μεγάλ Βιομηχανικά συγκροτήματα όπως η MOTOR-OIL (πετρελαιοειδή), η FULGOR (καλώδια), η HELLAS CAN (μεταλλικά κουτιά), η LANDIS & GYR (ηλεκτρικοί μετρ τές), η ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ (σιδηροσωλήνες), η KERAFINA (είδη κεραμεικής κ.ά. Η Κορινθία είναι ένας από τους πιο ελκυστικούς Νομούς για επενδύσει στην Ελλάδα. Στο γεγονός αυτό συμβάλλουν:

- Το άριστο δίκτυο συγκοινωνιών. Από το Νομό διέρχονται οι αυτοκινητόδρομοι Αθήνας - Πάτρας, Αθήνας - Τρίπολης, οι σιδηροδρομικές γραμμές Αθήνας - Πάτρας - Πύργου, Αθήνας - Τρίπολης - Καλαμάτας, ενώ οι θαλάσσιες συγκοινωνίες εξυπηρετούνται από τα λιμάνια Κορίνθου, Κιάτου, Ισθμίας. Το τηλεπικοινωνιακό δίκτυο είναι πυκνό ακόμη και με δεδομένα ανεπτυγμένων χωρών, αφού αναλογούν 51,87 τηλεφωνικές συσκευές ανά 100 κατοίκους (Ιούνιος 1991).
- Η γειτνίαση του Νομού με το πρώτο (Αθήνα) και τρίτο (Πάτρα) βιομηχανικό κέντρο της Ελλάδας.
- Ο βιομηχανικός κορεσμός της Αθήνας μετά το 1965.
- Ο Νόμος 1892/1990 περί βιομηχανικών κινήτρων. Με το νόμο αυτό, όπως κ με παλαιότερους, δίδονται αρκετά κίνητρα στις εγκαθιστάμενες βιομηχανίες στο Νομό όπως, δωρεάν επιχορήγηση, φορολογικές απαλλαγές, αυξημένες αποσβέσεις.

Η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Β.Α) έχει καταρτίσει μελέτη για την κατασκευή και λειτουργία οργανωμένης Βιομηχανικής Περιοχής (ΒΙ.ΠΕ.) στο Κοντόσταυλο επί του νέου αυτοκινητόδρομου Αθήνας - Κορίνθου - Τρίπολης σε απόσταση 20 ΚΜ περίπου από την Κόρινθο.

Το σύνολο των οικισμών του Νομού ηλεκτροδοτούνται. Στις εγκαταστάσεις της MOTOR-OIL λειτουργεί μονάδα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος.

Λειτουργούν 3 λατομεία και 2 ορυχεία αδρανών υλικών τα οποία καλύπτουν τις ανάγκες του Νομού.

Στην περιοχή Σουσακίου Αγίων Θεοδώρων έχουν εντοπισθεί κοιτάσματα γεωθερμίας η εκμετάλλευση των οποίων μελετάται από την Ε.Τ.Β.Α.

Στον ενεργειακό τομέα η Δημόσια Επιχείρηση Αερίου (Δ.ΕΠ.Α.) του Υπουργείου Βιομηχανίας και Ενέργειας μελετά την κατασκευή αγωγού φυσικού αερίου από την Ρεβιθούσα Μεγάρων, σε απόσταση 45 ΚΜ από την Κόρινθο, στην Κορινθία. Στη Ρεβιθούσα το αέριο θα έρχεται σε υγροποιημένη μορφή από την Αλγερία.

Η μελλοντική βιομηχανική ανάπτυξη στη Κορινθία θα στηριχθεί κυρίως σε μέσης και χαμηλής όχλησης μονάδες.

Με βάση τα δεδομένα της ελληνικής και διεθνούς οικονομικής συγκυρίας και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του Νομού πιστεύουμε ότι οι ακόλουθοι κλάδοι παρουσιάζουν ευοίωνες προοπτικές για επενδύσεις στο μέλλον.

- Ηλεκτρονικά και συσκευές ενδοεπικοινωνίας.
- Ηλεκτρικά είδη και οικιακές συσκευές. Τηλεοράσεις, ηλεκτρικές συσκευές πλυντήρια, ψυγεία, κιν-αν, κασσετόφωνα, βιντεοσυσκευές.
- Φωτογραφικές και κινηματογραφικές μηχανές.
- Μηχανήματα. Τόρνοι, φρέζες για κατασκευή οδοντωτών τροχών, ελαιουργικά οινοποιητικά και ξυλουργικά μηχανήματα.
- Γεωργικοί ελκυστήρες και μηχανήματα.
- Χαλουργεία.
- Δερμάτινα είδη.
- Κλιματιστικές συσκευές.
- Χαρτόνι, κιβώτια συσκευασίας γεωργικών προϊόντων.
- Επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων. Παράλληλα στην Κορινθία υπάρχει ανάγκη να επαναλειτουργήσουν αργοδσες γεωργικές βιομηχανίες.

IV. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Τουρισμός

Ο κλάδος παρουσιάζει αξιόλογη ανάπτυξη. Στις αρχές του 1990 υπήρχαν 125 ξενοδοχειακά καταλύματα με 8.369 κλίνες σε 4.489 δωμάτια, εκ των οποίων 3.816 διέθεταν λουτρό ή ντους. Οι διανυκτερεύσεις τουριστών υπολογίζονται σε 700.000. Πρώτοι σε αριθμό αλλοδαποί τουρίστες είναι οι Γάλλοι και ακολουθούν οι Γερμανοί, οι Σκανδινάβοι, οι Βρετανοί και οι Ιταλοί.
Το Λουτράκι, μία από τις παλαιότερες λουτροπόλεις της Ελλάδας επί του Κορινθιακού Κόλπου, είναι το σημαντικότερο θέρετρο του Νομού και ακολουθούν το Ξυλόκαστρο, οι Άγιοι Θεόδωροι, τα Λουτρά της Ωραίας Ελένης επί του Σαρωνικού Κόλπου, τα Ίσθμια, το Βραχάτι, το Δημηνιό κοντά στο Κιάτο, η Νεράντζα. Στις παραλίες του Κορινθιακού και του Σαρωνικού κόλπου έχουν κατασκευασθεί αρκετές εξοχικές κατοικίες ιδίως Αθηναίων.
Η ορεινή Ζήρεια έχει σπουδαίες φυσικές ομορφιές και στο ορεινό θέρετρο του Άνω Τρικάλων σε απόσταση 40 ΚΜ περίπου από το παραθαλάσσιο Ξυλόκαστρο έχει προγραμματισθεί η κατασκευή μεγάλου χιονοδρομικού κέντρου.
Στη Διώρυγα (Ισθμό) της Κορίνθου, πύλη της Πελοποννήσου, σταματούν κάθε χρόνο χιλιάδες επισκέπτες. Δίπλα στο σημερινό κανάλι που χαράχθηκε το 18[illegible] υπάρχει η Αρχαία Δίολκος.
Οι πολιτιστικοί θησαυροί προσελκύουν χιλιάδες επισκέπτες κάθε χρόνο. Εδώ αξίζει να αναφέρουμε την Αρχαία Κόρινθο, την Αρχαία Νεμέα, την Αρχαία Σικυώνα, τα Ίσθμια, το Ηραίο, την Στυμφαλία, την Αρχαία Φενεό, το σπίτι και την εκκλησία του Αγίου Γερασίμου Νοταρά στα Τρίκαλα και τους ορεινούς οικισμούς της Ζήρειας με σπίτια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η Ορθόδοξη

Εκκλησία έχει να παρουσιάσει μοναστήρια και εκκλησίες με σπουδαία αρχιτεκτονική όπως ο Άγιος Γεώργιος Φενεού, η Παναγία Λιγοδέντας στο Σοφικό, η Παναγία Φανερωμένης στο Χιλιομόδι, ο Όσιος Πατάπιος Λουτρακίου, η Παναγία Δέχοβας Κρυονερίου, ο Άγιος Κωνσταντίνος Γελινιατίκων, ο Άγιος Βλάσιος Τρικάλων.

Σπουδαίο υλικό υπάρχει στα Αρχαιολογικά Μουσεία Κορίνθου, Νεμέας, Σικυώνος Φενεού, Ισθμίας και Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου.

Οι δυνατότητες για τουριστικές επενδύσεις στο Νομό είναι μεγάλες και ενισχύονται από τον Αναπτυξιακό Νόμο 1892/1990. Ειδικότερα συνοπτικές προϋποθέσεις υπάρχουν στους κλάδους:

- Ξενοδοχειακά καταλύματα. στις περιοχές Λουτρακίου, Ξυλοκάστρου, Λουτρά Ωραίας Ελένης, Διμηνιού και κατά μήκος των ακτών του Κορινθιακού και Σαρωνικού Κόλπου.
- Εγκαταστάσεις χιονοδρομικού κέντρου και ορεινού τουρισμού στην ορεινή Ζήρεια και ειδικότερα στα Τρίκαλα.
- Εγκαταστάσεις αθλητικών κέντρων σε δασώδεις περιοχές του Νομού.
- Εξοχικές κατοικίες. Κατά μήκος των παραλιών και σε ορεινά θέρετρα του Νομού με ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές όπως τα Τρίκαλα, η Μάνα, η Βροσύνη, το Σαραντάπηχο, η Καστανιά και ο Φενεός γενικότερα.

Η Κορινθία είναι ιδανικός τόπος για διακοπές και διαχείμανση τουριστών τρίτης ηλικίας από εκβιομηχανισμένες χώρες του Βορρά, ιδίως το Λουτράκι και το Ξυλόκαστρο.

<u>Συγκοινωνίες</u>

Ο Νομός διαθέτει οδικό δίκτυο μήκους 1.130 ΚΜ ασφαλτοστρωμένο κατά το μεγαλύτερο μέρος. Από την Κορινθία διέρχονται ο διεθνής αυτοκινητόδρομος Αθήνας - Κορίνθου - Πάτρας που συνδέει την Ελλάδα με την Δυτική Ευρώπη και ο αυτοκινητόδρομος Αθήνας - Κορίνθου - Τρίπολης.

Η σιδηροδρομική εξυπηρέτηση παρέχεται από τις γραμμές Αθήνας - Κορίνθου - Πάτρας και Αθήνας - Κορίνθου - Τρίπολης - Καλαμάτας συνολικού μήκους 97 Κ εντός του Νομού.

Έργα που πρόκειται να προσελκύσουν μεγάλο ενδιαφέρον τα προσεχή χρόνια είναι η διαπλάτυνση του αυτοκινητοδρόμου Αθήνας - Κορίνθου - Πάτρας, η ηλεκτροκίνηση και βελτίωση της σιδηροδρομικής γραμμής Αθήνας - Κορίνθου, η ανάβαθμιση και διαπλάτυνση της Διώρυγας Κορίνθου και η κατασκευή τηλεπικοινωνιακού δορυφορικού κέντρου στη Νεμέα.

<u>Εμπόριο</u>

Το 1984 υπήρχαν 3.160 καταστήματα λιανικού εμπορίου, 291 χονδρικού και 74 SUPER MARKETS.

Η οικονομική επέκταση και η μεταβολή στα καταναλωτικά πρότυπα δημιουργούν

συνοδικές προϋποθέσεις για επενδύσεις σε οργανωμένα εμπορικά συγκροτήματα τύπου SUPER MARKETS. Καταλληλότεροι χώροι για εγκατάσταση τέτοιων μονάδα είναι τα αστικά κέντρα Κόρινθος, Λουτράκι, Κιάτο, τα τουριστικά θέρετρα Ξυλοκάστρου, Αγίων Θεοδώρων, Λουτρών Ωραίας Ελένης, Δημηνιού, Νεράντζας κ.λ.π. και κατά μήκος των αυτοκινητοδρόμων Αθήνας - Πάτρας και Αθήνας - Κορίνθου - Τρίπολης.

Εκπαίδευση - Υγεία

Οι κάτοικοι του Νομού είναι εγγράμματοι σε ποσοστό 95% που είναι ένα των υψηλότερων στην Ελλάδα. Λειτουργούν:

- 66 νηπιαγωγεία με 1.702 μαθητές.
- 145 δημοτικά σχολεία με 11.421 μαθητές.
- 38 γυμνάσια και λύκεια Γενικού τύπου με 8.657 μαθητές.
- 5 τεχνικά και επαγγελματικά λύκεια με 872 μαθητές.
- 1 τεχνική - επαγγελματική σχολή με 105 μαθητές.

Στο Νομό λειτουργεί ένα κρατικό Νοσοκομείο 200 κλινών στην Κόρινθο, 5 Κέντρα Υγείας στο Λουτράκι, Κιάτο, Ξυλόκαστρο, Νεμέα, Γκόβρα και 31 Αγροτικά Ιατρεία σε ισάριθμα χωριά. Ιδιωτικές κλινικές λειτουργούν εις Κόρινθο και Κιάτο.

Δ/4

Το Ανοσολογικό Σύστημα, το σύστημα άμυνας του οργανισμού: Παράγοντες που το επηρεάζουν

Ελένη Χωρέμη
α. Επίκουρος Καθηγήτρια, Δ/ντρια Τμήματος Ανοσολογίας-Ιστοσυμβατότητας
Γενικού Λαϊκού Νοσοκομείου Αθηνών

Το Ανοσολογικό Σύστημα (ΑΣ), το σύστημα άμυνας του οργανισμού, είναι υπεύθυνο για την καταπολέμηση μικροβίων, καρκινικών κυττάρων και άλλων ουσιών (που καλούνται γενικά αντιγόνα) με τα οποία ερχόμαστε σε επαφή. Τα ερεθίσματα αυτά βρίσκονται γύρω μας αλλά και μέσα μας και μπορούν να γίνουν δυνητικά η αιτία για την πρόκληση ασθενείας. Όμως επειδή το σύστημα άμυνάς μας, το ΑΣ, αγρυπνεί μας προστατεύει από κάθε επίδρασή τους. Ετσι μπορεί να θεωρείται ότι τα μικρόβια ή άλλα ερεθίσματα είναι η αιτία για μια ασθένεια - και ασθένειες υπάρχουν πολλές γύρω μας, από τα απλά κρυολογήματα και τις γρίππες, τους πονοκεφάλους, τις διάφορες φλεγμονές, τις ρευματικές παθήσεις, τις αλλεργίες, τις κολίτιδες, τον διαβήτη, τον καρκίνο κλπ. - αλλά στην πραγματικότητα όλα αυτά τα παραπάνω ερεθίσματα είναι απλώς η αφορμή. Η πραγματική αιτία είναι ένα μη δυνατό και μη ζωντανό σύστημα άμυνας, και οι διάφορες ασθένειες δεν δείχνουν τίποτε άλλο παρά ότι υπάρχει μειωμένη άμυνα στον οργανισμό μας.

Το σύστημα άμυνας βέβαια λειτουργεί καλά σ'ένα οργανισμό που κάποια βασικά του άλλα όργανα λειτουργούν καλά, π.χ. χρειάζεται η καρδιά και τα αγγεία να στέλνουν το καθαρό αίμα σ'όλα τα κύτταρα και άρα και στα κύτταρα του ΑΣ, το έντερο επίσης αλλά και οι νεφροί θα πρέπει να λειτουργούν καλά για να καθαρίζουν το σώμα από τα άχρηστα προϊόντα. Και επίσης χρειαζόμαστε ένα υγιές νευρικό σύστημα. Οταν λοιπόν υπάρχει η καλή λειτουργία των βασικών αυτών οργάνων, τότε οι ασθένειες που έρχονται δεν φανερώνουν τίποτε άλλο παρά το ότι "δεν λειτουργούν καλά οι φυσικοί μηχανισμοί άμυνας".

Είναι επίσης σημαντικό να γνωρίζουμε ότι πριν φθάσουμε σε μια αρρώστεια έχουμε μία περίοδο όπου συχνά ο οργανισμός μας δίνει κάποια μηνύματα ότι κάτι δεν πάει καλά, π.χ. συχνά κρυολογήματα, κούραση κι εξάντληση, αϋπνία, προβλήματα δέρματος, οστικούς πόνους, ασυνήθη απώλεια τριχών, αδυναμία συγκέντρωσης, ευερεθιστότητα κλπ. Κάποιο δηλαδή μήνυμα "ότι η άμυνά μας είναι μειωμένη". Γι'αυτό θα πρέπει να σκεφτόμαστε πάντα την υγεία σαν μία σκάλα με πολλά σκαλοπάτια. Στην κορυφή της σκάλας, στο τελευταίο σκαλοπάτι έχουμε εξαιρετική υγεία ενώ στο πρώτο σκαλοπάτι έχουμε σοβαρά νοσήματα. Μεταξύ όμως των δύο αυτών καταστάσεων

υπάρχουν όλα τα ενδιάμεσα σκαλοπάτια, δηλαδή οι διαβαθμίσεις της υγείας από την εξαιρετική υγεία μέχρι την ασθένεια. Γι'αυτό, καλό είναι ν'αναρωτηθούμε σε ποιο σκαλοπάτι βρίσκεται η δική μας υγεία; Και έχοντας κατανοήσει ότι τα συμπτώματα ή μια ασθένεια δεν έρχονται τυχαία, ν'αποφασίσουμε να κάνουμε τα απαραίτητα βήματα για να δυναμώσουμε την φυσιολογική άμυνα του οργανισμού. Έτσι ο κάθε ένας θα έχει καλή υγεία που βέβαια θα του επιτρέπει να συμμετέχει στην κοινωνία παραγωγικά με την εργασία του. Οι γιατροί είναι σίγουρα βοηθοί όλων, αλλά κι ο κάθε άνθρωπος μόνος του πρέπει να ενημερώνεται και να εκπαιδεύεται πώς να προστατεύει το σύστημα άμυνάς του, γιατί η πρόληψη είναι βέβαια η καλλίτερη θεραπεία.

Το ΑΣ έγινε βασικά γνωστό από την έρευνα των τελευταίων 30 χρόνων[1]. Οι γνώσεις μας γύρω από αυτό αυξάνουν διαρκώς με μεγάλη ταχύτητα. Το ΑΣ (Σχήμα 1) θα μπορούσαμε να το χωρίσουμε σε τρεις γραμμές αντίστασης, που και οι τρεις λειτουργούν σε αρμονία και αποτελούν το δίκτυο του ΑΣ[1,2]:

1) 1η γραμμή άμυνας αποτελούν το δέρμα και οι βλεννογόνοι του αναπνευστικού και πεπτικού συστήματος. Γι'αυτό έχει σημασία να γνωρίζουμε τους κανόνες υγιεινής και να τους εφαρμόζουμε.
2) 2η γραμμή άμυνας αποτελούν κύτταρα, τα μακροφάγα (πολυμορφοπύρηνα + μονοκύτταρα), που μη ειδικά καταστρέφουν μικρόβια και άλλες ουσίες που μπαίνουν στον οργανισμό και βέβαια υπάρχουν και άλλα μόρια που συμμετέχουν.
3) 3η γραμμή άμυνας: Αποτελείται από κύτταρα, τα λεμφοκύτταρα, που ειδικά αναγνωρίζουν ξένες ουσίες και δρουν ως κύτταρα ή με ουσίες που εκκρίνουν, με τελικό αποτέλεσμα την καταστροφή των ξένων ουσιών. Τα λεμφοκύτταρα διακρίνονται σε Τ (κυτταρική ανοσία) και Β λεμφοκύτταρα που παράγουν αντισώματα. Εναν υποπληθυσμό των Τ λεμφοκυττάρων ($CD4^+$) προσβάλλει ο πολυσυζητημένος ιός του AIDS και γι'αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη θανατηφόρο αυτή νόσο.

Τα κύτταρα του ΑΣ είναι σαν τους στρατιώτες την ώρα της μάχης που ο καθένας ξέρει τη θέση του και το τι πρέπει να κάνει για ν'αντιμετωπίσει τον εχθρό. Υπάρχουν δε όχι μόνο κύτταρα που καταστρέφουν αλλά και κύτταρα που ρυθμίζουν τη λειτουργία του ΑΣ και σταματάνε τα άλλα κύτταρα όταν ο οργανισμός δεν χρειάζεται άλλη μάχη και μ'αυτό τον τρόπο γίνεται ρύθμιση της ανοσολογικής απάντησης.

Μια σημαντική εξέλιξη στις έρευνες της τελευταίας δεκαετίας ήταν η τοποθέτηση σε επιστημονική βάση αυτού, που σαν ιδέα ήταν γνωστό στους φιλοσόφους και τα μεγάλα πνεύματα της Αρχαίας Αιγύπτου, Ελλάδας, Κίνας και Ινδίας και άλλους παλιούς

πολιτισμούς, ότι "το πνεύμα", δηλαδή οι σκέψεις μας συμμετέχουν στην άμυνα κατά των ασθενειών.

Ετσι, παράγοντες που προκαλούν στρες και δρουν στον εγκέφαλο (Κεντρικό Νευρικό Σύστημα - ΚΝΣ) βρέθηκε ότι τελικά επιδρούν και σε δύο άλλα συστήματα που είναι το Ανοσολογικό Σύστημα (ΑΣ) και το σύστημα των ορμονών[3]. Ετσι σχηματίζεται ένα τρίγωνο (Σχήμα 2) που δείχνει ακριβώς την αλληλεπίδραση των τριών αυτών συστημάτων[3]. Τα τόξα υπάρχουν και προς τις δύο κατευθύνσεις και δείχνουν αυτήν την αλληλεπίδραση των τριών συστημάτων. Ειδικοί κλάδοι, όπως η Νευροανοσο-ενδοκρινολογία και η Ψυχονευροανοσολογία έχουν αναπτυχθεί γι'αυτό το σκοπό. Τα κύτταρα των τριών αυτών συστημάτων παράγουν μια μεγάλη σειρά ουσιών που επιτρέπουν στα συστήματα αυτά να επικοινωνούν, να ανταλλάσσουν πληροφορίες, να μιλούν συνέχεια μεταξύ τους και ανάλογα να προσαρμόζουν τις ενέργειές τους. Ο,τι έχουμε στο σώμα μας επηρεάζει την ψυχή μας και τα πάθη της ψυχής μας επηρεάζουν τις σωματικές λειτουργίες. Ο άνθρωπος που πιέζεται με στρες είναι όχι μόνο ψυχοπιεσμένος αλλά και δυνητικά άρρωστος. Υπάρχουν πλέον επιστημονικές παρατηρήσεις ότι άνθρωποι με στρες αρρωσταίνουν συχνότερα αλλά και αναπτύσσουν συμπεριφορά που έμμεσα οδηγεί πάλι σε περαιτέρω φθορά της υγείας τους π.χ. καπνίζουν πολύ, κάνουν μεγάλη κατανάλωση ποτού, δεν κοιμούνται καλά κλπ. Το ΑΣ μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα πρόσθετο αισθητήριο όργανο που αναγνωρίζει τι γίνεται μέσα του και αναμεταδίδει την πληροφορία στο νευρικό και ενδοκρινικό σύστημα μέσω ειδικών ορμονών.

Ετσι οι έρευνες αυτές (που συνεχίζονται και θα συνεχίζονται τουλάχιστον για τα επόμενα δέκα χρόνια) δικαιώνουν βιολογικά πλέον με επιστημονική βάση τις λαϊκές σοφίες: "πέθανε από τη στενοχώρια του" ή "αυτός θα ζήσει πολλά χρόνια γιατί δεν βάζει στενοχώρια μέσα του". Βέβαια τα πράγματα σήμερα έχουν γίνει ακόμη πιο πολύπλοκα. Η ζωή στον σημερινό κόσμο αλλάζει συνεχώς και συχνά ζητά να προσαρμοσθούμε σε νέες απαιτήσεις. Κι ασφαλώς υπάρχει και στρες που είναι καλό κι αναγκαίο και μάλιστα από πολλούς θεωρείται "το αλάτι της ζωής". Πολλά ενδιαφέροντα πράγματα στη ζωή μας συνοδεύονται και από στρες. Χωρίς αυτό το καλό στρες η ζωή μας θα ήταν άνιαρή. Από την άλλη πλευρά του νομίσματος, αρνητικά γεγονότα συμβαίνουν σ'όλους μας. Οταν όμως το στρες υποστηρίζεται και από αρνητικές σκέψεις και γίνεται αγωνία, απελπισία, άγχος μεγάλο, τότε πρέπει ν'αρχίσουμε ν'ανησυχούμε.

Ο τρόπος που αντιμετωπίζουμε το στρες έχει μεγάλη σημασία και πολλοί έχουν χωρίσει τους ανθρώπους σε ομάδες ανάλογα με το πώς αντιδρούν στο στρες. Οι αντιδράσεις βέβαια στο στρες ποικίλλουν όπως και τα ερεθίσματα τα ίδια διαφέρουν από

άνθρωπο σε άνθρωπο. Ο,τι είναι στρεσσογόνο για έναν άνθρωπο μπορεί να είναι απλή ενόχληση για κάποιον άλλον. Πάντως γενικά οι άνθρωποι διακρίνονται: α) Σ'αυτούς που αναζητούν με τις πράξεις τους το στρες, π.χ. οι πολύ ανταγωνιστικοί τύποι, β) σ'αυτούς που φοβούνται να αντιμετωπίσουν καταστάσεις με στρες και γ) τη σπάνια κατηγορία αυτών που μπορούν να χειρισθούν, οταν χρειάζεται, το στρες αποτελεσματικά χωρίς να χάνουν την ισορροπία τους.

Οι αρνητικές μορφές του συγκινησιακού στρες (Πίνακας 1) δημιουργούν όχι καλή ισορροπία ορμονών, π.χ. η κατάθλιψη συνδέεται με βιοχημικές μεταβολές στον εγκέφαλο που είναι υπεύθυνοι για την απελευθέρωση χημικών ουσιών που μπορεί να εξασθενίσουν το ανοσολογικό σύστημα. Οι αρνητικές σκέψεις γίνονται μετά πιστεύω και ξεκινώντας από τον νου επηρεάζουν το σώμα. Οι αρνητικές σκέψεις γίνονται ορμόνες που επηρεάζουν αρνητικά. Κι αυτό το βλέπουμε συχνά στη ζωή σε ανθρώπους που αντιμετωπίζουν γεγονότα μ'αυτόν τον τρόπο.

Υπάρχει λοιπόν αδιάσπαστη ενότητα εγκεφάλου/νου/ψυχής με το ΑΣ και το ορμονικό σύστημα και άρα με το σώμα. Οι σκέψεις μας αλλάζουν την βιοχημεία μας αλλά και η βιοχημεία μας επηρεάζει την υγεία και την ευτυχία μας. Το αμυντικό μας σύστημα αντιμετωπίζει τον συγκινησιακό κίνδυνο από τις αρνητικές σκέψεις και δεν του μένουν μετά πολλές δυνάμεις για τον πραγματικό κίνδυνο, π.χ. ένα μικρόβιο, καρκινικό κύτταρο κλπ. Ενα βασικό σημείο αυτής της αντιμετώπισης είναι αυτό που έλεγε ο Επίκτητος πριν πολλά χρόνια: "Δεν με ταράζουν τα γεγονότα αλλά ο τρόπος που τα βλέπω". Αυτό είναι ένα σημείο που πρέπει να προσέξουμε ακριβώς διότι παίζει τεράστιο ρόλο βάσει του τριγώνου αυτού που αναφέρθηκε (Σχήμα 2) στην άμυνα του οργανισμού. Ενα παιδί π.χ. μπορεί να βλέπει ένα σκύλο ως φίλο ή εχθρό, ανάλογα με τον προγραμματισμό που έχει το παιδί στο μυαλό του αλλά βέβαια το ίδιο συμβαίνει και με τους ενήλικες. Κι αυτός ο προγραμματισμός συμβαίνει με πολλά γεγονότα στη ζωή μας και συνδέεται με τη δημιουργία αρνητικών σκέψεων. Αντίθετα, οι θετικές σκέψεις που επίσης μπορεί να είναι προγραμματισμένες ή να προγραμματισθούν, συμβάλλουν θετικά στην άμυνα του οργανισμού. Ο Μάρκος Αυρήλιος έλεγε "Η ζωή μας γίνεται ό,τι είναι οι σκέψεις μας".

Τα στρεσσογόνα ερεθίσματα μπορούμε να τα διαιρέσουμε σε 4 κατηγορίες (Πίνακας 1). Πολλές από αυτές (χημικό στρες) έχουν εμφανισθεί στον αιώνα μας. Θα πρέπει να θυμόμαστε ότι ανεξάρτητα από τη φύση του στρες που δρα στο ΚΝΣ, οι τελικές οδοί είναι κοινοί[3].

Α) Διεγείρεται το τμήμα των επινεφριδίων που εκκρίνει κορτικοειδή (ή κορτιζόνη όπως είναι γνωστή) και σε συνεχή έκκριση έχουμε εξάντληση του ΑΣ και μειωμένη άμυνα.

και Β) δραστηριοποιείται το τμήμα των επινεφριδίων που εκκρίνει κατεχολαμίνες (αδρεναλίνη και νοραδρεναλίνη) που διεγείρουν το συμπαθητικό νευρικό σύστημα (με αποτέλεσμα υψηλή πίεση, έλκος, καρδιακά νοσήματα κλπ.). Και οι δύο οδοί σε συνεχή έκκριση έχουν ως αποτέλεσμα, όταν τα ερεθίσματα επαναλαμβάνονται, να εξαντλούν το ΑΣ και ως εκ τούτου έχουμε τελικά μειωμένη άμυνα του οργανισμού.

Ενα άλλο βασικό σημείο που συνδέεται με μειωμένη άμυνα του ΑΣ είναι ότι κατά τον φυσιολογικό μεταβολισμό των κυττάρων στον οργανισμό δημιουργούνται ελεύθερες ρίζες. Οι ελεύθερες αυτές ρίζες είναι μόρια με ένα ή περισσότερα μονήρη ηλεκτρόνια κι είναι πολύ δραστικά για ν'αφαιρούν ηλεκτρόνια από μόρια που έχουν διπλούς δεσμούς. Κι ενώ είναι ουσιαστική η παρουσία τους στη λειτουργία όλων των κυττάρων και άρα και των κυττάρων του ΑΣ, ωστόσο οι αντιδράσεις που προκαλούν μπορεί να είναι επίσης βλαβερές όταν η συγκέντωση τους ξεπερνάει κάποιο όριο. Ετσι όταν έχουμε ελεύθερες ρίζες, περισσότερες από όσες χρειάζονται κατά τον μεταβολισμό των κυττάρων[4], τότε τα ακόρεστα λιπαρά οξέα που βρίσκονται στη μεμβράνη των κυττάρων είναι θέσεις για αντιδράσεις ελευθέρων ριζών (unstable lipid peroxyl radical) με αποτέλεσμα οξείδωση των λιπαρών οξέων τα οποία επιπλέον συμμετέχουν σε περαιτέρω αντίδραση, που καταστρέφει τα λιπίδια της μεμβράνης (Σχήμα 3)[4]. Οι υδατάνθρακες και οι πρωτεΐνες που συνδέονται με τα λίπη της μεμβράνης βλάπτονται επίσης από τις ελεύθερες ρίζες με αποτέλεσμα αδρανοποίηση ενζύμων. Επιπλέον, οι ελεύθερες ρίζες βλάπτουν τα νουκλεϊνικά οξέα με αποτέλεσμα μεταβολές στο DNA-μόριο. Ετσι προκαλείται καταστροφή των κυττάρων γενικά. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία διότι λόγω της απαίτησης των κυττάρων του ΑΣ να διαιρούνται γρήγορα σαν απάντηση στα ερεθίσματα με τα οποία έρχεται συνεχώς σ'επαφή δημιουργούνται νέες μεμβράνες, κι έτσι το ΑΣ είναι εξαιρετικά ευαίσθητο στη βλάβη από ελεύθερες ρίζες (Σχήμα 3) διότι ακριβώς τα κύτταρά του δεν μπορούν πλέον να κάνουν τις λειτουργίες του.

Το βασικό σημείο πάντως είναι η ισορροπία μεταξύ των ελευθέρων ριζών που παράγονται για ωφέλιμους σκοπούς και της πιθανότητας να δημιουργηθούν βλαβερές αντιδράσεις ή από την υπερπαραγωγή ελευθέρων ριζών ή από την ανεπάρκεια της αντιοξειδωτικής προστασίας. Στον οργανισμό υπάρχει φυσιολογικά ένας βασικός μηχανισμός αντιοξειδωτικών ουσιών, που φαίνεται στο Σχήμα 4. Οι ουσίες αυτές ειναι κυρίως οι βιταμίνες C,E, β-καροτίνη όπως και τα αντιοξειδωτικά μεταλλοένζυμα (ένζυμα συνδεδεμένα με μαγγάνιο (Mn), χαλκό (Cu), ψευδάργυρο (Zn), σίδηρο (Fe), και σελλήνιο (Se)[4]. Τα ένζυμα αυτά είναι η δισμουτάση του σουπεροξειδίου (SOD-Superoxide dismutase - Mn, Cu, Zn), η καταλάση (CAT-Fe) και η περοξειδάση της γλουταθειόνης

(GP/Glutathione peroxidase - Se). Τις παραπάνω ουσίες παίρνει ο οργανισμός από τις τροφές. Αρα η κατάλληλη διατροφή είναι σημαντική για την αύξηση της άμυνας του οργανισμού γιατί μας δίνει τα απαραίτητα εργαλεία για να εργάζεται σωστά το σώμα μας. "Είμαστε ό,τι τρώμε". Δυστυχώς, συχνά η διατροφή, γι'άλλους λόγους στη Δύση και γι'άλλους στην Ανατολή, δεν είναι η πιο κατάλληλη. Ετσι έχει σημασία 1) Λήψη τροφών που είναι πλούσιες σε αντιοξειδωτικές βιταμίνες (βιτ C, E, β-καροτίνη) και μέταλλα (μαγγάνιο, χαλκό, ψευδάργυρο, σίδηρο, σελλήνιο) που ενώνονται με αντιοξειδωτικά ένζυμα π.χ. φρέσκα λαχανικά, φρούτα, φύτρα. 2) Αποφυγή μεγάλης κατανάλωσης τροφών που αυξάνουν τις ελεύθερες ρίζες π.χ. τροφές πλούσιες σε ζωικές πρωτεΐνες και λίπη. 3) Κατανάλωση τροφών που δεν αυξάνουν τις ελεύθερες ρίζες π.χ. σύνθετοι υδατάνθρακες (καρώτο, λάχανο, μπρόκολο, πατάτες κλπ.). 4) Λήψη τροφών που έχουν τις βιταμίνες A, B6, B12, B5, B2, D. Πρέπει επίσης να αποφεύγονται τουλάχιστον/ κάπνισμα, κονσερβοποιημένες τροφές, ραφιναρισμένες τροφές (ζάχαρη, άσπρο αλεύρι), αλκοόλ σε μεγάλη ποστότητα. Οι τροφές αυτές προκαλούν μεγάλη κατανάλωση των αντιοξειδωτικών ουσιών, π.χ. το κάπνισμα κάνει μεγάλη κατανάλωση της βιτ C. Επίσης πρέπει ν'αποφεύγονται ή να περιορίζεται η χρήση καφέ και τσαγιού.

Σε στρεσσογόνα ερεθίσματα πρέπει να προσέξουμε τη διατροφή μας ώστε να διατηρείται μια ισορροπία μεταξύ των ελευθέρων ριζών που σχηματίζονται και των αντιοξειδωτικών προστατευτικών αντιδράσεων, που οφείλονται κυρίως στις αντιοξειδωτικές βιταμίνες και τα αντιοξειδωτικά μεταλλοένζυμα.

Εκτός από την Α) αποφυγή τοξικών ουσιών, Β) την διατροφή, έχει επίσης σημασία Γ) η άσκηση: ζωηρό βάδισμα, κολύμπι, χορός, απλές ασκήσεις (όχι βέβαια υπέρμετρη άσκηση). Κατά την άσκηση οι πνεύμονες εργάζονται περισσότερο κι έτσι πιο πολύ O_2 έρχεται στο αίμα, υπάρχει καλλίτερος τόνος των μυών, επιτυγχάνουμε καλλίτερο σωματικό βάρος. Σε μία μελέτη σε αποφοίτους του Παν. Harvard συσχετίστηκε η άσκηση με τη μακροβιότητα[5]. Ενα πρόγραμμα άσκησης όταν το κρατάμε κανονικά μας ωφελεί επίσης και ψυχικά. Δ) Χαλάρωση/καλός ύπνος. Εκτός από τον καλό ύπνο τη νύκτα πού πρέπει να φροντίζουμε να έχουμε, κάποια ηρεμία με διάφορους τρόπους στο μεσοδιάστημα της ημέρας βοηθά επίσης ακριβώς γιατί σταματά τη δράση των στρεσσογόνων ερεθισμάτων στο τρίγωνο σύνδεσης των τριών συστημάτων (Σχήμα 3) και φέρει τον οργανισμό και πάλι σε ισορροπία.

Και βέβαια σ'όλους αυτούς τους παράγοντες (Α,Β,Γ,Δ) ο κάθε άνθρωπος πρέπει να βρει τον δικό του συνδυασμό για τις δικές του προσωπικές ο καθένας ανάγκες, καθώς ο κάθε άνθρωπος έχει τις δικές του ευαισθησίες και ιδιαιτερότητες.

Ε) Η αδιάσπαστη ενότητα εγκεφάλου/νου/ψυχής και σώματος έχει μεγάλη σημασία όπως αναφέρθηκε προηγούμενα. Ετσι, η ανάπτυξη μιας θετικής φιλοσοφίας στη ζωή μας που να μας επιτρέπει ν'αντιμετωπίζουμε θετικά τα συγκινησιακά στρεσσογόνα ερεθίσματα είναι απόλυτα απαραίτητη. Η μελέτη των πνευματικών αληθειών της ζωής που μας δίνουν εσωτερική δύναμη, αλλά και ηρεμία κι αρμονία με τον εαυτό μας και με τους γύρω μας στην κοινωνία, έχει επίσης ιδιαίτερη σημασία διότι έτσι θεραπεύονται οι συγκινήσεις (συναισθήματα) και η ψυχή και τελικά βέβαια αυτό έχει άμεση επίδραση στο σώμα. Ακόμη η φιλοσοφία μας αυτή περνάει στη νέα γενεά και ακριβώς για τους λόγους που αναφέρθησαν επιδρά και στην υγεία της.

Σε μια κοινωνία λοιπόν που ζούμε σήμερα που πολλά συνεχώς αλλάζουν, ιδιαίτερα ανταγωνιστική και προβληματισμένη για τόσα θέματα, είναι σημαντικό ο κάθε άνθρωπος να αποφασίσει αυτό τουλάχιστον, που σ'ένα μεγάλο ποσοστό περνάει από το χέρι του, να κάνει όλη την απαραίτητη προσπάθεια για ενημέρωση και εκπαίδευσή του, λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω παράγοντες για να έχει ένα δυνατό ΑΣ, ένα ισχυρό σύστημα μηχανισμών άμυνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Nossal GJV (1987). Current concepts: Immunology: The basic components of the Immune System. N Engl J Med 316 (21), 1320-1325.

2. Noran K & Munster AM (1987). Alterations of the Host Defense mechanism in burned patients. Surgical Clinics of North America 67(1), 47-56.

3. Khansari DN, Murgo AJ and Faith RE (1990). Effects of stress on the immune system. Immunol Today 11(5), 170-175.

4. Bendich A (1990). Antioxidant Micronutrients & Immune Responses. Annals of the New York Academy of Sciences. Eds Bendich A & Chandra RK, Vol 587, 168-180.

5. Fox A & Fox B (1989). Immune for life. Prima Publishing & Communications. Rocklin, C.A., p. 114.

ΑΝΟΣΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΜΥΝΑΣ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

1η Γραμμή άμυνας

- Δέρμα, βλεννογόνοι

2η Γραμμή άμυνας

- Μη ειδική ανοσία
  Φαγοκύτταρα - πολυμορφοπύρηνα
  - μακροφάφα

↕ Συμπλήρωμα

3η Γραμμή άμυνας

- Ειδική ανοσία
  Λεμφοκύτταρα - Τ κύτταρα
  - Β κύτταρα

↑ Κυτοκίνες
Λεμφοκίνες

Σχήμα 1

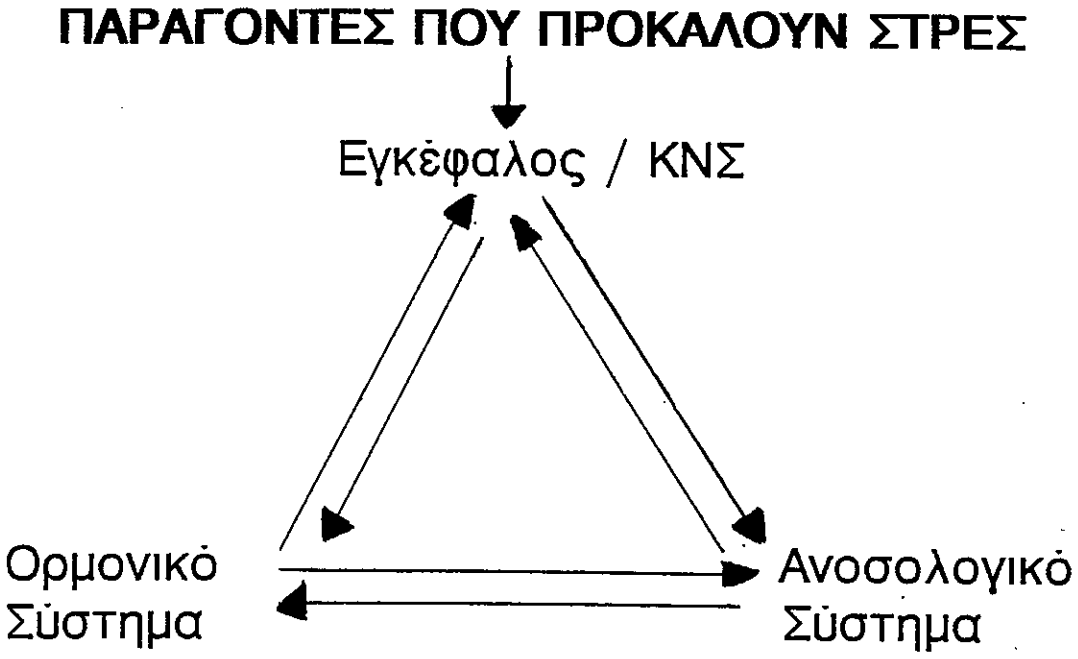
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΣΤΡΕΣ
Εγκέφαλος / ΚΝΣ
Ορμονικό Σύστημα
Ανοσολογικό Σύστημα

Σχήμα 2

Πίνακας 1

ΣΤΡΕΣΣΟΓΟΝΑ ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ

Χημικό στρες

- Εντομοκτόνα
- Βαφές
- Διαλυτικά
- Φυτοφάρμακα
- Ρύπανση ατμόσφαιρας
- Ραδιενέργεια κλπ.
- μολυσμένο νερό κλπ.

Συγκινησιακό στρες

- Θυμός
- Μίσος
- Ανυπομονησία
- ματαίωση

- Κατάθλιψη
- Αυτοϋποτίμηση
- Ενοχή
- Αμφιβολία για τον εαυτό μας και τους άλλους κλπ.

Σωματικό

- Τραύματα
- Κούραση (συνεχής)
- όταν δεν υπάρχει ρυθμός στη ζωή μας που να δημιουργεί αρμονία

Μόλυνση

- Μικρόβια κλπ.

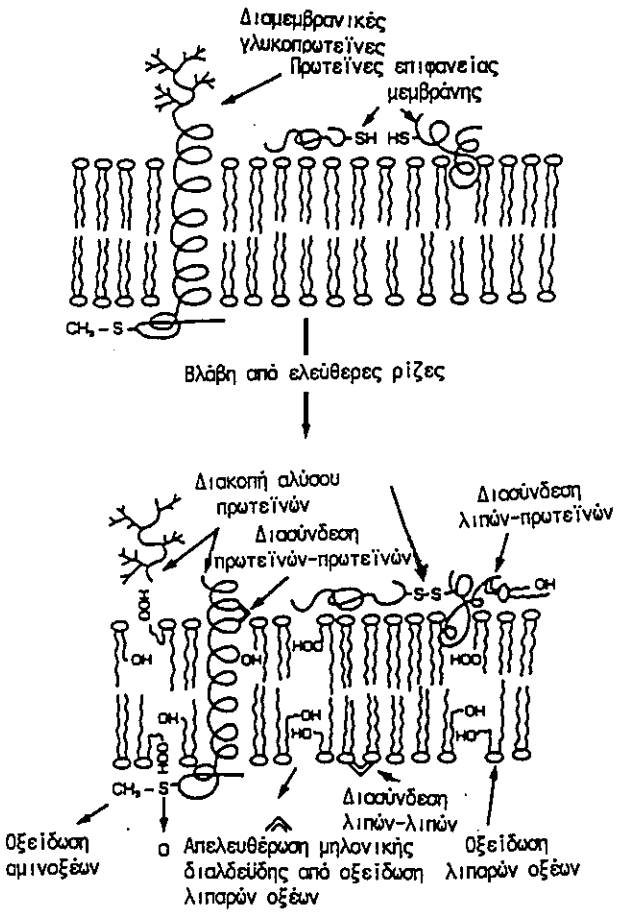

Σχήμα 3

Βλάβη από ελεύθερες ρίζες στα λιπίδια της μεμβράνης και τις πρωτεΐνες που είναι συνδεδεμένες με τις κυτταρικές μεμβράνες

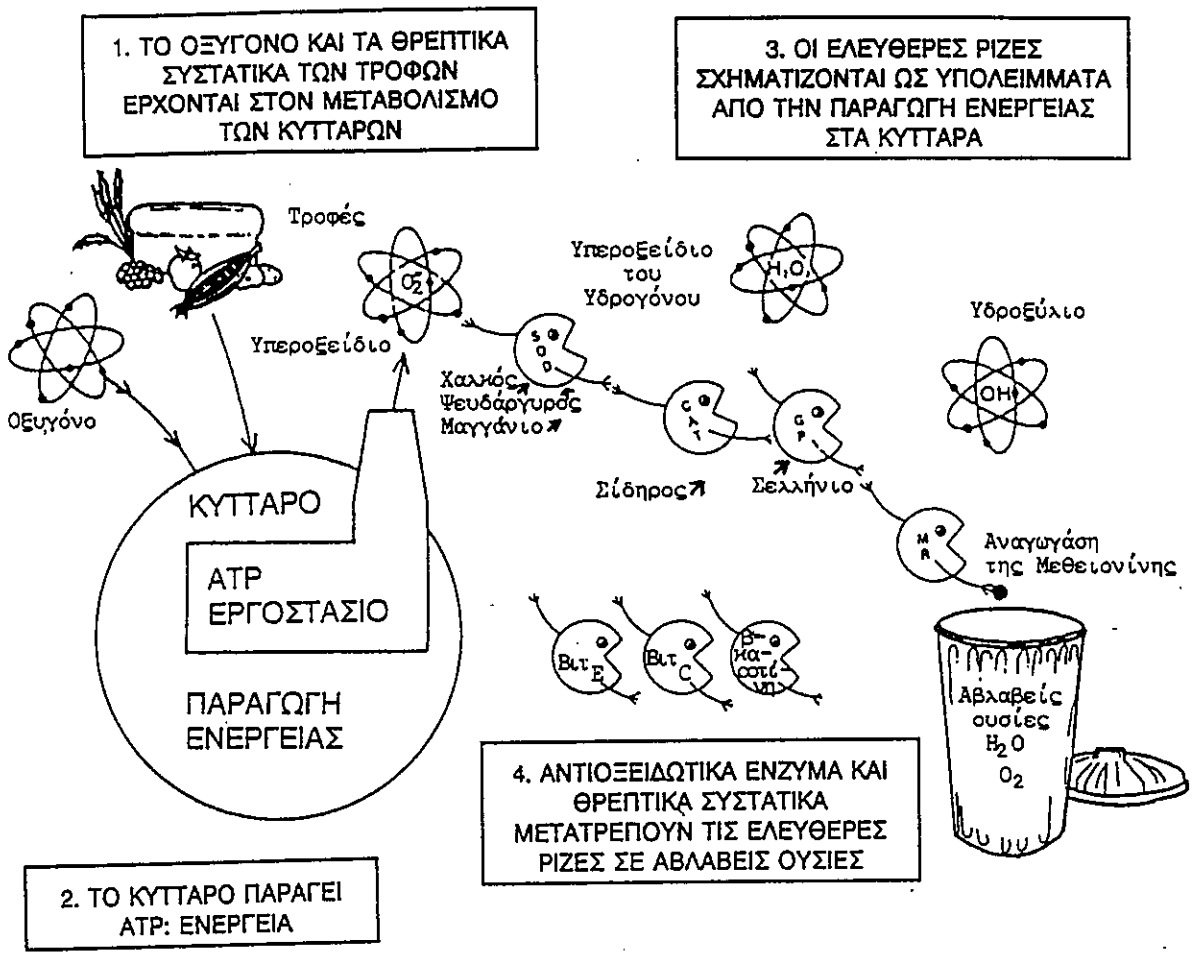
1. ΤΟ ΟΞΥΓΟΝΟ ΚΑΙ ΤΑ ΘΡΕΠΤΙΚΑ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΤΩΝ ΤΡΟΦΩΝ ΕΡΧΟΝΤΑΙ ΣΤΟΝ ΜΕΤΑΒΟΛΙΣΜΟ ΤΩΝ ΚΥΤΤΑΡΩΝ
3. ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΡΙΖΕΣ ΣΧΗΜΑΤΙΖΟΝΤΑΙ ΩΣ ΥΠΟΛΕΙΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΑ ΚΥΤΤΑΡΑ
Τροφές
Υπεροξείδιο
Οξυγόνο
Υπεροξείδιο του Υδρογόνου
Υδροξύλιο
Χαλκός
Ψευδάργυρος
Μαγγάνιο
Σίδηρος
Σελλήνιο
Αναγωγάση της Μεθειονίνης
ΚΥΤΤΑΡΟ
ΑΤΡ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
Βιτ Ε
Βιτ C
Βήτα-καροτίνη
Αβλαβείς ουσίες
4. ΑΝΤΙΟΞΕΙΔΩΤΙΚΑ ΕΝΖΥΜΑ ΚΑΙ ΘΡΕΠΤΙΚΑ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΜΕΤΑΤΡΕΠΟΥΝ ΤΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΡΙΖΕΣ ΣΕ ΑΒΛΑΒΕΙΣ ΟΥΣΙΕΣ
2. ΤΟ ΚΥΤΤΑΡΟ ΠΑΡΑΓΕΙ ΑΤΡ: ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Σχήμα 4

Δ/8

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΙΩΑΝ. Ε. ΤΟΥΡΝΑΚΗΣ - ΝΙΚ. Δ. ΚΑΛΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΚΩΝ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Οἰκονομολόγος Ζωγράφος Ποιητής

ΝΤΙΝΟΥ Ε. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

--- . ---

Ἀγαπητοί Συμπολίτες

Κυρίες καὶ Κύριοι

Στή σημερινή ὁμιλία μου, θά προσπαθήσω λόγω τοῦ περιορισμένου χρόνου, νά σκιαγραφήσω τρεῖς διακεκριμένους ἀειμνήστους συμπολίτες μας, πανελληνίου προβολῆς καί παρουσίας, πού διέπρεψαν ἀντιστοίχως στον χῶρο τῆς Ἐπιστήμης, τῶν Γραμμάτων καί τῶν Τεχνῶν.

Πρόκειται περί τοῦ διαπρεποῦς οἰκονομολόγου Καθηγητή τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καί Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν Ἰωάννη Τουρνάκη, τοῦ περιφήμου Θαλασσογράφου Νικολάου Καλλογεροπούλου καί τοῦ ἀλησμόνητου μεγάλου ποιητή τοῦ πόνου, τῆς ἀπελπισίας καί τοῦ Θανάτου Κώστα Καρυωτάκη.

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΟΥΡΝΑΚΗΣ γεννήθηκε στο Δίμηνιό Κορινθίας το 1893. Ἐσπούδασε στή Νομική Σχολή Ἀθηνῶν καί ἀναγορεύτηκε διδάκτορας αὐτῆς. Κατόπιν συνέχισε τις σπουδές του, σε Πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας καί Γερμανίας, στίς Οἰκονομικές Ἐπιστῆμες, μέ ἐξειδίκευση εἰς τήν Ἐφηρμοσμένη Πολιτική Οἰκονομία. Ἀπό τό 1925 μέχρι τοῦ θανάτου του 1941, διετέλεσε καθηγητής τῆς Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς Σχολῆς. Ἐπίσης χρημάτισε Γεν. Γραμματέας τοῦ Ὑπ. Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Κυβερνητικός Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος στήν πρώτην οἰκονομικήν συνδιάσκεψη τῆς Κ.Τ.Ε. καί στίς Διεθνεῖς Διασκέψεις Ἐργασίας 1925-1927-1929. Ἐξελέγη καί διετέλεσε ἐπί τέσσερεις περιόδους Πρύτανης τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καί Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν, ἐπί πρυτανείας τοῦ ὁποίου ἀναγέρθηκε τό μεγαλοπρεπές κτίριον τῆς Σχολῆς ἐπί τῆς ὁδοῦ Πατησίων. Ὁ Ἰωάννης Τουρνάκης ἐκτός τῆς πανθομολογουμένης ἐπιστημοσύνης του

ὁς κράτιστος οἰκονομολόγος καθηγητής εἰς τόν Ἑλλαδικόν χῶρον, ἐπέδειξε καί ἱκανότητες δημιουργικῆς πρωτοπορίας. Ὡς Γενικός Γραμματέας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὀργανισμοῦ Τουρισμοῦ ἔθεσε τίς βάσεις τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Τουρισμοῦ στήν Ἑλλάδα. Ἐργάστηκε δραστήρια σ'ὅλους τούς τομεῖς ἐκδηλώσεως τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Ἀπό τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων, τῶν Λουτροπόλεων, τῶν Τουριστικῶν περιπτέρων, τῶν δενδροφυτεύσεων τῶν τουριστικῶν ὁδῶν καί λεωφόρων μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς Τουριστικῆς Ἀστυνομίας.

Ὁ Ἰωάννης Τουρνάκης ἦταν ἕνας πολύπλευρος πνευματικός ἄνθρωπος. Ταυτόχρονα Οἰκονομολόγος, κοινωνιολόγος, στοχαστής, συγγραφέας καί πολιτικός. Ἀπό τῆς ἀκαδημαϊκῆς διδασκαλικῆς ἕδρας καί τοῦ ἐλευθέρου βήματος τοῦ περιοδικοῦ του "Νέα Πολιτική" πραγματεύθηκε πλεῖστα θέματα σημαντικά γιά τή διανοούμενη ἀνθρωπότητα καί τήν σπουδάζουσα νεότητα. Ὅπως ὁ Ἴων Δραγούμης καί ὁ Ἄγγελος Σικελιανός πίστευε σέ πανανθρώπινα ἰδανικά καθώς στήν "Δελφική Ἰδέα" στό "Πνεῦμα τῆς Ὀλυμπίας" καί στήν ἀναβίωση τῆς παλιᾶς αἴγλης τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Ἰωάννης Τουρνάκης συνέγραψε πληθώρα ἀξιόλογων οἰκονομικῶν ἔργων. Τα περιφημότερα εἶναι: "Ἡ Ἐξωτερική Ἐμπορική Πολιτική" "το Συνάλλαγμα καί ἡ Συναλλαγματική Πολιτική" "ἡ Διεθνής μεταναστευτική κίνησις καί ἡ Μεταναστευτική Πολιτική ἐν Ἑλλάδι". Διακρίνετο για τήν λεκτική καί συγγραφική του εὐχέρεια, ἐμπλουτισμένη ἐνίοτε μέ λυρικό ποιητικό ὕφος. Τοῦτο καθιστοῦσε συμπαθή καί ἑλκυστική τήν ἀνάγνωση τῶν συγγραμμάτων μιᾶς ἐπιστήμης ἐξόχως πρακτικῆς.
Δικαίως ἀνομάσθη ποιητής τῆς οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης ὅταν ἔγραφε:
".... Δέν μεταναστεύουν ἐκ τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως μόνον οἱ Ἄνθρωποι καί τά Ζῶα ἀλλά τά Ἄνθη καί τά φυτά ἐκ τῆς γονιμοποιοῦ γόρεως διά τοῦ ἀνέμου:::"

Ὁ πρόωρος θάνατός του στά 48 του χρόνια ἐστέρησε τήν Ἑλλάδα μιᾶς ἀπό τίς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τῶν Νεωτέρων Χρόνων καί ἐμᾶς τούς μαθητές του τόν μεγάλον διδάσκαλον.

Ο ΝΙΚΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ γεννήθηκε στη Συκιά Κορινθίας το 1889 και πέθανε στην Αθήνα το 1957 σε ηλικία 68 χρονών. Ήταν γόνος οπλαρχηγού της Επανάστασης του 21 που καταγόταν απ'την Αιτωλοακαρνανία και όνομάζετο Τσάτσος (εκ της οικογενείας Τσάτσων που προήρχετο και ο αείμνηστος Πρόεδρος). Με το τέλος του αιματηρού απελευθερωτικού αγώνα, εγκατέλειψε γυναίκα και παιδί και για να εξηλεωθεί ασπάσθηκε τον Μοναχικό βίο γενόμενος καλόγηρος σ'ένα ορεινό μοναστήρι. Κι'έτσι το παιδί τους σάν γιός του καλόγηρου μετωνομάστηκε σε Καλογερόπουλο. Ένας εκ των απογόνων του Καλογήρου Τσάτσου είναι και ο Νικόλαος Δ. Καλογερόπουλος που μαθήτευσε στη Ριζάρειο εκκλησιαστική σχολή και στη συνέχεια φοίτησε στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών όπου και αναγορεύτηκε διδάκτορας. Μετά πενταετίαν αναχώρησε - με υποτροφία - για εύρύτερες σπουδές στο Μόναχο της Γερμανίας. Παρακολούθησε μαθήματα Παλαιογραφίας, Ερμηνευτικής, Πατρολογίας, Παλιάς Χριστιανικής Τέχνης, Βυζαντινής Τέχνης, και Ιστορία της Τέχνης.

Η επαγγελματική του σταδιοδρομία άρχισε απ'τη Μέση Εκπαίδευση που πρωτοδιορίστηκε καθηγητής στο Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο) στο Βραχάτι και μετά στο 8ον Γυμνάσιον Αθηνών. Ακολούθησε μετά ανοδική πορεία: γίνεται υποδιευθυντής του Βαζαντινού Μουσείου και της Εθνικής Πινακοθήκης Καθηγητής της Βυζαντινής Τέχνης, στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και Διευθυντής Καλών Τεχνών στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Με την θαλασσογραφίαν ο Καλογερόπουλος άρχισε να ασχολείται από μικρός μαθητής. Η καλλιτεχνική του ιδιοσυγκρασία εκδηλώνεται απ'την αίσθηση του ώραίου που απολαμβάνει την θάλασσα του Κορινθιακού απ'το διόροφο πατρικό του σπίτι. Χτισμένο 10-15 μέτρα απ'την ακρογιαλιά, βλέπει αραγμένα να λικνίζονται όλων των ειδών πλεούμενα στα φλοισβίσματα των ισχνών κυμάτων. Από απλές βάρκες, φαροπούλες, πυροφάνια μέχρι ιστιοφόρα μεταγωγικά και φορτοφόρα καΐκια και τρεχαντήρια. Έτσι εμπνεόμενος άρχισε να αυτοσχεδιάζει στα μαθητικά του τετράδια το θαλάσσιο θέαμα. Ιδιαίτερα εντρυφεί στις αποχρώσεις του Κορινθιακού απ'της αυγής μέχρι της δύσης. Σε γαλήνεια, ταραγμένη ή τρικυμασμένη θέα με ηλιοφάνεια ή

συγνεφιά. Ἔτσι ἀνακαλύπτει ὅτι ἐνίοτε ὁ Κορινθιακός ἔχει καί πρασινογάλαζο χρῶμα. Ἐπίσης γνωρίζει ὅλα, σ'ὅλη των τήν λεπτομέρεια, τήν δομήν τῶν σκαφῶν καί τήν κίνησή των, σ'ὅλες τίς παραλλαγές τοῦ ὑγροῦ στοιχείου. Οἱ καθηγητές του ἀργότερα στό Μόναχον εἶχαν ἐκπλαγεῖ ἀπό τόν ταλαντοῦχον νεαρόν ζωγράφον ποῦ κινήθηκε τόσο ἄνετα στόν εἰκαστικόν χῶρον ἐμπειρικά, χωρίς καμμίαν ἰδιαίτερη προπαιδείαν.

Ὁ Νῖκος Καλογερόπουλος ἐπιστρέφοντας στήν Ἑλλάδα, ἐμπλουτισμένος μέ εἰδικές γνώσεις περί τήν τέχνην τῶν χρωμάτων καί τῶν τεχνικῶν κανόνων τῆς εἰκαστικῆς τέχνης, ἀφοσιώθη μετά πάθους στή θαλασσογραφία. Τά ἔργα του ἔχουν βαθιά ἐμπνευσμένη θεματολογία καί τεχνικήν ἀρτιότητα. Τά χρώματά του κινοῦνται σέ μιά κλίμακα χαμηλῶν, μέσων, ὑψηλῶν τόνων γιατί ἔχει ἀποκτήσει μία πλούσια χρωματική γκάμα.

Τό 1916 (ἡλικίας τότε 27 χρονῶν ὁ Καλογερόπουλος) στό Ζάππειο Μέγαρο ἐγκαινιάζεται ἡ πρώτη ἀτομική του ἔκθεση μέ 70 θαλασσογραφίες. Γιά τήν ἐπιτυχή του τότε ἐμφάνιση θά σᾶς ἀναγνώσω ἕνα κείμενο τοῦ μεγάλου Γρηγορίου Ξενοπούλου δημοσιευμένο στην "Νέα Ἑστία"

"... Ἐδιάλεξα τήν περασμένη Παρασκευή νά ἐπισκευθῶ κι'ἐγώ τήν ἔκθεση τοῦ νεαροῦ ζωγράφου κ. Καλογερόπουλου στό Ζάππειο. Εἶδα κι' ἔπαθα ἕως νά φθάσω στήν αἴθουσα. Γιατί τό μέγαρο ἦταν κατάμεστο ἀπό μιά κοσμοσυρροή! Τήν ταλαιπορία μου καί τόν ἐκνευρισμό μου τόν γαλήνεψε ἡ στιγμή ποῦ ἀντίκρισα τά ἔργα τῆς ἐκθέσεως. Τότε ἀναγνώρισα, γιά μιά ἀκόμη φορά, ὅτι ἡ Τέχνη εἶναι ἡ μεγαλύτερη παρηγορήτρα. Ἀρκεῖ νά εἶναι τέχνη ἀληθινή, ὅπως αὐτή ποῦ διαλάμπει στίς θαλασσογραφίες τοῦ Καλογερόπουλου. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι στή σεβαστή χορείαν τῶν Ἑλλήνων ζωγράφων θά προστεθῆ κι'ἕνας νέος καλλιτέχνης ἀπό τούς δυνατωτέρους!!!..."

Καί πράγματι προστέθηκε ὁ Νῖκος Καλογερόπουλος καί συμπορεύτηκε σχεδόν ἰσότιμα με τούς τέσσερεις ἄλλους ξακουστούς θαλασσογράφους: Βολανάκη, Χατζῆ, Προσαλέντη, Ρομανίδη.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Στίς ἀρχές τοῦ Εἰκοστοῦ Αἰῶνα παρουσιάζεται μία σειρά νέων ταλαντοῦχων ποιητῶν, μέ νέες ἀναζητήσεις στή θεματολογική ἔκφραση τοῦ ἔντεχνου ποιητικοῦ λυρικοῦ λόγου. Τήν ἀνανεωτικήν αὐτήν ὁμάδα ἀποτελοῦν: Ὁ Ναπολέων Λαπαθιώτης, ὁ Τέλλος Ἄγρας, ὁ Νῖκος Χάγερ-Μπουφίδης, ὁ Μῆτσος Παπανικολάου κι' ἡ Μαρία Πολυδούρη μέ ἐπικεφαλῆς τόν Κώστα Καρυωτάκη.

Ὁ Καρυωτάκης εἶναι ἕνας πρωτοποριακός ἀνανεωτικός ποιητής, ποῦ μέ τήν πνευματοφυχικήν ἰδιοσυγκρασία του, ἐπηρεάζει τίς συνειδήσεις τῶν ἑπομένων ποιητικῶν γενεῶν καί ἰδίως τῆς γενιᾶς τοῦ 30, τῆς ὁποίας θεωρεῖται ἀρχηγός κι' ἄς ἐξέδωσε τό πρῶτο του βιβλίο τό 1919.

Ὁ Κώστας Καρυωτάκης Κορίνθιος τήν καταγωγήν ἐγεννήθη στήν Τρίπολη τό 1896 ὅπου ὑπηρετοῦσε ὡς νομομηχανικός ὁ Πατέρας του, ἀπ' τά Καρυώτικα τῆς Κορινθίας. Τήν παιδική καί ἐφηβική του ζωή τήν πέρασε στήν ἑλληνική ἐπαρχία (Ἀργοστόλι, Λάρισα, Λευκάδα, Χανιά) ἀκολουθῶντας τόν πατέρα του πολιτικό Μηχανικό στίς ὑπηρεσιακές του μετακινήσεις. Τίς θερινές διακοπές πάντα τίς περνοῦσε μέ τά μεγαλύτερα ἀδέλφια του Μαρία καί Θάνο στή Συκιά ποῦταν κοντά στά Καρυώτικα κι' ἀπολάμβανε τή θάλασσα τοῦ Κορινθιακοῦ. Τίς γυμνασιακές σπουδές του τέλειωσε στά Χανιά τό 1912 μέ συμμαθητή του τόν ἄλλο μεγάλο καλλιτέχνη ἠθοποιό Ἀλέξη Μινωτή.

Σπουδάζει Νομικά καί παίρνει τό 1917 τό δίπλωμά του. Ἐκπληρώνει τήν στρατιωτική θητεία σέ ἐμπόλεμη περίοδο καί τό 1924 διορίζεται ὑπάλληλος στή Νομαρχία Θεσσαλονίκης. Τήν ἀταίριαστη τετράχρονη δημοσιουπαλληλική του ζωή τήν τόσο ἄχαρη καί σκληρή μέ συνεχεῖς μεταθέσεις ἀπό Θεσσαλονίκη στή Σύρα κι' ἀπό κεῖ στήν Ἄρτα γιά νά φθάσει στήν Ἀθήνα. Κι' ἀμέσως μετά στήν Πάτρα γιά νά τήν τερματίσει στήν Πρέβεζα ὅπου ὁ ποιητής ἔβαλε τέλος στή ζωή του μέ μιά τραγική αὐτοκτονία στίς 21 Ἰουλίου τοῦ 1928 σέ ἡλικία μόλις 32 χρονῶν.

Λίγες μέρες πριν ἀπ'τό βιαστικό του αὐτόν θάνατο ἔγραψε τό στερνό του ποίημα τήν "Πρέβεζα" πού μέσα ἀπ'τούς στίχους του εἶναι διάχυτος ὁ ὁραματισμός, ὁ πόθος καί τό καλοσώρισμα τοῦ Θανάτου!!! Ἀκοῦστε το:

- Θάνατος εἶναι οἱ κάργιες πού χτυπιοῦνται
στούς μαύρους τοίχους καί στά κεραμίδια·
Θάνατος οἱ γυναῖκες πού ἀγαπιοῦνται
καθώς νά καθαρίζουνε κρεμμύδια

- Θάνατος οἱ λεροί ἀσήμαντοι δρόμοι
μέ τά λαμπρά μεγάλα ὀνόματά τους,
ὁ ἐλαιῶνας, γύρω ἡ θάλασσα κι'ἀκόμη
ὁ ἥλιος, θάνατος μέσα στούς θανάτους.

- Θάνατος ὁ ἀστυνόμος πού διπλώνει
γιά νά ζυγίσει μιά ἐλλειπή μερίδα,
Θάνατος τά ζουμπούλια στό μπαλκόνι
κι'ὁ δάσκαλος μέ τήν ἐφημερίδα

-Βάσης, φρουρᾶ ἑξηκονταρχία Πρεβέζης
Κυριακή θ'ἀκούσουμε τήν μπάντα
πῆρα βιβλιάριο τραπέζης
πρώτη κατάθεση δραχμές τριάντα

- Τουλάχιστον ἄν μέσα στούς ἀνθρώπους
ἕνας ἀπέθαινε ἀπό ἀηδία
ταπεινοί, σκυμένοι με σεμνούς τρόπους
θά διασκεδάζαμε ὅλοι στήν Κηδεία

- Περπατώντας ἀργά στήν προκυμαία,
ὑπάρχω λές; κι'ὕστερα "δέν ὑπάρχεις"
φτάνει τό πλοῖο. Ὑψωμένη σημαία,
Ἴσως ἔρχεται ὁ κύριος Νομάρχης!

Ὁ Καρυωτάκης ὑπῆρξε ἄνθρωπος μέ παράξενο χαρακτῆρα Ἄλλοτε πονεμένος, δυσαρεστημένος ἀπ'τή Ζωή καί ἄλλοτε πάλιν ἕνας ἀδιόρθωτος φαρσέρ. Καί οἱ στίχοι του αὐτό ἐπιβεβαιώνουν. Ἀλλοῦ δραματικά λυρικός κι'ἀλλοῦ γιομάτος σάτιρα, σαρκασμό καί εἰρωνεία. Θά σᾶς ἀναφέρω ἕνα τέτοιο ποίημα πού ἔγραψε τό 1925 γιά τό Κηλτιάδη Μαλακάση κι'ἔκανε κάταγο τήν ἐποχή ἐκείνη. Ἀφορμή ἦταν τό ἑξῆς περιστατικό:

Ὁ ποιητής τῶν "Ἀσφονδίλων" ἔκανε μία διάλεξη γιά τόν Ἑλληνο-γάλλο ποιητή καί συγγενή του Ζάν Μωρεάς. Στό τέλος τῆς ὁμιλίας του πέρασαν οἱ φίλοι του νά τόν συγχαροῦν, μαζί τους κι'ὁ Καρυωτάκης. Τοῦ φάνηκε, ὅτι ὁ Μαλακάσης - πού διακρίνετο γιά τήν εὐγένειά του - τόν περιφρόνησε, κάνοντας πώς δέν τόν βλέπει. Ὁ Καρυωτάκης ἐξαφανίστηκε, φεύγει ἀπ'τήν αἴθουσα γεμάτος θυμό καί τό βράδυ μέ τήν πέννα του βουτηγμένη στό μαῦρο μελάνι τῆς πικρῆς εἰρωνείας συνθέτει τοῦτο τό ποίημα ποῦχει τόν τίτλο:

"Μικρή Συμφωνία εἰς Α Μεῖζον" ἀκοῦστε το:

Α! κύριε, κύριε Μαλακάση
ποιός θά βρεθῆ νά μᾶς δικάση,
μικρόν ἐμέ καί ἐσᾶς μεγάλο,
ἴδια τόν ἕνα καί τόν ἄλλο;

Τούς τρόπους, τό παράστημά σας,
τό θελκτικό μειδίαμα σας,
τό μονόκλ πού σᾶς βοηθάει
νά βλέπετε, μόνο στά πλάϊ
καί μόνο αὐτούς νά χαιρετᾶτε
ὅσοι μοιάζουν ἀριστοκράται,

Τήν περιποιημένη φάτσα
τήν ὑπεροπτική γκριμάτσα
ἀπό τήν μιά μεριά νά βάλη
τῆς ζυγαριᾶς, κι'ἀπό τήν ἄλλη
πλάστιγγα νά βροντήσω κάτου
μισητό σκήνωμα θανάτου
ἄρυθμα συντριμμένο βάζον
ἐγώ κύμβαλον ἀλαλάζον!
Α! κύριε, κύριε Μαλακάση
ποιός τελευταῖος θα γελάση;;;

Ὁ Καρυωτάκης μᾶς ἄφησε τρία βιβλία του. Τό 1919 τυπώνει τήν πρώτη του συλλογή: "Πόνοι τοῦ Ἀνθρώπου καί τῶν Πραγμάτων". Δύο χρόνια ἀργότερα "Τά Νηπενθῆ" πού βραβεύθηκαν στόν Θιλαδέλφειο Διαγωνισμό. Καί τέλος τό 1927 "Τά Ἐλεγεῖα καί οἱ Σάτιρες".

Ἡ ποίηση τοῦ Καρυωτάκη εἶναι διαποτισμένη ἀπό ἀνία, ἀγωνία, φοβία, ἀπελπισία καί πάνω ἀπ'ὅλα ἀπό μιά βαθιά συγκίνηση π'ἄγγιζε τά ὅρια τοῦ θανάτου. Γι'αὐτό καί τόν ὀνομάσανε δίκαια θανατόφιλο.

Ἡ αὐτοκτονία του μ'ἕνα περίστροφο, ἔπειτα μάλιστα ἀπό μιά δεκάωρη πάλη μέ τά θαλάσσια κύματα (ὁ ποιητής τήν προηγούμενη νύχτα ἀποπειράθηκε πρῶτα νά πνιγῆ) μᾶς ἐπιβεβαιώνει τήν ἀρρώστεια του αὐτή τῆς θανατοφιλίας. Τό γράμμα πού ἄφησε πρίν δώση τέρμα στή ζωή του, εἶναι ἀποκαλυπτικό. Ἀκοῦστε το:

"Εἶναι καιρός νά φανερώσω τήν τραγῳδίαν μου. Τό μεγαλύτερον ἐλάττωμα, στάθηκε ἡ ἀχαλίνωτη περιέργειά μου, ἡ νοσηρή φαντασία καί ἡ προσπάθειά

μου νά πληροφορηθῶ γιά ὅλες τίς συγκινήσεις, χωρίς τίς περισσότερες νά μπορῶ νά τίς αἰσθανθῶ. Κάθε πραγματικότης μοῦ εἶναι ἀποκρουστική. Εἶχα τόν ἴλιγγο τοῦ κινδύνου καί τόν κίνδυνο σάν ἦρθε, τόν δέχομαι μέ πρόθυμη καρδιά. Πληρώνω γιά ὅσους, καθώς ἐγώ, δέν ἔβλεπαν κανένα ἰδανικό στή ζωή τους, ἔμειναν πάντα ἔρμεα τῶν δισταγμῶν τους, καί ἐθεώρησαν τήν ὕπαρξή τους παιγνίδι χωρίς οὐσία. Τούς βλέπω νά ἔρχονται ὁλοένα περισσότεροι μαζί μέ τούς αἰῶνες.

- Σ'αὐτούς ἀπευθύνομαι ἀφοῦ ἐδοκίμασα ὅλες τίς χαρές. Εἶμαι ἕτοιμος τώρα γιά ἕναν ἀτιμωτικό θάνατο. Λυποῦμαι τούς δύστυχους γονεῖς μου, λυποῦμαι τ'ἀδέλφια μου. Ἀλλά φεύγω μέ τό μέτωπο ψηλά. Σᾶς παρακαλῶ νά τηλεγραφήσετε γιά νά προδιαθέσετε τήν οἰκογένειά μου στόν θεῖο μου Δημοσθένη Καρυωτάκη, ὁδός Μονῆς Προδρόμου, πάροδος Ἀριστοτέλους Ἀθήνα.

Κ. Καρυωτάκης.

Υ.Γ. Καί γιά ν'ἀλλάξουμε τόνο: Συμβουλεύω ὅσους ξέρουν κολύμπι νά μήν ἐπιχειρήσουν ποτέ ν'αὐτοκτωνήσουν διά θαλάσσης. Ὅλη τήν νύχτα ἀπόψε ἐπί 10 ὧρες ἐδερνόμουν μέ τά κύματα. Ἤπια ἄφθονο νερό ἀλλά κάθε τόσο χωρίς νά καταλάβω πῶς; τό σῶμα μου ἀνέβαινε στήν ἐπιφάνεια. Ὡρισμένως κάποτε ὅταν μοῦ δοθῆ ἡ εὐκαιρία θά γράψω τίς ἐντυπώσεις ἑνός πνιγωμένου:::

Αὐτά τά λόγια, ἦταν τά στερνά τοῦ Καρυωτάκη. Κατέβαινε στόν Ἅδη ἔπειτα ἀπό λίγα λεπτά, μέ τήν εἰρωνεία στό στόμα:::

12/4/92

ΑΙΘΟΥΣΑ: ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ ΚΙΑΤΟΥ
ώρα 9.00

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ:
1. ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ κ. Χρ. Λαδιός
2. ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΚΙΑΤΟΥ κ. Θανάση Εμμανουήλίδη.

9.00π.μ. ΔΗΜΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ: Βουλευτής Κορινθίας, τέως Υπουργός
«Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

9.15 π.μ. ΝΙΑΝΙΑΣ Γ. ΔΗΜ.: Καθηγητής Πολυτεχ. Αθηνών - Ευρωβουλευτής
«Ε.Ο.Κ. ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑ»

9.30 π.μ. ΚΑΛΑΧΑΝΗΣ ΝΙΚΟΣ, Καθηγητής του Πανεπ. Αθηνών
«Ο ΚΑΡΚΙΝΟΣ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ»

9.45 π.μ. ΚΟΡΚΑΣ ΑΘ. ΙΩΑΝΝΗΣ Αντιστράτηγος ε.α.
«Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΩΝ ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΩΝ»

10.00 π.μ. ΧΩΡΕΜΗ ΕΛΕΝΗ, Α.Επικ. Καθηγήτρια της Ιατρικής Σχολής του Πανεπ. Αθηνών - Δ/ντρια Τμήματος Ανοσολογίας εις το συμβατότητας Γεν. Λαϊκού Νοσοκομείου Αθηνών
«ΑΝΟΣΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ... ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΜΥΝΑΣ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ, ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ»

10.15 π.μ. ΣΤΑΦΥΛΑΣ ΜΙΧΑΛΗΣ, Συγγραφέας - Κριτικός
«Ο ΚΟΡΙΝΘΙΟΣ Κ.Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΚΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ»

10.30 π.μ. ΧΑΒΙΑΡΑ-ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ ΣΕΒΑΣΤΗ, Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων
«Η ΙΑΤΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΩΝ ΤΙΤΑΝΗΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΟΥ»

10.45 π.μ. DR. ΔΕΡΛΩΠΑΣ ΚΩΝΣΤ., Γενικός Δ/ντης της Χειρ. Κλινικής του Γεν. Νοσοκομείου Κορίνθου
«ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΟΜΑΔΙΚΩΝ ΤΡΟΧΑΙΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΚΟΡΙΝΘΟΥ»

11.00 π.μ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ Γ. ΝΙΚΟΣ, Δικηγόρος - Συγγραφέας
«ΑΡΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ "ΠΡΟΔΟΣΙΑ"»

11.15 π.μ. + ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Ε. ΝΤΙΝΟΣ, Συγγραφέας - ποιητής
«ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΟΥΡΝΑΚΗΣ - ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ - ΝΙΚΟΣ Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ» (Τρεις Κορίνθιοι εκπρόσωποι της Επιστήμης, της Ποίησης και της Ζωγραφικής)

11.30 π.μ ΛΑΖΑΝΑΣ Ι. ΒΑΣΙΛΗΣ, Διδάκτωρ Πανεπ. Αθηνών-Συγγραφέας
«Η ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ»

11.45 π.μ. ΓΑΙΤΑΝΑΚΗΣ ΠΑΝ., Σύμβουλος ΙΓΜΕ
«ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΧΩΜΑΤΕΡΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΓΕΝΝΕΤΙΚΗ ΑΔΡΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ ΣΑΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΛΥΣΗ»

Διάλειμμα

12.00 μ.μ. ΜΑΤΣΑΝΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΣ, Καθηγητής Πανεπ. Αθηνών- Ακαδημαϊκός
«ΕΙΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΗΜΕΝΟΣ Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΝΕΟΣ;»

12.15 μ.μ. ΚΑΡΒΟΥΝΤΖΗΣ ΜΑΚΗΣ, Καθηγητής του Πανεπ. Αθηνών
«ΛΑΙΣ Η ΚΟΡΙΝΘΙΑ»

12.30 μ.μ. ΜΠΟΥΒΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ, Λυκειάρχης, Συγγραφέας
«Η ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΕΤΙΑ»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Με την συνδιοργάνωση των Δήμων: Κορίνθου, Κιάτου, Λουτρακίου Περαχώρας, Ξυλοκάστρου και ΝΕΛΕ Κορινθίας

Α΄ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Επιστήμης - Φιλοσοφίας καί Τέχνης

10-12 Απριλίου 1992

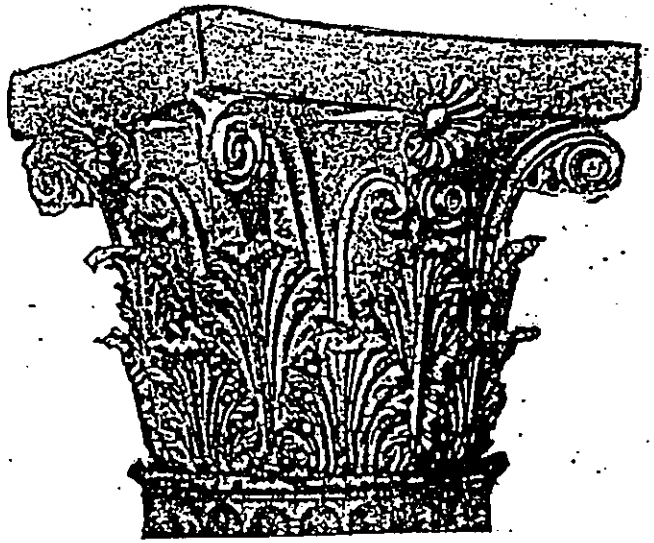

ΕΝΑΡΞΗ: 10/4/92 ΚΟΡΙΝΘΟΣ

L/5α

Η Ιατροκοινωνική προσφορά των Ασκληπιείων Τιτάνης και Κορίνθου

Δρ. Σεβαστής Χαβιάρα-Καραχάλιου
οφθ/τρου

Από την προστασία της Κοινωνικής υγείας εξαρτάται όχι μόνο η διατήρηση του γένους αλλά και η ευζωία η οποία προάγει την πρόοδο και τον πολιτισμό.

Αν λοιπόν η πνευματική ακτινοβολία της Αρχαίας Ελλάδος είναι φαινόμενο μοναδικό τούτο πρέπει ν'αποδοθεί στην καλή υγεία των κατοίκων της η οποία οφείλεται όχι μόνο στις καλές κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής αλλά και στην προηγμένη υγειονομική προσφορά την οποίαν εξασφάλιζαν οι ναοί του θεού της Υγείας του Ασκληπιού, τα λεγόμενα Ασκληπιεία. Το έξοχο Ελληνικό πνεύμα είχε θεοποιήσει όχι μόνο την Υγεία και τη θεραπεία, την Πανάκια, όπως την έλεγαν, αλλά και τον ίδιο το γιατρό στο πρόσωπο του θεού Ασκληπιού. Έτσι οι ναοί του ήταν τα νοσοκομεία της εποχής. Σ'αυτά εργάζονταν οι ιερείς του ναού και οι βοηθοί τους οι οποίοι ήταν γιατροί και βοηθητικό προσωπικό και δέχονταν ασθενείς εσωτερικούς και εξωτερικούς όπως μας πληροφορούν τ'αρχαία κείμενα.

Οι ασθενείς εκτός από τις προσφορές στο θεό (ζώα και γεννήματα) εκλήρωναν και τα έξοδα. Άλλοι έκαναν συμβουλές και φάρμακα, άλλοι έμεναν ως ασθενείς στο ναό για όσο χρόνο έπρεπε ν'αντιμετωπισθή η πάθησή τους. Στα Ασκληπιεία γινόταν και χειρουργικές επεμβάσεις που και σήμερα ακόμη προκαλούν απορία και θαυμασμό για τις γνώσεις και τη δεξιοτεχνία των μακρινών εκείνων ομοτεχνών μας. Στα Ασκληπιεία δεν εδέχοντο

επίτοκες και ετοιμοθάνατους. Και είναι πράγματι ανεξήγητο για μας πως αρνούνταν να βοηθήσουν τον άνθρωπο τόσο κατά την είσοδό του στη ζωή, όσο και κατά την έξοδό του.

Η υπόθεση που βρίσκεται πλησιέστερα στη λογική είναι ότι τις γεννήσεις απαγόρευαν για λόγους προστασίας της νέας ζωής καθώς και της λεχώς από μετάδοση νοσημάτων των εσωτερικών ασθενών, τους δε ετοιμοθάνατους μετέφεραν αλλού να αποθάνουν για να μη διαταραχθεί το θυμικό των νοσηλευομένων στα ιερά του Ασκληπιού.

Οι τρόποι που παρέχονταν οι διάφορες θεραπείες μας είναι αρκετά γνωστοί, τόσο από αρχαία κείμενα όσο και από ανασκαφικά ευρήματα. Στον Πλούτο του Αριστοφάνη π.χ. βρίσκομε θαυμάσια περιγραφή ίάματος οφθαλμοπαθών. Σε ανασκαφικά ευρήματα, έχομε απεικονίσεις, ανάταξης κατάγματος, επίδεσης τραύματος, εγχειρήσεων κ.α.

Στα ιερά αυτά προσέρχονταν οι πάσχοντες για την αποκατάσταση της υγείας τους και πολλοί έμεναν μέχρι την ίασή τους κι έτσι όχι μόνο εθεραπεύονταν οι πάσχοντες, αλλά παρεμονώνονταν εκεί και προστατεύονταν οι υπόλοιποι από λοιμώδη και μεταδοτικά νοσήματα.

Η Κορινθία αναλογικά με την έκταση και τον πληθυσμό της βρίσκονταν σε προνομιακή θέση έναντι άλλων πόλεων σε αριθμό ιερών του Ασκληπιού. Έχουμε τρία Ασκληπιεία της Τιτάνης που είναι και το αρχαιότερο, της Κορίνθου και των Κεγχρεών. Από στοιχεία ιστορικά προκύπτει ότι το Ασκληπιείο της Τιτάνης λειτούργησε σαν νοσηλευτήριο αφιερωμένο στην Υγεία την οποία είχαν θεοποιήσει οι πρόγονοί μας πολύ πριν να καθιερωθεί η λατρεία του Ασκληπιού, την οποία έφεραν οι Δωριείς γύρω στον ΙΙο π.χ. αιώνα.

Στο νοσηλευτήριο αυτό της Τιτάτης λόγω του ηπίου κλίματος της ηλιοφάνειας και των πηγαίων νερών της περιοχής,έμεναν πολλοί πάσχοντες σε όλο το διάστημα από Ανοιξη έως Φθινόπωρο.

Συμπεραίνεται ότι σ'αυτό προσήρχονταν ασθενείς με πνευμονικά νοσήματα.δερματοπάθειες και ψυχικές διαταραχές.Στο διάστημα που έμεναν στο θεραπευτήριο εκτός από το καθαρά θεραπευτικό μέρος,για την πάθησή τους συμμετείχαν ή παρακολουθούσαν θεατρικές παραστάσεις γυμναστικούς αγώνες και άλλες ομαδικές ψυχαγωγικές δραστηριότητες,βοηθώντας έτσι την ψυχοσωματική προσέγγιση και θεραπεία των νοσημάτων κάτι που και σήμερα προσπαθεί η σύγχρονη ιατρική να επιτύχει.

Το θέρος λοιπόν με τις ευνοϊκές συνθήκες για εξάπλωση μολυσματικών νοσημάτων,οι ασθενείς απομονώνονταν στο Ασκληπιείο της Τιτάτης σε συνθήκες άριστες ηλιοφάνειας,θερμοκρασίας και υγράσίας που βοηθούσαν τους ασθενείς να αναρρώσουν και προστάτευαν τους υγιείς των πόλεων κυρίως της Σικυώνας όπου οι συνθήκες οι οικιστικές λόγω πυκνότητας του πληθυσμού και στενότητας χώρου δεν ήταν ιδανικές.

Το Ασκληπιείο της Αρχαίας Κορίνθου ήταν λαμπρό ανάλογο με τη φήμη και δόξα της πόλης του.Από τις ανασκαφές της Αμερικάνικής Αρχαιολογικής Σχολής ήρθε στην επιφάνεια ολόκληρο το κτίριο του Ασκληπιείου στο βορεινή πλευρά της πόλης.Εκτός από την όλη αρχιτεκτονική του χώρου τα ευρήματα του Ναού του Ασκληπιού,σπουδαία και άφθονα μας μίλησαν με την αδιάφευστη γλώσσα των μνημείων για την ιστορία του Ασκληπιείου και την προσφορά του στους κατοίκους της πόλης.Από τα αφιερώματα,τύπιο όπως τα έλεγαν,που βρέθηκαν στις ανασκαφές του Ασκληπιείου της Κορίνθου βλέπομε ότι οι Ασκληπιάδες δηλ.οι ιερείς του ναού του Ασκληπιού,που ασκούσαν την ιατρική στο ίδρυμα,αντιμετώπιζαν όχι μόνο απλές εξωτερικές παθήσεις και τραυματι-

σμούς,αλλά και παθήσεις εσωτερικών οργάνων όπως μήτρας,στομάχου,εντέρων ωοθήκης κλπ.Μελετώντας τα τύπια του Ασκληπιείου της Κορίνθου βλέπομε ότι τα περισσότερα έχουν σα θέματα απεικόνησης τα άκρα.Εξ αυτού μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι εδώ, σ'αυτό το ιερό τέμενος της Υγείας οι γιατροί ιερείς επιδίδονταν ιδιαίτερα στη χειρουργική και ορθοπεδική, όπως σήμερα λέμε, τον κλάδο που ασχολείται με κατάγματα και τραύματα γενικώς. Ακόμη βρίσκονται τύπια με παθήσεις των γεν.οργάνων,μαστών κ.α. που σημαίνει ότι καμιά πάθηση δεν έμενε χωρίς την απαιτούμενη περίθαλψη σύμφωνα πάντα με τις δυνατότητες της ιατρικής της εποχής εκείνης.Και εδώ ταιριάζει απόλυτα το από τον Κοραή λεχθέν "Η ἰατρική ὀρθῶς νομίζεται καὶ ὀνομάζεται μέγα τοῖς ἀνθρώποις ἐπικούρημα".Χωρίς αυτή την επικουρία της ιατρικής και των λειτουργών της οι κοινωνίες θα είχαν ν'αντιμετωπίσουν με άνισους όρους την αρρώστεια,το θάνατο αλλά και την αναπηρία που θα τους κρατούσε δέσμιους του σωματοψυχικού πόνου.Με την επικουρία λοιπόν της ιατρικής και των λειτουργών της στα τεμένη αυτά του Ασκληπιού εξασφαλίζονταν η υγεία και η σωματοψυχική ευεξία που με τη σειρά τους απευλευθέρωναν το πνεύμα του ανθρώπου,έτσι ώστε να είναι δυνατή η καλλιέργεια του και ο άνθρωπος ν'απαγκιστρωθεί από σωματοψυχικούς πόνους και να επιδοθεί στο στοχασμό.Τη μελέτη του γύρω του κόσμου,την καλλιτεχνική,πνευματική,πολιτισμική και φιλοσοφική εναισθησία του

Χωρίς τις γνώσεις και τις ιατρικές φροντίδες των λειτουργών των Ασκληπιείων η λαμπρή άνθιση του πολιτισμού στην Αρχαία Σικυώνα(πόλισμά της η Τιτάνη)και την Κόρινθο δεν θα είχε αναπτυχθεί.Για την πνευματική και πολιτισμική άνοδο ενός λαού,μιας χώρας,πρωταρχικό στοιχείο είναι η καλή υγεία του ανθρώπινου παράγοντα.

Συμπερασματικά λοιπόν μπορούμε να συνοψίσουμε,ότι τα Ασκληπίεια Τιτάνης και Κορίνθου,οι λειτουργοί του θεού Ασκληπιού, οι Ασκληπιάδες,εγνώριζαν άριστα την ιατρική της εποχής τους, αντιμετώπιζαν όλες τις περιπτώσεις που χρειάζονταν τη βοήθεια τους και κυρίως έδιναν μεγάλη σημασία στον ψυχικό παράγοντα και στην αδιαίρετη ενότητα της σωματοψυχικής αιτίας των νόσων.Λειτουργώντας όχι μόνο σαν νοσοκομεία,αλλά και σαν αναρρωτήρια και ησυχαστήρια εξασφάλιζαν όχι μόνο τη σωματική υγεία αλλά και την ψυχική ισορροπία και ηρεμία του ανθρώπου.Ακόμη λειτουργούσαν και σαν απομονωτήρια(π.χ.Ασκληπιείο Αρχαίων Κεχρεών)σε περιπτώσεις μεταδοτικών νοσημάτων κι έτσι αποφεύγονταν οι ανθρωποβόρες επιδημίες.

Τούτο το τελευταίο έχει διαίτερη κοινωνική σημασία γιατί έτσι οι πολίτες είχαν την τύχη ν'ασχολούνται,προστατευμένοι και υγιείς,με τα ειρηνικά τους έργα,προάγοντας το πνεύμα, την τέχνη και τον πολιτισμό.

Σκάβοντας λοιπόν τα θεμέλια του εκπληκτικού Κορινθιακού πολιτισμού,θα βρούμε στη βάση,τα αρχαία Ασκληπιεία που συντελούσαν στην προστασία της δημόσιας υγείας,στην καταπολέμηση της νόσου κάνοντας έτσι ικανό τον άνθρωπο για τις μεγάλες πνευματικές κατακτήσεις του.

Χάρη στις ιατρικές και κοινωνικές υπηρεσίες των ιερών αυτών του Ασκληπιού οι κάτοικοι της περιοχής έχοντας το βασικό αγαθό της ζωής,την υγεία,μπόρεσαν να οικοδομήσουν το λαμπρό πολιτισμό τους.

Βιβλιογραφία στην επόμενη σελίδα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I)Αραβαντινός Α."Ασκληπιός-Ασκληπιεία" Λειψία I907

2)CHAVIARA-KARAHALIOU S.EYE VOTIVES IN THE ASKLEPIEION OF ANCIENT CORINTH.DOCUMENTA OPTHALMOLOGIA.ACADEMIC PUBLISHERS.THE NETHERLANDS I990

3)CURE AND CULT IN ANCIENT CORINTH,AMERICAN SCHOOL OF CLASSICAL STUDIES AT ATHENS(PRINCETON,NEW JERSEY I977)

4)CURTIUS E."PELOPONNESSOS" Z B E,GOTHA I85I/2

5)Δάμπασης Ι.:Μελάμπους,ο μάντης και θεραπευτής ιατρός" I967

6)GOMPF, "SICYONICA" BERLIN I832

7)GUTHRIE W.K.C. "THE GREEKS AND THEIR GODS,BOSTON I955

8)Κούζης Α.:"Η ιστορία της Ιατρικής" Αθήναι I929

9)Κουτίβας Σ.:"Η ιστορία της Κορινθίας" I966

I0)MEYER,ERNST:"PELOPONNESSISCHE WANBERUNGEN" I938 (Μετάφραση Παναγιώτη Γ.Καραχάλιου I948)

II)Παπαχατζής Ν.:"Παυσανίου Ελλάδος περιήγησις" Αθήνα I976

I2)Πουρναρόπουλος Γ.:Συμβολή εις την μελέτην της Κλιματολογίας και υδρολογίας παρ'αρχαίοις Ελλησιν" Αθήναι I940

I3)SKALET, "ANCIENT SICYON" BALTIMORE I928

I4)Τουλιάτος Α.:"Η Ελληνική Ιατρική δια μέσου των αιώνων Αθήνα XX

I5)Χαβιάρα-Καραχάλιου Σεβαστή,Λασκαράτος Ι.:Αφιερώματα αρχαίων Ασκληπιείων(Ανακοίνωση στην Ελληνική Οφθ/κή Εταιρεία I984)

I6)Χαβιάρα-Καραχάλιου Σεβαστή:Η Οφθαλμολογία στα Αρχαία Ασκληπιεία: Περιοδικό "Οφθαλμολογία" Ιούνιος I99I

I7)Χαβιάρα-Καραχάλιου Σεβ.:Ασκληπιειο Αρχαίας Τιτάνης.Το πρώτο κέντρο Υγείας στον Ελληνικό χώρο,(Διδακτορική διατριβή I984)

I8)Χαβιάρα-Καραχάλιου Σεβ.:"Ασκληπιείο Αρχαίων Κεχρεών" Δελτίο Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών τεύχος 4, I99I

I9)Χαβιάρα-Καραχάλιου Σεβ.:Θεραπείες στα Αρχαία Ασκληπίεια "Ιατρική εφημερίς 30/II/84

20)Χαρλαύτης Ν.:"Τιτάνη" Αθήνα I979.

Δ/13

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΟΥΒΗΣ
Φιλόλογος - τ. Λυκειάρχης

Η ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΕΤΙΑ 1975-1990*

Η υποχρεωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα μέχρι το 1975 ήταν εξαετής. Υποχρεωτικό Σχολείο ήταν μόνο το Δημοτικό.

Με το Σύνταγμα του 1975 η υποχρεωτική εκπαίδευση έγινε εναετής. Προσετέθη δηλαδή ως υποχρεωτικό Σχολείο το Γυμνάσιο.

Το άρθρο 16 παρ. 3 του νέου Συντάγματος ορίζει ότι «τα έτη υποχρεωτικής φοιτήσεως δεν δύναται να είναι ολιγώτερα των εννέα». Τα Ελληνόπουλα πρέπει να πηγαίνουν υποχρεωτικά στο Σχολείο μέχρι να συμπληρώσουν το 15ο έτος της ηλικίας τους.

Η εναετής υποχρεωτική εκπαίδευση άρχισε να εφαρμόζεται από το σχολικό έτος 1976-77. Τα παιδιά του φοιτούσαν το 1975-76 στην ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου γράφτηκαν υποχρεωτικά (θεωρητικά τουλάχιστον) στην Α΄ τάξη του Γυμνασίου το αμέσως επόμενο σχ. έτος 1976-77. Φοίτησαν στο Γυμνάσιο υποχρεωτικά (πάλι θεωρητικά) τρία χρόνια και απεφοίτησαν κανονικά το σχ. έτος 1978-79.

Τα παιδιά αυτά γεννήθηκαν το 1963-1964. Το 1990 - τελευταίο έτος της έρευνάς μας - τα παιδιά αυτά ήταν 26 και 27 ετών.

Θεωρητικά λοιπόν δεν θα έπρεπε να υπήρχε το 1990 Έλληνας κάτω των 26-27 ετών που να μην είχε απολυτήριο Γυμνασίου.

Δυστυχώς όμως η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Όχι απολυτήριο Γυμνασίου αλλά ούτε απολυτήριο Δημοτικού Σχολείου δεν είχαν πολλοί το 1990, όπως διαπιστώσαμε με την έρευνά μας αυτή. Και πολύ φοβόμαστε πώς η κατάσταση αυτή θα συνεχισθεί και στο μέλλον. Γιατί; Διότι, απλούστατα, η υποχρεωτική εκπαίδευση δεν εφαρμόζεται.

Κάποιοι απόφοιτοι του Δημοτικού Σχολείου δεν γράφονται καθόλου στο Γυμνάσιο. Αλλά και από αυτούς που γράφονται πολλοί διακόπτουν τη φοίτησή τους για διαφόρους λόγους. Έχουμε λοιπόν μια σημαντική διαρροή μαθητών από το Γυμνάσιο, η οποία παρατηρείται ακόμα και στο Δημοτικό Σχολείο, ευτυχώς σε πολύ μικρό ποσοστό.

Το ποσοστό των μαθητών που διακόπτουν τη φοίτησή τους στο Δημοτικό ή στο Γυμνάσιο, καθώς και εκείνων που δεν γράφονται καθόλου στο Γυμνάσιο είναι διαφορετικό από περιοχή σε περιοχή. Διαφορετικοί είναι επίσης και οι λόγοι για τους οποίους διακόπτουν τη φοίτησή τους.

* Η εργασία αυτή ανακοινώθηκε στο Α΄ Κορινθιακό Συμπόσιο, 10-12 Απριλίου 1992.

Οι σπουδαιότεροι πάντως λόγοι νομίζουμε ότι είναι οι εξής τρεις:

α) δεν έγινε συνείδηση των λαϊκών κυρίως τάξεων ή υποχρεωτική εναετής εκπαίδευση.

β) δεν εφαρμόζεται ο νόμος που απαγορεύει την εργασία σε παιδιά κάτω των 15 ετών, με αποτέλεσμα πολλά παιδιά, κυρίως αγόρια, να εργάζονται παράνομα κατά προτροπή ασυνειδήτων γονέων ή εργοδοτών ή και από πραγματική ανάγκη.

γ) δεν επιβάλλονται κυρώσεις στους παραβάτες του νόμου περί υποχρεωτικής εκπαιδεύσεως. Η εφαρμογή του επαφίεται... στον πατριωτισμό των Ελλήνων.

Η πολιτεία πρέπει να διαφωτίσει τους γονείς για τη σημασία της εναετούς υποχρεωτικής εκπαιδεύσεως, να ελέγξει αυστηρά τους παραβάτες του νόμου περί υποχρεωτικής εκπαιδεύσεως και περί εργασίας ανηλίκων και να ενισχύσει οικονομικά όσους έχουν πραγματική ανάγκη για εργασία, όπως ορφανά, τέκνα αναπήρων ή πολυτέκνων, προσφύγων, σεισμοπαθών κ.ά., ώστε να μπορέσουν τα παιδιά αυτά να συνεχίσουν κανονικά τη φοίτησή τους στο Σχολείο.

Ας δούμε τώρα τι συμβαίνει με την υποχρεωτική εκπαίδευση στην Κορινθία.

Α΄ Α/θμια Εκπαίδευση

Ζητήσαμε στοιχεία από τις Δ/νσεις και τα Γραφεία Α/μιας Εκπαίδευσης Κορινθίας και ευχαριστούμε θερμά για την προθυμία με την οποία μας τα παρεχώρησαν.

Από τη μελέτη των στοιχείων αυτών προέκυψαν οι πίνακες που ακολουθούν. Είναι συνολικά τρεις πίνακες. Στον α΄ πίνακα περιλαμβάνονται 44 Δημοτικά Σχολεία της Ανατολικής Κορινθίας δικαιοδοσίας Δ/νσεως και Α΄ Γραφείου Α/μιας Εκπαίδευσης, στο β΄ πίνακα 80 Δημ. Σχολεία της Δυτικής Κορινθίας δικαιοδοσίας Β΄ Γραφείου Α/μιας Εκπαίδευσης. Ο γ΄ πίνακας είναι κοινός (συγκεντρωτικός) για όλα τα ανωτέρω Σχολεία.

Κάθε πίνακας περιλαμβάνει τους εγγραφέντες κατά τάξη και φύλο σε όλη τη 15ετία 1975-1990, τους διακόψαντες κατά τάξη και φύλο στην ίδια περίοδο και το ποσοστό % των διακοψάντων κατά τάξη και φύλο και στο σύνολο.

Θα μπορούσαμε να περιορισθούμε μόνο στον γ΄, τον συγκεντρωτικό πίνακα, αλλά για πληρέστερη ενημέρωση των ενδιαφερομένων παραθέτουμε προηγουμένως, όπως ήδη αναφέραμε, χωριστούς πίνακες (συγκεντρωτικούς και πάλι, διότι αναλυτικοί κατά Σχολείο είναι τεχνικώς δυσκολότατο) των Σχολείων Ανατολικής και Δυτικής Κορινθίας.

Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να μελετήσουν μόνοι τους τους πίνακες και να βγάλουν τα συμπεράσματά τους. Εμείς θα αρκεσθούμε σε μερικές παρατηρήσεις γενικές.

1. Γράφτηκαν συνολικά στην Α΄ τάξη 124 Δημ. Σχολείων της Κορινθίας 22.318 μαθητές. Από αυτούς 11.468 ήταν αγόρια και 10.850 κορίτσια. Δηλαδή ο αριθμός των αγοριών είναι μεγαλύτερος εκείνου των κοριτσιών. (51% έναντι 49%).

2. Διέκοψαν τη φοίτησή τους σε όλες τις τάξεις στην 15ετία 429

μαθητές. Απ' αυτούς 225 ήταν αγόρια και 204 κορίτσια. Ποσοστό αγοριών 52,4% και κοριτσιών 47,6%

3. Περισσότεροι διέκοψαν στις μικρότερες τάξεις και λιγότεροι στις μεγαλύτερες. Συγκεκριμένα στην Α΄ τάξη διέκοψαν 114 (0,51%), στην Β΄ 87 (0,27%), στη Δ΄ 58 (0,25%), στην Ε΄ 51 (0,22%) και στην ΣΤ΄ 58 (0,25%).

4. Περισσότεροι διέκοψαν τη φοίτησή τους στα Σχολεία της Δυτ. Κορινθίας όπου επί 9018 εγγραφέντων διέκοψαν 291 (3,13%) ενώ στην Ανατ. Κορινθία επί 13.300 εγγραφέντων διέκοψαν 138 (1%).

5. Το μαθητικό δυναμικό των ορεινών Σχολείων φθίνει συνεχώς μέχρι μηδενισμού με αποτέλεσμα πολλά Σχολεία να κλείνουν από έλλειψη μαθητών ή να υποβιβάζονται. Από τα 9 Σχολεία περιοχής Φενεού λειτουργούν μόνο 6. Το Δημ. Σχολείο Γκούρας είχε το 1975-76 μαθ. 51, το 1976-77 μαθ. 44, το 1977-78 μαθ. 37, το 1978-79 μαθ. 32, το 1979-80 μαθ. 34, το 1980-81 μαθ. 31, το 1981-82 μαθ. 31, το 1982-83 μαθ. 31, το 1983-84 μαθ. 26, το 1984-85 μαθ. 31, το 1985-86 μαθ. 29, το 1986-87 μαθ. 32, το 1987-88 μαθ. 33, το 1988-89 μαθ. 35, το 1989-90 μαθ. 34.

Μέσα σε 9 χρόνια, από το 1975-76 ως το 1983-84 ο αριθμός έπεσε στο μισό. Η μικρή άνοδος των μετέπειτα ετών οφείλεται στο ότι δέχθηκε τους μαθητές των Δημ. Σχολείων Στενού και Ταρσού, τα οποία έκλεισαν. Παρά την προσθήκη των 2 αυτών Σχολείων ο αριθμός των μαθητών μειώθηκε στην 15ετία κατά 33%. Αιτία της μειώσεως είναι πρώτον η αστυφιλία και δεύτερον η υπογεννητικότητα.

6. Το μαθητικό δυναμικό των Σχολείων των πόλεων και των χωριών της πεδινής Κορινθίας αυξάνεται συνεχώς λόγω της αστυφιλίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το Δημ. Σχολείο Ζευγολατιού το οποίο, ενώ το 1975-76 είχε 273 μαθητές, έφθασε να έχει το 1986-87 368 (αύξηση 34%) με συνέπεια να ιδρυθεί και δεύτερο Σχολείο. Και στα Σχολεία όμως αυτά τα τελευταία έτη παρατηρείται μείωση του αριθμού των μαθητών λόγω υπογεννητικότητας. Η υπογεννητικότητα φαίνεται καθαρά σε Σχολεία χωριών της πεδινής και ημιορεινής Κορινθίας, όπου η αστυφιλία είναι πολύ περιορισμένη, επειδή τα χωριά αυτά είναι πλούσια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το Δημ. Σχολείο Χαλκείου, το οποίο παρουσιάζει μια σταθερή πτώση κάθε χρόνο. Ο αριθμός των μαθητών κατά τα σχολ. έτη 1975-76 έως και 1989-90 είνα αντίστοιχα: 54,39,37,35,31,29,27,26,22,23,21, 17,17,14. Δηλαδή παρουσιάζει μείωση στην 15ετία 74%. Το Δημ. Σχολείο Βέλου παρά το γεγονός ότι δέχεται μαθητές από ορεινές περιοχές όπως όλα τα πεδινά Σχολεία, παρουσιάζει μικρή αύξηση μέχρι το 1984-85 και εν συνεχεία πτώση συνεχή. Συγκεκριμένα το 1975-76 είχε 271 μαθητές, το 1984-85 είχε 286 μαθητές και το 1989-90 μόνο 248 μαθητές στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και οι μαθητές του Δημ. Σχολείου Νεράντζας, το οποίο έκλεισε.

8. Γενικό συμπέρασμα. Η υποχρεωτική φοίτηση στα Δημ. Σχολεία της Κορινθίας δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα προβλήματα. Το ποσοστό εκείνων που διακόπτουν τη φοίτησή τους είναι πολύ μικρό, μόνο 2,1%. Αν το δούμε όμως σε απόλυτους αριθμούς, δεν είναι ευκαταφρόνητο. Αφού σε μια 15ετία έχουμε 429 αναλφάβητους (μόνο στα 124 Σχολεία που έγινε η έρευνα), σε διάστημα 75 ετών, που είναι ο μ.ο. ζωής, πρέπει να

εχουμε στην Κορινθία συνολικά 2145 αναλφάβητους τουλάχιστον.

Β΄ Β/μια Εκπαίδευση

Για την Β/θμια Εκπαίδευση ζητήσαμε στοιχεία από τη Δ/νση και το Β΄ Γραφείο Β/θμιας Εκπαίδευσης Κορινθίας και ευχαριστούμε θερμά για την προθυμία με την οποία μας τα παρεχώρησαν.

Από τη μελέτη των στοιχείων αυτών προέκυψαν οι πίνακες που ακολουθούν. Είναι τρεις πίνακες. Στον α΄ πίνακα περιλαμβάνονται τα 14 Γυμνάσια της Ανατ. Κορινθίας, δικαιοδοσίας Δ/νσεως Β/θμιας Εκπαίδευσης, στο β΄ πίνακα τα 10 Γυμνάσια της Δυτ. Κορινθίας, δικαιοδοσίας του Β΄ Γραφείου Β/θμιας Εκπαίδευσης. Ο γ΄ πίνακας είναι συγκεντρωτικός όλων των Γυμνασίων του Νομού Κορινθίας.

Όπως και στην Α/θμια Εκπαίδευση, έτσι και εδώ, ο κάθε πίνακας περιλαμβάνει τους εγγραφέντες στα Γυμνάσια στην 14ετία 1976-77 έως 1989-90 κατά τάξη και φύλο και τους διακόψαντες φοίτηση σε απόλυτους αριθμούς και σε ποσοστό %.

Γενικές Παρατηρήσεις

1. Όλοι σχεδόν οι απόφοιτοι των Δημ. Σχολείων γράφονται στο Γυμνάσιο.

2. Γράφτηκαν συνολικά στην Α΄ τάξη των 24 Γυμνασίων της Κορινθίας κατά την 14ετία 1976-77 έως 1989-90 μαθητές 26.900. Απ' αυτούς οι 14.160 ήταν αγόρια και οι 12.740 ήταν κορίτσια. Πλεονάζουν και εδώ τα αγόρια με ποσοστό 52,6% ενώ τα κορίτσια έχουν το 47,3%.

3. Διέκοψαν τη φοίτησή τους σε όλες τις τάξεις στη 14ετία 1976-77 έως 1989-90 συνολικά 4282 μαθητές. Απ' αυτούς 2614 ήταν αγόρια και 1668 κορίτσια. Ποσοστό αγοριών 61%, ποσοστό κοριτσιών 39%. Το μεγάλο ποσοστό διαρροής των αγοριών δικαιολογείται από το ότι τα αγόρια σ' αυτή την ηλικία των 13-15 ετών μπορούν να εργασθούν χειρωνακτικώς περισσότερο από τα κορίτσια.

4. Περισσότεροι μαθητές διακόπτουν στην Α΄ τάξη, λιγότεροι στη Β΄ και ακόμη πιο λίγοι στην Γ΄. Συγκεκριμένα στην Α΄ τάξη διέκοψαν 1790 αγόρια (12,6%) και 1104 κορίτσια (8,6%). Συνολικά διέκοψαν 2894 μαθητές (10,7%).

5. Περισσότεροι σε ποσοστό διέκοψαν τη φοίτησή τους στα Γυμνάσια της Δυτ. Κορινθίας (17,9%) και λιγότεροι στα Γυμνάσια Ανατ. Κορινθίας (16,3%).

6. Και στα Γυμνάσια της ορεινής Κορινθίας παρατηρείται, όπως και στα Δημ. Σχολεία, μείωση του αριθμού των μαθητών. Αιτία του φαινομένου είναι η αστυφιλία, η υπογεννητικότητα και η πλημμελής κατά κανόνα λειτουργία των ορεινών Σχολείων λόγω ελλείψεως διδακτικού προσωπικού, μέσων διδασκαλίας και δυσμενών καιρικών συνθηκών. Παράδειγμα: Στο Γυμνάσιο Παναριτίου το 1981-82 στην Α΄ τάξη γράφτηκαν μαθητές 37. Κατά τα επόμενα έτη μέχρι το 1989-90 γράφτηκαν αντίστοιχα: 26,31,24,25,23,15,18,14. Δηλαδή μείωση 62,4%.

7. Τα Γυμνάσια της πεδινής Κορινθίας παρουσιάζουν κατ' αρχάς αύξηση λόγω αστυφιλίας προφανώς, έπειτα όμως σταθερή μείωση λόγω υπογεννητικότητας. Π. χ. στο Γυμνάσιο Βέλου το 1976-77 γράφτηκαν στην Α΄ τάξη 92 μαθητές, το 1977-78 γράφτηκαν 95, το 1978-79 γράφτηκαν 139, το 1979-80 γράφτηκαν 152 και εν συνεχεία αρχίζει μια σταθερή

πτώση. Οι εγγραφέντες κατά τα επόμενα έτη είναι 144,141,107,122,100,128, 114,122,106,113.

Δηλαδή από το 1976-77 έως το 1978-79 αύξηση 65,2% και από το 1978-79 έως το 1989-90 μείωση 28,4%.

Η μείωση είναι γενική στη δεκαετία 1980-90. Όλα τα Σχολεία στη δεκαετία αυτή παρουσιάζουν μείωση. Π.χ. στο Β΄ Γυμνάσιο Κιάτου, που άρχισε να λειτουργεί το 1981-82, ο αριθμός των εγγραφέντων κατ' έτος μέχρι το 1989-90 είναι αντίστοιχα: 141,119,128,132,110,107,119,104,94. Δηλαδή μείωση το τελευταίο έτος έναντι του πρώτου 33,3%.

8. Γενικό συμπέρασμα. Η υποχρεωτική εκπαίδευση στα Γυμνάσια της Κορινθίας στην τελευταία 15ετία παρουσιάζει σημαντικό πρόβλημα. 4282 μαθητές, ήτοι ποσοστό 17%, διέκοψαν τη φοίτησή τους και επομένως δεν έλαβαν απολυτήριο Γυμνασίου. Το ποσοστό είναι υψηλό. Το πράγμα φαίνεται καλύτερα με απόλυτους αριθμούς. Δηλαδή, αφού στην τελευταία 15ετία έχουμε 4282 χωρίς απολυτήριο Γυμνασίου, σε διάστημα 75 ετών που είναι ο μ.ο. ζωής, θεωρητικά, πρέπει να έχουμε σήμερα εν ζωή 21.410 χωρίς απολυτήριο Γυμνασίου. Στην πραγματικότητα έχουμε πολύ περισσότερους, διότι προ της καθιερώσεως της υποχρεωτικής φοιτήσεως στο Γυμνάσιο ασφαλώς φοιτούσαν και αποφοιτούσαν λιγότεροι. Αυτή είναι η κατάσταση της παιδείας στην Κορινθία και κατ' επέκταση σε όλη την Ελλάδα.

Πώς θα ανταγωνισθούμε τους Ευρωπαίους εταίρους μας στην Κοινή Αγορά και την Ενωμένη πολιτικά Ευρώπη του μέλλοντος με αυτή την κατάσταση στην παιδεία μας;

Λίγη εκπαίδευση και πολλά κακής ποιότητας δεν εξασφαλίζει προϋποθέσεις ισοτιμίας με τους ευρωπαϊκούς λαούς.

Οι Έλληνες γονείς πρέπει να συνειδητοποιήσουν αυτή την αλήθεια και να φροντίσουν για καλύτερη μόρφωση των παιδιών τους. Αλλά και η Πολιτεία πρέπει να εφαρμόσει αυστηρά τους νόμους στους ασυνείδητους γονείς και στους αδίστακτους εργοδότες και εκμεταλλευτές της παιδικής εργασίας.

Σε τελευταία ανάλυση όλα τα προβλήματα της πατρίδας μας, το οικονομικό, το πολιτικό, το τεχνικό, το πολιτιστικό, ακόμη και εκείνο της εθνικής μας υποστάσεως ως Έθνους, είναι προβλήματα παιδείας. Αν αδρανήσουμε, θα θρηνήσουμε επί ερειπίων ηθικών και υλικών. Γι' αυτό ας εφαρμόσουμε το βιβλικό παράγγελμα «δράξασθε παιδείας μήποτε ὀργισθῇ Κύριος». (Ψαλμ. 2,12).

Πίνακας εξαρτώμενων και διακοπέντων μαθητών κατά τάξη και τμήμα στα Δημοτικά Σχολεία Δ/νσεως Α΄ Γραφείου Αθηνών Εκπαιδεύσεως Κορινθίας κατά τη 15ετία 1975-1990 (6ετές και 4ετές Σχολεία)

Τάξη	Α΄				Β΄				Γ΄				Σύνολο			
Τμήματα	Δι' εκόψαν		Τμήματα		Δι' εκόψαν		Τμήματα		Δι' εκόψαν		Τμήματα		Δι' εκόψαν		Τμήματα	
	Αριθ.	Κορ. %	Αριθ.	Συν. %	Αριθ.	Κορ. %	Αριθ.	Συν. %	Αριθ.	Κορ. %	Αριθ.	Συν. %	Αριθ.	Κορ. %	Αριθ.	Συν. %
1975-76	35	0,51	15	0,33	50	0,37	16	0,49	16	0,23	14	0,21	30	0,22	45	0,33
1976-77	35	0,08	3	0,04	5	0,06	2	0,08	2	0,02	7	0,10	9	0,06	16	0,08
Διακοψάντων													42	0,17	82	0,25
Αθ. κορ. Συν.													55	0,17	138	0,33

Πίνακας εγγραφέντων και διακοψάντων φοίτηση στα Δημ. Σχολεία Β' Γραφείου Αθήνας Εκπαίδευσης Κορινθίας κατά τη 15ετία 1975-1990 (6ετ. έτη 1975-76 έως 1989-90) κατά τάξη και φύλο με υπολογισμό % (Σύνολο Σχολείων 80)

ΤΑΞΗ Α'									ΤΑΞΗ Β'								ΤΑΞΗ Γ'								
Γράφτηκαν			Διέκοψαν						Γράφτηκαν			Διέκοψαν					Γράφτηκαν			Διέκοψαν					
Αγ.	Κορ.	Σύν.	Αγ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγ.	Κορ.	Σύν.	Αγ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγ.	Κορ.	Σύν.	Αγ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%
4627	4391	9018	33	0,71	31	0,70	64	0,70	4607	4430	9037	28	0,60	29	0,65	57	0,63	4746	4494	9240	23	0,48	21	0,46	44	0,47

ΤΑΞΗ Δ'									ΤΑΞΗ Ε'								ΤΑΞΗ ΣΤ'								Σύνολο διακοψάντων		
Γράφτηκαν			Διέκοψαν						Γράφτηκαν			Διέκοψαν					Γράφτηκαν			Διέκοψαν							
Αγ.	Κορ.	Σύν.	Αγ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγ.	Κορ.	Σύν.	Αγ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγ.	Κορ.	Σύν.	Αγ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγ.	Κορ.	Σύν.
4759	4581	9333	21	0,50	25	0,54	49	0,52	4723	4610	9333	18	0,38	24	0,52	42	0,45	4850	4653	9503	16	0,32	19	0,40	35	0,36	142	149	291

Συγκεντρωτικός πίνακας εγγραφέντων και διακοψάντων φοίτηση στα Δημοτικά Σχολεία Κορινθίας κατά τη 15ετία 1975-1990 (σχολ. έτη 1975-76 έως 1989-90) κατά τάξη και φύλο με υπολογισμό ποσοστού %. Σύνολο Σχολείων 124.

ΤΑΞΗ Α'									ΤΑΞΗ Β'								ΤΑΞΗ Γ'								
Γράφτηκαν			Διέκοψαν						Γράφτηκαν			Διέκοψαν					Γράφτηκαν			Διέκοψαν					
Αγόρ.	Κορ.	Σύν.	Αγ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγόρ.	Κορ.	Σύν.	Αγόρ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγόρ.	Κορ.	Σύν.	Αγόρ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%
11468	10850	22318	68	0,59	46	0,42	114	0,51	11416	10846	22262	44	0,38	43	0,39	87	0,39	11581	11000	22581	35	0,30	26	0,23	61	0,27

ΤΑΞΗ Δ'									ΤΑΞΗ Ε'								ΤΑΞΗ ΣΤ'								Σύνολο διακοψάντων		
Γράφτηκαν			Διέκοψαν						Γράφτηκαν			Διέκοψαν					Γράφτηκαν			Διέκοψαν							
Αγόρ.	Κορ.	Σύν.	Αγόρ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγόρ.	Κορ.	Σύν.	Αγόρ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγόρ.	Κορ.	Σύν.	Αγόρ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγόρ.	Κορ.	Σύν.
11568	10919	22487	30	0,25	28	0,25	58	0,25	11502	11008	22510	20	0,17	31	0,28	51	0,22	11475	10985	22460	28	0,24	30	0,27	58	0,25	225	204	4

Πίνακας που δείχνει τους εγγραφέντες και διακοψάντες φοίτηση στα Γυμνάσια περιοχής Β' Γραφείου Β/θμιας Εκπ/σης Κορινθίας κατά τάξη και φύλο με υπολογισμό ποσοστού % κατά τα σχ. έτη 1976-77 έως 1989-90

ΤΑΞΕΙΣ / ΣΧΟΛΕΙΑ	Α' Γραφτηκαν αγ.	Α' Γραφτηκαν κορ.	Α' Γραφτηκαν σύν.	Α' Διέκοψαν αγ.	Α' Διέκοψαν %	Α' Διέκοψαν κορ.	Α' Διέκοψαν %	Α' Διέκοψαν σύν.	Α' Διέκοψαν %	Β' Γραφτηκαν αγ.	Β' Γραφτηκαν κορ.	Β' Γραφτηκαν σύν.	Β' Διέκοψαν αγ.	Β' Διέκοψαν %	Β' Διέκοψαν κορ.	Β' Διέκοψαν %	Β' Διέκοψαν σύν.	Β' Διέκοψαν %	Γ' Γραφτηκαν αγ.	Γ' Γραφτηκαν κορ.	Γ' Γραφτηκαν σύν.	Γ' Διέκοψαν αγ.	Γ' Διέκοψαν %	Γ' Διέκοψαν κορ.	Γ' Διέκοψαν %	Γ' Διέκοψαν σύν.	Γ' Διέκοψαν %	Σύνολο διακοψάντων Αγ.	Σύνολο διακοψάντων Κορ.	Σύνολο διακοψάντων Σύν.
ΒΕΛΟΥ	854	821	1675	102	11,9	77	9,3	179	10,6	632	700	1332	45	7,1	23	3,2	68	5,1	503	613	1116	8	1,5	7	1,1	15	1,3	155	107	262
ΓΚΟΥΡΑΣ	371	312	683	115	30,9	87	27,8	202	29,5	227	249	476	28	12,3	14	5,6	42	8,8	195	297	492	10	5,1	6	2,6	16	3,7	153	107	260
ΔΕΡΒΕΝΙΩΝ	520	427	947	15	2,8	18	4,2	33	3,4	440	406	846	11	2,5	3	0,7	14	1,6	358	387	745	13	3,6	6	1,5	19	2,5	39	27	66
ΚΑΛΛΙΑΝΩΝ	127	133	260	26	20,4	20	15	46	17,6	106	94	200	6	5,6	2	2,1	8	4	73	87	160	2	2,7	1	1,1	3	1,8	34	23	57
1ο ΚΙΑΤΟΥ	1392	1302	2694	207	14,8	114	8,7	321	11,9	1186	1163	2349	87	7,3	71	6,1	158	6,7	953	1032	1985	20	2	11	1	31	1,5	314	196	510
2ο "	563	491	1054	33	5,8	23	4,6	56	5,3	514	487	1001	14	2,7	10	2	24	2,3	418	405	823	2	0,4	0	0	2	0,2	49	33	82
ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ	225	177	402	23	10,2	14	7,9	37	9,2	167	154	321	4	2,3	6	3,8	10	3,1	129	128	257	1	0,7	2	1,5	3	1,1	28	22	50
1ο ΣΥΛΟΚ.	1152	1013	2165	179	15,5	78	7,6	257	11,8	995	970	1965	75	7,5	59	6	134	6,8	789	847	1636	16	2	4	0,4	20	1,2	270	141	411
2ο "	239	238	477	38	15,8	16	6,7	54	11,3	208	214	422	16	7,6	10	4,6	26	6,1	172	201	373	1	0,5	2	0,9	3	0,8	55	28	83
ΠΑΝΑΡΙΤΟΥ	112	101	213	5	4,4	2	1,9	7	3,2	107	102	209	4	3,7	0	0	4	1,9	93	82	175	0	0	0	0	0	0	9	2	11
ΣΥΝΟΛΟ	5555	5015	10570	743	13,3	449	8,9	1192	11,2	4582	4539	9121	290	6,3	198	4,3	488	5,3	3883	4009	7892	73	1,9	39	0,9	112	1,4	1106	686	1792

Πίνακας των εγγραφέντων και διακοψάντων φοίτηση κατά τάξη και φύλο στα Γυμνάσια περιοχής Διευθύνσεως Β/θμιας Εκπαίδευσης Κορινθίας κατά τα σχ. έτη 1976-77 έως 1989-90 με υπολογισμό

ΤΑΞΕΙΣ / ΣΧΟΛΕΙΑ	Α' Γραφτηκαν Αγ.	Α' Γραφτηκαν Κορ.	Α' Γραφτηκαν Σύν.	Α' Διέκοψαν Αγ.	Α' Διέκοψαν %	Α' Διέκοψαν Κορ.	Α' Διέκοψαν %	Α' Διέκοψαν Σύν.	Α' Διέκοψαν %	Β' Γραφτηκαν Αγ.	Β' Γραφτηκαν Κορ.	Β' Γραφτηκαν Σύν.	Β' Διέκοψαν Αγ.	Β' Διέκοψαν %	Β' Διέκοψαν Κορ.	Β' Διέκοψαν %	Β' Διέκοψαν Σύν.	Β' Διέκοψαν %	Γ' Γραφτηκαν Αγ.	Γ' Γραφτηκαν Κορ.	Γ' Γραφτηκαν Σύν.	Γ' Διέκοψαν Αγ.	Γ' Διέκοψαν %	Γ' Διέκοψαν Κορ.	Γ' Διέκοψαν %	Γ' Διέκοψαν Σύν.	Γ' Διέκοψαν %	Σύνολο διακοψάντων Αγ.	Σύνολο διακοψάντων Κορ.	Σύνολο διακοψάντων Σύν.
Ι.Γ. ΘΕΟΔΩΡΕΑ	104	90	194	18	17,3	29	32,2	47	24,2	67	71	138	2	2,9	–	–	2	1,4	60	64	124	–	–	–	–	–	–	20	29	49
ΑΘΙΚΙΩΝ	259	242	501	20	7,7	17	7	37	7,3	256	221	477	8	3,1	13	5,8	21	4,4	188	199	387	1	0,5	4	2	5	1,2	29	34	63
ΑΡΧ. ΚΟΡΙΝ.	59	53	112	10	16,9	9	16,9	19	16,9	52	58	110	4	7,6	2	3,4	6	5,4	47	61	108	–	–	–	–	–	–	14	11	25
ΒΡΑΧΑΤΙΟΥ	562	494	1056	97	17,2	40	8	137	12,8	501	484	985	52	10,3	22	4,5	74	7,5	429	472	901	8	1,8	4	0,8	12	1,3	157	66	223
1ο ΚΟΡΙΝΘ	2083	806	2889	123	5,9	61	7,5	184	6,3	1760	650	2410	66	3,7	28	4,3	94	3,9	1568	516	2084	24	1,5	4	0,7	28	1,3	213	93	306
2ο "	658	1868	2526	20	3	36	1,9	56	2,2	644	1709	2353	3	0,4	27	1,5	30	1,2	583	1505	2088	–	–	9	0,5	9	0,4	23	72	95
3ο "	587	466	1053	82	13,9	48	10,3	130	12,3	422	471	893	9	2,1	11	2,3	20	2,2	334	333	667	2	0,5	1	0,3	3	0,4	93	60	153
4ο "	830	696	1526	79	9,5	79	11,3	158	10,3	532	512	1044	16	3	17	3,3	33	3,1	444	422	866	12	2,7	8	1,8	20	2,3	107	104	211
ΛΕΧΑΙΟΥ	151	167	318	26	17,2	13	7,7	39	12,2	164	150	314	13	7,9	13	8,6	26	8,2	143	129	272	–	–	–	–	–	–	39	26	65
ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ	988	914	1902	101	10,2	52	5,6	153	8	815	835	1650	36	4,4	23	2,7	59	3,5	708	721	1429	11	1,5	5	0,6	16	1,1	148	80	228
ΝΕΜΕΑΣ	1087	889	1976	195	17,9	99	11,1	294	14,8	828	725	1553	47	5,6	28	3,8	75	4,8	715	696	1411	23	3,2	10	1,4	33	2,3	265	137	402
ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ	71	80	151	9	11,6	5	6,2	14	8,9	62	78	140	3	4,8	6	7,6	9	6,4	49	63	112	1	2	3	4,7	4	3,5	13	14	27
ΣΟΦΙΚΟΥ	383	328	711	95	24,8	67	20,4	162	22,7	276	253	529	31	11,2	22	8,6	53	10	202	191	393	2	0,9	2	1	4	1	128	91	219
ΧΙΛΙΟΜΟΔΙΟΥ	737	632	1409	172	22,1	100	15,8	272	19,3	565	488	1053	68	12	49	10	117	11,1	432	406	838	19	4,3	16	1,9	35	4,1	259	165	424
ΣΥΝΟΛΟ	8605	7725	16330	1047	12,1	655	8,4	1702	10,4	6944	6705	13649	358	5,1	261	3,8	619	4,5	5902	5778	11680	103	1,7	66	1,1	169	1,4	1508	982	2490

Πίνακας εγγραφέντων και διακοψάντων φοίτηση στα Γυμνάσια της Κοζανής κατά τα 14 έτη 1976 έως 1990 (σχολ. έτη 1976-77 έως 1989-90) κατά τάξη και φύλο με υπολογισμό ποσοστού %

ΤΑΞΗ Α'						ΤΑΞΗ Β'						ΤΑΞΗ Γ'						Σύνολο διακοψάντων		
Γράφτηκαν			Διέκοψαν			Γράφτηκαν			Διέκοψαν			Γράφτηκαν			Διέκοψαν					
Αγόρ.	Κορ.	Σύν.	Αγόρ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγόρ.	Κορ.	Σύν.	%	Αγόρ.	%	Κορ.	%	Σύν.	%	Αγόρ.	Κορ.	Σύν.
14160	12740	26900	1790	12,7	1104	8,6	2894	10,8	1526	1244	2770	648	5,7	439	4	1107	4,9	9585	9187	19372	176	1,8	105	1	281	1,4	2614	1608	4252

Δ/6

Κ. Σεργωνίς

ΘΕΜΑ : Προβλήματα κατά την αντιμετώπιση ομαδικών τροχαίων ατυχημάτων εις το Γενικό Νομαρχιακό Νοσοκομείο Κορίνθου

Η Εθνική Ακαδημία Επιστημών των ΗΠΑ εχαρακτήρισεν το 1966 τους τραυματισμούς ως " παραμελημμένην ασθένεια της σύγχρονης κοινωνίας ".

Για τα τροχαία ατυχήματα, την ευθύνην στο 70-80% την φέρει ο οδηγός, το δε υπόλοιπον 20-30% οφείλεται σε μηχανικά ,οδικά ή άλλα αίτια.

Με την αιτίαν που προκαλούνται τα τροχαία ατυχήματα έχει ασχοληθεί και η ψυχολογία-ψυχιατρική.

Τα νέα επιστημονικά ευρήματα ορίζουν το τροχαίο ατύχημα ως " ψυχοσωματική νόσο προσαρμογής ".

Σύμφωνα , λοιπόν με τις νεώτερες έρευνες, άτομα αγχώδη εξ ιδιοσυγκρασίας, είναι περισσότερο επιρεπή στα τροχαία ατυχήματα.

Αυτά τα άτομα έχουν πέντε φορές περισσότερες πιθανότητες να προκαλέσουν θανατηφόρα τροχαία ατυχήματα.

Επίσης, άλλοι ψυχολογικοί-στρεσσογόνοι παράγοντες, οι οποίοι δύναται να αποσπάσουν την προσοχήν των οδηγών και να αυξήσουν την πιθανότητα ατυχήματος, είναι διάφορα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, διαταραχές της υγείας, απώλεια αγαπημένων προσώπων κλπ.

Στην Ελλάδα, ομάδα ειδικών ψυχολόγων που συνεργάζονται με το Εθν. Κέντρο Αθλητικών Ερευνών στο Ολυμπιακό Στάδιο, εξετάζει τους οδηγούς με ειδική συσκευή πολλαπλών αντιδράσεων όπου με ειδικά τεστ γίνεται μέτρησης του πόσον ασφαλής πρέπει να αισθάνεται κανείς όταν οδηγεί.

Η Κόρινθος λόγω της θέσεώς της, αποτελεί συγκοινωνιακό κόμβο, από τον οποίον διέρχονται χιλιάδες αυτοκίνητα με προορισμόν τόσον ολόκληρον την Πελοπόννησον όσον και την Δυτικήν Ελλάδα και Ιονίους Νήσους.

Αποτέλεσμα αυτού του μεγάλου αριθμού των κυκλοφορούντων οχημάτων, έχει η περιοχή μας και το θλιβερό προνόμιο να συμβαίνουν συχνά πολλά τροχαία ατυχήματα, συχνά ομαδικά με μεγάλον αριθμόν νεκρών και τραυματιών.

Το 1991 προσεκομίσθησαν (900) περίπου ασθενείς από σοβαρά τροχαία ατυχήματα στο ΓΝΝΚ. Από αυτά (153) διεκομίσθηκαν σε ειδικά Νοσοκομεία των Αθηνών, κυρίως νευροχειρουργικά ή Μονάδες Εντατικής Θεραπείας.

Την τελευταίαν πενταετίαν έγιναν στο Νομό Κορινθίας 286 θανατηφόρ^α ατυχήματα με 384 νεκρούς, 278 ατυχήματα με 536 βαριές σωματικές βλάβες, 1364 ατυχήματα με 2468 ελαφρές σωματικές βλάβες, 7986 ατυχήματα με υλικές ζημιές.

Σύνολον τροχαίων ατυχημάτων 9.914 δηλ. 5 τροχαία ατυχήματα ημερησίως και κάθε 5 μέρες έναν νεκρό.

Οταν το 1975 επέστρεψα από την Δυτ. Γερμανίαν και ανέλαβα ως Χειρουργός στο ΓΝΝΚορίνθου, εκείνο το οποίον μου εδημιούργησε τρομακτικήν εντύπωσιν,ήταν τα τροχαία ατυχήματα τόσον από απόψεως συχνότητος όσον και βαρύτητος τοιαύτης.

Εντός του δευτέρου εξαμήνου του 1975 εχειρούργησα τόσες πολλές ρήξεις ήπατος και σπληνός, όσες είχαν χειρουργηθεί την τελευταίαν πενταετίαν εις το Νοσοκομείο της Δυτ. Γερμανίας όπου έκανα ειδίκευση και το οποίον ήτο δυναμικότητας (1.200)κλινών, κοντα σε συγκοινωνιακό κόμβο και με ειδικήν τραυματιόλογικήν μονάδα.

Η ύπαρξη τραυματιολογικής μονάδος σε κάθε μεγάλο Νοσοκομείο εις την Δυτ. Γερμανίαν ήτο αυτονόητος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι ειδικευόμενοι χειρουργοί να αποκτούν μία^ν πάρ^α πολύ καλήν εμπειρίαν όσον αφορά την αντιμετώπιση τραυματιών,πολυτραυματιών και ομαδικών ατυχημάτων.

Η Ελλάδα έχει μία πρωτιά μεταξυ των Ευρωπαϊκών Χωρών όσον αφορά την αύξηση των τροχαίων ατυχημάτων.

Το 1975 νεκροί 1.187, το 1980 : 1.372, το 1989 : 1.902 δηλ. αύξηση των θανάτων εκ τροχαίων ατυχημάτων 89/90 + 38,6 % και 89/75 + 60,2 %.

Οι νεκροί κατά το έτος 1991 υπολογίζονται σε 2.000 περίπου.

Κατά την γνώμην μου ο αριθμός αυτός είναι κατά πολύ μεγαλύτερος εάν λάβουμε υπ'όψιν ότι μεγάλος αριθμός βαριά τραυματιών, καταλήγουν μετά από ορισμένες ημέρες ή εβδομάδες συνεπεία των κακώσεών τους.

Τα στοιχεία καιοι αριθμοί είναι πράγματι συγκλονιστικοί.

Τα τροχαία ατυχήματα αυξάνονται με ταυτόχρον-η αύξηση του αριθμού των νεκρών και τραυματιών, ολόκληρες οικογένειες ξεκληρίζονται, νεαροί άνθρωποι σκοτώνονται, παιδιά μένουν ορφανά με τεράστια κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.

Οι νεκροί από τροχαία ατυχήματα είναι κατά πολύ περισσότεροι από τους νεκρούς του εμφυλίου πολέμου της Κροατίας.

Γενικώς τα ατυχήματα, είτε αυτά είναι τροχαία ή εργατικά και τώρα πλέον και τα οφειλόμενα σε εγκληματικές ενέργειες, αποτελούν σε παγκόσμια κλίμακα σήμερα ένα πάρα πολύ σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα.

Μετά τα καρδιαγγειακά νοσήματα και τα νεοπλάσματα σε τρίτη κατά σειρά αιτία θανάτου έρχονται τα ατυχήματα.

Τα τραύματα αποτελούν την αιτία θανάτου για τα 3/4 των θανάτων σε άτομα ηλικίας 15-24 ετών.

Επίσης οι μισοί θάνατοι σε άτομα ηλικίας 20 ετών,οφείλονται σε τροχαία ατυχήματα.

Τα ανωτέρω στοιχεία είναιακρως ανησυχητικά και πρέπει ναπροβληματίσουν κάθε ευνομούμενον και ανεπτυγμένον κράτος.

Τα προβλήματ αγίνονται ακόμα μεγαλύτερα, εάν σκεφθώμεν ότι οι νεκροί αυτοί είχαν ακόμα όλα τα παραγωγικά χρόνια μπροστά τους και τα οποία χάνουν με αποτέλεσμα την δημιουργίαν τεραστίων οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων.

Σύμφωνα με μίαν πρόσφατον μελέτην της Υγειον.Σχολής Αθηνών, τομέας ιατρικής οικονομίας, για τον αριθμό των παθόντων από τροχαία ατυχήματα κατά το έτος 1990, τόσον νεκρών όσον και τραυματιών, υπολογίσθηκε το άμμεσο κόστος σε 8,9 δισεκ. δρχ.,τα επιδόματα και συντάξεις σε 2,8 δισεκ. δρχ. και το έμμεσο κόστος από απώλεια παραγωγής και δημοσίων εσόδων, στα 6,3 δισεκ. δρχ. δηλ. σύνολον περίπου 18 δισεκ. δρχ.

Η Κορινθία είναι ως επί το πλείστον αγροτική περιοχή.

Το ΓΝΝΚορινθου, όταν εκτίσθη ήτο δυναμικότητος 100 κλινών.

Κατά την διάρκεια της λειτουργίας του, περίπου 25 χρόνια τώρα, ο αριθμός των κλινών ηυξήθη εις το διπλάσιον χωρίς όμως να κατασκευασθούν ταυτοχρόνως και τα αναγκαία για την αύξησιν αυτών κτίρια. Δηλ. στους χώρους που η κτιριακή και λειτουργική μελέτη ήτο για 100 κλίνες ανεπτύχθησαν 200.

Το Ελληνικόν δαιμόνιον και προχειρότητα σε όλον το μεγαλείον του.

Τα αποτελέσματα είναι οφθαλμοφανή.

Συνωστισμός κρεββατιών στα δωμάτια των ασθενών, κατάργηση των χώρων αναμονής των ασθενών και επισκεπτών. Χώροι υγιεινής π.χ. λουτρά ασθενών, έχουν γίνει αποθήκες υλικού.

Ανύπαρκτοι χώροι εξετάσεως ασθενών καθώς και γραφεία ιατρών.

Για τρεις Κλινικές (Χειρουργική-Ορθοπεδική-Οφθαλμολογική) υπάρχει μία καιμοναδική μπανιέρα στην οποία υποτίθεται πρέπει να κάνουν μπάνιο οι ασθενείς πριν το χειρουργείο.

Εκεί που η κατάσταση είναι πραγματικά τραγική είναι τα Εξωτ. Ιατρεία.

Σε κάθε Νοσοκομείο η βιτρίνα του και ο καθρέφτης του είναι τα Ε.Ι. Αρκεί να σκεφθούμεν ότι ετησίως διέρχονται από ταΕ.Ι. του Νοσοκομείου περίπου 40-45 χιλιάδες ασθενείς.

Ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες που έχουμε διπλασιασμό περίπου των κατοίκων της Κορινθίας ο αριθμός των ασθενών εις τα Ε.Ι. είναι τεράστιος.

Όλους αυτούς τους ασθενείς πρέπει να τους υποδεχθούμε και εξετάσουμε σε δύο δωμάτια στα οποία ευρίσκονται και τα δύο γραφεία των εφημερευόντων ιατρών.

Το πανδαιμόνιο και το κομφούζιο που γίνεται καθημερινώς είναι αδύνατον να περιγραφεί.
Οι χώροι που λειτουργούν τα έκτακτα Ε.Ι. σήμερα, ήσαν χώροι αναμονής των ασθενών που επρόκειτο να υποβληθούν σε ακτινολογικές εξετάσεις. Με μερικές σιδηροκατασκευές μετετράπησαν σε έκτακτα Ε.Ι.
Ο λόγος για τον οποίον ανέφερα τα προηγούμενα είναι ένας και μοναδικός.
Απλώς ήθελα να δείξω τις τεράστιες δυσκολίες καιπροβλήματα που παρουσιάζονται καθημερινώς κατά την άσκηση του λειτουργήματός μας.
Τα προβλήματα αυτά γίνονται ακόμα μεγαλύτερα όταν έχουμε να αντιμετωπίσουμε ομαδικά τροχαία ατυχήματα της τάξεως των 40-80 τραυματιών. Τα τελευταία χρόνια δυστυχώς, είχαμε δύο εκτροχιασμούς τραίνων καθώς και 3-4 δυστυχήματα με τουριστικά πούλμαν. Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις είχα, ως Δ/ντής χειρουργικής, τον ρόλο του συντονιστή.
Πράγματι, χάρις στις υπεράνθρωπες προσπάθειες των ιατρών και του νοσηλευτικού προσωπικού, τόσο των εφημερευόντων όσον και αυτών που εκλήθηκαν από τα σπίτια τους τηλεφωνικώς, η αντιμετώπιση υπήρξεν LEGE ARTIS δηλ. άψογος, η δε πολιτεία εξεδήλωσε γιαυτό την ευαρέσκειάν της.
Τα προβλήματα τα οποία παρουσιάζονται σε κάθε ατύχημα ομαδικό ή όχι, αρχίζουν από την στιγμήν του ατυχήματος.
Δεν θα αναφερθώ ούτε στην πρόληψιν ούτε και στα μέτρα τα οποία πρέπει να έχουν ληφθεί ώστε να αποφεύγονται τα ατυχήματα. Είναι μέτρα πουπρέπει να εφαρμόσει η πολιτεία με ιδιαίτερη αυστηρότητα.
Εμείς, ως υπεύθυνοι Νοσοκομειακοί γιατροί, μας ενδιαφέρουν τα μέτρα τα οποία πρέπει να ληφθούν από την στιγμήν του ατυχήματος καιμετά. Όσον αφορά την περίθαλψιν των τραυματιών.
Στις ανεπτυγμένες και πολιτισμένες χώρες υπάρχουν ειδικές Νοσ/κές μονάδες επανδρωμένες με το κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό και συνοδό ιατρό, οι οποίες είναι σταθμευμένες σε ειδικά σημεία του οδικού δικτύου και οι οποίες ευρίσκονται σε συνεχή επικοινωνία με το Κέντρο (ΕΚΑΒ), την Τροχαία και τα Νοσοκομεία.
Εις την Δυτ.Γερμανία υπάρχουν και κινητά χειρουργεία για άμμεσες χειρουργικές επεμβάσεις στον τόπο του ατυχήματος.
Η σωστή αντιμετώπιση των τραυματιών στον τόπο του ατυχήματος αποτελεί πρωταρχικόν παράγοντα για την ζωήν και την μετέπειτα πορείαν του τραυματία.
Διάφορες μελέτες στην Αμερική και Ευρώπη όσον αφορά την αιτίαν θανάτου (από τροχαίο ατύχημα) σε συσχέτιση με τον χρόνο τραυματισμού, διακρίνονται τρεις χρονικές περιόδους.

1) Το 50% των θανάτων επέρχονται στον τόπο του ατυχήματος αμέσως ή λίγα λεπτά μετά το ατύχημα και οφείλονται σε βαρείες κακώσεις του εγκεφάλου, καρδιάς μεγάλων αγγείων. Τα περιστατικά αυτά είναι αδύνατον να σωθούν ούτε και υπάρχει δυνατότητα πρόληψις.

2) Το 30 % των θανάτων επέρχονται στις πρώτες ώρες μετά τον τραυματισμόν και οφείλονται σε βαριά αιμορραγία.

Αυτή είναι η ομάδα που βάσιμα μπορεί να υποστηρίξουμε ότι ένας αριθμός αυτών των θανάτων μπορούσε να προληφθεί (π.χ. άμεση παροχή σωστής βοήθειας στον τόπο του ατυχήματος, γρήγορη μεταφορά στο Νοσοκομείο).

3) Το υπόλοιπο 20 % των θανάτων επέρχονται μετά από εβδομάδες ή και μήνες από τον τραυματισμό και οφείλονται σε σήψη και ανεπάρκεια πολλών οργάνων.

Από τα ανώτερω συμπεραίνουμε ότι ένα ποσοστό από το 50% των θανάτων, θαμπορούσαν να ίσως αποφευχθεί εάν υπήρχε η σωστή υποδομή για την αντιμετώπισιν και έγκαιρη μεταφορά των τραυματιών δηλ. σωστή " προνοσοκομειακή φροντίδα ".

Ενώ λοιπόν στις πολιτισμένες και ανάπτυγμένες χώρες συμβαίνουν τα ανωτέρω, δηλ. η αντιμετώπισις και περίθαλψις των τραυματιών αρχίζει στο τόπο του ατυχήματος, στην Κορίνθια και νομίζω σε όλη την επαρχία, συμβαίνουν πράγματα τραγικά.

Κατ' αρχάς αρχίζει να αποτελεί σπανιότητα να σταματούν και να προσφέρουν βοήθειαν τα άλλα διερχόμενα αυτοκίνητα. Οι περισσότεροι δεν σταματούν διότι φοβούνται μήπως εμπλακούν και αυτοί στους μετέπειτα δικαστικούς αγ-ωνες ή και μήπως λερώσουν την ταπετσαρια των αυτοκινήτων τους εάν χρειασθεί να μεταφέρουν τραυματία.

Φθάνουμε λοιπόν στο σημείο να σταματήσει κάποιο φορτηγάκι-αγροτικό και οι τραυματίες να πεταχθούν στην καρότσα μαζί με άδειες κλούβες ή τσουβάλια και να μεταφερθούν στο Νοσοκομείο.

Στο Νοσοκομείο η αντιμετώπιση τόσον από το ιατρικόν προσωπικό όσον και νοσηλευτικό είναι ομολογουμένως ταχεία και άψογος.

Οι χώροι όμως , όπως προανέφερα πριν, των Ε.Ι. είναι τελείως απαράδεκτοι.

Εχει συμβεί την ώρα που φέρνουν τον τραυματία με κατάγματα, γεμάτον αίματα και να σφαδάζει από τους πόνους, να εξετάζεται την ίδια στιγμή ασθενής με έμφραγμα ή παιδάκια με σοβαρή βρογχίτιδα κλπ.

Φυσικά αυτά δεν είναι δυνατόν να συμβαίνουν σε χώρες πολιτισμένες και ανεπτυγμένες.

Η περιπέτεια αν όχι μαρτύριο του τραυματία όμως συνεχίζεται. Εάν αποφασισθεί να γίνουν ακτινογραφίες, ο τραυματίας πρέπει να μεταφερθεί από το φορείο στο ακτινολογικό τραπέζι και μετά πάλι στο φορείο. Εάν εν συνεχεία αποφασισθεί η διακομιδή

σε νευροχ. Κλινική ή ΜΕΘ τότε πρέπει και πάλι να μεταφερθεί από το φορείο του Νοσοκομείου στο φορείο του ασθενοφόρου εάν φυσικά υπάρχει το ένα και μοναδικό που εφημερεύει και δεν λείπει σε διακομιδή με άλλο περιστατικό.

Ο υπεύθυνος εφημερεύων χειρουργός πρέπει να έχει γνώσεις πολλών ειδικοτήτων ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει υπεύθυνα έναν πολυτραυματία.

Πρέπει να γνωρίζει νευροχειρουργική, θωρακοχειρουργική, ορθοπεδική κλπ.

Φυσικά τα προβλήματα δεν σταματούν εδώ.

Εις το Νοσοκομείο υπηρετεί ένας ιατρός Νευρολόγος ο οποίος όταν εφημερεύει εξετάζει τους τραυματίες από νευρολογικής πλευράς. Αυτό όμως συμβαίνει (10) φορές τον μήνα. Τις υπόλοιπες 20 ημέρες τουλάχιστον δεν υπάρχει νευρολόγος. Εάν δε κρίνουμε από τον αριθμό των νευροχειρουργικών περιστατικών, μπορούμε άνετα να διεκδικήσουμε και θέση νευροχειρουργού στο Νοσοκομείο μας. Αυτομάτως όμως αναφύεται το ερώτημα που θα στεγαστεί μία νευροχειρουργική Κλινική; εδώ που ασφυκτιούν από απόψεως χώρων οι υπόλοιπες κλινικές.

Το ίδιο ερώτημα τίθεται και όταν συζητείται ή ίδρυσις ΜΕΘ. (Μονάδος εντατ. θεραπείας)

Θέλω να σημειώσω επ' αυτού ότι τα μηχανήματα για ΜΕΘ δυνάμεως (4) κλινών είχαν αγορασθεί από το 1983, λόγω ελλείψεως όμως χώρου παρέμειναν στην αποθήκη πλέον των 2-3 χρόνων & το Υπουργείο τα έστειλλε σε άλλα Νοσοκομεία.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω και από την εμπειρίαν μου των (17) χρόνων υπηρεσίας στο Νοσοκομείο Κορίνθου προτείνω τα κάτωθι:

1. Αποπεράτωση της ήδη κατασκευασμένης πτέρυγας του Νοσοκομείου
2. Μεταφορά των ΕΙ και ίδρυσις εις αυτά μονάδας ανανήψεως και αίθουσες χειρουργείων
3. Ίδρυσις ΜΕΘ εις την νέαν πτέρυγαν τόσον Καρδιολογικής όσον και χειρουργικής για τραυμ. περιστατικά.
4. Ίδρυσις νευροχειρουργικού τμήματος
5. Ίδρυσις τραυματιολογικού κέντρου
6. Εγκατάστασις αξονικού τομογράφου
7. Ίδρυσις ΕΚΑΒ στην Κόρινθο

Για όλα τα ανωτέρω χρειάζεται να κινητοποιηθούν τόσον οι πολιτικές δυνάμεις του τόπου ανεξαρτήτως πολιτικής τοποθέτησης, ή τοπική αυτοδιοίκησης καθώς και οι διάφοροι πολιτιστικοί φορείς του τόπου όπως έντυπα και Μ.Μ.Ε.

Ελπίζουμε ότι κάποτε η Πολιτεία θα αντιληφθεί την αναγκαιότητα των ζητουμένων.

Σας ευχαριστώ

Α-

Εν αρχή θα ήθελα να συγχαρώ το δημιουργικό Νομάρχη τον κύριο Χριστο ΛΑΔΙΑ, τον ακούραστον κύριο και απόστολο της ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ κύριον ΣΙΦΗ ΚΟΛΛΙΑ και την επιτροπή ολόκληρη διά την αρίστην οργάνωση του Συμποσίου τούτου.

Μετά τις εντυπωσιακές παρουσιάσεις (100) και πλέον διακεκριμένων ομιλητών, οι οποίοι εκάλυψαν με πληρότητα και επιτυχίαν ολόκληρο το φάσμα των επιστημών και τεχνών η παρουσίαση της Μάχης των ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΩΝ ενός πολεμικού γεγονότος, πιθανόν να φαίνεται ή θεωρείται παραφωνία μέσα σ' αυτή την πνευματική πανδαισία, ίσως και ξένο σώμα.

Δι' αυτό, παρακαλώ να μου επιτραπεί εκτός κλεψύδρας να τονίσω με δύο λόγια ότι από την αρχαιότητα και πολύ περισσότερο σήμερα μετά τη διάσπαση και σύνθεση του Ατόμου κάθε πολεμική ενέργεια μικρή ή μεγάλη, ο πόλεμος γενικά είναι επιστήμη και τέχνη, στηρίζεται στα επιτεύγματα όλων των επιστημών και τεχνών και χρησιμοποιεί όλα τα δημιουργήματα του ανθρώπου είτε διά να συντρίψει τον άνθρωπον ή διά να τον προστατεύει και ο χειρισμός όλων αυτών είναι η Στρατηγική επιστήμη και τέχνη.

Λυόμενη η πολιτική με ο πόλεμος είναι στοιχεία αρρήκτως συνδεδεμένα. Ο πόλεμος είναι συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα. και από της εποχής του ψυχρού πολέμου και σήμερα ακόμη μετά την κατάρρευση του Κομμουνισμού πολύ περισσότερο η Ειρήνη είναι συνέχεια του πολέμου υπό άλλην μορφή. Ζούμε σε πολεμική περίοδο ιδιαίτερης μορφής. Τέλος η Ελευθερία, που είναι τροφός του πνεύματος και δημιουργός όλων των επιτευγμάτων έχει πατρίδα την Ελλάδα και ΔΕΝ χωρίζεται ούτε από τον Θεό, αλλά κερδίζεται με αίμα. και τα ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΑ, η κορωνίδα αυτής της ελευθερίας του Ελληνισμού και της δημιουργίας του Ελληνικού κράτους επιγραφή επέλαμψε και συμπεριελήφθη στο Συμπόσιο και αξίζει να συγχαρούμε την οργανωτική επιτροπή.

Δ/3

1

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΩΝ

Αποφασιστικός σταθμός στη δημιουργία του Ελληνικού κράτους

(Αντίγος ε.α. Ιωαν. Κόρκας)

1. Υφισταμένη κατάσταση στην Ελλάδα τέλος Ιουνίου 1822.

Η καθολική εξέγερση του 1821 ελευθέρωσε το πλείστον της Πελοποννήσου και Στερεάς, την Υδρα και τις Σπέτσες, αλλά δεν εξυνέχισαν οι Έλληνες με την ίδια ηγοή κι' ορμή τον αγώνα εκμεταλλευόμενοι τον πόλεμο Τουρκίας - Αλή-Πασά, διά να δημιουργήσουν, ως ήτο δυνατόν, ισχυρό κράτος από την Αχαΐα στη Μακεδονία.

Οι επιτυχίες αφύπνισαν τις αδυναμίες και η έλλειψη ενιαίας διοίκησης εκαλλιέργησε τις έριδες.

Αρχές Ιανουαρίου 1822 δημιουργείται από την Α' Εθνική Συνέλευση υπατωτάτες κράτος, αλλά με πληθώρα οργάνων (Εκτελεστικό, Μινίστρους, Βουλευτικό και κατά περιοχή Γερουσία και Άρειο Πάγο), όπου όλοι ήθελαν να είναι δι' όλα αρμόδιοι και δι' όλα αγεύθυνοι.

Οι πρωταγωνιστές του αγώνα διεσκορπίσθησαν και οι πολιτικοί έγιναν στρατηγοί διά δόξες, που έγιναν βωμός θυσίας στο πέρα με το αλοκαύτωμα των Φιλελλήνων, των Τακτικών κι' εθελοντών, το ξεκλήρισμα των Σουλιωτών και τη καταστροφή της Χίου.

Πλήρης ακυβερνησία και ανυπαρξία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας και δυνάμεων. Το ματωμένο νήπιο κρατίδιο ήτο απροστάτευτο. Ο κίνδυνος καταστροφής άμεσος. Η επανάσταση εφαίνετο να πνέει τα λοίσθια.

2. Πρό της μαχης γεγονότα.

Κάτω απ' αυτές τις εξόχως δυσμενείς συνθήκες διά την Ελλάδα και ευοίωνες διά τους Τούρκους την 29 Ιουνίου 1822 επέρασε από την Αλαμάνα ο Δραμαλής με 30.000 στρατό (20.000 ιππείς, 6000 πεζούς, 4000 στα μεταφορικά με 500 καμήλες και 25.000 σαγματοφόρα) με ισχυρό πυροβολικό, με (7) πασάδες, πλήρη στελέχωση και επαρκή εφόδια και πυρομαχικά, διά να καταπνίξει την Επανάσταση και έφθασε στον Ισθμό ανενόχλητος την 5ην Ιουλίου, επροχώρησε στη Κόρινθο και έγινε κύριος του Ακροκορίνθου και του θησαυρού του Κιαμήλ μπέη, 60.000 Χρυσών λιρών, νυμφευθείς τη χήρα Κιαμήλ, αλλά μεθυσμένος από την επιτυχία,

τον ημούτο και ευτυχία δεν επροχώρησε ταχέως με το ισχυρό του ιππικό στην Τρίπολη προ της 10ης Ιουλίου εκπληρώνοντας σύντω την αποστολή του.

Βέβαιος δε διά την επιτυχία του απέστειλε αναφορά στην Πύλη αναγγέλλοντας ότι η εκστρατεία είχε φθάσει σε ευτυχές τέρμα και ότι είχε συντρίψει την επανάσταση.

Από την Κορινθο έστειλε τον Αλή-πασα με ιππικό να ενισχύσει το Ναύπλιο και αυτός εκινήθη προς Άργος, όπου έφθασε την 12 Ιουλίου. Η περιοχή ήτο έρημη. Η κυβέρνηση, το εκτελεστικό, βουλευτικό μαζί με τους πρόκριτους είχαν φύγει και επιβιβασθεί στα πλοία, εγκαταλείφαντες και τα συγκεντρωθέντα διά τον αγώνα αρχεία σκεύη εκκλησιών και μονών, τα οποία διηρπάγησαν, όπως και τα πράγματα και τα ζώα των κατοίκων από τους Έλληνες, ενώ θ Αργολικός κάμπος ήτο ξερός από την ανυδρία και τα πάντα είχαν καταστραφεί από το τσεκρι.

Μονο ΟΥΨΗΛΑΝΤΗΣ είχε μείνει και επανδρώσει το κάστρο, το οποίο περιέζωσε ο Δραμαλης πιστεύοντας ότι εκεί θα ήσαν οι οπλαρχηγοί και παρευρεθεί από την ανυπαρξία αντιπάλων δεν εσυνέχισε την πορεία του προς Τρίπολη. Δεν εγνώριζε ότι ο Κολοκοτρώνης είχε φύγει από την Πάτρα όπου τον είχε απομακρύνει ο Μινίστρος και είχε σημάνει γενικό συναγερμό με τη φοροτώδη του φωνή, που συνεκάλεσε τους πάντες και όλοι προσέτρεξαν στο κάλεσμά του με εμπιστοσύνη και ενθουσιασμό.

Όλοι οι αρχηγοί μεγάλοι και μικροί με τα τμήματά τους απόλυκιρη την Πελοπόννησο, Ύδρα, Σπέτσες, Επτάνησα έσπευσαν αδελφωμένοι στους Μύλους, το Κεφαλόβρυσο, όπου τους εμίλησε ο Κολοκοτρώνης με την ευγλωττία του, τους ενεμύχωσε, τους εμμέρωσε ότι είχε στείλει τμήμα στη Νεμέα, ενίσχυσε τον υπεφαστιστές του Κάστρου, ωργάνωσε την αμυντική τοποθεσία των Μύλων-Λέρνης και Κεφαλόβρυσο και μία ισχυρή δύναμη 6000 αγωνιστών ήτο έτοιμη την 19ην Ιουλίου να αντιμετωπίσει τον παντίσχυρο Δραμαλη από της αφίξεώς του στο Άργος.

Ο Δραμαλης με συνεχείς επιθέσεις πίεσε πολύ το κάστρο και την 16ην Ιουλίου με σφοδρή επίθεση τους έφερε σε πολύ δύσκολη θέση, ενώ την 19ην εξαπέλυσε μεγάλη επίθεση ιππικού στους Μύλους, η οποία απεκρούσθη με σοβαρές απώλειες των Ελλήνων, που υπηρέτησαν το ηθικό των αγωνιστών.

Ο Κολοκοτρώνης έφθασε την επομένη, τους μίλησε, τους έδωσε θάρρος και ωργάνωσε την έξοδο εκ του Κάστρου των υπερασπιστών κατά τις νύκτες 21 και 22 Ιουλίου με τη χρήση πυκνών πυρών εναντίον των Τούρκων απ' όλες τις μεριές και με τολμές

φωτιές σ'όλους τους λόφους, προς δημιουργίαν εντυπώσεως μεγάλης επιθέσεως και ισχύος δυνάμεων. Με το στρατήγημα αυτό επετεύχθη και η έξοδος από το κάστρο και ο προβληματισμός του ΔΡΑΜΑΛΗ, ο οποίος επείσθη ότι τελείωσαν τα εύκολα. Ο στόλος δεν εφαίνετο. Εφόδια δεν υπήρχαν και εχρειάζοντο 180.000 κιλά την ημέρα.

Διά αυτό ο ΔΡΑΜΑΛΗΣ απεφάσισε να επιστρέψει στην ΚΟΡΙΝΘΟ και διά να παραπλανήσει τους Έλληνες έκανε μια εντυπωσιακήν επίδειξη δυνάμεως προς τους Μύλους χωρίς να εμπλακεί σε μάχη στέλνοντάς και τον δραγουμάνο του νά ζητήσει την υποταγή των Ελλήνων προσφέροντας αμνηστία.

Οι αρχηγοί στο συμβούλιο, που έγινε, υπεστήριξαν την άποψη ότι ο ΔΡΑΜΑΛΗΣ θα εκινείτο προς ΤΡΙΠΟΛΗ. ΜΟΝΟΝ ο Κολοκοτρώνης επέστρεψε στην ΚΟΡΙΝΘΟ και η μάχη έπρεπε να δοθεί στα Δερβενάκια. Αλλά και οι άλλοι δεν συνεφώνησαν, αλλά είχε την εξουσία να διατάξει έφυγε διά να στολίσει τη μάχη. Τον ακολούθησαν ο Νικηταρά, Υψηλάντη και Παπαφλέσσας

3. Διεξαγωγή της Μάχης 26 - 28 Ιουλίου Α. Φάση

Την 26η Ιουλίου οι Τούρκοι ήρχισαν κινούμενοι από το Άργος προς τα Στενά. Τότε ο Κολοκοτρώνης εστοιχειοθέτησε στη κορυφογραμμή του ΤΡΙΤΟΥ όλους, σημαίες, κάπες κι' άλλα σημεία τονίζοντα την παρουσία χιλιάδων, ανέβασε τις πλαγιές της στενωπού κι' ενημέρωσε τους Νικηταρά, Υψηλάντη, Παπαφλέσσα να έχουν ετοιμότητα ενεργείας προς Αγ. Σώστη και απαγορεύουν διαφυγή προς ΚΟΡΙΝΘΟ.

Η εμπροσθοφυλακή ήρχισε να εισέρχεται στη στενωπό περί την 3η μμ. Αφού προχώρησαν αρκετά τμήματα στη διάβαση οι αγωνιστές εξαπέλυσαν πυκνά δραστικά πυρά σ'όλο το βάθος της φάλαγγας. Οι Τούρκοι αιφνιδιάσθησαν, στράφησαν προς τις πλαγιές του Αγ. Σώστη βαλλόμενοι συνεχώς. Στον Αγ. Σώστη εκτός του Αντ. Κολοκοτρώνη προσέτρεξαν ο Νικηταρά, ο Υψηλάντης, Παπαφλέσσας κι' έγινε τρομερή σφαγή. Από παντού ξεπετάγοντο οι αγωνιστές. Οι Τούρκοι προσπαθούσαν να σωθούν διά της φυγής, συνωθούντο και από τη σύγχυση και τον πανικό είχαν παραλύσει και τα σπαθιά έκοβαν. Τα βράχια κι' η λαγκαδιά έγιναν ένα με τα κουφάρια, γράφει ο Νικηταρής ο υπέρτατος όλων, ο Τουρκοφάγος. Όλοι οι αγωνιστές από το πάθος και την οργή είχαν πυρακτωθεί, είχαν γίνει σωστή λάβα. Ήτο μιά μάχη σκληρή με τρομερές απώλειες - Παρ' όλη τη σφαγή δύο Τούρκικα τμήματα πέρασαν προς Αγ. Βασίλειο.

Την 27η εσυνεχίσθη η εκκαθάριση, αντεκρούσθη με μεγάλες απώλειες των Τούρκων επίθεσή τους από τον Αγ. Βασίλειο διά να βοηθήσουν τους δικούς τους.

Την 28η ο ΔΡΑΜΑΛΗΣ εκινήθη από την ΤΙΡΥΝΘΑ να περάσει το ΑΓΙΟΝΟΡΙ. Εκεί οι Υψηλάντης, Παπαφλέσσας και Νικηταράς υπερέβησαν εαυτούς. Σφοδρή μάχη με τρομερές απώλειες των Τούρκων. Ο ΔΡΑΜΑΛΗΣ τελικώς διεσώθη με τη θυσία των πιστών του κι' έφθασε στη Κόρινθο πεζός. Η μεγάλη στρατιά, η ισχυρότερη δύναμη, που ενήργησε από 1715 πρό των Κορίνθου καταστράφη. Πέραν από τις μεγάλες απώλειες σε στελέχη και άνδρες, όλα τα πυροβόλα, πυρομαχικά και μεταφορικά και το πλείστον του σιτηρεσίου και των αλόγων έμειναν στους Έλληνες, που ηδύνατο να συγκροτήσουν μία ισχυρή στρατιά πλέον των 60.000 ανδρών και να βαδίσουν στη Μακεδονία. Δεν υπήρχε όμως επαρκής διοίκηση.

Στη μάχη συνετρίβη η μεγάλη στρατιά από 3500 γενναίους μαχητές με υπέροχους ηγέτες, οι οποίοι πίστευαν στο του Σικελιανού «ΑΡΕΤΗ Ο πόλεμος ου πλήθει βρυβεύεται». Ενίκησε η πρωτοβουλία κι' ανδρεία των ολίγων και ο πατριωτισμός των πολλών ανωνύμων. Η νίκη ήτο αντίχαρη των γενναίων κατά τον Όμηρον.

Ο Κολοκοτρώνης μόνον δεν επαναπαύθη στη νίκη, αλλά έστειλε αμέσως τμήμα στο Βασιλικό και στις Ρίζες του Πετιμεζά διά να μη φύγουν προς Πάτρα και στη Μεγαρίδα ειδοποίησε τον Ανδρούτσο, ενώ διατηρούσε τον έλεγχο στα Δερβενάκια, Αγ. Σώστη, Αγιονόρι ως και πέρις του Ναυπλίου. Επέμενε και ήλθε η επιτυχία 26 Νοεμβρίου θανάτου Δράμαλη, και 30η παράδοση Ναυπλίου και 27/12 Κορίνθου.

Η τελική καταστροφή του Δραμαλή υπήρξε αποφασιστικός σταθμός του Ελληνικού κρίτου.

Με την περίλαμπρη νίκη ο λαμπρός πυρσός της ελευθερίας υψώθη στο πανανθρώπινο στερέωμα, εξώτισε το ελευθέρο πνεύμα, κατέδειξε την ανάσταση του Ελληνικού έθνους και εδραίωσε το πρώτο Ελληνικό κράτος.

Τα Δερβενάκια ανάμεσα στα Νέμεα και τα Ίσθμια, στους δύο αυτούς στίβους της ευγενούς άμιλλας και της πανελλαδικής ενότητας θα ίστανται αιώνια θεόρατος βωμός λατρείας της Ελληνικής αρετής κι' ανδρείας και στίβος συλλογικής προσπάθειας και θυσίας.

Τα Δερβενάκια, ο Άγιος Σώστης και το Αγιονόρι θα μένουν πάντα αιματοβαμμένα κάστρα όπου αγέρωχα Ελληνόψυχα εσάρωσαν με την ορμή τους επαίσχυντους τυράννους και αιώνια μνημεία εθνικής δόξας, που θα οδηγούν εσαεί τους Έλληνες στο εθνικό τους χρέος.

Εκεί υπερήφανοι πολεμιστές εστέφθησαν την πατρίδα και εστέφθησαν νικητές με «στέφανο σελίνου χλωρού», όπως οι Νεμεονίκες.

Στα Δερβενάκια άνοιξαν οι πύλες κι' επέρασε η Ελλάδα στην Ευρώπη με το σταυρό και τη γαλανόλευκη κι' από τον Άγιο Σώστη κι' Αγιονόρι εστάλη στην ανθρωπότητα το άγγελμα της παρουσίας της αναγεννηθείσης πνευματικής της μάνας.

Οι άφθαστοι υπέρμαχοι της ελευθερίας νίκησαν την πανίσχυρη στρατιά με τη δική τους γενναιότητα, αλλά και με τη βοήθεια των Ηρώων και του Θεού. Με τα λαμπρά τους κατορθώματα επηρέασαν τους ημίθεους Ηρακλή, Θησέα, Περσέα, που έδρασαν στην περιοχή.

Η βοήθεια όμως του Θεού ήτο καταφανής «Διατί μα την αλήθεια το λίθο του Ταντάλου κάποιος θεός τράβηξε από το κεφάλι μας εσύ τον αγώνα τον ατόλμον διά την Ελλάδα», όπως λέει ο Πίνδαρος στον Ισθμιακόν του.

Όσο προσπαθεί κανείς να εξηγήσει το θαύμα αυτής της Νίκης τόσο πιό πολύ πιστεύει στα λόγια του εσπερινού του Ευαγγελισμού «Θεός όπου βούλεται νικάται φύσεως τάξις».

Μόνο μιά υπέρτατη, υπερφυσική δύναμη μπορούσε να κάνει «τα υπεράνθρωπον διαπράττεται». Η απέραντη πίστη του μεγάλου ηγέτη και των μαχητών αυτού στα λόγια κυρίου «πάντα δυνατά τω πιστεύοντι» ήτο η νικήσασα τον Δραμαλή. Ο Κολοκοτρώνης, δημιουργός της εποποιίας αυτής πάντα έλεγε «την ελευθερία της Ελλάδας υπέταξε ο θεός».

Διά τον Δραμαλή επαληθεύσε το «Μωραίνει κύριος ον βούλεται απωλέσει».

Δοξάζουμε τον Υψιστον που πάντα μας προστατεύει και την Υπέρμαχο Στρατηγό, πού πάντα εμάς σκέπει.

Ιστάμεθα ευλαβείς προσκυνητές του αφθάστου μεγαλείου εκείνων, που πέρασαν στην Αθανασία

Υμνούμε τη λαμπρή, ιοστέφανη, πανένδοξη, γεννήτρα της Ν. Ελλάδος θείκη Πελοπόννησο – Στα Δερβενάκια επανελήφθη μετά 2301 χρόνια το μεγαλούργημα των Πλαταιών και στις δύο μάχες σωθηκε η ελευθερία της Ελλάδας, οι υπερασπιστές ήσαν Νότιοι Έλληνες και οι επιδρομείς Αβίαστες κεκ στη Κορινθία απεφασίσθη η μάχη κατά του Μαρδόνιου και εγένετο η καταστροφή του Δραμαλή.

Σήμερα 170 χρόνια από το φωτοβόλο ορόσημο των Δερβενακίων, που απειλείται και πάλιν η Ελλάδα η βροντώδης φωνή του Κολοκοτρώνη προστάζει να σταθούμε ενωμένοι και να αγωνισθούμε με πίστη κι απόφαση.

Αυτή είναι και η εντολή των Ελλήνων Συνέδρων στον 16ΟΜΟ 2471 χρόνο πριν.

Όλοι είμεθα σήμερα αθλητές μέσα στον εθνικό στίβο των πανελλήνιων αγώνων διεκδικούντες το πιό πολύτιμο έπαθλο, την προάσπιση του Μακεδονικού, της Ελλάδας, του Ελληνισμού και καλούμεθα να αγωνισθούμε με τον υπέρτατον ζήλον διά της Νίκη την εθνική και ανανεώσαμε τον όρκον των Συνέδρων «και έχουμε ομόνοια και γενναιότητα». Το «ου ποιήσομαι περί πλείονος το ζήν της ελευθερίας» και το «παραδώσειν παίδων παιδί τον προς τους Τούρκους εχθραν» και από την Πατρίδα του Κλεισθένη και του Άρατου στέλνουμε προς το Παγκόσμιον το κήρυγμα της ενότητας και ιδιαίτερης Πρόοδου.

-11-4-1992

Ο ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ
στις τιμές αποδόσεις 64 χρόνια από το θάνατό του

Δ/5

του Μιχάλη Σταφυλά

Για πολλά χρόνια οι Εκκλησιαστικές, οι Ιστορίες της Λογοτεχνίας και οι Γραμματολογίες, μας πληροφορούσαν πως ο ποιητής Κώστας Καρυωτάκης γεννήθηκε στην Τρίπολη το 1896 – αλλά μας ρώτησαν να ~~[illegible]~~ διευκρινίσουν ότι οι πατροπαραδοσιακές του ρίζες είναι Κορινθιακές. Ο πατέρας του γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Σύμη, ήταν νομομηχανικός και από μετάθεση σε μετάθεση έζησε σε πολλές επαρχιακές πόλεις μαζί με την οικογένειά του.

Η σώστη πληροφόρηση έγινε τόσο από φιλολογικούς μελετητές που ξεσήκωσε ο πάντα ερωτευμένος με την Κορινθία Σπύρος Κόλλιας – κι έτσι θεωρείται αλάνθαστη η οποία μελέτη γράφτηκε για τον Καρυωτάκη χωρίς αυτήν την βασική επισήμανση.

Δημοσιολογήσαμε λοιπόν τα συμπεράσματά μας σε τόπο το Πρώτο Κορινθιακό Πανελλαδικό Συμπόσιο.

Κυρίες και Κύριοι,

Καθώς ξεκινάω μια μικρή περιδιάβαση στους κόσμους του Καρυωτάκη,με τις κορινθιακές πατρογονικές ρίζες,σκέφτομαι.
Τί μπορεί νά προσθέσει σήμερα ένας μελετητής κοντά στα τόσα πολλά που ακούστηκαν και γράφτηκαν για τον ποιητή των "Νηπενθών";
Κι ακόμα .Πώς μπορούμε να δούμε ολοκληρωμένα μέσα σε περιορισμένο χρόνο,έναν δημιουργό που αν και έζησε μόλις 32 χρόνια,η παρουσία του στον πνευματικό χώρο οριοθέτησε καθ την εποχή του και την Ποίηση.
Εξηντατέσσερα χρόνια από το θάνατο του Καρυωτάκη κι όμως ποτέ δέν έπαψε να επηρεάζει τους μεταγενέστερους ποιητές και να γοητεύει τους μεταγενέστερους αναγνώστες. Μεγάλα ονόματα που κάποτε έλαμψαν στο ποιητικό στερέωμα περνώντας ακόμα και το κατώφλι της Ακαδημίας σήμερα έχουν εξαφανιστεί και τα συναντάμε που καιόπου σε κάποιες Μυθολογίες,ενώ η μεταθανάτια "πορεία",του εν ζωή όχι και τόσο αποδεκτού Καρυωτάκη,ποτέ δεν έπαψε να ενδιαφέρει και ποτέ δεν έπαψε να επηρεάζει.
Έτυχε να ζήσει σε χρόνους δύσκολους γιά το έθνος και το λαό.Πόλεμοι,δικτατορίες, εμφύλιες διαμάχες και πάνω απ'όλα η Μικρασιατική Καταστροφή(70 χρόνια φέτος από τότε) με τα τόσα οδυνηρά επακόλουθα.Όλα αυτά με τα δεδομένα εκείνου του καιρού έφερναν περισσότερο την αγωνία και λιγότερο τον αγώνα.Και πολλαπλασίαζαν την εκ φύσεως μελαγχολική διάθεση του ποιητή.
Κι αυτός,ένας δημόσιος υπάλληλος που έπρεπε "να συμμορφώνεται προς τας υποδείξεις" και να κινείται αναγκαστικά μεταξύ της Γραφειοκρατίας και της ποίησης βρισκόταν σε μια φοβερή μόνιμη διαπάλη,καθώς ήταν υποχρεωμένος να προσαρμόζεται,σε μια πραγματικότητα που την απέρριπτε.
Αυτή η διαπάλη τον βασανίζει ως τις τελευταίες ώρες της ζωής του,εκεί στην Πρέβεζα που αναρωτιόταν κατά τον πιό δραματικό τρόπο." Υπάρχω λες. Κι ύστερα δεν υπάρχεις.;)
Δεν απαντούσε.Απλώς κατέθετε τον πόνο του στην Τράπεζα της ποίησης.
"Την ψυχή και το σώμα πάλι,στη δουλειά θα δίνω,στην πάλη
Τα λόγια μου θάχουν ουσία,η σιωπή μου μια σημασία.
Ήρθε όμως κάποια μέρα που δεν μπορούσε να σωπάσει ούτε και σαν υπάλληλος.Δική του ήταν η πληροφορία που δημοσίευσε η "Καθημερινή" στις 20 Γενάρη του 1928 με τον τίτλο" Ο Υπουργός ενεθυλάκωσε 119.000 δρχ.".Κι από τότε άρχισε η μεγάλη του οδύσσεια. Απολογίες,διώξεις,πρόστιμα,δυσμενείς μεταθέσεις,αν και οι εκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητος έγραφαν πως " επεδείξατο πλήρη ικανότητα και αρετάς σπανιοτάτας".Και η ενθυλάκωση δεν επιδέχονταν αμφισβήτηση.
Κι ο ποιητής που είχε τότε εκλεγεί στην Διοίκηση του συνδικαλιστικού φορέα των Δημοσίων υπαλλήλωνακολουθεί το δρόμο του Γολγοθά του.
Αθήνα-Πάτρα-Πρέβεζα-θάνατος.
Τα είχε κι όλας όλ'αυτά μεταποιήσει σε ποίηση.

Οι υπάλληλοι όλοι λυώνουν και τελειώνουν
σαν στήλες δύο-δύο μές τα γραφεία.
(Ηλεκτρολόγος θάναι η Πολιτεία
κι ο θάνατος που τους ανανεώνουν.)

Κι ήρθε ο εκούσιος θάνατος τον Ιούλιο του 1928 για ν'ανανεώσει μια θέση του Δημοσίου που κατείχε ο ίδιος-κάπου εκεί σε μιαν ακριγιαλιά της Πρέβεζας όπου τον έστειλε το

μίσος του υπουργού και η προσήλωσή του στην τιμιότητα.
Ήρθε λοιπόν ο θάνατος να τον ανανεώσει. Ίσως και να τον λυτρώσει αν πιστέψουμε τον Τάσο Λειβαδίτη που είπε πως.

Όταν πεθάνει κανείς δεν ξέρει
από πόσους θανάτους
σε προστατεύει το ανάχωμα του τάφου....

Ήρθε όμως και η Ποίηση να τον δικαιώσει. Να δικαιώσει ακόμα κι εκείνην τη μικρή του "Δυσμφωνία εις Α μείζον" που έγραψε για τον Μαλακάση, όταν ο αριστοκράτης εκείνος ποιητής δεν του έδοσε σημασία, όταν κάποτε πήγε μα του εκφράσει τον θαυμασμό του. Βρέθηκε μπροστά σε μια ψυχρή περιφρονητική υποδοχή. "Καρυωτάκης είπατε; Δεν σας έχω ακούσει. Χαίρετε. Κι εκείνος ώσπου να φτάσει πικραμένος στο σπίτι του, είχε κι όλας τελειώσει το ποίημα για το πρώην ίνδαλμά του.

Α. Κύριε κύριε Μαλακάση
ποιός θα βρεθεί να μας δικάσει
μικρόν εμέ κι εσάς μεγάλον
ίδια τον έναν και τον άλλον.

τους τρόπους το παράστημά σας
το θελκτικό μειδιάμά σας
το μονόκλ που σας βοηθάει
να βλέπετε μόνο στο πλάϊ
και μόνο αυτούς να χαιρετάτε
όσοι μοιάζουν αριστοκράται.

Και τελειώνει με το αμείλικτο ερωτηματικό.

Α. Κύριε, κύριε Μαλακάση
ποιός τελευταίος θα γελάσει,

Εμπριέχει τάχα αυτό το ποίημα την πεποίθηση του πως τελικά θ' αναγνωριστεί αυτός ο μικρός, σαν μεγαλύτερος ποιητής από εκείνον πού τον περιφρόνησε, Φαίνεται πως η πεποιθησή του επαληθεύτηκε κατά κάποιον τρόπο-χωρίς να προχωρώ σε συγκρίσεις και αξιολογήσεις. Οι μελέτες που γράφτηκαν και γράφονται για τον Καρυωτάκη αγγίζουν (και για πολλούς ξεπερνούν) όσες γράφτηκαν γιά τον Σολωμό, τον Παπαδιαμάντη και τον Παλαμά., που θεωρούνται κορυφαίοι του ύψεχνου νεοελληνικού λόγου.
Καιρός όμως να δούμε κάποιους σταθμούς της δημιουργικής του πορείας.
Όταν το 1919 η ποιητική συλλογή του "Νηπενθή" βραβεύτηκε στον Φιλαδρόφειο Διαγωνισμό πολλοί ξαφνιάστηκαν. Γιατί ο ποιητής ήταν άγνωστος κι η Κριτική ούτε καν είχε προσέξει την πρώτη του δειλή εμφάνιση που έκαμε πριν ένα χρόνο με μια μικρή ποιητική συλλογή που είχε έναν παράξενο τίτλο "Ο πόνος των ανθρώπων και των πραγμάτων". Το μόνο που πρόσεξαν ήταν η απαισιοδοξία. Δεν έκαμαν τον κόπο να δούνε βαθύτερα την ποίησή του, Τους εκφραστικούς τρόπους, τα λυρικά στοιχεία, τη μουσικότητα των στίχων του.
Μπορεί νάχαν και δίκιο βλέποντας στίχους ενός 22χρονου εύπορου νέου διαποτισμένους με ανυπόφορη απαισιοδοξία.

Μαυροντυμένοι απόψε φίλοι, ωχροί
ελάτε στο δικό μου περιβόλι
μ' έναν παλμό το βράδυ το βαρύ
για ναν το χήσουμε όλοι...

Τα βραβευμένα "Νηπενθή" που τυπώθηκαν το 1921 διαβάστηκαν από ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό που τα περίμενε κι όλας για να κρίνει-όπως συνήθως γίνεται- και τους κριτές. Κι εδώ η απαισιοδοξία, ο θάνατος, η πίκρα, το τρισκόταδο, η μοναξιά, τα σπασμένα φτερά.

Είναι ζωή θα λέω το φέρετρο όπου
λύπη χαρά τελειώνουνε του ανθρώπου.

Το 1927 όμως με την ποιητική συλλογή "Ελεγεία και Σάτιρες" καθιερώνεται.Το προσωπικό ύφος οριστικά διαμορφωμένο,η πρωτοτυπία,η απελευθέρωση από τα γλωσσικά δεσμά. Και πάνω απ'όλα ένας σαρκασμός που σπάει κόκκαλα.Μια ποίηση που είναι πάντα επίκαιρη άρα διαχρονική.-όσο κι αν η απαισιοδοξία συνεχίζει νάναι το κυριότερο γνώρισμα της ποίησής του.

Το χαρακτηριστικό του Καρυωτάκη είναι πως δεν άρχισε την ποιητική του πορεία επηρεασμένος από ρεύματα ξένων φιλολογικών σχολών-όπως οι περισσότεροι νεοέλληνες. Πρώτος επισήμανε αυτήν την αυτονομία του Καρυωτάκη ο Τέλλος Άγρας που έγραφε. -Ο Κρυωτάκης ερόταν μόνος του,απ'αλλού.Ερχόταν αργά από δρόμο δικό του.

Δεν πέρασε χρόνος από την κυκλοφορία του τρίτου και τελευταίου αυτού βιβλίου του όταν έβαλε τέρμα στη ζωή του κι έτσι δεν χάρηκε όλο το εύρος των ευνοϊκών κριτικών που τον τοποθετούσαν δικαιωματικά στην πρώτη γραμμή και τον αναγνώρισαν σαν ηγέτη ομώνυμης φιλολογικής σχολής.

Κι άρχισε να επηρεάζει πολλούς νέους δημιουργούς μπολιάζοντας με την πρωτοτυπία και τη γλωσσική ελευθεριότητα,εν πολλοίς δε και με την απαισιοδοξία,πράγμα που διαπιστώνονταν από πολλούς κριτές συνεργασιών που λάβαιναν τα διάφορα περιοδικά της δεκαετίας του Τριάντα με Σαράντα.

Ο Γιώργος Σαββίδης σε άρθρο του(εφημ. "Το Βήμα"8 Οκτ.1972)μας διαβεβαιώνει πως "Αν προκειμένου για τον Ρίτσο και τον Σεφέρη μπορούμε να μιλούμε για επίδραση του Καρυωτάκη,με την καθιερωμένη σημασία του όρου,για τον Ελύτη και τον Εμπειρίκο θα μας χρειαστεί πιθανότατα η λέξη αντίδραση με διαφορετικές ίσως αποχρώσεις στην κάθε περίπτωση".

Επηρέασε λοιπόν και τους μετέπειτα νομπελίστες μας,Τους επηρέασε αρχικά κι ο Καρυωτάκης.Γιατί αργότερα ο Σεφέρης ,που βγήκε από τον ασφυκτικό κλοιό της γενιάς του τη χρονιά που πέθανε ο συνομήλικός του Καρυωτάκης,κινήθηκε στο ίδιο μήκος κύματος με τον Έλιοτ,ενώ ο Ελύτης εισήγαγε τον σπερρεαλιστή Πιέρ Ζαν Ζουβ.Και βέβαια πρέπει να πούμε πως κι οι δυο αυτοί μεγάλοι ποιητές μας είχαν τη δυνατότητα ν'αφομοιώσουν τα ξένα πρότυπα και να τους δώσουν καθαρή ελληνική φυσιογνωμία.

Αναμφίβολα λοιπόν ο Καρυωτάκης ανανέωσε και πλούτισε την Νεοελληνική ποίηση κι ας λέει ο Δημαράς πως "ούτε μεγάλος είναι,ούτε καν οιητής".Ο Δημαράς άλλωστε ισχυρίζεται πως "ένα έθνος που θεωρεί μεγάλο ποιητή το Σουρή επόμενο είναι να θεωρεί και τον Παπαδιαμάντη μεγάλο πεζογράφο -που διαβάζεται εύκολα από ανθρώπους που δεν έχουν συνηθίσει στην καλή ποιότητα".Και βέβαια θεωρεί ανύπαρκτον το Σκαρίμπα στην πάντα αμφιλεγόμενη και ατελή Ιστορία του της Λογοτεχνίας.

Εξάλλου και η μαρξιστική κριτική(Κορδάτος,Αυγέρης,Καστανάκης,Ρώτας,Βουρνάς καί άλ.) είχαν δει με μισό μάτι την απαισιοδοξία στην ποίηση του Καρυωτάκη(ξεχνώντας πως στην ποίση του αντικαθρεφτίζεται η εποχή,κι η εποχή ήταν μαύρη κι άραχλη,αλλά οι νεότεροι με προεξάρχοντα τον Τίτο Πατρίκιο,τον Αλέκο Αργυρίου κι άλλους ακόμα,που βλέπουν τα πράγματα με την προοπτική του χρόνου ανατρέπουν τις παλιότερες απόψεις των συναγωνιστών τους.

Πρέπει όμως να μήν ξεχάσουμε πως η γενιά του Τριάνταπροσπάθησε να υποβαθμόσει τον Καρυωτάκη θέλοντας να εξαφανίσει τα ίχνη των επιδράσεών του απάνω τους.Ήθελαν να να φαίνονται πως απ'αυτούς ξεκίνησε η νέα μας ποίηση με τον ελέυθερο στίχο και την απελευθέρωση από τους δεσμευτικούς κανόνες της ρίμας και των ρυθμών.Ο Μίνως Ζώτος ένα άλλος τραγικός ποιητής που πέθανε στα 27 του χρόνια έγραψε ένα χαρακτηριστικό

ποίημα επηρεασμένος απ'αυτές τις προσπάθειες που τελικά δεν ευοδώθηκαν.Ιδού αυτό.

Όλον και μ'όλη την οργή,γοερός
μ'έπνιξε ο θρήνος στη στρωμνή του αρρώστου
μα αν ήταν πρώτα η χλεύη,τώρα εχθρός
του τραγουδιού σου μέγας,ο έπαινός του.

Στο ίδιο άρθρο του Σαββίδη που αναφέραμε πιο πάνω,σημειώνεται ακόμα πως ο Καρυωτάκης ήταν ο συνεπέστερος έλληνας υπερρεαλιστής -προτού ο υπερρεαλισμός εισβάλει στην Ελλάδα.Βέβαια μετέφρασε ξένους μοντέρνους ποιητές,αλλά δεν μιμήθηκε κανέναν-όπως έκαμαν οι πρώτοι έλληνες υερρεαλιστές που μάλιστα σ'ένα μανιφέστο τους,ανάλογο με τα μανιφέστα των ξένων διακήρυξαν πως"η ποίηση πρέπει νάναι απελευθερωμένη από κάθε συμβατική ή τυποποιημένη αισθητική,ηθική ή λογική κατασκευή"Υπήρχε όμως το κατάλληλο κλίμα εκείνη την εποχή για να μεταφυτευθεί στη χώρα μας ο υπερρεαλισμός;Είναι ένα ερώτημα που πρέπει κάποτε ν'απαντηθεί.

Οι κυριότεροι εκπρόσωποί του Εμπειρίκος και Εγγονόπουλος ξεπέρασαν κάθε λογική κατασκευή κι έδοσαν την εντύπωση σ'ένα πλατύτατο κοινό πως η ποίηση εμπεριέχει αφ'εαυτής κάποια στοιχεία παραλογισμού-ή οι ποιητές παραλογίζονται.Για πολλά χρόνια οι ποιητές μας γίνανε νούμερα επιθεωρήσεων όπου διαστρεβλώνονταν κι όλας η ποίηση επί το κωμικότερο-όπως παλιότερα με το γλωσσικό και τα ευαγγελικά.Πολλά όμως δεν χρειάζονταν διαστρέβλωση."Εδάνα που ελέγοντο/Μαρία/που ελέγοντο φιάλη/που ελέγοντο στέαρ/που ελέγοντο ποδήλατο/που ελέγοντο σπινθήρ."(Εγγονόπουλος)"Έχουμε ακόμα καρούλια που το νήμα τους κατεσκευάσθη από γάλα και ελπίδες" (Εμπειρίκος).

Ο Καρυωτάκης όμως γίνεται αποδεκτός και σαν υπερρεαλιστής και δεν λοιδωρείται ακόμα κι όταν γράφει τα παρακάτω,ίσως και αυτοσαρκαζόμενος.

Το μέτωπό μας έκρουσε τόσο απαλά,με τόση
επιμονή,που ανοίξαμε για νάμπει σαν κυρία
η Τρέλα στο κεφάλι μας,έπειτα να κλειδώσει
Τώρα η ζωή μας γίνεται,ξένη παλιά ιστορία
το λογικό τα αισθήματα είναι πολυτέλεια
βάρος,και τα χαρίζουμε του κάθε συνετού
κρατούμε την παρόρμηση,τα παιδικά μας γέλια
το ένστικτο ν'αφηνόμεθα στο χέρι του θεού.

Ήρθε όμως η ώρα που εγκαταλείφθηκαν οι ακρότητες και φτάσαμε στην αποθέωση του ελεύθερου στίχου που ανανέωσε και πλούτισε τη νεοελληνική ποίηση.

Ο Καρυωτάκης όμως που πίστευε πως η παραδοχή της πραγματικότητας δεν είναι απαισιοδοξία,δεν άλλαξε πορεία γιατί δεν υπήρχε λόγος.Έκαμε με μέτρο και σύνεση την ποιητική του επανάσταση,ξέροντας ως πού έπρεπε να φτάσει για να εκφράσει την εποχή του,αλλά και τις αγωνίες ή τους προβληματισμούς των συνανθρώπων του,μέσα κι από δικές του εμπειρίες.Ο Καρυωτάκης δεν απαρνήθηκε τη λογική κατασκευή,για να φαίνεται μοντέρνος, αφού έτσι κι αλλιώς ήταν μοντέρνος με το προσωπικό ύφος που διαμόρφωσε.Ούτε και απομακρύνθηκε ολότελα από την παράδοση,αφού πίστευε πως όλοι είμαστε παιδιά της.

Μάλιστα ο Κώστας Στεργιόπουλος επισημαίνει πως ο Καρυωτάκης με τον Φιλύρα απλώς"άνοιξαν ρήγμα στην παράδοση"αφού στάθηκαν πρόδρομοι της νεότερης ποίησης.Ειδικά δε για τον δικό μας Ρώμο Φιλύρα ο Στεργιόπουλος γράφει πως ανεπίγνωστα εφάρμοσε την θεωρία του υπερρεαλισμού αυθεντικότερα από τους ίδιους τους υπερρεαλιστές.Ίσως αυτή η γνώμη να έχει και κάποιο σαρκασμό για τις ακρότητες των πρώτων υπερρεαλιστών,δεδομένης της γνωστής ψυχοπάθειας του ποιητή του "Πιερότου".

Ο Καρυωτάκης πολλές φορές κι ο Καβάφης συχνότερα απελευθερωμένοι από τους καθιερωμένους γλωσσικούς κλοιούς και μη απορρίπτοντας τη χρήση της καθαρεύουσας όταν αυτή θα

δημιουργούσε το επιθυμητό ποιητικό κλίμα,οδηγήθηκαν σε έναν δραματοποιημένο σαρκασμό που εκφράζει δηλαδή την διάσταση ανάμεσα στην αίσθηση και το αίσθημα.Ο σαρκασμός αυτός έντονος ή διακριτικός στις "Σάτιρες"του Καρυωτάκη συχνά παίρνει και πολιτικοκοινωνικές αποχρώσεις.(στο Μιχλιό,τηνΩδή στον Κάλβο,στους Δημοσίους υπαλλήλους κλπ) οπως για παράδειγμα.

Ωραίο φρικτό κι απέριττο τοπίον
ελαιογραφία μεγάλου διδασκάλου
αλλά του λείπει μια σειρά ερειπίων
κι η επίσημη αγχόνη του Παγκάλου..

Ή το άλλο γιά το αμερικάνικα άγαλμα της Ελευθερίας.

Πεταλούδες χρυσές οι Αμερικάνοι
λογαριάζουν πόσα δολλάρια κάνει
το υπερούσιο μέταλλό του...

Όλα αυτά είναι η διαμαρτυρία του ανρώπου που συνθλίβεται κάτω από τις μυλόπετρες μιας σκληρής πραγματικότητας. Σ'ένα μάλιστα πεζογράφημάτου,στην "Κάθαρση" αφήνει τον διακριτικό κλαυσίγελω και βγάνει σπαραχτικά την κραυγή του."Κενάγιες.Το φωμί της εξορίας με τρέφει.Κουρούνες χτυπούν τα τζάμια της κάμαρής μου.Και σε βασανισμένα στήθη χωρικών βλέπω να δυναμώνει η πνοή που θα σας σαρώσει".Αυτός δεν είναι πλασμένος γιά αγώνες κι ας χτυπούν οι κουρούνες τα τζάμια του.Επαφίεται στον πατριωτισμό των άλλων να φέρουν την περιπόθητη κοινωνική αλλαγή.

Την άποψη αυτή έρχεται να επιβεβαιώσει και ο Γρυπάρης που απαντώντας στο ερώτημα του Κωστή Μπαστιά για λογαριασμό της εφημερίδας "Πρωΐα" είπε."Εγώ νομίζω ότι οι ποιηταί κα και οι συγγραφείς μας δεν μένουν καθόλου ξένοι από το κοινόν.Αν προσέξετε θα ιδείτε ότι κάθε εποχή βρίσκει τον αντιπρόσωπό της.Παλαιότερα τον ευρήκε στον Καβάφη,έπειτα στ στον Βάρναλη.Τελευταία στον Καρυωτάκη".Κι ο Κλέων Παράσχος έγραψε πως ο Καρυωτάκης "είναι ο ποιητής για τον οποίο μπορούσε να υπερηφανεύεται όσο γι'άλλον κανέναν η γενεά μας."

Ο Καρυωτάκης λοιπόν εκφράζει ποιητικά την δύσκολη και αλλοπρόσαλλη εποχή του.Απαισιοδοξεί και σατιρίζει.Δεν ξεκινάει από την απελπισία για ν'αρνηθεί την πραγματικότητα. Αλλά από την πραγματικότητα φτάνει στην απελπισία και στον δραματικό σαρκασμό.Δικαιωματικά επιβιώνει μέσα στην πνευματική μας παράδοσηκαθώς εκφράζει την ανθρώπινη αλλά και την εθνική συνείδηση σε μια εποχή ηθικής καθίζησης και ψευδεπίγραφων ιδανικών. Λίγο πριν βάλει το περίστροφο στην καρδιά έγραψε."Πληρώνω για όσους καθώς εγώ δεν έβλεπαν κανένα ιδανικό στη ζωή τους,έμειναν πάντα έρμαια των διαταγμών τους κι εθεώρησαν την ύπαρξή τους παιχνίδι χωρίς ουσία."Είναι μια σκληρή αυτοκριτική διαποτισμένη από τον παραλογισμό του επικείμενου θανάτου του.Ενός θανάτου που σωστά ειπώθηκε ήταν ένα φτύσιμο του κόσμου και γι'αυτούς που ποινικοποιώντας την εντιμότητά του και τις προθέσεις του να υπηρετεί τον τόπο τον καταδίκασαν να περιφέρεται για 32 όλες κι όλες μέρες-τόσο άντεξε- στην Πρέβεζα με τους λερούς ασήμαντους δρόμους με τα λαμπρά μεγάλα ονόματά τους.

Τελειώνοντας πρέπει ν'απαντήσουμε σ'ένα ερώτημα που ανακύπτει στον καθένα μας.Εντάξει, ο Καρυωτάκης επηρέασε.Εκείνος δεν είχε πρότυπα,Δεν επηρεάστηκε,Τις απόψεις όλων των μελετητών του Καρυωτάκη πάνω σ'αυτό το θέμα κωδικοποίησε κατά κάποιον τρόπο ο Μάριο Βίττι σ'ένα άρθρο του (εφ.Βήμα 7-Ι-1973)όπου διαβάζουμε."Σχετικά με τις επιδράσεις που ο Καρυωτάκης δέχτηκε δεν βρεθήκαμε μπρός σε εκπλήξεις ανατρεπτικές,μόνο που τώρα μερικές αόριστες βεβαιώσεις ή εντυπώσεις μετατράπηκαν σε όσο γίνεται πιο τεκμηριωμένες διαπιστώσεις.Ο Μαλακάσης στα παλιότερα και ο Φιλύρας αργότερα άφησαν ίχνη στην

ποιητική γλώσσα του Καρυωτάκη. κι από τους ξένους ο Λαφόργκ και ο Καρκό.""Δεν υπάρχει αμφιβολία"συνεχίζει ο Βίιτ"πως μερικοί τρόποι,κάποιες εκφράσεις,ακόμη και ορισμένοι σχηματισμοί λέξεων μεταβαίνουν από τον Φιλύρα στον Καρυωτάκη,κι από τον Καρυωτάκη στον Σεφέρη.Εκείνο όμως που καθιστά πραγματοποιήσιμη την μη σκόπιμη μεταβίβαση αυτή είναι οι κοινές προϋποθέσεις".

Ο βαθυστόχαστος μελετητής του Ρώμου Φιλύρα Σήφης Κόλλιας επισημαίνει εξάλλου ότι ο Καρυωτάκης υπήρξε μαθητής του Φιλύρα και δέχτηκε την επίδρασή του,άσχετα αν στη συνέχεια χάραξε δική του πορεία.Ο Καρυωτάκης που ήταν εφτά χρόνια μικρότερος στις "Υποθήκες"του έχει κι ένα ωραίο τετράστιχο για εκείνον.

Λσε τα γύναια και το μαστρωπό
Λαό σου,Ρώμε Φιλύρα
σε βάραθρο πέφτοντας αγριωπό
κράτησε σκήπτρο τη λύρα.

Για σκήπτρο κράτησε τη λύρα κι ο Καρυωτάκης.Πάντα με ειλικρίνεια.Μια οδυνηρή συχνά ειλικρίνεια που επαληθεύτηκε με την αυτοκτονία του.Αλλά η αυτοκτονία του δεν προσδιορίζει το ποιητικό του βελληνεκές-όπως θέλησαν μερικοί επικριτές του να πούνε. Στάθηκε μόνο σαν ερέθισμα του κοινού να γνωρίσει την ποίησή του.Και βέβαια γνωρίζοντάς την,την έκαμε αποδεκτή .

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε πως ο Καρυωτάκης παρά την έμφυτη μελαγχολική του διάθεση,την συχνή επίκληση του θανάτου και τελικά τον εναγκαλισμό του μ'αυτόν έξέφρασε με παλμό και πάθος πολλές απόψεις της ζωής,οριοθετώντας ποιητικά την εποχή του.Κι αυτό λίγο δεν είναι.

A/3

Α΄ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Επιστήμης - Φιλοσοφιας και Τεχνης

10-12 Απριλίου 1992

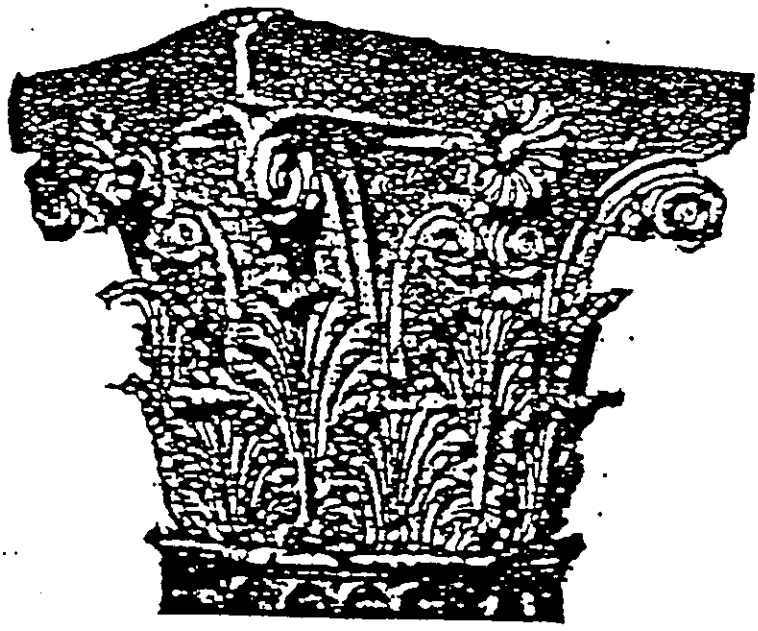

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑΝΝΗ Α. ΠΟΤΤΑΚΗ

ΘΕΜΑ

"Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ"

Οι σχέσεις της Πολιτικής με την Επιστήμη, τη Φιλοσοφία και την Τέχνη

Εισήγηση ΓΙΑΝΝΗ Α. ΠΟΤΤΑΚΗ

Απο την εποχή του Αριστοτέλη γνωρίζουμε, ότι οι κανόνες που διέπουν τη λειτουργία της Κοινωνίας, είναι διαφορετικοί απο τους κανόνες, που διέπουν τη λειτουργία της Φύσης. Είναι γνωστή η περίφημη φράση του: "Η Φύση είναι έτσι, και όχι αλλοιώς. Η Κοινωνία είναι έτσι, όπως είναι. Θα μπορούσε όμως να ήταν και αλλοιώς".

Η φράση αυτή, μαζί με τη φράση του Καρτέσιου "Natura non facit saltus", "η φύση δεν κάνει πηδήματα", αποτελούσαν τους πόλους, πάνω στους οποίους στηρίχτηκε η βασική διαπίστωση."Στη Φύση επικρατούν οι κανόνες της αιτιοκρατίας. Στην Κοινωνία και το άτομο οι κανόνες της Ελευθερίας".

Στον αιώνα μας, τα πράγματα έγιναν πολύ πιο περίπλοκα. Είναι γιατί η γνώση μας για τη Φύση, την Κοινωνία και τον Ανθρωπο εμπλουτίστηκε σημαντικά.

* *

Διαπιστώσαμε, ότι οι κανόνες της αιτιοκρατίας δεν ισχύουν σε ολόκληρο το φυσικό κόσμο. Αναγκαστήκαμε, για να μελετήσουμε καλύτερα τη Φύση να την τριχοτομήσουμε. Σε μικρόκοσμο, κόσμο και μακρόκοσμο (το Σύμπαν).

Στο Μικρόκοσμο ισχύει η αρχή της απροσδιοριστίας, η στατιστική παρακολούθηση των φαινομένων, που οδήγησαν στην ανάπτυξη της κβαντικής μηχανικής και πρόσφατα της κβαντικής χρωμοδυναμικής. Στον Κόσμο, που βλέπουμε γύρω μας, η Μηχανική του Νεύτωνα διατηρεί την ισχύ της. Στο Σύμπαν κρατούσα είναι η γενική θεωρία της Σχετικότητας, που ξεκίνησε απο τον Αινστάιν.

* *

Η εικόνα εξ άλλου που είχαμε για τον άνθρωπο, υπέστη κι αυτή σημαντική αλλαγή. Η ανακάλυψη απο το Φρόυντ του "ασυνείδητου", ήρθε να προσθέσει ένα ακόμα πλήγμα στον ανθρώπινο ναρκισσισμό.

- Πίστευε ο άνθρωπος, ότι είναι το κέντρο του σύμπαντος. Οτι όλα κινούνται γύρω απ'αυτόν. Μέχρι που ο Γαλιλαίος τον προσγείωσε στην πραγματικότητα. Είναι ο ίδιος που κινείται γύρω απο τον εαυτό του και γύρω απο τον ήλιο, όχι αντίστροφα....

- Πίστευε ότι είναι το στολίδι, η κορωνίδα της δημιουργίας, κάτι ξεχωριστό απο τα υπόλοιπα όντα. Μέχρι που ο Δαρβίνος μίλησε για την εξελικτική πορεία του ανθρώπου, απο την ίδια ρίζα και με την ίδια προιστορία. Του ζώου....

- Πίστευε ότι, τουλάχιστον, είναι κυρίαρχος του εαυτού του. Οτι η ζωή του, οι επιλογές του, η ιστορία του, εκτυλίσσονται κάτω απο την ενσυνείδητη βούληση του. Μέχρι που ο Φρόυντ, αποκάλυψε πως, ό,τι αποκαλούμε "συνειδητό", είναι η κορυφή του παγόβουνου.

Κάτω απ'αυτό, βρίσκεται ο χώρος του ασυνείδητου, χεμάτος ορμές, παραστάσεις, εικόνες απωθημένες, χώρος άγνωστος, που επιρρεάζει και πολλές φορές προσδιορίζει τις σκέψεις, τις πράξεις και τις επιθυμίες μας.

* *

Η τριχοτόμηση της Φύσης, η διάσπαση του ατόμου, η αποκάλυψη του "ασυνείδητου", πλάι στο συνειδητό χώρο της ύπαρξης μας, προκάλεσαν έκρηξη χνώσης, και επιθυμία νέων αναζητήσεων.

Πολλοί σύχχρονοι οικονομικοί επιστήμονες σε μια προσπάθεια συσχέτισης της αρχής της απροσδιοριστίας με την αρχή της ελευθερίας, έχουν αποδυθεί σε μια νέα αναζήτηση. Θεωρούν την κοινωνία σαν ένα σώμα και το άτομο σαν τα μικρά σωματίδια, τα κβάντα, αυτού του σώματος. Οπως τα σωματίδια στο μικρόκοσμο, έτσι και τα άτομα στην Κοινωνία, δεν ενεργούν με τον ίδιο τρόπο.

Προσπαθούν, λοιπόν, να βρουν αντίστοιχες με τον μικρόκοσμο συζυγείς μεταβλητές, για να μπορέσουν να μετρήσουν με πιθανότητα, με προσέγγιση λάθους και στατιστικά, τη συμπεριφορά των ατόμων. Και έτσι, να μπορέσουν όχι μόνο να "ερμηνεύουν", αλλά και να "προβλέπουν" τη συμπεριφορά της μάζας, κάτω απο ορισμένες συνθήκες. Υπάρχουν Κυβερνήσεις, που χρηματοδοτούν αυτή την προσπάθεια, η οποία γίνεται μέσα απο μεγάλους οργανισμούς.

Οι θεωρίες εξ άλλου της συμμετρίας και υπερσυμμετρίας, των χορδών και υπερχορδών, είναι προσπάθειες για μια γενική θεωρία ερμηνείας του μικρόκοσμου, του κόσμου και του σύμπαντος, που θα περιλάβει το τυχαίο, το απροσδιόριστο, το αιτιατό, το σχετικό. Μια θεωρία πάντως, που θα περιλάμβανε εκτός αυτών και την Κοινωνία και τον Ανθρωπο, και το αυθόρμητο, και την ελευθερία της βούλησης και την ξεχωριστή λογική του ασυνείδητου, φαίνεται καθαρά ουτοπία.

Γι'αυτό εξακολουθεί να έχει, και ίσως έχει περισσότερο απο κάθε άλλη φορά αξία, η γνώση του τρόπου δομής και λειτουργίας του κάθε χώρου, και των κανόνων που διέπουν την ανθρώπινη προσπάθεια,

- να αναζητήσει τις πρώτες αρχές και τον τελικό σκοπό με τη Φιλοσοφία,

- να προσεγγίσει την Αλήθεια με την Επιστήμη,

- την Αρετή με την Ηθική,

- την Υπέρβαση με τη θρησκεία,

- την Ομορφιά με την Τέχνη

- και τη δημιουργία μιας Κοινωνίας Πολιτών, που θα βασίζεται στις αρχές της Ισότητας, της Δημοκρατίας, της Δικαιοσύνης, και της Ελευθερίας, με την Πολιτική.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η έννοια της Πολιτικής στην αρχαία Αθηναική Δημοκρατία συνδέεται άρρηκτα με την έννοια του "πολίτη" και της "πόλης".

"Πόλις οι πολίτες". Η Κοινωνία των ελεύθερων και ανεξάρτητων πολιτών. Κυρίαρχος δεσμός δεν είναι ο τοπικός, ο γεωγραφικός, αλλά ο πολιτικός, ο ανθρώπινος.

"Πολίτης", ο μετέχων κρίσεως και αρχής. Μετέχει άμεσα και προσωπικά στην άσκηση της εξουσίας και την απονομή της Δικαιοσύνης. Οταν αδυνατεί, αναπληρώνεται με εκπρόσωπο. Δεν αντικαθίσταται απο αντιπρόσωπο. Η έννοια του επαγγελματία πολιτικού και του επαγγελματία δικαστή ήταν άγνωστος.

Εκλέγεται με ψήφο, με κλήρο, ή με διαδοχική εναλλαγή στα αξιώματα, με βάση τη φυλή και το ημερολόγιο.

Απο την εποχή της φεουδαρχίας, κυρίαρχο στοιχείο της πόλης είναι η γεωγραφική της θέση, και δεσμός των κατοίκων της, ο τοπικός. Η πόλις των Αθηναίων, έγινε η πόλη των Αθηνών.

Απο την επικράτηση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, ο πολίτης μετέχει στην άσκηση της εξουσίας, έμμεσα μεν, δια των αντιπροσώπων του, άμεσα δε, κάθε τέσσερα χρόνια, 1', μυστικά, κρυφά, πίσω απο το παραβάν.

Οι σκέψεις που ακολουθούν για τις σχέσεις της Πολιτικής με την Επιστήμη, τη Φιλοσοφία, την Τέχνη αναφέρονται στην Πολιτική με το ουσιαστικό της περιεχόμενο.

Τη συλλογική δημιουργία της Κοινωνίας ελεύθερων και ανεξάρτητων πολιτών, που μετέχουν άμεσα και ισότιμα στις αποφάσεις που τους αφορούν, με βάση τη δημοκρατική αρχή της πλειοψηφίας, και στόχο την Κοινωνική Δικαιοσύνη και την Ελευθερία.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Με την Επιστήμη αναζητούμε την Αλήθεια. Στη Φύση, στην Κοινωνία, στο Ατομο. Ο δρόμος που ακολουθούμε, δεν είναι ο ίδιος. Τα μέσα που χρησιμοποιούμε είναι διαφορετικά.

Η αναζήτηση της αλήθειας στο χώρο των Κοινωνικών Επιστημών, έχει συνήθως να αντιμετωπίσει τη συσκότιση που προκαλεί η ιδεολογία. Πρόκειται για την εκλογίκευση της πραγματικότητας. Ο,τι κάθε φορά εφαρμόζεται, θεωρείται ως αποτέλεσμα της "φυσικής" εξέλιξης των πραγμάτων. Ως η μόνη δυνατή επιλογή! Ενώ πρόκειται για το αποτέλεσμα της "ιστορικής" εξέλιξης των πραγμάτων. Που "θα μπορούσε να ήταν κι αλλοιώς", για να θυμηθούμε τη φράση του Αριστοτέλη, με την οποία αρχίσαμε.

Στο χώρο της ψυχανάλυσης, αναζητείται όχι η γενική αλήθεια, η κοινά παραδεκτή αλήθεια, αλλά "η αλήθεια του αναλυόμενου". Η αλήθεια αυτή αναδύεται, στο μέτρο που ενισχύεται το "εγώ" του. Στο μέτρο που βρίσκει το θάρρος να ανακαλέσει απο το χώρο του ασυνείδητου, ό,τι έχει εκεί απωθηθεί, και να εκφράσει τις ατομικές του επιθυμίες και τα προσωπικά του συναισθήματα, που αντιμάχονται ό,τι η κοινωνία επιβάλλει, προσδοκά ή ανέχεται.

Η αλήθεια, λοιπόν, της ατομικής ψυχής είναι πολλές φορές μια αλήθεια ενάντια στην αλήθεια της πλειοψηφίας.

Αλλά και ό,τι συνήθως θεωρούμε αλήθεια, που προσδιορίζει την ατομική, την πολιτική και κοινωνική συμπεριφορά, δεν είναι αρκετές φορές τίποτα άλλο, παρά ένας μηχανισμός συσκότισης της αλήθειας, που λειτουργεί με τη μορφή της προβολής.

Για να ικανοποιηθούν π.χ. ένστικτα επιθετικότητας, μίσους, εκδίκησης, που φέρουμε μέσα μας "προβάλλονται" στον άλλο. Πείθουμε τον εαυτό μας ότι κινδυνεύουμε απο την επιθετικότητα, το μίσος, το πάθος για εκδίκηση, που έχει ο άλλος εναντίον μας.

Και αρχίζει τότε ένας αμείλικτος πόλεμος εναντίον του άλλου, χεμάτος δολιότητα, πανουργία ή και βιαιότητα! Σε ποιό βαθμό "προβάλλουμε" στον άλλο τα δικά μας αρχέγονα συναισθήματα, για να νομιμοποιηθούμε στην ικανοποίηση τους, πόση "αλήθεια" κρύβουν τέτοιου είδους "αλήθειες", είναι ζήτημα, που πρέπει να αντιμετωπίζεται με εξαιρετική προσοχή.

Στο χώρο της Φύσης η αναζήτηση της Αλήθειας και η επαλήθευση της θεωρίας γίνεται με το πείραμα.

Στην Πολιτική υπάρχει χώρος για την απόδειξη της ορθότητας της μιας ή της άλλης πολιτικής πρότασης; Υπάρχει χώρος επαλήθευσης της ορθότητας μιας μελλούμενης πολιτικής πράξης με το πείραμα; Οταν μάλιστα, πέρα απο την ποιοτική, υπάρχει και ποσοτική διαφορά με πάμπολλες παραμέτρους και πολλούς αστάθμητους παράγοντες;

Στην είσοδο της Ακαδημίας του Πλάτωνα υπήρχε η επιγραφή: "Ουδείς αγεωμέτρητος εισίτω μου την στέγην". Ο Αριστοτέλης σχολιάζει με πολύ καυστικό τρόπο όσους αξιώνουν ακριβείς αποδείξεις στην Πολιτική. Στα Ηθικά Νικομάχεια γράφει:

> "Ενα καλλιεργημένο μυαλό, ζητάει αποδείξεις, εκεί που η φύση του πράγματος, του αντικειμένου το επιδέχεται".

Η φύση του πράγματος. Η φύση της πολιτικής πράξης. Αυτή όμως στηρίζεται στην επιλογή. Που είναι αποτέλεσμα στάθμισης. Των υπέρ και των κατά. Του λόγου και του αντίλογου. Των επιχειρημάτων της μιας και της άλλης πλευράς. Των υποσχέσεων που έδωσε και τήρησε. Της συνέπειας και της συνέχειας λόγων και έργων. Και δεν ταιριάζει η φύση του πράγματος με τη μαθηματική απόδειξη.

Τι αξία θα μπορούσε να έχει η ψήφος σε ένα μαθηματικό ή ευρύτερα σ'ένα επιστημονικό πρόβλημα;

Το 2 + 2 = 4 διατηρεί την αξία του, έστω κι αν όλοι οι μαθητές μιας τάξης ψηφίσουν 2 + 2 = 5!

Η αποδοχή των αποφάσεων της πλειοψηφίας, γίνεται στο όνομα της δημοκρατικής αρχής λειτουργίας της Πολιτείας. Δεν γίνεται στο όνομα της Αλήθειας, που ενδεχόμενα περιέχουν! Την αλήθεια της πλειοψηφίας μπορώ να την αρνηθώ, την εφαρμογή της απόφασης, όχι!

Η αναζήτηση της Αλήθειας δεν ήταν ποτέ στην πορεία της ανθρωπότητας μια διαδικασία χωρίς κινδύνους και κόστος. Αντίθετα μάλιστα.

- Στο μύθο των Πρωτοπλάστων, στοίχισε την απώλεια του Παράδεισου,
- στο μύθο του Πύργου της Βαβέλ, στοίχισε τη δυνατότητα επικοινωνίας και συνεννόησης,
- στο μύθο του Οιδίποδα, οδήγησε στην απώλεια της όρασης, και
- στο μύθο στη Σφίγγας, οδήγησε στην απώλεια της ζωής.

Δεν μοιάζει η αναζήτηση της αλήθειας, η απόκτηση της γνώσης, με τη συσσώρευση πλούτου. Η γνώση γκρεμίζει πεποιθήσεις και ιδέες που έχουμε για τον εαυτό μας, για τους άλλους, για την κοινωνία που ζούμε. Και η καταστροφή αυτή είναι γεμάτη αγωνία και πόνο. Η συσσώρευση πλούτου είναι διαδικασία πρόσθεσης. Κρατάς αυτό που έχεις και προσθέτεις. Η συσσώρευση γνώσης είναι μια διαδικασία αφαίρεσης και αντικατάστασης. Χάνεις κάθε στιγμή αυτό που έχεις και πρέπει να το ξαναχτίσεις.

Η προσπέλαση εξ άλλου της Αλήθειας στη Φύση, την Κοινωνία, το Ατομο δεν γίνεται ούτε απο τους ίδιους δρόμους, ούτε με τα ίδια μέσα.

Οποτε αγνοήθηκε η ιδιαιτερότητα του κάθε χώρου και επιχειρήθηκε η εφαρμογή των κανόνων του ενός στον άλλο, η ανθρωπότητα βρέθηκε μπροστά σε αδιέξοδα, και είχε τραυματικές εμπειρίες.

Οταν επιχειρήθηκε π.χ. να εφαρμοσθούν στο χώρο της Επιστήμης οι αρχές της πλειοψηφίας, που διέπουν το χώρο της πολιτικής, οδήγησαν στην τραγωδία του Γαλιλαίου. Επρεπε, επειδή η πλειοψηφία ήθελε ο ήλιος να γυρίζει γύρω απο τη γη, να το αποδεχθεί και η Επιστήμη!

Αντίστροφα, όταν και όποτε επιχειρήθηκε να παραχνωρισθούν οι αρχές της πλειοψηφίας που διέπουν το χώρο της πολιτικής, και με την επίκληση των αρχών της Επιστήμης, του κύρους της, να εφαρμοσθούν επιλογές που ήταν καθαρά πολιτικές, το αποτέλεσμα ήταν ολοκληρωτισμός και βιαιότητα της σκέψης και της πράξης.

Εχει ο άνθρωπος το μοναδικό προνόμιο να φωτογραφίζει στη σκέψη του, τη μελλούμενη πράξη του. Το προνόμιο της Probehandeln im Denken, όπως λέει ο Φρόυντ. Της δοκιμής της μελλούμενης πράξης μέσα στη σκέψη. Και μέσω της σκέψης. Εχει το προνόμιο να απαντά στα ερεθίσματα όχι ομοιότυπα και αντανακλαστικά, όπως το ζώο, αλλά ανάλογα με τη γνώση και την πείρα του. Οχι άμεσα, αλλά με χρονική απόσταση που του επιτρέπει, προτού ενεργήσει, να μετρά τις συνέπειες. Να προβλέπει τα αποτελέσματα. Να κρίνει. Να ανακαλεί στη μνήμη του παραστάσεις. Να συγκρίνει ομοιότητες και διαφορές. Να σταθμίζει.

Ομως: Ο χώρος της πράξης δεν μπορεί να γίνει ολοκληρωτικά προβλέψιμος, σε όλες τις συνέπειες που θα προκύψουν! Ο χώρος του ασυνείδητου δεν μπορεί να γίνει ολοκληρωτικά προσπελάσιμος και τμήμα του συνειδητού. Ο χώρος της θεωρίας θα προχωρεί μέσα απο ατέλειες και λάθη. Και στη Φύση, και στην Κοινωνία και στο Ατομο, θα υπάρχει πάντα ένας χώρος αγνώστου. Η αλήθεια θα είναι πάντα η πορεία προς την Αλήθεια!!

Είναι καλό να το γνωρίζουμε για να αποφεύγουμε τους φανατισμούς.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ και ΤΕΧΝΗ

Θα επιχειρήσω να προσεγγίσω τις ομοιότητες της Πολιτικής πράξης με την τέχνη και ταυτόχρόνα τις διαφορές τους απο δύο πλευρές.

Απο την πλευρά του ορίου για να απαντήσω στο ερώτημα: Είναι η Πολιτική, η Τέχνη του εφικτού;

Και απο την πλευρά της σχέσης δημιουργήματος και δημιουργού, για να απαντήσω στο ερώτημα: Ποιά αξία έχει το πρωτότυπο και ποιά το αντίγραφο στην Τέχνη και την Πολιτική;

Την αίσθηση του ορίου, την έχεις έντονη στη ζωή. Την έχεις έντονη και στην Τεχνη. Στην αρχαία τραγωδία π.χ., Ο πρωταγωνιστής ξέρει ότι στη δράση του υπάρχει πάντα ένα όριο. Γνωρίζει την ύπαρξη του αλλά δεν γνωρίζει τη θέση του. Που κάθε φορά βρίσκεται. Πόσο κοντά στο όριο είναι και δρά. Ξέρει ότι, αν το υπερβεί τελεί "ύβριν", η οποία αναπόδραστα επιφέρει "κύρωση". Και το δράμα κορυφώνεται ακριβώς κατά την υπέρβαση του ορίου. Οταν ο Οιδίποδας π.χ. σκοτώνει το Λάιο, τον πατέρα του, και παίρνει σύζυγο τη μητέρα του...

Και στην Πολιτική υπάρχει έντονη η αίσθηση του ορίου. Ο πολιτικός οφείλει να γνωρίζει ότι το όριο υπάρχει. Οφείλει να γνωρίζει τι θα συμβεί, αν το υπερβεί. Πολύ περισσότερο, που εδώ η κύρωση δεν αφορά μόνο τον ίδιο! Γι'αυτό συνήθως δίνει τη μάχη "εντός των ορίων". Διακρίνει το επιθυμητό απο το εφικτό. Και επιχειρεί το τελευταίο.

Αν δει συνεπώς κανείς την Πολιτική και την Τέχνη, απο την πλευρά του ορίου, και των συνεπειών της υπέρβασης του, θα καταλάβει γιατί πολλοί μιλάνε για την Πολιτική ως την "Τέχνη του εφικτού". Την Τέχνη δηλαδή της μη υπέρβασης του ορίου...

Υπάρχει όμως μια ένσταση. Το τι είναι εφικτό, δεν είναι αντικειμενικά δεδομένο. Γιατί και η πραγματικότητα δεν είναι στατική. Είναι διαρκής κίνηση! Περιλαμβάνει και τη δυνατότητα. Και την πιθανότητα. Εξαρτάται γι'αυτό απο την Πολιτική, με τη γνήσια πολιτική πράξη, να διευρύνει κάθε φορά τα όρια του εφικτού. Να καθιστά πραγματικότητα τη δυνατότητα και την πιθανότητα που κρύβει μέσα του το πραγματικό, ώστε στο βάθος του χρόνου να σμίγει το εφικτό με το πραγματικό. Να λυτρώνονται και να ικανοποιούνται τα όνειρα.

Για τη σχέση τώρα του δημιουργού με το έργο του. Του καλλιτέχνη με το έργο τέχνης. Του πολιτικού με την πολιτική πράξη.

Απο την εποχή του Σωκράτη ξέρουμε ότι άλλο γνώμη και άλλο έννοια. Η γνώμη έχει την ελευθεριότητα της. Η έννοια έχει αυστηρούς προσδιορισμούς, που προχωρούν απο το γένος στο είδος.

Απο την εποχή του Πλάτωνα εξ άλλου γνωρίζουμε, ότι άλλο "έννοια" και άλλο "ιδέα". Ιδέα είναι το άφθαρτο, το αναλοίωτο, το πρότυπο, το αρχέτυπο. Το μέτρο σύγκρισης του πραγματικού. Η αξία που κρίνει την πραγματικότητα.

Ο θεράπων της Επιστήμης κινείται συνήθως στο χώρο των εννοιών! Ο φιλόσοφος κινείται συνήθως στο χώρο των ιδεών, των σκοπών, των πρώτων αρχών! Ο καλλιτέχνης δημιουργεί! Το έργο τέχνης δεν είναι μια πιστότερη περιγραφή της αντίστοιχης έννοιας, ή μόνο μια προσπάθεια καλύτερης προσέγγισης της ιδέας του ωραίου. Είναι δημιουργία!

Και για την Πολιτική, η Δικαιοσύνη, η Ισότητα, η Ελευθερία δεν είναι μόνο έννοιες, ιδέες, ή αξίες. Είναι δημιουργίες!! Υπάρχουν, στο μέτρο και στο βαθμό που δημιουργούνται!

Η γνήσια Πολιτική πράξη και η γνήσια Τέχνη είναι δημιουργίες. Και σ'αυτό ομοιάζουν. Μοιάζουν επίσης, στο ότι και οι δυό δεν διδάσκονται. Μαθαίνονται στην πράξη. Μαθαίνεις να τραγουδάς, τραγουδώντας. Ασκείς τις ικανότητες σου, συμμετέχοντας στα κοινά. Διαφέρουν όμως, ριζικά στη σχέση δημιουργήματος και δημιουργού. Το έργο τέχνης συνδέεται άρρηκτα με τον δημιουργό του. Για να είναι γνήσιο, πρέπει να έχει τη δική του σφραγίδα. Οι απομιμήσεις και τα αντίγραφα στερούνται συνήθως της όποιας αξίας!

Στην Πολιτική, γνήσια πολιτική πράξη είναι εκείνη που μπορεί να αποσυνδέεται απο το δημιουργό και να γίνεται δημιούργημα του λαού. Οπως στην παιδεία, το πρόβλημα δεν είναι να μιλήσει ο δάσκαλος, αλλά ο μαθητής, όπως στην ψυχανάλυση το πρόβλημα είναι να μιλήσει ο αναλυόμενος και όχι ο αναλυτής, έτσι και στην πολιτική πράξη το πρόβλημα είναι να μιλήσει και να πράξει ο πολίτης.

Ο Λάο Τσου, κινέζος φιλόσοφος, περισσότερα απο 500 χρόνια πριν απο τη γέννηση του Χριστού είχε πει για τον πολιτικό ηγέτη:

"Απο τον ηγέτη που μισώ, καλύτερος είναι αυτός που φοβάμαι. Απο τον ηγέτη που φοβάμαι, καλύτερος είναι αυτός που τιμώ και σέβομαι. Απο τον ηγέτη που τιμώ και σέβομαι, καλύτερος είναι αυτός, που όταν γίνεται το έργο, ο απλός πολίτης μπορεί να πει: "Αυτό το έκανα εγώ".

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η μορφή της οργάνωσης και ο τρόπος λειτουργίας της Κοινωνίας και των θεσμών της είναι το αποτέλεσμα της αποδοχής, συνειδητής ή όχι, φιλοσοφικών επιλογών, που θα μπορούσαν να σχηματοποιηθούν σε δύο μεγάλα ρεύματα.

Ι. Το ένα έχει τη φιλοσοφική του θεμελίωση στον Πλάτωνα: Είναι το γνωστό σχήμα του Δυισμού. Της διάκρισης Ιδέας και Ύλης (στην οποία αντιστοιχούν και άλλα ζεύγη του δυισμού, όπως Ουρανός - Γη, Πνεύμα -Σώμα, κ.λπ.). Για τη σύνδεση τους ο Πλάτων χρησιμοποιεί, στη μεν θεωρία την έννοια της "μέθεξης", στη δε πολιτική πράξη, -ως αγωγό ροής της Αλήθειας και της Γνώσης απο τα "έξω" και τα "πάνω" που βρίσκεται, προς τα "κάτω", προς το Λαό-, τους "βασιλικούς άνδρες", τους φιλοσόφους δηλαδή που κυβερνούν ή τούς κυβερνήτες που φιλοσοφούν.

Οι φιλόσοφοι που κυβερνούν, ή οι κυβερνήτες που φιλοσοφούν, ως πολιτικοί ηγέτες του λαού που αντλούν την Αλήθεια και τη Γνώση απο τον κόσμο των Ιδεών και την μεταφέρουν στο λαό, αντικαθιστούν τον Προμηθέα της μυθολογίας και της δραματολογίας, που επιχειρεί να μεταφέρει το φως απο τους 12 θεούς του Ολύμπου στο λαό, και το Μωυσή της θρησκευτικής παράδοσης, που μεταφέρει και πάλι στο λαό τις 10 εντολές.

Και μπορεί τα πρόσωπα και οι ιδιότητες τους να αλλάζουν, το σχήμα, όμως, παραμένει το ίδιο. Μεταφορά της Αλήθειας και της Γνώσης απο τα "έξω" και τα "πάνω" προς το Λαό, μέσω ενδιάμεσου φορέα.

Το παράδοξο είναι ότι στο ίδιο σχήμα λειτούργησε και το λενινιστικό μοντέλλο οργάνωσης. Η θεωρία που κατέχει την Αλήθεια και τη Γνώση, ως πομπός, το Κόμμα ενδιάμεσα , -και όχι όλο!-, ως πρωτοπορία της εργατικής τάξης, που μπορεί να ερμηνεύει τη θεωρία και να στέλνει ως αγωγός εντολές περί του πρακτέου, να κατεβάζει "γραμμή", και κάτω, και πάλι ο λαός!

II. Το άλλο σχήμα, το συμμετοχικό, έχει τη φιλοσοφική του θεμελίωση στο έργο του Αριστοτέλη και τις ιστορικές του ρίζες στην αρχαία Αθηναϊκή Δημοκρατία.

Ο Αριστοτέλης επιχειρεί μια καυστική κριτική στο έργο του Πλάτωνα και σ'αυτό το σημείο. "Είχαμε ένα κόσμο, τον κόσμο των συγκεκριμένων πραγμάτων. Ο Πλάτωνας τον διπλασίασε μάταια". Αυτή τη διάσπαση, και την εν συνεχεία σύνδεση με την έννοια της "μέθεξης", αρνείται ο Αριστοτέλης. Στη θέση της "μέθεξης" εισάγει την έννοια της "ενδελέχειας". Εντελώς έχειν. Τα έχει όλα!

Στο "ένυλο είδος" υπάρχει το "δυνάμει ον", και το "ενεργεία ον". Ο ρόλος της Πολιτικής είναι να αφυπνίζει την κρυμμένη στον καθένα δυνατότητα. Να την κάνει ενέργημα. Να ξυπνάει μέσα στο δάσκαλο το μαθητή και μέσα στο μαθητή το δάσκαλο. Να κάνει τον καθένα να νοιώθει τη χαρά, ότι έχει κάτι να πεῖ, και την ικανοποίηση της συμμετοχής στην πολιτική πράξη, που είναι πράξη δημιουργίας. Πράξη, που έχει μέσα της τη δύναμη να ενεργοποιεί το ηφαίστειο της ανθρώπινης ύπαρξης και το ηφαίστειο που κρύβει η Κοινωνία στα σπλάχνα της.

Στην Ιστορία της ανθρωπότητας, η μία μετά την άλλη, οι Κοινωνίες που στηρίχθηκαν σε βασιλικούς άνδρες, σε κάστες, σε ιεραρχία της γνώσης, που εξέδιδαν χρησμούς για τα μελλούμενα και εντολές για τα πρακτέα, σε φωτισμένες πρωτοπορίες που έργο είχαν, να διαπιστώσουν την ωρίμανση των συνθηκών, εξαφανίσθηκαν. Το επίτευγμα της αρχαίας Αθηναικής Δημοκρατίας, της άμεσης συμμετοχικής δημοκρατίας διατηρεί τη γοητεία, την αίγλη και το κύρος του.

Πέτυχε, γιατί υπήρχαν δούλοι, λένε μερικοί! Πέτυχε, γιατί στηρίχθηκε στο σύνολο των ελεύθερων πολιτών, λέμε εμείς. Γιατί δούλους είχε όλη η γνωστή τότε ανθρωπότητα. Και φιλοσοφία είχε, και ιεραρχία είχε, και μάντεις είχε. Ελεύθερους, ίσους, δημοκρατικούς πολίτες δεν είχε, που να πιστεύουν ότι "των πράξεων απ'αρχής μέχρι τέλους κύριοι εσμέν", ότι "η Κοινωνία δεν έχει νόμους. Φτιάχνει νόμους", και ότι "είναι έτσι, θα μπορούσε όμως να ήταν κι αλλοιώς".

Απο την άποψη αυτή, οφείλουμε να τονίσουμε την κατεύθυνση που σηματοδοτεί η σημερινή Ευρώπη. Αφού επεχείρησε και απέτυχε να λύσει τα προβλήματα της με τη βία, τις ιερές και ανίερες συμμαχίες, των μεν κατά των δε, επανέρχεται στον γνωστό απο την αρχαία Αθηναική Δημοκρατία τρόπο διοίκησης και επιλογής. Με το αλφάβητο και το ημερολόγιο. Για ίσο χρόνο, και διαδοχικά με το αλφάβητο, όλοι αναλαμβάνουν την Προεδρία της Κοινότητας και τη διεύθυνση των υποθέσεων και συμμετέχουν στο γίγνεσθαι της αυριανής Ευρώπης.

Ελπίζουμε ότι θα είναι καλύτερο απο το παρελθόν της. Και θα συμβάλλουμε σ'αυτό. Οχι για να γίνουμε Ευρωπαίοι. Αλλά για να γίνουμε και να μείνουμε Ελληνες στην Ευρώπη. Σε μια Ευρώπη, που θα είναι το σταυροδρόμι και όχι το κωνευτήρι των Πολιτισμών.

B/10

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΜΗ

Του Βασίλη Κυριαζή

Δεν πρόκειται για μια εθνική οίηση, ούτε για μια έκρηξη πραγνολατρείας, αυτά τα λίγα, τα ελάχιστα, στα οποία θα αναφερθώ και που τα θεωρώ απαραίτητα για να θεμελιώσω τη πολύ σύντομη ομιλία μου.
Είναι παγκόσμια αποδεκτό, έχει προσκομίσει άπειρον πλήθος επιχειρημάτων και πιστούται αναμφισβήτητα από την διεθνή ιστορία του πολιτισμού και του πνεύματος, ότι πνευματική τροφός της ανθρωπότητας υπήρξε η Ελλάδα.
Η φωτεινή μορφή που έδωσε στον Άνθρωπο η αρχαία σκέψη, όπως συμβολικά αποδόθηκε από το μυθολογικό συμβολισμό του πύρινου δαυλού του Προμηθέα -φως στους σκοτεινούς τρωγλοδύτες- εκφράζεται με δυο θεμελιακές όσο και ακτινοβολούσες ιδέες: Το Λόγο και την Παιδεία.
Ο Λόγος είναι η εσωτερική δύναμη και κίνηση της ψυχής -και εν αρχή ην αυτός, κατά την ευαγγελική ρήση- είναι η εσωτερική αγωνία, μέσα στην οποία κυοφορείται η θεωρητική και καλλιτεχνική σύλληψη της πραγματικότητας. Και είναι ακόμα ο λόγος μια πρωταπόρος εκδήλωση στον κοινωνικό και ηθικό βίο των ανθρώπων.
Η ιδέα της παιδείας εξάλλου, ανακάλυψη των Ελλήνων, είναι συνυφασμένη με τον πνευματικό πολιτισμό, γιατί ο πολιτισμός, δεν μπορεί να εννοηθεί διαφορετικά, παρά σα μέσον εξανθρωπισμού και μόρφωσης του ανθρώπου.
Από την αρμονική συλλειτουργία και συστηματική καλλιέργεια αυτών των μεγάλων ιδεών αναπήδησε ο Άνθρωπος-Πολίτης. Στα απολυταρχικά καθεστώτα ο άνθρωπος είναι υπήκοος. Στις δημοκρατίες είναι πολίτης. Ενεργός, συμμετέχων, κοινωνός, φορέας και αποδέκτης ιδεών, κάτοχος του ελευθέρου βήματος και της αγοράς. Είναι αγορητής και διαμορφωτής των κοινών.
Στη χώρα αυτή γεννήθηκε η δημοκρατία και μαζί με το λόγο και την ελληνική Παιδεία, με την ελεύθερη σκέψη και τον ιδεαλισμό γέννησε τις μούσες και τις χάριτες, τις Ώρες και τις Ωκεανίδες, τις ωδές του Πινδάρου και τις Καρυάτιδες και την Ισμήνη, την Ανδρομάχη, την Ηλέκτρα, την Αντιγόνη, τις Νύμφες, τον έρωτα και την Δηιάνειρα.
Εδώ γεννήθηκε το Καλό και το Ωραίο.
Γι αυτό και ο σοφός αποφάνθηκε : Θεμελιώδεις αξίες στις οποίες ανήχθη ο ελληνικός λόγος είναι το Αληθές, το Αγαθόν, το Καλόν (Ωραίον) το Ελεύθερον, το Δίκαιο και το Μέτρον.
Ο Άνθωπος όπως εμφανίστηκε από την ελληνική σκέψη και τέχνη, ήταν ένας τελειότατος τύπος, όπως τον φαντάστηκε το ποιητικόν ιδεώδες.
Έτσι δεν άμοιρο σημασία ότι ο ορισμός πηγάζει από την ελληνική παραγωγή, δημιουργία και τελειότητα:

"Κλασικό έργο θεωρείται εκείνο που προσαρμόζεται κανονικά σε κάθε κοινό ή τουλάχιστον σε μεγάλο αριθμό κοινών και μπορεί ν'αποτελέσει πρότυπον, ενώ τα άλλα επιδέχονται πλήθος διακυμάνσεων και τροποποιήσεων, ανάλογα με τις περιστάσεις και τη μόδα".

Ο ακαδημαϊκός Κ.Ρωμαίος αναφέρει ότι η ελληνική παράδοση παρουσιάζει το αδιαίρετο και ότι η συστηματική έρευνα αποκαλύπτει ότι συνεχίζονται μέχρι σήμερα και διατηρούνται αρχαιότατες συνήθειες αλλά και ότι συνεχίζεται η ίδια ιδιοσυγκρασία, ο ίδιος εθνικός χαρακτήρας, παρόμοιες αντιδράσεις ψυχικές, πνευματικές, καλλιτεχνικές...

Εθνολογικά, ιστορικά αυτό αποδεικνύεται, στην καθημερινή όμως πρακτική αυτό συμβαίνει; Η πνευματική και καλλιτεχνική παραγωγή -ή μη παραγωγή- έχει κάποια σχέση με την κολοσσαία αυτή παρακαταθήκη, έχει καν σχέση με πνεύμα και τέχνη;

Πολιτισμός, με την εύρεία εθνογραφική του έννοια είναι το σύνθετο σύνολο που περιλαμβάνει τις γνώσεις, τις πεποιθήσεις, την τέχνη, την ηθική, το δίκαιο, τα έθιμα και κάθε άλλη ικανότητα, που απόκτησε ο άνθρωπος σαν μέλος της κοινωνίας.

Είναι ακόμα ο πολιτισμός η ημερότητα του ήθους, η ευπροσηγορία, η προαγωγή των βιοτικών όρων, ο εξευγενισμός της ζωής, της επιστήμης και φιλολογίας και των πολιτικών και κοινωνικών παραδόσεων.

Σύμφωνα με όσα μέχρι εδώ είπαμε, πώς κρίνετε την πνευματική παραγωγή και πρόοδο των συγχρόνων Ελλήνων;..

Πολλά χρόνια τώρα παθιασμένοι από κομματικό αρχή και αμφίβολες ιδεολογίες κριτικοί των εφημερίδων και άλλων μέσων επικοινωνίας, με συνέπεια, με πάθος, συστηματικά, αλλά και με φανατισμό υμνούν και προβάλλουν έργα ατάλαντων ομοϊδεατών τους, που υπηρετούν ξεπερασμένα απ'το χρόνο και ξεφτισμένα απ'τις εξελίξεις ορόματα, σε εισαγωγικά. Είναι οι φορείς

Γίνεται υπερβολική και πέραν της κατάχρησης και της αντοχής προβολή άσχετων και ανύποπτων συγγραφέων και λογίων (και οι δυο λέξεις σε εισαγωγικά), τα κείμενα των οποίων σαν κύριες αρετές έχουν την ασημαντότητα της θεματολογίας, τα τετοιμένα ευρήματα, τη σαθρή και ανοιμική πλοκή, την ασυναρτησία, τη σπασμωδικότητα, την ισχνότητα των σκηνών και την χλωμή, αν όχι πυτουρένια υπόσταση των προσώπων. Σαν εργαλείο δε χρησιμοποιούν μια ξύλινη, φτωχή, άκαμπτη γλώσσα βασικό χαρακτηριστικό της οποίας είναι η συνθηματολογία. Όπου απουσιάζει η ιδεολογία κυριαρχεί το σύνθημα. Νόθο, τις πιο πολλές φορές, παραπλανητικό, φαύλο.

Ζούμε στην εποχή της ισοπέδωσης των πνευματικών και αισθητικών αξιών. Ζούμε ένα είδος αισθητικής δημαγωγίας, ισοπεδωτικής, χωρίς

ιεράρχηση,χωρίς σεβασμό. Ζούμε εποχή εκβαρβάρωσης και αποθηρίωσης ευτελισμού και γελοιοποίησης του λόγου και του κειμένου.
(Δεν αναφέρομαι στις εξαιρέσεις,τις τιμητικές και τις λίγες).
Όπως κι αν εκφράζεται ο λόγος αυτός,σε πρόζα,σε στίχο,σε σκηνή, σε βήμα,σε κάθε μέσο ενημέρωσης,σε πλήθος περιπτώσεων,στην πλειοψηφία διατυπώνει σημαντότητες,ανιαρά και θλιβερά νοήματα,ευτέλεια φθαρμένη,μέχρι αποσυνθέσεως συνθηματολογία,με ανιαρότητα,αποδιδόμενη με τη συνέπεια του εκρεμούς. Και όλα αυτά με κομπασμό φουσκωμένου ινδιάνου.
Επικρατεί ένας βάρβαρος και εξοντωτικός για την πνευματική μας ζωή και τον πολιτισμό μας γενικότερα λαικισμός,που εξέθρεψε η κομματική διαστροφή,η ασέβεια,η άγνοια και ή μωρία.
Ο Όσκαρ Ουάιλντ είπε: Η Τέχνη δεν θα έπρεπε ποτέ να προσπαθεί να είναι λαϊκή.Ο λαός θα έπρεπε να προσπαθήσει να γίνει καλλιτεχνικός.
Η συνεχής αφαίρεση,απλούστευση,αποδυνάμωση από ιδέες και προβληματισμό οδήγησαν στην πνευματική και ηθική γύμνια.

Ο παιδευτικός ρόλος των Ελλήνων μέσα στην ιστορία της αγωγής στάθηκε μια από τις κυριότερες αιτίες του κοσμοϊστορικού τους έργου.
"Οι Έλληνες έγιναν ο λαός μορφωτής της ανθρωπότητας,γιατί είναι οι πραγματικοί δημιουργοί της παιδείας,δηλαδή της γνήσιας ανθρώπινης παιδείας",γράφει ο διακεκριμένος ελληνιστής Βέρνερ Γαίγκερ.
Οι Έλληνες,είπαμε και πιο πάνω,δημιούργησαν τον άνθρωπο-άτομο και τον άνθρωπο-πολίτη. Τον αιώνιο πολίτη του κόσμου. Του οποίου η πνευματική δημιουργία και τα διανοήματα αποτελούν θεμελιώδεις νόμους κάθε αρετής,νόμους με οικουμενική ισχύ και αναγνώριση.
Που έχει προσωπικότητα και οντότητα και δεν εξαφανίζεται μέσα στο άπειρο πλήθος,αλλά ξεχωρίζει σα μοναδικότητα.
Η ιδιότητα και συγκρότησή του αυτή του εξασφάλισαν την ανεξαρτησία του πνεύματος,που αντιμέχεται οποιαδήποτε ισοπεδωτική,τυποποιημένη και δογματική επιβολή απ' όποιοι αν προέρχεται.
Τον απομάκρυνε από κάθε ανήθικη επιταγή δουλικής πειθαρχίας,που οδηγεί σε πνευματική παρακμή και τον φώτισε με το πάθος των ελευθέρων ψυχών.
Η ανεξαρτησία του πνεύματος δεν μπορεί να μπαίνει σε καλούπια,σε φόρμες. Δε συμβιβάζεται με κομματικές προσταγές και δεν υπηρετεί φτηνές ιδιοτέλειες.
"Ο ανεξάρτητος πνευματικός άνθρωπος -έγραψε ο Αιμίλιος Χορμούζιος- βλέπει τη σύνθεση και αυτήν οραματίζεται,γι' αυτή δουλεύει και για χάρη του ιδεώδους τούτου είναι κάποτε υποχρεωμένος να ξεστρα-

τήσει από το δρόμο που ακολουθεί η μάζα,γιατί αυτός θέλει να προπορεύεται,για να μπορεί να χειραγωγεί. Η πνευματική προσφορά συμπορεύεται,ακολουθεί παράλληλη πορεία με τη Δημοκρατία και βρίσκομαι σε αδυναμία να αποφανθώ,ποία είναι αποτέλεσμα και ποια προϋπόθεση".

Και ο Ιωάννης Κακριδής προσθέτει:"Μπροστά μας η δημιουργία ενός μεγάλου λαού. Μέσα σε λίγους αιώνες η αρχαία Ελλάδα είχε τη δύναμη να πλάσει έναν ολόκληρο κόσμο σε μια υπέροχη λαμπρότητα:γλώσσα και μύθος και τέχνη και ιστορία και φιλοσοφία-όλα σε κλασική τελειότητα".

Θα αναφέρω ακόμη την άποψη του Χρύσανθου Χρήστου,για να ενισχύσω αυτή την ενότητα. Γράφει: "Ο άνθρωπος ζήτησε πάντοτε στην τέχνη τη λύτρωσή του. Ζήτησε μορφές που θα τον εμπόδιζαν να πεθάνει και θα του έδιναν το αίσθημα,ότι μπορεί την κουβέντα του να την καταλάβει και ένας άλλος. Έτσι το έργο τέχνης γίνεται αποκάλυψη του ανθρώπου,αλλά και αποκάλυψη του πολιτισμού. Το κύριο στοιχείο της τέχνης είναι η ελευθερία και η προσπάθεια ν'αποκρούσει κάθε αναγκαιότητα".

Σήμερα δεν είναι. Η ταπεινή ιδιοτέλεια, ο υστερικός κομματισμός και ο μέχρι μανίας εξικνούμενος λαϊκισμός έφεραν την πνευματική παρακμή.

Μερικές -ελάχιστες- πνευματικές εξαιρέσεις και αληθινές προσφορές στο χώρο των γραμμάτων και των τεχνών,χωρίς να σώζουν την κατάσταση,υπογραμμίζουν την υφιστάμενη γύμνια.

Τη θέση του ανθρωπιστικού ιδεώδους,της κλασικής παιδείας παίρνει η υποκουλτούρα και θολοκουλτούρα.

Ο Λόγος και η Τέχνη έχουν σκοπό και αποστολή να διατηρήσουν και προάγουν τις αιώνιες και ακατάλυτες αξίες και μαζύ να συντηρήσουν την ελπίδα. Έχουν αποστολή να αναζητήσουν το ιδεώδες του κάλλους, να επιδιώξουν την αισθητική ανάταση,την ψυχική καλλιέργεια,τον εξευγενισμό των συναισθημάτων. Να αποκαλύψουν την υπέρτατη πραγματικότητα και τη ζωή μιας βαθύτερης ουσίας.

Να προάγουν την προσωπικότητα,την οντότητα,το ήθος και το κύρος των ανθρώπων. Να συντελέσουν στην κάθαρση των παθών,με όργανα το στοχασμό,την έμπνευση,την ειλικρίνεια,την αρμονία,την τάξη και το μέτρο.

Κάθε κείμενο,κάθε έργο οφείλει να έχει προσωπικότητα,ισχύ και κύρος. Η ένα έργο έχει αξία στο μέτρο που εκφράζει έναν πολιτισμό.

Η έλλειψη προσωπικότητας και ειλικρινείας θεωρείται από τα συθεν-

τικότερα σημεία της ασχήμιας", μας λέει ο Κάρολος Λαλό.
Δυστυχώς έχουμε πολύ καιρό να διαβάσουμε -πλην εξαιρέσεων, θα το ξαναπώ- ένα τέτοιο κείμενο ή να δούμε ένα ανάλογο θεατρικό έργο.

Σήμερα ζούμε την παντοδυναμία της πνευματικής ασυδοσίας, της βωμολοχίας, της τεραστίους θεματολογίας, της βάρβαρης πλοκής, των ανιαρών και εξαντλητικών σε πλήξη σκηνών, των βωμικων, πρόστυχων και εμμετικών διαλόγων, εμπνευσμένων από το λεξιλόγιο των καταγωγίων, του υπόκοσμου, των εξαθλιωμένων ιδιωματισμών, της γλώσσας των μαλτέζων λεμβούχων(ας με συγχωρέσουν οι άνθρωποι) και των βαστάζων ινδικού λιμανιού.
Οι πορνογραφικές σκηνές -αποκορύφωμα του πνευματικού εκφυλισμού- συναγωνίζονται τις βλασφημίες εναντίον Θεού, αγίων και οσίων, ιερών σκευών και όλου του χριστιανικού μαρτυρολογίου.

Και όμως οι άσημοι, άσχετοι, βλάσφημοι και ατάλαντοι αυτοί δημιουργοί(εισαγωγικά) οι εμπνευστές της πομφόλυγας και διάκονοι της ροχθούσας λογοκοπίας, υμνούνται, προβάλλονται και βραβεύονται ακόμα, σν το όποιο τους κείμενο τελειώσει με τη φράση: Κάτω το κατεστημένο .
Και κατεστημένο σε όλες τις καταστάσεις είναι οι ίδιοι.
Σας κούρασα, αλλά δεχθείτε, ότι μας χρειάζεται μια πνευματική Άνοιξη. Ποιο χελιδόνι θα τη φέρει;

Β/1

Θ. Κυζικίνης

Με τρόπο που πράγματι εκπλήσσει, διεμορθώθησαν τα τελευταία χρόνια συνθήκες εξαιρετικά δύσκολες στα σύνορα της Χώρας μας. Η ανατροπή των κομμουνιστικών καθεστώτων απ ελευθέρωσε δυνάμεις σε παγκόσμιο επίπεδο και βέβαια σε Βαλκανικό, οι οποίες αποσταθεροποιούν καθημερινά την μέχρι τώρα σταθερή ισορροπία στη Βαλκανική χερσόνησο. Τρία χρόνια πρίν η διαχωριστική γραμμή των δύο κόσμων Δυτικού και Ανατολικού, γραμμή που περνούσε από τα βόρεια σύνορα μας, εξασφάλιζε τις απαραίτητες εγγυήσεις για την Ασφάλεια της Χώρας μας. Η παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων, απέκλειε τυχοδιωκτικές επιχειρήσεις σε βάρος συμμάχων των Υπερδυνάμεων. Έτσι η αμυντική προσπάθεια της Ελλάδας είχε στραφεί πρός την πλευρά του πλέον επικίνδυνου γείτονα, που αποτελεί εδώ και αιώνες τον κύριο ιστορικό ανταγωνιστή στη περιοχή μας, την Τουρκία.

Η πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων δυστυχώς δεν απεκάλυψε αυτόματα το φώς της Δημοκρατίας, στους Ανατολικούς Λαούς. Η Δημοκρατία απαιτεί θεσμούς και άσκηση στον σεβασμό των θεσμών. Στις πρώην κομμουνιστικές χώρες δυστυχώς δεν υπήρχαν θεσμοι Δημοκρατίας, με αποτέλεσμα οι Λαοί να καλούνται να λειτουργήσουν σε καθεστώτα Δημοκρατίας με όλα τα παρεπόμενά της - νόμοι της αγοράς κλπ - δίχως την απαραίτητη προπαιδεία .

Οι Λαοί αυτοί σε μια τραγική πορεία άλλοι 50 άλλοι 70 ετών, απέτυχαν να βρούν τον δρόμο προς τη κομμουνιστική κοινωνία. Τώρα δυσκολεύονται να βρούν τον δρόμο προς την Δημοκρατία και την ελεύθερη οικονομία.

Τα προβλήματα Δημοκρατίας και οικονομίας που υπάρχουν στις Χώρες της Βαλκανικής, Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Αλβανία, επέτρεψαν στις μεγάλες Ευρωπαικές Δυνάμεις, αλλά και στην Παγκόσμια Υπερδύναμη των ΗΠΑ να αρχίσουν επικίνδυνα παιγνίδια άσκησης επιρροής στα Βαλκάνια. Οι πρόσπάθειες ελέγχου των Βαλκανίων από την Γερμανία κυρίως, και η κινητικότητα που επιδεικνύουν τον τελευταίο καιρό οι ΗΠΑ

οδήγησαν σε αποσταθεροποίηση της Βαλκανικής. Ομάδες τυχοδιωκτών, ίσως συμμορίες, με παρωδίες εκλογών αναλαμβάνουν την διακυβέρνηση των χωρών αυτών με την σημαία του αντικομμουνισμού και της Δημοκρατίας, Εξέχοντα μέλη αυτών των συμμοριών της Βουλγαρίας και της Αλβανίας, πρώην στελέχη του κομμουνιστικού καθεστώτως, Τυχοδιώ-
κτες πανέτοιμοι να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον καθένα, ακόμη και στους Τούρκους.

Με αυτό τον τρόπο υλοποιείται το όνειρο της Τουρκίας για την δημιουργία Ισλαμικού τόξου που σαν επικίνδυνη τανάλια θα περισφίγγει, εκτός από την Ανατολή, καί από τον Βορρά πλέον την χώρα μας.

Μέσα σε μία περίοδο αποσταθεροποίησης στα Βαλκάνια, που σε τελική ανάλυση θα έπρεπε να την εκμεταλευθούμε για να επιφέρουμε νέες ισορροπίες που θα απελευθέρωναν αλύτρωτους Έλληνες, όπως στη Βόρειο Ήπειρο, ευρισκόμεθα σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης βαλλόμενοι πανταχόθεν και υποχρεούμενοι σε συνεχή Άμυνα.

Η Μακεδονία μας βλέπουμε να βρίσκεται στο στόχαστρο κάποιων Δυνάμεων των οποίων η εμφάνιση στο προσκήνιο της Ιστορίας δεν έχει ακόμη γίνει. Την Μακεδονία την εποφθαλμιούσαν οι Σλάβοι. Την θεωρούσαν απαραίτητη για την εξοδό τους στο Αιγαίο. Τώρα η Μακεδονία απειλείται από τον θνησιγενές κρατίδιο των Σκοπίων. Δεν ανησυχούμε βέβαια για την δυνατότητα των Σποπίων να μας βλάψουν. Ανησυχούμε όμως για εκείνους που βρίσκονται πίσω από την προσπάθεια των Σκοπίων σχετικά με την αυθαίρετη ονομασία τους σαν Μακεδονίας. Είναι μόνον οι Τούρκοι και οι Βούλγαροι ή τελικά πίσω από τα Σκόπια βρίσκονται κύκλοι και συμφέροντα υπερατλαντικών ή και Ευρωπαίων συμμάχων;

Ποιός βρίσκεται πίσω από το θράσος των Αλβανών που αγνοούν τα δικαιώματα των Ελλήνων της Βορείου
Ηπείρου θέττουν θέμα Τσάμηδων της Θεσπρωτίας;

Και ποιές είναι οι ευθύνες της εξωτερικής μας πολιτικής στη

διαμόρφωση αυτής της κατάστασης;

Δυστυχώς οι ημέρες που ζούμε είναι άκρως επικίνδυνες. Και σε ημέρες και ώρες επικίνδυνες ο Ελληνισμός πρέπει να επιδείξει τον δυναμισμό του και με ευφυία και γενναιότητα να ανταπεξέλθει των δύσκολων συνθηκών κερδισμένος και ποτέ πια χαμένος.

Στην Ελλάδα κατοικούμε 10.000.000 περίπου Έλληνες. Αλλα 10.000.000 κατοικούν εκτός Ελλάδας, όπου γής. Το σύνολο των 20.000.000 Ελλήνων πρέπει να κινητοποιηθεί αυτές τις δύσκολες ώρες. Με αυτόν τον ευαίσθητο τομέα διάλλεξα να ασχοληθώ στη σημέρινη μου εισήγηση στων Ελλήνων τις κοινότητες και βέβαια στις Κορινθιακές κοινότητες της διασποράς.

Από των αρχαιοτάτων χρόνων η ανήσυχη αφ ενός φύση του Έλληνα και η αδυναμια της Ελληνικής γής να θρέψει όλον τον πληθυσμό της παροσανατόλισαν προς την αναζήτηση νέων πατρίδων. Οι Έλληνες επεξετάθησαν Ανατολικά και Δυτικά
κυρίως ενώ απέφυγαν να δημιουργήσουν αποικίες πρός Βορρά ή Νότο. Η ψυχή του Έλληνα, αλλά και το σώμα, πλασμένα στις γλυκές κλιματολογικές συνθήκες της Ελλάδας, απέφυγε να εγκατασταθεί σε χώρες με πολύ κρύο ή ζέστη. Η θάλασσα, η μόνιμη διέξοδος αλλά και αέναος επιστροφή, ήταν η κύρια οδός. Τα παράλια της Μεσογείου ο χώρος ανάπτυξης. Τολμηροί θαλασσοπόροι της Αρχαιότητας οι Έλληνες ξεπέρασαν τα όρια της Μεσογείου και απετόλμησαν ταξίδια στον Ατλαντικό και τον Ινδικό Ωκεανό.

Πολύ αργότερα, όταν η Ελλάδα περνούσε τις ώρες της βαριάς σκλαβιάς Έλληνές έφτιαξαν τις παροικίες της Ευρώπης. Έμποροι, επιστήμονες, τραπεζίτες, άνθρωποι της τέχνης και της διανόησης αποτέλεσαν τον αφρό της Ελλάδας στην ξένη. Διεκρίθησαν, επεβλήθησαν και συνέβαλαν τα μέγιστα στην ανάπ τυξη και την διεξαγωγή του Απελευθερωτικού Αγώνα. Σε ξένα χώματα ιδρύθηκε η Φιλική Εταιρεία, σε ξένα χώματα ανέπτυξε δράση

και τελικώς εμαρτύρησε ο Εθνομάρτυς Ρήγας Φερραίος, σε ξένα χώματα ανέπτυξε τη διδαχή του ο Εθνοδιδάσκαλος Αδαμάντιος Κοραής. Οι παροικίες των Ελλήνων της Ευρώπης στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, πλούσιες σε ιδέες και χρήματα, στήριξαν την μεγίστη Εθνική προσπάθεια της απελευθέρωσης και της Αναγέννησης. Στα τέλη του προηγούμενου αιώνα και τις αρχές του αιώνα που τελειώνει νέο μεταναστευτικό κύμα παρουσιάσθηκε στην Ελλάδα. Η φτώχεια στην χώρα μας, οι Εθνικές ήττες και η έλλειψη ελπίδας για ανάπτυξη έσπρωξαν χιλιάδες νέους προς την νέα Μεγάλη Ήπειροο . Την Αμερική. Έφυγαν εκείνα τα χρόνια με τα ιτμόπλοια κάνοντας ενός και δύο μηνών ταξίδι για να φθάσουν στη χώρα της ελπίδας. Δίχως να ξέρουν άν θα ξαναγυρίσουνα. Την Ελλάδα την φύλαγαν βαθειά στην καρδιά τους. Δούλεψαν, πρόκοψαν, κάποιοι αθεράπευτοι από την νοσταλγία της πατρίδας γύρισαν πίσω. Άλλοι έμειναν. Σήμερα οι Ελληνικης κατα-
γωγής κάτοικοι των ΗΠΑ υπολογίζονται σε περισσότερους από δύο εκατομμύρια. Δεν πλένουν πιά πιάτα, δεν στρώνουν ράγες στον σιδηρόδρομο, δεν γυαλίζουν παπούτσια. Είναι επιστήμονες, επιχειρηματίες. Ειναι καθηγητές Πανεπιστημίων. Είναι γερουσιαστές και βουλευτές. Είναι υποψήφιοι πρόεδροια των ΗΠΑ.
Με το τέλος δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου ένα νέο μεταναστευτικό ρεύμα άρχισε. Πρός την άλλη πιό νέα Ήπειρο. Την Αυστραλία. Και εκεί αγώνας και τελικά νικη και επιβολή των Ελλήνων. Και στην Αυστραλία οι Έλληννες είναι πιά καταξιωμένοι επιχειρηματίες, επιστήμονες, βου-
λευτές. Τέλος ένα μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα παρουσιάστηκε στα τέλη της 10ετίας του 50 και τις αρχές της 10ετίας του 60 πρός την αναπτυσσόμενη βιομηχανική Γερμανία.
Και εκεί οι Έλληνες διεκρίθησαν. Πολλοί γύρισαν πίσω. Όσοι έμεναν δεν είναι πιά εργάτες βιομηχανίας.

Είναι επιχειρήματίες, τα παιδιά τους σπούδασαν και συμμετέχουν σε

ανθούσες Ελληνικές κοινότητες.

Όμως σ όλο σχεδόν τον κόσμο υπάρχουν Έλληνες. Η πρόσφατη επίσκεψη της Χορωδίας Κορίνθου στην Αργεντινή μας υπενθύμισε της ύπαρξη μιας αξιόλογης, ανθούσας και παλλόμενης από Ελλάδα Ελληνικής Κοινότητας στη μεγάλη αυτή χώρα της Νοτιας Αμερικής. Όσο για το δαιμόνιο του Έλληνα, μοναδική σε παγκόσμια χρονικά η περίπτωση του Έλληνα Κεφαλλονίτη Γεράκη, που ανεδείχθη σε πρωθυπουργό του Σιάμ, και μάλιστα αποτελεί ιστορική φυσιο
γνωμία της εξωτικής αυτής χώρας για το έργο που επετέλεσε.

Οι Κορίνθιοι από τους αρχαίους χρόνους υπήρξαν ανήσυχοι κατά την φύσιν. Αποικίες της Αρχαίας Κορίνθου ήταν η Κέρκυρα, η Επίδαμνος στην Ιλλυρία, οι Συρρακούσες στη Σικελια. Και σήμε-
ρά Κορίνθιοι έχουν εγκατασταθεί, διακριθέντες εξόχως, στις ΗΠΑ, στον Καναδά, την Αυστραλία, την Γερμανία, την Αφρική καί όπου γής.
Όλοι ανεξαιρέτως διατηρούν την επαφή τους με την γη της ιδιαιτέρας τους πατρίδας και θεωρούν ακατάλυτους τους δεσμούς με τους συγγενείς τους στην Κορινθία.

Τα 10 εκατομμύρια άτομα Ελληνικής καταγωγής που βρίσκονται και ζούν στο εξωτερικό, δεν είναι βέβαια στην πλειοψηφία τους Έλληνες μετανάστες πρώτης γενεάς.Είναι δεύτερης, τριτης και τέταρτης γεννεάς. Πολλοί δεν μιλούν πιά την Ελληνική γλώσσα. Είναι Ελληνικής καταγωγής Αμερικάνοι, Αυστραλοί ή άλλων χωρών πολίτες. Ξέρουν την καταγωγή τους, δεν είναι όμως πια Έλληνες πολίτες και δεν ήταν δυ-νατό να είναι.

Εκείνο που τους συνδέει είναι η Εκκλησία. Η Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία παραμένουν και υπερήφανα δηλώνουν GREEK ORTHODOX, ελληνοορθόδοξοι.

Συμμετέχουν αδιάλειπτα στις λειτουργίες και τις εκδηλώσεις της Εκκλησίας, οι οποίες αποτελούν και μέγιστα κοινωνικά γεγονότα στις πόλεις του εξωτερικού.

Έτσι λοιπόν όποιος θέλει να κινήσει την μεγάλη δύναμη των Ελλήνων του Εξωτερικού πρέπει να χρησιμοποιήσει την οργάνωση και την πνευματική επιρροή της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Για να αντεπεξέλθει με επιτυχία σ αυτόν τον μεγάλο εθνικό ρόλο της η Εκκλησία πρέπει να ενδυναμωθεί. Πρέπει να στηριχθεί το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, αυτός ο άσβεστος φάρος του Ελληνισμού, όπως επίσης και τα μεγάλα Πατριαρχεία των Ιεροσ σολύμων και της Αλεξάνδρειας. Οι Πα τριάρχες των πρεσβυγενών Πατριαρχείων κατευθύνουν πνευματικά το σύνολο των Ελλήνων της διασποράς μέσω των Ελληνορθόδοξων Εκκλησιών της Αμερικής, Αυστραλίας κλπ.

Ο κάθε ιερέας στις εκκλησίες του εξωτερικού πρέπει να γίνει κήρυκας των εθνικών προβληματισμών και να καταστήσει όλους τους Ελληνικής καταγωγής συμμέτοχους της Εθνικής αγωνίας των Ελλήνων.

Οι μοναχοί του Αγίου Όρους περιβεβλημένοι με την μεγάλη τιμή και συμπάθεια των Ανατολικών Λαών, να ασκησουν την επιρροή τους στις πρώην κομμουνιστικές χώρες.

Τέλος η Εκκλησία της Ελλαδας, ξεπερνώντας τα εσωτερικά της προβλήματα να στηρίξει, και είναι η μόνη που μπορεί αποτελεσματικά να το κάνει, την εθνική προσπάθεια στις χώρες του εξωτερικού. Η Κυβέρνηση πρέπει να δημιουργήσει Υπουργείο που να ασχολείται με τα προβλήματα της διασποράς.Εχουμε ένα μεγάλο αριθμό υπουργείων να ασχολούνται με τα προβλήματα των 10.000.000 κατοίκων της Ελλάδας. Να φτιάξουμε ένα Υπουργείο για τα προβλήματα των άλλων 10.000.000 Ελλήνων που ζούν στο εξωτερικό.

Οι Κορινθιακές κοινότητες του εξωτερικού έχουν στην πλειοψηφία τους οργανωθεί σε Συλλόγους. Διοργανώνουν εκδηλώσεις, συμμετέχουν στους θρησκευτικούς και Εθνικούς εορτασμούς στο εξωτερικό και προσπαθούν να κρατήσουν άσβεστη τη φλόγα του Ελληνισμού στα παιδιά

τους μέσα σε περιβάλλοντα πολυφυλετικά, όπου ο καθημερινός μόχθος είναι απαραίτητος για την επιβίωση και την κοινωνική δικαίωση. Δυστυχώς, σε αντίθεση με Έλληνες που κατάγονται από άλλες περιοχές

(Αρκάδες, Ηπειρώτες, Μακεδόνες)

οι Κορίνθιοι της διασποράς δεν έχουν ενοποιήσει τους Συλλόγους τους σε Παγκορινθιακές Ομοσπονδίες, ούτε έχουν ιδιαίτερα φροντίσει να έχουν στενή επαφή με τους Συλλόγους των Κορίνθιων στην Αθήνα, τη θεσσαλονίκη και αλλού.

Αν οι Κορίνθιοι, όπου γής, δεν ενώσουν τις δυνάμεις τους οργανωτικά, η Ελλάδα θα χάσει.

Το βεληνεκές της επιρροής των Κορινθίων θα είναι τεράστιο άν ενώσουν τις δυνάμεις τους.

Τεράστιο ρόλο μπορεί να παίξει ο τοπικός Τύπος, ο Κορινθιακός Τύπος. Οι Κορινθιακές εφημερίδες, αξιόλογες παρά τις ιδιαίτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, πρέπει να αποστέλλονται, αν είναι δυνατόν σε κάθε σπίτι Κορίνθιου στο εξωτερικό. Έτσι θα υπάρχει ανοιχτή γραμμή πληροφόρησης για το τι συμβαίνει στην Κορινθία. Ένα τέτοιο τεράστιο έργο είναι γνωστό ότι δεν μπορούν να το φέρουν σε πέρας οι εκδότες των Κορινθιακών εφημερίδων, με τα πενιχρά οικονομικά τους μέσα. Και η Νομαρχία πρέπει να ενισχύσει τον Τοπικό Τύπο και εμείς όμως οι Κορίνθιοι συνδρομητές να στείλουμε ενισχυμένη τη συνδρομή μας στις Κορινθιακές εφημερίδες. Άσχετα άν υποστηρίζουν το ΠΑΣΟΚ ή τη ΝΔ. Όλες μυρίζουν Ελλάδα και Κορινθία.

Πρέπει να αναληφθούν πρωτοβουλίες ώστε οι βουλευτές της Κορινθίας να έλθουν σε επαφή με τους Κορίνθιους της διασπαοράς. Με οδυνηρή έκπληξη βλέπω, αυτά τα 2,5 χρόνια που αντιπροσωπεύω τον Κορινθιακό Λαό στη Βουλή, συναδέλφους βουλευτές από όλες τις περιοχές της Χώρας να ταξιδεύουν στην Αμερική, την Αυστραλία τη Γερμανία να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις, Συνέδρια των συμπατριωτών τους ενημερώνοντας τουας για το

τι συμβαίνει στη πατρί

δα και φέροντας από εκεί τα προβλήματα του Απόδημου Ελληνισμού. Κορίνθιος βουλευτής δυστυχώς δεν έχει προσκληθεί να επισκεφθεί τις Κορινθιακές Κοινότητες του εξωτερικού.

Τέλος πρέπει να ξεκινήσει μια μεγάλη πρόσπάθεια για τη Σύγκληση του Παγκόσμιου Συνεδρίου των Κορινθίων. Να έλθουν Κορίνθιοι από τα πέρατα της γής, εδώ στην αγαπημένη μας γη της Κορινθίας, σε μια εβδομαδιαία εκδήλωση, να γνωριστούμε, να ανταλλάξουμε απόψεις, να ενώσουμε τις δυνάμεις μας για το καλό της Κορινθίας,για το καλό της Ελλάδας.

Οι καιρόί ου μενετοί. Οι εχθροί πολλαπλασιάζονται. Για άλλη μια φορά κινδυνεύει η Πατρίδα. Μέσα από τις διαφορές μας, πρέπει να βρούμε δρόμους που θα οδηγήσουν στην ενωμένη αντιμετώπιση των κινδύνων. Στους δύσκολους καιρούς που ζούμε οι Κορίνθιοι της διασποράς, μαζί με όλους τους Απόδημους Έλληνες πρέπει να σταθούν στο πλευρό της Ελλάδας. Η ευθύνη για την Πανελλήνια αυτή κινητοποίηση ανήκει σ εμάς.

B/9

1

ΒΙΟΤΟΠΟΙ, Η ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΣΠΙΝΘΑΚΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Κυριες και κυριοι καλημέρα σας

Θα ηθελα στην αρχη να ευχαριστήσω την οργανωτική επιτροπή του συμποσιου για την τιμή που μου έκανε να με συμπεριλάβει στους εισηγητες.

Ξεκινώ με μια παρατήρηση. Καμμιά ανακοίνωση του συμποσίου δεν πραγματεύεται το φυσικό περιβάλλον, την χλωρίδα, την πανίδα, τους βιοτόπους. Ισως αυτο να οφείλεται στην έλλειψη επαρκούς ανακοινώσιμης γνώσης. Αν όμως ληφθεί υπόψιν η καταστροφή και υποβάθμιση των βιοτόπων, που συμβαίνει με ραγδαίους ρυθμούς στην Ελλάδα τα τελευταία τριάντα χρόνια, τότε μπορούμε βάσιμα να ισχυριστούμε ότι θα χάσουμε τους βιοτοπούς μας πριν κάν τους γνωρίσουμε, πριν κάν κατανοήσουμε την μεγάλη βιολογική τους αξία. Για να γίνει κατανοητό το μέγεθος του προβληματος ας σημειωθει ότι την περίοδο 1930-1990 αποξηράνθηκε το 73% των υγροτόπων της Β. Ελλάδας!(Γεράκης-Τσιούρης 1991) (1). Οι επιστήμονες τώρα συμφωνούν ότι "μολονότι η αποξήρανση αυτή συχνά στόχευε στην επίλυση πραγματικών προβλημάτων, υπαρχουν σήμερα δεδομένα που δείχνουν ότι η εξαφάνιση πολλών ελληνικών υγροτόπων ή δεν ήταν όντως αναγκαία ή δημιούργησε περισσότερα προβλήματα από όσα έλυσε" (2) Κλασσικό παράδειγμα η αποξήρανση της λίμνης Κάρλας για την οποία έχουν ακουστεί προτάσεις για την επαναλειτουργία της.(2)

Η ΛΙΜΝΗ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ

Η λίμνη με εμβαδόν επιφανείας 3.2 τετρ. χλμ., κατέχει την 21η θέση κατα σειρα μεγέθους των ελληνικών λιμνών (ΕΣΥΕ 1987). Η έκταση που καταλαμβάνει η λίμνη βέβαια ποκίλλει από τα 3 ως τα 10 τετρ. χλμ. ανάλογα με τις βροχοπτώσεις, το δε θέρος του 1989 είχε ξεραθεί τελείως. Το γεωγραφικό της μηκος είναι 22 50', το δε πλάτος 37 50'. Είναι από τις λίγες ορεινές λίμνες στην Ελλάδα και η μοναδική στην Πελοπόννησο σε υψόμετρο 600 μ. Η λεκάνη απορροής της αποτελείται από ποικιλία βιοτόπων με χορτολιβαδικές, φρυγανοσκεπείς, θαμνοσκεπείς και δασοσκεπείς εκτάσεις. Σε ακτίνα 500 μ. από τις όχθες η βλάστηση περιλαμβάνει κωνοφόρα κατά 20%, πλατύφυλλα 10%, θάμνους 20%, καλλιέργειες και βοσκοτόπια 50%.

Οσον αφορά την ορνιθοπανίδα συγκεκριμένα, έχουν καταγραφεί παρατηρήσεις 44 ειδών από τα οποία αξίζει να αναφερθεί το φώλιασμα των εξής:(3)

Μικροτσικνιάς Ixobrychus minutus
Πορφυροτσικνιάς Ardea purpurea (απειλουμενο είδος)(4)
Σφηκιάρης Pernis apivorus
Καλαμόκιρκος Circus aeruginosus (απειλούμενο είδος)
Μπάλιζα Fulica atra

Στην λίμνη διαχειμάζει άγνωστος αριθμός από αγριόπαπιες και αξίζει να αναφερθεί η παρουσία των εξής ειδών τον χειμώνα:

Νυκτοκόρακας Nycticorax nycticorax
Βαλτόκιρκος Circus cyaneus

Η λίμνη είναι σημαντικός σταθμός για την μετανάστευση των πουλιών. Χαρακτηριστικά καταγράφονται τα εξής είδη που παρατηρήθηκαν κατά την μετανάστευση:
Χαλκόκοτα Plegadis falcinelus
Γελογλαρόνο Gelochelidon nilotica (απειλούμενο είδος)
Μαυρογλαρόνο Chlidonias niger
Στραχτοτσικνιάς Ardea cinerea
Καλαμοκανάς Himantopus himantopus (απειλούμενο είδος)

Στην ευρύτερη περιοχή της Ζήριας παρατηρείται το μεγαλύτερο αρπακτικό που ζει στην Ελλάδα ο Χρυσαετός Aquila chrysaetos(απειλούμενο είδος). Καταφύγιο του, η χαράδρα της Φλαμπουριτσας,(5) όπου βρίσκεται και το σπήλαιο του Ερμή. Στα ορόπεδια της Ζήριας απο την πλευρά των Τρικάλων προγραμματίζεται η εγκατάσταση χιονοδρομικού κέντρου. Οποιαδήποτε επέμβαση στον ορεινό όγκο της Ζήριας πρέπει να γίνει πολυ προσεκτικά και μέσα από μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων που θα διασφαλίζουν τους βιοτόπους, και συγκεκριμένα την χαράδρα της Φλαμπουρίτσας που είναι από τα πλέον παρθένα μέρη στην Πελοπόννησο.

Οσον αφορά τα αμφίβια, για να επανέλθω στην λίμνη έχουν παρατηρηθεί τα εξής που αναπαράγονται στα ρηχά νερά της:
Βάτραχος Rana graeca
Βάτραχος Rana ridibunda
Δενδροβάτραχος Hyla arborea

Στην ευρύτερη λεκάνη της λίμνης αξίζει να αναφερθεί η παρουσία των εξής ερπετών ενδημικών της Πελοποννήσου:
Σαύρα Lacerta graeca
Σαύρα Podarcis peloponnesiaca
Σαύρα Algyroides moreoticus

Οι κίνδυνοι που απειλούν το οικοσύστημα της λιμνης είναι:

α) Ο ευτροφισμός που οφείλεται στην έντονη χρήση λιπασμάτων για τις καλλιέργειες και έχει ως αποτέλεσμα την κάλυψη των 3/5 της έκτασης της λίμνης στην ανατολική κυρίως πλευρά με πυκνούς καλαμιώνες.

β) Το εντατικό και ανεξέλεγκτο κυνήγι και ψάρεμα.

γ) Το κάψιμο των καλαμιών τον χειμώνα από τους κυνηγούς.(6)

δ) Η εντατική βοσκή που ασκείται στην περιφέρεια της λίμνης.

Πρέπει το συντομότερο να γίνει λεπτομερής ποσοτική και ποιοτική χαρτογράφηση όλης της λεκάνης της Στυμφαλίας με στόχο την οριοθέτηση του υγροτόπου και τη θεσμική κατοχύρωση της προστατευτέας ζώνης.(6)

Είναι αυτονόητο ότι ως τότε το κυνήγι πρέπει να ελέγχθεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Πρέπει επίσης να γίνει κατανοητό από τους κατοίκους ότι η ανάδειξη της βιολογικής σημασίας της λίμνης μπορεί να προσελκύσει ένα τουρισμό από τα αστικά κέντρα και το εξωτερικο που θα έρχονται για να παρατηρήσουν την άγρια ζωή της περιοχής. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι και η πρωτοβουλία ίδρυσης στην περιοχή Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης όπου οι μαθητές θα μελετούν το φυσικό, πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Θα ήταν ελλιπής η εικόνα για την Στυμφαλία χωρίς την αναφορά στις αρχαιότητες της αρχαίας Στυμφάλου. Συγκεκριμένα διακρίνονται τα τείχη της ακροπόλης, προστυλος ναός, κρήνη από την οποία ακόμη πηγάζει νερό, κτίριο που χαρακτηρίζεται ως παλαίστρα, βωμός. Επίσης υπάρχουν τα ερείπια καθολικού μοναστηριού του 13 αι. κτισμένο με αφθονο αρχαίο οικοδομικό υλικό που διακρίνεται στα τοιχώματα της εκκλησίας. Θεωρείται βέβαιο ότι το ιερο της Αρτεμιδος στυμφαλίας και ο ναός βρίσκονταν ακριβώς στη θέση του μοναστηριού.(7)

ΤΟ ΕΛΟΣ ΤΟΥ ΛΕΧΑΙΟΥ

Μικρος παραλιακος υγρότοπος κοντά στη πόλη της Κορίνθου, με γεωγραφικό μήκος 22 51' και πλάτος 37 56'. Τους θερινούς μήνες η στάθμη του νερού πέφτει και απομένει μια μικρή λίμνη εκτασης 3 στρ. περίπου. Πρόκειται για υγρότοπο που προήλθε απο εκσκαφές για την δημιουργία του τεχνητού λιμανιού του Λεχαίου της αρχαίας Κορινθου που διέθετε αποβάθρες μήκους μερικών χιλιομετρων, μέρη των οποίων διακρίνονται ακόμη και σήμερα. Υπαρχει μικρος καλαμιώνας που δεν προσφέρει όμως επαρκή απόκρυψη για τα πουλιά. Το μικρό αυτό έλος αποτελεί σταθμό για τα αποδημητικά πουλιά. Εχουν παρατηρηθεί κατά την μετανάστευση τα εξής πουλιά:

Λευκοτσικνιάς <u>Egretta garzetta</u>
Κρυπτοτσικνιάς <u>Ardeola ralloides</u>
Ποταμογλάρονο <u>Sterna hirundo</u>

Τους χειμωνιάτικους μήνες κατεβαίνει άγνωστος αριθμός αγριοπαπιες.

Οι κίνδυνοι που απειλούν τον υγρότοπο είναι:

α) Το εντατικό και ανεξέλεγκτο κυνήγι

β) Η συνεχής και εντατική βοσκή που αποψιλώνει τους γύρω λοφους από κάθε βλάστηση.

γ) Η χρήση των λόφων ως πίστας μοτοκρός που έχει διαβρώσει τους λοφους σε βάθος ως και ένα μέτρο (!) και ενοχλεί την προσέγγιση των πουλιών.

δ) Η συσσώρευση μπαζών και σκουπιδιών.

Πρέπει να σταματήσουν αμέσως όλες αυτές οι δραστηριότητες που άλλωστε είναι ασύμβατες με τον αρχαιολογικό χαρακτήρα της περιοχής. Να υπάρχει συνεχής φύλαξη του χώρου. Να διανοιχθεί ο δίαυλος που ένωνε το αρχαίο λιμάνι με την θάλασσα, ώστε να υπάρχει φυσικός καθαρισμός του υγροτόπου. Να αναληφθεί συνολική μελέτη ανασκαφής και διαχείρισης του χώρου.(8)

Ο ΑΣΩΠΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ

Ο Ασωπος ποταμός εκβάλλει στον κορινθιακό κόλπο και τό δέλτα του, έκτασης 21 τετρ. χλμ., βρίσκεται στο γεωγραφικο μήκος 22 45 και πλατος 37 56. Το δέλτα έχει ουσιαστικά εξαφανιστεί από τις συνεχείς επιχωματώσεις, τη δόμηση παραθεριστικών κατοικιών και τις καλλιέργειες. Σύμφωνα με τις αφηγήσεις των περίοικων, ως και πριν 25 χρόνια υπήρχε πολύ πυκνό παραποτάμιο δάσος. Σε αυτή την περιοχή είχε παρατηρηθεί το 1981 η Βίδρα (9) ένα απειλούμενο θηλαστικό που χρειάζεται καθαρά νερά, αμόλυντη τροφή και πλούσια βλάστηση. Λαμβανομένης υπόψιν της συνεχούς υποβάθμισης του δέλτα του Ασωπού μπορούμε να υποθέσουμε ότι είναι μάλλον απίθανη η παρουσία της στον Ασωπό σήμερα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Κορινθία είναι μια περιοχή πλούσια σε μνημεία του πολιτισμού που ακμάσε στην κλασσική Ελλάδα και φυσικά μνημεία. Δεν θα ήταν δυνατό να αναπτυχθεί ο πολιτισμός σε αυτή τη γωνιά όπως αλλωστε και σε καθε άλλη γωνιά της ελληνικής γής, χωρις το κλίμα και την βλάστηση, παράγοντες που ακόμη την κάνουν μια χώρα ζωντανή, μια χώρα που διαθέτει την πλουσιότερη ίσως πανίδα της ευρωπαικής ηπείρου. Σε αυτή λοιπον την περιοχη, οπου η φύση και τα μνημεία του πολιτισμου συνυπηρξαν για αιώνες, κινδυνεύουν μέσα σε λίγα χρόνια να χαθούν εξαιτίας της εγκαταλειψης και της αδιαφορίας της πολιτείας αλλά και των πολιτών της. Την φυσική και πολιτιστική κληρονομιά όμως, την έχουμε δανειστεί από τα εγγόνια μας! Είμαστε άξιοι να τους την παραδώσουμε;

Ευχαριστώ τον επόπτη αλιείας κ. Π. Καραθανάση για τα στοιχεία που έθεσε υπόψη μου και τον γεωλόγο κ. Μ. Ασημακόπουλο για τις πληροφοριες, την βοήθεια και την συμπαράστασή του, χωρίς την οποία δεν θα ήταν δυνατή αυτή η παρουσιαση. Θα ηθελα ολοκληρώνοντας, να την αφιερώσω στους μαθητές μου του 2ου Λυκείου Κορίνθου για τις εργασίες που έχουν αναλάβει στα πλαίσια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για την σωτηρία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Κορινθίας, για την σωτηρία της γής!

ΠΗΓΕΣ

1) Τσιούρη - Γεράκη "Υγρότοποι της Ελλάδος" Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 1991.

2) Πρακτικά συνάντησης εργασίας για τους υγροτόπους, Αθήνα 6-6-1989.

3) ICBP Technical publication No. 9 "GREECE"

4) Χανδρινός Γ. "Κόκκινος κατάλογος απειλουμένων πουλιών της Ελλάδας" (υπό έκδοση)

5) Αδαμακόπουλου Τ.- Ματσούκα Π.- Χατζηβαρσάνη Β. "Τα βουνά του Μωριά" Αθήνα 1988.

6) "Περιβαλλοντική μελέτη Ν. Κορινθίας" ΥΠΕΧΩΔΕ 1985.

7) Παυσανία "Αρκαδικά" Εκδοτική Αθηνών.

8) Προτάσεις της ομάδας περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του 3ου Γυμνασίου Κορίνθου.

9) Macdonald S.- Mason c. "Η βίδρα", περιοδικό "Η φύση" της ΕΕΠΦ.

Δυση: Γερανείων 792
Λέχαιο Κορινθίας 20006

Δ. Γ. Γκέλλη

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΤΑ ΜΕ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ 13

Η γεωγραφική θέση και το κλίμα της Ελλάδας επιτρέπουν την ύπαρξη αλλεργιογόνου χλωρίδας που διαφέρει από τις χλωρίδες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης. Η Ελληνική αλλεργιογονική χλωρίδα είναι παρόμοια με τη χλωρίδα των χωρών της Μεσογείου που βρίσκονται ιδίως στη βόρεια ακτή, αυτής της Θάλασσας.

Για να βρεθεί ποια εποχιακά αλλεργιογόνα επικρατούν οποιαδήποτε στιγμή του χρόνου και σε τί ποσότητα είναι απαραίτητο να γίνουν μετρήσεις σε διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας. Οι μετρήσεις αυτές μαζί με την κλινική και εργαστηριακή ανίχνευση των αλλεργιογόνων δημιουργούν τους πίνακες, στους οποίους καταγράφεται το κάθε είδος αλλεργιογόνου φυτού και η διάρκεια ανθοφορίας του. Στην Ελλάδα δεν έχουν γίνει προς το παρόν τέτοιες μετρήσεις, παρά μόνο από ορισμένους ερευνητές και σε ορισμένα τμήματα της χώρας, (Αποστόλου και Γιαννίτσαρος, 1981).

Υπάρχουν διαθέσιμα ημερολόγια ανθοφορίας των αλλεργιογόνων φυτών των κυριοτέρων πόλεων της Μεσογείου που έγιναν με τη συλλογή γυρεοκόκκων, καθημερινώς, για μακρά χρονικά διαστήματα με τη βοήθεια κατάλληλων γυρεοπαγίδων ή γυρεοσυλλεκτών, (Aubert et al, 1959, Gentanni et al, 1959, Charpin et al, 1960, Charpin et al, 1980, Serafini 1957, Surinyach 1960, Tas 1965). Οι παραπάνω μελέτες έγιναν ή με τη γυρεοπαγίδα του Hirst (1952) ή του Durham (1946) και περιγράφανε τον αριθμό των γυρεοκόκκων. Από το 1968 χρησιμοποιούνται οι γυρεοσυλλέκτες με φίλτρο.

Επιδημιολογία της γύρωσης (polination)

Οι εμπειρίες του συγγραφέα διαμορφώθηκαν στην περιοχή της Κορινθίας, η οποία κατοικείται σε ποικίλα υψόμετρα. Η χλωρίδα της Κορινθίας είναι σχεδόν παρόμοια με τη χλωρίδα όλων των παραλίων περιοχών της Πελοποννήσου, της Στερεάς Ελλάδας, των Νήσων του Αιγαίου και του Ιονίου Πελάγους. Στην Κορινθία διακρίνουμε τρεις κυρίως ζώνες βλάστησης. Την παραλιακή, την ημιορεινή (500-800μ.) και την Ορεινή, (800-1500μ.). Τα κυριότερα αλλεργιογόνα φυτά ανευρίσκονται και στις τρεις ζώνες. Όμως η ανθοφορία των ίδιων φυτών αρχίζει πιο νωρίς στα παράλια και εμφανίζεται αργότερα στα ημιορεινά και πολύ αργότερα στα ορεινά. Σαν παράδειγμα αναφέρουμε την Ελιά, της οποίας η ανθοφορία διαρκεί στα παράλια από τις 15 Μαΐου - 15 Ιουνίου, ενώ στο υψόμετρο 600-700 μέτρα ξεκινάει από το τέλος Ιουνίου και φτάνει σε μερικά σημεία μέχρι τα μέσα Αυγούστου. Η Ελξίνη που ανθοφορεί όλο το χρόνο στα παράλια έχει διάφορες διακυμάνσεις ανθοφορίας σε υψόμετρα μέχρι 800 μέτρα. Τα άνθη ανοίγουν για λίγες ώρες τις ημέρες και απελευθερώνουν γύρη. Όμως, επειδή συνεχώς δημιουργούνται νέα άνθη ή επειδή τα φυτά βρίσκονται σε διαφορετικά υψομετρικά επίπεδα, ανευρίσκονται στην ατμόσφαιρα γυρεόκοκκοι, για μεγάλο χρονικό διάστημα ημερών ή μηνών. Τα αλλεργιογόνα φυτά που εντοπίστηκαν στην Κορινθία και καταγράφονται στον Πίνακα 13-1 και 13-2, είναι αποτέλεσμα κλινικής και εργαστηριακής έρευνας πάνω σε ασθενείς που βρέθηκαν ευαίσθητοι προς αυτά. Οι εποχές ανθοφορίας

ΔΕΝΔΡΑ	Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
ΚΩΝΟΦΟΡΑ CONIFERAE (ABIETACEAE)												
Ελατοειδή, κυπαρισσοειδή, διάφορα είδη πεύκης, κέδρος, άρκευθος												
ΙΤΕΩΔΗ, SALICACEAE												
Λεύκη, Ιτιά												
ΚΛΗΘΡΟΕΙΔΗ BETULACEAE												
Κλήθρα ή Σκλήθρα (Φεβρουάριος-Μάρτιος)												
Σημύδα (ενδιαφέρει τις Βόρειες Χώρες της Ευρώπης)												
ΦΗΓΩΔΗ (FAGACEAE)												
Καστανιά, (Ιούνιος-Ιούλιος)												
Οξυά (Απρίλιος-Μάιος)												
Δρυς (Απρίλιος-Μάιος)												
ΠΤΕΛΟΕΙΔΗ ULMACEAE												
Φτελιά (Μάρτιος)												
ΚΑΡΥΩΔΗ JUGLANDACEAE												
Καρυδιά												
ΜΟΡΕΟΕΙΔΗ MORACEA												
Μουριά												
ΠΛΑΤΑΝΩΔΗ PLATANACEAE												
Είδη Πλατάνου												
ΦΙΛΥΡΩΔΗ TILIACEAE												
Φιλύρα ή Φλαμουριά												
ΣΑΠΙΝΔΩΔΗ Α ACERACEAE												
Σφένδαμνος Απρίλιος-Ιούνιος)												
Ψευδοπλάτανος Απρίλιος-Ιούνιος)												
ΕΥΦΟΡΒΙΟΕΙΔΗ EUPHORBIACEAE												
Λινόζωστης												
ΕΛΑΙΟΕΙΔΗ OLEACEAE												
Ελαία η Ευρωπαϊκή												
Λιγούστρο το κοινό												
Μελία η υψικάρινος												

Πίνακας 13-1: Ημερολόγιο ανθοφορίας δένδρων στο νομό Κορινθίας, (Γκέλης 1985).

που διακρίνονται στους ίδιους πίνακες, αλλά και στα κείμενα που ακολουθούν είναι κατά προσέγγιση και βασίζονται σε αγροτικές και βοτανολογικές παρατηρήσεις και στη βοτανολογική βιβλιογραφία, (Καββάδας, 1956, Διαπούλης 1954, Rechinger, 1943).

Οι γύρεις σαν αιτία αλλεργικής ρινίτιδας στο Νομό Κορινθίας, (Γκέλης, 1985).

Από το 1983-1985 έγιναν προσπάθειες να ανακαλυφθούν τα αίτια της αλλεργικής ρινίτιδας σε ασθενείς που είχαν γενηθεί και κατοικούν στο νομό Κορινθίας. Με τη βοήθεια επιδερμικών δοκιμασιών και της δοκιμασίας RIST και RAST βρέθηκε ότι τα πιο συχνά αλλεργιογόνα κλινικής σημασίας και φυτικής προέλευσης είναι τα Αγρωστώδη, τα Κνιδώδη (Parietaria), τα Σύνθετα και τα Ελαιοειδή. Βρέθηκαν ασθενείς να είναι ταυτόχρονα ευαίσθητοι σε περισσότερα του ενός (συνήθως) αλλεργιογόνα ήταυτόχρονα ευαίσθητοι στο άκαρι της σκόνης του σπιτιού, τη σκόνη του σπιτιού, τα επιθήλια των ζώων και των πτηνών ή σε τρόφιμα. Στον Πίνακα 13-3 περιγράφεται ο αριθμός των ασθενών που βρέθηκαν ευαίσθητοι στα αλλεργιογόνα φυτά. Στον Πίνακα 13-4 περιγράφονται οι κλινικές καταστάσεις που ήσαν επακόλουθες των παραπάνω ευαισθησιών.

Ακολουθεί συνοπτική περιγραφή των κυριοτέρων αλλεργιογόνων φυτών που βρέθηκαν στο νομό Κορινθίας. Επειδή τα ευρήματα συμπίπτουν και με μελέτες σε άλλες περιοχές της Μεσογείου, υποτίθεται ότι καταπροσέγγιση τα γραφόμενα ισχύουν και για την υπόλοιπη Ελλάδα.

ΑΓΡΩΣΤΩΔΗ GRAMINEAE	Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
Anthoxanthum Odoratum Ανθόξανθο το εύοσομο				■	■	■	■					
Cynodon Dactylon, Αγριάδα					■	■	■	■				
Dactylis Glomerata Δακτυλίς η συνεσπειρωμένη					■	■	■	■				
Festuca Elatior Καρφοειδές το υψηλόν						■	■					
Holcus Lanatus Ολκός ο μαλλωτός					■	■	■	■	■	■		
Lolium Perenne ΄ηρα ή ΄Αϊρα η πολυετής				■	■	■	■					
Phleum Pratense Φλεως ο λειμώνιος					■	■	■					
Poa Pratensis Πόα η λειμώνιος				■	■	■						
Agropyron Repens Αγρωστίς έρπουσα						■	■	■				
Alopecurus Pratensis Αλωπέκουρος ο λειμώνιος				■	■	■						
Poa Trivialis Πόα η κοινή	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Sorgum Halepense Σόργον το χαλέπιον						■	■	■				
Secale Cereale Βρίζα η σιτηρά ή Σήκαλις						■						
Triticum Aestivum Σίτος ο κοινός ή ήμερος					■	■	■					
Zea Mays Αραβόσιτος ο κοινός						■						
ΣΥΝΘΕΤΑ COMPOSITAE												
Artemisia Absinthium Αψιθιά η Αρτεμισία						■	■	■	■	■	■	
Chrysanthemum Leucanthemum Μαργαρίτα				■	■	■	■	■	■			
Solidago Virgaurea Στερρόφυτο το επουλωτικό ή Χρυσή ράβδος							■	■	■	■		
Taraxacum Vulgare ή officinale Πικραλίδα			■	■	■	■						
ΕΛΛΟΒΙΟΚΑΡΠΑ ή ΧΕΔΡΟΠΑ LEGUMINOSAE												
Μηδική ή ήμερος ή ήμερο τριφύλλι, Ροβίνια η ψευδοακακία, Τριφύλλιον το λειμώνιον.				■	■	■						
ΚΝΙΔΩΔΗ URTICACEAE												
Διάφορα είδη Ελξίνης	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
ΧΗΝΟΠΟΔΙΟΕΙΔΗ CHENOPODIACEAE												
Χηνοπόδιο, σπανάκι, τεύτλο, βλήτο, ψευδοβλήτο, βρωμόχορτο						■	■	■	■			
ΑΡΝΟΓΛΩΣΣΩΔΗ PLANTAGINACEAE												
Αρνόγλωσσο το λογχοειδές (Πεντάνευρο)				■	■	■	■					
ΠΟΛΥΓΟΝΩΔΗ POLYGONACEAE												
Rumex Crispus Λάπαθο το ούλον					■	■	■					

Πίνακας 13-2: Ημερολόγιο ανθοφορίας αλλεργιογόνων φυτών της Κορινθίας, (Γκέλης 1985).

ΠΟΩΔΗ ΦΥΤΑ (ΧΟΡΤΑ ή ΧΟΡΤΑΡΙΑ)

Αγρωστώδη ή Αγρωστίδες

Από τα ποώδη φυτά (χορτάρια) αλλεργιογονικής σημασίας είναι τα Αγρωστώδη ή Αγρωστίδες. Είναι μεγάλη οικογένεια μονοκοτυληδόνων και περιλαμβάνει φυτά ποώδη, σπανίως θαμνώδη ή δενδρώδη, συνήθως με ρίζωμα και βλαστό καλαμοειδή. Στην οικογένεια των αγρωστωδών ανήκουν όλα τα δημητριακά (σιτάρι, κριθάρι, αραβόσιτος, ρύζι βρώμη, σίκαλη κ.ά.), το ζαχαροκάλαμο, το μπαμπού

ΣΥΝΟΛΟΝ ΑΣΘΕΝΩΝ 285
Ευαισθησίες κατά φυτικές οικογένειες

ΑΓΡΩΣΤΩΔΗ	172
ΚΝΙΔΩΔΗ	170
ΣΥΝΘΕΤΑ	162
ΕΛΑΙΟΕΙΔΗ	143
ΕΛΛΟΒΙΟΚΑΡΠΑ	125
ΣΑΠΙΝΔΩΔΗ	57
ΜΟΡΟΕΟΕΙΔΗ	42
ΧΗΝΟΠΟΔΙΟΕΙΔΗ	40
ΚΩΝΟΦΟΡΑ	40
ΚΛΗΘΡΟΕΙΔΗ	30
ΦΗΓΩΔΗ	25
ΚΑΡΥΩΔΗ	24
ΑΡΝΟΓΛΩΣΣΩΔΗ	22
ΠΤΕΛΟΕΙΔΗ	19
ΙΤΕΩΔΗ	18
ΠΛΑΤΑΝΩΔΗ	18
ΦΙΛΙΡΡΩΔΗ	17
ΕΥΦΟΡΒΙΟΕΙΔΗ	16
ΠΟΛΥΓΟΝΩΔΗ	9

και πολλά κτηνοτροφικά είδη (φάλαρη, φλέως, αγριοαίρα κ.ά.).

Η οικογένεια των αγρωστωδών **(Gramineae ή Poaceae)** είναι η μοναδική οικογένεια της τάξης των Glumiflorae (Λεπυρανθή), σύμφωνα με το ταξινομικό σύστημα του Ένγκλερ ή της τάξης των ποωδών (Poales) σύμφωνα με το σύστημα του Ταχάτζιαν. Περιλαμβάνει

Πίνακας 13-3: Κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος από το 1982-1985 στην Κορινθία ζήτησαν ΩΡΛ βοήθεια 285 ασθενείς με ποικίλη συμπτωματολογία από το ανώτερο και κατώτερο αναπνευστικό σύστημα και τα αυτιά. Μεταξύ των λοιπών αλλεργιογόνων, με τα οποία ερευνήθηκαν, βρέθηκε ότι η ευαισθησία στις γύρεις ήταν η συνηθέστερη αιτία των αλλεργικών συμπτωμάτων τους.

Κλινικές καταστάσεις

Εποχιακή αλλεργική ρινίτιδα	215
Εποχιακή αλλεργική ρινίτιδα και επιπεφυκίτιδα	230
Ετήσια αλλεργική ρινίτιδα	85
Εποχιακή αλλεργική ρινίτιδα και αλλεργικόν άσθμα	55
Ετήσια αλλεργική ρινίτιδα και άσθμα	32
Εποχιακή αλλεργική ρινίτιδα και ιγμορίτιδα	195
Ετήσια αλλεργική ρινίτιδα και χρόνια ιγμορίτιδα	80
Αλλεργική ρινίτιδα (εποχιακή ή ετήσια) και εκκριτική μέση ωτίτιδα	48
Αλλεργική ρινίτιδα και αλλεργική ρινοφαρυγγίτιδα	120
Αλλεργική ρινίτιδα, αλλεργική ιγμορίτιδα, αλλεργικόν άσθμα και ρινικοί πολύποδες	24

Σύνολον ασθενών 285

Αλλεργικοί σε γύρεις	195
Αλλεργικοί σε διάφορα αλλεργιογόνα εκτός γύρεων	90
Αλλεργικοί σε γύρεις και διάφορα άλλα αλλεργιογόνα	230

Πίνακας 13-4: Ο ωτορινολαρυγγολογικοί αλλεργικοί ασθενείς συνήθως είναι ευαίσθητοι σε περισσότερα του ενός αλλεργιογόνα, που ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες. Τα αλλεργικά συμπτώματα ποικίλλουν σε κάθε ασθενή, (Γκέλης 1986).

600-700 γένη με 6.000-10.000 είδη. Η ποσοτική συμμετοχή της οικογένειας των Αγρωστωδών στη φυτοκάλυψη της γης είναι μάλλον η μεγαλύτερη, από όλα τα αγγειόσπερμα τα οποία κυριαρχούν στα λιβάδια, στέπες, σαβάνες, και πάμπες.

Οι γυρεόκοκκοι των μονοκοτυλιδόνων έχουν χαρακτηριστικό τους την παρουσία μόνον ενός βλαστικού πόρου. Τα άνθη των αγρωστωδών είναι συνήθως τέλεια (δηλ. περιέχουν και στήμονες και ύπερο). Οι γυρεόκοκκοι των περισσοτέρων αγρωστωδών αλλεργιογονικής σημασίας έχουν διάμετρο από 20-25 μ. Από τα χιλιάδες είδη αγρωστωδών που καλύπτουν το φλοιό της γης, μόνον λίγα είναι κλινικής σημασίας και προκαλούν συμπτώματα αλλεργίας. Αν και οι γυρεόκοκκοι ζουν μόνο για λίγες ώρες, την εποχή της ανθοφορίας, εν τούτοις η νεκρή γύρη εξακολουθεί επί μακρόν να είναι ενεργά αλλεργιογόνος. Όσο πιο στενή είναι η βοτανική σχέση μεταξύ δύο αγρωστωδών, τόσο μεγαλύτερη δομική και ανοσολογική ομοιότητα υπάρχει μεταξύ των αλλεργιογόνων τους και τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα ένας ασθενής να παρουσιάζει ευαισθησία και στα δύο.

Η οικογένεια των αγρωστωδών περιλαμβάνει τα ακόλουθα φυτά που έχουν αλλεργιογονική σημασία και για τα οποία διατίθενται στο εμπόριο εκχυλίσματα για δερματικές δοκιμασίες και εμβόλια για ανοσοθεραπεία.

ANTHOXANTHUM ODORATUM Ανθόξανθον το εύοσμον, Αγγλ. Sweet Vernal grass, Γαλ. Flouve odorante, Γερ. Ruchgras (Wohlriechendes), Ιταλ. Paleo, paleino odoroso).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος φυτών της οικογενείας των αγρωστωδών με 5 είδη, τα οποία είναι ιθαγενή των ευκράτων περιοχών του βορείου ημισφαιρίου. Είναι ανεμόφιλα φυτά, μονοετή ή πολυετή, με φύλλα επίπεδα μάλλον κοντά, αρωματικά που όταν ξεραθούν αναδίδουν οσμή κουμαρίνης. Στην Ελλάδα φύονται δύο είδη το **Ανθόξανθον το λεπτόν (A. gracile) και το A. το εύοσμον (A. odoratum)**, (Εικ. 13-1).

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Το A. odoratum βρίσκεται σε καλλιεργημένα ή χέρσα μέρη, σε δάση, σε λειβάδια, λειμώνες, από τα χαμηλά υψόμετρα μέχρι τα αλπικά, σε όλη την Ελλάδα. Το A. gracile φύεται μόνο σε αμμώδεις παραλίες της Πελοποννήσου, της Κρήτης και των Ιωνίων Νήσων.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από Απρίλιο μέχρι Ιούλιο.

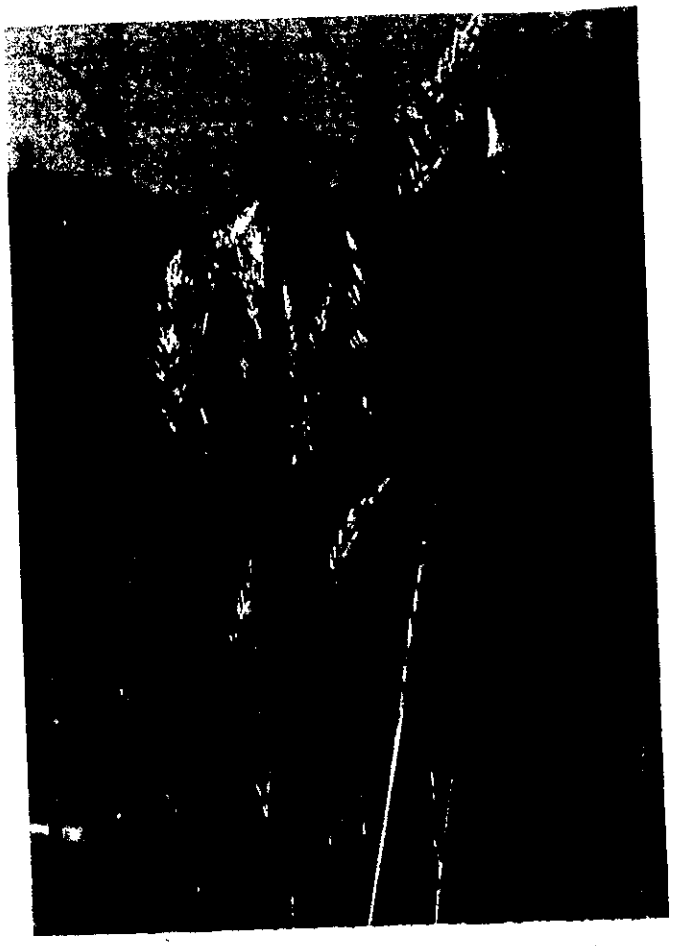

Εικ. 13-1: Anthoxanthum odoratum, Ανθόξανθο το εύοσμον (Schönfelder, 1982).

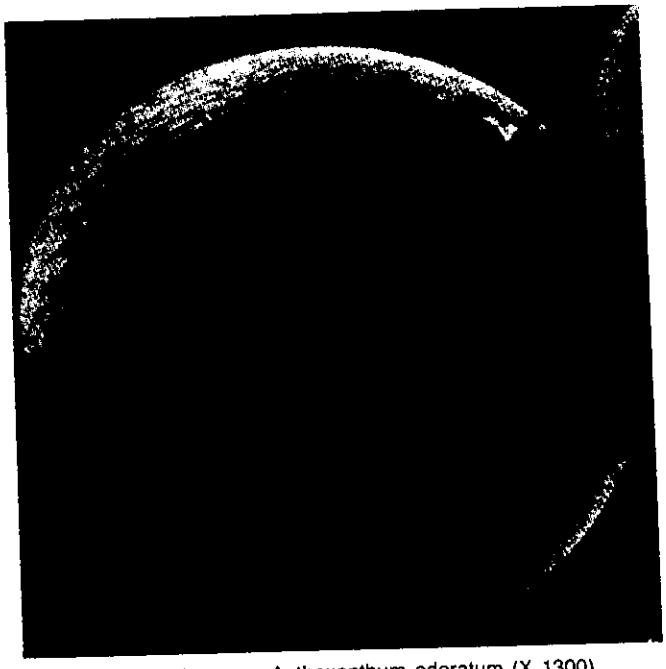

Εικ. 13-2: Γυρεόκοκκος Anthoxanthum odoratum (X 1300), (Ciampolini και Cresti, 1981)

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΥΡΗΣ: Γυρεόκοκκοι, ανεμόφιλοι, μονόποροι, σφαιροειδείς ή ελλειψοειδείς, διαμέτρου 38-45 μ, (Εικ. 13-2), (Ciampolini - Cresti, 1981).

ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Σημαντικό αίτιο αλλεργίας στις περιοχές που βρίσκεται αυτο-

φυές, (Lewis-Lewis, 1977).
ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με το Φλέω το λειμώνιο, τη Δακτυλίδα τη συσπειρωμένη, την Ήρα και την Πόα τη λειμώνιο, (Yman, 1982).

CYNODON DACTYLON, Αγριάδα, Αγγλ. Bermuda grass, Γερ. Hundszahngras, Γαλ. Cynodon dactyle.

Εικ. 13-3: Cynodon dactylon, Αγριάδα (Pharmacia, 1985).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος φυτών της οικογενείας των αγρωστωδών. Είναι ένα από τα κυριότερα και πιο δυσεξόντωτα πολυετή ζιζάνια όλης της Ελλάδας. Με την ίδια όμως ονομασία σε πολλές περιοχές της Ελλάδας ονομάζουν και άλλα πολυετή αγρωστώδη που δύσκολα διακρίνονται από το Cynodon dactylon, όπως είναι το Agropyron repens. Το φυτό έχει υπόγειους βλαστούς με μάτια που βγαίνουν από το έδαφος και σχηματίζουν νέο βλαστό. Έχει φύλλα κυανοπράσινα, στενά, με χείλη τραχέα. Ο κάλαμος που σχηματίζεται καταλήγει σε 3-7 επάκριους στάχεις, (Εικ. 13-3).
ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Απαντάται σε όλη την Ελλάδα, μέσα σε οπωρώνες και αμπελώνες, σε αμμώδη κυρίως εδάφη από τις παραλίες μέχρι τα 1600 μέτρα.
ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από το Μάιο μέχρι τον Αύγουστο.
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΥΡΗΣ: Γυρεόκοκκοι διαμέτρου 35 μ, (Gutman, 1980).
ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Θεωρείται μια από τις μεγαλύτερες αιτίες αλλεργίας από γύρεις.
ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με το Σόργον και το Πάσπαλον, (Yman, 1982).

DACTYLIS GLOMERATA, Δακτυλίς η συσπειρωμένη, Αγγλ. Cock's foot, Γερ. Knäuelgras, Γαλ. Dactyle pelotonné, Ιταλ. Erba mazzolina, pannocchina.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος της οικογενείας των Αγρωστωδών που περιλαμβάνει φυτά ποώδη, πολυετή. Είδη της Ελληνικής χλωρίδας είναι η **Δακτυλίς η τραχεία** (D. rigida) και **η Δακτυλίς η συσπειρωμένη** (D. glomerata), (Εικ. 13-4). Το δεύτερο είναι κοινότατο σε

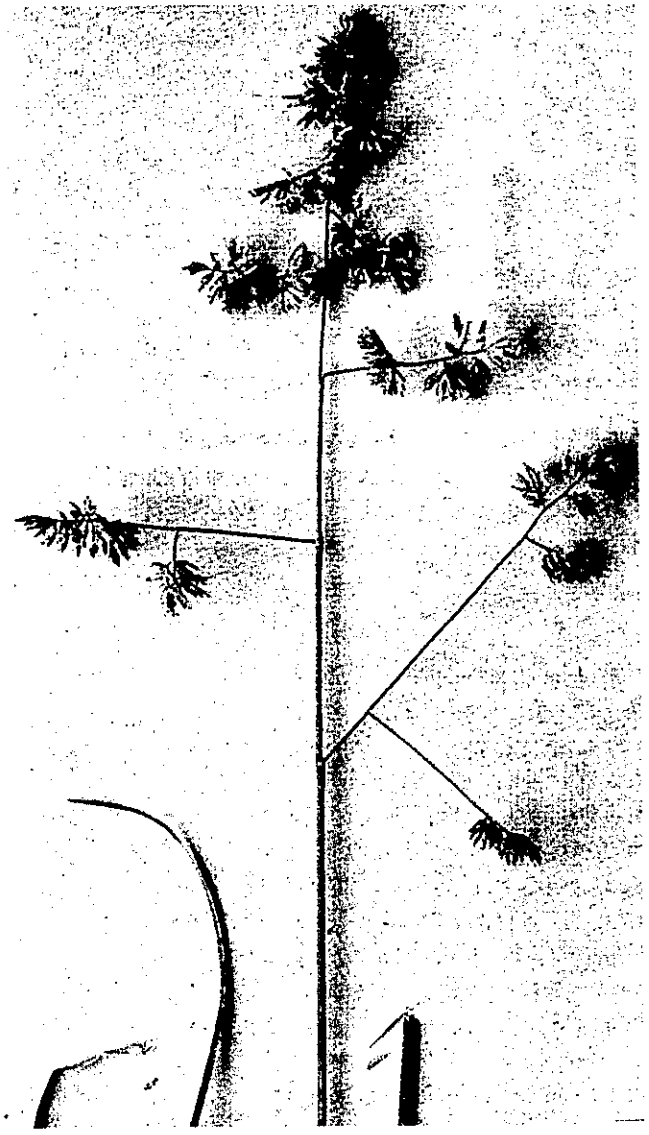

Εικ. 13-4: Dactylis glomerata, Δακτυλίς η συσπειρωμένη (Phillips, 1977).

Εικ. 13-5: Γυρεόκοκκος Dactylis glomerata (X 5000), (Ciampolini και Cresti, 1981).

όλη την Ελλάδα και σε πολλά μέρη της Ευρώπης. Το φυτό φτάνει μέχρι το 1 μέτρο. Έχει επίπεδα φύλλα, λέπυρα και λεπίδες με μακριές βλεφαρίδες στην τρόπιδα. Φέρει στα σταχύδια επιμήκη με 3-5 άνθη. Είναι ανεμόφιλα φυτά, (Καββάδας, 1956).

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Απαντάται στα ξηρά λειβάδια από τις παραλίες μέχρι υψόμετρο 1600 μέτρα.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από το Μάιο μέχρι και τον Αύγουστο.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΓΥΡΗΣ: Γυρεόκοκκοι, μονοπορικοί, σφαιρικοί ή ελλειψοειδείς, διαμέτρου 30-40 μ, (Εικ. 13-5).

ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Σημαντική.

ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με το Φλέω το λειμώνιο, (Yman, 1982).

FESTUCA ELATIOR, Καρφοειδές το υψηλόν, Αγγλ. Meadow fescue, Γερ. Schwingel, Γαλ. Fetuque, Ιταλ. Paleo dei prati.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος της οικογενείας των Αγρωστωδών που περιλαμβάνει περί τα 100 είδη. Φυτά ποώδη, ετήσια και πολυετή. Τα πλείστα είναι ιθαγενή ψυχρών και ευκράτων χωρών. Η ελληνική χλωρίδα έχει 10 είδη, μεταξύ των οποίων είναι το **Κ. το ερυθρόν** (F. rubra), **το Κ. το καλαμοειδές** (F. arundinacea), **Κ. το κτηνοτροφικόν** (F. ovina) και **το Κ. το υψηλόν** (F. elatior), (Εικ. 13-6). Τα τέσσερα αυτά είδη είναι πολυετή και καλλιεργούνται σε πολλά μέρη σαν κτηνοτροφικά. Τα φύλλα τους είναι επίπεδα ευρέως γραμμοειδή με πολύ βραχύ γλωσσίδιο. Τα σταχύδια φέρουν 6-12 άνθη. Βλαστός λείος μήκους μέχρι 80 cm. Ανεμόφιλα φυτά, (Διαπούλης, 1954, Καββάδας, 1956).

Εικ. 13-6: Festuca arundinacea, Καρφοειδές το καλαμοειδές (Phillips, 1977).

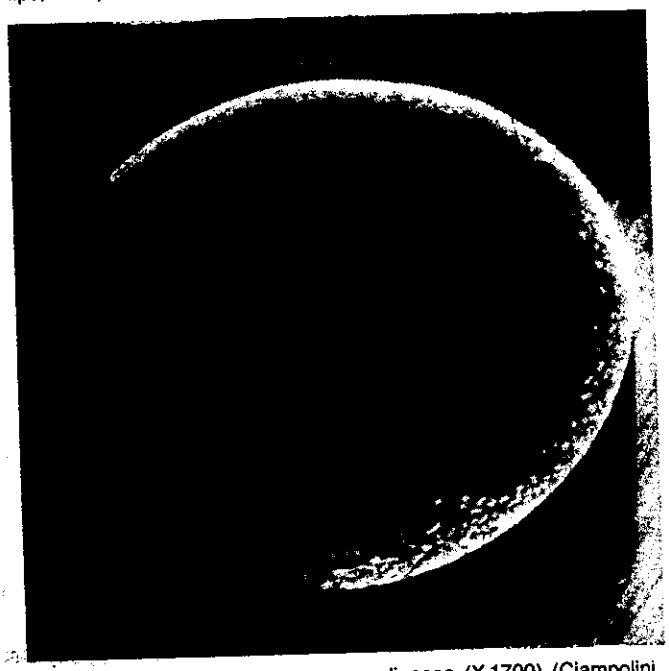

Εικ. 13-7: Γυρεόκοκκος Festuca arundinacea, (X 1700), (Ciampolini και Cresti, 1981).

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Απαντάται σε λειμώνες, λιβάδια, στα πρανή των δρόμων και συχνά καλλιεργείται σε αγρούς. Απαντάται σε όλη την Ελλάδα και κυρίως σε λόφους και ορεινά λιβάδια μέχρι το υψόμετρο των 1600 μέτρων, κυρίως στη Θράκη, Κέρκυρα, Πεντέλη και αλλού.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από τον Ιούνιο μέχρι και τον Ιούλιο.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΥΡΗΣ: Διάμετρος γυρεοκόκκου 30-40 μ.

ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Θεωρούνται από τα σημαντικότερα αλλεργιογόνα φυτά, (Εικ. 13-7), (Gutman, 1980).

ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με το Φλέω το λειμώνιο, Δακτυλίδα τη συσπειρωμένη, Πόα τη λειμώνιο, τη Ήρα και τον Ολκό το μαλλωτό.

HOLCUS LANATUS, Ολκός ο μαλλωτός, Αγγλ. Velvet grass, Soft grass, Yorkshire fog, Γερ. Wollgrass, Γαλ. Houque, Ιταλ. Bambagiona.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος ποωδών, ετησίων και πολυετών φυτών της οικογενείας των

Εικ. 13-8: Holcus lanatus, Ολκός ο μαλλωτός (Phillips, 1977).

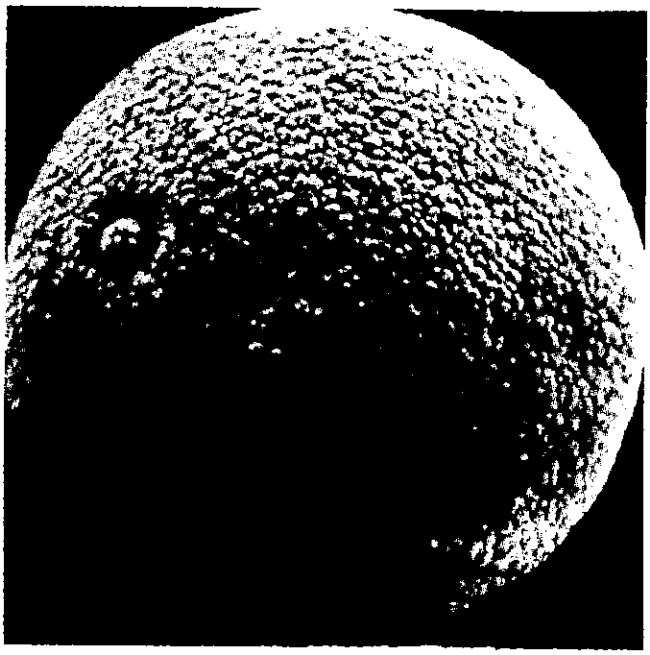

Εικ. 13-9: Γυρεόκοκκος Holcus lanatus (X 3000), (Ciampolini και Cresti, 1981).

αγρωστωδών που περιλαμβάνει 8 είδη, κυρίως στις βόρειες εύκρατες περιοχές της γης. Στην ελληνική χλωρίδα ανήκει μόνο ο Ολκός ο μαλλωτός (Holcus Lanatus), που είναι πολυετές, νομευτικό και κοσμητικό φυτό. Φτάνει το ύψος των 20-60 cm. Έχει επίπεδα μαλακά χνουδωτά φύλλα. Ανεμόφιλο φυτό, (Εικ. 13-8).

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Απαντάται σχεδόν σε όλη την Ελλάδα από τις παραλίες μέχρι τα 1600 m και σπανίως υψηλότερα.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από το Μάιο μέχρι και τον Οκτώβριο.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΓΥΡΗΣ: Γυρεόκοκκοι μονοπορικοί, σφαιρικοί ή ωοειδείς, διαμέτρου 320-40 μ, (Εικ. 13-9).

ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Σημαντική.

ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Μπορεί να προκληθεί με άλλα γένη των αγρωστωδών, (Yman, 1982).

LOLIUM PERENNE, Ήρα ή Αίρα η πολυετής, Αγγλ. Rye-grass, Γερ. Lolch, Γαλ. Ivraie, Ιταλ. Loglierella.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος της οικογενείας των αγρωστωδών. Στην ελληνική χλωρίδα ανήκουν 7 από τα 8 είδη που απαντώνται στην υπόλοιπη Ευρώπη, Βόρεια Αμερική και Ασία. Είναι φυτά ποώδη ετήσια και πολυετή. Αλλεργιογονικής σημασίας είναι η Ήρα η πολυετής (Lolium Perenne). Οι βλαστοί της είναι λείοι και φτάνουν τα 60 cm. Ο στάχυς

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΓΥΡΗΣ: Γυρεόκοκκοι μονοπορικοί, σφαιρικοί ή ωοειδείς, διαμέτρου 32-40 μ, (Εικ. 13-9).
της είναι ακίνητος. Φέρει σταχύδια με 5-12 άνθη. Είναι ανεμόφιλο φυτό.

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Συνήθως απαντάται σε αγρούς φυτεμένους με σιτηρά, σε χέρσους αγρούς και σε λιβάδια όλης της Ελλάδας, από τα παράλια μέχρι το υψόμετρο των 1600 m και σπανίως υψηλότερα.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από τον Απρίλιο μέχρι και τον Ιούλιο.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΓΥΡΗΣ: Γυρεόκοκκοι μονοπορικοί, σφαιρικοί ή ελλειψοειδείς διαμέτρου 30-40 μ.

Εικ. 13-10: Lolium perenne, Ήρα η πολυετής (Pharmacia, 1985).

ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Θεωρείται ότι έχει μεγάλη αλλεργιογονικότητα.

ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Έντονη με τα άλλα είδη του γένους Lolium και μέτρια με τον Ολκό το μαλλωτό, το Φλέω το λειμώνιο, την Πόα τη λειμώνιο και τη Δακτυλίδα τη συσπειρωμένη, (Yman, 1982).

PHLEUM PRATENSE, Φλέως ο λειμώνιος, Αγγλ. Timothy grass, Γερ. Lieschgras, Γαλ. Fléole, Ιταλ. Codolina.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος φυτών της οικογενείας των αγρωστωδών που περιλαμβάνει άλλα 10 είδη που είναι ετήσια και πολυετή. Απαντώνται στις εύκρατες περιοχές της γης. Ο Φλέως ο λειμώνιος είναι πολυετές φυτό της ελληνικής χλωρίδας, κτηνοτροφικής σημα-

Εικ. 13-11: Phleum pratense, Φλέως ο λειμώνιος (Pharmacia, 1985).

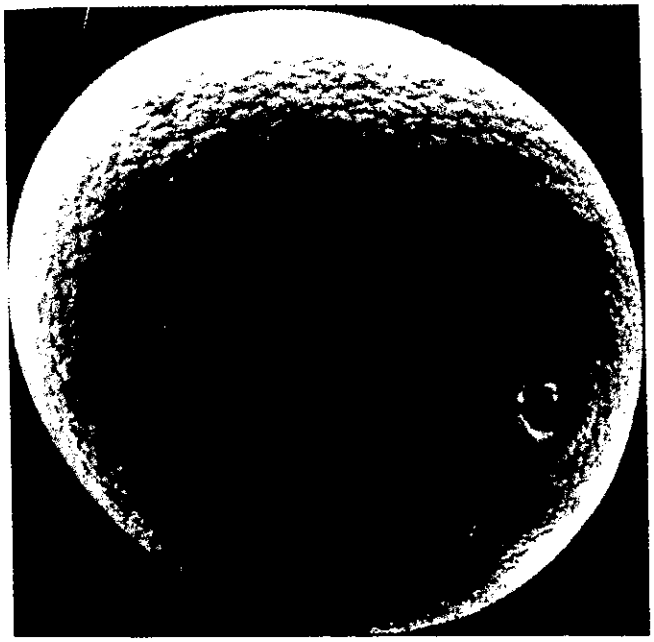

Εικ. 13-12: Γυρεόκοκκος Phleum Pratense (X 1250), (Ciampolini και Cresti, 1981).

σίας. Το ύψος του μπορεί να φτάσει το 1 m. Τα φύλλα του είναι λεπίδες, συνήθως με 5 νεύρα. Το άκρο καταλήγει σε φόβη κυλινδρική πυκνή. Είναι ανεμόφιλο φυτό, (Εικ. 13-11).

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Ανευρίσκεται στα παραθαλάσσια και τα ημιορεινά και τα ορεινά της Ελλάδας, μέσα λιβάδια, αγρούς και χέρσους τόπους.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από το Μάιο μέχρι και τον Ιούλιο.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΓΥΡΗΣ: Γυρεόκοκκοι σφαιροειδείς, ελλειψοειδείς διαμέτρου 30-35 μ, (Εικ. 13-12).

ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Σημαντική.

ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με τα άλλα είδη του γένους Fleum και μέτρια με το καρφοειδές, τον Ολκό το μαλλωτό, την Ήρα, την Πόα τη λειμώνιο και τη Δακτυλίδα τη συσπειρωμένη, (Yman, 1982).

POA PRATENSIS, Πόα η Λειμώνιος, Αγγλ. Meadow grass, Γερ. Rispengras (Wiesen), Γαλ. Paturin, Ιταλ. Fienarola.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος ποωδών φυτών της οικογενείας των αγρωστωδών, που περιλαμβάνει 200 είδη κατανεμημένα στις εύκρατες και ψυχρές περιοχές της γης. Είναι ετήσια ή πολυετή φυτά και αποτελούν τη βάση των λειμώνων και των τόπων βοσκής της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής. Η ελληνική χλωρίδα περιλαμβάνει 21 είδη, από τα οποία τα αξιολογότερα, από αλλεργιογονικής σημασίας, είναι η Πόα η λειμώνιος, (P. Pratensis), (Εικ. 13-13) και η Πόα η κοινή (P. trivialis). Η τελευταία είναι πολυετές φυτό με θύσανο όρθιο, μάλλον δύσκαμπτο. Ο βλαστός φτάνει μέχρι τα 70 cm και φέρει 2-4 φύλλα. Το σταχύδιον που σχηματίζεται φέρει 3-5 άνθη. Είναι ανεμόφιλο φυτό.

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Ανευρίσκεται σ' όλη την Ελλάδα, λιβάδια, καλλιεργήσιμους και χέρσους αγρούς. Καλλιεργείται και για κτηνοτροφικούς λόγους.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από τον Απρίλιο μέχρι και τον Ιούνιο.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΥΡΗΣ: Η διάμετρος των γυρεοκόκκων φτάνει τα 30-40 μ (Εικ. 13-14).

ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Σημαντικότατη.

ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Υψηλή μεταξύ των ειδών του γένους Poa, (Yman, 1982).

AGROPYRON REPENS, Άγρωστίς η έρπουσα ή Αγρόπυρο, Αγγλ. Wiry Grass, Γερ. Gemeine Quecke, Γαλ. Chiendent.

Εικ. 13-13: Poa pratensis, Πόα η λειμώνιος.

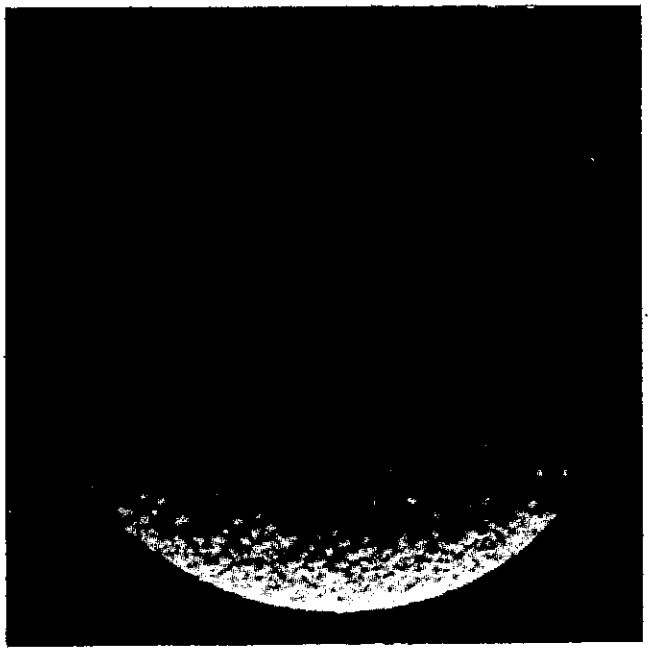

Εικ. 13-14: Γυρεόκοκκος Poa pratensis (X 3000), (Ciampolini και Cresti, 1981).

φυή σε κοιλότητες ή δόντια του κυρίου άξονα. Είναι μονήρη σε δύο σειρές από τη μία και την άλλη πλευρά του άξονα και έχουν 3-10 άνθη. Στην Ελλάδα φύονται 10 είδη αγρόπυρου. Είναι ενσχλητικά ζιζάνια. Το ζιζάνιο είναι γνωστό και με την ονομασία αγριάδα. Με την ονομασία όμως αυτή περιγράφεται κυρίως στο φυτό Cynodon dactylon. Συγχίζεται επίσης και με την Ήρα ή Ἄϊρα, (Εικ. 13-15).

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Είναι κοινό σε όλο τον Ελληνικό χώρο. Βρίσκεται συνήθως σε καλλιεργημένους αγρούς, σαν ζιζάνιο. Φύεται σε αμμώδη εδάφη και διαβρωμένες πλαγιές.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από τον Ιούνιο μέχρι και τον Αύγουστο.

ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Σημαντική.

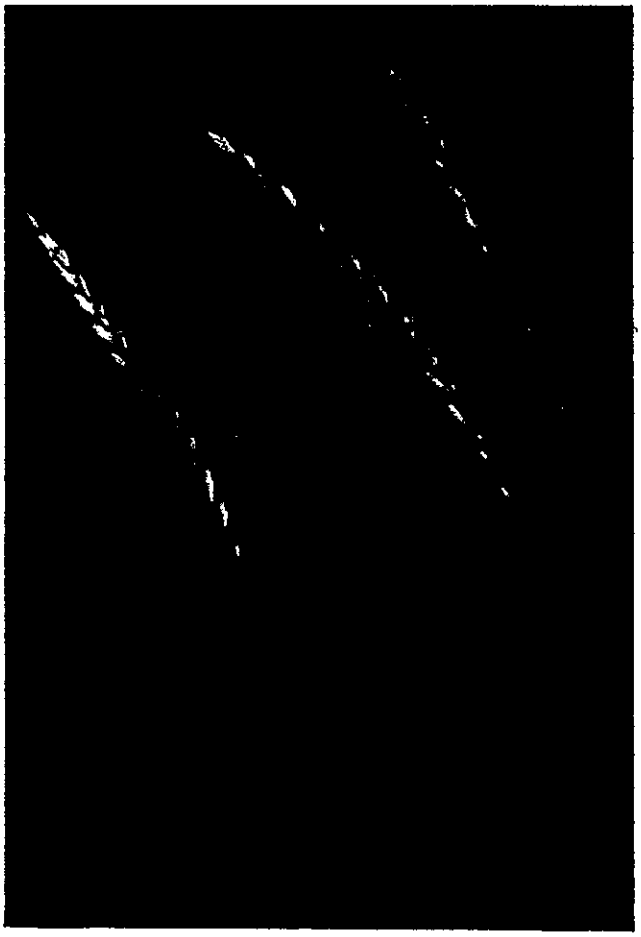

Εικ. 13-15: Agropyron repens, Αγρωστίς ή έρπουσα (Schönfeler, 1982).

ALOPECURUS PRATENSIS, Αλωπέκουρος ο λειμώνιος, Αγγλ. Meadow Fox-tail, Γερ. Wiesen-Fusschwanz, Γαλ. Vulpin.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος φυτών της οικογενείας των Αγρωστωδών με είδη μονοετή και πολυετή. Οι ταξιανθίες τους μοιάζουν με ουρά αλεπούς. Η ελληνική χλωρίδα περιλαμβάνει 6 είδη. Ο Alopecurus Pratensis (κοινώς Αλεπονουρές) φύεται σε όλη την Ευρώπη, σαν ζιζάνιο ή κτηνοτροφικό φυτό, (Εικ. 13-16).

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Απαντάται σε αγρούς, λόφους της Αττικής, Μακεδονίας, Πελοποννήσου, και των νησιών.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από τον Απρίλιο μέχρι και

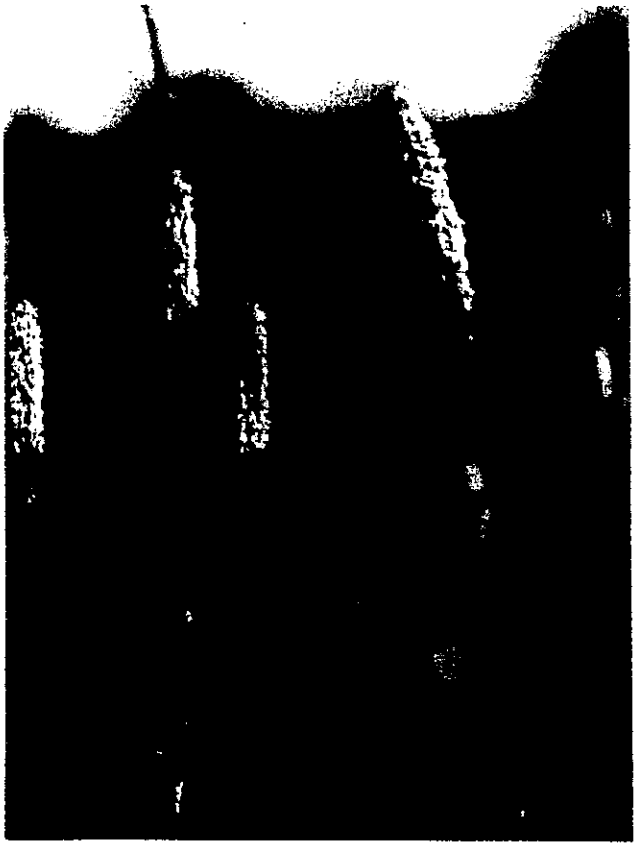

Εικ. 13-16: Alopecurus Pratensis, Αλωπέκουρος ο λειμώνιος.

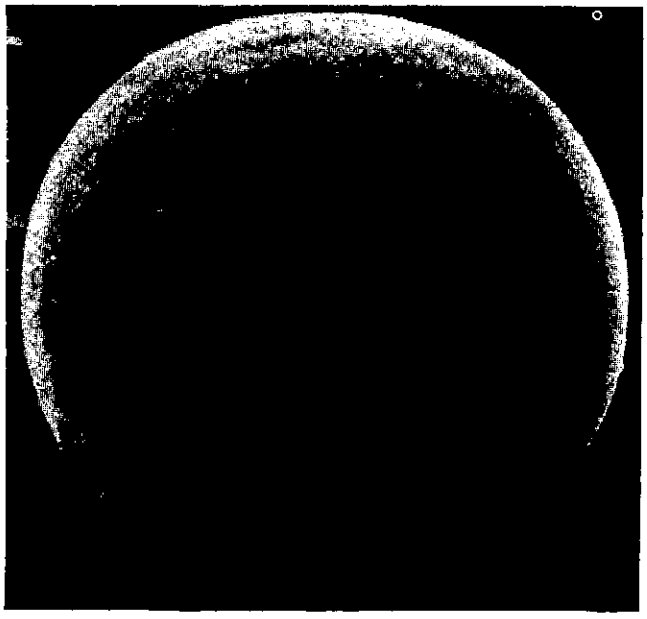

Εικ. 13-17: Γυρεόκοκκος Alopecurus Pratensis (X 2000), (Ciampolini και Cresti, 1981).

τον Ιούνιο.
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΥΡΗΣ: Σφαιροειδής ή ωοειδής, μονοπορικός γυρεόκοκκος, μέσης διαμέτρου 29-33 μ, (Εικ. 13-17).
ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με τη Δακτυλίδα, την Ήρα, το Φλέω και την Πόα τη λειμώνιο.

POA TRIVIALIS, Πόα η κοινή, (Βλέπε (POA PRATENSIS).

SORGUM HALEPENSE, Σόργον το Χαλέπιον, Αγγλ. Johnson grass, Γερ. Sorgho, Γαλ. Sorgho.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος της οικογενείας των Αγρωστωδών με πολλά είδη που καλλιεργούνται. Είναι ποώδες πολυετές φυτό και φτάνει σε ύψος 1-1,5 μέτρο. Είναι ιθαγενές, ανεμόφιλο φυτό της Ελλάδας και άλλων παραμεσογείων και ασιατικών χωρών, (Εικ. 13-18).
ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Στους αγρούς όλης της Ελλάδας.
ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από τον Ιούνιο μέχρι και τον

Εικ. 13-18: Sorgum halepense, Σόργον το χαλέπιον.

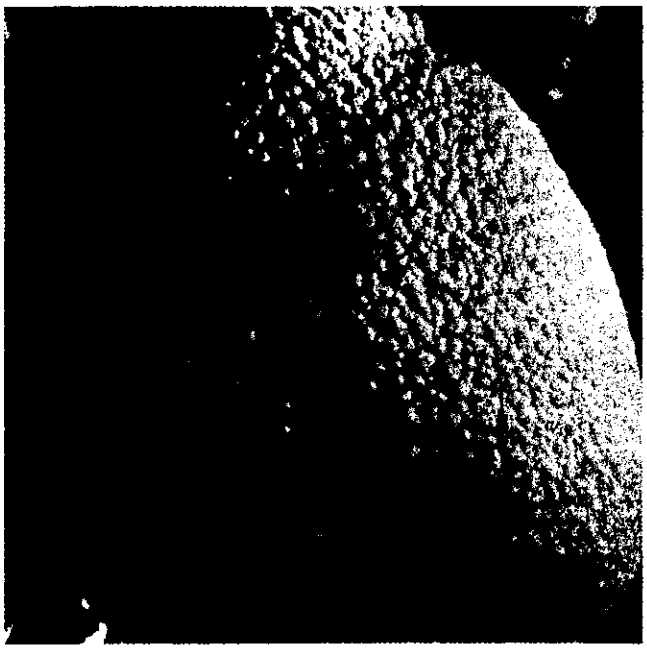

Εικ. 13-19: Γυρεόκοκκος Sorgum halepense (X 2000). (Ciampolini και Cresti, 1981).

Αύγουστο.
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΥΡΗΣ: Μονοπορικοί, ωοειδείς γυρεόκοκκοι διαμέτρου 37-44 μ, (Εικ. 13-19).
ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Σημαντική.

SECALE CEREALE, Βρίζα η σιτηρά ή Σήκαλις, Αγγλ. Rye, Γερ. Roggen, Γαλ. Seigle, Ιταλ. Segale.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος της οικογενείας των Σιτηρών που ανήκουν στην οικογένεια των αγρωστωδών. Το γένος περιλαμβάνει περί τα 5 είδη ιθαγενή της Ευρώπης και της Ασίας. Είναι φυτά ποώδη, ετήσια, διετή και πολυετή. Το ύψος τους φτάνει το ένα μέτρο. Είναι ανεμόφιλο φυτό, (Εικ. 13-20).
ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Καλλιεργείται σε πολλά μέρη της Ελλάδας.
ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Η ανθοφορία γίνεται στην αρχή του καλοκαιριού.
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΥΡΗΣ: Μονοπορικοί ελλειψοειδείς γυρεόκοκκοι διαμέτρου 34-53 μ, (Εικ. 13-21).
ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Σημαντική.

TRITICUM AESTIVUM, Σίτος ο κοινός ή ήμερος (Συνώνυμο T. Sativum ή vulgare ή hybernums), Αγγλ. Wheat, Γερ. Weizen, Γαλ.

Εικ. 13-20: Secale cereale Σήκαλις (Pharmacia, 1985).

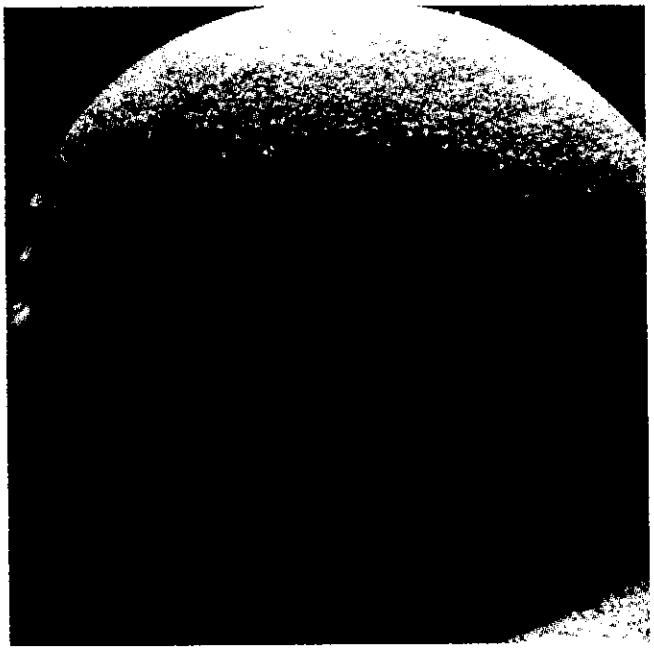

Εικ. 13-21: Γυρεόκοκκος Secale cereale (X1250 και 4000). (Ciampolini και Cresti, 1981).

Blé, Ιταλ. Grano, Frumento.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Ανήκει στα σιτώδη που είναι υποοικογένεια της οικογενείας των αγρωστωδών. Σχηματίζει στάχυ υπόλευκο, υπόξανθο ή πυρρόν, (Εικ. 13-22).

ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Καλλιεργείται σε όλη την Ελλάδα.
ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από το Μάιο μέχρι τον Ιούλιο.
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΥΡΗΣ: Μονοπορικοί, σφαιροειδείς ή ωοειδείς γυρεόκοκκοι, διαμέ-

Εικ. 13-22: Triticum Aestivum. Σίτος ο κοινός.

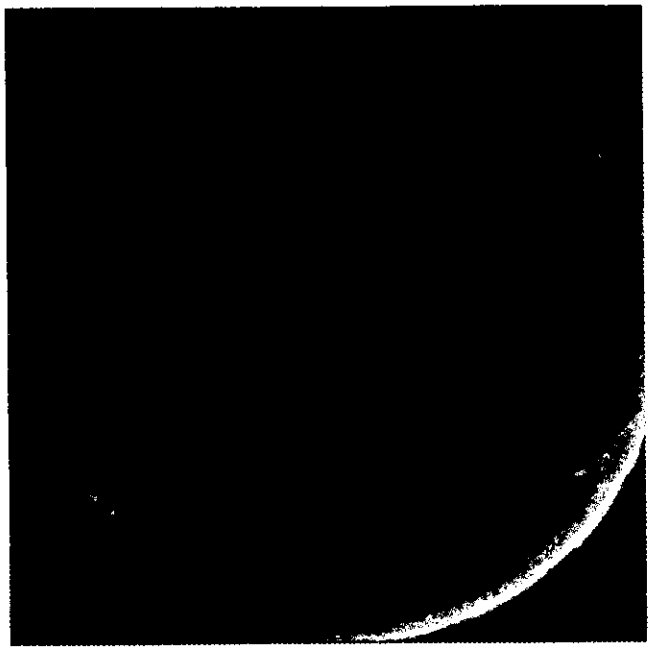

Εικ. 13-23: Γυρεόκοκκος Triticum aestivum (X 1400), (Ciampolini και Cresti, 1981).

τρου 46-50 μ, (Εικ. 13-23).
ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Έχει αλλεργιογονική σημασία.
ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με τα διάφορα είδη του σίτου, τη σήκαλη, μετρίου βαθμού με το Φλέω και την Ήρα, (Yman, 1982).

ZEA MAYS, Αραβόσιτος ο κοινός, Αγγλ. Corn, Maize, Γερ. Mais, Γαλ. Mais, Ιταλ. Grannoturco.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Ο Αραβόσιτος ανήκει στα αγρωστώδη και μεταφέρθηκε από την Αμερική στην Ευρώπη το 1500 μ.Χ. Είναι φυτό ετήσιο, ιθαγενές της Αμερικής. Φέρει μόνοικα άνθη και έχει παχύ, συμπαγές στέλεχος που μπορεί να φτάσει το ύψος των 4 μέτρων. Είναι φυτό ανεμόφιλο, (Εικ. 13-24).
ΕΔΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ: Καλλιεργείται σε πολλά μέρη της Ελλάδας.

Εικ. 13-24: Zea mays, Αραβόσιτος ο κοινός.

ΑΝΘΟΦΟΡΙΑ: Από Ιούλιο έως Σεπτέμβριο.
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΥΡΗΣ: Μονοπορικοί ή σφαιροειδείς ή ωοειδείς γυρεόκοκκοι διαμέτρου 86-96 μ, (εικ. 13-25).

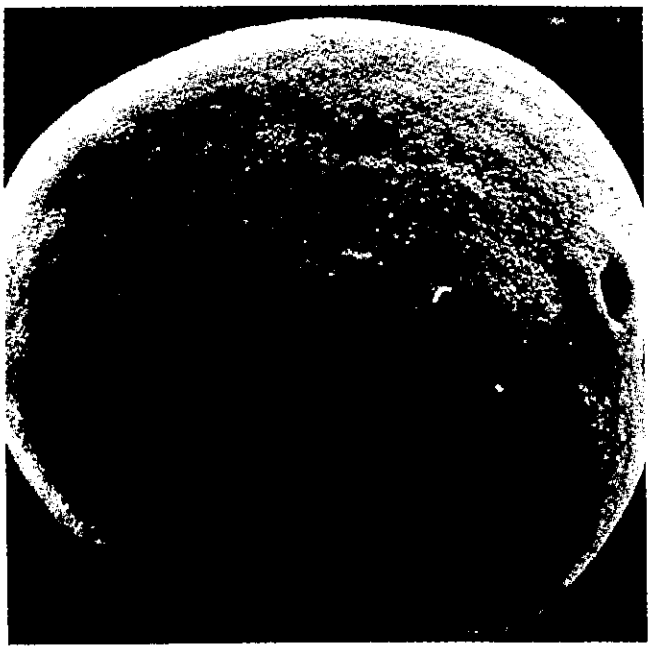

Εικ. 13-25: Γυρεόκοκκος Zea mays (X 1250), Ciampolini και Cresti, 1981).

ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ: Οι γυρεόκοκκοι του αραβοσίτου μπορεί να προκαλέσουν αλλεργία, αλλά λόγω του μεγέθους τους είναι δύσκολο να απομακρυνθούν μακρυά από τον τόπο παραγωγής τους, (Basset et al, 1978).
ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με τη βρώμη και το σίτο.

ΖΙΖΑΝΙΑ
Αγγλ. Weeds, Γαλ. Herbes mauvaises

Ζιζάνια ονομάζονται όλα τα άγρια χόρτα που φύονται ανάμεσα στα καλλιεργούμενα φυτά και ιδίως τα σιτηρά. Συνήθως είναι ετήσια φυτά και δεν έχουν γεωργική ή διακοσμητική αξία. Όλα είναι αγγειόσπερμα και δικοτυλίδονα. Μερικά από αυτά είναι ανεμόφιλα και έχουν αλλεργιογονικότητα. Τα ζιζάνια που παράγουν αλλεργιογόνο γύρη ανήκουν σε άσχετες οικογένειες π.χ. τα Χηνοποδιοειδή, τα Σύνθετα, τα Πλαταγινοειδή κλπ.

ΣΥΝΘΕΤΑ (Compositae ή Asteraceae)
Αποτελούν τάξη Δικοτυλιδόνων φυτών που είναι η πολυμελέστερη από τα φανερόγαμα. Είναι φυτά ποώδη ετήσια, διετή ή πολυετή φρυγανώδη, θαμνώδη ή δενδρώδη. Θεωρούνται από τα σημαντικότερα ζιζάνια, από αλλεργιογονικής σκοπιάς. Χαρακτηρίζονται από πολλαπλές κεφαλές ανθέων και καμμιά φορά λέγονται οικογένεια του ηλιάνθου.

ΗΛΙΑΝΘΟΙ
Στους Ηλιάνθους περιλαμβάνονται ο **Helianthus annuus (Ηλίανθος ο ετήσιος), Dahlia**

(Δαλία), Zinnia (Ζιννία ή Ζίννια ή Ζιννιά).
Παράγουν γύρη που μπορεί να προκαλέσει ευαισθητοποίηση μόνο σε όσους τα περιποιούνται (π.χ. κηπουροί).

ΑΜΒΡΟΣΙΑ, Αμβροσία (Βρωμούσα), Αγγλ. Ragweed, Γερμ. Ambrosie, Γαλ. Ambroise.

Γένος φυτών της οικογενείας των συνθέτων. Περιλαμβάνει περίπου 15 είδη, ιθαγενή των θερμών και ευκράτων χωρών. Είναι φυτά ποώδη μονοετή ή πολυετή και μόνοικα. Στην Ελλάδα απαντά το είδος A. maritima **(Αμβροσία η παράλιος)** που έχει ύψος 20-60 cm και είναι μονοετές. Φύεται σε αμμώδεις παραλίες και είναι γνωστό με την κοινή ονομασία βρωμούσα. Στην Βόρεια Αμερική και τη Βόρεια Ευρώπη υπάρχουν τρία είδη η **A. Elatior (Common ragweed), η A. psilostachys (Western ragweed) και η Ambrosia Trifida (Giant ragweed)** που είναι ανεμόφιλα φυτά με διάμετρο γυρεοκόκκου που κυμαίνεται από 16-25 μ. Θεωρούνται από τα ισχυρότερα αίτια αλλεργικής ρινίτιδας και άσθματος, στη Βόρεια Αμερική. Δεν έχουν γίνει έρευνες στην Ελλάδα για την αλλεργιογόνο δυνατότητα της A. maritima. Πάντως δεν αναφέρεται ούτε στα συγγράμματα αλλεργιογόνων φυτών άλλων χωρών της μεσογείου π.χ. της Ιταλίας.

ARTEMISIA ABSINTHIUM, (Αψιθιά, Αρτεμισία), Αγγλ. Wormwood, Γερ. Wermut, Γαλ. Asinthe, Ιταλ. Assenzio.
ARTEMISIA VULGARIS, (Αρτεμισία η κοινή), Αγγλ. Mugwort, Γερ. Beifuss, Γαλ. Armoise, Ιταλ. Artemisia.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Γένος της τάξεως των συνθέτων που περιλαμβάνει περίπου 200 είδη. Τα πιο πολλά είναι ποώδη, πολυετή και ιθαγενή του Βορείου ημισφαιρίου. Στην Ελληνική χλωρίδα περιλαμβάνεται η A. absinthium (Αψιθιά ή Αρτεμισία) και η A. vulgaris (Αψιθιά η κοινή), (Εικ. 13-26). Και τα δύο αυτά φυτά έχουν αλλεργιογονική σημασία. Είναι ανεμόφιλα και ανθοφορούν το καλοκαίρι και το φθινόπωρο. Ανευρίσκονται και τα δύο είδη στα παραθαλάσσια μέρη, μέχρι το υψόμετρο των 1600 μέτρων, ενώ η κοινή αψιθιά απαντάται και σε μεγαλύτερα υψόμετρα. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 17-28 μ με τρεις αύλακες και κεντρικούς πόρους, (Εικ. 13-27). Θεωρούνται από τα πιο σημαντικά αλλεργιογόνα, (Lewis και Lewis, 1977, Stanley και Linskens, 1974).

Εικ. 13-26: Artemisia vulgaris, Αρτεμισία η κοινή.

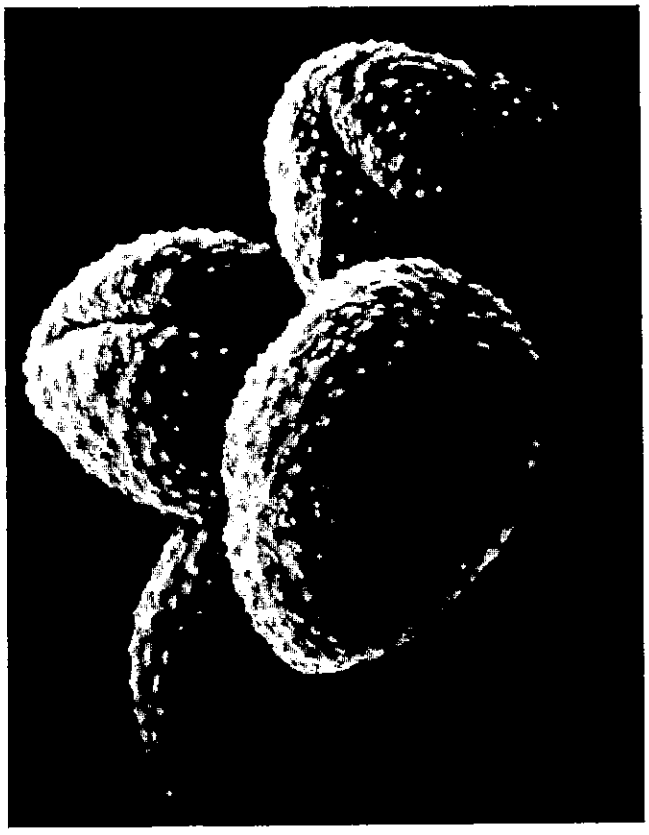

Εικ. 13-27: Γυρεόκοκκος Artemisia vulgaris (X 2500), (Ciampolini και Cresti, 1981).

ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με τα άλλα είδη Αρτεμησίας και τη Μαργαρίτα, (Yman, 1982).

CHRYSANTHEMUM LEUCANTHEMUM, Χρυσάνθεμον Λευκάνθεμον (Μαργαρίτα), Αγγλ. Marguerite, Moon-Daisy, Ox-eye Daisy, Γερ. Weisse Wucherblume, Γαλ. Grand Marguerite, Ιταλ. Occhio di bue, margheritona.

Γένος της τάξεως των συνθέτων που περιλαμβάνει 12 είδη στην Ευρώπη. Αρκετά είδη συγγενών ειδών εκλαμβάνονται εσφαλμένως σαν μαργαρίτες. Απαντάται στους χέρσους αγρούς των πεδινών και ημιορεινών περιοχών. Η ανθοφορία διαρκεί από τον Απρίλιο μέχρι το Νοέμβριο, αναλόγως του υψομέτρου που θα βρεθεί. Είναι εντομόφιλο φυτό και έχει αλλεργιογονική σημασία, (Εικ. 13-28).
ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Με διάφορα είδη Αρτεμησίας και Μαργαρίτας, (Yman, 1982).

Εικ. 13-28: Chrysanthemum leucanthemum, Χρυσάνθεμο, λευκάνθεμο.

TARAXACUM VULGARE ή OFFICINALE, Ταράξακο το κοινό ή Φαρμακευτικό (Πικραλίδα), Αγγλ. Dandelion, Γερ. Gemeine Löwenzahn ή Gemeine Kuhblume, Γαλ. Dent de lion, Pissenlit, Ιταλ. Tarassaco, soffione, piscialetto.

Γένος των συνθέτων που περιλαμβάνει αρκετές εκατοντάδες είδη. Στην Ευρώπη ανευρίσκονται 10 είδη. Η Ελληνική χλωρίδα περιλαμβάνει πέντε, μεταξύ των οποίων το **Τ. το γυμνανθές (Αγριοραδίκι)** και το **Τ. officinale (Τ. το φαρμακευτικόν κοινώς πικραλίδα)**, (Εικ. 13-29, 13-30). Ανευρίσκεται στα παράλια, πεδινά ημιορεινά και ορεινά μέρη της Ελλάδας. Είναι φυτά εντομόφιλα και η ανθοφορία τους διαρκεί από την άνοιξη μέχρι την αρχή του θέρους. Καμμιά φορά παρατηρείται ανθοφορία και το φθινόπωρο. Η διάμετρος της γύρης είναι γύρω στα 30 μ.
ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Μετρίου βαθμού με διάφορα είδη Αρτεμησίας και Βρωμούσας.

Εικ. 13-29: Taraxacum Vulgare ή officinalle, Πικραλίδα (Schönfelder 1982).

SOLIDAGO CANADENSIS, Στερρόφυτο το Καναδικόν ή Επουλωτικόν
SOLIDAGO VIRGAUREA, Στερρόφυτο ή Επουλωτικό ή Χρυσή Ράβδος, Αγγλ. Golden-Rod, Γερ. Gemeine Goldrute, Γαλ. Verge-d'or, Ιταλ. Verga d'oro.

Γένος που ανήκει στα σύνθετα. Περιλαμ-

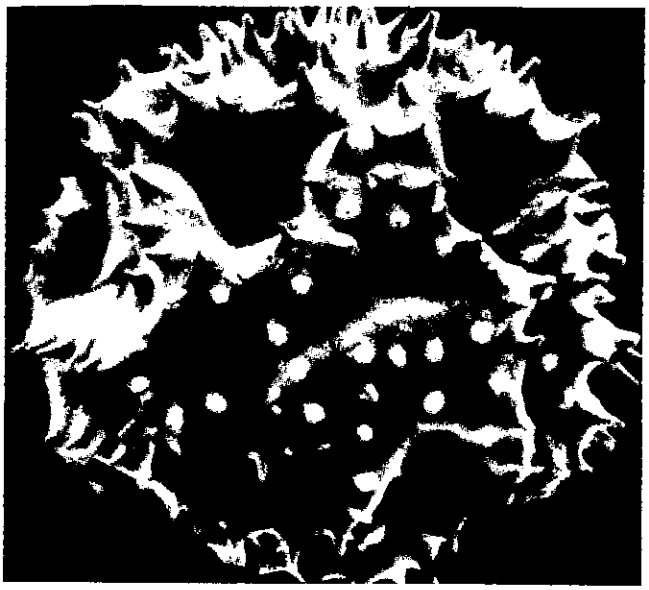

Εικ. 13-30: Γυρεόκοκκος Taraxacum officinale (X 1500), (Ciampolini και Cresti, 1981).

βάνει περί τα 80 είδη από τα οποία τα πιο πολλά είναι ποώδη και πολυετή και ιθαγενή της Βορείου Αμερικής. Το συνηθέστερο είναι το Σ. το Επουλωτικόν ή Καναδικόν (S. Canadensis). Στην Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη υπάρχει μόνο το **Επουλωτικόν ή Χρυσή Ράβδος** (Solidago Virgaurea), (Εικ. 13-31, 13-32). Είναι εντομόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 25 μ. Η ανθοφορία διαρκεί από τον Ιούλιο μέχρι τον Οκτώβριο. Έχει αλλεργιογονική σημασία για τα ευαι-

Εικ. 13-31: Solidago Virgaurea Στερρόφυτο το επουλωτικό ή Χρυσή ράβδος (Pharmacia 1985).

Εικ. 13-32: Γυρεόκοκκος Solidago Virgaurea (X 2500), (Ciampolini και Cresti, 1981).

σθητοποιημένα προς τη γύρη του άτομα, όταν έρχονται σ' επαφή με το φυτό (Lewis και Lewis, 1977).

ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗ ΑΛΛΕΡΓΙΟΓΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Παρατηρείται με τα διάφορα είδη στεροφύτου και του πλαντάγου.

LEGUMINOSAE
ΕΛΛΟΒΟΚΑΡΠΑ ή ΧΕΔΡΟΠΑ

Τα Χεδροπά ή Ελλοβόκαρπα είναι πολυμελέστατη τάξη που υποδιαιρείται σε πολλές οικογένειες. Περιλαμβάνει φυτά ποώδη, ετήσια ή πολυετή, φρυγανώδη, θαμνώδη ή δενδρώδη, αναρριχόμενα ή ευθυτενή. Αλλεργιογονικής σημασίας φαίνεται να είναι το Medicago sativa, Robinia pseydoacacia, Trifolium pratense.

MEDICAGO SATIVA, Μηδική η ήμερος ή Ήμερο τριφύλλι, Αγγλ. Medick, Lucerne, Alfalfa, Γερ. Schneckenklee, Γαλ. Luzerne, Ιταλ. Erba medica.

Περιλαμβάνει 40 είδη ιθαγενή της Ευρώπης, της Ασίας και της Βόρειας Αφρικής. Φυτά ετήσια ποώδη, πολυετή και μερικά θαμνώδη. Μελιγόνα φυτά και εντομόφιλα. Στην Ελληνική χλωρίδα ανευρίσκονται 24 είδη μεταξύ αυτών και η Medicago Sativa (Μηδική ή ήμερος ή Ήμερο Τριφύλλι), (Εικ. 13-33, 13-34). Στην Ελλάδα μεταφέρθηκε το φυτό την εποχή τών μηδικών πολέμων (5ον π.χ. αιώνα). Η Μ. καλλιεργείται συστημα-

Εικ. 13-33: Medicago Sativa, Μηδική ή ήμερος (Phillips 1977).

Εικ. 13-34: Γυρεόκοκκος Medicago Sativa (X 2500), (Ciampolini και Cresti, 1981).

τικά σαν κτηνοτροφικό φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 35 μ. Έχει σημασία αλλεργιογονική για τα ευαισθητοποιημένα σ' αυτήν άτομα, όταν βρίσκονται πλησίον των αγρών με μηδική ή έρχονται σ' επαφή με τα άνθη της.

ROBINIA PSEUDOACACIA, Ροβίνια η Ψευδακακία, Ακακία, Αγγλ. Locust, False acacia, Γερ. Robinie, Schein akazie, Falsche akazie, Γαλ. Robinier, Ιταλ. Robinia.

Εικ. 13-35: Robinia Pseudoacacia, Ροβίνια η Ψευδοακακία (Aichile-Schwegler, 1980).

Η Ροβίνια αποτελεί γένος των Ελλοβοκάρπων που περιλαμβάνει 6 είδη ιθαγενή της Αμερικής. Από αυτό η Π. η Ψευδακακία ή Ακακία μεταφέρθηκε στην Ευρώπη πριν από τρεις αιώνες και στην Ελλάδα μετά το 1830. Είναι δένδρο ακανθοφόρο που φτάνει μέχρι τα 30 μέτρα. Ευδοκιμεί ακόμη και σε άγονα εδάφη. Είναι εντομόφιλη και ανθεί τον Απρίλιο-Ιούνιο. Η μέση διάμετρος των γυρεοκόκκων της είναι γύρω στα 30 μ. Μπορεί να δράσει σαν αλλεργιογόνο, στα ευαισθητοποιημένα άτομα που βρίσκονται πλησίον του δένδρου ή ασχολούνται με τα άνθη της, (Εικ. 13-35, 13-36).

TRIFOLIUM PRATENSE, Τριφύλλιον το λειμώνιον, Αγγλ. Clover, Γερ. Klee, Γαλ. Trèfle.

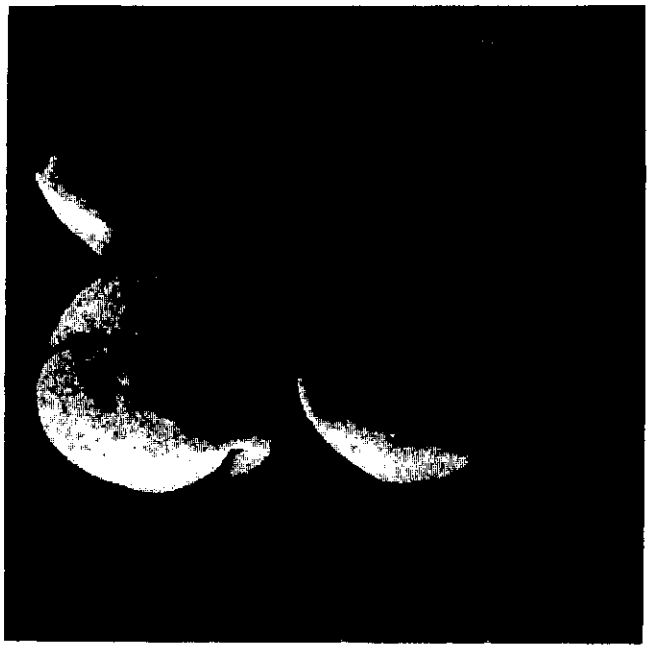

Εικ. 13-36: Γυρεόκοκκοι Robinia Ps. (X 1250), (Ciampolini και Cresti, 1981).

Γένος των Ελλοβοκάρπων που περιλαμβάνει περί τα 200 είδη, τα πιο πολλά από τα οποία είναι ιθαγενή των ευκράτων και παρατροπικών χωρών του βορείου ημισφαιρίου. Είναι φυτά ποώδη, ετήσια ή πολυετή, μελιγόνα και καλλιεργούνται για κτηνοτροφικούς λόγους. **Το Τριφύλλιον το λειμώνιον** είναι πολυετές και βαθύριζο, εντοπίζεται σε ορεινές περιοχές και χρησιμοποιείται κυρίως σαν γονιμοποιό των σιτοφόρων αγρών. Είναι εντομόφιλο φυτό και δεν έχει σημαντική αλλεργιογόνο σημασία. Η ανθοφορία του διαρκεί από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο.

URTICACEAE ΚΝΙΔΩΔΗ

Τάξη δικοτυλιδόνων φυτών που περιλαμβάνει φυτά δενδρώδη, θαμνώδη και ποώδη, ετήσια και πολυετή. Από αλλεργιογονικής απόψεως ενδιαφέρον παρουσιάζει η ελξίνη η φαρμακευτική.

PARIETARIA OFFICINALIS, Ελξίνη η φαρμακευτική (Περδικάκι), Αγγλ. Pellitory, Wall-pellitory, Γερ. Glaskraut, Γαλ. Pariétaire, Ιταλ. Parietaria, Muraiola, Erba vetriola.

Γένος της τάξεως των κνιδωδών που περιλαμβάνει φυτά ποώδη, ετήσια και πολυετή, πολύοικα, φαρμακευτικά. Είδη της Ελληνικής χλωρίδας με σημαντικότατο αλλεργιογονικόν ενδιαφέρον είναι:

1) Parietaria officinalis. Ελξίνη η φαρμακευτική κοινώς **περδικάκι** η ανεμογλέντι, ή ανεμοκλάδι, ή ανεμόχορτο, ή ανεμοκλείδι ή κολλητρίδα, (Εικ. 13-37, 13-38). Χρησιμοποιήθηκε από την αρχαιότητα σαν φαρμακευτικό φυτό. Αναφέρεται από το Διοσκουρίδη σαν Περιαλλόκαυλον το Αρουραίον. Φέρει φύλλα προμήκως λογχοειδή, ελλειπτικά στίλβοντα, μήκους 4-8 cm, με μακρό μίσχο. Φύεται σε πολλά μέρη της Ελλάδας, μέσα στα δάση, πορτοκαλεώνες αγρούς με βερυκοκιές, στα πρανή των δρόμων κ.ά. Η ανθοφορία του διαρκεί από το Μάιο μέχρι το Σεπτέμβριο. Η γύρη έχει διάμετρο 15-17 μ και είναι ανεμόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι θεωρούνται εντονότατα αλλεργιογόνοι (Stanley και Linskens 1974, Lewis και Lewis 1977).

2) Parietaria Judaica, Ελξίνη η ιουδαϊκή το κοινώς Κολησόχορτο, Παρθενούδι, Περδικάκι, Ανεμόχορτο, Ποτηροπλύτης (αναφέρεται έτσι από τον Αδαμάντιο Κοραή), **Παρθένιον** (αναφέρεται από τον Διοσκουρίδη). Η ανθοφορία του διαρκεί από τον Ιανουάριο μέχρι το Δεκέμβριο. Έχει παρατηρηθεί διασταυρουμένη αλλεργιογονικότητα μεταξύ της P. Officinalis και της P. Judaica, (Basomba et al, 1982, Atzei και Vargiu, 1984, Corbi και Careira, 1984).

3) Parietaria cretica, Ελξίνη η Κρητική, το κοινώς Κολλήκι ή Ανεμόχορτο. Από το Διοσκουρίδη αναφέρεται σαν Αλσίνη ή Μυός ώτα. Η ανθοφορία της διαρκεί από το Φεβρουάριο μέχρι τον Απρίλιο.

4) Parietaria lusitanica, Ελξίνη η λυσιτανική το κοινώς Περδικόχορτο. Η ανθοφορία του διαρκεί από το Μάρτιο μέχρι τον Ιούλιο, (Rehinger, 1943).

Η ευαισθησία στην ελξίνη προκαλεί εντονότατα αλλεργικά συμπτώματα, όπως διαπιστώθηκε στους ασθενείς μας στο νομό Κορινθίας και μπορεί να συνυπάρχει και με άλλες ευαισθησίες, προς άλλα αλλεργιογόνα. Τα εκχυλίσματα ελξίνης μπορεί να προκαλέσουν αρνητικές ενδοεπιδερμικές αντιδράσεις σε μερικές περιοχές του δέρματος.

Μερικές φορές απαιτούνται πάνω από τέσσερις νηγμοί του δέρματος για να προκληθεί θετική αντίδραση προς την ελξίνη. Οι αμφίβολες δερμοαντιδράσεις προς την ελξίνη πρέπει να ελέγχονται και με in vitro δοκιμασίες. Το αυτό ισχύει κι όταν παρά τα έντονα κλινικά συμπτώματα οι δερμοαντιδράσεις προς την ελξίνη είναι αρνητικές, (Garcia - Ortega, 1984, Γκέλης, 1985). Σε μερικές γεωγραφικές περιοχές μπορεί να επικρατεί ένα είδος ελξίνης, οπόταν στους ασθενείς ανευρίσκονται αυξημένα επίπεδα των ειδικών IgE αντισωμάτων, μόνο προς αυτό το είδος, (Agin-

Εικ. 13-37: Φυτά Ελξίνης φαρμακευτικής (Περδικάκι) σε μεγέθυνση. Διακρίνονται τα μικροσκοπικά άνθη γύρω από τον κορμό του κάθε κλάδου. Το μικροσκοπικό σχήμα του άνθους, δικαιολογεί και το μικρό μέγεθος των γυρεοκόκκων του που έχουν διάμετρο 15-17 μ. (Γκέλης, 1985).

Εικ. 13-37: Parietaria officinalis, Ελξίνη η φαρμακευτική (Περδικάκι).

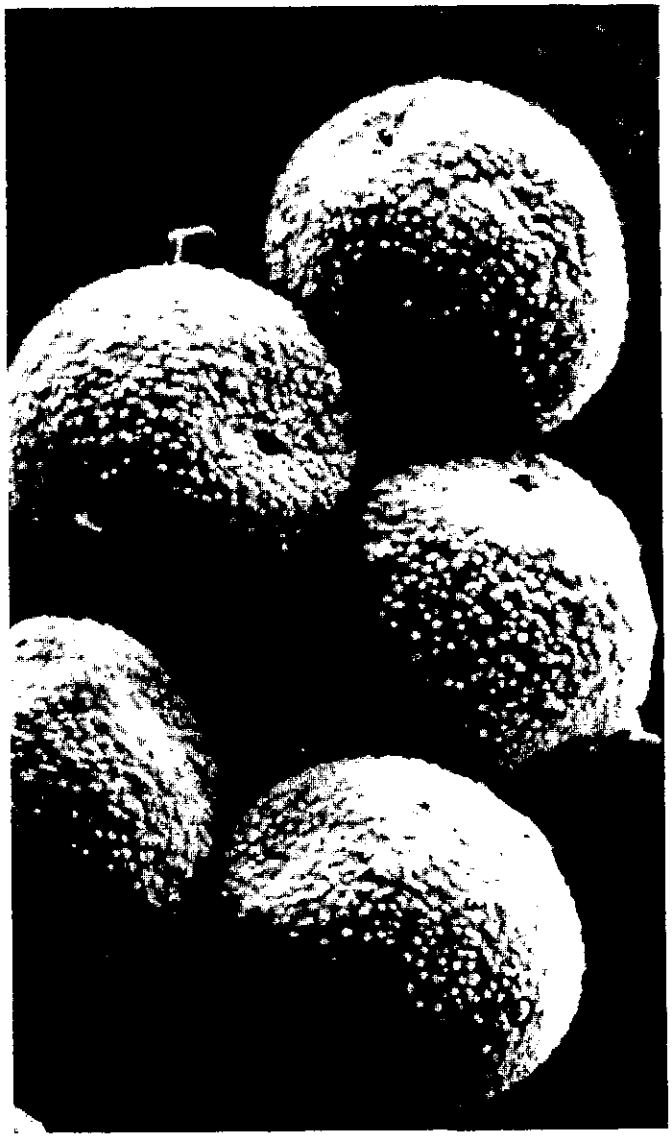

Εικ. 13-38 Α. Γυρεόκοκκος Parietario officinalis (Χ 3600 και 13000). Β. Στη φωτογραφία διακρίνεται ένας βλαστικός πόρος με επίπωμα, (Ciampolini και Cresti, 1981).

der, et al, 1985).

POLYGONACEA ΠΟΛΥΓΟΝΩΔΗ

Τάξη δικοτυλιδόνων φυτών που περιλαμβάνει φυτά ποώδη, ετήσια και πολυετή, θαμνώδη και δενδρώδη. Αλλεργιολογικού ενδιαφέροντος είναι το γένος RUMEX (Λάπαθον).

RUMEX CRIPSUS, Λάπαθον το ούλον, Αγγλ. Curly dock ή Curled dock, Γαλ. Patience crépue, Ιταλ. Romice crespa.

Το κοινώς Λάπαθον ή Αγριολάπαθο. Είναι ανεμόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 26-38 μ. Είναι μικρής αλλεργιογονικής σημασίας. Περίοδος ανθοφορίας Μάιος, Ιούλιος σε όλη την Ελλάδα.

RUMEX OBTUSIFOLIUS, Λάπαθον το αμβλύφυλλον, Αγγλ. Broad-leaved Dock, Ιταλ. Romice commune, Rombice.

Το κοινώς Λάπαθο. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 24-36 μ. Είναι ανεμόφιλο φυτό δευτερευούσης αλλεργιογονικής σημασίας, (Bassett et al, 1978). Περίοδος ανθοφορίας Ιούνιος - Αύγουστος σε όλη την Ελλάδα.

Μεγαλύτερη αλλεργιογονική σημασία έχει το είδος **Rumex Acetocella (ξυνίθρα),** (Spieksma et al, 1980), (Εικ. 13-39).

CHENOPODIACEAE, ΧΗΝΟΠΟΔΙΩΔΗ

Τάξη Δικοτυλιδόνων που περιλαμβάνει φυτά ποώδη και θαμνώδη. Στα γένη του περιλαμβάνονται **το χηνοπόδιο, το σπανάκι, το τεύτλο,το βλήτο, το ψευδοβλήτο κλπ.** Αλλεργιολογικής σημασίας είναι το Chenopodion album.

CHENOPODIUM ALBUM, Χηνοπόδιον το λευκόν (Βρωμόχορτο ή Κλουβίδα, στην Κρή-

Εικ. 13-39: Rumex acetosella, Λάπαθον το ένζυμον.

Εικ. 13-40: Chenopodium album, Χηνοπόδιο το λευκόν, (Phillips, 1977).

τη), **Αγγλ. Lamb's quarter ή Goosefoot, Γερ. Gänsefuss (Weise), Γαλ. Chenopode, Ιταλ. Farinaccio selvatico.**

Απαντάται σε όλους τους πετρώδεις αγόνους τόπους της Ελλάδας. Η ανθοφορία διαρκεί από τον Ιούνιο μέχρι τον Οκτώβριο. Είναι ανεμόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 25-28 μ. Το κάθε φυτό σε πλήρη ανάπτυξη μπορεί να παράγει 20.000 γυρεοκόκκους, (Pharmacia, 1985). Σε μερικές όμως περιοχές τα φυτά αφθονούν και μπορεί να δράσουν αλλεργιογονικώς, (Wodehouse 1971, Bassett et al 1978), (Εικ. 13-40, 13-41).

PLANTAGINACEAE, ΑΡΝΟΓΛΩΣΣΩΔΗ

Τάξη δικοτυλιδόνων που περιλαμβάνει φυτά ποώδη ετήσια και πολυετή, (περίπου 200 είδη). Τα πιο πολλά είναι ιθαγενή της Ευρώπης και των άλλων παραμεσογείων χωρών. Αλλεργιολογικής σημασίας είναι το Plantago lanceolata. Υπάρχει διασταυρουμένη αλλεργιογονικότητα μεταξύ των διαφόρων ειδών αρνογλώσσου, ενώ δεν έχει διαπιστωθεί κάτι τέτοιο με άλλα είδη φυτών, (Baldo, 1982).

PLANTAGO LANCEOLATA, Αρνόγλωσσο το λογχοειδές (Πεντάνευρο), Αγγλ. English

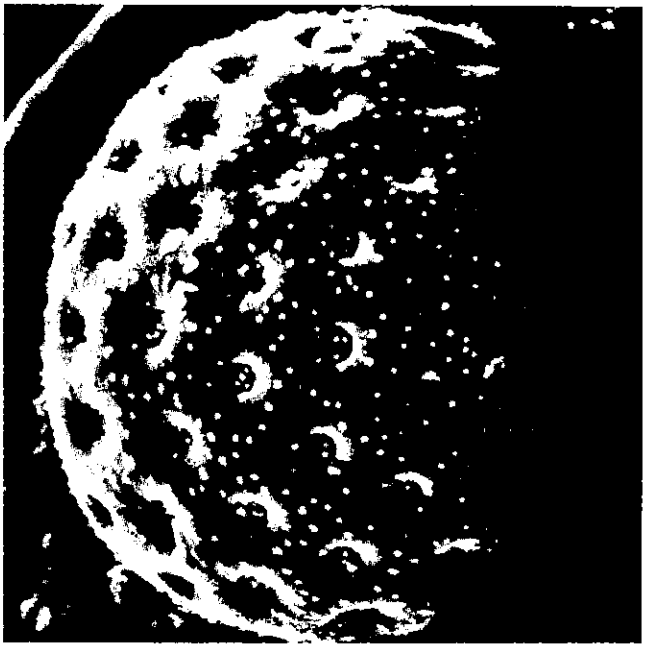

Εικ. 13-41: Γυρεόκοκκος Chenopodium a, (X 2500), (Ciampolini και Cresti, 1981).

plantain, Ribwort plantain, Γερ. Wegerich (Spitzplantain), Ιταλ. Lanciuola, Lingua di cane.

Πολυετές ποώδες φυτόν. Ανευρίσκεται στα

λιβάδια όλης της Ελλάδας. Η ανθοφορία διαρκεί από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούλιο. Είναι ανεμόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 25-40 μ. Στις περιοχές που υπάρχουν πολλά φυτά, αυτά μπορούν να δράσουν αλλεργιογονικώς, (Basset et al 1978), (Εικ. 13-42, 13-43).

Εικ. 13-42: Plantago lanceolata, Αρνόγλωσσο το λογχοειδές.

Εικ. 13-42: Plantago lanceolata. Αρνόγλωσσο το λογχοειδές, σε μεγέθυνση (Γκέλης, 1986).

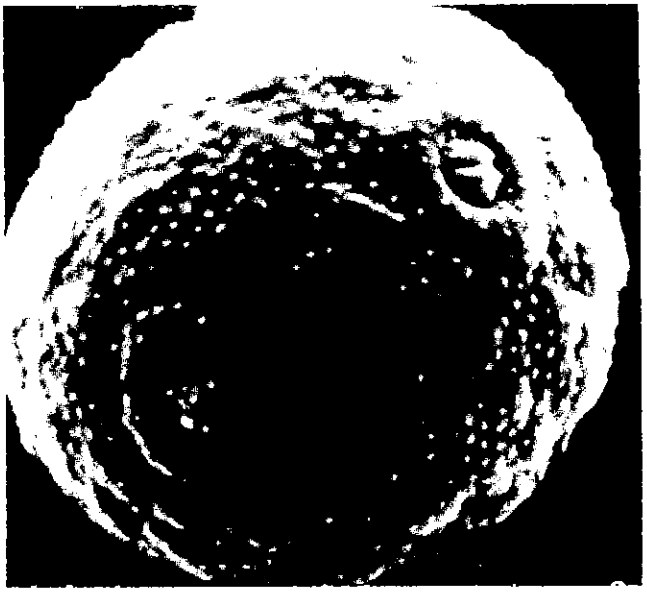

Εικ. 13-43: Γυρεόκοκκος Plantago lanceolata (X 2500), (Ciampolini και Cresti, 1981).

ΔΕΝΔΡΑ

Τα δένδρα είναι αγγειόσπερμα ή γυμνόσπερμα. Από τα γυμνόσπερμα αλλεργιολογικού ενδιαφέροντος είναι τα κωνοφόρα (Coniferae).

CONIFERAE ΚΩΝΟΦΟΡΑ, (ABIETACEAE)

Πολυμελής τάξη δικοτυλιδόνων που περιλαμβάνει κυρίως δένδρα, όλα δασικά και τα πιο πολλά αειθαλή. Φέρουν φύλλα σαν βελόνες. Από τις πέντε οικογένειες που έχουν καταταχτεί στην τάξη, αλλεργιολογικού ενδιαφέροντος είναι τα ελατοειδή και κυπαρισσοειδή.

PICEA ABIES, Ερυθροελάτη ή υψικάρηνος, Αγγλ. Norway Spruce, Γαλ. Epicéa, Ιταλ. Abete rosso.

Μεγάλο δένδρο των βουνών της βόρειας και μέσης Ευρώπης. (Απ' αυτό βγαίνει η λεγομένη Σουηδική ξυλεία). Το γένος ανήκει στα κωνοφόρα. Είναι ανεμόφιλο φυτό, (Εικ. 13-44). Οι διαστάσεις των γυρεοκόκκων κυμαίνονται από 90-100 μ, Εικ. 13-45). Ανευρίσκεται σε υψόμετρο από 1400 μέτρα και πάνω. Δεν είναι ιδιαιτέρου αλλεργιογονικού ενδιαφέροντος, αν και ορισμένοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι υπάρχουν άτομα αλλεργικά προς τη γύρη

του εν λόγω δένδρου, (Bassett et al, 1978). Πιθανόν να υπάρχει διασταυρουμένη αλλεργιογονικότητα μεταξύ των ειδών του γένους Pinus, (Yman, 1982), ενώ δεν υπάρχει κάτι τέτοιο μεταξύ των άλλων ειδών δένδρων, (Aginder, 1985).

PINUS NIGRA, Πεύκη η μέλαινα ή αυστριακή, Αγγλ. Black ή Austrian Pine, Γαλλ. Pin noir d' Autriche, Ιταλ. Pino nero, Pino d' Austria.

Η Πεύκη είναι γένος της τάξεως των κωνωφόρων και περιλαμβάνει περί τα 70 είδη, από τα οποία τα πιο πολλά είναι ιθαγενή των ευκράτων χωρών και του βορείου ημισφαιρίου. Είναι δένδρα δασικά μεγάλα, μονόοικα, αειθαλή, φέρουν φύλλα βελλονοειδή και παρέχουν ξυλεία. Στην Ελληνική χλωρίδα υπάρχουν αρκετά είδη. Αλλεργιολογικού ενδιαφέροντος είναι η πεύκη η μέλαινα ή Αυστριακή, (Εικ. 13-46). Είναι ανεμόφιλο δένδρο και φύεται από τα 100-2100 m. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο από 65-80 μ, (Εικ. 13-47). Η ανθοφορία διαρκεί από το Μάιο μέχρι τον Ιούλιο. Υπάρχουν εργασίες που υποστηρίζουν ότι οι γύρεις των πεύκων είναι υπεύθυνες για την πρόκληση αλλεργίας, (Wodehouse, 1971) και ιδιαίτερα αλλεργικού άσθματος, (Newmark και Itkin, 1967).

Εικ. 13-44: Picea abies, Ερυθρελάτη η υψικάρηνος, (Aichele-Schwegler, 1980).

Εικ. 13-45: Γυρεόκοκκοι Picea abies (X 640), (Ciampolini και Cresti, 1981).

PINUS PINASTER ή MARITIMA, Πεύκη η παράλιος, Αγγλ. Pisaster, Cluster Rine, Maritime Pine, Γαλλ. Pin maritime, P. Pinastre, P. de Bordeaux, P. des Landes ή P. mageur, Ιταλ. Pino marittimo.

Απαντάται σε υψόμετρα από 100-1300 m. Η ανθοφορία διαρκεί από τον Απρίλιο-Ιούνιο.

Εικ. 13-46: Pinus nigra Πεύκη η μέλαινα, (Aichele-Schwegler, 1980).

Είναι ανεμόφιλο δένδρο και οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 65-80 μ, (Εικ. 13-48, 13-49). Δεν θεωρείται σημαντικής αλλεργιολογικής σημασίας. Παρά τούτο μερικοί υποστηρίζουν ότι μπορεί να προκαλέσει αλλεργία, (Wodehouse, 1971, Newmark και Itkin, 1967).

PINUS PINEA, Πεύκη η Πίτυς (Κουκκουναριά, Ήμερος Πεύκος, Στροφαλιάς), Αγγλ. Stone Pine, Parasol Pine, Ιταλ. Italian stone Pine, Γαλλ. Pin d' Italie, Pin Pignon, P. Parasol, P. de pierre, P. de Crète.

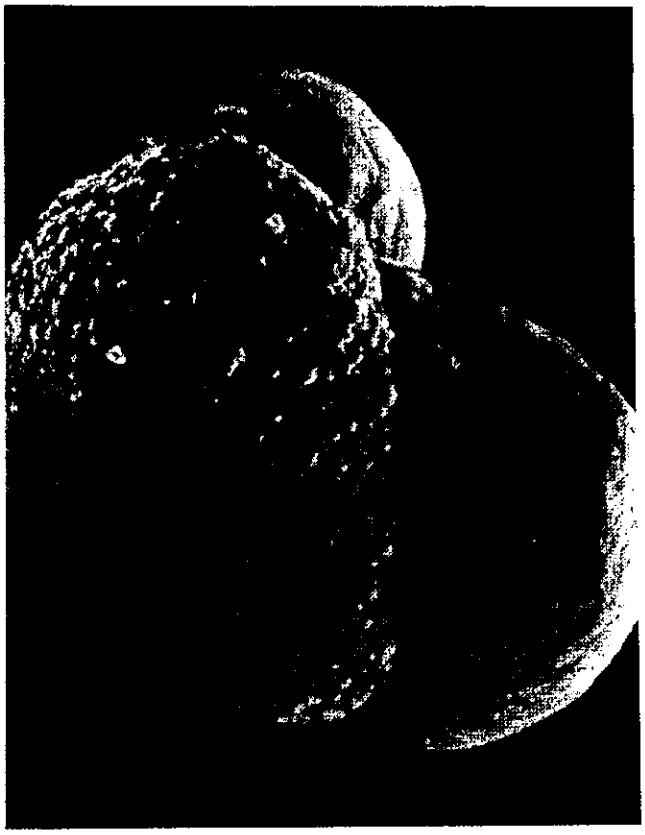

Εικ. 13-47: Γυρεόκοκκος Pinus nigra (X 1700), (Ciampolini και Cresti, 1981).

Απαντάται σε υψόμετρα από 100-1300 m. Η ανθοφορία της διαρκεί από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο. Είναι ανεμόφιλο φυτό και οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 65-80 μ. Δεν θεωρείται σημαντικής αλλεργιογονικής σημασίας. Παρά τούτο μερικοί υποστηρίζουν ότι προκαλεί αλλεργία (Wodhouse, 1971, Newmark και Itkin, 1967).

CEDRUS LIBANI, Κέδρος του Λιβάνου, Αγγλ. Cedar of Lebanon, Γαλ. Cédre du Liban, Ιταλ. Cedro del Libano.

Απαντάται σε υψόμετρα από 100-2300 m των παραμεσογειακών χωρών. Κυρίως το Λίβανο, Νότια παράλια Μ. Ασίας, Κύπρο. Περίοδος ανθοφορίας είναι ο Νοέμβριος και η Άνοιξη.

Εικ. 13-48: Pinus pinaster, Πεύκη η παράλιος, (Aichele-Schwegler, 1980).

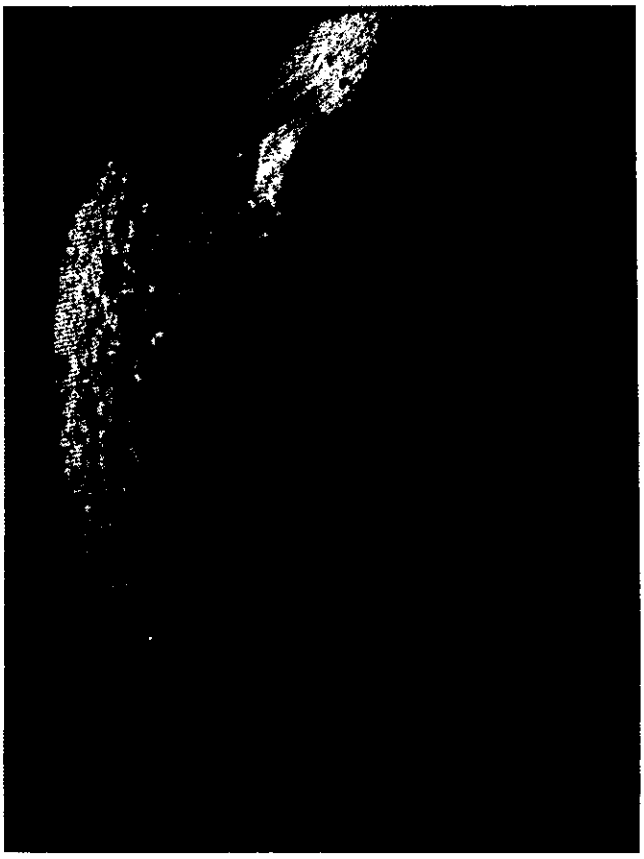

Εικ. 13-49: Γυρεόκοκκος Pinus pinaster (X 1300), (Ciampolini και Cresti, 1981).

Η διάμετρος των γυρεοκόκκων του είναι 65-70 μ. Δεν θεωρείται σημαντικής αλλεργιογονικής σημασίας, αν και ορισμένοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι δρουν αλλεργιογονικώς στα άτομα που βρίσκονται πλησίον των δένδρων, τις εποχές της ανθοφορίας, (Wodehous, 1971, Newmark και Itkin, 1967).

CUPRESSUS SEMPERVIRENS, Κυπάρισσος η αειθαλής, Αγγλ. Italian Cypress, Γαλλ. Cypres., Γερ. Zypress, Ιταλ. Cipresso.

Το κυπαρίσσι είναι αυτοφυές ανεμόφιλο δένδρο της Ελλάδας, (Εικ. 13-50, 13-51). Η διάμετρος των γυρεοκκόκων του είναι 20-22 μ. Ανευρίσκεται στα υψόμετρα των 100-1300 m. Η ανθοφορία γίνεται τον Απρίλιο. Οι γυρεόκοκκοι κατατάσσονται στους αλλεργιογόνους, (Stanley και Linskens 1974, Bousquet et al, 1974).

JUNIPERUS COMMUNIS, Άρκευθος η κοινή, Αγγλ. Common Juniper, Γερ. Heide-Wacholder ή Gewöhnlicher ή Wacholder, Γαλ. Geuévrier, Ιταλ. Ginepro.

Γένος της τάξεως των κωνοφόρων που περιλαμβάνει θάμνους και δένδρα δασικά, αειθαλή, συνήθως δίοικα, (Εικ. 13-52). Η Άρκευθος η κοινή περιλαμβάνεται στην ελληνική χλω-

Εικ. 13-50: Cupressus sempervirens Κυπάρισσος η αειθαλής. Α. Κίτρινα άρρενα άνθη με γύρη. Β. Θήλεα άνθη που αναπτύσσονται σε κώνους.

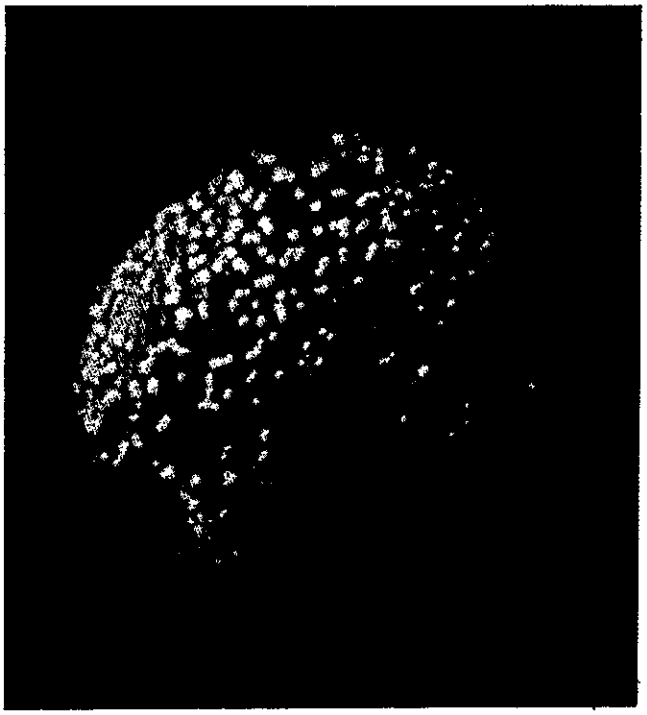

Εικ. 13-51: Γυρεόκοκκος Cupressus sempervirens, (X 2500), (Ciampolini και Cresti, 1981).

Εικ. 13-52: Juniperus communis Άρκεύθος η κοινή, (Aichele-Schwegler, 1980).

Εικ. 13-53: Γυρεόκοκκος Juniperus communis, (X 2500), (Ciampolini και Cresti, 1981).

ρίδα. Είναι ανεμόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 22-26 μ, (Εικ. 13-53). Αν στο περιβάλλον υπάρχουν μεγάλες ποσότητες γυρεοκόκκων, μπορεί να δράσουν αλλεργιογόνα,(Stanley και Linskens 1974, Bassett et al, 1978). Άλλα είδη Αρκεύθου (Junipers) της Ελλάδας είναι η J. Phoenicea (Άρκευθος η Φοινικική, το κοινώς Κέδρος ή Κέντρος ή Φίδα, στην Κρήτη ή Άγριο Κυπαρίσσι, στην Κύπρο Αόρατος), J. Oxycedrus (Α. η Οξύκεδρος), J. Macrocarpa (Α. η μακρόκαρπος το κοινώς Κέντρος). Η ανθοφορία τους γίνεται συνήθως το Μάρτιο-Απρίλιο και της μακροκάρπου τον Ιανουάριο-Μάρτιο.

Εικ. 13-54: Populus tremula Λεύκη η τρεμόφιλος (Αγριόλευκα), (Phillips, 1977).

SALICACEAE, ΙΤΕΩΔΗ

Τα ιτεώδη είναι τάξη δικοτυλιδόνων που περιλαμβάνει θάμνους και δένδρα (π.χ. Ιτέα, Λεύκη), τα οποία θεωρούνται σημαντικής αλλεργιογονικής σημασίας. Πολλές φορές όμως, ενώ οι ασθενείς αποδίδουν την αλλεργία τους στη λεύκη, εν τούτοις αυτή οφείλεται στα υποκείμενα του δένδρου χόρτα.

POPULUS TREMULA, Λεύκη η Τρεμόφιλος (κοινώς Αγριόλευκα), Αγγλ. Aspen, Γαλ. Tremble, Ιταλ. Albarello, Pioppo tremolo.

Στην Ελλάδα σπανίζει και φύεται σε τόπους ορεινούς και σαν δένδρο δενδροστοιχιών, (Εικ. 13-54). Η ανθοφορία διαρκεί από το Μάρτιο μέχρι τον Απρίλιο. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 27-34 μ, (Εικ. 13-55). Είναι

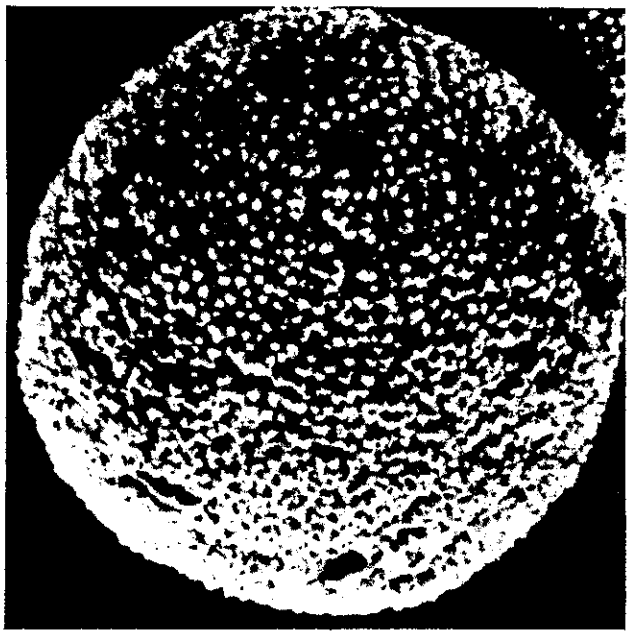

Εικ. 13-55: Γυρεόκοκκοι Populus tremula (X 4000), (Ciampolini - Cresti, 1981).

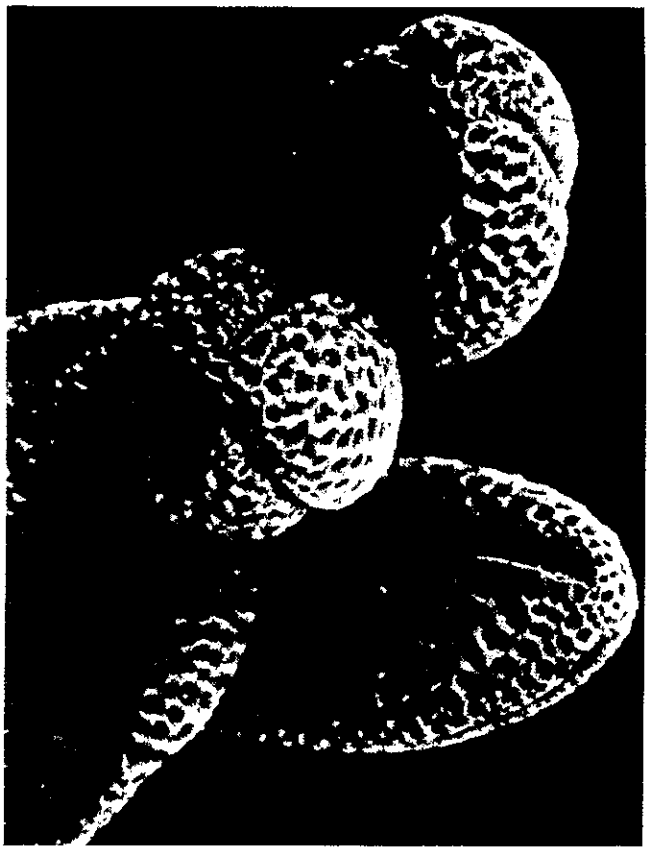

Εικ. 13-57: Γυρεόκοκκοι Salix caprea (X2500), (Ciampolini - Cresti, 1981).

Εικ. 13-56: Salix caprea Ιτέα ή Αίγειος (Ιτιά), (Aichele-Schwegler, 1980).

ανεμόφιλο φυτό και παράγει πολύ μεγάλες ποσότητες γυρεοκόκκων αλλεργιογονικής σημασίας, (Lewis και Lewis, 1977, Bassett et al, 1978). Άλλα είδη λεύκας της Ελληνικής χλωρίδας είναι η **Λ. η κοινή (P. alba) η κοινώς Λεύκα, Λ. η μέλαινα (P. nigra) Λ. η καναδική (P. canadensis).**

SALIX CAPREA, Ιτέα η αίγειος, Αγγλ. Great sallow, Goat willow, Γερ. Sal-Weide, Γαλ. Saule, Ιταλ. Salicone.

Η ιτέα (ιτιά) είναι γένος των ιτεωδών που περιλαμβάνει γύρω στα 160 είδη, που φύονται στις εύκρατες και ψυχρές χώρες του βορείου ημισφαιρίου. Είναι δένδρα φυλλοβόλα και θάμνοι, φίλυδροι. Στην Ελλάδα υπάρχουν σαν αυτοφυή *η Ιτέα η αίγειος (S. Carpea), Ι. η λευκή (S. alba), Ι. η εύθραστος (S. fragilis), Ι. η λυγοειδής (S. viminalis), Ι. η πορφυρά (S. purpurea), Ι. η αμυγδαλόφυλλος (S. amygdalina).* Η Ι. η αίγειος απαντάται στην Αργολίδα, την Αρκαδία και τη Μεσσήνία, (Εικ. 13-56). Το κοινότερον είδος στην Ελλάδα είναι η Ιτέα η λευκή. Η Ιτέα η πορφυρά απαντάται στη Θεσσαλία στις όχθες του Σπερχειού και του Αλφειού. Εποχή ανθοφορίας τους είναι ο

Μάρτιος-Απρίλιος.

Η ιτέα είναι εντομόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι του έχουν διάμετρο 16-28 μ, (Εικ. 13-57). Θεωρούνται σχετικής αλλεργενικότητας, (Lewis και Lewis, 1977).

Εικ. 13-58: Alnus glutinosa Κλήθρα η γλοιώδης, (Phillips, 1977).

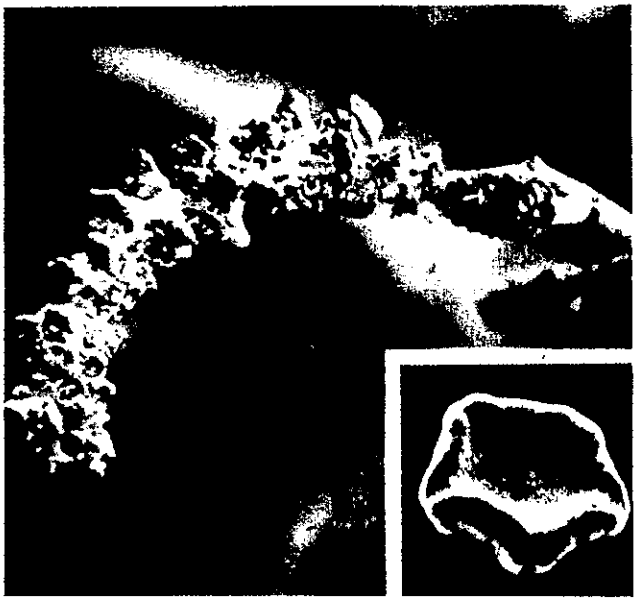

Εικ. 13-59: Γυρεόκοκκος Alnus glutinosa (X2500).

BETULACEAE, ΚΛΗΘΡΟΕΙΔΗ

Τα Κληθροειδή είναι οικογένεια φυτών που περιλαμβάνει την Βετούλη και την Κλήθρα. Τα κληθροειδή αποτελούν ιδιαίτερη οικογένεια των κυπελλοφόρων (cupuliferae).

ALNUS GLUTINOSA, Κλήθρα η γλοιώδης (κοινώς Σκλήθρα, Σκλέθρος, Σκλήθρος, Σκλήθρο, Σκίληθρο), Αγγλ. Alder, European alder, Γερ. Erle (Schwarz-), Γαλ. Aulne ή Aune, Ιταλ. Ontano.

Η κλήθρα είναι γένος της τάξεως των κυπελοφόρων και περιλαμβάνει 15 είδη που είναι θάμνοι και δένδρα δασικά. Στην Ελληνική χλωρίδα υπάρχει η **Κ. η γλοιώδης** που είναι δένδρο ευθυτενές ύψους μέχρι 20 m. Είναι φυτό ανεμόφιλο, (Εικ. 13-58). Μπορεί να βρεθεί σε υψόμετρο από 100-2100 m. Η ανθοφορία διαρκεί από το Φεβρουάριο μέχρι το Μάρτιο. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 19-27 μ, (Εικ. 13-59). Όσον αφορά την αλλεργιογονικότητά τους ο Lewis και Lewis, (1977) υποστηρίζουν ότι οι γυρεόκκοκοι έχουν έντονη αλλεργιογονικότητα. Ενώ κατ' άλλους (Basset et al, 1978) η παρουσία μεγάλων ποσοτήτων γυρεοκόκκων στον αέρα από διάφορα είδη κλήθρας μπορούν να προκαλέσουν ευαισθητοποίηση.

Εικ. 13-60: Betula pendula, Βετούλη η Λευκή (Σημύδα), (Phillips, 1977).

BETULA PENDULA, ή ALBA, Βετούλη η Λευκή (Σημύδα), Αγγλ. Silver Birch, Γερ.

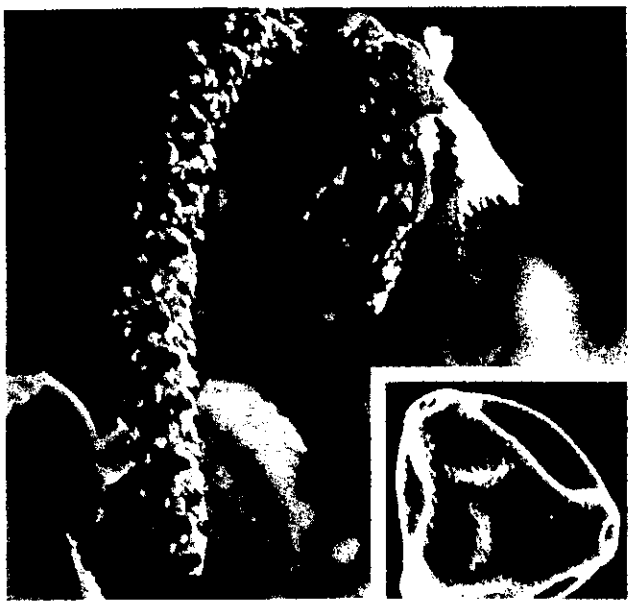

Εικ. 13-61: Γυρεόκοκκοι Betula pendula (X2500).

Warzen-Birke, Γαλ. Bouleau blanc, Ιταλ. Betulla.

Η Βετούλη είναι γένος της τάξεως των Κυπελοφόρων που περιλαμβάνει περί τα 40 είδη θάμνων και δασικών δένδρων του Βορείου ημισφαιρίου της γης. Δεν αναφέρεται στην Ελληνική χλωρίδα. Η ανθοφορία γίνεται στο τέλος της άνοιξης, συνήθως ταυτόχρονα με την εμφάνιση των φύλλων. Είναι ανεμόφιλα φυτά, (Εικ. 13-60). Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 20-30 μ. και θεωρούνται εντονότατα αλλεργιογόνα για τις χώρες κυρίως της Β. Ευρώπης, Σιβηρίας και Β. Αμερικής, (Εικ. 13-61), (Vaughan και Black, 1948, Stanley και Linskens, 1974, Lewis και Lewis, 1977 Basset et al, 1978).

Εικ. 13-62: Castanea Sativa Καστανέα η κοινή, (Schönfelder, 1982).

Εικ. 13-63: Γυρεόκοκκος Castanea Sativa (X2500), (Ciampolini - Cresti, 1981).

FAGACEAE, ΦΗΓΩΔΗ

Τα φηγώδη είναι οικογένια των κυπελλοφόρων και περιλαμβάνει δασικά δένδρα και θάμνους.

CASTANEA SATIVA ή VULGARIS, Καστανέα η κοινή (Καστανιά), Αγγλ. Chestnut tree, Γαλ. Chataignier ή maronnier.

Η Καστανιά η κοινή φύεται στα δάση του Βορείου Ευκράτου ημισφαιρίου. Στην Ελλάδα απαντά αυτοφυής στην Αιτωλία, Εύβοια, Κέα, Νάξο, Πίνδο, Κυλλήνη, Πήλιον, Κρήτη, σε υψόμετρο από 100-1300 m. Είναι ανεμόφιλο φυτό. Η ανθοφορία της διαρκεί από τον Ιούνιο μέχρι τον Ιούλιο, (Εικ. 13-62). Η διάμετρος των γυρεοκόκκων της είναι 11-16 μ και θεωρούνται σχετικής αλλεργιογονικότητας, (Εικ. 13-63), (Basset et al, 1978).

Εικ. 13-64: Fagus sylvatica, Οξυά η αλσόφιλος, (Phillips, 1977).

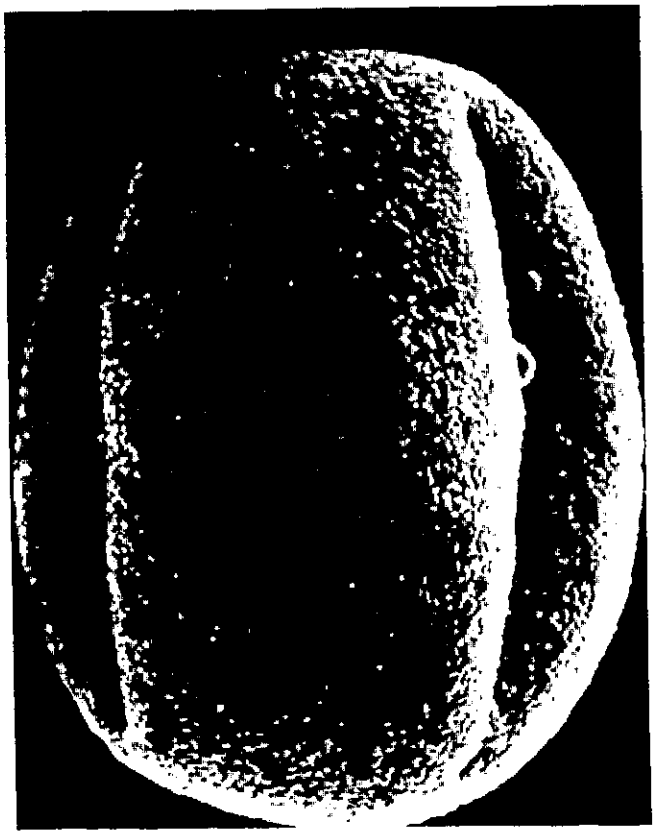

Εικ. 13-65: Γυρεόκοκκος Fagus sylvatica (X2100), (Ciampolini - Cresti, 1981).

FAGUS SYLVATICA, Οξυά η αλσόφιλος (κοινώς οξυά), Αγγλ. Beech, European beech, Γερ. Rotbucke, Γαλ. Hétre ή Fayard, Ιταλ. Faggio.

Δένδρο μακρόβιο ευθυτενές που φτάνει μέχρι τα 40 m. Στο γένος της οξυάς περιλαμβάνονται 15 είδη (θάμνοι και δασικά δένδρα) φυλλοβόλα και αειθαλή των ευκράτων χωρών. Ιθαγενές της Ελλάδας είδος είναι η οξυά η αλσόφιλος που ανευρίσκεται στις περιοχές πάνω από τον ισθμό της Κορίνθου και σε υψόμετρο από 700 m. και πάνω. Είναι ανεμόφιλο φυτό, (Εικ. 13-64). Η ανθοφορία του διαρκεί από τον Απρίλιο μέχρι το Μάιο. Η διάμετρος των γυρεοκόκκων είναι 45-50 μ, (Εικ. 13-65). Ο Lewis και Lewis, (1977) θεωρούν τους γυρεοκόκκους της οξυάς αλλεργιογόνους, ενώ ο Bassett et al, (1978) τουςθεωρούν δευτερεύουσας σημασίας σαν αίτιο αλλεργίας.

QUERCUS CERRIS, Δρυς η Κηρρίς, Αγγλ. Turkey Oak, Γαλ. Ehene cheveln, Ιταλ. Cerro.

Η δρυς είναι γένος των κυπελοφόρων και περιλαμβάνει πάνω από 500 είδη κυρίως δένδρων. Στην ελληνική χλωρίδα αναφέρονται

Εικ. 13-66: Quercus cerris Δρυς η Κηρίς, (Ciampolin - Cresti, 1981).

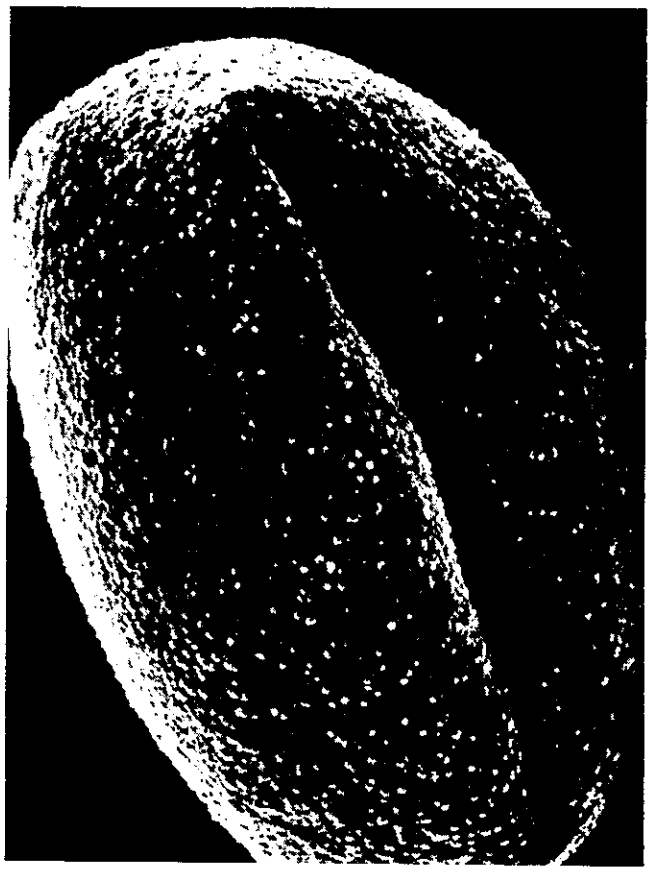

Εικ. 13-67: Γυρεόκοκκος Quercus cerris (X2500), (Ciampolini - Cresti), 1981).

11 είδη. Μεταξύ αυτών είναι Δρυς η Κηρρίς που απαντά σε διάφορα δάση της Ελλάδας και σε υψόμετρο από 100-2100 m. Είναι ανεμόφιλο φυτό, (Εικ. 13-66). Οι γυρεόκοκκοί του έχουν διάμετρο 30-42 μ, (Εικ. 13-67) και παράγονται σε τεράστιες ποσότητες. Γι' αυτό οι Δρυς θεωρούνται αλλεργιογονικής σημασίας στις περιοχές που φύονται, (Bassett, 1978).

Άλλα είδη ελληνικά είναι η **Δ. η Αιγίλωψ (Q. Aegilops), Δ. η Αρία (Q. Ilex), Δ. η μαλλωτή (a. lanuginosa), Δ. η μισχωτή (Q. Penduculata), Δ. η Πρίνος (Q. coccifera) ή κοινώς πουρνάρι, Δ. η φελλόδρυς ή Ισπανική (Q. hispanica) κλπ.** Τα είδη αυτά αναφέρονται γιατί υπάρχει μεταξύ τους διασταυρουμένη αλλεργιογονικότητα. Η περίοδος ανθοφορίας τους είναι Απρίλιος-Μάιος.

Εικ. 13-68: Ulmus campestris Πτελέα η πεδινή (Καραγάτσι), (Philipps, 1977).

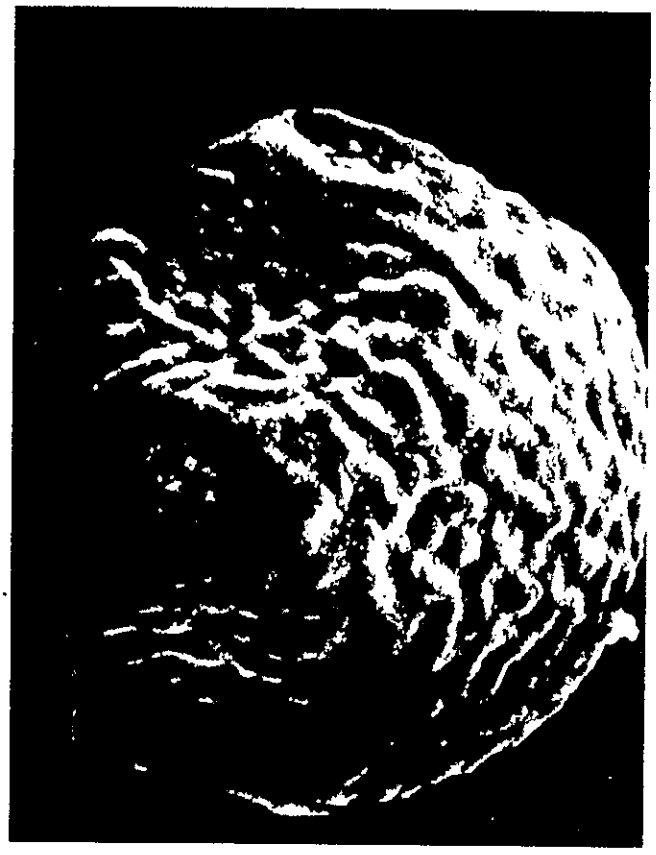

Εικ13-69: Γυρεόκοκκος Ulmus minor (X2500), (Ciampolini - Cresti, 1981).

ULMACEAE, ΠΤΕΛΟΕΙΔΗ

Τα πτελοειδή είναι οικογένεια της τάξεως των κνιδωδών. Περιλαμβάνει περί τα 20 είδη που βρίσκονται στις χώρες του βορείου ημισφαιρίου. Είναι δένδρα φυλλοβόλα, δασικά και κοσμητικά. Στην Ελλάδα απαντάται 1) Η **Ulmus pedunculata (Πτελέα η μισχωτή)** σε ορεινούς τόπους της Εύβοιας και της Θεσσαλίας. 2) Η **Ulmus montana (Πτελέα η ορεινή)** που απαντάται στα όρη της Θεσσαλίας και της Πελοποννήσου.

3)**Η Ulmus Campestris (Πτελέα η πεδινή το κοινώς Καραγάτσι ή Φτελιά ή Πτελιά ή Βρυσσός ή Βρυσσιά.** Ανευρίσκεται μέσα σε δάση, πλησίον οχθών ή μέσα σε κήπους και δενδροστοιχίες σε όλη την Ελλάδα. Η ανθοφορία γίνεται τον Μάρτιο. Είναι ανεμόφιλα φυτά, (Εικ. 13-68). Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο

Εικ. 13-70: Junglans regia Καρύα η κοινή, (Phillips, 1977).

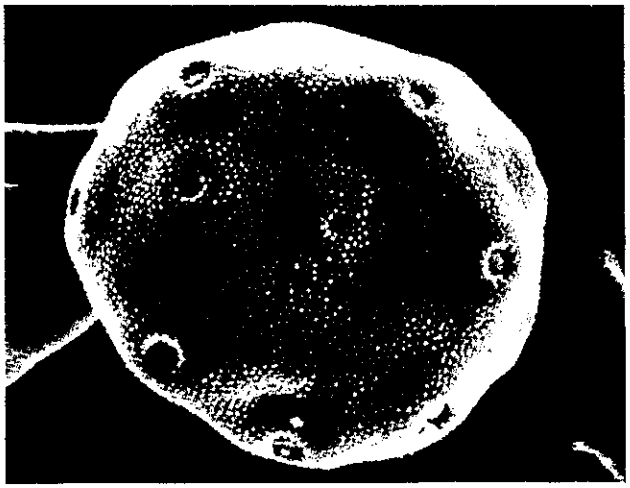

Εικ. 13-71: Γυρεόκοκκοι Junglans regia (X1750), (Ciampolini - Cresti, 1981).

από 18-27 μ και παράγονται σε τεράστιες ποσότητες, (Εικ. 13-69). Γι' αυτό όπου συσσωρεύονται, μπορεί να προκαλέσουν συμπτώματα αλλεργίας. Υπάρχει ισχυρή διασταυρουμένη αλλεργιογονικότητα με τα υπόλοιπα είδη της οικογενείας.

JUGLANDACEAE, ΚΑΡΥΟΕΙΔΗ

Τα καρυοειδή περιλαμβάνουν 15 είδη που βρίσκονται στη Βόρεια και Νότια Αμερική και από τη Νότια Ευρώπη μέχρι την Ανατολική Ασία. Στην Ελλάδα απαντάται μόνο η Καρύα η κοινή ή βασιλική (Juglans Regia) (κοινώς καρυδιά).

JUGLANS REGIA, Καρύα η κοινή ή βασιλική (κοινώς καρυδιά), Αγγλ. Walnut, Γερ. Walnuss, Γαλλ. Noyer, Ιταλ. Noce.

Η ανθοφορία της γίνεται τον Απρίλιο-Μάιο. Συνήθως φύεται σε υψόμετρο από 100-1100 m. Είναι ανεμόφιλο δένδρο, (Εικ. 13-70). Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 38-42 μ (Εικ. 13-71) και δεν θεωρούνται σημαντική αιτία αλλεργίας, αλλά ανευρίσκονται συχνά στις συλλεκτικές πλάκες γύρης. Οι Lewis και Lewis (1977), τους ταξινομούν στους αλλεργιογόνους γυρεοκόκκους. Ο Bassett et al, (1978) δεν τους θεωρούν σημαντικής αλλεργιογονικής σημασίας.

MORACEAE, ΜΟΡΕΟΕΙΔΗ

Οικογένεια της τάξεως των Κνιδωδών. Στα γένη της περιλαμβάνεται η Μορέα και η Συκή.

Υποστηρίζεται ότι ορισμένα είδη του γένους της Μορέας μπορεί να είναι έντονα αλλεργιογόνα. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 20 μ και θεωρούνται πολύ μικροσκοπικοί σε σχέση με γυρεοκόκκους άλλων δένδρων. Διαδεδομένα είδη στην Ελλάδα είναι η **Μορέα η λευκή ή κοινή.**

MORUS ALBA, Μορέα η Λευκή, (Μουριά ή Συκαμινιά), Αγγλ. White mulberry, Γαλλ. Murier blanc, Γερ. Maulbeerbaum, Ιταλ. Gelso bianco.
MORUS NIGRA, Μορέα η μέλαινα (Μαύρη Μουριά), Αγγλ. Black Mulberry , Γαλ. Murier noir.
Μεταξύ των γενών των μορεοειδών οι γυρεόκοκκοί τους παρουσιάζουν διασταυρουμένη αλλεργιογονικότητα).

Εικ. 13-72: Platanus orientalis Πλάτανος η ανατολική.

PLATANACEAE, ΠΛΑΤΑΝΩΔΗ

Τάξη δικοτυλιδόνων που περιλαμβάνει δένδρα, μεγάλα δασικά, ανεμόφιλα που ανθίζουν το θέρος. Παράγουν άφθονη γύρη. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο περί τά 20 μ και σε μερικές περιοχές όπου υπάρχουν πολλά δένδρα μπορεί να έχουν αλλεργιογονική σημασία. Στα πλατανώδη περιλαμβάνεται το γένος του Πλατάνου και στα πιο συνηθισμένα είδη

Εικ. 13-73: Γυρεόκοκκος Platanus hybrida (X2500), (Ciampolini - Cresti, 1981).

του περιλαμβάνονται: **Πλάτανος η ανατολική (Platanus orientalis), Αγγλ. Plane tree ή Sycamore, Γερ. Platane, Γαλ. Platane, Ιταλ. Platano,** (Εικ. 13-72). **Πλάτανος η δυτική (P. occidentalis).** Η Πλάτανος η ανατολική απαντάται στην Ελλάδα, οπουδήποτε υπάρχει τρεχούμενο ή υπόγειο νερό. Οι πλάτανοι επειδή παράγουν άφθονη γύρη θεωρούνται για μερικές περιοχές σημαντικής αλλεργιογονικής σημασίας, (Εικ. 13-73), (Stanley και Linskens 1974, Lewis και Lewis, 1977).

TILIACEAE, ΦΙΛΥΡΩΔΗ

Τα φιλυρώδη είναι τάξη δικοτυλιδόνων δένδρων, θάμνων και ποωδών φυτών. Αλλεργιογονικού ενδιαφέροντος είναι **Φίλυρα ή Φιλύρα, (Φλαμουριά).** Το γένος της φιλύρας περιλαμβάνει 8 είδη που απαντώνται στις εύκρατες χώρες του βορείου ημισφαιρίου. Τα πιο πολλά είναι δένδρα μακρόβια. Στην Ελληνική χλωρίδα περιλαμβάνονται:

1) Tilia Vulgaris ή Intermedia ή Europea, Φίλυρα η κοινή (Κοινώς φλαμουριά ή Σφεντάμι), Αγγλ. Lime tree, Linden, Γερ. Lindebaum, Γαλ. Tilleul, Ιταλ. Tiglio, (Εικ. 13-74).
2) Tilia tomentosa, alba ή argentea Φίλυρα η γναφαλώδης ή αργυρόφιλος (κοινώς Φλαμουριά, Φιλουριά, Φλαμούρι).

Εικ. 13-74: Tilia Vulgaris Φίλυρα η κοινή (φλαμουριά). (Phillips, 1977)

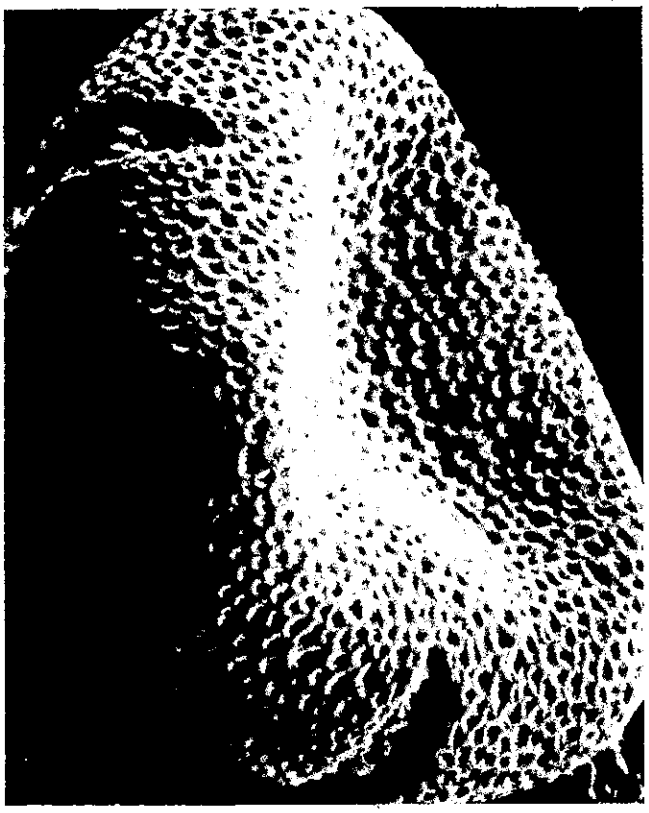

Εικ. 13-75: Tilia platyphyllos (X2500), (Ciampolini - Cresti, 1977).

Και τα δύο είδη απαντώνται σε ορεινούς τόπους και σε δενδροστοιχίες. Στη μεσημβρινή και Βόρειο Ευρώπη χρησιμοποιείται στις δενδροστοιχίες η Tilia platyphyllos ή grandiflora ή tubra, Αγγλ. Large-leaved Lime, Γαλ. Tilleul com. ή Tilleul de Holande, Ιταλ. Tiglio.

Η φίλυρα είναι εντομόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διαστάσεις από 18-38 μ, (Εικ. 13-75) και θεωρούνται σχετικής αλλεργιογονικότητας, (Bassett et al, 1978).

ACERACEAE, ΣΑΠΙΝΔΩΔΗ

Τάξη δικοτυλιδόνων που περιλαμβάνει φυτά δενδρώδη, θαμνώδη, φρυγανώδη και λίγα ποώδη που απαντούν παντού. Αλλεργιογονικής σημασίας είναι **ο Σφένδαμνος Acer, Αγγλ. Maple, Γαλ. Erable, Γερ. Ahorn, Ιταλ. Acero.**

Το γένος του Σφενδάμνου περιλαμβάνει περί τα 100 είδη σ' όλα τα εύκρατα μέρη του βορείου ημισφαιρίου. Είναι δένδρα φυλλοβόλα, δασικά και κοσμητικά. Στην ελληνική χλωρίδα περιλαμβάνονται 9 είδη: α) Σφένδαμνος η κρητική (Acer creticum) κοινώς Γλείνος ή Σφένδαμνος πεδινή. β) Σ. η μομπελλιανή (A. mospessulanum) κοινώς Σφεντάμι ή Σφοντάμι, που είναι μικρό θαμνώδες δένδρο. γ) Σ. η πεδινή (A. campestre) κοινώς Σφεντάμι, Σφοντάμι ή Κρέκεζος (μικρό θαμνώδες δένδρο). δ) Σ. η πλατανοειδής (A. platanoides) κοινώς Νεροπλάτανος ή Αγριοπλάτανος, όχι τόσο συνηθισμένο δένδρο στην Ελλάδα, όσο στην Ευρώπη. ε) **Σφένδαμνος η ψευδοπλάτανος (A. Pseudoplatanus, Αγγλ. Sycamore, Sycamore maple, Γερ. Berg-Ahorn, Γαλ. Sycomore, Ιταλ. Acerofico, Acero dimonte),** 13-76, 13-77). Στ) Σ. η αμερικανική (A. Negundo ή Negundo aceroides, Αγγλ. Box Elder, Ash-leaved Maple, Water ash, Γερ. Ahorn, Γαλ. Erable, Ιταλ. Acero Americano). Απαντάται κυρίως στη Β. Αμερική, αλλά έχει αναπτυχθεί και στην Ελλάδα.

Η ανθοφορία της Acer Negundo διαρκεί τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο. Η A. Negundo είναι ανεμόφιλο φυτό. Η διάμετρος των γυρεοκόκκων της είναι 20-37 μ. Ο Lewis και Imber (1975) έχουν αναφέρει ότι οι γυρεόκοκκοι της Negundo έχουν το πιο υψηλό επίπεδο αλλεργιογονικότητας από τα υπόλοιπα είδη Σφενδάμνου. Ο Lewis και Lewis, (1977) ταξινομούν τους γυρεοκόκκους της A. Negundo στα ισχυρά αλλεργιογόνα.

Η ανθοφορία της Acer preudoplatanus διαρκεί από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο. Είναι εντομόφιλο και ανεμόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 26-56 μ, (Εικ. 13-

Εικ. 13-76: Acer pseudo platanus, Σφένδαμνος ο ψευδοπλάτανος, (Phillips, 1977).

77). Αν και εντομόφιλο φυτό, εν τούτοις υπάρχουν γυρεόκοκκοι στην ατμόσφαιρα, που μπορούν να δράσουν σαν αλλεργιογόνα (Lewis και Lewis 1977, Basset et al 1978).

OLEACEAE, ΕΛΑΙΟΕΙΔΗ

Τάξη δικοτυλιδόνων που περιλαμβάνει δένδρα και θάμνους. Είναι είδη ευθυτενή και αναρριχόμενα, αειθαλή και φυλλοβόλα κοσμητικά, μυροφόρα, ελαιοφόρα. Περιλαμβάνουν τα γένη Ελαία, Ίασμος, Λιγούστρο, Μελία, Όσμανθος, Σύριγξ κλπ.

OLEA EUROPAEA, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΛΑΙΑ, Αγγλ. Olive tree, Γερ. Olive, Γαλ. Olive, Ιταλ. Olivo (κοινώς Ελιά, Λιόδενδρο).

Το γένος της ελαίας περιλαμβάνει περί τα 50 είδη, δένδρα αειθαλή, μακρόβια. Στην Ελλάδα είναι ένα από τα πιο διαδεδομένα δένδρα. Είναι ανεμόφιλο φυτό που ανθεί από το Μάιο μέχρι τον Ιούνιο. Φύεται στα παράλια, ημιορεινά μέρη, όλης της Ελλάδας, (Εικ. 13-78). Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 17-23 μ και έχουν σημαντική αλλεργιογονικότητα, (Charpinn και Surinyach 1974, Stanley και Linskens 1974, Lewis και Lewis, 1977)

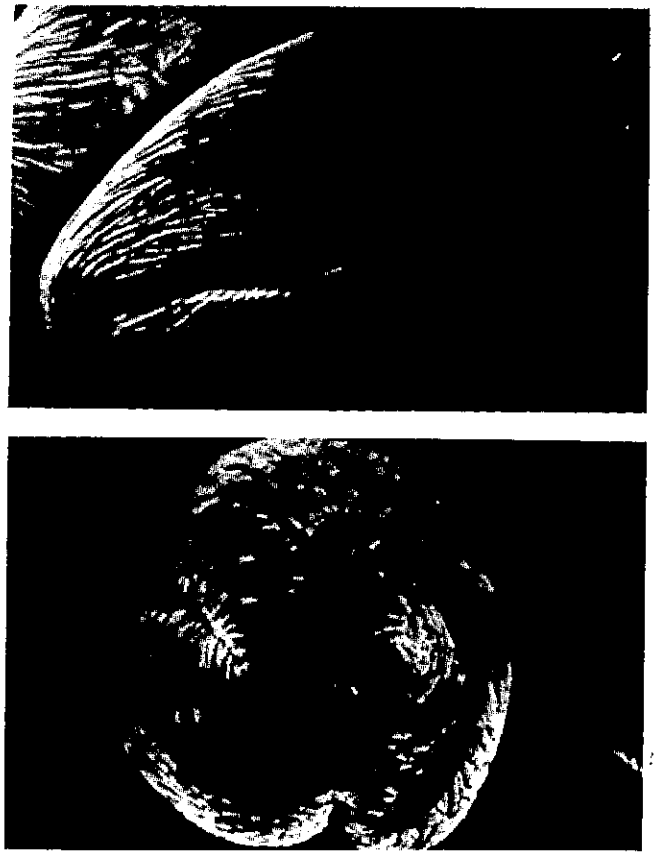

Εικ. 13-77: Γυρεόκοκκος Acer Pseudoplatanus (X1400 & 1750), (Ciampolini - Cresti, 1981).

Εικ. 13-78: Olea Europaea Ευρωπαϊκή Ελαία (ελιά), (Schönfelder, 1982).

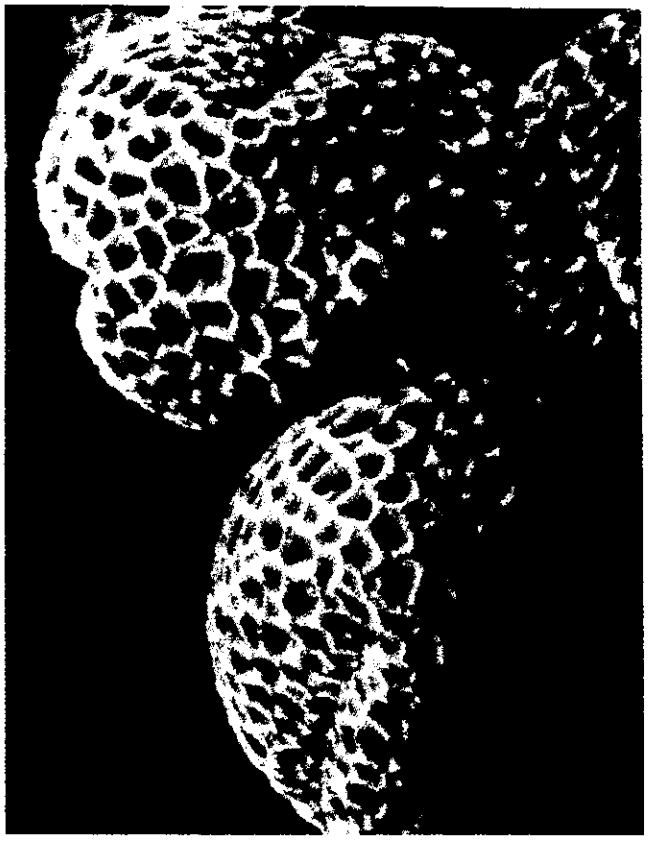

Εικ. 13-79: Γυρεόκοκκοι Olea Europaea (X2500), (Ciampolini - Cresti, 1981).

Εικ. 13-80 Ligustrum Vulgare Λιγούστρο το κοινό, (Aichele-Schwegler, 1980).

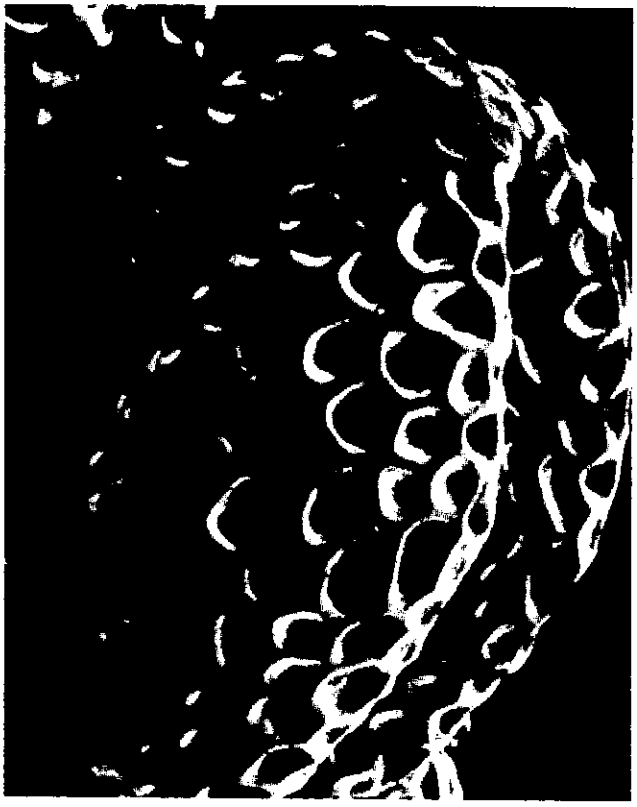

Εικ. 13-81: Γυρεόκοκκοι Ligustrum Vulgare (X2500), (Ciampolini-Cresti, 1981).

LIGUSTRUM VULGARE, Λιγούστρον το κοινόν, Αγγλ. Common Privet, Γερ. Rainweide, Liguster, Γαλ. Troéne, Ιταλ. Ligustro.

Το Λιγούστρο περιλαμβάνει περί τα 24 είδη. Στην Ελληνική χλωρίδα ανήκει το Λιγούστρο το κοινό ή Αγριομυρτιά ή Νεροβεργιά, που είναι θάμνος, δενδρώδης, φυλλοβόλος, (Εικ. 13-80) και το Λιγούστρο το Ιαπωνικό (L. Japonicum), που έχει εισαχθεί στην Ελλάδα προ πολλών ετών από την Ιαπωνία.

Το Λ. το κοινόν ανευρίσκεται μέσα στα δάση και τις θαμνώδεις εκτάσεις της Θράκης, Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Ευβοίας, Αχαΐας, Αρκαδίας, Κερκύρας. Σε πολλά μέρη καλλιεργείται. Ανθοφορεί από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο. Είναι εντομόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 28-38 μ, (Εικ. 13-81) και είναι σημαντικής αλλεργιογονικότητας, (Charpin και Surinyach 1974, Lewis και Lewis, 1977).

FRAXINUS ORNUS, Μελία η Ευρωπαϊκή,

Εικ. 13-82: Fraxinus ornus Μελία η Ευρωπαϊκή, (Aichele-Schwegler, 1980).

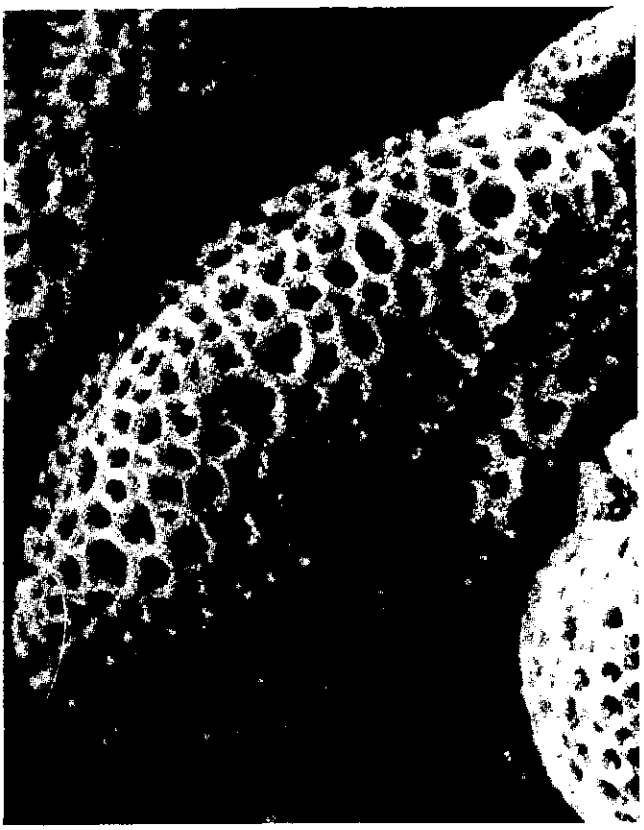

Εικ. 13-83: Γυρεόκοκκοι Fraxinus ornus (X1400), (Ciampolini-Cresti, 1981).

Αγγλ. Flowering Ash, Manna Ash, Γερ. Esche, Γαλ. Frene, Ιταλ. Orniela (κοινώς Μελιός, Μελεός, Μέλεγος, Φράσσο ή Φράξο).

Στην Ελλάδα απαντά η Μελία η Ευρωπαϊκή και η Μελία η υψικάρινος (Fraxinus excelsior). Η πρώτη είναι μικρό δένδρο των δασών της Θράκης, Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Ευβοίας, Αιτωλίας, Αττικής, Πελοποννήσου, Κερκύρας, (Εικ. 13-82). Η δεύτερη απαντάται σε ορεινούς τόπους της Αιτωλίας, Ηπείρου, και Θεσσαλίας. Είναι ανεμόφιλα φυτά που ανθούν τον Απρίλιο -

LIGUSTRUM VULGARE, Λιγούστρον το κοινόν, Αγγλ. Common Privet, Γερ. Rainweide, Liguster, Γαλ. Troéne, Ιταλ. Ligustro.

Το Λιγούστρο περιλαμβάνει περί τα 24 είδη. Στην Ελληνική χλωρίδα ανήκει το Λιγούστρο το κοινό ή Αγριομυρτιά ή Νεροβεργιά, που είναι θάμνος, δενδρώδης, φυλλοβόλος, (Εικ. 13-80) και το Λιγούστρο το Ιαπωνικό (L. Japonicum), που έχει εισαχθεί στην Ελλάδα προ πολλών ετών από την Ιαπωνία.

Το Λ. το κοινόν ανευρίσκεται μέσα στα δάση και τις θαμνώδεις εκτάσεις της Θράκης, Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Ευβοίας, Αχαΐας, Αρκαδίας, Κερκύρας. Σε πολλά μέρη καλλιεργείται. Ανθοφορεί από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο. Είναι εντομόφιλο φυτό. Οι γυρεόκοκκοι έχουν διάμετρο 28-38 μ, (Εικ. 13-81) και είναι σημαντικής αλλεργιογονικότητας, (Charpin και Surinyach 1974, Lewis και Lewis, 1977).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aginder, M. et al: Allergy. Which allergens? Pharmacia p. II:20. A.B. Uppsala, 1985.

Αποστόλου, Ε.Κ. και Γιαννίτσαρος, Α.Γ.: Η αλλεργιογόνος χλωρίδα της Ελλάδας. Αρχ. Ιατρ. Εταιρ. 7.15-17, 1981.

Atzei, A.D. and Vargiu, G.: La Pollinosi da Parietaria. Osservazioni Cliniche Nel Nord Sardegna, e considerazioni botaniche e allergologiche su p. Officinalis L. e P. Judaica L. (=P. Diffuse Mert. et Koch). Boll. ist. Sieroter. Milan., 63, 4, 1984.

Aubert, J. et al: Etude palynologique de quelques Oléacées de Provence. Pollen et Spores, 1, 7.

(1959).

Baldo, B.A. et al: Allergens from plantain (Plantago lanceolata). Studies with pollen extracts. Int. Archs Allergy appl. Immunol. 68:295-304, 1982.

Bassett et al: An atlas of airborne pollen grains and common fungus spores of Canada. Canada dept. of Agriculture. Monograph. No. 8. 1978.

Basomba, A. et al: Biological standardization (BS) of allergen extrats. XII Congress of the European Academy of Allergology and Clinical Immunology, Rome, Sept. 25-30, 1983.

Centanni, G. et al: Allergénes et maladies allergiques en Italie. Acta Allergologica, 14, 289. (1959).

Charpin, J.: Allergie respiratoire pollinique dans le Sud-Est de la France. Presse Médicale, 68, 2175. 1960.

Charpin, J.: La Pollinose. Expansion Scientifique Francaise, Paris, 1962.

Charpin, J. et al: Recensement quotidien des grains de pollens de Chenopodiacées, Amaranthacées et d' Artémisia dans l' atmosphère de Marseille en 1955. Comptes Rendus de l' Académie des Sciences, Paris, 247/2, 1492, 1965.

Charpin, J. et al: Atlas of European Allergenic Pollens, Sandoz, Paris, 1974.

Ciampolini, F., Cresti, M.: Atlante dei prinicipali pollini allergenici, presenti in Italia. Universita de Siena, 1981.

Corbi, A.L., Carreira, J.: Identification and characterization of Parietaria Judaica allergens. Int. Archs. Allergy Appl. Immunol. 74, No. 4, p. 318, 1984.

Cour, P. et al: Interregional studies of pollen incidence from Lapland to North Africa. Proceedings of the 1st International Conference on Aerobiology, Munich, Schmidt Verlag, p. 61, 1980.

Διαπούλης, Χ.Α.: Κλείδες προσδιορισμού φυτών της Ελλάδος, Αθήναι, 1954.

Durham, O.C.: The volumetric incidence of airborne allergens. IV. A proposed standard method of gravity sampling, counting and volumetric interpolation of results. J. of Allergy, 17, 79, 1946.

Garcia-Ortega, P. et al: Diagnosis of Parietaria Pollinosis. Ann. of Allergy, 53:347, 1984.

Γκέλης, Δ.Ν.: Οι γύρεις σαν αιτία αλλεργικής ρινίτιδας στο νομό Κορινθίας. Ανακοίνωση στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ωτορινολαρυγγολογίας και Χειρουργικής Κεφαλής και Τραχήλου. Ρέθυμνο, Οκτώβριος, 1985.

Γκέλης, Δ.Ν.: Αλλεργική ρινίτιδα από υπερευαισθησία στην Ελξίνη ή Περδικάκι (Parietaria) σε ασθενείς του νομού Κορινθίας. Ανακοίνωση στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ωτορινολαρυγγολογίας και Χειρουργικής Κεφαλής και Τραχήλου. Ρόθυμνο, Οκτώβριος, 1985.

Gutman, A.a.: Allergens and Other Factors Important in Atopic Disease. In Allergic diseases, ed. by Patterson. R., J.B. Lippincott Co., Philadelphia p. 100, 1980.

Hirst, J.M.: An automatic volumetric spore trap. Annals of Applied Biology, 39, 257, 1952.

Καββάδας, Δ.Σ.: Εικονογραφημένον Βοτανικόν-φυτολογικόν Λεξικόν, 1-9. Αθήναι, 1956.

Lewis, W.H., Lewis P.F.: Medical Botany. J. Wiley and Sons Publ. N. York - London, 1977.

Liebeskind, A.: Pollinosis in Northern Israel. Annals of Allergy, 18, 663, 1960.

Mallea, A. et al: The pollen calendar of Nice and Pollinosis Proceedings of the 1st International Conference on Aerobiology, Münich, 13-15, August, 1978, Erich Schmidt Verlag, Berlin, p. 50, 1980.

Newmark, F.M. & Itkin: Asthma du to pine pollen, Ann. Allergy 25:251, 1967.

Rechinger, K. H.: Flora Aegaea. Flora der Inseln und Halbinseln des Ae gäischen Meeres. Springer-Verlag, Wien, 1943. Reprint by Otto Koeltz Antiquariat. Koenigstein - Ts/B.R.D., 1973.

Serafini, U.: Studies on hay-fever. Acta Allergologica II, 3, 1957.

Solomon N.R.: An appraisal of Rumex pollen as an aeroallergen J. Allergy 44, p. 25, 1969.

Stanley, R.G., Linskens.: Biology, biochemistry, management. Springer Verlag. Berlin-Heidelberg, 1974.

Surinyach, R.: Observations on some pollen Aerobiological standards in North-East Spain. Acta Allergologica 7, 151, 1960.

Tas, J.: Hay fever due to the pollen of Cupressus sempervirens (Italian or Mediterranean). Acta Allergologica, 20, 405, 1965.

Wagatsuma, Y. and Matsuyama, T.: Pollinosis by Rumex acetosella (sheep sorrel) and Rumex obtusifolius (blunt-leaved dock). Japanese J. Allergy 23, p. 23, 1974.

Wodehouse, R.P.: Hay fever plants, 2nd rev. ed. Hofner Press, N. York, 1971.

Yman, L.: Botanical relations and Immunological cross reactions in pollen allergy. 2nd ed. Revised and enlarged. Pharmacia Diagnostics AB, Uppsala, 1982.

Β/12

ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ Ι.ΚΥΡΙΑΚΟΣ
ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΕΝΩΣΕΩΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ - ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ
Τακτικό μέλος της ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

"Τίς εί ο κρίνων αλλότρια;"

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Κάθε τι που γράφεται, προβάλλεται, εκτίθεται και πράττεται, υπόκειται εις κρίσιν και έλεγχον είτε το θέλομεν είτε όχι και αυτή η ενέργεια του κρίνειν ή ελέγχειν είναι δικαίωμα του καθενός και ειδικώτερα των κριτικών.

Ποίον όμως το νόημα της κριτικής και του ελέγχου αυτής;

Το καλόν να γίνει καλύτερο και το καλύτερο άριστο και να βοηθήσει τον δημιουργό και άνθρωπο δια την εύρεσιν των λαθών, των παραλείψεων της αγνοίας ώς και της αγνωσίας τις συνέπειες που εκ των υστέρων διαπιστώνουμε ή μη. Το νόημα της κριτικής βοηθάει τον κάθε δημιουργό υποδεικνύοντας το λαθεμένο τρόπο σκέψεως-αγνοίας και ενεργείας, του αλλάζει τον ρουν των αντιλήψεων του επί τα βελτίω και του ανοίγει νέους δρόμους και ορίζοντες γνώσεων και πορείας. Τον απαλλάσσει από τα λάθη του χθες δεχόμενος τας υποδείξεις των σφαλμα-δίων εφ'όσον ο ασκών ή οι ασκούντες την κριτικήν είναι γνώστες ή γνώστης του αντικειμένου ή του θέματος που πραγματεύτηκε ο πρός κρίσιν δημιουργός. Ως τόσο δεν αποκλείεται το δικαίωμα και στους μη γνωρίζοντες αλλά θέλοντες να ασχοληθούν και κριτική να ασκήσουν ακόμη και στην ιδιωτική μας ζωή, στην ποιότητα, στους τρόπους σκέψεώς μας, στο επάγγελμά μας, στην συμπεριφορά μας εν γένει.
Με μία όμως διαφορά ότι αυτό το δικαίωμα είναι δικαίωμα που πρέπει να ασκείται μέσα στα πλαίσια σεβασμού, αξιοπρεπείας και της ελευθερίας και από αυτούς τους άσχετους, αρκεί να μη θίγει και προσβάλει το κρινόμενο πρόσωπο. Η δικαία ή μή κρίση και εκτίμηση συνεπάγεται με συνέπειες και ευθύνες τόσο του κρινομένου καθώς και του κριτού.
Το βαθύτερο νόημα της κριτικής και κυρίως για του παραχθέντος ή επιτελεσθέντος έργου του δημιουργού έχει διττή σημασία η κριτική όταν μάλιστα ο κρινόμενος είναι καλλιτέχνης ή άνθρωπος του πνεύματος και

η υπερεκτίμηση ή και το αντίθετο της κριτικής μας αποτιμήσως και εκτιμήσεως είναι ανειλικρινής ή υπερβολικής εκτάσεως ζημιώνει αυτόν και τον θέλοντα να προμηθευτεί του καλλιτέχνη το έργο. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να γίνω πιο σαφής μέσα στην αντιπαράθεση της εκτιμήσεως ή υπερεκτιμήσεως της εργασίας ενός ζωγράφου π.χ. που ενώ είναι ερασιτέχνης ή αυτοδίδακτος εκθέτει το έργο του ως αρίστης ποιότητος σαν ειδικοί τεχνοκρίτες εξάπτοντας το ενδιαφέρον του αγοραστού μέσα από την υπερβολική μας εκτίμηση, τον ζημιώνουμε και δίνουμε την εντύπωση και στον καλλιτέχνη πως είναι ποιότητος δημιουργός ενώ δεν είναι αυτή η πραγματικότητα.

Από το ανωτέρω παράδειγμα διαπιστώνουμε πόσο βλάπτει η ανειλικρίνεια των εκτιμήσεών μας και ζημιώνει το άτομο δημιουργώντας μίαν υπερφίαλον κατάσταση που βλάπτει τον κρινόμενο, ανειλικρινώς επαινόντας τον.

Το νόημα και η σημασία της κριτικής οπως προείπα είναι να βηθήσουν τον άνθρωπο να απαλλαγεί των λαθών να γίνει καλύτερος και να δώσει έργο καλυτέρας ποιότητος και δομής. Για να δώσει ποιότητα πρέπει πρώτα οι ασκούντες την κριτική να είναι άνθρωποι. Άνθρωποι , να εκτιμούν με ειλικρίνεια το κάθε προσφερόμενο έργο να σκύβουν με αγάπη στις αρετές και τα λάθη του να σημειώνουν χωρίς εμπάθεια και μικρότητες τα υπέρ και τα κατά, να τα εκθέτουν, βοηθώντας ταυτόχρονα παρέχοντάς τους τις ανάλογες πληροφορίες. Θα είναι δε ευχής έργο σε ότι δεν γνωρίζουμε να μην κάνουμε το δάσκαλο από εγωπάθεια και αλαζονεία και το λάθος μας του το μεταφέρουμε.

Ασφαλώς κάθε άνθρωπος έχει διάφορον εκτίμηση και θέση για κάποιο συγκεκριμένο αντικείμενο ή θέμα γι' αυτό και η εκτίμησή μας διαφέρει από την ψυχική κατάσταση που βρισκόμεθα που συνοδευομένη με τις μεταπτώσεις ή ανατάσεις μας έχει τελείως διαφορετική άποψη αντικειμενική ή υποκειμενική και το νόημα της κριτικής μας διαφέρει ακόμη και από άνθρωπο σε άνθρωπο. Ανεξάρτητα από τις όποιες απόψεις μας. Η Ειλικρινής συμπεριφορά και γνώση μας εάν αλλοιώνεται μπροστά στην πραγματικότητα, ζημειώνει και βλάπτει τον άνθρωπο και την ποιότητά του.

Υπάρχουν πολλών ειδών κριτικές εκτιμήσεις και αποτιμήσεις που το πραγματικό νόημά τους μας βοηθάει σαν έθνος σαν λαό, σαν άτομα, σαν κοινωνία ή σαν πολιτεία αρκεί αυτές να γίνονται με πνεύμα αγάπης, συνέσεως και αληθείας. Οι κριτικές αποτιμήσεις πρέπει να γίνονται και προβάλλονται μέσα από σπουδή και μελέτη προς τα ωρθούμενα προβλήματα που μπορεί να είναι κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά, πολιτισμικά, εθνικά, παιδείας και υγείας μα πάνω απ'όλα επικοινωνίας και διανθρωπίνων σχέσεων. Εδώ έχει θέση το χωρίον του Ευαγγελίου "αλλήλων τα βάρη βαστάζετε" και με πνεύμα αγάπης η αντιπολίτευση με την συμπολίτευση ως ένας άνθρωπος να σκύβουν με γονεϊκή αγάπη και φροντίδα στα ηθελημένα και μη επιτελούμενα λάθη και αβλεψίες, νά τα κρίνουν και να βρίσκουν φόρμουλες και εναλλακτικές λύσεις σ'αυτά.

Γενικά η κριτική και το νόημά της εάν γίνεται με πνεύμα αγάπης, ειλικρίνειας και κατανοήσεως πνεύμα θα μοιάζει σαν το χάδι της μάνας το φιλί της φίλης το νερό στη δίψα, το χαμόγελο στη θλίψη στο Γολγοθά η Ανάσταση. Όλοι θέλουμε να μας επαινούν και να μας κολακεύουν δεν γνωρίζω εάν αυτή η τακτική μας βοηθάει ή μας βλάπτει. Θα πρέπει να δεχόμαστε τις υποδείξεις και παρατηρήσεις, τις κρίσεις και επικρίσεις από τους καλής θελήσεως κριτές οι οποίοι μας βοηθούν να απαλλαγούμε από το εγώ και την ηθική χρεωκοπία ότι είμαστε κάποιοι ώριμοι μια και το ώριμο με το σάπιο είναι πολύ κοντά.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο πως υπάρχουν σχέσεις κυκλωμάτων που νομίζεις πως σε αναδεικνύουν, μα σε ώρες και στιγμές ειλικρινείας και περισυλλογής βλέπεις το χωρίς παρωπίδες πρόσωπό τους και ντρέπεσαι.

Αλήθεια πόσες φορές αποδεχτήκαμε και συμβιβαστήκαμε με άσχετες εκτιμήσεις και με την ανεπίτρεπτη συμπεριφορά μας υιοθετήσαμε πράγματα σε στιγμές επιπολαιότητος και θέσαμε τη σφραγίδα και υπογραφή μας ενώ δεν έπρεπε; Ή και ακόμη βιαστήκαμε για κριτική εκτίμηση, ~~το παρακάτω~~ τοποθέτησα. Θυμάμαι κάποτε διαβάζοντας ένα βιβλίο στην αρχή με βρήκε σύμφωνο ενώ στις επόμενες σελίδες ήταν τα Σόδομα και Γόμορα της διαφθοράς λόγου και έργου. Το νόημα της κριτικής έχει τη σημασία του όταν ζείς τον

/

άνθρωπο και τα τεκταινόμενά του (έργα και ζωή) την γνησιότητα των προβληματισμών του και με αυτογνωσία ότι τον υπηρετείς και τον βοηθάς να ανέλθει. Πρέπει αυτή η ευθύνη να σε βαραίνει έστω και αν γνωρίζεις πως υπάρχουν αναξέλεγκτες δυνάμεις που ασελγούν με αυθαιρεσία επάνω του κι επάνω σου και θέλουν να βεβηλώσουν υπολήψεις και αξίες. Είναι γνωστό πως υπάρχουν πουλημένοι άνθρωποι με εξαγορασμένες συνειδήσεις και σχέσεις που προκειμένου να αναδείξουν κάποιον χρησιμοποιούν κάθε μέσο θεμιτής και αθέμιτης συμπεριφοράς. Ανήκουν στο χώρο των κυκλωμάτων ανεβάζουν αρρωστημένα άτομα άλλα που σε κάποια στιγμή ενώ φουσκώνουν σαν τα μπαλόνια ή λάμπουν σαν τα φεγγαλικά της γιορτής μοιάζουν σαν τα χειροκροτήματα προς τον παλιάτσο που ενώ γελάει κλαίει.
Νομίζω πως αξίζει μέσα από την προσπάθειά σου να αναδειχθείς και να γίνεις καλύτερος, να μην πέσεις θύμα ηθελημένα και μη αυτών των κυκλωμάτων προκειμένου να προβληθείς σ' ένα κόσμο νοθείας και προβολής δια της κριτικής θεάσεως που κλεπταποδόχοι συνειδήσεων θύματα και θύτες προσφέρουν και που το τελικό αποτέλεσμα θα είναι γελοίο και χρεωκοπημένο. Θα αναφερθώ ειδικώτερα στους βιβλιοκριτικούς που ασχολούνται απλώς με μία τυπική κριτική ανάλυση και δεν βλέπουν και καυτηριάζουν τον κακής ποιότητος λόγο των συγγραφέων τα σαθρά ηθικο-θρησκευτικό-κοινωνικά τους μηνύματα που περνούν το νοθευμένο λόγο κατακρίσεως των ηθικών αξιών μας λόγω αγνοίας και πλάνης που σαν όργανα εν αγνοία και γνώσει ευρισκόμενα γίνονται πρόξενα εισβολής επίβουλων εχθρών.
Είναι φοβερή η ευθύνη των κριτικών βιβλίων κ.λ.π. που εν γνώσει και αγνοία δεν αποκαλύπτουν και δεν επισημαίνουν των αχαλινώτων διαθέσεων τας διαθέσεις συγγραφέων όταν μάλιστα θίγονται αξίες σύμβολα, πιστεύω ήθη, έθιμα, δοξασίες, φυλετικές καταβολές, εδαφικές ακεραιότηται και που με την ηθική πόρωσή τους κάποιοι δημιουργοί κακοποιούν την αλήθεια διαστρευλώνουν τα ιστορικά γεγονότα πορσβάλουν τα ιερά και τα όσια της φυλής μας, ανατρέπουν θεσμούς καστάσεων και ιδεών αξίες με τα

παρετιθέμενα στοιχεία τους που εκούσια η ιστορική τους ανακρίβεια, η εσφαλμένη ερμηνεία της θέσεώς τους, που η ηθική πόρωσή τους επέτρεψε, παρουσιάζει τη νοθευμένη αποκατάσταση πραγμάτων σαν ανόθευτη και σαν παράδειγμα παραθέτω το γεγονός των Σκοπίων. Το νόημα της κριτικής που είναι ασύνορο μια και κάνει κοινωνική κριτική,πολιτική,οικονομική,ηθική, πολιτισμική,αντιπολιτευτική κλπ, πρέπει να γίνεται με αληθινή γνώση και το τίμημα της όσο βαρύ και αν είναι να έχει αντίκρυσμα ήθους γνώσεως και συνεπειών και ότι ο κριτής και κρινόμενος με ευαισθησία και ανάλογη συμπεριφορά να αντιμετωπίζει και αυτήν την κρίση. Περαίνων θα ήθελα να πώ πως το νόημα της κριτικής θα έχει νόημα όταν η κριτική είναι δικαία, ανεπηρέαστη,μη επιδεχομένη αμφισβήτηση, εἰλικρινής μέσα από αληθινή γνώση και ανατομική αλήθεια και έρευνα. Το αδιάβλητο αυτής και η όσο σκληρή και αν είναι η γλώσσα της αλήθειας, πρέπει ο κρινόμενος να τη δεχθεί εάν θέλει και μέσω αυτής της κριτικής να μείνει ο πράγματι αμόλευτος Άνθρωπος, ο άνθρωπος που θα θέλει να πάει μπροστά.

Δεν θα με βρείτε αντίθετο για το κάθε μέσο προβολής και παρουσιάσεως αλλά θα προτιμούσα να είμαστε αυτόφωτοι παρά ετερόφωτοι που θα μας σημαδεύει η σκιά τους και όχι η πραγματική αξία της τιμής αλλά της επάρσεως και της ανέρειστης βεβαιότητος που η διαφήμιση ίσως φέρει.

Φαίνεται πως οι άνθρωποι δέρνονται από μία κακοδαιμονία,εγωλατρεία, νυσταλέα συμπεριφορά και ολοκαυτώνονται, συμβιβασμένοι στην αλλοτρίωση. Και υποτεταγμένοι στην υποστασιακά ανύπαρκτη αγάπη, δεν γνοιάζονται τον άνθρωπο και όλο πλησιάζομε στο χάος της αποσυνθέσεως και υποδουλώσεως. Ανωνυμοποιούμεθα με την ανεπικοινωνία μας και τα σημεία εύταφής της υπαρξιακής και μεταφυσικής αναζητήσεως και με μυωπική θεώρηση ζούμε αυτήν την παρακμιακή τάση του καιρού μας. Επικοινωνούμε με την ανεξερεύνητη σιωπή μας και την υποτονική ύπαρξη της πνευματικής μας πνοής και μέσα σε αυτήν την κρίση διακυβεύεται η αξία και το νόημα της κριτικής που σήμερα κατάντησε κατάκριση κι έχασε την ουσία και το βαθύτερο νόημά της και που σ'αυτήν οφείλεται κατά μέγα μέρος η κρίση του κόσμου.

5 & 6/4/92

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ

Παπαχρήστου Πάνου

B/6

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΤΕΝΕΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ

Κύριε Νομάρχα,
Κύριε Δήμαρχε τῆς πόλεως τοῦ Λουτρακίου, Κύριε Διοικητά,
Κυρίες καί Κύριοι,

Ἡ εἰσήγησή μου στρέφεται πρός ἕνα γεγονός τῆς μακραίωνης ἱστορίας τῆς Κορινθίας. Ἕνα θέμα πού τό τυλίγει μέ θάμβος τό μυθικό παρελθόν μας καί τό λαμπρύνει μέ λάμψεις φωτός ἡ εὐφυΐα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Πρόκειται γιά τμήματα τῆς ἑλληνοπελασγικῆς φυλῆς πού ἔφθασαν στά χώματά μας καί ἐγκατεστάθηκαν ἀρχικά στίς παρυφές τῶν βουνῶν τῆς Κορινθιακῆς γῆς. Σᾶς ὁμιλῶ Κυρίες καί Κύριοι γιά τούς Τενεάτες πού πατρίδα των ἦταν ἡ ἑλληνικότατη Τένεδος καί πού ἔλαβαν μέρος στόν Τρωϊκό πόλεμο βοηθώντας τόν ἀρχιστράτηγο τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων Ἀγαμέμνονα.

Ὁ ἀείμνηστος πατέρας μου Ἰωάννης Παπαχρῆστος, σέ ἀνέκδοτη ἐργασία του ἀναφερόμενος στήν ἵδρυση τῆς Ἀρχαίας Τενέας, σημειώνει στόν πρόλογό του τά ἑξῆς: «Διά τήν εὐχάριστον ἐπί πλέον ἀνάγνωσιν ἐπιμένω εἰς στοιχεῖα μυθολογικά καί θρυλούμενα παρά εἰς στοιχεῖα ἐπακριβῶς ἱστορικά. Ἐπειδή τό πνεῦμα τοῦ θρύλου ἐν σχέσει μέ τήν ἱστορικήν πραγματικότητα συνιστᾶ μιάν ἀνάγνωσιν γλυκυτέρα τῆς αὐστηρῆς ἱστορικῆς γνωματεύσεως». Ταυτισμένη στήν ἄποψή του αὐτή θά λάβω ὑπ' ὄψη μου τούς θρύλους τοῦ λαοῦ μας ὅπως ἐπέζησαν μέσα ἀπ' τούς αἰῶνες καί θά στηριχθῶ στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖον σκεπτόμαστε καί ἐνεργοῦμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες μέ τά ἤθη καί τά ἔθιμά μας ὅπως ἐμφανίζονται μέσα στήν κοινωνική καί ἐπική ποίηση τοῦ Ὁμήρου, καί διατυπώνονται ἀπό τόν Ποιητή, ὡς πράξεις ἀνθρωπιᾶς καί θρησκευτικοῦ ἤθους. Ἄλλωστε ὡς ποιήτρια μέ ἕλκει πιότερο ὁ μύθος καί ὁ θρύλος ἐπειδή ὁ μύθος συντηρεῖ στόν πυρήνα του τήν ἱστορική ἀλήθεια καί τήν φέρει ἀλώβητη στό παρόν καί τήν προωθεῖ στό μέλλον, ἐνῶ ὁ θρύλος προσθέτει τό παράδοξον καί "φανταστικό", πού κομίζει στό λόγο τή μαγεία. Ὅ,τι δηλαδή εὐφραίνει τόν ἄκροατή ἤ ἀναγνώστη. Ὁ μύθος καί ὁ θρύλος εὐεργέτοῦν νοῦ καί ψυχή, καί καθώς ἐμπλέκονται στό θεϊκό στοιχεῖο, στό συναίσθημα καί στό πατριωτικό ἰδεῶδες καθίστανται ἄκρως ἀνθρωποκεντρικά.

Ἔτσι δέν εἶναι τυχαῖο τό γεγονός, γιατί κορυφαῖες καλλιτεχνικές καί γενικά πνευματικές δημιουργεῖες, ἀθάνατα μνημεῖα λόγου καί Τέχνης στηρίχθηκαν σέ θρύλους ριζωμένους στή συνείδηση τῶν λαῶν. Ἑπομένως ἡ μυθική ἄποψη δέν βρίσκεται στό περιθώριο τῶν ἱστορικῶν καί πολιτιστικῶν γεγονότων, ἀλλά ἀποτελεῖ τόν κεντρικό πυρήνα τοῦ θαύματος τοῦ πολιτισμοῦ μας.

* * *

Ἡ ἀρχική πατρίδα τῶν Τενεατῶν ,πού ἔφθασαν στά χώματά μας καί ἐγκατεστάθηκαν σ'αὐτά ἦταν ἡ νῆσος Τένεδος. Γεωγραφική τοποθεσία πού ἀποτελοῦσε στρατηγική θέση εὐνοϊκή γιά τούς Ἕλληνες πού πολιορκοῦσαν τήν Τροία. Οἱ Τενεάτες,ἐνθουσιασμένοι ἀπό τήν παρουσία τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖ,λαμβάνουν ἐνεργό μέρος στόν πόλεμο σπεύδοντες εἰς βοήθεια τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀγαμέμνονος,πολιορκοῦντος τό ὀχυρό τῆς Τροίας.

Ἀπό τήν Τένεδον ἔπρεπε νά περάσει ὁ στρατός τῶν Ἑλληνίδων πόλεων πού εἶχε ἐκστρατεύσει κατά τῆς Τροίας καί ἐκεῖ ἐγίνετο ἡ ἐναλλαγή τῶν μαχίμων στρατιωτῶν κατά τή διάρκεια τῆς πολιορκίας. Ἐκεῖ παρέμεναν οἱ ἥρωες καί οἱ στρατηγοί πολιορκητές τῆς Τροίας καί ἐκεῖ μετέβαιναν οἱ ἑκάστοτε ἀποστελλόμενοι εἰς βοήθειαν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων.

Καί ἐκεῖ φέρεται νά καταφθάνει ὁ ἐκ τῆς νήσου τῶν Κυκλάδων ἀρχιμηχανικός Ἐπειός ,ὁ κατασκευάσας τόν Δούρειον Ἵππον. Γιατί ἐκεῖ βρισκόταν ὁ Ὀδυσσέας ,ὁ ἐμπνευστής τοῦ στρατηγικοῦ αὐτοῦ σχεδίου γιά τήν κατάληψη τῆς Τροίας. Ἀλλά ἡ βοήθεια τῶν Τενεατῶν δέν περιοριζόταν μόνο στίς χερσαῖες ἀνάγκες τοῦ στρατοῦ τῶν Ἑλλήνων. Καί τά πλοῖα των ἦσαν ἐλλιμενισμένα εἰς τόν εὐρύτερον λιμένα τῆς Τενέδου καί ἐφυλλάσσοντο ἐκεῖ φυσικά καί ἀπό τούς Τενεάτες.Ἀφοῦ λοιπόν ὁ Ἀγαμέμνων εἶχε εὐεργετηθεῖ τόσο πολύ ἀπό τούς Τενεάτες δέν τούς ἐγκατέλειψε στήν τύχη των ὅταν ἀναχώρησε ἐπό ἐκεῖ μετά τήν λήξη τοῦ πολέμου,ἐπειδή ὑπῆρχε ὁ κίνδυνος νά κακοποιηθοῦν ἀπό τούς διασκορπισμένους Τρῶες πού θά συγκεντρώνονταν πάλι στή ρημαγμένη πατρίδα των μετά τήν ἀναχώρηση τῶν Ἑλλήνων. Ἔτσι ὁ Ἀγαμέμνων παίρνει μαζί του τούς Τενεάτες συμπολεμηστές του καί τούς μεταφέρει στήν Ἑλλάδα. Τό ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων ἔφερε ἐδῶ τούς Τενεάτες οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν τήν Ἀρχαία Τενέα εἶναι ἱστορικῶς βέβαιον. (Στράβων.)

Ἡ διαφωνία ὑπάρχει στήν πληροφορία τοῦ περιηγητή Παυσανία ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ γιά Τρῶες αἰχμαλώτους ! Δύσκολο νά τό ἀποδεχθοῦμε,γιατί δέν πιστεύουμε ὅτι, τήν ἐποχή ἐκείνη,ὑπῆρχαν εὐνοϊκοί ὅροι γιά αἰχμαλώτους ,ὥστε νά ἐπέτρεπαν σ'αὐτούς νά ἐγκαθίστανται στήν πατρίδα τῶν ἐχθρῶν των ,νά ἱδρύουν καινούρια πατρίδα μέ πολιτισμό, καί μάλιστα μέ τήν ὀνομασία τῆς ἰδικῆς των πατρίδας . Στήν περίπτωση αὐτή θά μιλούσαμε γιά Ἀρχαία Τροία καί ὄχι Τενέα.

Ἡ ἔννοια τῆς αἰχμαλωσίας τότε ἦταν ἔξω ἀπό τίς συνήθειες τῶν στρατῶν. Δέν ὑπῆρχαν κανόνες ἀνθρωπιᾶς γιά τούς ἡττημένους. Οἱ νικητές ἔφερναν λάφυρα ,δούλους καί γυναῖκες ἀπό τίς νικηφόρες ἐκστρατεῖες των. Ἐξάλλου ἄν ἀπό τόν μακροχρόνιο πόλεμο εἶχαν ἐξαντληθεῖ οἱ Μυκηναῖοι πῶς θά κουβαλοῦσαν τούς ἐχθρούς μέσα στήν πατρίδα τους; Ἐκεῖνο πού μέ προβληματίζει εἶναι τό γεγονός ,γιατί οἱ Τενεάτες δέν πέρασαν μέσω τῆς κλεισούρας τοῦ Ἁγιονορίου τό Νυμφαῖον ὄρος καί μαζί μέ τόν μυκηναϊκό στρατό νά φθάσουν στόν Ἀργολικό κάμπο καί νά ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ,ἀλλά παράμειναν στήν ἀπ'ἐδῶ πλευρά τοῦ Νυμφαίου ὄρους ; Ὡστόσο ἄν ὑπάρχουν ὑποστηρικτές ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων ἔφερε Τρῶες αἰχμαλώτους τότε θ'ἀντιτείνω τήν ἄποψή μου

πού ἀναφέρεται στίς στρατιωτικές συνήθεφες καί τῶν Ἑλλήνων καί ἄλλων λαῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης,ὅπου τούς δούλους τούς ἐγκαθιστοῦσαν σέ τόπους βαρειᾶς ἐργασίας ,ὅπως σέ μεταλλεῖα κ.λ.π. ἤ γιά τήν περίπτωσή μας θά τούς ἐγκαθιστοῦσαν ὡς δούλους στό χῶρο πλησιέστερα τῆς Ἰσθμίας γιά νά τούς χρησιμοποιοῦν στόν Δίαυλο τοῦ Ἰσθμοῦ ,ὅπου καί ἡ ἀνάγκη σέ χέρια ἦταν μεγάλη . Δέν θά τούς πήγαιναν στά μακρυνά βουνά στά ἀκρότατα δηλαδή ὅρια τῆς Κορινθίας, ἄν καί οἱ Μυκῆνες,ἰσχυρές ἐπί τῆς Κορίνθου,ὥριζαν τούς χώρους ὥς τόν Ἀκροκόρινθο. Μέ τήν πεποίθηση ὅτι ἐπρόκειτο γιά φίλους Τενεάτες θά προσδιορίσουμε τώρα τό χρόνο ἀφίξεώς των στήν Κορινθία μέ τοῦτο τό σκεπτικό: ἀφοῦ ὁ Τρωϊκός πόλεμος ἔγινε περίπου τό ΙΙ80-ΙΙ74 π.Χ. καί ἔληξε μετά δεκαετίαν αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων ἔφθασε ἐδῶ τό ΙΙ60π.Χ. Ὅμως προτοῦ ἀναφερθοῦμε στό χῶρο ὅπου οἱ Τενεάτες ἐγκατεστάθηκαν θά ἤθελα νά σᾶς ἀπασχολήσω γιά λίγο μέ τό ἐρώτημα : σέ πιό λιμάνι ἄραγε ἀποβιβάστηκαν ὁ Ἀγαμέμνων μέ τό στρατό του καί τούς Τενεάτες; Τό ἐρώτημα στέκει ἀφοῦ ὥς τά σήμερα ὑπάρχουν δύο λιμάνια,τό τῶν Κεχραιῶν καί τό ἄλλο στόν Κόρφο, πού βρίσκεται κάπως κρυμμένο στά ἀνατολικά παράλια τῆς Σολυγείας καί χρησιμοποιήθηκε καί στίς μέρες μας γιά μυστικές ἀποστολές κατά τήν γερμανική κατοχή τῆς Πατρίδος μας. Ὁ Ἀγαμέμνων μποροῦσε ν'ἀποβιβάσει τό στρατό του σέ ὅποιο λιμάνι ἤθελε ἀφοῦ οἱ Κορίνθιοι ἦσαν φίλοι του καί μάλιστα ἡ Κόρινθος ἦταν ἐξηρτημένη τῶν Μυκηνῶν καί οἱ Κορίνθιοι ὄντες Ἀχαιοί εἶχαν λάβει μέρος στόν Τρωϊκό πόλεμο. Ἤτο,ἑπομένως πολύ φυσικό ὁ Ἀγαμέμνων μετά τή λῆξη τῆς ἐκστρατείας νά ἐπαναφέρει τούς Κορινθίους στήν πατρίδα τους. Αὐτό σήμαινε νά τούς ἀποβιβάσει στά Κορινθικά λιμάνια ,καί μαζί μέ τούς Κορινθίους ἀποβίβασε καί τούς φίλους του τούς Τενεάτες. Ἄλλωστε ἀπό τό λιμάνι τῶν Κεχραιῶν παρέλαβε τούς Κορίνθιους ,ὅπου κατά τήνν παράδοση ἡ Ὡραία Ἑλένη λούσθηκε στά κρυστάλλινα νερά τῆς πηγῆς πούχύνονται πλούσια ὥς τίς μέρες μας. Ἔτσι ἡ πηγή καί ἡ περφοχή πῆρε τήν ἐπωνυμία λουτρό Ὡραίας Ἑλένης ὥς τά σήμερα.
Καί τώρα τό ἐπίμαχο ἐρώτημα :ποῦ πῆγαν καί ἐγκατεστάθηκαν οἱ Τενεάτες μετά τήν ἀποβίβασή των στό λιμάνι τῶν Κεχραιῶν ἤ τοῦ Κόρφου ἤ καί στά δύο λιμάνια ἄν τά πλοῖα ἦσαν πολλά καί ἡ ἀποβίβαση θά μποροῦσε νά βραδύνει τόν ρυθμό ἐπιστροφῆς τοῦ μυκηναϊκοῦ στρατοῦ;
Ὑποστηρίζουμε ὅτι ἀποβιβασθέντες οἱ Τενεάτες ἐστράφησαν πρός τίς ὀρεινές περιοχές. Ὅσον ἀφορᾶ στήν τοποθεσία ὅπου ἐγκατεστάθηκαν οἱ γνῶμες καί πάλι διαφοροποιοῦνται. Ἡ μία πλευρά ὑποστηρίζει ὅτι ἐγκατεστάθηκαν στό χωριό Ἀθίκια στή θέση Κιάφα ἤ Ὁσία Ματρώνα ἤ Ματράγκα. Ἀπό τήν Τενεατική Πύλη ὁ ἐπισκέπτης τοῦ Ἀκροκορίνθου διακρίνει καθαρότερα τή θέση αὐτή. Μιά ἄλλη ἄποψη ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Ἀρχαία Τενέα βρισκόταν μεταξύ Σολυγείας καί Κλεωνῶν. Αὐτό ἐνισχύει τήν ἄποψη ὅτι οἱ Τενεάτες ἀποβιβάστηκαν στό λιμάνι τοῦ Κόρφου καί ἀπό ἐκεῖ, ὅπως θέλει ἡ ἐπικρατέστερη πλευρά, μέσω Ἀθικίων καί Μονῆς Φανερωμένης ἔφθασαν στίς παρυφές τοῦ Νυμφαίου ὄρους ,ὅπου καί ἡ σημερινή Κλένια. Σταθέντες ἐκεῖ

ἵδρυσαν τήν Ἀρχαία Τενέα. Ὁ ἀείμνηστος πατέρας μου , Ἰωάννης Παπαχρῆστος , τοποθετεῖ τή θέση ὅπου ἱδρύθηκε ἡ Ἀρχαία Τενέα στό ὕψωμα τοῦ ὄρους Τρητοῦ ,στή θέση Κολῶνες ,καθώς μέ τό τοπωνύμιο αὐτό τήν ἀποκαλοῦν οἱ σημερινοί κάτοικοι τοῦ Χιλιομοδίου. Τό Νυμφαῖον ὄρος κοινῶς Νυφίτσα , εἶναι τμῆμα τῆς συνεχοῦς ὀροσειρᾶς τοῦ ὄρους Τρητοῦ,τοῦ ὁποίου τό ὄνομα ὀφείλεται στό ὅτι εἶναι διάτρητο ἀπό χαράδρες μέ ἀρχικήν τήν μεγάλη χαράδρα τῶν Δερβενακίων,τήν πρός Ἀργολίδα ἐκτεινομένην.

Ἀπό τό Λύρκειον ὄρος τῆς Νεμέας ὁ Τρητός ,διά μέσου ποικίλων κορυφογραμμῶν καί κοιλάδων ,φθάνει εἰς τήν θάλασσαν τοῦ Σαρωνικοῦ ὅπου καί ὁ λιμήν τοῦ Κόρφου. Στά ὅρια τῆς σημερινῆς Κλένιας ,ὅπου νοτίως αὐτῆς εὑρίσκονται οἱ πρόποδες τοῦ ὄρους Νυμφαίου καί ἀνατολικῶς τό νεκροταφεῖον μέ τόν ναόν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου,ἐγκατεστάθηκαν οἱ Τενεάτες. Ἐκεῖ μάλιστα στό βορειότερον τμῆμα τῆς περιοχῆς της ὑπάρχει ἕνας λόφος τοῦ ὁποίου ἡ σύντομος ἀνάβαση πρός τήν Κλένια καί ἡ κατάβαση πρός τό Χιλιομόδιον εἶναι πολύ ἀπότομοι καί δύσβατοι ,ἐπ' αὐτόν τό λόφο ὑπῆρχε ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ἀρχαίας Τενέας, ὅπου εὑρέθη τό ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος . Κάτω βορείως τῆς Ἀκροπόλεως ἐκτείνετο ἡ ὅλη πολιτεία τῆς Τενέας,ἱδρυθεῖσα τό ΙΙΟΟ π.Χ . περίπου. Πρός τιμή τοῦ μεγάλου Θεοῦ των Ἀπόλλωνα οἱ Τενεάτες εἶχαν ἀφιερώσει καί τό περίφημον ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος,ἔργο τοῦ Κορινθίου γλύπτη Εὔχειρου ,μέ παραγγελία ἐκ τοῦ Αἰγιναίου ἐργαστηρίου τό 650 π.Χ. Τό ἄγαλμα τοῦτο κατά τήν παράδοση ἐσυλήθη ἀπό τούς Σλάβους καί στή συνέχεια τό ἄρπαξαν οἱ Ἀλαμανοί κατά τήν αἰφνίδιαν εἰσβολή των στήν Ἑλλάδα ἤ ἐπωλήθη ἀπό ἀρχαιοκάπηλον καί σήμερα κοσμεῖ τό μουσεῖον τοῦ Μονάχου. Συνοφίζοντες θά ποῦμε ὅτι ἀνάμεσα Κλένιας καί Χιλιομοδίου , δυτικῶς ὡς τά ἐρείπια τοῦ Ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν καί ἀνατολικῶς ὡς τά ὅρια τῆς Μονῆς Φανερωμένης εἶναι ὁ χῶρος ὅπου οἱ Τενεάτες ἵδρυσαν τήν καινούρια πατρίδα των . Πλησίον μάλιστα τοῦ χειμάρρου κάτωθεν τοῦ Χιλιομοδίου πρός τή Μονή Φανερωμένης ,σέ διάνοιξη αὔλακος εὑρέθη ὁ περίφημος Τενεατικός Κοῦρος . Μία δηλαδή ἐνεπίγραφος πλάκα παριστάνουσα δύο νέους, ἀθλητές, οἱ ὁποῖοι ἀλοιμμένοι μέ ἔλαιον στό σῶμα των , ἐχόρευαν τόν πυρίχιον χορόν τοῦ θριάμβου μέ τό ἆσμα τοῦ Τυρταίου..... Ἀλλά καί πρίν λίγα χρόνια εὑρέθη τάφος νεαρῆς γυναικός ἀκριβῶς ὅπως τόν ἀντίκρυσα ἐκεῖ ὅπου διχάζεται ὁ δρόμος πρός τή Μονή Φανερωμένης καί πηγαίνει πρός τήν Καμαρέττα,συνεχίζοντας βέβαια πρός τή Μονή,ὅπου συναντιέται στόν πλάτανο καί τήν μέγάλη καρυδιά καί ἡ βρύση τῆς Μονῆς. Πανάρχαια βρύση πού πίνουν νεράκι οἱ ἐξοπόροι,οἱ ἀπό τό χωριό Ἅγιο-Γιάννης καί Ἁγιονόρι ἐρχόμενοι στό Χιλιομόδι. Δέν γνωρίζω τί εἶπαν οἱ ἀρχαιολόγοι γιά τόν τάφο αὐτό τῆς νεάνιδος,καί δέν γνωρίζω ἄν ἐκεῖ ὑπάρχουν κι ἄλλοι τάφοι κρυμμένοι στή γῆ . Προσωπικά ὑποθέτω ὅτι θά ὑπάρχουν κι ἄλλοι τάφοι καί ὅτι ἐφόσον, μετά βεβαιότητας ὁ εὑρεθείς τάφος εἶναι ἀρχαίας περιόδου,πιθανολογῶ ὅτι ἐκεῖ θά ἦταν τό νεκροταφεῖο τῆς Ἀρχαίας Τενέας. Ἄν μόνο αὐτός ὑπάρχει ἐκεῖ τότε ἡ νεάνις αὐτή ἀπέθανε κατά τήν μεταφορά τῶν Τενεατῶν ἀπό τό

λιμάνι τοῦ Κόρφου διά μέσου 'Αθικίων, ταλαιπωρηθείσα καί ἀπό τό θαλάσσιο ταξίδι καί τήν ὥς ἐκεῖ ὁδοιπορία. Καί ἐτάθη στό σημεῖον αὐτό προτοῦ τό ὅλο σῶμα τῶν πορευομένων μπεῖ στήν Κλεισούρα τοῦ 'Αγιονορίου καί διεκπεραιωθεῖ στήν 'Αργολίδα. Μά, καί ἄν οἱ Τενεάτες ἀποβιβάστηκαν στό λιμάνι τῶν Κεχραιῶν, τότε, καί πάλι μποροῦσαν ν'ἀκολουθήσουν τό δρόμο πού ἀφήνει δυτικά τό Χιλιομόδιον καί ἀνατολικά τή Μονή Φανερωμένης. 'Ο δρόμος αὐτός πού καί Κοντοπορία ὀνομάζεται εἶναι γνωστός καί χαραγμένος στούς ἐπιτελικούς χάρτες τῶν χωρῶν. Τόν γνώριζαν καί οἱ "Αγγλοι οἱ ὁποῖοι γιά ν'ἀποφύγουν τά Στούκας τόν ἔπαιρναν γιά νά βρεθοῦν συντομότερα στήν 'Αργολίδα ἀποφεύγοντας τά στενά τῶν Δερβενακίων ὅπου οἱ ἐχθροί τούς σφυροκοπροῦσαν ἀνετότερα.

Κυρίες καί Κύριοι συνοψίζοντας θά μποροῦσα νά σημειώσω τά ἑξῆς:

Ιον. 'Η 'Αρχαία Τενέα ἱδρύθηκε ἀπό Τενεάτες πού ἔφερε μαζί του ὁ 'Αγαμέμνων.

2ον. Δέν εἶναι ἀληθοφανής ἤ δέν ταιριάζει στά ἑλληνικά δεδομένα ἡ ἄποψη ὅτι οἱ Τενεάτες ἦρθαν ἐδῶ ὡς αἰχμάλωτοι τοῦ 'Ελληνικοῦ στρατοῦ κατά τόν Τρωϊκό πόλεμο.

3ον. Γιά νά μήν διακπεραιωθοῦν στήν 'Αργολική γῆ φαίνεται ὅτι ἐδωρήθηκαν ἀπό τόν 'Αγαμέμνονα στούς Κορινθίους γιά νά τούς βοηθοῦν σέ πάσης φύσεως ἐργασίες, καί τούς ἐγκατέστησε ὁ 'Αγαμέμνων πλησίον τῆς Κορίνθου ἐπειδή εἶχε τή δύναμη καί τό δικαίωμα νά τό πράξει ὁρίζοντας τήν Κορινθιακή γῆ ὅπως τήν δικαιούμεθα ἐμεῖς σήμερα καί ὄχι οἱ 'Αργεῖοι.

4ον. Οἱ Τενεάτες ἐγκατεστημένοι στά ὀρεινά τῆς Κορινθίας ἀνέπτυξαν πλούσια κτηνοτροφία προβάτων καί αἰγῶν, ζώντας εἰρηνικά καί λατρεύοντας τούς θεούς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητας.

Εὐχαριστῶ.

Εὐαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου

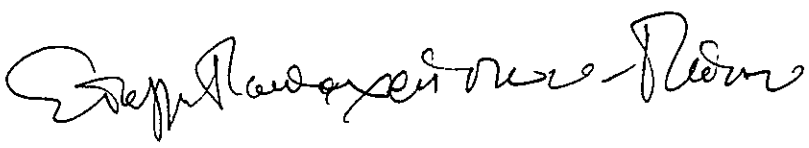

B/11

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ.ΤΟΥΡΛΙΔΗ, δ.Φ.

Λέκτωρος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΡΑΤΙΟΝ

Ὁ Κόιντος Ὁράτιος Φλάκκος (65-8 π.Χ.) ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως ὁ πλέον ἐκλεκτὸς λυρικὸς ποιητὴς τῆς Ῥώμης καὶ εἶναι δεσπόζουσα ἡ θέσις του εἰς τὴν πυραμίδα τῶν λυρικῶν ποιητῶν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῶν λατινικῶν γραμμάτων. Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ αἱ «Ὠδαί», εἰς τέσσαρα βιβλία, ἀποτελοῦν τὸ κάλλιστον, ἀπὸ κάθε πλευράν, μέρος τῆς εὐχύμου πνευματικῆς καρποφορίας. Ἡ ποιητικὴ θεματογραφία τοῦ Ὁρατίου κινεῖται γύρω ἀπὸ τὰ μεγάλα θέματα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ἔμπνευσίν του. Ἡ φύσις, ἡ φιλία, ὁ ἔρως, τὰ συμπόσια ἕλκουν ἰδιαιτέρως τὸν ποιητήν.

Ἑλληνομαθὴς καὶ Ἑλληνολάτρης ὁ Ὁράτιος εἶχε πρότυπά του τόσον ὡς πρὸς τὰ θέματα, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ μορφὴν τῶν ποιημάτων του, τὰ αἰώνια προϊόντα τῆς ἑλληνικῆς δημιουργίας. Ἡ ῥωμαϊκή του ἰδιοσυγκρασία ὑπετάσσετο εἰς τὸ ζωογόνον ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ μὲ αὐτὸ ἐκυοφορεῖτο ὁ ποιητικός του διχασμός. Γνώρισμα τῆς ποιήσεως τοῦ Ὁρατίου εἶναι τὸ κάλλος, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἐνέδυε τοὺς κυρίους στίχους τῶν γνησίων ποιητικῶν του ἐμπνεύσεων.

Συγκινητικὴν περιοχὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ὁ Ὁράτιος τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων του ἦτο πάντοτε ὁ πλούσιος κύκλος τῶν μύθων καὶ τῆς φύσεως. Ἡ ἀγροτικὴ ζωὴ τὸν εἵλκυε μὲ ἰδιαίτερον ζῆλον. Περιγραφικὸς καὶ λεπτολόγος ὡς ἦτο ἀπὸ τὴν φύσιν του, ἀλλὰ καὶ κριτικὸς μὲ ὀξύνοιαν τῶν διαφόρων φαινομένων, ἀπετύπωνε τὰς παρατηρήσεις του μὲ ἀξιοθαύμαστον ποιητικὴν δεξιοτεχνίαν. Συνῆπτε μὲ ἐπιτυχίαν τὰς ποιητικὰς εἰκόνας μὲ τὰς ἰδέας τῶν θεμάτων του, μεταφέρων αὐτὰς ἀπὸ τὰς ἡλιοστιβεῖς καὶ ἐκτεταμένας πεδιάδας καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθοβριθῆ φύσιν εἰς τὸ συγκεκριμένον τοπίον, πλησίον τῶν δροσερῶν πηγῶν καὶ τῶν διαυγῶν ναμάτων τῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο εἰς ἀφθονίαν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, τὴν Βενουσίαν. Τὸ μεγαλεῖον τῶν ποιητικῶν του εἰκόνων εἶναι τὸ καλύτερον δεῖγμα τῆς εὐαισθησίας τοῦ Ὁρατίου.

Καὶ ἐὰν ἀπὸ ὀλίγα μόνον ἀπὸ τὰ λυρικὰ ποιήματα τοῦ Ὁρατίου ἐπρόκειτο νὰ κριθῇ ἡ ποιητική του ἀξία, θὰ ὠφείλομεν νὰ σταθῶμεν εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἠχοποιοῦν τὸν δροσερὸν ἄνεμον, ζωοποιοῦν τοὺς γλυκεῖς κελαρυσμοὺς τῶν ἰοειδῶν κρηνῶν, τῶν λουζομένων εἰς τὰς πλησιφαεῖς ἀκτῖνας τοῦ πανόπτου ἡλίου, ζητοῦν καὶ ζοῦν τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀθλοφόρων ἀθλητῶν εἰς τὸν κονιορτὸν τῆς ὀλυμπιάδος κόνεως, αἰσθητοποιοῦν τὰ ἀφρώδη κύματα τῆς θαλάσσης κάτω ἀπὸ τὴν ζεφυρίτιδα αὔραν, ἠρεμοῦν τὴν σκέψιν εἰς τὰς συστάδας τῶν εὐσκιοφύλλων κλώνων τῆς θαλερᾶς κομάρου μὲ τοὺς ἐνσπόρους, ἡδεῖς καρπούς, ἐφυμνοῦν τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν ἄφθιτον ἰσχὺν τῶν θεῶν, μεταφέρουν εἰς τοὺς ἀπροσδοκήτους μυστικοὺς κόσμους τῶν μυθικῶν συμβόλων, ἀναβιβάζουν εἰς τὸν αἰθέρα καὶ ὑψώνουν εἰς τὴν ἀκήρατον αἰωνίαν δόξαν καὶ τὸ ἀκατάλυτον ἀμβροσιόδμον κλέος τῶν ἀθανάτων οὐρανιώνων (1)

Εἰς τό ποιητικόν ἔργον τοῦ Ὀρατίου ὑπάρχουν ἄφθονοι μνεῖαι γεωγραφικῶν ὅρων, περί τῶν ὁποίων πλεῖσται ὅσαι ὑπάρχουν ἀναφοραί τῶν ἑρμηνευτῶν καί ἀναλυτῶν τοῦ ἔργου τοῦ Ὀρατίου. Ἡ Κόρινθος συγκαταλέγεται εἰς τάς θιγείσας ἀνωτέρω ἀναφοράς γεωγραφικῶν σημείων ὑπό τοῦ Ὀρατίου καί συγκεκριμένως εἰς τάς ἀκολούθους περιπτώσεις. 1)Hor. Carm.I 7, 2-3, 2)Hor.Epist.I 17,36 καί 3) Hor.Epist.II 1, 193. Ἄς ἐξετάσωμεν ἕκαστον χωρίον κεχωρισμένως.

I

"bimarisve Corinthi
Moenia...".
Hor.Carm.I 7, 2-3.
Κατά μετάφρασίν μας:
"καί τῆς διθαλάσσου Κορίνθου
τά τείχη..."

Εἰς τούς ὡς ἄνω στίχους ὁ Ὀράτιος ἀναφέρεται εἰς τά τείχη τῆς διθαλάσσου Κορίνθου, (λόγῳ τῆς μή εἰσέτι τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ ἡ Κόρινθος ἐβρέχετο ὑπό τοῦ Κορινθιακοῦ καί Σαρωνικοῦ κόλπου). Εἰς τούς τέσσαρας πρώτους στίχους τῆς ἀνωτέρω ᾠδῆς ὁ ποιητής τῆς Βενουσίας (ὁ Ὀράτιος) ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι θά ἐπαινέσουν τήν ἔνδοξον Ρόδον[2] ἤ τήν Μυτιλήνην ἤ τήν Ἔφεσον καί τῆς διθαλάσσου[3] Κορίνθου τά τείχη, εἴτε τάς Θήβας διά τόν Βάκχον, εἴτε τούς ἐπιφανεῖς Δελφούς διά τόν Ἀπόλλωνα, εἴτε τά Θεσσαλικά Τέμπη".

II

"Non cuivis homini contingit adire Corinthum".
Hor.Epist.I 17,36:
Κατά μετάφρασίν μας:
"Δέν συμβαίνει εἰς ὁποιονδήποτε(ἐπιθυμοῦντα)ἄνθρωπον νά ἀπέλθῃ εἰς Κόρινθον".

Καί πράγματι ἡ χλιδή καί τά πλούτη τῆς ἀρχαίας Κορίνθου δέν ἦσαν

βατά εἰς ὁποιονδήποτε ἄνθρωπον. Εἰς τήν ἀρχαιότητα ἡ Κόρινθος ἠρίθμει περί τάς τετρακοσίας χιλιάδας κατοίκων τά δέ πλούτη της τά ὤφειλεν εἰς τήν στενήν λωρίδα τῆς γῆς, ἡ ὁποία ἐχώριζε τό Ἰόνιον ἀπό τό Αἰγαῖον πέλαγος, δηλαδή τόν Ἰσθμόν. Ἡ Κόρινθος κατέστη πλουσιωτάτη ἐξ αἰτίας τῶν διοδίων, τά ὁποῖα ἐπλήρωναν τά πλοῖα, προκειμένου νά διέλθουν ἀπό τήν δίολκον. Συνεπακόλουθος τῆς οἰκονομικῆς εὐμαρείας ἦτο καί ἡ πνευματική ἀνάπτυξις. Ὡσαύτως ἡ πόλις εἶχε περίφημους ναούς, ὡς τόν ναόν τοῦ Ἀπόλλωνος καί ἐγγύς τῆς θαλάσσης τόν ναόν τῆς Ἀφροδίτης.

III

"captiva Corinthus".

Hor.Epist.II 1, 193:

Κατά μετάφρασίν μας:

"ἡ αἰχμάλωτος Κόρινθος"

Ἐνταῦθα ὑπονοοῦνται ὑπό τοῦ ποιητοῦ τά vasa Corinthia (Κορινθιακά ἀγγεῖα) τά ἁρπαγέντα ὑπό τῶν Ῥωμαίων κατά τήν κατάληψιν τῆς πόλεως τό 146 π.Χ. καί ἑξῆς: Εἰς τό σημεῖον αὐτό πρέπει νά ἀναφέρωμεν ὅτι εἰς τήν Κόρινθον εἶχεν ἀναπτυχθῆ ὑψηλή τέχνη χαλκουργίας.[4] Ἦσαν ὀνομαστά εἰς τούς Ῥωμαίους τά signa corinthia (ἀγαλμάτια), τά aera corinthia (περίοπτα ἀγαλμάτια) καί τά candelabra corinthia (λυχνία). Ἤδη ἀπό τόν 6ον π.Χ. αἰ. κατά τόν Καθηγητήν κ.Β.Λαμπρινουδάκην[5] γίνεται μνεία περί ὀλίγων ὑστέρων κορινθιακῶν ἀγγείων ἀπό τό ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος καί περί τῶν σχέσεων μέ τό κορινθιακόν ἐργαστήριον γλυπτικῆς, ὅπως ἀποδεικνύουν μεμονωμένα ἀρχαϊκά γλυπτά, τά ὁποῖα ἀνευρέθησαν εἰς τήν Ἐπίδαυρον.

Αἱ ἁρπαγαί ἀρχαιοτήτων ἐγίνοντο ὑπό τῶν Ρωμαίων καί εἰς ἄλλας δορυαλώτους πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Χαρακτηριστικῶς ἀναφέρομεν τά ἑξῆς. Ὁ Ῥωμαῖος ῥήτωρ καί πολιτικός Κικέρων (106-43 π.Χ.) ἐπεσκέφθη τήν Χίον μεταξύ τῶν ἐτῶν 79-77 π.Χ. Ἀναφέρει δέ σχετικῶς ὅτι οἱ συμπατριῶται του Ῥωμαῖοι προέβησαν εἰς πολλάς διαρπαγάς ἔργων

καλλιτεχνικῆς ἀξίας καί κυρίως ἀγαλμάτων. Μᾶς πληροφορεῖ συγκεκριμένως περί ἑνός Οὐέρρου, ὁ ὁποῖος τό ἔτος 80π.Χ. ἐπεσκέφθη τήν Χίον καί ἔκρινε καλόν νά τήν ἀπογυμνώσῃ ἐκ πάρα πολλῶν ἀγαλμάτων, παραληφθέντων τόσον ἐκ τῆς πόλεως, ὅσον καί ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Φαναίου Ἀπόλλωνος. Πρβλ. Cic.Verr.II 72,185: "etiam te Apollo, quem iste Chio sustulit (sc.Verres)" δηλαδή: "προσέτι σέ, Ἄπολλον, τόν ὁποῖον αὐτός (ὁ Οὐέρρης) ἐκ τῆς Χίου παρέσχε". . Μή ἀρκεσθείς ὁ Οὐέρρης εἰς τάς ἁρπαγάς τῶν ἀγαλμάτων τῆς Χίου, παρέλαβε Χῖον πλοίαρχον, τόν Χαρίδημον, καί κατέπλευσεν εἰς τήν Σάμον, ἀπογυμνώσας τό Ἡραῖον της. Οἱ Σάμιοι τότε ἠσθάνθησαν τοσοῦτον δίκαιον ἐξοργισμόν, ὥστε κατήγγειλαν εἰς τόν διοικητήν τῆς Ἀσίας τόν Οὐέρρην καί τόν Χαρίδημον.(6)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

(1) Γ.Ἀθ.Τουρλίδου, Ὁ Πάν εἰς τάς "Ὠδάς" τοῦ Ὁρατίου. (Hor.Carm. IV 12, 9-12). (Αἰσθητική ἀνάλυσις τοῦ χωρίου), Πλάτων, 37(1985) 146-149, ἰδ.σσ.146-147.—(2) Γ.Ἀθ.Τουρλίδη, Ἑρμηνευτικόν σχόλιον εἰς τόν Κάτουλλον (IV 7). Ἀθῆναι 1989, σ.7.- (3) Ν.Ἰ.Ζαγανιάρη, Κορινθιακαί ἀναμνήσεις εἰς τήν ποίησιν τοῦ Ὀβιδίου. Πρακτικά Β'Τοπικοῦ Συνεδρίου Κορινθιακῶν Ἐρευνῶν. (Λουτράκι 25-27 Μαΐου 1984), σσ.234-255 + 2 πίν., ἰδ.σσ. 234-266.- (4) Ἰ.Κουλεϊμάνη-Βοκοτοπούλου, Χαλκαῖ Κορινθιουργεῖς Πρόχοι. Ἀθῆναι 1975, σσ.138-139.- (5) Β.Κ.Λαμπρινουδάκη, Σχέσεις Ἐπιδαύρου καί Κορίνθου ὑπό τό φῶς τῶν ἀνασκαφῶν. Πρακτικά Α'Συνεδρίου Ἀργολικῶν Σπουδῶν.(Ἀθῆναι 1979), σσ.28-36, ἰδ.σσ.35-36. - (6) Γ.Ἀθ.Τουρλίδη, Ἡ συμβολή τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου εἰς τήν ἀνεξαρτησίαν τῆς Χίου κατά τήν ῥωμαϊκήν ἐπέκτασιν. (1ος αἰ.π.Χ.). Ἀρχαῖον Πόντου, 40 (1985) 130-142, ἰδ.σσ.140-141.

B/5

1

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΛΟΥΤΩΝ
ΣΤΑ ΑΘΙΚΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
(Δώδεκαήμερο-Λάυχα)

Μαρία Δημαρά-Δρίτσα

Τά 'Αθίκια, πού εἶναι νεώτερο χωριό τῆς 'Ορεινῆς Κορινθίας, τό ὁποῖο σχηματίσθηκε ἀπό τούς κατοίκους τῆς γύρω περιοχῆς καί ἰδίως ἐκείνων τοῦ Ρειτοῦ, μετά τήν ἐγκατάλειψή του ἀπό τούς δικούς του κατοίκους. Φέρεται ὑπάρχον ἀπό τό 1851 μέ 60 κατοίκους, γιά νά παρατηρηθῆ τεράστια αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τους ἀπότομα στούς 775 κατοίκους στα 1879 μέ ἀναλογη μείωση τῶν πληθυσμῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου('Αγιάννη) καί τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου. Αὐτό σημαίνει προφανῶς μετοίκηση στά 'Αθίκια ἀπό τά χωριά ἐκεῖνα. Σήμερα καί μετά τήν διάλυση τοῦ τέως Δήμου Λλεωνῶν(που εἶναι καί ἡ δεύτερη μετάταξη τῶν 'Αθικίων 'πό διάλυση Δήμου ἡ πρώτη ἦταν αὐτή τοῦ Ρειτοῦ)ἔχει σύμφωνα μέ τήν τελευταία ἀπογραφή τοῦ 1991, 2110.

'Η πληθυσμιακή αὐτή ἐξέλιξη τῶν 'Αθικίων σημαίνει, πρῶτον μία προτίμηση τῶν κατοίκων τῶν γύρω χωριῶν ὥστε νά ἐγκαταλείπουν ἀκόμη καί τήν πλησιέστερα πρός τήν πρωτεύουσα Κόρινθο, τήν Παλαιά Κόρινθο, καί δεύτερον, τήν ἐμμονή σέ αὐτή τήν προτίμηση, παρά τό γεγονός τῆς ὑπάρχουσας σε ὁλόκληρο τόν ἑλληνικό χῶρο ἀστυφιλίας.

'Η προτίμηση αὐτή, ὀφείλεται προφανῶς στήν γεωγραφική θέση τῶν 'Αθικίων καί στή σύσταση τοῦ ἐδάφους τους. Δικαιολογημένα, διότι καί σε ὡραία ἡμιορεινή ἀλλά καί ἀπόλυτα προσιτή περιοχή βρίσκονται καί τό ἔδαφος εἶναι καλλιεργήσιμο καί ἔυφορο σε ἀντίθεση με τό ἄγονο τῶν ἄλλων περιοχῶν πού γειτνιάζουν. (1)

Δημιούργημα τῶν χωριῶν πού γειτονεύουν τελικά τ''Αθίκια, εἶναι φυσικό να ἔχουν καί μία πληθυσμιακή σύνθεση-συγχώνευση αὐτῶν τῶν χωριῶν κι ἔτσι, νά ὑπάρχει μόνον τόση διαφοροποίηση πολιτιστική, κι ἐδῶ ἐθιμικῆς ζωῆς καί λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀνάμεσα στούς ἴδιους του τούς κατοίκους, ὅση καί ὅποια ἀνάμεσα στά χωριά ἀπό τά ὁποῖα προῆλθαν. Δεδομένου ὅμως πώς τό χωριό αὐτό εἶχαν(καί ἔχουν σέ μεγάλο βαθμό) τήν ἴδια πολιτιστική στάθμη κι τήν ἴδια ἐθιμική ζωή, δέν ὑπάρχουν καί οἱ διαφορές πού θά ὑπῆρχαν πιθανώτατα, ἄν δέν συνέβαινε αὐτό. Ἕνα ἄλλο στοιχεῖο ὁμογενείας τοῦ πληθυσμοῦ τους, εἶναι τά ἐπαγγέλματα, καί μέ τό τελευταῖο αὐτό νοεῖται καί εὐρύτερα, ἡ οἰκονομικοκοινωνική στρωμάτωση πού συναρτᾶται μέ τά ἐπαγγέλματα.

9Δ

Ἀκμετός ἀπό τά λίγα καί σέ μικρή κλίμακα ἐπαγγέλματα τά ὁποῖα καλύπτουν ἄμεσες καί τρέχουσες ἀνάγκες, ὅπως παντοπωλεῖα, ἐλαιοχιστές ταβέρνες-κρεοπωλεῖα, καφενεῖα καί μικροτεχνίτες, πού πάντως καί ὅλα αὐτά μπορεῖ νά θεωρηθοῦν μᾶλλον σαν συμπληρωματικές πηγές βιοπορισμοῦ, ἡ γειτνίαση μέ τήν Κόρινθο πού ἀπέχει μόλις 16 χιλ., δέν ἀφήνει περιθώρια γιά περισσότερη ποικιλία καί ἀνάπτυξη ἐπαγγελμάτων." Ἔτσι τελικά, ἡ γεωργοκτηνοτροφία δίνει τόν καθαρά ἀγροτικό χαρακτήρα ἀπό πλευρά ἀσχολιῶν καί οἰκονομικῆς ἐραστηριότητας, πρᾶγμα βασικώτατο γιά τίς ἐπιπτώσεις στόν τρόπο ζωῆς καί ἀπό ἐκεῖ στίς πολιτισμικές προεκτάσεις στίς συνήθειες τῶν κατοίκων καί γενικά τήν διαμόρφωση τῶν ἀντιλήψεων γιά τή ζωή καί τά προβλήματα της.

Ὑπάρχει ὅμως καί ἕνα ἄλλο στοιχεῖο, τό ὁποῖο πρέπει νά ὑπογραμμιστῆ διότι εἶναι σημαντικώτατο: Τά Ἀθίκια, ὅπως καί στα χωριά ἀπό ὅπου προῆλθαν, μιλοῦν ἐκτός ἀπό ἑλληνικά καί ἀρβανίτικα. Τά τελευταῖα, σάν δεύτερη γλῶσσα, παρά τό ὅτι ἀπό τήν ἀπελευθέρωση κι ἐδῶ, δέν ἐξυπηρετοῦν καμία ἀπολύτως ἀνάγκη καί γι αὐτό κι ἐγκαταλείπονται, σποραδικά ἐπιβιώνουν ἀκόμη μέ προοπτική τήν πλήρη ὅμως ἐξαφάνισή τους.

Τά ἀρβανήτικα, δέν τά γνωρίζουν συμπτωματικά καί ἀπό δευτερογενεῖς λόγους, παρά τό ὅτι οἱ δεύτεροι, μέ τήν πλούσια ὕπαρξη τῶν Τουρκαλβανιτῶν Ἀρβῶν πού κατέκλυσαν τόν ἑλληνικό χῶρο κατά τήν Τουρκοκρατία, ἀναμφιβόλως εἶχαν ἐνισχύσει τουλάχιστον σημαντικώτατα τήν διατήρησή τους. Τήν δεύτερη αὐτή γλῶσσα, τήν γνωρίζουν ἀπό τόν τόπο προελεύσεώς τους πού εἶναι ὁ μείζων χῶρος τῆς Ἠπείρου, ὅπου πρόκειται γιά τούς ὀνομαζόμενους Ἕλληνες Ἀρβανίτες πού ἄρχισαν νά κατεβαίνουν πρός τά νότια τόν ΙΔ αἰώνα καί νά γίνονται ἱστορικά ἐνδιαφέροντες.

Μέ τά στοιχεῖα αὐτά, τά Ἀθίκια παρουσιάζουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον δεῖγμα ἑλληνικῆς ἐθιμικῆς ζωῆς καί λαικοῦ πολιτισμοῦ πού μέ τό τελευταῖο στοιχεῖο τῆς διγλωσσίας ἐπιπρόσθετα, νά μήν ἔχει ἐπηρεαστῆ καί τό ἦθος τῆς ζωῆς ἐπάνω στο ὁποῖο ἐδράζεται τό ἐθιμικό στοιχεῖο νά εἶναι ἑλληνικώτατο. (2)

Αὐτό πού ἐντυπωσιάζει ἀπό τόν ἑορτασμό τόσο τοῦ Δωδεκαημέρου ὅσο καί τοῦ Πάσχα, εἶναι ἡ γνησιότητα, ἡ βαθιά συνείδηση πώς πρέπει οἱ γιορτές αὐτές νά γίνονται μέ τον ἁρμόζοντα τρόπο, ἀλλά τόν πατροπαράδοτο καί παραδοσιακό." Ἔτσι καί ὑπάρχουν καί διατηροῦνται τά ἐθιμικά στοιχεῖα τα ὁποῖα συμβαίνει νά εἶναι πλούσια σε ἀριθμό ἄλλα κι πάρα πολύ ἐντυπωσιακά, μεστά ἀπό νόημα καί συμβολισμό. Ἀπό ὅ,τι ἀριθμός ὀφείλεται αὐτό, ἄν δηλαδή σε ἕνα μεγαλείτερο ἤ μικρότερο σημεῖο εἶναι ἡ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ δέν εἶναι διευκρινισμένο. Λογικά ὅμως, αὐτή ἡ πυκνότητα τοῦ ἑορτασμοῦ μέ πολλά στοιχεῖα, θά πρέπει νά ἔχει σχέση μέ τήν σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ καί τήν ὁμαλή συγγώνευση κατοίκων ἀπό χῶρο χωριά[illegible] καί [illegible] πώς

Α
ΤΟ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Τό Δωδεκαήμερο ἀρχίζει τήν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων, στίς 25 Δεκεμβρίου ὅμως καί ἡ παραμονή, εἶναι ἑορταστική με ἀξιοσημείωτα στοιχεῖα, πολλά ἀπό τα ὁποῖα καί ἀποτελοῦν καί οὐσιαστικά τήν πρώτη φάση ὅλων τῶν ἑορτῶν τοῦ Δωδεκαημέρου.(3)

α) Τήν παραμονή: Τό πρωί, κάλαντα ἀπό τά παιδιά με τά φιλοδωρήματα ἀπό τούς νοικοκυραίους πού ἐπισκεπτονται. Ὑπάρχει ἡ ἰδιομορφία, τοῦ νά κρατοῦν τα παιδιά πού καλαντίζουν κι ἕνα δοχεῖο γιά λάδι, πού ἀποτελεῖ κι αὐτό μέρος τῶν φιλοδωρημάτων.
Τα κάλαντα εἶναι τά ἑλληνικά, γνωστά σε εὐρύτερο χῶρο.
2) Γίνεται τρισάγιο καί κόλυβα κατά τόν συνηθισμένο λατρευτικό χριστιανικό τύπο τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, γιά τούς νεκρούς Χρήστους.
Δεν εἶναι διευκρινισμένο, οὔτε καί στούς ἴδιους τούς Ἀθηνιῶτες, ἄν ὑπάρχει καμιά σχεση καί με τά πολυσπόρια. Ἐπικρατεῖ ἡ αἴσθηση τῆς ἀπόδοσης τιμῆς στούς νεκρούς, σύμφωνα με τά κρατοῦντα γιά τή λατρεία τῶν νεκρῶν. Ἁπλῶς ταυτίζεται ἐδῶ ἡ ὀνομαστική τους ἑορτή με τήν μνήμη πού τιμᾶται
3) Τό ἀπόγευμα, γίνεται με εὐθυμία ἀλλά καί εὐπρέπεια, μία ὁμαδική ἔξοδος στή ρεματιά Μίρτεζα (Μικρή σμυρτιά) ὅπου ἀφθονοῦν οἱ κουμαριές, τά σκοῖνα, οἱ σμυρτιές καί τά πεῦκα. Κόβονται ὡραῖα κλαδιά ἀπό ὅλα αὐτά καί με ταφέρονται σπίτι, γιά να "μπεῖ ἡ χλωρασιά" μαζί τους.
Αὐτή ἡ "κλαδαριά", ὅπως ὀνομάζεται σε ἄλλα σημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, μαρτυρεῖ πώς δέν εἶναι καθόλου ξένη ἡ σημασία τοῦ Χριστουγεννιάτικου Δέντρου. Τό ἔθιμο εἶναι ἑλληνικότατο, διαδεδομένο καί "εισηχθέν" μόνον με τήν μορφή τοῦ ὁλόκληρου στολισμένου δέντρου ἀπό τήν Βαυαβαρία. Ὑπενθυμίζεται ὅτι καί ὁ R. GRAVES στό WHITE GODESS, ἰσχυρίζεται πώς τό ἔθιμο ἤ μᾶλλον ἡ σημασία τοῦ δέντρου καί εἰδικά τῆς Ἐλάτης, ἔχει πατρίδα τήν Ἀνατολή, με τήν λατρεία τῆς Μεγάλης Θεᾶς, τῆς Σελήνης, καί ἀπό ἐκεῖ πέρασε στήν Ἑλλάδα, Ἰσπανία κ.λ. Ἡ Ἐλάτη, εἶναι τό δέντρο σύμβολο τῆς Μεγάλης Θεᾶς καί ἡ ἴδια ἡ ὀνομασία με πρῶτο συνθετικό ἤ ρίζα τό EL ἀκριβῶς αὐτό σημαίνει: Ἐκείνη, καί συμβολίζει τήν δύναμη, τήν πρώτη γενεσιουργό με ἀπόλυτη κυριαρχία τῆς Μητριαρχικῆς της δύναμης.
Ὑποκατάστατο τῆς Ἐλάτης, εἶναι καί ἡ Δρυς, ἡ ὁποία κατέληξε σύμβολο τοῦ Βασιλέως, διότι ἐκεῖ δενόταν γιά να θυσιαστῆ. Ἡ δρῦς, ἔχει ἀναμφίβολα καί μητριαρχικό συμβολισμό καί παραμένει σύμβολο τῆς Γυναίκας με τήν γονιμική της δύναμη, ὅπως ἔχει μάλιστα φτάσει καί ἕως τίς ἡμέρες μας με πρωταρχικό σχέδιο κεντημένο στή γυναικεία φορεσιά τῆς Ἀττικῆς, ~~ὅπως ἀνέλυσα στό βιβλίο μου "Ἡ ποιητική τῆς Ἐσοχείτισσας"~~. Σε ἐνίσχυση τῆς ἀντιλήψεως πώς εἶναι σύμβολο γονιμικό ἰσχυρότατο καί τό ὅτι στήν Κορινθία, τό Σελανιδιά εἶναι συνώνυμο τοῦ Δέντρου. (4)

4)Πρός τό βράδυ, γίνεται τό γνωστό "καλάθι".
Οἱ νοικοκυρές, μέ τήν ἐγκάρδια συγκατάθεση τῶν συζύγων, ἑτοιμάζουν ἕνα καλάθι, ἤ μᾶλλον ἀπό ἕνα, γιά τούς φτωχούς τοῦ χωριοῦ. Τό γεμίζουν με τρόφιμα, γλυκίσματα καί καρπούς τῶν ἑορτῶν καί τό στέλνουν με κάθε μέτρο προφυλάξεως γιά μή γίνει ἀντιληπτό ἀπό τούς τρίτους, στα σπίτια πού γνωρίζουν πώς ἔχουν οἰκονομική δυσχέρεια να γιορτάσουν ὅπως πρέπει τίς ἡμέρες αὐτές.
Τό "μη γνωτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου" τηρεῖται ἀπόλυτα γιά να βρίσκεται ἡ δωρεά σε ἁρμονία με τήν θρησκευτική ἀλλά καί τήν εὐρύτερα κοίνωνική ἀντίληψη σχετικά μὲ τὴ βοήθεια. Εἶναι δηλωτικό μιᾶς σωστῆς καί ἀπόλυτα εὐγενικῆς συμπεριφορᾶς, πού ἀποβλέπει οὐσιαστικά στήν διατήρηση τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας με τήν ἀποφυγή μειώσεως ἐκείνων πού βοηθοῦνται. Ἡ ἀξιοπρέπεια εἶναι ἀμφίπλευρη ἐδῶ καί γίνεται ἀπόλυτα σεβαστή καί γιά τούς δίδοντας καί τούς λαμβάνοντας. Εἶναι σαφής ἡ μεγάλη ἀξία μιᾶς τέτοιας συμπεριφορᾶς ἀπό εὐρύτερη κοινωνική ἄποψη καί ἀκόμη μέσα στά πλαίσια τῆς Κοινωνικῆς Λαογραφίας. Ἐξαιρετική ὅμως καί πέρα ἀπό αὐτά, ἡ σύνδεση μιᾶς πράξεως κοινωνικῆς σημασίας με τή θρησκευτική ἐπιταγή καί τό κοινωνικό περιεχόμενο τό ὁποῖο προσδίδεται στήν τελευταία.

5)Τό Χριστόξυλο, ἤ "κούτσουρο" πού θά ἀναφτῆ ἀργά τό βράδυ στό παραγώνι, τήν "ἑστία" τοῦ σπιτιοῦ, εἶναι ἕνα ἔθιμο κι αὐτό πανελλήνιας κλίμακας, γεμᾶτο ὅμως ἀπό στοργή κι εὐσέβεια, ὅπως γίνεται ἐδῶ.
Τό κούτσουρο, ἔχει διαλεχτῆ σάν τό καταλληλότερο καί τό καλύτερο φυσικά, ἀπό τήν τρακάδα τοῦ σπιτιοῦ πού εἶναι ὁλοχρονίς γεμάτη καί ἀνανεούμενη, ἀφοῦ ὅλα γίνονται μὲ τά ξύλα: θέρμανση, φοῦρνος, καθημερινό μαγείρεμα κ.λ.π. φυσικά πρόκειται γιά κάπως παλαιότερα, μέ τήν ἀνάλογη προοδευτικά ἐξασθένιση τοῦ ἐθίμου ἀφοῦ ἐκλείπουν τα τζάκια καί ἡ ἠλεκτρική κ.λ ἐγκατάσταση καί συσκευή, ἔχει ἀναπληρώσει σάν μέσο τά ἀναφερθέντα. Ἐκτός τοῦ ὅτι τό ξύλο ἔπρεπε να εἶναι μεγάλο καί γερός, αὐτό ἄλλωστε σημαίνει καί ἡ λέξη "κουτούκι", ἔπρεπε ἀπραίτητα να εἶναι ἀπό γκοριτσά, δηλαδή ἀγριαχλαδιά. Ὁ λόγος αὐτῆς τῆς ἐπιλογῆς, ἦταν σημαντικός, διότι ἡ γκοριτσά, θεωρεῖται ἀποτρεπτική τοῦ κακοῦ με τά αἰχμηρά ἀγκάθια πού ἔχει. Μεγάλο καί γερό ἔπρεπε να εἶναι ὄχι μόνον γιατί ἕνα τέτοιο ξύλο θα ταίριαζε να ἀναφτῆ γιά τήν Παναγία πού θα πήγαινε τό βραδυ μετά τή γέννα να ζεσταθῆ μαζί με το Νιογέννητο Της ἀλλά καί διότι ἡ φωτιά θα διαρκοῦσε ὁλόκληρο τό ὠδεκαήμερο, ἀσβυστη, ἁπλῶς μόνον ἐνισχυόμενη ὅταν ἔφθινε.

Γύρω ἀπό τό ἀναμένο τζάκι, τοποθετοῦνται ρουχαλάκια γιά τόν μικρό Χριστό ζεστά κι εὐχάριστα γιά τό μωρό, τά ὁποῖα θα πάρει ἡ Μάνα Του να τό ντύσει.
Δέν χρειάζονται σχόλια γιά τήν τρυφερότητα τήν ὁποία αἰσθάνονται οἱ κοινοί θνητοί γιά τό Θεογέννητο καί τή Μητέρα Του, πού ἐδῶ μπορεῖ να πεῖ κανείς πόσο χαρακτηριστικά οἱ ἀνθρώπινοι ὅροι ἀποδιδόμενοι στήν θεότητα, φέρνουν κοντά τό ἀνθρώπινο καί τό θεῖο καί σε τελευταία ἀνάλυση πόσο ἡ ἔλευση στόν κόσμο ἑνός παιδιοῦ συγκινεῖ καί ὑπαγορεύει πράξεις τρυφερότητος, ἀγάπης καί εὐγενικῆς φροντίδας.(6)

β) Ἀντίμερα τῶν Χριστουγέννων, ὄχι τόσα πολλά τά πράττόμενα ἀλλά παραδοσιακά καί ἀρκετά συγκινητικά κάποτε.

1) Ἐκκλησιασμός, οἰκογενειακῶς, πολύ ἐνωρίς τό πρωί. Ὑπογραμμίζεται τό οἰκογενειακῶς γιατί ἐδῶ μπορεῖ να χαρακτηριστῆ σάν ἕνα ἀπό τά πρῶτα δείγματα τῆς οἰκογενειακῆς συνοχῆς καί τῆς βαθύτερης ἔννοιας πού ἔχει ἡ οἰκογένεια σε ἀναφορά ὄχι μόνο με τή σχέση μεταξύ τῶν μελῶν της ἀλλά καί τήν ὑπαγωγή της στή θεία δύναμη.
2) Ἔξω ἀπό τήν ἐκκλησία κι ἐνῶ ἀκόμη διαρκεῖ ἡ λειτουργία ἀνάβεται ἀπό τούς ἄντρες μιά ἀρκετά ἐντυπωσιακή φωτιά. Δεν ὑπάρχει καμία ἐπιλογή ξύλων καί δέν παρατηρεῖται καμία τελετουργική διάθεση. Ἁπλή συνήθεια πού ὑπαγορεύεται ἀπό τήν ἀνάγκη νά ἀντιμετωπιστῆ τό χειμωνιάτικο κρῦο ἀπό τούς ἄντρες πού βρίσκονται, ὅσο βρίσκονται καί ὅσοι βρίσκονται ἔξω ἀπό τόν ναό, κι ἐνῶ περιμένουν τό σχόλασμα γιά να γυρίσουν καί πάλι οἰκογενειακῶς στό σπίτι τους. Εἶναι σημαντικό να παρατηρήσει κανείς πώς ἐνῶ ὑπάρχει μία κάποια ἀμέλεια στό να παρακολουθήσουν τήν λειτουργία ὅλοι μαζί, δέν ὑπάρχει καμία διάσπαση στήν οἰκογενιακή συνοχή καί πάλι. Ὅλοι μαζί πρέπει νά γυρίζουν σπίτι ὅπως καί μαζί ξεκίνησαν.
3) Τό μεσημεριανό φαγητό, ἐκτός ἀπό τό χριστόψωμο με τόν σταυρό ἀπό τό ἴδιο ζυμάρι, τα καρύδια στίς ἄκρες τοῦ σταυροῦ καί στό ἔνωμα, πρέπει να ἀποτελεῖται ἀπό κότα βραστή. Ἐπίσης ὑπάρχουν για ἐπιδόρπιο μελομακάρωνα καί δίπλες μελωμένες πού τρώγονται ὄχι μόνον γιά εὐχαρίστηση τοῦ γλυκίσματος ἀλλά καί γιά συγχώριο τῶν ψυχῶν." Ἔτσι πιστεύεται ὅτι "γλυκαίνονται" κι αὐτές καί μετριάζεται ἡ θλίψη τους πού δέν βρίσκονται μαζί μέ τούς δικούς τους στόν ἐπάνω κόσμο νά γιορτάσουν τίς ἅγιες αὐτές ἡμέρες. Κι ὅσο κι ἄν ἀπό πρώτη σκέψη μπορεῖ αὐτό να φανεῖ κάπως ἁπλοϊκό, ὡστόσο ἔχει τήν σημαντική σημασία πώς οἱ γιορτές αὐτές καί μάλιστα τά Χριστούγεννα, ἔχουν τόση μοναδικότητα στή σημασία τους, πού καί οἱ νεκροί θα ἤθελαν να τίς συνεορτάσουν με τούς δικούς τους.

Δέν εἶναι διευκρινισμένο ἄν ὑπάρχει κάποια σχέση κάπως πιό ὅτενή με τήν Μακαριά,στό πνεῦμα τῆς ὁποίας ὅμως ὅπωσδήποτε ἀνήκει.Εἶναι γνωστό πώς ἀπό τήν ἀρχαιότητα παρόμοια γλυκίσματα,(ὅπως ἄλλωστε καί τα ἴδια τά μακαρόνια)ἦταν γνώρισμα τελετουργικῶν ἐδεσμάτων γιά τίς γιορτές τοῦ Μάκαρος,τοῦ Διονύσου.Ὑπάρχει ὅμως καί μία ἀντίφαση σχετικά με τίς ἀντιλήψεις πώς τό Δωδεκαήμερο,οἱ νεκροί βρίσκονται στόν Ἐπάνω Κόσμο,κυκλοφοροῦν μαζί μας κι ἔρχονται σε ἐπαφή κι ἄς μην τό καταλαβαίνουμε αὐτό.Ἡ ἀντίφαση βεβαίως βρίσκεται στό ὅτι οἱ νεκροί θλίβονται διότι δέν βρίσκονται στόν κόσμο ἐτοῦτο για να συνεορτάσουν.

4)Τό ἀπόγευμα,γίνεται γενικός χορός στήν πλατεία τοῦ χωριοῦ.Πρῶτος τόν ἀνοίγει ὁ ἱερέας τοῦ χωριοῦ,προσδίδοντας τήν ἰδιαιτερη σημασία του καί διατηρώντας τήν μνήμη τοῦ ἱεροῦ τελετουργικοῦ χοροῦ καί τοῦ ρόλου πού ἔχει πάντοτε ὁ ἱερέας σάν πρωταρχικό πρόσωπο τῶν ἱερῶν τελετουργιῶν.Ὡστόσο το ἔθιμο αὐτό τοῦ χοροῦ φθίνει.Ὅσο ὅμως γίνεται διατηρεῖ τά παλαιά του χαρακτηριστικά:Τοπικά ὄργανα,γνήσιοι ἑλληνικοί τοπικοί χοροί,γνήσιες ἑλληνικές δημοτικές μελωδίες.Διατηρεῖται ἀκόμη-αὐτή ἡ χαλαρή,ἡ ἀνεπίσημη ἀλλά συνειδητοποιημένη ἱεράρχιση με κοινωνικά στοιχεῖα.Πρῶτοι χορεύουν οἱ νοικοκυραῖοι,οἱ οἰκογενειάρχες,ἐνῶ οἱ συγγενεῖς κερνοῦν τά ὄργανα μέ χρήματα,τιμητικά.

5)Ἡ κοινωνικότητα καί οἱ φιλικές σχέσεις,ἐπισημοποιοῦνται μπορεῖ να πεῖ κανείς,μέ τίς ἐπισκέψεις στά σπίτια γιά εὐχές.Φυσικά τήν προτίμηση ἔχουν τά σπίτια πού ἑορτάζουν κάποιο Χρῆστο ἤ Χριστίνα.Οἱ ἐπισκέψεις αὐτές,συνεχίζονται καί τήν δεύτερη ἡμέρα,χωρίς τίποτε τό ἰδιαίτερο νά τήν χαρακτηρίζει ἄλλο καί εἶναι μᾶλλον μιά τυπική σχόλη.

2.
Η ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

Ἡ πρωτοχρονιά,παρουσιάζει καί περισσότερα καί ἐντυπωσιακότερα στοιχεῖα,πολλά ἀπό τά ὁποῖα ἔχουν μαγικοθρησκευτικό χαρακτήρα

α)Καί πάλι ὁ ἑορτασμός ἀρχίζει ἀπό τήν παραμονή τό πρωΐ.

1)Τα κάλαντα,ὁ ἀγερμός τό παράχαιο αὐτό χαρακτηριστικό τῶν μεγαλων ἑορτῶν,τῆς ἀλλαγῆς τῶν ἐποχῶν,ἀρχίζουν ἀπό τό πρωΐ με πρωταγωνιστές καί πάλι τά παιδιά.

Εἶναι σημαντικό να σημειωθῆ πώς παλαιότερα,τά πρωτοχρονιάτικα κάλαντα πού πάντοτε λέγονται "τό καλημέρι" ἑλληνικώτατα καί χαρακτηριστικά γιά τή σημασία τῆς ἡμέρας,πού οὐσιατικά ὀνομάζεται αὐτό πού αἰσθάνεται ὁ κόσμος πώς εἶναι"καλή ἡμέρα"περνώντας σέ ἄλλη ἔννοια καί σε οὐσιαστικώτερα ἐπίπεδα τήν ἁπλή ἀναγγελία τῆς ἑορτῆς ~~ὅπως σημαίνει ἡ λέξη κάλαντα πού βέβαια δέν εἶναι ἑλληνική~~,ἄς αν εἶναι ἀρβανίτικα

Ἀσπόσο, οὐσιαστικά πρόκειται γιά τά μεταφρασμένα στήν δεύτερη αὐτή γλώσσα, ἑλληνικά. Θά σημειωθῆ ὅμως ἀκόμη, πώς ἐδῶ τονίζεται καί ὑπογραμμίζεται καί πάλι, αὐτό τό πνεῦμα τῆς φιλαλληλίας πού ἐξαίρουν οἱ Ἅγιες Ἡμέρες τῆς Ἀνάστασης. Ἐπαναλαμβάνεται ἔτσι μέ τά καλήμερα ἐτούτη τή φορά ἡ ἔκφραση τῆς μέριμνας γιά τούς φτωχούς πού δέν ἔχουν τά μέσα νά τίς γιορτάσουν μέ τήν ὑλική ἐπάρκεια. Οἱ τελευταῖοι στίχοι εἶναι πολύ εὔγλωττοι καί χαρακτηριστικοί: "Ἄν εἶναι καί κανένας ἀνάπηρος φτωχός κανένας ἔρημος γείτονας/πᾶρτε καί κεῖνον στό τραπέζι/θεός σχωρέσει τούς γονιούς θά πεῖ/"Ἄν εἶναι κανένας ἀνάπηρος πού δέν μπορεῖ νά ρθεῖ μοναχός/στεῖλτε του τά φαγητό ἐκεῖ/καί σᾶς τό ἴδιο θά σᾶς ἔρθει.
Μία παρατήρηση πού μπορεῖ νά γίνει τέλος, εἶναι τό ὅτι ἐνῶ ὑπάρχουν ἀρκετά πλούσια καλήμερα γιά τήν Πρωτοχρονιά, δέν ὑπάρχουν σε ὁλόκληρο τόν ἑλληνικό χῶρο καί καλήμερα Χριστουγέννων, ἰδίως σε μερικά χωριά τῆς Ἠπείρου, ἐδῶ δέν ἀπουσιάζουν καί γιά τίς δυό μεγάλες γιορτές. Ἴσως ὅμως ἀπουσίαζαν κι ἐδῶ τά καλήμερα τῶν Χριστουγέννων. Αὐτά τά τελευταῖα, εἶναι προφανές πώς συμβαίνουν ἀπό λόγους ἡμερολογιακούς καί τήν ἀνοστατωση πού εἶχε δημιουργηθῆ με τίς μεταθέσεις τῶν ἡμερομηνιῶν ἑορταμοῖ κυρίως τῶν Χριστουγέννων.

2) Ὅλοι, ἀκόμη καί τά παιδιά, παίζουν τυχερά παιχνίδια "για τό καλό". Τά παιχνίδια αὐτά στήν πραγματικότητα, διαρκοῦν πολλές ἡμέρες, ὁλόκληρο σχεδόν τό δωδεκαήμερο. Εἶναι γνωστός ὁ συμβολισμός αὐτῆς τῆς δοκιμῆς με τήν τύχη, καί γίνεται σέ ὁλόκληρο τόν ἑλληνικό χῶρο, χωρίς τίποτε το ἰδιαίτερο ἐδῶ. Εἶναι ὅμως καί μία συνηθεια τῆς περιοχῆς ὁλόκληρης τό παιχνίδι με χαρτιά κ.λ.

β) Ἡμέρα τῆς Πρωτοχρονιᾶς. 1) Ἐκκλησιασμός οἰκογενειακός ἀπαραίτητος.
2) Πολύ πρωΐ, τα σπίτια περιμένουν τό λεγόμενο "ποδαρικό" τήν πρώτη ἐπίσκεψη, πού ὅμως πρέπει ἀπαραιτήτως να γίνει ἀπό μικρό παιδί. Γνωστό τό ἔθιμο αὐτό στήν Ἑλλήνια, ἔχει κι ἐδῶ τήν ἴδια ἔννοια πού τήν ἀπαρχή της τήν βρίσκουμε στό λεγόμενο ἀπό τόν Ἡράκλειτο: Παίων παῖς, παίζων πεττεύων. Παιδος ἡ βασιλεία." Θα σημειωθῆ ἡ ἀντιθεση μέ τή δοκιμή τῆς τύχης με τά παιχνίδια πού ἀναφέρθηκαν πιό ἐπάνω. Αὐτή ἡ ἐπιμονή στό να κάνει ποδαρικό τό παιδί, εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐνσυνειδήτης ἐπιλογῆς ἡ ὁποία γίνεται με βάση μιᾶς πίστης, μιᾶς δυναμης πού εἶναι γνωστή καί παραδεγμένη ἡ ἰσχύς της. Ἡ νέα ἀρχή, ὁ νέος χρόνος, συμβολίζεται στήν πρώτη του ἡμέρα με τό παιδί, τό ὁποῖο καί θα ἐξακολουθήσει τη ζωή γιά να διαιωνιστῆ. Εἶναι μαζί μία εὐχή ὅλο αὐτό γιά συνέχεια στήν οἰκογενεια καί περισσότερη δημιουργία. Σε ἀντίθεση με τό τυχερό παιχνίδι πού παίζουν τά παιδιά, τό κορώνα-γράμματα μέ τό νόμισμα ἤ τό ὀνομαζόμενο μπαούτσι, τό χτύπημα δηλαδή τοῦ νομίσματος μέ ἕνα λιθάρι γιά να γυρίσει

ἀπό τήν ἄλλη ὄψη, ἡ πρώτη ἔννοια ἐδῶ ὅπως παρουσιάζεται στήν ἡρακλειτεια φιλοσοφία, δέν στηρίζεται στήν τύχη, ἀφοῦ ὁ αἰών παίζει πεσσούς πού χρειάζονται λογική ἐκτός ἀπό τύχη.(7)

3)Ἀκολουθεῖ ἡ ἐπίσκεψη τῶν ἀνδρῶν στή στάνη, ὅπου τούς δωρίζεται πρόβατο κ.λ ὅπωσδήποτε, γιά κοινή διασκέδαση με κοινό δεῖπνο. Ἀσφαλῶς κι ἐδῶ ὑπάρχει ἕνα σημαντικό στοιχεῖο λοιπωνικῆς λαογραφίας, ὅπως θα μπορουσε να ὀνομαστῆ. Καί ἄλλες ἐκφράσεις φιλότητος πού στηρίζονται στό ἐπάγγελμα, ὑπάρχουν ἀπό τούς τσοπαναραίους. Τῆς Ἀναλήψεως π.χ μοιράζουν γάλα. Μέσα σε αὐτό τό πνεῦμα καί ἡ δωρεά τοῦ ζώου.

4)Ἐξαιρετική σημασία ἔχουν καί τά γινόμενα μέσα στό σπίτι, μέ σημαντικούς καί παναρχαίους συμβολισμούς. α)Ἐφάζεται κόκκορας στό κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ γιά τό γεῦμα. Ἡ σφαγή αὐτή, ἔχει γιά τούς Ἀθικιῶτες τόν συμβολισμό τῆς περιτομῆς τοῦ Ἀριστοῦ. Ὅμως ἀσφαλῶς εἶναι μία ὑστερότερη ἑρμηνεία ἤ μᾶλλον παρερμηνεία ἴσως. Εἶναι γνωστή ἡ παναρχαία ἀντιληψη γιά τήν ἔννοια σῆμα-ζωή, μία πλευρά τῆς ζωοθυσίας γενικότερα. Δέν γίνεται καμία πράξη "μεταλήψεως" ἐδῶ ὡστόσο. Εἶναι ὅμως καί παραπολύ βασιμο καί ἔρχεται ἀπό μόνη της ἡ σκέψη πώς πρόκειται γιά μεταμορφωμένο ὑπόλειμμα ἀρχαιοτάτων ἀντιλήψεων, θρησκευτικῶν λατρευτικῶν στοιχείων, ἄν σκεφθῆ κανείς πώς ὁ πετεινός εἶναι τό βασιλικό ζῶο καί πάρα πολύ εὔκολα συνδέεται μέ τό Βασίλειος πού γιορτάζεται τήν ἡμερα αὐτή καί πού ἔχει τό συμβολισμό ἑνός ἐξαιρετικά ἰσχυρου ἀρσενικοῦ γονιμοποιοῦ στοιχείου. Μερικά ἄλλα στοιχεῖα ἀπό τά πρωτοχρονιάτικα καλημερα, ἐνισχύουν τήν ἄποψη αὐτή γιά παναρχαιες ἀντιλήψεις καί λατρευτικά σύμβολα πού ἐπιβίωσαν χάνοντας ὅμως τήν πρώτη τους ἔννοια: στά κάλαντα ὑπάρχει ὁ στῖχος: χλωρό ραβδί ξερό ραβδί.. κι ἀκόμη: "Ἕνα ξερό ξύλο εἶχε για ραβδί/ραβδι για ν'ἀκουμπίσει./Το ξερό ξύλο ἔβγαλε βλαστάρια... Αὐτά βέβαια σε ἀναλογία καί μέ τά ἑλληνικά κάλαντα τῆς Πρωτοχρονιᾶς. (ζ).β)Ἡ νοικοκυρά ραντίζει τό σπίτι μέ ἕνα κλωνάρι ἐλιᾶς. Ἀρκετά παράδοξο νά μήν χρησιμοποιεῖται βασιλικός γιά τό ραντισμα ἤ κατι ἄλλο ἀλλά να χρησιμοποιῆται ἡ ἐλιά, τό παναρχαιο αὐτό κλωναρι γιά ραντισμα κι ἀπό τούς "Ἕλληνες ἱερεῖς τοῦ Δωδεκάθεου. Δέν μπορεῖ ὅμως να βρεθῆ κάποιος κρῖκος ἀδιαμφισβήτητος με τήν ἀρχαιότητα γι αὐτό. ἴσως ... γ)Ὁ πατέρας, ἔχει κρύψει ἀπο τό βράδυ τῆς παραμονῆς, κάπου ἔξω στήν αὐλή ἕνα σακκούλι μέ νομίσματα. Τό πρωί ἀνήμερα, τά φέρνει μέσα στό σπίτι καί τα σκορπίζει γύρω στο τζάκι. Ἴσως εἶναι ὁ σημαντικώτερος συμβολισμός αὐτός πού πάντως ἔχει παναρχαιες ρίζες καί ἀποτελεῖ μία ἔκφραση τῆς λατρείας τῆς γῆς καί τῆς τροφοδοτικῆς της δύναμης. Εἶναι κάτι ἀνάλογο με ἄλλες ἐκφράσεις τῆς ἴδιας ἀντιλήψεως πού βρίσκουμε στούς μύθους καί τίς παραδόσεις γιά τά χρυσά γουρούνια μέ τά γουρουνόπουλά τους πού κρύβει ἡ γῆ, γιά κάποια φάτσενα ἀνθρωπάκια πού ζοῦν μέσα στή γῆ κι φυλᾶνε θησαυρούς κ.λ" Ὅλα αὐτά δέν εἶναι παρά ὁ πλοῦτος πού κρύβει ἡ γῆ σε κάποια παραπλήσια ἔκφραση ὅπως τήν συμβολίζει

καί ὁ μεγάλος θεός Πλούτων μέ τήν Περσεφόνη. Εἶναι ἀκόμη πολύ χαρακτη
ριστικό, πώς τά νομίσματα σκορπίζονται γυρω ἀπό τό τζάκι. Ἡ Ἑστία, ἐ-
ξακολουθεῖ να εἶναι τό σύμβολο τοῦ οἴκου, τῆς οἰκογένειας ἀκόμη καί
σήμερα καί μία ἄλλη ἀπόδειξη εἶναι πώς καί ἡ νέα νύφη ὅταν γίνεται
δεκτή ἀπό τήν πεθερά σάν νέα νοικοκυρά στό σπίτι, στό τζακι τήν βαζουν
να στέκεται γιά να γίνει ἡ σχετική τελετή τοῦ δεσίματός της με τήν οἰ
κογένεια τοῦ συζύγου της(9)" Ἔτσι, τό σκόρπισμα τῶν νομισμάτων γύρω
στό τζάκι συμβολίζει τήν εὐχή καί εἶναι μαζί καί μία μαγικοθρησκευτι-
κή πράξη, να μποῦν στό σπίτι τά ἀγαθά τῆς γῆς τή νεα χρονιά. Κι ἄς μήν
ξεχνοῦμε ὅτι με τά ἀγαθά τῆς γῆς, μετριόταν ἀκόμη λίγες δεκαετίες πρίν
ἡ εὐμάρεια τοῦ σπιτιοῦ, πολύ περισσότερο στίς ἀγροτικές κοινωνίες.
δ) Ὁ ἐρχομός τοῦ νέου Χρόνου, γίνεται μέ τήν οἰκογένεια συγκεντρωμένη
γύρω ἀπό τό τραπέζι σιωπηλή. Τρία χαρούμενα χτυπήματα ἐπάνω στο τρα-
πέζι ἐκφράζουν καί τή χαρά τοῦ ἐρχομοῦ καί τήν εὐχή τοῦ "χτύπα ξύλο"
γιά ὅλα τά ἄσχημα να φύγουν κι ὅλα τά καλά να ἔρθουν καί κανείς να μη
ματιάσει τό σπίτι. Γνωστότατος καί ὁ συμβολισμός τῶν χτυπημάτων σάν ἀπ
ἀποτρεπτικό κακοῦ ἀλλά καί σάν γονιμικό στοιχεῖο, πού ἐδῶ ὅμως ἀρκετά
συγκεχυμένα συνοψίζονται ἁπλῶς στό "γιά τό καλό". ε) Ἡ πρωτοχρονιάτικη
πίττα, ἔχει συμβολικώτατο χαρακτήρα πού ξεφεύγει ἀπό τά περιορισμένα
συμβολικά τοῦ Χριστόψωμου καί δηλώνει σαφῶς ἕναν κοινωνικόχαρακτηρα
Στό Χριστόψωμο, γονιμικά σύμβολα, εἶναι κυρίως τά καρύδια καί σε συμπλη
ρωση τά μύγδαλα. Τα καρύδια, σύμβολο τῆς δυνάμεως καί τῆς ἀντοχῆς, ἔχουν
κυρίως μητριαρχικό χαρακτήρα καί οἱ Καρυατιδες πού κρατοῦν τήν στέγη
στό Ἐρεχθεῖο εἶναι χαρακτηριστικώτατο παράδειγμα. Για τό Σταυρό, δέν
χρειάζεται να πεῖ κανείς τίποτε ἄλλο παρα το ὅτι στίς ἄκρες του ὅπως
καί στό ἔνωμα εἶναι βασικά τοποθετημένα αὐτά τά γονιμικά σύμβολα-καρ
πόι. Ἀκολουθεῖται κι ἐδῶ ὁ ἴδιος τύπος καί ὑπάρχει ἡ ἴδια λατρευτι-
κή σημασία τοῦ "ἄρτου" παναρχαίου συμβολου τῆς Δήμητρας ἄλλα καί "σω-
ματος του Χριστοῦ", με τήν προσθηκη καί τῶν χαρακτηριστικῶν "ἀγκαθιῶν"
πού γίνονται με τό κόψιμο τοῦ ζυμαριοῦ καί πού ἔχουν ἀποτρεπτικό χα-
ρακτήρα. Στήν πρωτοχρονιάτικη πίττα, ὑπάρχει μία διακόσμιση συμβολική
πού ὅμως δέν γίνεται σε ὅλο τόν ἑλληνικό χῶρο ἄν καί δέν σπανίζει
Ἐπάνω στήν ὄψη τῆς πίττας, ἔχουν γίνει με ζυμάρι τόσα ἀνθρωπάκια ὅσα
καί τά μέλη τῆς οἰκογένειας (ἄλλοῦ π.χ στά Μεσόγεια Ἀττικῆς γίνεται
ἕνα μόνο στή μέση τῆς πίττας καί συμβολίζει τόν νοικοκυρη). Ὁλόκληρο
ὅμως τό σπιτικό ἐπίσης ἔχει τό ὁμοίωμά του. Ἡ στάνη, τα δέντρα, ἡ σκά-
λα γιά τή συλλογή τοῦ ἐλαιόκαρπου κ.λ. Προστίθεται μέσα στό ζυμάρι το
ἀπαραίτητο νόμισμα ἐπίσης.

πρίν κοπεῖ ἡ πίττα, ὁ πατέρας θά τήν κυλήσει στό πάτωμα ἀπό τήν πόρτα πρός τό τζάκι." Αν στό πέσιμο της ἡ πίττα θά πάει δεξιά, ὅλα θα εἶναι καλά τή χρονιά αὐτή." Αν πάει ἀριστερά, δυσκολίες θα ὑπάρξουν γιά τήν οἰκογένεια." Οπως ὅμως ἄριστα εἶναι τά καλά, ἔτσι καί τά δυσκολα εἶναι ἄριστα γιά τήν οἰκογένεια. Το κύλισμα γίνεται τρεῖς φορές.

Το πρῶτο κομμάτι τῆς πίττας πού θα κοπεῖ, εἶναι τοῦ Χριστοῦ. Το δεύτερο τοῦ Ἁγίου Βασίλη καί τό τρίτο τοῦ σπιτιοῦ. Τα ὑπόλοιπα κόβονται γιά τά μέλη τῆς οἰκογένειας κατά τήν ἡλικία με πρῶτο φυσικά τόν πατέρα, τή μητέρα κ.λ

Εἶναι χαρακτηριστικώτατο ἀκόμη μία φορά τό πνεῦμα συνοχῆς τῆς οἰκογενειας, με ὅλα αὐτά. Τα ἀνθρωπάκια με τό ζυμάρι, ὁ ἑορτασμός ὁλόκληρος με πνεῦμα μονάδος τήν οἰκογένεια ὁλόκληρη καί τήν ἀντίληψη πώς τα μέλη ἔχουν ἕναν περίπου ἰσάξιο μερίδιο στη δομή της.

στ) Γίνεται κι ἕναν πολύ ἐνδιαφέρον μικροδρώμενο γιά νά γινουν οἱ κότες κλῶσσες, να πολλαπλασιαστοῦν με ἄλλα λόγια. Η νοικοκυρά, ὁδηγεῖ ἕνα παιδάκι κοντά στό τζάκι κι ἐκεῖνο καθίζοντας στά ποδιά του λέει τρεῖς φορές: "γύρω γύρω στη φωτίτσα/σάν καλή νοικοκυρίτσα/κλου.κλου κλου." Το δρώμενο μπορεῖ να φαίνεται ἀφελές, ὅμως καί σε παραλλαγές τό βρίσκουμε καί ἀλλοῦ, π.χ Μεσόγεια Ἀττικῆς κ.λ καί ἀρκετά συνηθισμένο εἶναι κι ἐκτός γιορτῶν καί μεγάλη σημασία ἔχει γιά μία οἰκονομία καθαρά οἰκιακή, ὅπως ἦταν παλαιότερα στίς ἀγροτικές αὐτές κοινωνίες. Η κότα, ἀποτελοῦσε ἀπαραίτητο κατοικίδιο πολυτιμώτατο καί γιά τό κρέας ἀλλά καί για τά αὐγά πού ἔδινε ὁλοχρονιάτικα." Ετσι ἐξηγεῖται τό ὅτι ἀκόμη καί δρώμενο γίνεται γιά τήν καλή ἀπόδοση καί ἐξαιρετική γενικά φροντίδα ἔχουν ὁλοχρονίς.

ΦΩΤΑ

Ὁ ἑορτασμός τῆς μεγάλης αὐτῆς γιορτῆς,συγκριτικά τουλάχιστον καί με τόν ἑορτασμό Χριστουγέννων -Πρωτοχρονιᾶς στά ἴδια τ''Αθήνια ἀλλά καί με τόν ἑορτασμό τῶν Φώτων σε ἄλλες περιοχές,π.χ τό Λιτόχωρο τῆς Πιερίας κ.λ δέν εἶναι ἐντυπωσιακή.Ὡστόσο σημειώνεται:1)Ἡ τοποθέτηση γλυκισμάτων τῶν ἑορτῶν,μελομακάρουνα,δίπλες κ.λ κοντά στό τζάκι γιά τούς καλλικαντζάρους.Καί ἐδῶ,ὅπως καί γενικώτερα πιστεύεται,οἱ καλλικάντζαροι κατεβαίνουν ἀπό τήν καμινάδα τοῦ τζακιοῦ μέσα στό σπίτι καί κάνουν τίς ζημιές τους ἤ μιαίνοντάς το.Ὁ συνηθισμένος τρόπος καί φυσικά ὁ ἀποτελεσματικώτερος,εἶναι ὁ ἁγιασμός τοῦ σπιτιοῦ ἀπό τόν ἱερέα.Κατατρομαγμένοι οἱ καλλικάτζαροι τρέχουν νά φύγουν μόλις τόν ἀκούσουν ἀντικρύσουν με τό γνωστό"φύγετε να φύγουμε/ἔρχετ'ὁ τουρλόπαππας/με τήν ἁγιαστούρα του/καί με τή βρεχτούρα του".Πρόκειται φυσικά γιά ἕναν ἐξορκισμό πού τόν λόγο καί τή δύναμη ἔχει ἡ Ἐκκλησία νά κάνει.Εἶναι μία βίαιη ἐκδίωξη τῶν ἀνεπιθύμητων σύτῶν ὄντων-στοιχειῶν."Ομως με τήν τοποθέτηση τῶν γλυκισμάτων,ἀκολουθεῖται ἀκριβῶς ὁ ἀντίθετος δρόμος,ἐκεῖνος τοῦ ξεγελάσματος καί τοῦ "καλοπιάσματος".Ὁ φόβος ἀνήμπορος με τήν παιδική ἀφέλεια ὁδηγεῖ σε τέτοιες ἀντιλήψεις καί πράξεις ἀσφαλῶς.Δέν μπορεῖ ὅμως κανείς καί νά μήν σημειώσει τήν εὐδιάκριτη διάθεση γιά εἰρηνική ἐκδίωξη,τήν ἀποτροπή χωρίς βιαιότητα καί πάθος."Ισως, μία ἀπό τίς πιό χαρακτηριστικές ἐκφράσεις τῶν εἰρηνικῶν δρόμων που ἐπιθυμοῦν οἱ κατοικοι τοῦ χωριοῦ για τήν ἀντιμετωπιση τῶν προβλημάτων βίας καί σκληρότητας πού συναντοῦν στή ζωή τους."Ενα τέτοιο πνεῦμα συναντᾶται καί σε ἄλλες περιοχες τῆς 'Αργολιδοκορινθίας καί ἴσως δέν πρέπει να περάσει ἀπαρατήρητο στόν μελετητή τῆς ζωῆς ἐκεῖ.Ο "καλόπιασμα"εἶναι ὁλοφάνερο π.χ στό ξόρκι τῆς Κυρᾶς Περιμάγκας,τῆς Μαύρης 'Αράχνης με τόν θεραπευτικό χορό καί τίς δικαιολογίες πού προσπαθοῦν να τῆς τραγουδήσουν οἱ ἐξορκιστές για"τό δίκαιο πού εἶχε να δαγκάσει τόν ἐνοχλητικό πού βρέθηκε μπροστά της καί τήν πρόβαλε με την παρουσία του,Ἐκείνην τήν Κυρά.(10)

2)Ἀλείβονται τά δέντρα ἕως τή μέση τοῦ κορμοῦ τους,με το μῖγμα ἀπό στάχτη τοῦ Χριστόξυλου καί τοῦ ἀσβέστη,γιά νά κατοπολεμηθοῦν οἱ ἀρρώστιες τοῦ ὁλοιοῦ.Ἡ στάχτη χρησιμεύει καί γιά λιπαντικό τῶν δέντρων. Οἱ φυσικές ἰδιότητες τῶν μιγμάτων αὐτῶν καί τῆς στάχτης,ἐξαίρονται με τήν εὐλογία τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας, ἀφοῦ γι αὐτούς ἀναφτηκε ἡ φωτιά τοῦ Μωδεστήμερου.Φυσικό-πρακτικό καί θεία εὐλογία,βρισκονται σε ἀπόλυτο συνταίριασμα ἔτσι.

Πάλι

Το Πάσχα, γιορτάζεται με όλη τή λαμπρότητα καί κυρίως τήν τυπικότητα πού έχει ή μεγάλη αύτή γιορτή τής χριστιανοσύνης καί ίδιαίτερα τής Ορθοδοξίας. Θα ήταν έτοι παλιλογία να αναφερθώ στα σημεία αύτά τού εορτασμού, πολύ περισσότερο αφού ή εσωτερικότητα με τήν οποία οί μεγάλες γιορτές γιορτάζονται, έχει γίνει ήδη αντικείμενο εξάρσεως στίς προηγούμενες σελίδες, με τό Δωδεκαήμερο. Αφού, θά ξεχωριστούν δύο σημεία, τά οποία έχουν ιδιαιτερότητα όχι ως πρός τό ιδιότυπό τους κυρίως αλλά τήν ένταση με τήν οποία εκφράζονται τά συναισθήματα τών ημερών, γιά τό θείο πάθος καί τήν Ανάσταση.

1) Χαρακτηριστικά μελαγχολική είναι ή διάθεση τών κατοίκων τήν ημέρα τής Μεγάλης Παρασκευής. Συνήθως ή οικογένεια μένει συγκεντρωμένη καί περνά πένθιμα την ημέρα, με ελάχιστο ή καθόλου φαγητό κι όπωσδήποτε αύστηρά νηστισμό. Παλαιότερα οί γυναίκες, μόνον τό πρωί, μίγμα ξυδιού καί κρασιού, συμπληρώνοντας τήν πικρασμό χολή καί τή Παναγία. Τέλος, οί γυναίκες κάνουν ήμερίδα, πηγαίνουν στήν εκκλησία γιά νά μοιρολογήσουν τόν Χριστό, καί συγχρόνως νά κρατήσουν συντροφιά στήν Παναγία καί νά Τήν παρηγορήσουν γιά τήν συμφορά πού Τήν βρήκε. Οί γυναίκες, είναι κανονικά μάνες καί οί ίδιες καί γι αύτό τό λόγο βρίσκονται πάρα πολύ κοντά στήν Μητέρα-Παναγία, απόλυτα έτοιμες ψυχολογικά νά συμμετέχουν στόν πόνο Της. Καί πάλι κανονικά, ή συγκέντρωση γίνεται τίς απογευματινές ώρες κατά τήν περιφορά τού Επιταφίου, πού, σύμφωνα με τήν συνήθεια τών όσων συμβαίνουν με έναν πραγματικό νεκρό, οί γυναίκες μένουν με τήν μητέρα σπίτι να τήν παρηγορούν αφού αύτή δέν ακολουθεί τήν εκφορά αλλά μένει σπίτι. Αύτά τά τελευταία στοιχεία θεωρούνται κι οί συχνά δέν τηρούνται.

Ο θρήνος, είναι ωραιότατος, καί λέγεται στ' αρβανίτικα. Είναι ένας διάλογος ανάμεσα στήν Παναγία καί τίς γυναίκες, πού τόν χαρακτηρίζει ο πόνος, ή αφέλεια στήν έκφραση, ή αγνότητα τών αισθημάτων καί τελικά ή παρηγοριά, αφού είναι βέβαιο πώς το "παιδί" θά γυρίσει σπίτι Του στή μητέρα Του τό Σάββατο αμέσως μετά τό μεσημεριανό γεύμα, ή καλύτερα καί ακριβέστερα τό απόγευμα, με καθαρά τήν χρονική έννοια. Είναι χαρακτηριστική ή αρχή τού μοιρολογιού, πού οί γυναίκες, ακούνε γοερές κραυγές καί κλάμματα, απορημένες ρωτάνε τί συμβαίνει καί όταν κάποια πληροφορεί πώς αύτή πού κλαίει έτοι είναι ή Παναγία, διότι της σκοτώσαν τό Γιό Της, τρέχουν κοντά Της καί στέκονται γεμάτες δέος σιωπηλές έως ότου ή ίδια ή Παναγία, τίς αποκαλεί "φίλες" καί τίς καλεί να πάφουν να τήν κοιτάζουν Αμίμητες καί να πάνε να την βοηθήσουν να μοιρολογήσει τόν Γιό Της.

Στόν θρήνο αύτό, είναι όλα απλά καί ανθρώπινα, γεμάτα από τό κοσμικό δράμα τού θανάτου ενός παληκαριού καί μάλιστα μοναχογιού, κάτι πού

στὰ χωριά τῶν Θηβῶν παίρνει ἐντελῶς ξεωριστή σημασία καὶ τό μοιρολόϊ γίνεται κυρίως ἀπό μάνες πού εἶχαν χάσει μοναχογιό καὶ μάλιστα να τό ἔλεγαν ἀρῆστο. (11)
Σήμερα στ''Ἀθήνα, τό μοιρολόϊ στ''ἀρβανίτικα ἔχει σχεδόν ξεχαστῆ.
Ὄχι ὅμως καὶ ὁ Ἐπιτάφιος Θρῆνος ὁ ὁποῖος λέγεται ὁμαδικά τό ἀπογευμα καὶ οἱ γυναῖκες πρωτοστατοῦν, ὅπως ἄλλωστε γίνεται συχνά σε πολλά σημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, μὲ τὸν γνωστό θρησκευτικό θρῆνο.
2) Με ἐντελῶς διαφορετικό κλῖμα κινεῖται ὁ Ἰούδας, γνωστότατο ἔθιμο τῆς Τρίτης ἢ τῆς Δευτέρας τοῦ Πάσχα. Τό κάψιμό του με τίς λοιδωρίες, τίς κάθε εἴδους βρισιές καὶ προσβλητικές φράσεις γιά τό ἀνόσιο, τό φοβερό πού διέπραξε με τήν προδοσία του καὶ τελικά τήν κατά κράτος ἥττα του με τή διπλή ἐπίπτωση, ἐκείνη τοῦ ἀπαγχονισμοῦ του ἀλλά κυρίως με τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, εἶναι πασίγνωστο στόν ἑλληνικό ὀρθοδοξο χῶρο. Δύο ὅμως παρακολουθήσεις τοῦ Ἰουδα, στά 1980 καὶ 1988, ἔδωσαν δύο διαφορετικούς τύπους "ἐκτελέσεως" του, πού ἀξίζουν πολύ να ἀναφερθοῦν γιά λόγους οὐσιαστικούς, καὶ, σάν δεῖγμα τοῦ πῶς ἕνα ἔθιμο μέσα στό χρόνο, μπορεῖ νά ἀλλάξει τυπικό με ὅλο πού διατηρεῖ ἀκέραιο τό ἀρχικό του νόημα.
Τό κάψιμο του Ἰουδα τήν πρωτη φορά, ἔγινε σε μία τοποθεσία ἔξω ἀπό τό χωριό. Εἶχε μεταφερθῆ ἐκεῖ ὑβριζόμενος καὶ ἐξευτελιζόμενος με κάθε θε τρόπο. Τό ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρωπου πού τόν παρίστανε, στήθηκε φηλά στήν κορυφή μιᾶς δοκοῦ καὶ ἐκεῖ δέθηκε γερά. Στό χέρι του, ἦταν περασμένος ἕνας ὁρμαθός ἀπό δυναμίτες πού θα τόν σκότωνε. Ἡ ἐκτέλεση πάω στήν πραγματικότητα γινόταν με τήν πυροδότηση τοῦ δυναμίτη. Ἡ πυροδότηση ὅμως παλαιότερα, γινόταν με πυροβολισμούς με τά κυνηγετικά ὅπλα. Ἤδη, ἐπειδή εἶχε κριθῆ ἐπικίνδυνος ὁ τρόπος αὐτός ἀλλά καὶ μὲ τήν ἀπαγόρευση πού εἶχε ἐπιβάλει τό καθεστώς τῆς δικτατορίας, ὁ πυροβολισμός ἦταν εἰκονικός. Σημάδευαν τόν Ἰούδα καὶ τραβοῦσαν τήν σκανδάλη, ὅμως δεν ὑπηρχαν φυσίγγια. Ἡ πυροδοτηση ἔτσι, ἔγινε με ἕνα μακρύ φυτίλι τό ὁποῖο ἔφτανε στήν ὁρμαθό τῶν δυναμίτιδων ἀπό τή γῆ.
Ἴσως αὐτή ἡ εἰκονικότητα, να ὑπαγόρευσε καὶ τό μάταιο κόπο γιά μερικά πράγματα, μερικά στοιχεῖα τῆς ἐκτελέσεως, καὶ, να ἁπλοποιήθηκαν κάπως ὅλα." Ἄλλαξε ὁ τόπος ἐκτελέσεως καὶ μετοφέρθηκε στό προαύλιο τοῦ σχολείου ὅπου καὶ χῶρος ἀρκετός ὑπῆρχε, καὶ κίνδυνος κανένας ἀπό τήν ἀνάφλεξη καὶ πιό προσιτός ἀπό τά χωράφια πού βρισκόταν ὁ προηγούμενο Τά ὅπλα, ἔχουν πιό ξεχαστῆ σάν ἄχρηστα, καὶ ἡ πυροδότηση γίνεται ἀπ' εὐθείας με τό φυτίλι. Τό ὁμοίωμα ὡστόσο δέν ἄλλαξε, οὔτε καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ προδότη. Οὐσιαστικά με ἄλλα λόγια, ἄλλαξαν μόνον ὅσα θεωρήθηκαν περιττά, ἐπικίνδυνα καὶ κουραστικά. (12)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Περισσότερα δημογραφικά στοιχεῖα σέ)Παντ.Ρωμέση :Αγιάννης ,Κόρινθος 1983.2)Στοιχεῖα Συστασεως...Κεντρική."Ενωσις Δήμων καί Κοινοτήτων τῆς 'Ελλάδος.3)Ἐπίσης σε Μιχ.Λορδώση:Συμβολή στην 'Ιστορία καί Τοπογραφία τῆς Περιοχῆς Κορίνθου στούς Μέσους Χρόνους,ἐκ.Καραβία ΝΟΜΙΣΜΑΤΙ 'Ο Λορδώσης σημειώνει σχετικά με τή θέση τῶν 'Αθικίων πώς πρόκειται και για πέρασμα ἀπό 'Ανατολίκη σε .ότιο Πελοπόννησο,κάτι ὅμως πού δεν εἶναι καθόλου αἰσθητό σήμερα.

'Ο Λορδώσης ἐπίσης εἰκάζει τήν προέλευση τοῦ ὀνόματος ἀπό τά ἀθίτσια, μίκρά ἄνθη καί παραπέμπει γιά τήν λέξη στό λεξικό τοῦ Δημητράκου καί σ3 Γεωργακᾶ-DONALD PLACE NAME, μέ τήν παρατήρηση"πρόκειται πιθανῶς γιά ἑλληνικό ὄνομα."Πάντως ἡ προέλευση τοῦ ὀνόματος εἶναι μεχρι σήμερα ἄγνωστη, σκοτεινό.

2) Περισσότερα γιά τούς "Ελληνες 'Αρβανίτες,τήν φυλετική προέλευση, τούς λόγους τῆς ἐγκαταστάσεως στόν σημερινό ἐλευθερο ἑλληνικο χῶρο τήν θρησκεία,τήν γλῶσσα καί διγλωσσία τους,τήν πλήρη ἀφομοίωση με τούς γηγενεῖς,τήν τεράστια προσφορά τους στήν ἀπελευθέρωση τῶν ἀπό τήν Τουρκική κυριαρχία καί πλῆθος ἄλλων σημείων βλ)σε ἐργασίες μου α)Οἱ "Ελληνες 'Αρβανίτες,ἐκδ.Ι.Β.Ε 'Ιωάννινα 198 β)Οἱ "Ελληνες 'Αρβανίτες Πρακτικά Β'Πανελ.'Επιστημ.Συνεδρίου "Τό Βορειοηπειρωτικόν Ζήτημα"ἐκδ.ΠΑ.ΣΥ.ΒΑ 1990 γ)Συγκρίσεις στήν ' τυμολόγηση 'Αρβανίτικων λέξεων,Πρακτ.Β'Συμπ. 'Ιστορίας καί Λαογραφίας Βορ.-Δυτ.' ττικῆς,'Ασπρόπυργος 1989 δ) Κ. Μπίρη: 'Αρβανίτες ... Αθήνα 1960

3)'Η καταγραφή ἔγινε στά 1979-81 καί 1988,με τήν συμμετοχή α)Τηλεοπτικοῦ συνεργείου τῆς ΕΡΤ 2 με τήν διεύθυνση τῶν 'Αγγ.Δαμίγου καί Αγγ.Κωνσταντοπούλου,τοῦ Νεστ.Λάτσα,[illegible] - καί φωτογραφίσεις.. [illegible] ὑς δυστυχῶς ὄχι μόνον αὐτή ἡ τηλεοπτική καταγραφή ἀλλά καί ἄλλες "οπως π.χ ἐκείνη τῆς Λάμπος στό Λίτρος πού δέν γίνεται σήμερα ὅπως τοτε κ.λκατεστράφησαν στά 1981 σάν περιττό ἀπόθεμα .'Η ζημία γιά τή μελλοντανή μας παράδοση εἶναι ἀνυπολόγιστη μέ τήν καταστροφή τόσων πολύτιμων στοιχείων πού θά βοηθοῦσαν τόν μελετητή τουλάχιστον γιά τίς μεταβολές πού ἐπέρχονται με τό χρόνο στο "τυπικό"τῶν ἐθίμων.

Μαρία Μιχαήλ-Δέδε, Η Φαρσαλιά μου Μεσοχώρας, Αθήνα 1981

4) J.G.FRAZER: THE GOLDEN BOUGH

R GRAVES: THE WHITE GODDESS, με περισσότερες λεπτομέρειες.

5) Τά ἀγκάθια εἶναι γενικώτερο ἀποτρεπτικά. Ἐκεῖ σκαλώνει καί τό μαντήλι τῆς Νεράϊδας πού κυνηγᾶ νά πιάσει τό παλληκάρι καί τό κατορθώνει γιατί τό ξωτικό δέν μπορεῖ νά πλησιάσει τ' ἀγκάθι. Βλ. σχετικά τήν ἐργασία μου: Τό σόϊ τῆς Νεράϊδας

6) Μαρία Μιχαήλ-Δέδε: Μάλαντα Καλήμερα καί Θρησκευτικά Τραγούδια, ἐκδ. Φιλιππότη, Ἀθήνα 1989 ὅπου καί σχετική ἀνάλυση τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν

7) Μαρία Μιχαήλ-Δέδε, Ἡράκλειτος, Ἀθήνα 1971, ἀπόσπ. 52, σ. 94 με διευκρίνιση τῆς χρησιμοποιήσεως πεσσῶν ἀντί τῶν ἀμάδων πού φέρεται πώς ἔπαιξε με τά παιδιά, ἐγκαταλείποντας τήν πόλη κι' ἀηδιασμένος ἀπό τά πράγματα καί τά πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του.

8) Τήν ἔννοια καί τόν συμβολισμό τοῦ Ἁγίου Βασιλείου σάν ἐγγαλου πατερα ἤσσονος σημασίας, βλ. στό ἀνωτέρω βιβλίο τοῦ Κλάνς

9) Τίς σχετικές τελετές, τα τραγούδια κ.λ βλ σε Μαρίας Μιχαήλ-Δέδε α) Ἀρβανίτικα Τραγούδια, Ἀθήνα 1978 καί 1981 ἐκδ. Καστανιώτη σειρά α' καί β) Ἀπό τό ἄλλος τή Ζωή στά ἐσόγεια τῆς Ἀττικῆς, Ἀθήνα 1986.

10) βλ. τήν ἐργασία μου α) Θεραπευτικοί Χοροί σέ πρακτικά Α' β) Ἡ παρουσία τῆς Γυναίκας στα Ἑλληνικά Ἔθιμα, περ. Ἡ Ἑστία, ἐκδ. Διευθ. Δ. Καμπροπούλου, τ. Θ'

11) Βλ. Μαρ. Μιχαήλ-Δέδε α) Μαρία Νίτσου, Ἡ γυφτιά καί Β. Ἐλύτης Ὁ Παπαδιαμάντης καί οἱ Ἀρβανίτες, περ. Ἀκιάθος τ. 37 καί περ. Ἠπειρωτική Ἑστία τ. 479-480 μέ τίς σημειώσεις εἰδικά γιά τήν μνεία τοῦ Παπαδιαμάντη στο διήγημα "Ὁ Ἐπιτάφιος ἐν τοῖς Χωρίοις" γιά τόν ἴδιο προφανῶς ὑρῆνο πού ἄκουσε χωρίς νά καταλαβαίνει τά λόγια ἀπό γυναῖκες στή (κατα πᾶσαν πιθανότητα) Παλλήνη τῆς Ἀττικῆς.

12) Τό ἐνδιαφέρον αὐτό θέμα, δέν ἔχει ἐπαρκῶς μελετηθῆ. Με μία πρόχειρη καταγραφή τῶν λόγων αὐτῶν τῶν ἀλλαγῶν σημειώνω: λόγους: Γεωγραφικούς, Χωροταξικούς, κλιματολογικούς, μεταφορᾶς, καί γενικώτερα συγκοινωνιῶν, πολιτισμικούς καί ἀπορριάεως ὁρισμένων στοιχείων ἀπό ἀλλαγή νοοτροπίας διαφορετικῶν ἀντιλήψεων κ.λ μελετη αὐτοῦ τοῦ γεγονότος σε συνδυασμόμμε τό ἄλλο τῆς ἀντοχῆς μέσα στό χρόνο καί τίς ἀλλαγές τῶν συνθηκῶν τελέσεως τῆς οὐσίας τοῦ ἐθίμου, θα ὁδηγοῦσε σε παρα πολύ ἐνδιαφέροντα ἀποτελεσματα. Ἰδιαίτερα ὅταν πρόκειται γιά ἔθιμα τοῦ τύπου τοῦ Ἰούδα. Τό ἔθιμο αὐτό τελεστηκε ἐτος, 1992 καί σε χωριά τῆς Πορείου Ἠπείρου με πολλή μαλιστα διάθεση ὅπως πληροφοροῦμαι. Χρησιμοποιήθηκε πετρελαιο γιά τήν καύση καί πυροβολισμοί γιά τήν ἀνάφλεξη. Ἐντυπωσιασε ἡ διάθεση τόσο πού ὑπῆρξε τό ἐρωτημα, τί ἄραγε νά τήν δημιούργησε με ἀπάντηση. τό ψυχολογικό ξέσπασμα τοῦ προσετάιρου καί λεβαντικετάιρου κοῦ.

B/3

Η ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ ΤΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ

υπό

Αναστασίου Γ. Μαυραγάνη

Επ. Καθηγητή Ε.Μ.Πολυτεχνείου

Η Ελληνική Αρχαιότητα, η κορυφαία αυτή περίοδος της ανθρώπινης ιστορίας, έχει να επιδείξει πολλά, μοναδικής αξίας, δείγματα της δημιουργικής ικανότητας των ανθρώπων που την εποχή εκείνη έζησαν στον τόπο αυτό. Στον τόπο που σήμερα έχουμε την αγαθή τύχη να κατοικούμε και που ακριβώς για τα δείγματα αυτά δικαίως έχει χαρακτηρισθεί ως κοιτίδα του πολιτισμού. Ως θεμελιωτές του σημερινού πολιτιστικού οικοδομήματος, δικαιούνται της συνεχούς αναγνώρισης και ευγνωμοσύνης μας για τη μεγάλη και ανεπανάληπτη προσφορά τους, όχι μόνο σε μας, τους πραγματικούς και γνήσιους απογόνους τους, αλλά σε όλο τον κόσμο. Μέρος της προσφοράς αυτής πρέπει να αποδοθεί στους Κορίνθιους, τους γόνους του δαιμόνιου Σισύφου, που ο μύθος τον αναδεικνύει ως τον ευφυέστερο των ανθρώπων, αφού και αυτόν τον θάνατο κατόρθωσε να εξουδετερώσει με τα δεσμά του, έστω και πρόσκαιρα. Η ευφυία των κατοίκων της περιοχής και η επινοητικότητα τους, που δηλώνεται και ομολογείται τόσον ωραία από το μύθο, αξιοποιήθηκε πολύ νωρίς και με εξαιρετικά αποτελέσματα. Γρήγορα οι Κορίνθιοι, υπό την εμπνευσμένη καθοδήγηση του Περιάνδρου, κατόρθωσαν να καταστήσουν την πόλη τους μία από τις πιο ζωντανές, πιο πλούσιες και πιο λαμπρές πόλεις του τότε γνωστού κόσμου.

Η πνευματική ζωή, η καλλιτεχνική δημιουργία και το εμπόριο βρήκαν στο μικρό αυτό τόπο, ένα πολύ γόνιμο έδαφος που τις βοήθησε να αναπτυχθούν και να δώσουν πολύζωμους και νόστιμους καρπούς. Για όλα αυτά έχουν γραφεί πολλά κείμενα από έγκριτους και εντρυφέστατους μελετητές. Πολλά ακόμη αναφέρθηκαν και θ' αναφερθούν κατά τη διάρκεια του συμποσίου αυτού. Όλα καθιστούν τη γνώση για την Αρχαία Κόρινθο πλουσιότερη και τη γνωριμία ημών των νεωτέρων με τους κατοίκους της πληρέστερη. Στην επαύξηση του πλούτου αυτού θα προσπαθήσω και 'γώ να συμβάλω, προσθέτοντας τα δικά μου συμπεράσματα από τη μελέτη των πηγών και την παρατήρηση, εστιάζοντας το θέμα μου σε μία περιοχή, που χωρίς να έχει αγνοηθεί από τους μελετητές δεν έχει τύχει της εξαντλητικής έρευνας που έτυχαν άλλες. Θα αναφερθώ στην τεχνογνωσία των Κορινθίων, όπως αυτή αναδύεται από τα ερείπια του πολιτισμού τους και μαρτυρείται από το πλήθος των ευρημάτων που έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη.

Πρέπει να δεχθούμε ότι η τεχνογνωσία την εποχή εκείνη δεν είχε τα χαρακτηριστικά της σύζευξης της μεθοδευμένης πνευματικής αναζήτησης με το διαρκή μόχθο για τεκμηρίωση των συμπερασμάτων, όπως συμβαίνει σήμερα. Η τεχνολογική και εφηρμοσμένη επιστημονική γνώση, που αποτελεί το μετείκασμα του όρου, δεν υπήρχε τότε με τη σημερινή (της) θεμελίωση, συγκρότηση και στέρεη δόμησή της. Ήταν, όπως όλοι γνωρίζουμε, μάλλον εμπειρική, αφού στηριζόταν σχεδόν αποκλειστικά στη συσσώρευση των τεχνικών βιωμάτων των ειδικών της εποχής και στη δια λόγου κυρίως μετάδοση της πείρας τους από τον ένα στον άλλο. Παρά ταύτα τα προϊόντα της είχαν ακρίβεια και πιστότητα στις προδιαγραφές τους, αφού διϋλίζονταν από το οξυδερκέστατο ελληνικό πνεύμα.

Δυστυχώς οι πηγές που υπάρχουν ελάχιστες πληροφορίες μας δίνουν για το θέμα αυτό. Ετσι, η τεκμηρίωσή της θα στηριχθεί κυρίως στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τις εν λόγω εμπειρικές γνώσεις και την κατασκευαστική ικανότητα των Κορινθίων, που τελικά για τους χρόνους εκείνους ήταν πραγματική τεχνογνωσία. Για να εξαχθούν τα συμπεράσματα αυτά δεν χρειάζεται να αναφερθεί κανείς σε όλες τις τεχνικές τους επιδόσεις, αλλά μόνο στα μεγάλα έργα τους, τα τεχνικά χαρακτηριστικά των οποίων αρκούν για να δειχθεί η ευρύτητα των γνώσεων των κατασκευαστών τους.

Ενα από τα μεγάλης πνοής έργα της εποχής, από αυτά που σφραγίζουν με τη σπουδαιότητά τους όχι μόνο την Κορινθιακή αλλά όλη την Ελληνική Αρχαιότητα, είναι ο δίολκος. Κατασκευάσθηκε το τελευταίο τέταρτο του 7ου π.Χ. αιώνα, κατά την περίοδο δηλαδή της τυραννίας του Περιάνδρου. Τα τεχνικά του χαρακτηριστικά μαρτυρούν την πολύ καλή γνώση και εφαρμογή από τον κατασκευαστή του των αρχών της οδοποιΐας. Με σωστές κλίσεις και επιφάνειες συναρμογής, όπως φαίνεται από τα τμήματά του που έχουν διασωθεί, εξασφάλιζαν στα διΐσθμιζόμενα σκάφη τη σίγουρη μεταφορά τους επάνω στα ειδικά τροχοφόρα, χωρίς τον κίνδυνο ανατροπής τους καθ' όλη τη διαδρομή και κυρίως στα σημεία που αυτή δεν ήταν ευθύγραμμη (σημειώνεται ότι ο δίολκος δεν ακολουθούσε πορεία παράλληλη προς τον άξονα της σημερινής διώρυγας). Κατά τη χάραξή του αξιοποιήθηκε, όπως φαίνεται, η μορφολογία του εδάφους, ώστε τα φυσικά και κατά τμήματα κεκλιμένα επίπεδά του να μειώνουν την απαιτούμενη για τη μεταφορά ενέργεια. Οι πορολιθικές πλάκες που τον εκάλυπταν σε όλο το μήκος του, ήσαν τοποθετημένες κατά τρόπο που να προσδίδουν στην επιφάνειά του κυρτή μορφή με μέγιστη καμπυλότητα στο μέσον του πλάτους του, πράγμα που διευκόλυνε τη ροή των ομβρίων υδάτων προς τα πλάγια. Οι εν λόγω πλάκες κατά το μεγαλύτερο μέρος της μικρής τους διάστασης εβυθίζοντο σ' ένα αρκετά παχύ στρώμα αποτελούμενο από χαλίκια και άμμο. Το υλικό αυτό λόγω της φύσεώς του, βοηθούσε στην καλύτερη συναρμογή των πλακών και εκάλυπτε τα κενά μεταξύ αυτών και του εδάφους. Δεν επέτρεπε στα νερά να λιμνάζουν και το σημαντικότερο παρουσίαζε αρκετή απορροφητικότητα κραδασμών, ακριβώς λόγω των ελαστικών ιδιοτήτων του.

Ειδική διάταξη των πλακών και πρόσθετη ενίσχυση των θεμελίων του έργου φαίνεται πως υπήρχε στα άκρα του, όπου άρχιζε και περατωνόταν η διαπεραίωση των πλοίων (αυτό διακρίνεται καθαρά στο δυτικό άκρο). Δύο μικρά τεχνητά λιμάνια, με κατάλληλες εγκαταστάσεις στα σημεία αυτά ολοκλήρωναν το έργο. Αυτό ήταν απολύτως αναγκαίο, καθόσον εκεί τα σκάφη υφίσταντο τις μεγαλύτερες καταπονήσεις τους. Επρεπε συνεπώς να υπάρχει πρόβλεψη για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων φθοράς ή ακόμη και καταστροφής τους, τους οποίους συνεπάγονταν η όλη διαδικασία ανέλκυσής τους από τη θάλασσα και τοποθέτησής τους στα ειδικά τροχοφόρα μεταφοράς και αντιστρόφως στο άλλο άκρο του διόλκου.

Τα ως άνω τεχνικά χαρακτηριστικά, δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθούν, αν οι κατασκευαστές του έργου δεν ακολουθούσαν κάποιες προδιαγραφές και κάποιες πρώτες σχεδιάσεις, όχι πολύ διαφορετικές από εκείνες που θα έθετε και θα έκανε ο σημερινός μηχανικός για ένα ανάλογο έργο.

Ας έλθουμε τώρα στο δεύτερο, εξ ίσου σημαντικό με το δίολκο, κατασκευαστικό επίτευγμα

των Κορινθίων, την τριήρη. Εμπορικός λαός οι Κορίνθιοι, επόμενο ήταν να αναπτύξουν πολύ νωρίς τη ναυτιλία και όλες τις συναφείς προς αυτήν τέχνες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η επίδοσή τους στη ναυπηγική, με κορυφαίο δείγμα της την τριήρη την οποίαν, όπως ιστορεί ο θουκυδίδης, επινόησε και κατεσκεύασε ο Αμεινοκλής περί το 705 π.Χ. Το πρώτο αυτό μεγάλο πολεμικό σκάφος της αρχαιότητας, η τεχνική της κατασκευής του οποίου ετηρείτο με μεγάλη αυστηρότητα μυστική, έλαβε μέρος στο Ληλάντιο πόλεμο μεταξύ Χαλκιδέων και Ερετριέων. Αυτό συνάγεται από το γεγονός ότι σύμμαχοι των πρώτων ήσαν οι Σάμιοι προς τους οποίους οι Κορίνθιοι είχαν στείλει τον Αμεινοκλή το 704 π.Χ. για να τους κατασκευάσει τέσσερα πλοία αυτού του τύπου.

Το βύθισμα της τριήρους ήταν μάλλον μικρό συγκριτικά με τις υψηλές για την εποχή τιμές του βάρους και του όγκου της. Αυτό σε συνδυασμό με τα χαμηλά έξαλα του σκάφους, το εκτός δηλαδή της θαλάσσης μέρος του, θα περίμενε κανείς ότι θα περιόριζε την ευστάθεια του κατά την πλεύση και θα ηύξανε τον κίνδυνο της ανατροπής του. Ο κίνδυνος αυτός εξουδετερωνόταν από έναν άκρως επιτυχή συνδυασμό της μετακίνησης του κέντρου βάρους προς τα κάτω και της επέκτασης της μάζας του σκάφους προς τα πλάγια και πέραν των παρειών του, με την προσθήκη σκαλμών σε όλο το μήκος του, για την επάνω σειρά των κουπιών. Το πρώτο έγινε μέσω τών εδράνων που τοποθετήθηκαν στο σκάφος για την τριπλή σειρά των κωπηλατών, τους θαλαμίτες, τους ζυγίτες και τους θρανίτες. Η εν λόγω προσθήκη και κυρίως της επάνω σειράς, των θρανιτών, επέβαλε αναγκαστικά την αύξηση του πλάτους, που έφθασε να είναι από κουπαστή σε Κουπαστή 5.5 m ενώ το συνολικό του ύψος, έξαλα και βύθισμα μαζύ, μολονότι αυξήθηκε κι αυτό, έμεινε σχετικά με το πλάτος μικρό, μόλις 2.6 m. Ετσι, το κέντρο καμπυλότητας του σκάφους μετατοπίσθηκε προς τα επάνω σε αντίθεση προς το κέντρο του αυξημένου βάρους του (λόγω εδράνων, κωπηλατών κ.λ.π.) που μετακινήθηκε προς τα κάτω. Με τον τρόπο αυτό ικανοποιήθηκε η βασική απαίτηση για την ευστάθεια της ισορροπίας ενός σώματος, υπό τη σημερινή της διατύπωση, να βρίσκεται δηλαδή το κέντρο μάζας του (άρα και του βάρους του) χαμηλώτερα από το κέντρο καμπυλότητας της επιφάνειας στήριξης του, ή της επιφάνειας βύθισής του αν πρόκειται περί σκάφους.

Το δεύτερο στοιχείο του προαναφερθέντος συνδυασμού, η επέκταση δηλαδή της κατανομής της μάζας προς τα πλάγια, έγινε με την προσθήκη δύο μεγάλων δοκών, μίας σε κάθε πλευρά, πάνω στις οποίες στηρίχθηκαν οι σκαλμοί της ανώτερης σειράς κουπιών. Με τον τρόπο αυτό αυξήθηκε η αδράνεια του σκάφους σε περιστροφές περί το διαμήκη άξονά του, άρα και η αντίστοιχη στροφορμή του, με αποτέλεσμα να περιορισθούν σημαντικά οι έντονες εγκάρσιες διαταραχές του κατά την πλεύση εξ αιτίας τών κυμάτων που έπεφταν επάνω του πλευρικά. Σ' αυτό συνέβαλλε και το μεγάλο μήκος των κουπιών της επάνω σειράς, που επεξέτεινε την κατανομή της μάζας ακόμη περισσότερο. Κίνηση το σκάφος αποκτούσε, εκτός από τα κουπιά και με τη βοήθεια κεντρικού τετράγωνου ιστίου που άνοιγε όταν ο άνεμος ήταν ευνοϊκός. Θα περίμενε κανείς ότι ο ιστός αναρτήσεως λόγω του ύψους του, θα μείωνε την ευστάθεια της πλεύσης όταν η κίνηση γινόταν μόνο με τα κουπιά, αφού και με μικρό μόνο κυματισμό το σκάφος θα κλυδωνιζόταν αρκετά έντονα. Αυτό όμως δεν πρέπει να συνέβαινε παρά ελάχιστα, ακριβώς διότι

οι μετατοπίσεις των κέντρων μάζας και καμπυλότητας του σκάφους και η αύξηση της ροπής αδρανείας του καθιστούσαν το δείκτη της ευστάθειάς του αρκετά ψηλό και την πλεύση ασφαλή, χωρίς έντονους κλυδωνισμούς και ανεπιθύμητες παρεκκλίσεις.

Θα ολοκληρώσω τα συμπεράσματά μου για τις περί την θάλασσαν κατασκευαστικές και τεχνικές επιδόσεις των Κορινθίων, με μία σύντομη αναφορά στα λιμενικά τους έργα και ειδικώτερα σ' αυτά που αφορούσαν το τεχνητό λιμάνι του Λεχαίου στον Κορινθιακό, δεδομένου ότι το δεύτερο λιμάνι, των Κεχρεών στο Σαρωνικό, ήταν φυσικό. Η κατασκευή του, όπως συμβαίνει και σήμερα, απαιτούσε γνώση του επικρατούντος τοπικού ανέμου τόσον ως προς τη φορά πνοής όσον και ως προς τη μέση ένταση. Απαιτούσε ακόμη καλή γνώση της μορφολογίας του βυθού και της τεχνικής των εκβαθύνσεων και θεμελιώσεων υπό την θάλασσαν. Γνώση επίσης τρόπων και μεθόδων στήριξης των ογκολίθων μεταξύ τους, ώστε η τελική κατασκευή, που αποτελείτο από τρεις καλιμενοβραχίονες, να καθιστά τον ελλιμενισμό των πλοίων απολύτως ασφαλή. Το λιμάνι, η κατασκευή του οποίου, όχι φυσικά στην τελική του μορφή, ανάγεται στους προκλασσικούς χρόνους, εξυπηρετούσε τόσο τον εμπορικό όσο και τον πολεμικό στόλο των Κορινθίων. Εκτός των αποθηκευτικών του χώρων που παρείχαν ασφάλεια και προστασία των εμπορευμάτων, υπήρχαν στην περιοχή και εγκαταστάσεις ναυπηγείων, όχι μόνο για την κατασκευή σκαφών και κυρίως των τριήρεων, αλλά και για τη συντήρηση και επισκευή τους από τις φυσιολογικές φθορές και τις ζημιές των πολεμικών αναμετρήσεων. Η χωροταξική ρύθμιση των εγκαταστάσεων, ο προγραμματισμός των εργασιών και ο πλήρης συντονισμός τους, απαιτούσε όπως είναι επόμενο, άρτια οργάνωση και πλούσιο εξοπλισμό, ακριβώς δηλαδή ό,τι απαιτεί σήμερα η καλή λειτουργία κάθε μεγάλου λιμανιού.

Ας ρίξουμε τώρα μια ματιά και στα υδραυλικά έργα των Κορινθίων και ας προσπαθήσουμε να συναγάγουμε συμπεράσματα για τη γνώση των κατασκευαστών τους στην ομώνυμη επιστήμη και τεχνική. Η Κόρινθος, όπως αποκαλύπτουν ο Στράβων και ο Παυσανίας, την εποχή εκείνη είχε άφθονα νερά. Γράφει ο πρώτος στα Κορινθιακά του: " Φασίν δέ καί ἐνθένδε (από τον Ακροκόρινθο) καί ἐξ ἄλλων ὑπονόμων τινῶν φλεβίων συνθλίβεσθαι τήν πρός τῇ ρίζη τοῦ ὄρους κρήνην ἐκρέουσαν εἰς τήν πόλιν ὥσθ' ἱκανῶς ἀπ' αὐτῆς ὑδρεύεσθαι. Ἔστι δέ καί φρεάτων εὐπορία κατά τήν πόλιν, λέγουσιν δέ καί κατά τόν Ἀκροκόρινθον ". Και στη συνέχεια, ερμηνεύοντας μια αναφορά του Ευριπίδη για τον Ακροκόρινθο που τον χαρακτηρίζει "περίκλυστον" γράφει: "...τό περίκλυστον ἤτοι κατά βάθους δεκτέον, ἐπεί καί φρέατα καί ὑπόνομοι λιβάδες διήκουσιν δι' αὐτοῦ, ἤ τό παλαιόν ὑποληπτέον τήν Πειρήνην ἐπιπολάζειν καί κατάρρυτον ποιεῖν τό ὄρος ". Ο Παυσανίας πάλι αναφέρει: " Κρῆναι δέ πολλαί μέν ἀνά τήν πόλιν πεποίηνται πᾶσαν ἅτε ἀφθόνου ῥέοντος σφίσιν ὕδατος...". Ο υδάτινος αυτός πλούτος επόμενο ήταν να αξιοποιηθεί νωρίς για την ύδρευση της πολυπληθέστατης κατά την εποχή εκείνη πόλης της Κορίνθου. Η αξιοποίηση αυτή μαρτυρείται από τα ευρήματα και τα υπολείμματα των σχετικών έργων που είχαν γίνει για το σκοπό αυτό. Εκτός από τις πολλές κρήνες (Πειρήνη, Γλαύκη, Ιερά Πηγή, Λέρνα κ.λ.π.) ο Παυσανίας αναφέρει την ύπαρξη και πολλών λουτρών: " Λουτρά δέ ἔστιν μέν πολλαχοῦ Κορινθίοις...". Ακόμη πολύς λόγος γίνεται από τους ανωτέρω δύο συγγραφείς, αλλά και από άλλους

για τις δεξαμενές που υπήρχαν στην περιοχή. Η ύπαρξή τους προϋπέθετε συστήματα παροχέτευσης και καθαρισμού του νερού, ώστε να εξασφαλίζεται όχι μόνον η αφθονία του αλλά και η άριστη ποιότητά του. "Ηδύ" το χαρακτηρίζει ο Παυσανίας, " διαυγές καί πότιμον " ο Στράβων. Πρέπει ακόμη να υπήρχαν, για τις ανάγκες των λουτρών κυρίως, αγωγοί για την αποχέτευση των υδάτων, για να διατηρούνται οι εγκαταστάσεις τους συνεχώς καθαρές και σε διαρκή λειτουργία και χρήση. Αξίζει τέλος να αναφέρουμε και το νεώτερης κατασκευής υδραγωγείο του Αδριανού, έργο δύσκολο και μεγάλο, με το οποίο άφθονο νερό από τη Στυμφαλία ερχόταν να συμπληρώσει τον υδάτινο πλούτο της Κορίνθου. Ολα αυτά δείχνουν την πολύ καλή γνώση των αρχών της Υδραυλικής καθώς επίσης και της τεχνικής των εφαρμογών της, την οποίαν είχαν οι Κορίνθιοι.

Δεν είναι όμως μόνο τα έργα που προαναφέρθηκαν, αυτά που δείχνουν τις τεχνικές ικανότητες των αρχαίων Κορινθίων. Υπάρχει ακόμη ένα σημαντικό πλήθος τεχνικών επιδόσεων και δραστηριοτήτων τους που ενισχύουν την πεποίθηση ότι η τεχνογνωσία τους ήταν προχωρημένη για την εποχή και ικανή να επιλύει πρακτικά προβλήματα. Ας δούμε μερικές από τις επιδόσεις αυτές χωρίς όμως να προβούμε σε λεπτομερή παρουσίαση και πλήρη περιγραφή των τεχνικών τους χαρακτηριστικών. Εντύπωση προκαλεί η ικανότητά τους περί την οικοδομική τέχνη, η οποία εκάλυπτε τις ανάγκες στέγασης εκατοντάδων χιλιάδων κατοίκων. Εξ ίσου θαυμαστή ήταν η οδοποιΐα τους η οποία μαρτυρείται από τα ίχνη των οδών της πόλης που φαίνονται ακόμη και σήμερα (περίφημη ήταν η οδός του Λεχαίου, πλακόστρωτη, πλατους 12 m, που έφερε από την αγορά στο λιμάνι). Πρέπει ακόμη να αναφέρουμε την πλούσια βιομηχανική τους (βιοτεχνική μάλλον) δραστηριότητα που όπως συμβαίνει και σήμερα έτσι και τότε πρέπει να δεχθούμε ότι συνεχώς τους παρείχε ερεθίσματα για νέες τεχνικές επιδόσεις και δημιουργικές επινοήσεις. Μια τέτοια επινόηση είναι ο κεραμευτικός τροχός, το πολύτιμο και χρησιμότατο αυτό όργανο των αγγειοπλαστών, που αποδίδεται στους Κορινθίους εργάτες του πηλού και συγκεκριμένα στον Υπέρβιο, γνωστό αγγειοπλάστη του 7ου π.Χ. αιώνα. Τα τεχνικά μέσα με τα οποία και σήμερα ακόμη επιτυγχάνεται η εκ περιστροφής συμμετρία των σωμάτων, στηρίζονται στην αρχή λειτουργίας της πολύ απλής αλλά ευφυέστατης αυτής επινόησης.

Η κεραμευτική με τις τεχνικές που εφήρμοζε για την τελική επεξεργασία των προϊόντων του πηλού, το " ψήσιμο " τους δηλαδή με σκοπό τη σκλήρυνση, υπήρξε όχι μόνο μία από τις ευγενείς τέχνες που καλλιέργησαν οι Κορίνθιοι, αλλά και η μητέρα της "χώνευσης" των μετάλλων και ιδιαίτερα του χαλκού. Εισαγόμενος ως πρώτη ύλη, κυρίως από την Χαλκίδα και την Ετρουρία, υφίστατο κατάλληλη επεξεργασία και τελικά εψύχετο στα νερά της Πειρήνης κρήνης. Γράφει σχετικά ο Παυσανίας: "...καί τόν Κορίνθιον χαλκόν διάπυρον καί θερμόν όντα ύπό ύδατος τούτου βάπτεσθαι λέγουσιν (της Πειρήνης κρήνης) έπεί χαλκός γε ούκ έστιν Κορινθίοις ". Η επεξεργασία του χαλκού αλλά και άλλων μετάλλων και οι συναφείς προς αυτήν εργασίες, δείχνουν ότι οι Κορίνθιοι πρέπει να εγνώριζαν και να χρησιμοποιούσαν με επιτυχία τις τεχνικές της συγκόλλησης των μετάλλων, της παρασκευής κραμάτων, της σκλήρυνσης και της τεχνητής οξείδωσης, τεχνικές που χρησιμοποιούσαν για την κατασκευή όπλων, χρυσών και αργυρών αντικειμένων, ειδωλίων, σφραγιδολίθων, νομισμάτων, κατόπτρων κ.λ.π. Δεν έμειναν όμως μόνον εκεί. Εφευρετικότατοι όπως ήσαν, προχώρησαν στην ανάπτυξη της υφαντουργικής τέχνης, η οποία έχει να επιδείξει εξαιρετικής ποιότητας και αντοχής χρωματικούς συνδυασμούς και λεπτότατες υφάν-

σεις, που προκαλούσαν το θαυμασμό όλου του κόσμου. Και αυτή η δραστηριότητα βεβαίως απαιτεί έμπειρη γνωση, επινοητικότητα και άριστη τεχνική κατάρτιση; με τα δεδομένα φυσικά της εποχής εκείνης.

Ολα αυτά, επόμενο είναι να προκαλούν το θαυμασμό για το δαιμόνιο πνεύμα των Κορινθίων, αλλά και το εύλογο ερώτημα, αν η προχωρημένη τεχνογνωσία που φαίνεται πως είχαν, ήταν δική τους κατάκτηση ή αν ήταν προϊόν της επαφής και επικοινωνίας τους με όλο σχεδόν τον τότε γνωστό κόσμο, λόγω του μεγάλου εμπορίου τους. Χωρίς αμφιβολία, το πλήθος των ξένων που διεκινούντο στην πόλη και τα εμπορικά ταξίδια των κατοίκων, τους έδιναν τη δυνατότητα να γνωρίζουν άμεσα και γρήγορα κάθε νέα κατάκτηση και γνώση που ο μόχθος των ανθρώπων επόριζε στον κόσμο. Η διϋλιση τότε των νέων στοιχείων που συνέρρεαν από παντού, η προσαρμογή τους στα υπάρχοντα δεδομένα και η βελτίωσή τους, ήταν πρόκληση για το ευφυές και ζωηρό πνεύμα τους και διήγειρε την αεικίνητη και δραστήρια ιδιοσυγκρασία τους. Αυτό ένισχυε την επινοητικότητά τους, τη θαλερότητα και οξυδέρκεια του νου τους και την έμφυτη δημιουργικότητά τους, τόσον ώστε σήμερα να εντυπωσιαζόμαστε από τα αποτελέσματα του θαυμάσιου αυτού συνδυασμού του εγχώριου με το ξένο. Οι Κορίνθιοι, αν και ήσαν οι τεχνοκράτες της εποχής, δεν ήσαν καθόλου αρνητικοί προς τη χειρονακτική εργασία ούτε περιφρονούσαν τα προϊόντα της, σε αντίθεση προς τους Αθηναίους που αποστρέφονταν το έργο των χειρών και αποδέχονταν μόνο την πνευματική προσπάθεια. Γράφει σχετικά ο Ηρόδοτος: " Ἥκιστα ὄνονται τους χειροτέχνας". Η στάση τους αυτή προς το χειρονακτικό έργο, βοήθησε τους Κορίνθιους να προβάλουν και αναδείξουν τις τεχνικές τους ικανότητες, σε μία εποχή μάλιστα που επικρατούσαν οι ολιγαρχικοί, περί τον 7ον π.Χ. αιώνα, από τους οποίους θα περίμενε κανείς να θεωρούν υποτιμητική κάθε τεχνική ενασχόληση. Ο Αμεινοκλής για παράδειγμα, παρά το ότι ήταν ευπατρίδης, επιδόθηκε με ζήλο στη ναυπηγική και αναδείχθηκε κορυφαίος στο είδος του με τη μοναδικής αξίας επινόηση και κατασκευή της τριήρους.

Από τα ανωτέρω οδηγείται κανείς στο συμπέρασμα ότι οι Κορίνθιοι όχι μόνο κατείχαν αλλά και παρήγαγαν τεχνική γνώση, η αξιοποίηση της οποίας έδωσε εξαιρετικά αποτελέσματα, μερικά από τα οποία, αυτά που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα, υπήρξαν σταθμός για τις τεχνικές επιδόσεις του ανθρώπου. Η καλύτερη μαρτυρία για την τεχνογνωσία τους, η οποία έφθασε σε πολύ υψηλά για την εποχή επίπεδα, είναι ο λόγος του Στράβωνα που ομολογεί αναφερόμενος στην Κόρινθο: " Ἡ μέν δή πόλις ἡ τῶν Κορινθίων μεγάλη τε καί πλουσία διά παντός ὑπῆρξεν, ἀνδρῶν τε ηὐπόρησεν ἀγαθῶν εἴς τε τά πολιτικά καί εἰς τάς τέχνας τάς δημιουργικάς ".

B/13

Αθηναικόπουλος Μάριος

Υδρευση - Αρδευση Νομού Κορινθίας

(Διαπιστώσεις -Προτάσεις)

Εισαγωγή

Είναι φανερό, ότι το νερό ως φυσικός πόρος, παίζει σημαντικό ρόλο όχι μόνο στην ανάπτυξη ενός τόπου, αλλά και σ΄αυτήν την ίδια την επιβίωση του ανθρώπου.

Η αλλαγή του κλίματος εξ΄άλλου είναι μια πραγματικότητα για τη χώρα μας και το νομό μας.

Ωστόσο όμως δεν έχει γίνει κατανοητό, στο βαθμό που θα έπρεπε το μέγεθος του προβλήματος τόσο απο τους ιδιους τους πολίτες, τους αρμόδιους φορείς, όσο και από την πολιτεία.

Η λειψυδρία και τα γνωστά φαινόμενα ξηρασίας τα τελευταία χρόνια, έγιναν αφορμή να αναδειχθούν τα σοβαρά προβλήματα σχετικά με την ανεύρεση και τη χρήση του νερού.

Το νερό απαιτεί ιδιαίτερη φροντίδα, γιατί είναι ένας φυσικός πόρος που μεταβάλλεται έντονα τόσο στο χώρο όσο και στο χρόνο.

Το νερό επίσης, όπως και τόσα άλλα αγαθά, υπόκειται στους νόμους της αγοράς, ιδιαίτερα στο νόμο της ζήτησης και προσφοράς.

Πολλές ενδείξεις, που υπάρχουν μέσα στους μύθους και στην Ιστορία της περιοχής, αποδεικνύουν ότι η Κορινθία αποτελεί παράδειγμα όπου η ανάπτυξη και η επιβίωση της εξαρτώνται αποκλειστικά απο το νερό.

Ένα απο τα μεγαλύτερα έργα της αρχαιότητας, η ύδρευση της Κορίνθου, απο τη Στυμφαλία, σώζεται εν μέρει και χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα.

Εξάλλου η λειψυδρία στην Κόρινθο ήταν ένας απο τους λόγους που η πόλη αυτή δεν έγινε πρωτεύουσα της νεώτερης Ελλάδας.

Το Στυμφαλιακό ζήτημα που υπάρχει εδώ και 150 χρόνια συνετέλεσε στη δημιουργία της θεωρίας της άνυδρης γής και στη θεωρία της πεπερασμένης δυνατότητας ανάπτυξης της περιοχής.

Ευτυχώς ομως η δυναμική παρέμβαση του ανθρώπινου παράγοντα δίνει την αληθινή διάσταση των δυνατοτήτων της περιοχής μας.

Παρόλες τις προκαταλήψεις, τις θεωρίες, την οργάνωση και διαχείριση του ζητήματος του νερού, ο πλούτος της Κορινθιακής γής και των κατοίκων της είναι γεγονός.

Στους παράγοντες κλίμα, γονιμότητα, εδάφους, γεωγραφική θέση, προστίθεται και ο παράγων άνθρωπος.

Το ερώτημα όμως που πλανάται είναι: Γιατί δεν έχει νερό η Κόρινθος;

Γιατί δεν έχει γίνει ο εγκιβωτισμός της Στυμφαλίας;

Γιατί σπαταλά το νερό το Λουτράκι;

Γιατί δεν έγινε το φράγμα του Ράχιανη;

Με την ανακοίνωση αυτή θα προσπαθήσω να δώσω απάντηση στα ερωτήματα αυτά.

Α. Ο νομός Κορινθίας έχει πληθυσμό 150.000 κατοίκους απο τους οποίους το 50% είναι αγρότες.

Ο πρωτογενής τομέας συμμετέχει με το 24,8% στο ακαθάριστο προϊόν του νομού. Τα τελευταία χρόνια όμως. σημαντική ανάπτυξη παρουσιάζει ο δευτερογενής τομέας με συμμετοχή 41,8% και ο τριτογενής με ποσοστό 33,4% . (πίνακας 1)

Η αστική και η οικιστική ανάπτυξη είναι αλματώδεις.

Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στον πρωτογενή και δευτερογενή και τριτογενή τομέα είναι μεγάλος. Η τάση υποχώρησης του αγροτικού τομέα έναντι της βιομηχανίας του εμπορίου και του τουρισμού συνεχώς μεγαλώνει.

Το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται έντονα στη πεδινή Κορινθία.

Ο ανταγωνισμός αυτός εκδηλώνεται έντονα στο θέμα του νερού και μέχρι τώρα έχει αποβεί σε όφελος του πρωτογενούς τομέα.

Οι λόγοι είναι πολλοί.

Το ποσοστό επι τοις % του αγροτικού πληθυσμού, μειώνεται σε σχέση προς το συνολικό πληθυσμό. Ομως ο πραγματικός αγροτικός πληθυσμός παραμένει ο ίδιος. Επομένως η πολιτική, η κοινωνική και η οικονομική πίεση είναι μεγαλύτερη από εκείνη των άλλων τομέων.

Η ευελιξία των χειρισμών των αγροτών είναι μεγαλύτερη απο εκείνη του δημοσίου και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Τέλος οι αγρότες είναι πιο κοντά στις πηγές υδροληψίας με συνέπεια το δημόσιο και η τοπική αυτοδιοίκηση ψάχνουν να βρούν νερό σε όλο και πιο απομακρυσμένες περιοχές με υψηλό κόστος για τον καταναλωτή.

Για την ύδρευση υπολογίζεται ότι απαιτούνται 25 ΜΜ3 νερού , αλλά οι δήμοι και οι κοινότητες διαθέτουν μόνο 18 εκ. Μ3.

Ολη αυτή η ποσότητα προέρχεται αποκλειστικά απο τα υπόγεια νερά.

Με δεδομένο ότι ο πληθυσμός αυξάνεται συνεχώς στο νομό μας, και η έλλειψη του νερού είναι μια πραγματικότητα, καταληγουμε στη δυσάρεστη διαπίστωση ότι το πρόβλημα της λειψυδρίας θα ειναι μόνιμο και εφιαλτικό στα επόμενα χρόνια.

Στον πίνακα 2.3 παρουσιάζονται οι συνολικές καλλιεργούμενες και οι αρδευόμενες εκτάσεις. Το ποσοστό των αρδευομένων εκτάσεων είναι 33,54%

Η μικρή αυτή τιμή δείχνει την πλημμελή άρδευση, αλλά και την ανάγκη για αυξ σή της.

Τα υπόγειο νερά συμμετέχουν με ποσοστό 85% στην άρδευση ενώ τα επιφανειακά συμμετέχουν κυρίως με τον αύλακα του ΑΟΣΑΚ και τα ποτάμια της Ορεινής Κορινθίας.

Η χρήση του υπόγειου νερού γίνεται μέσα απο 10.000 περίπου υδρομαστευτικά έργα.

Εάν λάβουμε υπόψη μας ότι αναλογεί 1 παραγωγικό υδρομαστευτικό εργο σε 3 αποτυχημένα, τότε υπολογίζεται ότι έχουν εκτελεσθεί περίπου 40.000 έργα τα τελευταία 40 χρόνια.

Υπολογίζεται ότι δαπανάται 1 δισεκατομύριο δρχ. περίπου κάθε χρόνο για την εκτέλεση αυτών των έργων, ενώ για την έρευνα μόλις το 1%.

Διαπιστώνεται ότι το συνολικό κόστος των έργων είναι τεράστιο, ενώ με τα ίδια χρήματα και με τη σωστή οργάνωση και διαχείριση θα μπορούσε να επιτευχθεί μείωση του συνολικού κόστους και αύξηση των αρδευομένων εκτάσεων.

Αυτές οι λανθασμένες παραγωγικές δομές και διαδικασίες προκάλεσαν τη διαμόρφωση κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων και συμπεριφορών που καλύπτουν και

προστατεύουν την υπάρχουσα κατάσταση ύδρευσης και άρδευσης.
Η ύπαρξη εξάλλου της μικρής ιδιοκτησίας, ο πολυτεμαχισμός της γής, οι παραδοσιακοί τρόποι καλλιέργειας βοήθησαν στη δημιουργία τοπικιστικών αντιλήψεων και αντιθέσεων.

Που οδήγησε πρακτικά η κατάταση αυτή;
Οδήγησε στη μερική έως ολική καταστροφή των υπόγειων υδάτων σε πολλές περιοχές, στην υπεράντληση, στη μόλυνση και στη ρυπανσή τους.

Απαραίτητες λοιπόν ενέργειες για τη λύση του προβλήματος του νερού είναι:
α)η ανευρεση νέων ποσοτήτων
β)αναρυθμιση και ανακύκλωση
γ)αποθήκευση
δ)προστασία.

Αναγκαίες προυποθέσεις όμως για να μήν οδηγηθούμε στη σημερινή κατάσταση είναι:
1.Αλλαγή του τρόπου και των μεθόδων καλλιέργειας.
2.Αλλαγή στις μεθόδους αξιοποίησης και διαχείρισης του νερού
3.Αλλαγή της κοινωνικής συμπεριφοράς και εκπαιδευσης των κατοίκων
4.Αλλαγή στην επιστημονική αντιμετώπιση.
5.Αλλαγή της πολιτικής πρακτικής και των θεσμικών μέτρων.

Φυσικο - γεωγραφική κατάσταση του νομού.

Οι ορεινοί όγκοι (Ζήρεια) που καλύπτουν το Ν και ΝΔ τμήμα του νομού, κατεβαίνουν κλιμακωτά πρός τα βόρεια όπου συναντούν την πεδιάδα (Βόχα). Οι λεκάνες των ποταμών διατηρούν την κλιμακωτή διάταξη και επικοινωνούν όλες σχεδόν με το πεδινό τμήμα μέσω αποτόμων κοιλάδων, τύπου CANYON(σχήμα 1 κ.β.

Οι κυριότερες λεκάνες είναι του Φενεού, Πελλήνης. Στυμφαλίας της Νεμέας,

του Ζαπάντη, της Ράχιανη του Ξηριά, του Γαλατακίου του Ελισώνα, του Σύθα, του Σουπεικου.

Μια σειρά απο άλλες μικρότερες διατάσσονται στην ίδια περίπου διεύθυνση.

Οι λεκάνες και τα ποτάμια, έχουν γενική διεύθυνση Νότια-Βόρεια.

Η επικοινωνία των λεκανών γίνεται κυρίως υπόγεια, αλλά και επιφανειακά (σχήμα 2).

Το μεσογειακό κλίμα της επηρεάζεται απο την ορεογραφία και τους κλειστούς κόλπους. Έχουμε ήπιους χειμώνες και ζεστά και ξηρά καλοκαίρια.

Το μέσο ύψος των βροχοπτώσεων είναι απο τα χαμηλότερα στην Ελλάδα. Κεφ 4

Η κατανομή τους είναι ανιση και στο χώρο και στο χρόνο. Σχήμ 3 & 2.3

Περισσότερες βροχές πέφτουν στην ορεινή Κορινθία, ενώ στην Ανατολική Κορινθία η μείωση είναι σημαντική. Διαφ 1

Οι βροχές πέφτουν κυρίως το χειμώνα και ιδιαίτερα το Δεκέμβριο, Ιανουάριο και Φεβρουάριο. (Δικη.2)

Η εξάτμιση-διαπνοή είναι μεγάλη. Υπολογίζεται ότι στη λοφώδη και πεδινή Κορινθία το ποσοστό της ανέρχεται σε 85-92% και επομένως έχουμε 3-6% για απορροή δηλ. για τη δημιουργία ποταμών 5-19% και για την άμεση τροφοδοσία των υπογείων υδροφόρων οριζόντων.

Ετσι δικαιολογείται η μικρή υδροφορία και η έλλειψη μεγάλων ποταμών.

Ομως το έλειμα αυτό αναπληρώνεται μερικά με τη μεταφορά νερών απο την Ορεινή Κορινθία επιφανειακά και υπόγεια.

Αυτό το φυσικό τρόπο μεταφοράς ακολούθησαν και οι άνθρωποι κατασκευάζοντας τον αύλακα του ΑΟΣΑΚ απο τη Στυμφαλία στη Βόχα.

Η ύπαρξη και η δίαιτα των επιφανειακών και των υπογείων υδάτων, καθορίζεται απο τη γεωλογική, την υδρογεωλογική, την τεκτονική και την παλαιογραφική κατάσταση της περιοχής.

τρείς είναι οι βασικοί σχηματισμοί των πετρωμάτων που επικρατούν στη περιοχή.

<u>α)Οι ασβεστόλιθοι</u> καλύπτουν όλο σχεδόν το ορεινό τμήμα της Κορινθίας και

έχουν μεγάλο πάχος ( )

Σ' αυτούς περιλαμβάνεται και η σχιστοκερατολιθική διάπλαση.

Οι ασβεστόλιθοι είναι εξαιρετικά διερηγμένοι και κατακερματισμένοι, από τις διάφορες φάσεις τεκτονισμού με ισχυρό ανεπτυγμένο το κάροι.

Για το λόγο αυτό εμφανίζουν μεγάλη περατότητα και είναι υδροπερατοί σχηματισμοί.

Η ταχεία υπόγεια, κατακόρυφη κίνηση του νερού φτάνει μέχρι το επίπεδο βάσεως και σχηματίζει σημαντικό ισχυρό υδροφόρο ορίζοντα και καροτικές πηγές. (Στυμφαλία), (σχήμα 4.4,6. χάρτης 1,2

Οι καταβόθρες που σχηματίζονται διοχετεύουν τα νερά σε μεγάλες αποστάσεις στην Αργολίδα και Ηλεία (Λάδωνας ποταμός).

Οταν όμως οι ασβεστόλιθοι επικοινωνούν με τη θάλασσα, οι εντός αυτών υδροφόροι ορίζοντες είναι υφάλμυροι και σχηματίζουν υποθαλάσσιες υφάλμυρες καροτικές πηγές. (Σχημα 4.6)

Η αναζήτηση εντός των σχηματισμών αυτών υδάτων προς εκμεταλλευση δεν είναι συστηματική και οργανωμένη.

Με τη βοήθεια της επιστήμης και των γεωλόγων ανοίγονται τεράστιες δυνατότητες.-

β)Νεογενείς σχηματισμοί

Οι σχηματισμοί αυτοί έχουν λιμναία, θαλάσσια ή χερσαία προέλευση. Περιλαμβάνουν πετρώματα όπως οι μάργες, τα κροκαλοπαγή και οι ψαμμίτες. Ο σχηματισμός τους έλαβε χώρα σε ανεξάρτητες θαλασσιες λεκάνες.

Οι μάργες είναι το επικρατέστερο πέτρωμα και καλύπτει όλη σχεδόν τη λοφώδη και πεδινή Κορινθία.

Μέσα σ'αυτές και κυρίως στα ανώτερα στρώματά τους,υπάρχουν στρώσεις ή φακοί, από κροκαλοπαγή ψαμμίτες ή λιγνίτες.

Η μάργα είναι μή διαπερατό πέτρωμα. Η ύπαρξη του νερού μέσα σ' αυτές οφείλεται στις παραπάνω στρώσεις ή τους φακούς.

Η δυναμικότητα αυτών των υδροφόρων οριζόντων κυμαίνεται απο μικρή έως μεγάλη(σχήμα 5,1).

γ)Τεταρτογενείς σχηματισμοί

Οι σχηματισμοί αυτοί αποτελούνται απο κροκαλοπαγή ψαμμίτες και αποθέσεις χειμάρων και ακτών.

Ενα απο τα χαρακτηριστικά πετρώματα των σχηματισμών αυτων είναι τα τυρρήνια στρώματα.

Οι τεταρτογενείς σχηματισμοί καλύπτουν κυρίως τις πεδιάδες και τα βαθύτερα μέρη των λεκανων και των κοιλάδων.

Μέσα σ'αυτούς τους σχηματισμούς δημιουργούνται υδροφόροι ορίζοντες τους οποίους εκμεταλλευονται σήμερα οι άνθρωποι.

Εξαιτίας όμως της υπεραντλήσεως και της ρύπανσης τα αποθέματα έχουν φτάσει σε οριακά επίπεδα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην πεδιάδα της Βόχας δεν έχει παρατηρηθεί υφαλμυρυνση. Αυτό οφείλεται αφ'ενός στο ότι οι μάργες δημιουργούν υπόγειο φράγμα και αφ'ετέρου στον περιοδικό τεχνητό εμπλουτισμό των υπόγειων υδάτων μέσω του αύλακα της Βόχας. σχήμα 5,1 , 5,2

δ) Τεκτονική - Παλαιογραφία

Η παλαιοτριτογενής τεκτονική με τη δημιουργία ρηγμάτων Α.Δ και Β.Ν. διεύθυνσης, προκάλεσε την ανύψωση της ενδοχώρας περιφερειακά ενώ κεντρικά την καταβυθιση και δημιουργία του Κορινθιακού Κόλπου.

Εκτοτε σε βασικές γραμμές ακολουθήθηκε η ίδια ταφροειδής διάταξη από την τριτογενή και τεταρτογενή τεκτονική. (σχημα 6)

Αποτέλεσμα της όλης παλαιογεωγραφικής εξέλιξης της περιοχής είναι:

α)Η ολική καρστικοποίηση των ασβεστολίθων, και η δημιουργία καταβοθρών και καρστικών πηγών,

β)Η απόθεση των προσχώσεων πάνω στις μάργες και η κλιμακωτή διάταξή τους σε αναβαθμίδες.

γ)Η δημιουργία υπόγειων και επιφανειακών λεκανών που η μορφολογία τους παρουσιάζει ομοιότητες.

Μόλυνση και ρύπανση υδάτων

Η υπεράντληση των υδροφόρων οριζόντων των τριτογενών και τεταρτογενών σχηματισμών, καθώς και η μικρή δυναμικότητα τους βοήθησε στη μόλυνση και ρυπανσή τους.

Στο χάρτη (9) σημειώνονται οι περιοχές που έχουν μολυνθεί και ρυπανθεί απο ενδογενείς αιτίες, καθώς και απο την κάθε είδους επέμβαση του ανθρώπου. Υπογραμμίζεται ότι δεν υπάρχει ποσοτική και ποιοτική διατήρηση του υδάτινου δυναμικού και σε πολλές περιπτώσεις η κατάσταση δεν είναι αντιστρεπτή.

Συμπεράσματα Προτάσεις

Η πολυδιάσπαση αρμοδιοτήτων, η έλλειψη προγραμματισμού και συντονισμού, η άναρχη αντιμετώπιση οσάν αφορά τις μελέτες και τα έργα συντελούν πρός την κατεύθυνση της λύσης του προβλήματος του νερού.

Οι πολίτες, οι φορείς και η πολιτεία δε λαμβάνουν υπόψη τους τις επιστημονικές θέσεις και προτάσεις.

Η αξιοποίηση και διαχείριση των υδάτων απαιτούν ορθολογικό σχεδιασμό και συγκεκριμένο σχέδιο δράσης.

Ο σχεδιασμός αυτός θα πρέπει να καλύπτει ευρύτερα πλαίσια στόχων και να αξιοποιεί όλες τις επιστήμες που σχετίζονται με το νερό.

Βασικές παράμετροι για την ορθολογική αξιοποίηση είναι το είδος και η έκταση της αναπτυξιακής πολιτικής,η χωροταξική κατανομή των αστικών και βιομηχανικών περιοχών και η προστασία του περιβάλλοντος.

Σημαντική παράμετρο επίσης αποτελεί καί η ενημέρωση του κοινού και η συμμετοχή του στη σχεδιαζόμενη αξιοποίηση των υδάτινων πόρων ώστε να αποφεύγονται κοινωνικά προβλήματα και αναταραχές. Γιατί ένα μικρό ή μεγάλο έργο φέρνει πάντοτε κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές.

Τα στάδια που πρέπει να ακολουθηθούν σε επίπεδο λεκάνης είναι:

I.Εντοπισμός και υπολογισμός των υδάτινων πόρων συνολικά και της μεταβολής τους στο χώρο και στο χρόνο.

Προσδιορισμός των δυνατών εκμεταλλεύσιμων ποσοτήτων.

II.Ο σχεδιασμός του τύπου και του μεγέθους των εργων και η συνδεσή τους ώστε να διατηρείται το υδρολογικο ισοζύγιο

III. Η συγκριση των εκμεταλλευσιμων ποσοτήτων νερού με τις αντίστοιχες ανάγκες ζητησης για κάθε χρήση.

IV.Υιοθέτηση εναλλακτικών λύσεων που η επιλογή και η υλοποίησή τους γίνεται αφού εκτιμηθεί το κόστος, η ωφέλεια και η ευελιξία στην ένταξή τους σε μελλοντικό σχεδιασμό.

Θα μπορούσα να παρουσιάσω ολοκληρωμένο πρόγραμμα προτάσεων.

Ο στόχος μου όμως δεν είναι αυτός. Θα προσπαθήσω να αποδώσω με συντομία τις πιο βασικές και πιο άμεσες κατευθύνσεις και προτάσεις.-

1.Σύσταση Διανομαρχιακής Επιτροπής των κομμάτων και των πολιτικών ομάδων ώστε να επιτυγχάνεται συμφωνια στις βασικές αρχές και στη μεθοδολογία της πολιτικής των υδάτων.

2.Δημιουργία φορέα σε επιπεδο λεκάνης και νομούόστον οποίο θα συμμετέχουν οι δήμοι, οι κοινοτητες,άλλοι φορείς και πολίτες
Στόχος του, ο προσδιορισμος των αναγκών και ο καθορισμός των προτεραιοτήτων στα έργα για την αξιοποίηση και τη διαχείριση του νερού.

3. Οργάνωση Σχεδιου Ενημέρωσης των κατοίκων και των φορέων για τη διατήρηση της ισορροπίας και την προστασια του περιβαλλοντος καθώς και για τις κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις που θα προκύψουν απο τη νέα αντιμετώπιση του ζητήματος.

4. Δημιουργία Γραφείου στη Νομαρχία. που θα ασχολείται με τον προγραμματισμό. την αξιοποίηση. την διαχείρηση και την προστασία του υδάτινου δυναμικού του Νομού.
Βασική συστατική μονάδα του γραφείου αυτού. θα πρέπει να είναι ο γεωλογικός και ο υδρογεωλογικος τομέας. καθώς και ο τομέας προστασίας.
Απαραίτητη είναι επίσης η άμεση στελέχωσή του απο επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων και η δημιουργία Τράπεζας πληροφοριών.

5. Καθορισμός κινήτρων και θεσμοθέτηση μέτρων που θα αποσκοπούν στην ελαχιστοποίηση του κόστους και θα συμβάλλουν στον περιορισμό των τοπικιστικών διενέξεων.

6. Ιδρυση αναπτυξιακών εταιρειών ύδατος για ύδρευση και άρδευση με περιφερειακή δομή και λειτουργία στη βάση ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων.

7. Αξιοποίηση των υδάτων με βάση τη διατήρηση των ποιοτικών και ποσοτικώ χαρακτηριστικών τους.
Για την υλοποίηση αυτών των προυποθέσεων κρίνονται απαραίτητα τα παρακάτω έργα:

α)Εκμετάλλευση των επιφανειακών υδάτων. κυρίως με την κατασκευή μεγάλων ή μικρών φραγμάτων.

Προτεραιότητα έχουν ο εγκιβωτισμός της λίμνης Στυμφαλίας. τα φράγματα Ράχιανη. Φόνισσας. καθώς και η κατασκευή μικρών φραγμάτων και λιμνοδεξαμενών στις μικρές κοιλάδες της πεδινής Κορινθίας.

β)Αξιοποίηση των καρστικών υδάτων της ορεινής Κορινθίας για ύδρευση. καθώς και των υφάλμυρων παράκτιων πηγών και υδροφόρων οριζόντων για άρδευση

γ)Επαναχρησιμοποίηση των υδάτων των βιολογικών καθαρισμών για άρδευση. τεχνητό εμπλουτισμό και δημιουργία τεχνητών λιμνών.

δ)Τεχνητός εμπλουτισμός των υπόγειων υδάτων με επιφανειακά νερά.

ε)Προστασία των υδάτων απο μόλυνση και ρύπανση. με παράλληλη βελτίωση της ποιότητας των μολυσμένων και υφάλμυρων υδάτων.

Στόχος: Ούτε μία σταγόνα χαμένη. ούτε μία σταγόνα μολυσμένη.

Δημοκόντιος Μπαρίτ
Γεωλόγος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΚΑΤΑΝΟΜΗ του ΑΕΠ στο ΝΟΜΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Τομέας	1981 %	1988 %
Πρωτογενής	32,9	24,8
Δευτερογενής	38	41,8
Τριτογενής	29,1	33,4

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

α/α Εκτάσεις	1983		1991	
	στρέμματα	%	σφρέμματα	%
1)Καλλιεργούμενες εκτάσεις	842.400(620.000)	37	627.125	
Βοσκότοποι	596.600	26		
Δάση	705.200	31		
Αγονες εκτ.Οικισμοι	145.800	6		
Συνολο	2290.000			

Δεν περιλαμβάνεται η έκταση της αγραναπαυσης

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΩΝ ΕΔΑΦΩΝ

Καλλιέργειες	1983			1991		
	Συν.εκταση	Αρδ.	%	Σ.Ε.	Αρ.εκ.	%
1)Αροτριακές	198.000			155.903	19.618	12,5
2)Λαχανικά-Φυτωρια	19.000			22.643	22.572	99,4
3)Αμπελοειδη	157.000			155.710	43.955	28,2
4)Δενδρώδη	246.000			292.919	122.950	41,9
Συνολο	620.000 (842.000)	183.500		627.125	209.095	33,54

Σχήμα 1

α)

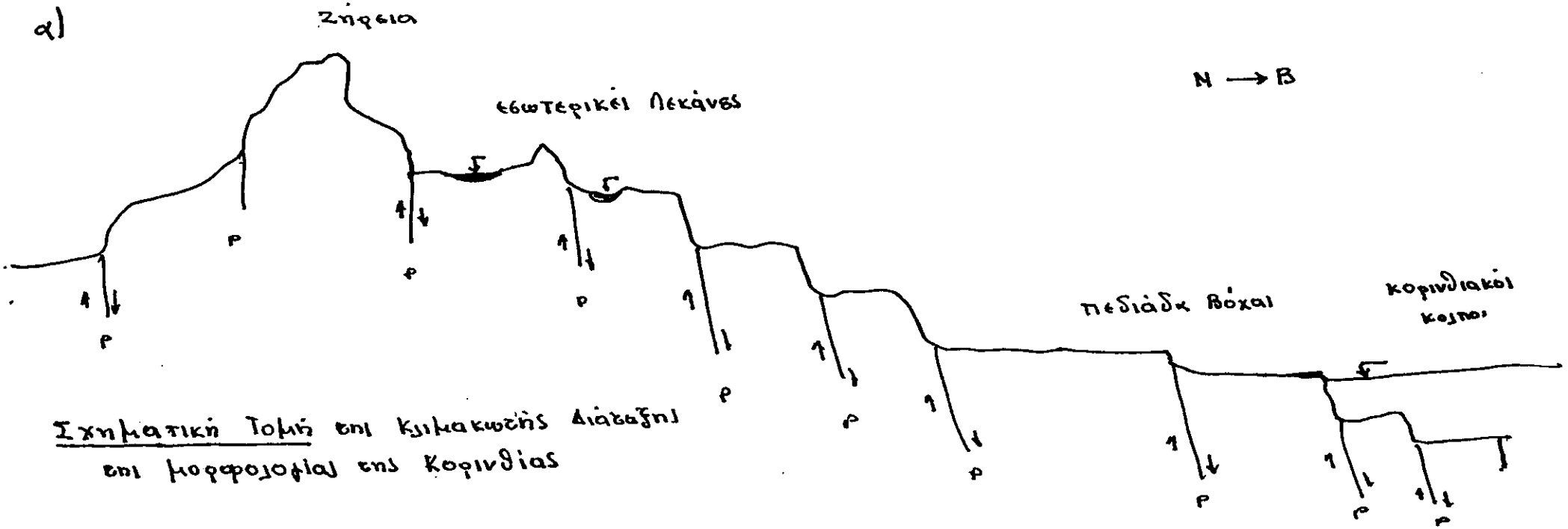

Σχηματική τομή του κυκλικού διαβάζη και μορφολογίας της Κορινθίας

β)

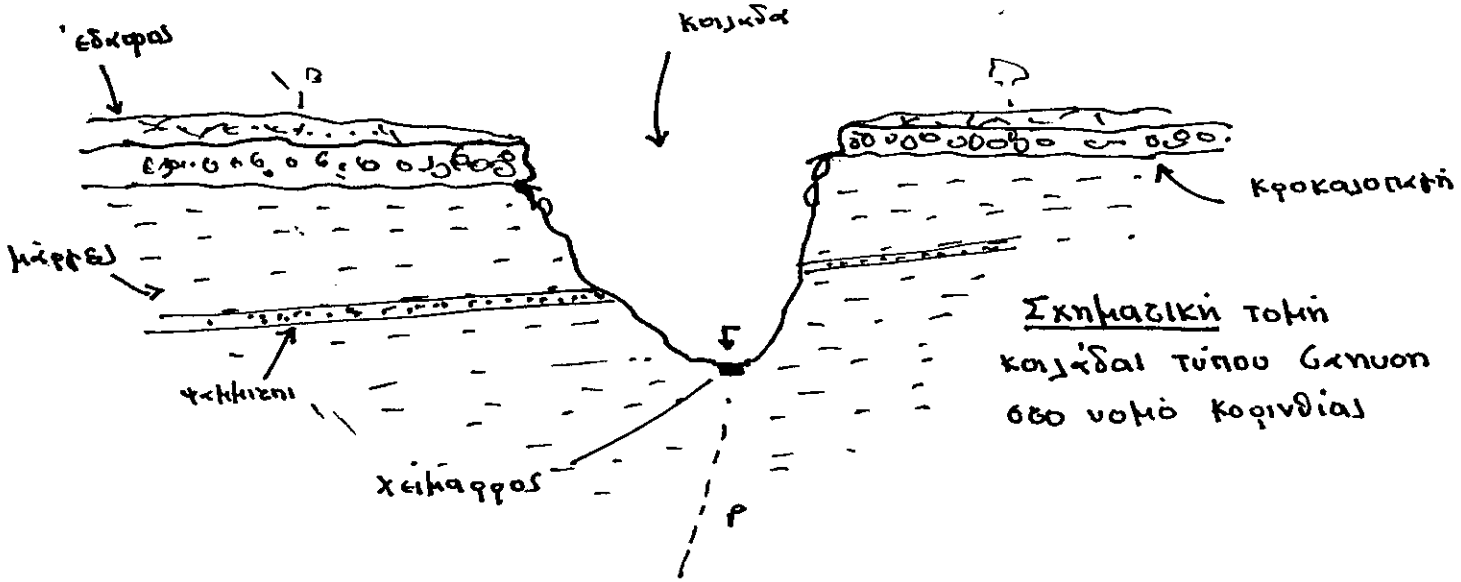

Σχηματική τομή καλάδας τύπου Ganyon στο νομό Κορινθίας

ΒΡΟΧΟΜΕΤΡΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΚΛΙΜΑΞ 1:1.500.000

(Κατά Γ. Καρρᾶ - Κλιματικὴ ταξινόμησις τῆς Ἑλλάδος κατά Thornthwaite)

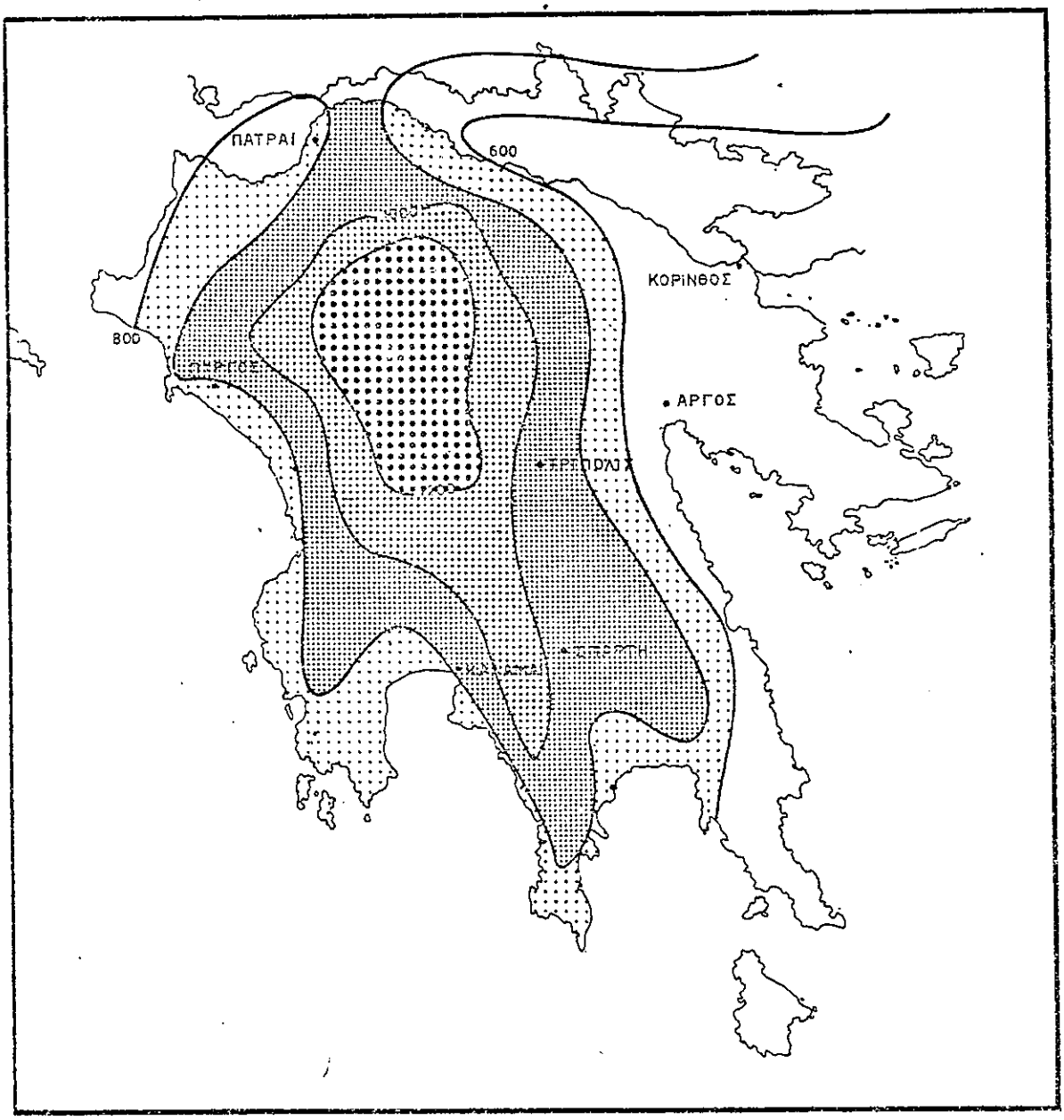

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΙΣΟΫΕΤΟΙ

- Πλέον τῶν 1.200 χιλιοστομέτρων ἐτησίως.
- 1.200 ἕως 1.000 » »
- 1.000 ἕως 800 » »
- 800 ἕως 600 » »
- Ὀλιγώτερον τῶν 600 » »

Σχ. 3.1

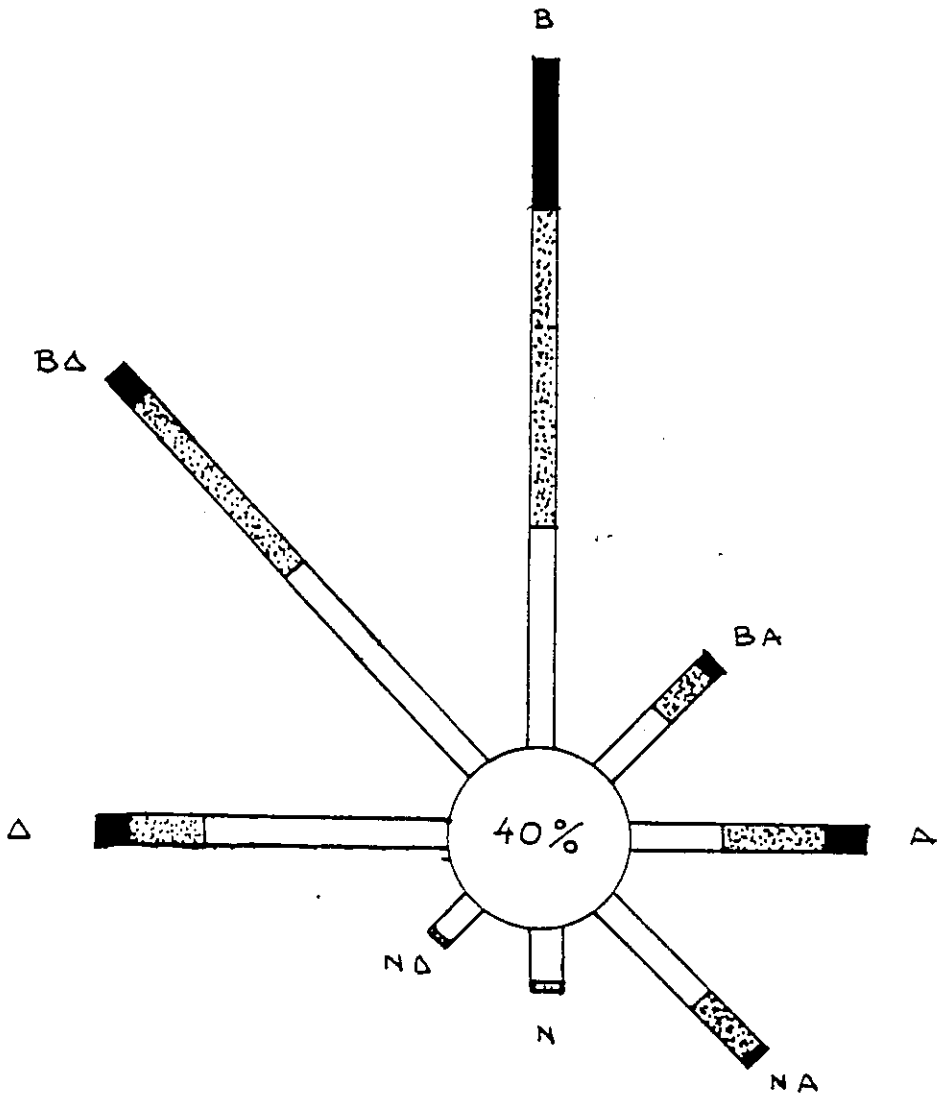

ΣΧΗΜΑ 3.2. ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΕΜΩΝ
(Η.Σ. ΚΟΡΙΝΘΟΥ)

0 2 4 % ΚΛΙΜΑΚΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ

□	0 - 2	BEAUFORT	ΕΝΤΑΣΗ ΑΝΕΜΩΝ
▒	2 - 4	"	
■	> 4	"	

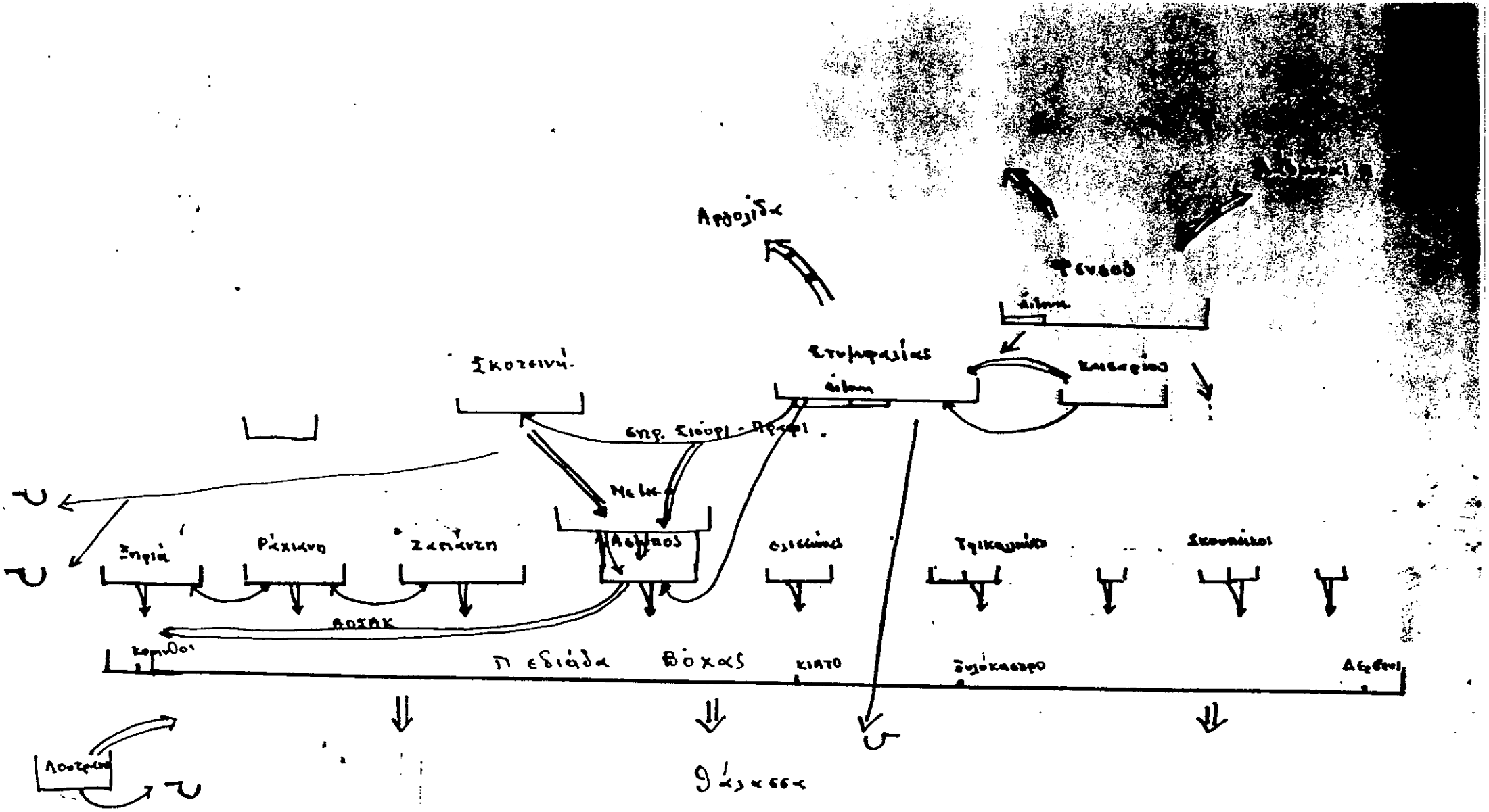

Σχέδιο 9 Σχέσεις λεκανών, υπόγεια και επιφανειακά

Υπόμνημα

- λεκάνη
- υπόγεια διαδρομή
- ποταμοί
- υπόγεια διαδρομή για εκτός κορυφίαι μέρη

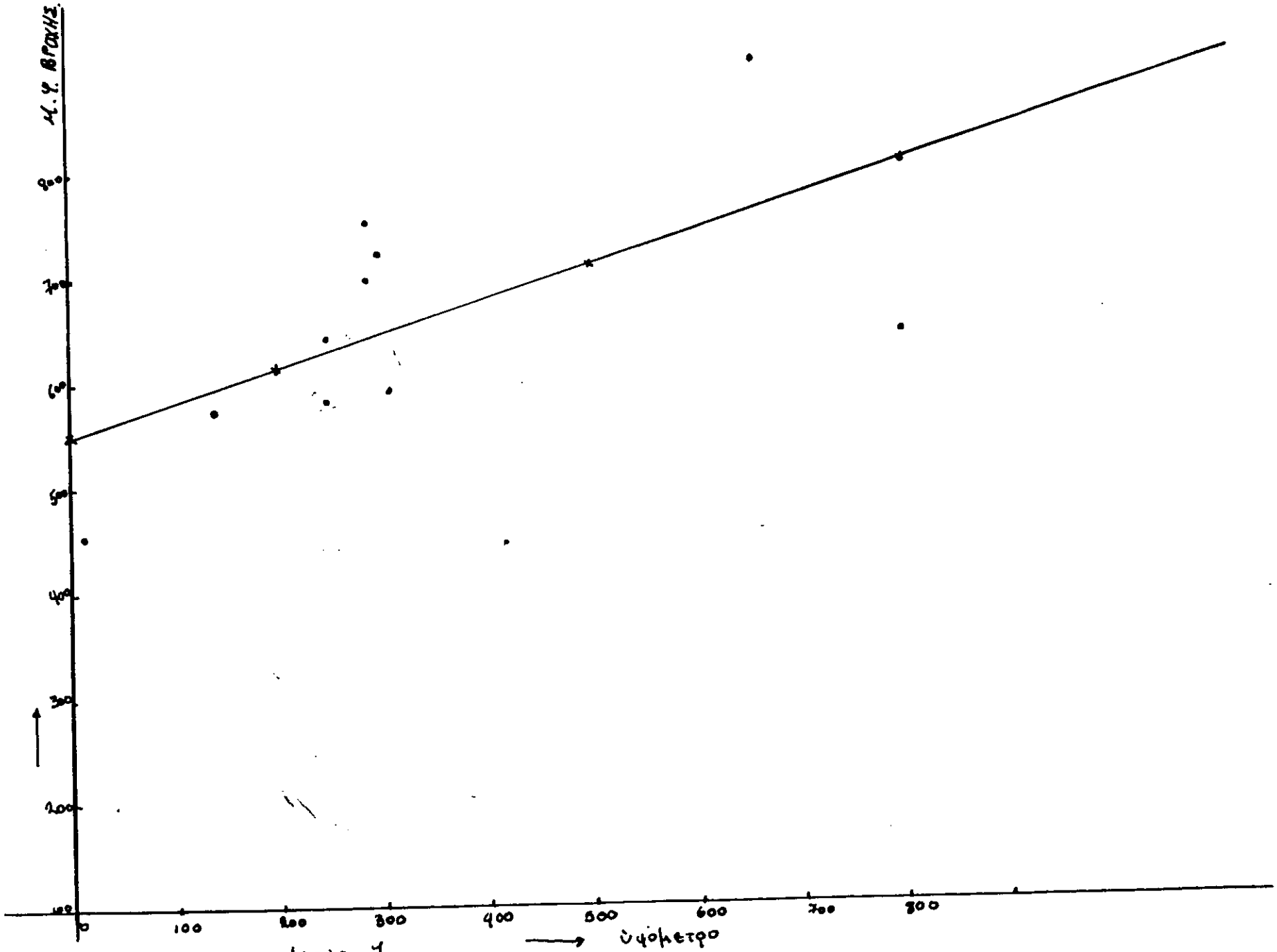
Μ. Υ. ΒΡΟΧΗΣ
800
700
600
500
400
300
200
100
0
100
200
300
400
500
600
700
800
ὑψόμετρο

Διαγρ. 1

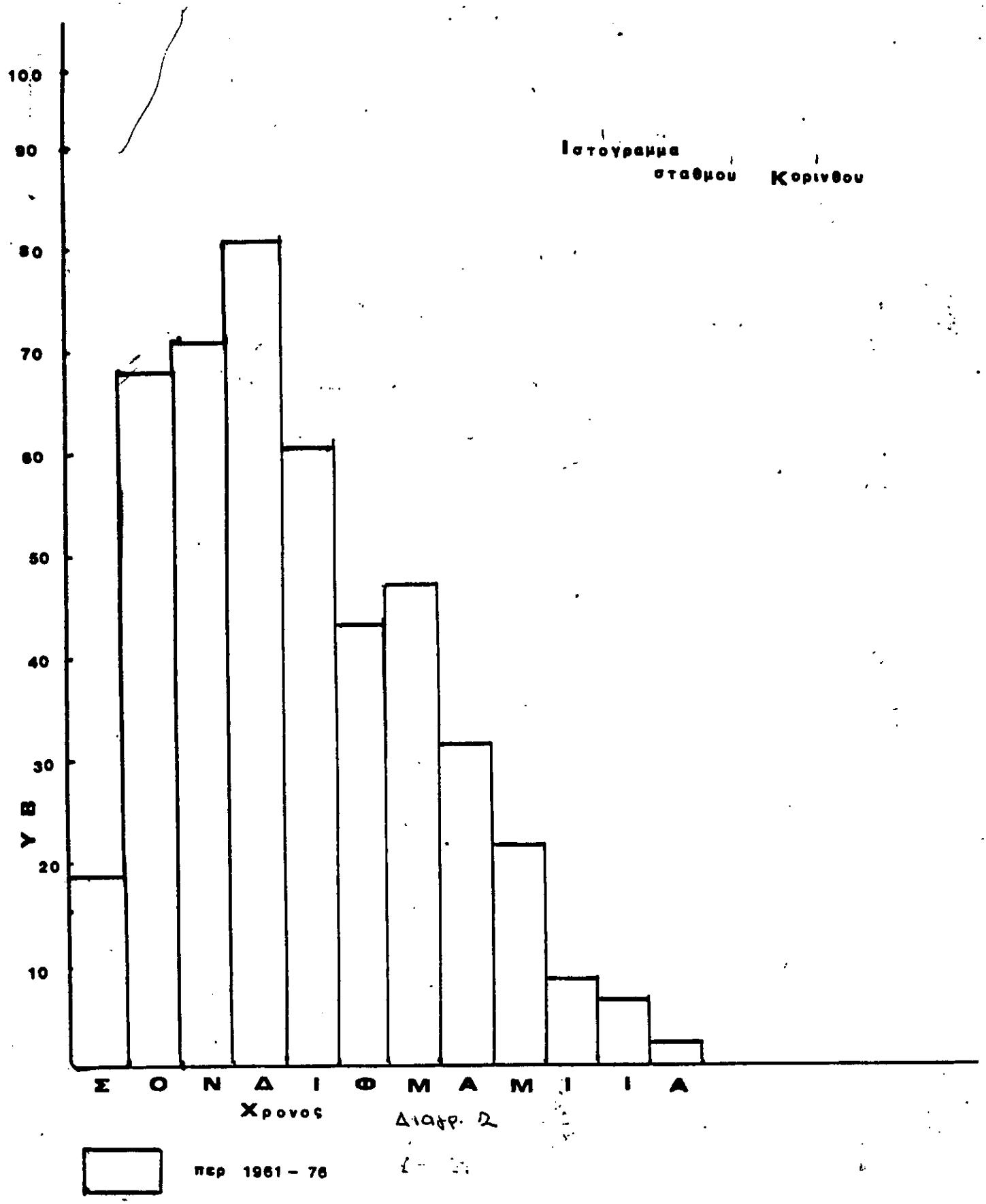
Ιστογραμμα
σταθμου Κορινθου
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
Υ Ε
Σ Ο Ν Δ Ι Φ Μ Α Μ Ι Ι Α
Χρονος
περ 1961 – 76

Διαγρ. 2

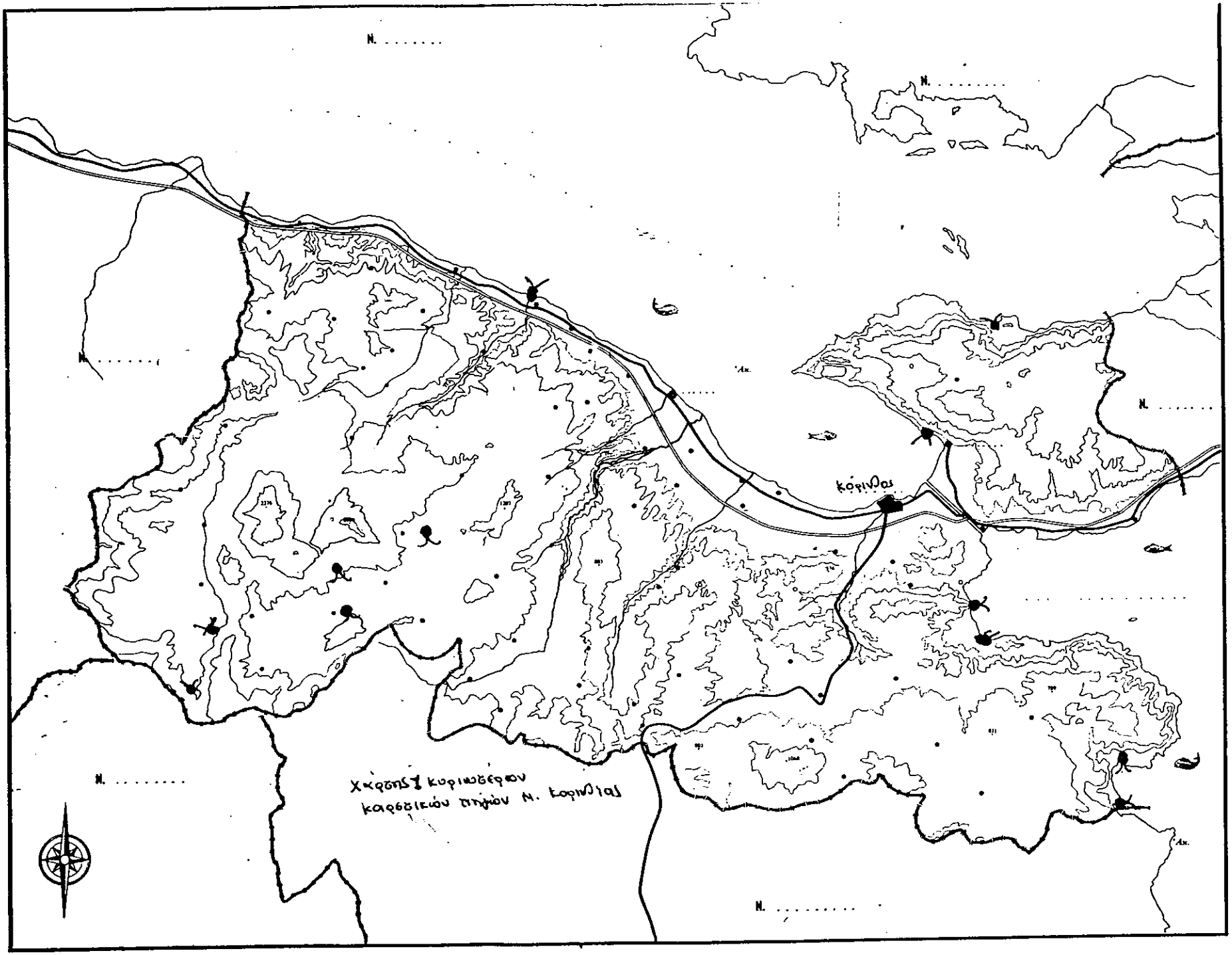
Κόρινθος
Χάρτης Κορινθέρων
καρδιακών πηγών Ν. Κορινθίας

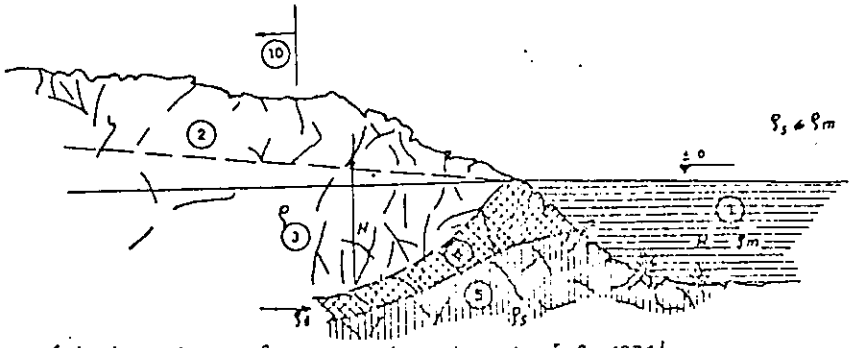

(α). Ἀνοικτό στή θάλασσα κάρστ (Mijatović B. 1978).

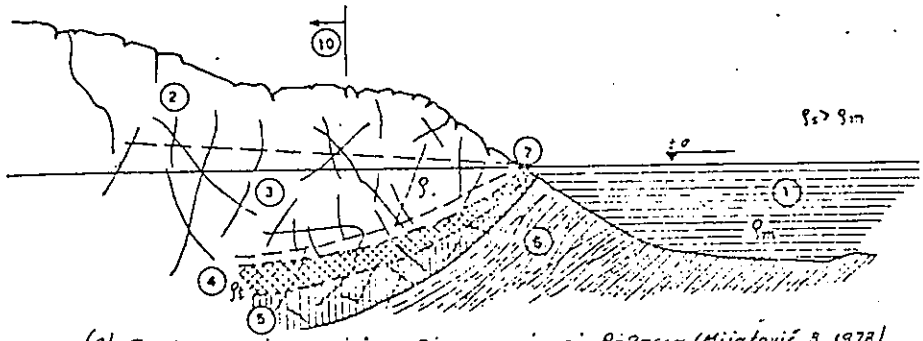

(β). Παράκτιο κάρστ μέ ἡμιτελή φραγμό στή θάλασσα (Mijatović B. 1978)

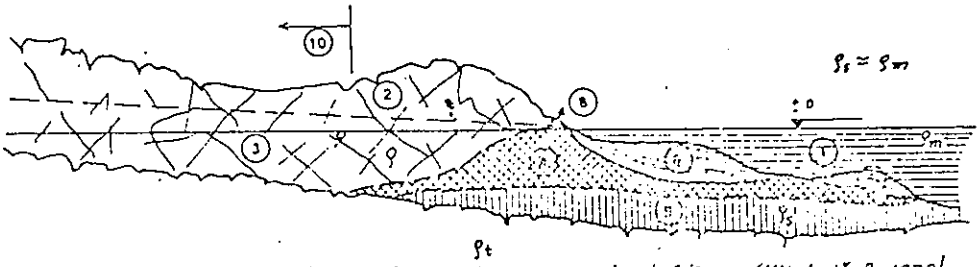

(γ). Παράκτιο κάρστ μέ ἐλλιμενισμένο φραγμό στή θάλασσα (Mijatović B. 1978).

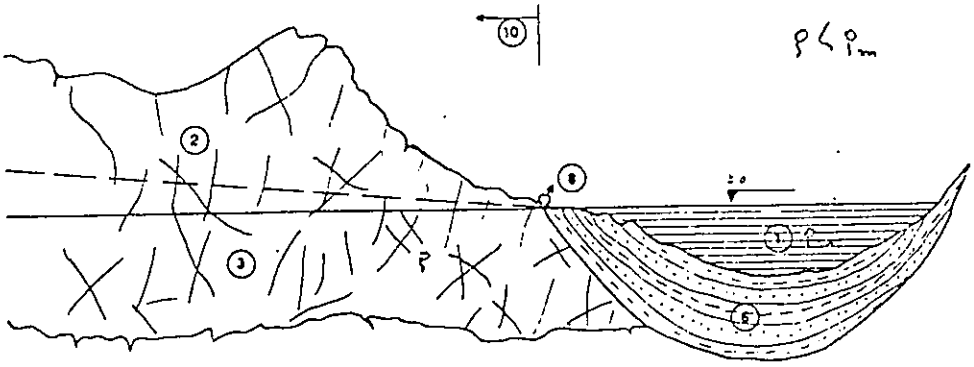

(δ). Φραγμένο στή θάλασσα κάρστ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. Θάλασσα.
2. Καρστικό ὑδροφόρο σύστημα.
3. Ζώνη γλυκοῦ νεροῦ.
4. Μεταβατική ζώνη.
5. Ζώνη ἁλμυροῦ νεροῦ.
6. Φλύσχης.
7. Ὑπόγειο στεγανό διάφραγμα.
8. Παράκτια ληρή.
9. Ὑποθαλάσσια ληρή.
10. Περιοχή ποὺ προορίζεται γιά τήν ἐκτέλεση ἔργων ὑδρομαστεύσεως.

Σχήμα 4, α, β, ... Οἱ πιό συνειδισμένοι τύποι τοῦ παράκτιου κάρστ

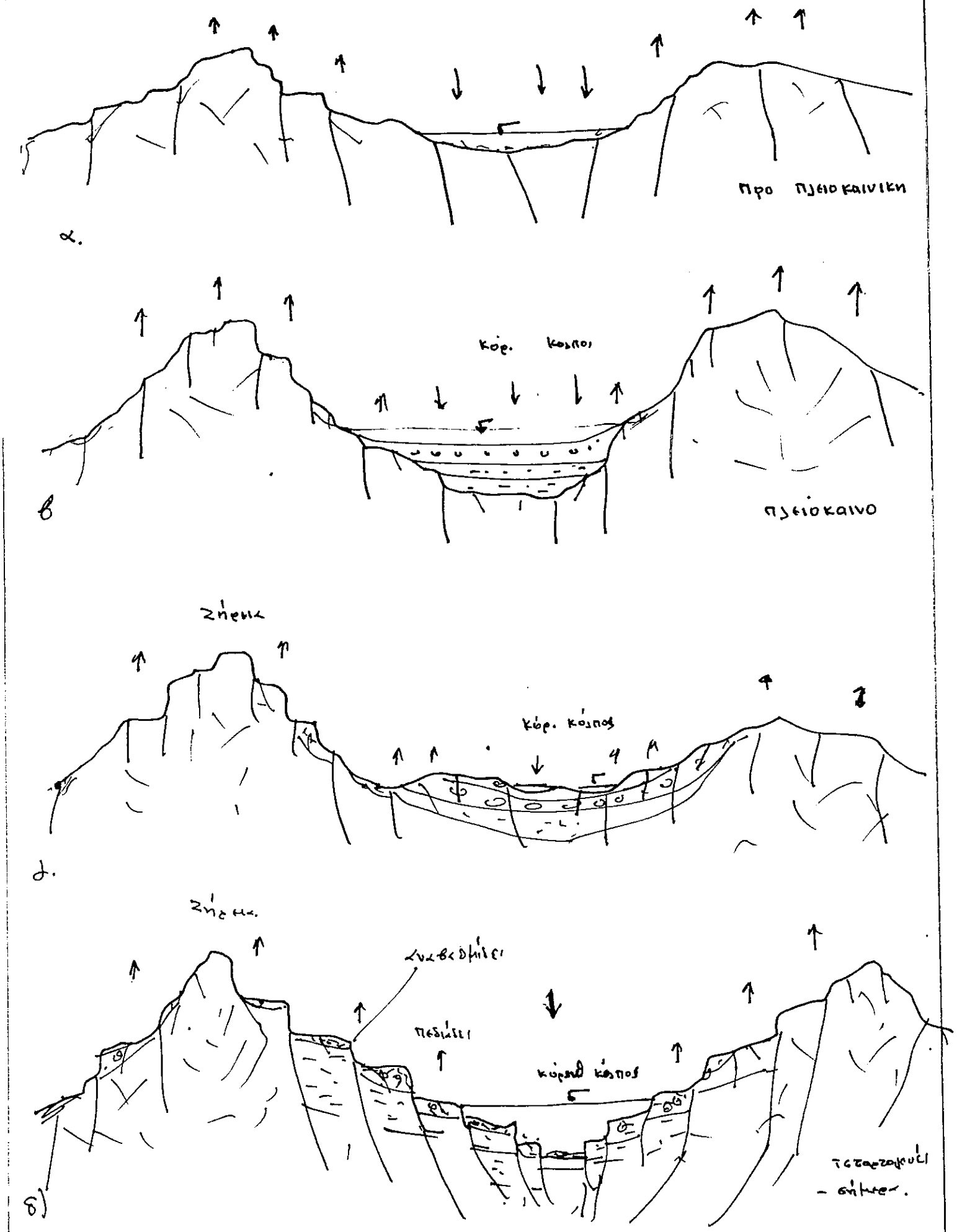

Σχηματισμοί στη λεκάνης του κορινθιακού κόλπου

σχήμα 6

Χάρτης όπου φαίνονται οι μελετώμενες φυσιογραφικές περιοχές

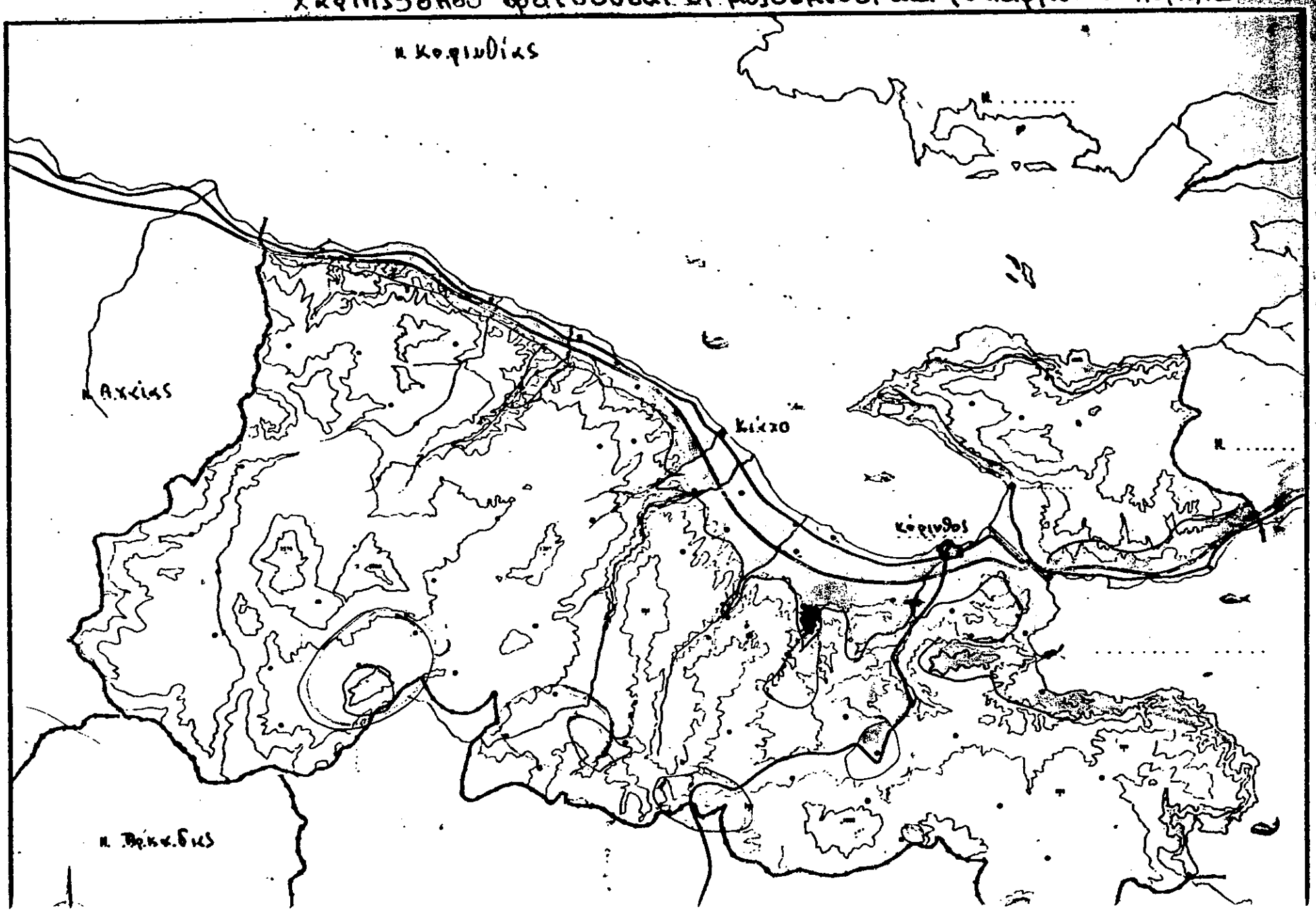

GEORGE C. CONSTANTACOPOULOS Ph.D.
PROFESSOR OF ECONOMICS
~~100 WADSWORTH AVE.~~
~~NEW YORK 33, N. Y.~~
Αγίου Ιωάννου 77,
Αγία Παρασκευή Αττικής

ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Οἰκονομική ἀνάπτυξη – Στίς διεθνεῖς προκλήσεις καί στό ὑπόβαθρο τῆς ἑλληνικῆς κουλτούρας καί τῶν παραδόσεων.

B/2

Πρίν ἀπό μερικά χρόνια (τό 1951), ὅταν ἄρχιζε τό φούντωμα τῆς ὀρφῆς οἰκονομολόγων καί πολιτικῶν γιά οἰκονομική ἀνάπτυξη, μιά σχολική μορφή τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἔστόνιζε:

"Οἰκονομική πρόοδος δέν θά συμβεῖ ἐκτός ἐάν ἡ ἀτμόσφαιρα γιά πρόοδο εἶναι εὐνοϊκή. Ὁ λαός μιᾶς χώρας ἄφειμαι νά ἐπιθυμήσει τήν πρόοδο, καί οἱ κοινωνικοί, οἰκονομικοί, νομικοί καί πολιτικοί θεσμοί τῆς πρέπει νά εἶναι εὐνοϊκοί γι αὐτήν. Οἰκονομική πρόοδος δέν θά γίνει ἐπιδιωκτή σέ κοινωνία ὅπου ὁ κόσμος δέν θά καταλαβαίνουν ὅτι ἡ πρόοδος εἶναι δυνατή" [Παρεπιπτόντως, ἄς τό προσέξουμε αὐτό ἐδῶ στήν πατρίδα μας, ὅπου πολύ συχνά ἀκούεται τό: Δέν γίνεται

τίποτα! Δέν βαρυέται!]." Η πρόοδος συμβαίνει μόνον όπου ο λαός πολεύει πώς ο άνθρωπος μπορεί με ενσυνείδητη προσπάθεια νά κυριαρχήσει της φύσεως." [Καί εδώ προσθέτω: όχι απλώς της φύσεως, όπως κοινώς την εννοούμε, αλλά καί της δικής μας "ανθρώπινης φύσεως"]. Καί πρίν προχωρήσω, ας μάς παρενθέσω: Στό φούλωμα αυτό γιά οικονομική ανάπτυξη, καί επομένως γιά τεχνολογική πρόοδο, ξεχάστηκε κάτι σοβαρότατο, του οποίου μοιραίως κρούσθηκε ο κώδων του κινδύνου στις ημέρες μας, η καταστροφή δηλαδή της φύσεως που μάς περιβάλλει όλους. Καί ιδού μιά άλλη τροφή οικονομολόγων καί πολιτικών, με πολυλογία καί πολυγραφία, όπως συνήθως, καί όχι τόσον με πράξεις, η τροφή

της "περιβαλλοντολογίας".

Για οἰκονομική ἀνάπτυξη καὶ ἀνύψωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς γιὰ ὅλους, μπορεῖ νὰ ὑπάρξει εἴτε ἔλλειψη δημόσιας εἴτε ἔλλειψη γνώσεως, ἀλλὰ γιατί ὄχι, ἔλλειψη καὶ τῶν δύο! Ἕνας καλὸς καθηγητὴς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως, ὁ W. A. Lewis εἶπε: "Ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ οἰκονομικὴ αὔξηση ἔχει καὶ τὰ κέρδη της καὶ τὶς ζημίες της, ὅλοι, σχεδὸν χωρὶς ἐξαίρεση, εἶμαστε ἀμφίρροποι στὴν στάση μας ἀπέναντί της. Ζητοῦμε τὴν ἐξάλειψη τῆς φτώχειας, τῆς ἀγραμματοσύνης [ἐγὼ θὰ ἔλεγα γενικότερα: τοῦ πνευματικοῦ καὶ ψυχικοῦ ὑποδιεγερμοῦ], τῆς ἀρρωστείας, ἀλλὰ εἴμαστε κολλημένοι ἀπεγνωσμένα στὶς ἰδέες, στὶς συνήθειες καὶ στὶς κοινωνικὲς φυσιογνωμίες ποὺ ἐξαπάρμε, καὶ ὅλα ἀκόμα

αὐτά τά πράγματα εἶναι ἡ κυρία αἰτία τῆς φθώχειας πού ἀναδημιουργεῖται.

Τά ἐμπόδια αὐτά ἔχουν συσσωρευτική ἐνέργεια. Ἄς προσέξουμε τά λόγια ἑνός μεγάλου οἰκονομολόγου, τοῦ Alfred Marshall: "Τά ἔμμεσα [λέει] ἀποτελέσματα συνηθεστέρων σπάνιν παρεμπόδιον μισθόδων παραγωγῆς καί τοῦ χαρακτῆρος ἐκείνων πού παράγουν, παρεμπόδιον ἀπό τοῦ νά ἀναπτύξουν ἑαυτούς ἐλεύθερα, αὐτά τά ἀποτελέσματα δέν εἶναι πρόσκαιρα, ἀλλά γενικά, εἶναι συσσωρευτικά, καί ἐπομένως ἐξασκοῦν μιά βαθιά καί κυριαρχική ἐπιρροή ἐπί τῆς ἱστορίας τῶν κόσμων. Ἐάν μιά συνήθεια ἀναχαιτίζει τήν πρόοδο μιᾶς γενεᾶς, τότε ἡ ἐπόμενη γενεά ἀρχίζει ἀπό ἕνα καλύτερο ἐπίπεδο ἀπό ὅ,τι ἀκριβῶς ἀπό ἐκείνη – καί κάθε κατοικημένη

πού ἔφτιαξαν συσσωρεύτηκαν καὶ προσλίφθηκαν στὴν καθυστέρηση τὴν προηγούμενη, καὶ οὕτω καθεξῆς ἀπὸ γενεὰς εἰς γενεάν."

Ἂς προσέξουμε τὴν δική μας χώρα: Σὲ ὅτι ἀφορᾶ τὸ κοινωνικὸ αὐτὸ κλίμα στὴν πατρίδα μας, ἂς εἴμαστε πρωτοποροὶ νὰ τὸ κόψουμε οἱ ἴδιοι, χωρὶς νὰ περιμένουμε νὰ μᾶς τὸ κόψουν ξένοι. "Γνώσατε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς."

Λέει ὁ ἱστορικὸς William Miller γιὰ μᾶς: "Κατ' ἀρχὴν ὁ ἑλληνας κατέχει μεγάλη δόση ἐκείνου τοῦ πράγματος ποὺ ὁ λαὸς ὀνομάζει 'ἀγωνιστόν'."

Λοιπόν, αὐτὸ ὁ ἀγωνιστὸς πνεῦμα ἀνεξαρτησίας μπορεῖ καὶ νὰ βοηθήσει καὶ νὰ ἐμποδίσει τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀνάπτυξη. Μπορεῖ νὰ βοηθήσει,

διότι παρέχει την αναγκαία προστασία και εξασφάλεια εργασίας και ικανοποιήσεως τό μπορούν νά δοσηγήσουν σε ώφελιμη εργασία.

Πολλές φορές όμως μιά βραδεία αλλά περισσότερο σταθερή και νόμιμη εργασία δέν πραγματοποιείται, γιατί ο μέσος εργαζόμενος είναι ανυπόμονος και θέλει γρήγορα αποτελέσματα.

Ο άλλοτριός μπορεί ακόμα νά εμποδίσει την οικονομική ανάπτυξη, όταν κάνει τόν μέσον εργάτη, όπως λέει και αυτός ο Miller, νά μήν αντέχεται την ζωγκαία εκείνον τό κράτους του και νά είναι κάθως ανάρχης όταν συνεργάζεται μέ άλλους. Τό αναπαίλιστο γιά κοινή πρόοδο "team-work", η συνεργασία, δέν μπορεί νά ευδοκιμήσει κάτω από τό τό κλίμα.

Ἂς ἀρχίσουμε ἀπό τοὺς ἐνδόξους προγόνους: Λέει ὁ ἱστορικός τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, C. E. Robinson: "Ὄντας κοινωνοί μιᾶς κοινῆς θρησκείας, κοινῆς γλώσσας, κοινῶν πολιτικῶν συνηθειῶν καί, μέ κάποιες παραλλαγές, κοινῆς δημιουργίας τῆς ζωῆς, τά μέλη τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου δέν βρέθηκαν ποτέ πιό πολύ στήν ἕνωση. Ἡ ἀγάπη τους στήν ἀνεξαρτησία ἦταν βαρύτερη ἀπό ὅλα τά πλεονεκτήματα ἑνώσεως" καί συνεργασίας. Ἐάν ποτέ κανείς λαός διέπραξε φυλετική αὐτοκτονία, αὐτός ὁ λαός ἦταν οἱ Ἕλληνες, ἐπί τέλους.

Σχεδόν ἀμπιτό (σχεδόν, διότι ἡ Ἑλλάδα ποτέ δέν πεθαίνει!), ἀλλά οἱ ξένοι τούς ἀντιστάθμισαν μέ τά δικαιότερα κέρδη γιά ὅτι τήν ἀνθρωπότητα: τήν δημιουργία

ἐπιστήμης, φιλοσοφίας, φιλοκαλίας στὴν τέχνη, καὶ τὴν ἐμπειρία τῆς σκέψεως.

Σήμερα, ὅσον ἀφορᾶ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν ἐθνῶν, ὁ ἀλληλισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυτος ἀνεξαρτησία, ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἰσχυρὴς δόσης (γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὴν ἔκφραση τοῦ Miller), δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσει τὸ ἀπαραίτητο κλίμα συνεργασίας ἢ ἐνὸς ὑγιοῦς οἰκονομικοῦ συναγωνισμοῦ. (ὁ ὑγιὴς ἀνταγωνισμός, δεμένος μὲ "ἀντιπαράσταση" δὲν ἀναιρεῖ τὴν "ἀλληλοσυμπλήρωση"!)

Ἂς σημειώσουμε, ὅτι ἐδῶ τὸ φυσικὸ κλίμα παίζει ἐπίσης τὸν ρόλο του. Προσωρινά, μὲ ἀριθμητὸ τὸ φυσικὸ περιβάλλον καὶ τὶς ὠρισμένες ὑλικὲς ἀνάγκες τους, οἱ ἕλληνες τῆς ὑπαίθρου ἀποσπάσαν ἕνα "ψυχικὸ εἰσόδημα" ἀπὸ τὴν ἀσύγκριτη ὀμορφιὰ τῆς

υπαίθρο και από τις διαθρές και ώρες, καλά πολλά, συνήθειες των χωρών τους. Οικονομική συνεργασία για να υπερνικηθεί η φλόγκα τη υλικό εισοδήματος μπορούσε να μην είναι εύκολη, μέχρις ότι η πίεση τη υπερδυναμή και το κίνημα της μειονότητας τώρα ανάγκασαν να αντιδράσουν ~~αντιδρούσαν~~ αγάρομα.

Υπερνικήθηκε, άραγε, και εδώ ο αλαμπορός η συνλήγεσε ώστε να βγάλεις εδώ και επί χρόνια πρακτικά άμορφα σύνορα, αλλ' όχι άμορφο χωρό, άμορφο στην καθημερινή σημασία τη λέξη και πνευματικό πολιτισμό, άμορφο όσον δίδαξαν και ίσο δα μπορούσε να κάμει η συνεργασία μιας μικρόν πρόμικρον ομάδας και όχι αντιπαράθεσης για μικρά πράγματα τα οποία είναι μακριά από τα συμφέροντα τη χωριού;!

Κληρονομημένο από τον ~~κλασικό~~ τρόπο ζωής της ένδοξης κλασικής εποχής είναι και κάτι άλλο, όχι παραλιγές πολλοί. Ο έλληνας της κλασικής εποχής διαφοροποιούε τα είδη εργασίας σε ενδιάμεσα και βάναυσα – και σήμερα ακόμα πολλοί έλληνες θεωρούν την χειρωνακτική εργασία, ως βάναυση, όπως οι αρχαίοι. Είναι ~~άρα~~ άραγε πρέπον και ωφέλιμον να αρνηθεί το του Ησιόδου «εργον δ' ουδέν όνειδος» – και το του Περικλέους «το πένεσθαι μη διαφεύγειν έργω αίσχιον»; Οι γονείς δάφνης περισσότερον να έχουν αυτά υπόψη, παρ' ότι μερικές φορές ενδέχεται να συνηθούν νέους αέργους και μαυρόν χρόνον μείνες όλο ~~ξύρεσθαι~~ ο καλάθιο καλά την περίοδο του δόξας

ἐργασίας – τό λεγόμενο "desk-work" (γραφεῖν ἐργασία), ἀδιάφορο ἄν εἶναι παραστατική ἐργασία!

Ἐπιπλέον τῆς μαυρίνης κλασσικῆς ἀρχαιότητος δέν πρέπει νά λησμονηθοῦν τά ἐγγύληρα καί ὑστεροβύζαντινά ρεαλιστικά ἀνάγλυφα καλλίστα τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς καί τῆς Τουρκοκρατίας. Καί ὅλα λέμε ὀνάγλυφα καλλίστα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους δέν ἐννοοῦμε βέβαια τίς ὑψηλότερες ἐπιφάνειες τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἐμποδισμένες ἀπό τά σωλήνια χαλκινά ἐπάνινα.

Ἕνας ἀμερικανός ἱστορικός, πού ἐπισκέφτηκε τελευταία τήν Ἑλλάδα, γράφει: "Ἡ ἰδέα ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀγαποῦν νά εἶναι δημόσιοι ὑπουργοί μᾶλλον παρά δημόσιοι

τύραννοι δεν ἐρρίψατε πυρὰ πολὺ στὴν σύγχρονη Ἑλλάδα. Βυζαντινὲς καὶ τουρκικὲς παραδόσεις, μεταχειρισθεῖσες σύμφωνα μὲ βαναυσικὰ καὶ γερμανικὰ πρότυπα, διαμόρφωσαν τὴ δημόσια ὑπηρεσία – καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπιπολαιωμένοι ἄνθρωποι νέωσαν τοὺς ἑαυτούς των σὰν ψηλὸ λέρα ἀπὸ τοὺς ἀγροότυλας συνανθρώπους τους, ἔχει ἐνισχύσει καὶ διαιωνίσει τὴν παλιὰ διχοτομία μεταξὺ ἀξιωματούχου καὶ ὑπηκόου."
(McNeill, Greece - American Aid in action. p. 182)

Καμμιὰ φορὰ ἡ δυσλυχία (καὶ τὶ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ὑπερσοβαρὴ δυσλυχία ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ δουλεία;) μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ μιὰ μεταμφιεσμένη εὐλογία Θεοῦ. Ὁ τουρκικὸς ζυγὸς ἦταν ἕνα χράνταμα – ἕνα shock –

της εθνικής ψυχής, και ωδήγησε, μέχρις ενός βαθμού, στην πολυπόθητη συνεργασία μεταξύ των Ελλήνων. "Κάτω από την τουρκική κατοχή όλα τα ελληνικά χωριά είχαν μιά ολοκληρωμένη κοινοτική οργάνωση... και κάτω από τις τότε κοινοτικές ρυθμίσεις δημόσια υπέφερε η Ελλάδα", έγραφαν βρεταν οί ερευνητές κατά την περίοδο το πρόβλημα για την Ελλάδα. Δεν ενοούσαν, και δεν ενοούμε, κάτι σαν νομικές ρυθμίσεις δήμων και κοινοτήτων, τα οποία, πολλές φορές σήμερα, μόνον εφαρμή γιά πρόσωπο, αντικρύσωπο, γραμματείς και τα τοιαύτα. Ενοούμε τα καλά και πραγματικά έργα συνεργασίας.

Θα δημιουργούν δύο τέτοια έργα, τα οποία ένας εξ ημών, δυστυχώς, δεν επόμενη,

δά ἔργα. Θυμάμαι ἀκόμα τί λέγαμε, στα παιδικά μου χρόνια, "ξέγασα", καθώς καί τήν συμφωνία τό χωριό γιά ὑποχρεωτική αὐτό ὅρους κοινοτική ἐργασία. Τό ἐόρτιο τῆς ξέγασης ἦταν ἡ καλλιέργεια ἤ ὁ σκαλισμός τῶν χωραφιῶν πού ἀνήκαν σε ἀνίκανους, ἀρρώστια, χήρες ἤ ὀρφανά, αὐτό τό χωριό, ἄν ἡ ἐπιδημία ἀλληλεγγύης. Αὐτά τά παραδείγματα δείχνουν πώς μπορεῖ νά δημιουργεῖται μύθος τό: "δέν βαρυέσαι! δέν γίνεται τίποτα!"

Θέματα καί μή, τραυλάγματα (shock) αὐτό νέες προκλήσεις καί κινδύνος ἔρχονται. Μέ μιά περισσότερη καί ἐμπειρία (μέ τήν ΕΟΚ ἤ διμερεῖς συμφωνίες κλπ.) διαφθορά καί κοινωνία σήμερα, μέ τήν

ἐπέκταση τῆς βιομηχανοποίησης καὶ τῆς τεχνολογίας, ἡ ὑπαιθρός μὲ συναγωνισμό ἐνισχύεται καὶ ἡ κοινωνική μας δομή μπορεῖ τά πράγματα σ' αὐτά τά πράγματα κερδίζει νά ἀλλάξει. Ἡ FAO, (Food and Agriculture Organization - Τροφῆς καὶ Γεωργίας Ὀργάνωση τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν) στήν μελέτη της γιά τήν Ἑλλάδα, ἔγραφε πρό πολλῶν ἐτῶν: "Πολλοί ἄνθρωποι θά μπορέσουν νά σπουδάσουν καὶ ἐμπαιδευθοῦν σκληρά καὶ νά ἀναλάβουν κινδύνους μέ τό νά (ρίσκαρουν) διακινδυνεύσουν τίς οἰκονομίες τους ἤ νά ἀλλάξουν καριέρα... Πολυπλοκότητες δυσχέρειες καὶ δυσκολίες πρέπει νά ἀντιμετωπισθοῦν, πολλά πράγματα πρέπει νά λυθοῦν. Μέ ἐθνική ἡγεσία (leadership) μαυρᾶς προοπτικῆς, μέ ἰσχυρή διοίκηση

βοήθεια καὶ μὲ μιὰ μακρὰ περίοδο ἀνάπτυξης ὅλοι οἱ σκοποὶ μποροῦν νὰ ἐπιτευχθοῦν." (FAO-Mission for Greece-1947, p. 23)

Ὅμως εἶναι τόσο γενικά, καὶ κάνουν ἀμηχανία. Ὑπάρχει γενικὴ παραπλάνηση!

Ἀλλὰ τὸ σκεπτικὸ συμπεριφέρο, κατὰ τὴν γνώμη μου, μὲ ἐνὸν τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, τὸ πρόβλημα δεύτερης πρότασα τῆς ἐσωτερικῆς μας ἀγορᾶς, μὲ τὴν ἀνάπτυξη στὴν ἀνάγκη δημιουργίας ἰσχυροῦ ἐσωτερικοῦ μετώπου, στὴν ἀνάγκη ὁμαλῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων καὶ τὴν ἀνάγκη αἰσιοδοξίας γιὰ τὸ μέλλον δείχνει τὴ ἀνάγκη καὶ ἐπιπλάσσουν ἐσωτερικῶν δυναμικῶν. Ἡ σκέψη συμπεριφέρει ἀνάπτυξη δὲ ἔγινε, δὲ ἦταν τὴ ἔξυπνη συμπεριφορὰ μας

τό ἐπιλεγόμενό μας μέλλοντο ~~μα~~ ὥστε νά
ἀναφέρουμε τήν ἐξωτερική μετάδοση
τῆς τεχνογνωσίας καί τῶν ἐπιδιωκόμενων μας
σέ ἄλλα πράγματα ὄχι τόσον ἐπιτυχόντα ~~πράγματα~~
ὅσον τό ἀδυνάτισμα τοῦ ἐπιλεγομένου μας
μελλόντος. Ἐδῶ εἶναι τό χρεωφόρισμα
μιά λογική καί "πατριωτική" ἐπιχει-
ρηματικότητα, διότι, ὅπως εἶπε ὁ μεγάλος
οἰκονομολόγος Alfred Marshall « τό περισ-
σότερο καθοριστικό κίνημα τό ἔχουν φέρει
σέ φῶς οἱ ἔρευνες σέ ἀναπτυσσόμενες χώρες
εἶναι ὅτι ἡ διαδικασία ἐπενδύσεως μετατί-
θεται ὄχι ἀπό ἐλλειψη εὐκαιρίας μιά κέρ-
δους οὔτε ἀπό καμμιά ἐλλειψη ἀποταμι-
εύσεων, ἀλλά μάλλον ἀπό τήν ἐλλειψη
ἰσχυρῆς (vigorous) ἐπιχειρηματικότητας,

νά εἶναι συγκεκριμένη σέ ἀναφήτηση καί ἀνάπτυξη τοπικῶν δυναμεῶν."

Καί τό πρόβλημα πού εἶχε ἐμφαλιά σημειώσει ὁ Καθηγητής ~~κ~~ Ξενοφῶν Ζολώτας στήν μελέτη του "Οἰκονομική Ἀνάπτυξη καί Τεχνική Ἐκπαίδευση", ἔνιωθε σήμερον καί ἐδῶ. Ὁ Ζολώτας ἔγραφε: "Τά νέα παιδιά συσσωρεύονται σέ ἀπαράδεκτα γυμνάσια πού εὑρίσκονται σέ πληθυσμιακά ἐξαρτημένες ἀγροτικές περιοχές, καί τά ἐγκαταλείπει μέ μιά ἀνεπαρκεστάτη στάση καί μιά ἐπιθυμία νά σπεύσουν στίς πόλεις, ὅπου ἐπικρατοῦν παρασιτική ἀπασχόληση ἤ ἀποδημία σέ ἀλλοδαπό." Παραγεμή, λοιπόν, καί ἀποφόρηση τῆς ἐνεργείας ἐνός ἐκ τῶν τοπικῶν δυνατοτήτων.

Ζητεῖται, λοιπόν, ἑλληνικά προϊόντα στήν ἐσωτερική μας ἀγορά, ἀλλά καί ἐξαγωγή

τῆς λοιπῆς δυναμότητας - καὶ παράγει καλά ἐξαγωγικά προϊόντα! Ἐδῶ χρειάζεται τό εἶδος τοῦ "πολεμικοῦ" πού ἔχω ὀνομάσει "ἐσωτερικό πολεμικό".

Ὁ καθηγητής μου στό Πανεπιστήμιο τῆς Columbia τῆς Νέας Γόρκης ἀείμνηστος Nurkse ἔγραφε: "Καθώς οἱ παραγωγικότητα αὐξάνεται καὶ ἡ ἐσωτερική ἀγορά εὐρύνεται, ἐνῷ ἡ σύνδεση εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν κατ' ἀνάγκη ἀλλάζει, ὁ ὄγκος τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου εἶναι πολύ πιθανό νά αὐξηθεῖ πολύ νά πέσει. Ἀλλά καὶ ἂν παραμένει ὁ ἴδιος, δέν ὑπάρχει κατ' ἀνάγκη ζημιά στήν ἰσορροπημένη (balanced) αὔξηση προϊόντος τοῦ ἐσωτερικοῦ μεγέθους... Ἀναφέρομαι ~~θέμα~~ θά ὑπάρξει πλύση στήν ἀναλογία

τοῦ ξένου ἐμπορίου πρὸς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα. Ἀλλὰ ἐρωτᾶται: δὲν δὰ μποροῦσε αὐτὴ ἡ ἀνεργία σὲ ἀνεκμετάλλευτες χώρες [σὰν τὴν Ἑλλάδα] νὰ εἶχε ὑπαρξῆ μὴ προκαλοῦντας ὑφιστὴ ἀπορρὸς λόγῳ φθορᾶς τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς; Τὸ πολυπόθητο εἰσόδημα εἶναι ἕνα περισσότερο βασικὸ κριτήριο τῆς πολιτικῆς εὐημερίας παρὰ ὁ ὄγκος τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου."

Ἂς μὴ ξεχνοῦμε, ὅτι τὸ διεθνὲς ἐμπόριο δάνεισε νὰ ὑπόκειται στὴν ἀνελεύθερη πολιτικὴ μιᾶς χώρας καὶ ὄχι τὸ ἀντίθετο. Αὐτὸ τονίζεται καὶ ἀπὸ τὸν πιὸ φανερὸ θεραπευτὴ οἰκονομολόγο, ὅπως ὁ Hayek.

Τέλος, φαίνεται νὰ εἶναι εὐκρινὲς ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἐπιφανὴς σουηδὸς οἰκονομολόγος

Myrdal εἶπε: "Μόνον ἂν μιὰ προοπτικὴ τὸ μέλλον μποροῦμε νὰ διαμορφώνουμε τὴν δυνατότητα ὥστε μιά, τώρα, καλὰ ὀργανωμένη, ἐσωτερικά, χώρα νὰ μπορεῖ ἐπίσης νὰ βρῆ τὸν δρόμο γιὰ μιὰ ὁλοκληρωμένη διεθνῆ συνεργασία"

Καὶ, κλείνοντας, ἐπιτρέψτε μου νὰ ἐπαναλάβω λίγο τὸ ὑπόλοιπο κείμενο: Ἐδῶ εἶναι, ἀναντίρρητα, τὸ πρόβλημα καὶ ὄχι πιὰ νὰ ἀνταγωνιστοῦμε μὲ νευρικότητα τὶς ὑπαρκτὲς ἢ ~~[illegible]~~ πιθανὲς ἀπειλὲς αὐτοῦ (Μακεδονικό, ἐπαναλαμβάνοντας τοῦ κ. Ἐπιλατιωρού κρ.), ὅπου θὰ ἤθελαν νὰ μεταλλάσσουν τὴν προσοχή μας ὅτι κλονοῦν τὴν Παιδείαν μας; Ἰδοὺ τὸ πρόβλημα: Καλύτερα ὀργανωμένοι τὸ ἐσωτερικό μας

μέλωνο – Ἐμπραγματικός.

Ἂν αὐτό ἐπιτυγχανόταν, θά ἔπρεπε νά εἴπω: Κάθε ὁ φόβος γιά ὅλη ὀνομάζουμε ἐξωκοσμική ἀνωμαλή. Καί κάθε κεφαλοπόδι νά εἴπω – καί ἂν μή παρεξηγηθῶ – κυρεάβοτλας μιά τεραστία πεοῦνα ἀνωμαλή ὀντότητα: Φανταστῆτε, πρός στιγμή, μιά ἰσχυροποίησή μας στό ἐσωκοσμικό μας μέλλον (οἰκονομικό, πνευματικό, ψυχικό κλπ.) πάνω στά ἐξεβίαζε τόν σεβασμό πάντων, τόσο πολύ ὁ φόβος αὐτό τό ἀνάξιο προσοχῆς φαινόμενα ἐκείνων πού θέλουν νά παραχαράξουν τήν ἱστορία; Ἁπλῶς θά τούς παραπέμπαμε στήν ἄλυκο μνήμη καί κρίση τῶν πράγματι καλῶν ἱστορικῶν ὅπου τό

κόσμου.

Μὲ ἕνα τέλειο ἀρραγὲς καὶ ἀπαρχέτυπο ἐθνικὸ μύθευμα, ὅλοι τόλμη, φῶς καὶ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δέβγαιναν στὴν πράξη καὶ ὄχι μόνον σὰ λόγια, πέρασαν ἀπὸ κάθε ἄμυνα καὶ πέρασαν ἀπὸ τὶς ἐθνικές μας ἀξιώσεις, δάβλεπαν λέγω καὶ τὴν δικαιοσυνικὴν πίστη μας, ὅτι:

Ἡ Ἑλλάδα τοῦ δὲν πεθαίνει!

Γεώργιος Κ. Κωνσταντακόπουλος, Ph.D.
Διδάκτωρ Οἰκονομικῶν τοῦ Πανεπιστημίου Columbia τῆς Νέας Υόρκης -
Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Κρατικοῦ Πανεπιστημίου Rutgers, New Jersey, U.S.A.

Διάλεξη στὴν Κόρινθο (ἢ Λουτράκι)
11 Ἀπριλίου 1992

ΣΠΥΡ-Α-ΤΣΕΡΟΝΑΚΗΣ

Β/10α

Ο Μ Ι Λ Ι Α

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Αναρωτήθηκα πώς θα μπω έτσι απλά στο θέμα που θέλω ν΄αναπτύξω σήμερα. Αναρωτήθηκα πώς θα μπορέσω να σας φέρω στη θέση του γιατρού μέσα σ΄αυτή την διάσταση που ζει καθημερινά και τον προβληματίζει.

Στη διάσταση μεταξύ Ανθρωπισμού και Τεχνολογίας.

Πρέπει να γνωρίζετε ότι τα ατυχήματα αποτελούν στη πατρίδα μας και όχι μόνο, την κατά σειρά τρίτη αιτία θανάτου μετά τα νοσήματα του κυκλοφορικού συστήματος και του καρκίνου.

Αν δούμε στατιστικώς την ενότητα ηλικία - θάνατος διαπιστώνουμε πώς τα ατυχήματα αποτελούν στην παιδική, εφηβική και μεταεφηβική ηλικία την δεύτερη κατά σειρά αιτία θανάτου.

Και εδώ δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μετά από πολύμηνες θεραπείες και πολύπονες δοκιμασίες τα θύματα των ατυχημάτων παραμένουν τις περισσότερες φορές με ένα ποσοστό αναπηρίας που οδηγεί τόσο στην ειδική όσο και στη γενική ανικανότητα προς εργασία. Η επιβάρυνση του κοινωνικού συνόλου δηλαδή όλων εμάς, από αυτή την ανικανότητα προσφοράς εργασίας υπήρχε πάντα σαν ηθική υποχρέωση ακόμα και σε πρωτόγονες κοινωνικές δομές. Μόνο η επιβάρυνση αυτή έχει αυξηθεί δυσανάλογα έτσι που να φτάνει το 300% και πάνω τα τελευταία δέκα χρόνια σε σύγκριση με το παρελθόν και την ολότητα του πληθυσμού.

Γι΄αυτό το λόγο εμείς τα πιθανά αυριανά θύματα ατυχήματος και οι γιατροί μας πρέπει να αλλάξουμε τρόπο σκέψεως και πράξεως έτσι ώστε η επαναπαυμένη και καθ΄όλα εκτιμητέα "ΙΑΤΡΙΚΗ ΗΘΙΚΗ" να μην δημιουργεί στην υπερβολή της συνεπείας της. Ιατρική νοσηροτητα"

"~~Ιατρική Νοσηρότητα~~"

Καίρια ερωτήματα του γιατρού είναι:

-Τι μπορώ να κάνω;

-Τι πρέπει να κάνω;

-Τι μου επιτρέπεται να κάνω;

Αυτά τα ερωτήματα δείχνουν την σχέση μεταξύ της τεχνολογικής και ηθικής αναγκαιότητας,της τεχνικής και ηθικής υποχρέωσης.

Το πρόβλημα θα το δούμε, θα το αναλύσουμε σε 4 ενότητες:

α)Πως μπορούσε και έπρεπε να εξελιχθεί η τεχνική

β)Που βρίσκονται σήμερα οι δυνατότητες και τα όρια της μοντέρνας τεχνολογίας

γ)Πώς εφαρμόζονται στη σημερινή μας κοινωνία οι γενικές αρχές της ηθικής.

δ)Ποιές είναι οι συνέπειες της ιατρικής υπόστασης και του "ιατρεύειν" από την σήμερα εφαρμοζόμενη ηθική;

Οι ανθρωπολόγοι μας διδάσκουν πως ο άνθρωπος έρχεται στο κόσμο αβοήθητος, χωρίς προστασία, γυμνός, χωρίς έστω δασύτριχο δέρμα, σε περιβάλλον ξένο και πολλές φορές επικίνδυνο, έρχεται απροστάτευτος τόσο από ένστικτα όπως έχουν τα ζώα όσο και από ειδικά φυσικά όργανα. Ο άνθρωπος επικράτησε σ΄αυτό το κόσμο μόνο με το μυαλό του και την ικανότητα του τελευταίου να εξελίσσεται.

Γι΄αυτό ο άνθρωπος συνοδεύεται από τα πρώτα στάδια της ύπαρξης του πάνω σ΄αυτό τον πλανήτη από τις λογικές αλλαγές που επέφερε αυτός στο περιβάλλον του χρησιμοποιώντας το για τις ανάγκες του. Η εκμετάλλευση, χρήση και αλλαγή της μορφής του φυσικού πλούτου που βρήκε ο άνθρωπος πάνω στη γη, τον οδήγησεεστην Τέχνη στην Τεχνολογία.

Μ΄αυτήν δεν μπόρεσε να κυριαρχήσει μόνο πάνω της αλλά και έξω από αυτήν στο διάστημα.

Ο Σίγμουντ Φρόυντ τον ονομάζει αυτόν τον άνθρωπο "αντικαταστάτη Θεού"

Στις χιλιάδες χρόνια που πέρασαν η εξέλιξη της τεχνολογίας ξεπέρασε τις ικανότητες κάθε φυσικού οργάνου σε όλα τα ζώα του γήινου βασιλείου τόσο σε απόδοση και αντοχή, οσοκαί σε πολλαπλάσια δυναμικότητα.

Και ενώ αυτή η δυναμικότητα χρειαστηκε τον 19ο και 20ο αιώνα χρόνια για να διπλασιαστεί, σήμερα ο διπλασιασμός της επίκαιρης γνώσης χρειάζεται 5 ή 6 χρόνια το πολύ.

Τα πρόβλήματα μας με την πρόοδο της γνώσης και της επιστήμης δεν είναι ποσοτικά, όσο δυστυχώς ποιοτικά, θα σας δώσω δύο παραδείγματα:

α)Με την αύξηση του ανθρώπινου γένους πάνω στο πλανήτη μας από 4 σε 6 δισ. από τό 1975 έως το 2.000 θα αυξηθεί αναγκαστικά και η βιομηχανοποίηση με αποτέλεσμα να τίθεται σε άμεσο κίνδυνο το οικολογικό σύστημα, η οικολογική ισορροπία εάν αυτή υπάρχει ακόμη.

Ενώ περισσότερο χρονικά φτάνουμε στα όρια της ανάπτυξης και της ποιότητας της ζωής ταυτόχρονα απειλούμεθα από άμεσο κίνδυνο.

β)Η εχθρική αντιπαράθεση θα καταστρέψει τη γη μέχρι του να γίνει ακατοίκητη. Ακατοίκητη όπως περιγράφουν και προβλέπουν οι πυρηνικοί φυσικοί αφού θα έχει γένει μια απέραντη έρημος πάγων.

Η ευφυία και η Τεχνική δίνουν την δυνατότητα στον βιολογικά αδύναμο άνθρωπο και να επικρατήσει και να κυριαρχήσει πάνω στη γη.

Έχουμε από διάφορες κατευθύνσεις φτάσει στα όρια της Τεχνικής και άμεσα ή διαχρονικά θα καταστραφούμε από αυτή, εάν δεν αναπτύξουμε το ίδιο και μάλιστα σε όλα τα επίπεδα και την Ηθικήν, εάν παράλληλα με το

μυαλό δεν αναπτύξουμε και την καρδιά, εάν δεν επιφέρουμε την σημβίωση ανθρώπου και Τεχνολογίας.

Πολλές φυσικές επιστήμες έχουν εμβριθύσει στα μυστικά της κυτταροβιολογίας.

Παραδειγματικά σας αναφέρω εδώ τον καρκίνο και άλλες κακοήθεις ασθένειες που μέχρι πρότινως η παθογένεια τους ήταν γεμάτη υποθέσεις χωρίς συγκεκριμένη επιστημονική ερμηνεία

Τώρα, σήμερα όμως οι μικρές πέτρες του επιστημονικού μωσαϊκού αρχίζουν να μας δίνουν με ασφάλεια την εικόνα αυτής της ανθρώπινης μάστιγας που δημιουργείται κυρίως από μια σειρά γενετικών εξαλλαγών και την βιολογική ανισορροπία του κυττάρου.

Στενά δεμένη με την Μοριακή βιολογία είναι και η Γενετική Η τελευταία χρησιμοποιείται σήμερα ευρέως για την παραγωγή δυσεύρετων και σπανίων πρωτεϊνών όπως π.χ. της Ιντερφερόνης και της Ινσουλίνης. Ακόμα άρχισαν να γίνονται οι πρώτες επεμβάσεις αλλαγής στον χαρακτήρα του γονιδίου, γεγονός που μας φέρνει αναμφισβήτητα στα όρια της τεχνικής και της ηθικής.

Στο άμεσο μέλλον δεν θα έχουμε στη διάθεση μας το μεγάλο διαγνωστικό εκείνο ηλεκτρονικό εγκέφαλο που θα μας λύνει το πρόβλημα ή την απορία μας, τι ασθένεια έχει ο άρρωστος μας πατώντας κάποια κουμπιά.

Αυτό δεν θα είναι δυνατόν, παρά την γρήγορη εξέλιξη της τεχνικής των ηλεκτρονικών εγκεφάλων γιατί οι τελευταίοι δεν μπορούν "να σκεφτούν" και να συνδυάσουν 20.000 συμπτώματα 40.000 ασθενειών.

Εκτός από αυτό δεν μπορεί ο ηλεκτρονικός εγκέφαλος να αντικαταστήσει την ιδιότητα του ανθρώπινου εγκεφάλου να επιλέγει και να "αφοσιώνεται" με ευελιξία και "διορατικότητα" σε ένα πρόβλημα.

Όμως στον γενικό προβληματισμό που παρουσιάζει η αναγκαιό-

τητα μιας τελικής διάγνωσης, οι ηλεκτρονικοί εγκέφαλοι θα μας βοηθήσουν σε επί μέρους θέματα δείχνοντας μας και παραστατικά στις οθόνες τους λύσεις και δρόμους, που επιλεκτικά θα μας οδηγήσουν σε συγκεκριμένα συμπεράσματα, ειδικά σε ότι αφορά την πρόγνωση και θεραπεία.Ετσι οι θεραπευτικές αγωγές θα γίνουν πιο ασφαλείς και με λιγώτερες παρενέργειες.

Στην κορυφή της επίκαιρης προόδου στον τομέα της διάγνωσης βρίσκονται το γνωστό σε όλους υπερηχογράφημα, η αξονική τομογραφία και η μαγνητική τομογραφία.Σκοπός της επιστήμης εδώ είναι να κατορθώσουμε να απεικονήσουμε τοπογραφικά την Βιοχημεία Ζωντανών οργανισμών ώστε να μπορούμε να διακρίνουμε με απόλυτη ακρίβεια και ασφάλεια τους απονεκρουμένους ιστούς απο αυτούς τους υγιείς.

Αναφέροντας τα ακόλουθα παραδείγματα θέλω να επισημάνω τους κινδύνους και τις αρνητικές επιπτώσεις της τεχνολογικής Ιατρικής.

Λέγεται πως η πιο διαδεδομένη ασθένεια είναι η διάγνωση.

Αυτό αποδεικνύεται ως εξής:Κάνοντας δύο εξετάσεις κλινικοεργαστηριακές σε εκατό ασθενεις.Θα βρούμε ότι περισσότεροι απο τους 90% είναι υγιείς.

Κάνοντας 20 εξετάσεις κλινικοεργαστηριακές είναι μόνο οι 35 απο ιοις εκατό υγιείς .Κάνοντας 100 εξετάσεις τότε δεν θα βρούμε κανένα υγιει ανάμεσα τους.

Σήμερα ακόμα το ιστορικό του ασθενούς αποτελεί το στοιχειοδέστερο θεμέλιο της τελικής διάγνωσης.Εάν το σύμπτωμα είναι μόνο μια φωτογραφία της στιγμής το ιστορικό είναι ολόκληρη ταινία επακόλουθων σκηνών με ανεκτίμητη αξία.

Σε πάμπολλες ιατρικέςανακοινώσεις σε συνέδρια είναι

διαπιστωμένο ότι το ιστορικό και η άμεση κλινική εξέταση του ασθενούς οδηγούν στο 80% των περιπτώσεων στην τελική διάγνωση που συμπληρώνεται και επιβεβαιώνεται απο τις εργαστηριακές εξετάσεις.Το ιστορικό δεν έχει μόνο σαν σκοπό ή τουλάχιστον δεν πρέπει να έχει την θεμελίωση της διάγνωσης και την πρόβλεψη της εκβασης της ασθένειας αλλά ουσιοδέστερα δημιουργεί τη σχέση εμπιστοσύνης και ασφάλειας σε αρρηκτα αμοιβαίο επίπεδο μεταξύ ασθενούς και γιατρού.

Οι πρωτοπόροι Αμερικανοί συνάδελφοι υποστηρικτές της διάγνωσης με την βοήθεια των ηλεκτρονικών εγκεφάλων της δεκαετίας του 60 και 70 επεδίωκαν με την τεχνική τους να κερδίσει ο γιατρός περισσότερο χρόνο στην άμεση επαφή του με τον ασθενή ώστε ο διάλογος τους να μην οδηγεί στο κενό μιας τυπικότητας.

Απο την εποχή του Ιπποκράτη και της σχολής της Κω και της Κνίδου υπάρχει μια ένταση διαφωνίας μεταξύ Οντολογίας και Ατομικότητας του προσώπου ή αλλοιώς μεταξύ ασθένειας και ασθενούς.

Βασικά ο κάθε ασθενής είναι κάτι το μοναδικό είναι κάποιος που δεν υπήρξε στο παρελθόν και δεν θα υπάρξει στο μέλλον.Βέβαια το πλήθος των ασθενών μας αναγκάζει να πειθαρχούμε τη σκέψη και τη φαντασία μας και πολλές φορές το ενδιαφέρον μας να εμβριθύσουμε στο πρόβλημα τους.Ομως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο άρρωστος άνθρωπος στην άμεση επαφή μαζί του κρέμεται κυριολεκτικά από τα λόγια μας.Κοντά στο κρεβάτι του γίνονται διάλογοι μεταξύ των γιατρών δυσνόητοι όπου χρησιμοποιούνται λέξεις τεχνικές και ιατρικές καταλαβίστικες βγαίνουν συμπεράσματα που εύκολα παρεξηγούνται και οδηγούν μέσα στο πανικό του πόνου και της αγωνίας σε λανθασμένες σκέ-

ψεις με πολλές αδικες και τραγικές συνέπειες για την ψυχοσύνθεση του αρρώστου.

Εύλογο λοιπόν το να ανήκουν οι τελευταίες λέξεις στον άρρωστο και πρέπει να είναι κατανοητές σε απλή γλώσσα χωρίς επιτηδευμένη αλαζονεία.

Μιλάμε τώρα πλέον για την ιατρική ηθική και τη δεοντολογία της.

Οταν διαβάζουμε ιστορία της φιλισοφίας και της θεολογίας αντιλαμβανόμαστε πολύ γρήγορα ότι πρόκειται για δύο διαφορετικές θεωρίες της ηθικής.Μπορούμε μάλιστα να πούμε εκ διαμέτρου αντίθετες.Εάν η Ιατρική έχει τη δικής της ηθική ή όχι αυτό αμφισβητείται.

Σίγουρο είναι όμως ότι σήμερα σε καμία άλλη επιστήμη δεν είναι η ηθική τόσο επίκαιρη και πρακτικής σημασίας όπως στην Ιατρική.Και πριν μπώ περισσότερο στο νόημα της εφαρμοσμένης ιατρικής ηθικής θα σας αναφέρω περιγραμματικά της θεωρίες της ηθικής στον 19ο και 20ο αιώνα όπου ανάμεσα τους βρίσκονται και αυτή της Ιατρικής που χαρακτηρίζεται απο μη εξτρεμιστικές τάσεις.

Ηθική Αντικειμενικότητας

Ηθική Υποκειμενικότητας.

Μεταηθική σχετικότητας

Ηδονισμός Ηθικής. (Επιτρέπεται ότι αρέσει)

Ηθική χρησιμότητας (Αμερική).(Ηθικό ότι είναι χρήσιμο)

Η σημερινή ιατρική ηθική ορίζεται σαν ηθική συμβολαίου και συνθήκης ή σαν ηθική υπευθυνότητας και θεμελειώνεται στους εξής κανόνες.(η δέκα εντολές).

1]- Ο γιατρός πρέπει ν΄ασχολήται κυρίως με τον άρρωστο.Γι΄αυτό χρειάζεται χρόνο και Υπομονή.

2]- Ο γιατρός βλέπει τον ασθενή σαν άνθρωπο και

ΠΕΡΙΟΣΑΤΙΚΟ

όχι σαν περίπτωση η σαν διαγνωστικό πρόβλημα.Τον συναισθάνεται και κατανοεί τα προβλήματά του.

3]- Ο άρρωστος έχει απαίτηση να μη γίνεται θεραπευτικό αντικείμενο αόριστων, αναπόδεικτων και αδοκιμαστων θεραπειών.Ο γιατρός δεν πρέπει να χρησιμοποιεί διαγνώστικές και θεραπευτικές μεθόδους που δεν τις γνωρίζει καλά και που σπάνια χρησιμοποιεί.

4]- Ο άρρωστος έχει απαίτηση για την αλήθεια της κατάστασης του μέσα στα πλαίσια της πνευματικής και ορθολογιστικής του ικανότητας.Η αλήθεια αυτή δεν πρέπει να είναι ούτε αδιάκριτα σκληρή ούτε και επιπόλαια επιφανειακή και αδιάφορη.

5]- Αλήθεια σημαίνει κάτω απο ορισμένες συνθήκες ή ανθρώπινα σταδιακή και περιοδική πληροφόρηση του αρρώστου για τους κινδύνους που διατρέχει χωρίς να καταστρατηγείται το αναφέρετο ανθρώπινο δικαίωμα του για ΕΛΠΙΔΑ.

6]- Ο γιατρός πρέπει να σέβεται το ιατρικό απόρρητο και να το προστατεύει τόσο απο τις κρατικές υπηρεσίες όσο και απο το λερνεοΰδραϊκό τέρας της νοσοκομιακής γραφειοκρατίας.

7]- Ο γιατρός δεν πρέπει να συμμετέχει σε δραστηριότητες που τον φέρουν αντιμέτωπο και τον εξαναγκάζουν να γίνεται επιζήμιος του αρρώστου του.

8]- Η αναρρωση είναι ανάγκη και απαίτηση το αρρώστου, που οριοθετείται συμπερασματικά απο το αντικείμενο και την πορεία της ασθένειας.Παράλληλα δεν πρέπει όμως να επιβαρύνεται το κοινωνικό σύνολοτων ασφαλισμένων απο επιπόλαιες και τερατώδεις χρονικές υπερβολές.

Η Ανθρώπινη κατανόηση δεν έχει καμία σχέση με εκδουλεύσεις και συνενοχές.

9]- Ο γιατρός προνοεί, προλαμβάνει και επεξηγεί επισημαίνοντας κινδύνους υγείας χωρίς να προβάλει τον αυταρχισμό της γνώσης του.

10]- Ανάπηροι και ασθενούντες, πρέπει να φροντίζονται με ιδιαίτερη προσοχή και αγάπη.

Στους γέρους πρέπει να φερόμαστε έτσι όπως θα θέλαμε να συμπεριφέρονται και σε μας όταν περιοριστούν οι σωματικές και πνευματικές μας ικανότητες.

Αν αναρωτηθούμε τέλος γιατί υπήρξε ο Ιπποκράτης μεγάλος γιατρός για την εποχή του τότε νομίζω πως εύκολα θα βρούμε το σωστό δρόμο, το δρόμο του γιατρού στη σημερινή μας κοινωνία που βασιζόμενος στους θεμέλιους νόμους της Ιπποκρατικής εμπειρικής ιατρικής και αυτής της ηθικής και δεοντολογίας, χρησιμοποιεί παράλληλα στα πλαίσια της τις απαιτητικές γνώσεις της μοντέρνας τεχνολογίας χωρίς να υπερβαίνει τα όρια του ανθρωπισμού.

Η Ιατρική πράξη είναι μία σύνθεση γνώσης της Ιατρικής τεχνικής και ανθρωπισμού.

A/8

Αν. Στέφος

Για αεχαία
παρ αδέ μεατα
στο πρωτοκολλο.

10/4/92

ΑΝΑΣΤ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ,

Η ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΤΟΠΟΝΥΜΙΑ ΣΤΟΥΣ ΕΠΙΝΙΚΟΥΣ ΤΟΥ ΠΙΝΔΑΡΟΥ.

Στους παράλληλα πέντε διασωθέντες Επινίκους[1] του Πινδάρου, δριαμβικές ωδές, στεφάνων ἀρετᾶν τε δεξιωτάταν ὁπαδόν,[2] στις οποίες ο Θηβαίος ποιητής εξυμνούσε τους νικητές των μεγάλων πανελλήνιων αγώνων – χρόνος σύνθεσης 500-446 π.Χ. –, η περιοχή της Κορινθίας αντιπροσωπεύεται επαρκώς και κατέχει αξιόλογη θέση. Η περιώνυμη ἀγχιτεὸς[3] Κόρινθος, ο ιερός χώρος της Νεμέας, ο Ισθμός "ἐν πύλαις Κορίνθου"[4] και η ευρύτερη περιοχή της αρχαίας Ισθμίας αναφέρονται πιθανά από το Δισμαίο κύκνο στους επινίκους ύμνους· παράλληλα, μια σειρά επιφανειών κορινθιακών πόλεων, που διαγράφτηκαν ουσιαστικό ρόλο στην Αρχαιότητα, η Σικυών,[5] η Πελλήνη,[6] οι Κλεωναί,[7] ο Φλιούς,[8] η Κυλλήνη,[9] η Σκιμφαλίς,[10] αναδύονται από τις εξαίρετες πινδαρικές συνθέσεις που αποτελούν το υπόδειγμα της ποιητικής τέχνης στην αρχαία ποίηση.

Γεννημένος και έμπορος Κόρινθος, κατόχος των Δωριέων, ο κατεξοχήν Δωριεύς[11] ποιητής εξυμνεί στον XIII (13) ύμνο

δίνιο,[12] που συνέβησε το 464 π.Χ. προς τιμή του Κορινθίου ξενοφώνα, γιο του Θεσσαλού, από το διάσημο γένος των Θεμιστοκλέων, που είχε υπηρετήσει επίσης στα μηδικά πολεμικά πλοία (τριακοντόρους) και είχε νικήσει στους αγώνες πάνω από εξήντα φορές (ἑξηκοντάκις).[99] Ανάμεσα στις νίκες στα Ἴσθμια,[(6.4-5)] έφερε τις Αθηναίες στον Κόρινθο με ανεπίσεις λαμπαδηδρομικούς αγώνες. Στην εκείνοτα αυτή ωδή η πινδαρική μούσα εξυμνεί πρώτα τον Κόρινθο, πατρίδα του νικητή, τον αθάνατο Κόρινθον, Ισθμίου πρόπυργον[13] Ποσειδάνος, χρυσεόπυλον(6.4-5), όπου κατοικούν οι χρυσές κόρες της τοιμής θέμιδος[14] (Εὐνομία, Δίκη και Ειρήνη), οι οποίες απεμπολούν την Ύβριν,[15] τη δραστικά μητέρα της υπερηφάνειας.

Στη συνέχεια εξυμνεί τους Κορινθίους, τέκνα του Ηρακλή Αλκίδη, τους οποίους οι πολεμάνδεμες Θρες χάρισαν την αίγλη της νίκης και ενέπνευσαν ευνοιες και εγκρέτες, όπως η λαμπρή εορτή του Διονύσου και το μεγαλοπρεπές διθύραμβο,[16] την άρμα ιππασιών[17] και τη ναοδομία

(18)

ανάμεσά τους αυτά και η Μούσα και ο Άρης. και γι' αυτό ο

ποιητής παρακαλεί το Δία, τον ύψιστο θεό, να μη φθονήσει πολύ

την πόλη για τα εγκλήματα αυτά και να φυλάξει το λαό αφρόνι-

-τόν δε λαόν ἐλάβοι νέμων-(σε. 37)

Στους στίχους 49-72 αναφέρεται στους μυθικούς χρόνους

και στο πρώτο μυθολογικό παρελθόν της Κορίνθου.

Οὐ γεύσομ' ἀμφὶ Κορίνθῳ, (σε. 54) θέμα ο ποιητής.

Υμνεί το ξίφος (20), γιο του Αιόλου, μυθικό βασιλιά της Εφύ-

ρας-Κορίνθου, πυνθάνεται παλαίμαχος ὡς θεόν-, (σε. 53) η Μήδεια (21)

κόρη του Αιήτη, -καὶ εἴσειραν Ἄρηος καὶ προπόλοις (σε. 54)- και

τους προγόνους της Κορινθίων, οι οποίοι έλαβαν μέρος στον Τρωικό

πόλεμο, εξαίρονας τον Γλαύκο (22), γιο του Σισύφου, βασιλιά της

Κορίνθου και τον Βελλεροφόντη την αρετή. Ιδιαίτερα μια

προσωπικής είναι η αγάπη για το μυθικό ήρωα Βελλερο-

φόντη, γιο του Γλαύκου, ο οποίος με τη βοήθεια της Παλλάδας Αθηνάς, ημέρωσε

τον Πήγασο, (έμβλημα της Κορίνθου) το μυθικό φτερωτό άλογο, γιο της Φιλοσφύρας

Γοργόνας (23), κοντά στην περίφημη πηγή της Πειρήνης, και αφού προσέφερε

θυσία στον πατέρα του, τον Ποσειδώνα το Δαμάλι και

συμβουλεύτηκε τον περιώνυμο Κορίνθιο μάντη Πολύειδο (24)

του Κοιρανίδη, εξετέμνε τους δαιμόνιους αδελφούς του, φονεύοντας

από τους γυχρούς κόλπους του αιθέρος, τη Δρακαίνη, την περίπνοον

Χίμαιρα (35) και τους Γιγάντους (36).

Ζεύ τέλειε, αἰδοῖ δίδοι

καὶ τύχαν τερπνῶν γλυκεῖαν (στ. 115-116).

Καταλήγει, στο τέλος, ο ποιητής εξαιρώντας τον ύμνο του

στεφάνωμα της αρετής του νικητή· πλεγμένο με τις μυθικές

κορινθιακές παραδόσεις και τη θεία σοφία του ποιητή.

Ο ενίκιος είναι, αυτός, χαρακτηριστικός για την εξαιρετική τέχνη

του Πινδάρου να συνθέτει σε αρμονικό σύνολο και τα πλέον

ετερογενή στοιχεία. Ο κεντρικός μύθος είναι ένα στοιχείο

του μύθου του "καρτερού" Βελλεροφόντη, από τον οποίο ο

ποιητής, σε συνάρτηση με το εγκώμιο της Κορίνθου, επιλέγει

το πιο ενδεδειγμένο στοιχείο, την αναπόλησή του χαλινάρι

για το δάμασμα του Πηγάσου (χρυσόμανες χαλινός·

ἵππειον φίλτρον· δαμασίφρων χρυσόν· φάρμακον πρᾶϊ)

που το προβάλλει σαν "εθνικό" κατόρθωμα και πρότυπο

στη των μεταγενέστερων κατορθωμάτων του ήρωα (37) - ενεργό

μέρος -, σε συνδυασμό με το δαιμονικό όνειρο του Βελλ

μεγάνυμ(ενύμενον), με τη μεταφορικότητα δάμμα του (εξ ανείρου δαιδάλου ἦν ὕπαρ, στ. 66-67), – δυσκολό μέρος.

Ο μύθος υπουργούσε δεσπόζοντο συμβολισμό και ποιητικά χάρη.

Ο ποιητής βέβαια δεν αναφέρει τον πόνο του Βελλεροφόντη και το φοβερό τέλος του, αλλά το αποσιωπά (19) (διαστικάσαμε οἱ μόρον στ. 91), υπάρχει όμως στον Ξενοφώντα έμμεσο υπαινιγμό ότι στο όχι τη άκρας ευτυχίας και τη σκληρότητας δόξας, που βρίσκεται, δεν είναι αβάσταχτο, αν δεν αδυνατίζεται από το μέτρο (στ. 48-50), αν δεν εκμηδενίζεται από τα ορθά δώρα των θεών. (33) Ο ήρωας που θέλησε να μεταχειριστεί υπερβάλλοντα τον υπερβαίνει τον δύναμη και ανυπόμονε θράσεα προσέβλεψε προς τους θεούς συνεπείβεται σαν ποινό θνητός, ενώ η θεία χάρις εξαναγκάζει στο υπάρχω. "Ο σε πτερόεις

ἔπεμψε Πήγασος

δεσπόσαν εἰδότ' ἐς οὐρανὸν ἀθανάτους

εἶδεν μετ' ὀμόγυριν Βελλεροφόντεν

ζωνός. τὸ δὲ πὰρ δίνων

γλωνὸ πικροτάτα μένει τεθνεώτα. (34)

Ο Πήγασος, η φτερωτή δύναμη που έσχιζε τον αιθέρα, πέταξε στον Όλυμπο, όπου τον δέχθηκαν οι αρχαίες φίλες του Διός (στ. 32-33).

του ξενοφώνεα· πριν δεκτεύσει για τον Ολυμπία ο Κορίνθιος

αθλητής προσευχήθηκε στον Ουράνια Αφροδίτη της πόλης του

και υποσχέθηκε να της αφιερώσει, αν νικούσε, ένα αριθμό

ιεροδούλων (χορεύτρων κορών άμπελαν ἑκατόμβοιον, σε.19)

Για την υπόσχεση αυτή, που ο νικητής εξεπλήρωσε, ο Πίνδαρος

δέχθηκε να γράψει ένα ωιδείον (31), για να εξαγοραστεί η

ώρα της δόξας, όταν θα κυριάρχουν στο τέρμινος της δεύτερος ο χορός

των ιεροδούλων. Παράδοξη, αλήθεια, αντιφάση ολόμπιας τον νε-

αρό αριστοκράτη να βγαίνει από την αυστηρή μόδα του Θηβαίου

ποιητή ένα άσμα που θα συνόδευε την πρόσοδο της θεάς και

παραδόξως ο Πίνδαρος ανταμείφθηκε το παράδοξο αυτό κατά-

νον με το συγκεκριμένο ποίημα που το χαρακτήριζε ένας

νικητή αυστριακός και δεξιά φιλόδοξος πνευματικός (31)

[redacted] [redacted]

Η αρχαία πόλη του Ξενώνιου πεδίου "Εὐρύχορος ονομαζόταν Ξενών (Ξενών) μνημονεύεται ἐν εὐτάξει στον IX Νεμεόνικο, στον οποίο ο ποιητής υμνεί το Χρόμιο τον Αιτναίο, ο οποίος νίκησε σε αρματοδρομία στα Πύθια, αγώνες της Ξενώνος, προς τιμή του Απόλλωνα, θεού της σοφίας και της μουσικής και, κατ' εξοχήν, προστάτη του ποιητή: Κωμάσομεν παρ' Απόλλωνος Ξενωνίδε, Μοῖσαν,...(στ. 1) Με αφορμή τους Ξενώνιους αγώνες ο ποιητής διηγείται τα σχετικά με τον Άδραστο[34], ο οποίος ήλθε από το Άργος για να αποφύγει τη βαθιά έχθρα του Αμφιαράου και έγινε βασιλιάς της Ξενώνος, ανασταυρώνοντας και δοξάζοντας την πόλη με νέες εορτές και αγώνες, όπως η αθλοθέτησή τον Πυθίων, τους οποίους ίδρυσε στο φοίβειο κοντά στα ρείθρα του Λεωναίου, ποταμού της Κορινθίας.

ἱππίων ἀέθλων κορυφάν, ἅ τε Φοίβῳ
ἔθηκεν Ἄδραστος ἐπ' Ἀσωποῦ ῥεέθροις (στ. 9).

Στην ίδρυση των αγώνων αυτών αναφέρεται ο ποιητής στον Άδραστο[35] Αδράστειους αγώνες, τους αποκαλεί στον IV Ισθμόνικο (στ. 28) – και όχι στη Δεκάδεντη, πύργο της πόλης, και για το λόγο αυτό θέλει να πει ρεθέθη τον ίδρυσε με ένδοξη τιμή, ὧν ἐγὼ

μνασθεὶς ἐπασκήσω κλυτοῖς ὕμνοις τιμᾶν (στ. 10).

Στο τέλος, επειδή τον πολεμικό αρχηγό του Χρόμιου, είχαν

Ο Πανσανία θα διαμηνύσει πανσοχνά την ευτυχία και προσπέλασε να προσφέρει

ρουν στον θεό (Κλωνών ιππίων προσφέρων, σε.50), μέσα αρχαία κυδω

νόμηλα, που δίδονταν σαν νικητής των δικυωνίων αγώνων (36) και που έφε

βε ως έπαθλο ο νικητής μαζί με τα στεφάνια, που δίνανε στεφάνια

σαν (δεμένοι άμα λαμπρά στεφάνοις, σε.53), στους άλλους

και το Χρέος στη αρμοδιότητα της θεάς δικυωνίας.

Ο ποιητής υπαινίσσεται στο νικητή ότι θεοί δεν θα σταθούν

ευτυχία του, ίσως μάλιστα πρός δαιμόνων θαυμαστόν ὄλεθρον (σε.45)

και ότι, αν θνητός, πρέπει να μπει στα όρια του μέτρου· εφόσον

έχει κατόρθωμα πολλά, δόξα και αίγλη, δεν πρέπει να επιδιώκει

το ανέφικτο και να εγγίζει το σύμβολο της αθανασίας.

Μή μάτευε Ζεύς γενέσθαι (37)

είναι η διαρκής παραίνεση του Πινδάρου.

Ο αρχαίος χώρος της Νεμέας και το πανάρχαιο άλσος (38) με τα ανάκτορα

του Νεμεαίου Διός, στην ορεινή δασώδη (δύσβατο) κοιλάδα

μεταξύ Κλεωνών και Φλιούντος, είναι το επίκεντρο των ένδεκα

πινδαρικών Νεμεόνικων στους οποίους εξυμνούνται οι νίκες (έξι

Αιγινητών, δύο Αιτναίων και ένδο Αθηναίων, Αργείων και Λεβέδιων

στην ιερά των Νεμείων εορτή (ἐν ἱερομηνίᾳ Νεμεάδι).[40]

Η αρχή των αγώνων της Νεμέας συμπίπτει με μυθικάγε-
γονότα και επεμβάσεις θεών. Πρώτος ιδρυτής έφερε ο Ηρακλής,
αφού εξεδίκησε τον πρώτο του άθλο,[41] ~~θεόνεος φόνος~~ που
κατέχει μια εξέχουσα θέση στην ελληνική μυθολογία, και τον
έκανε να συνδεθεί η τελετή με το ποιητικό όνομα-
βαθυκέρατος θέρος νάπη-κρύπτη[42] αλλοτε μυθικού θησαυρού.
Σύμφωνα, όμως, με άλλη μυθική παράδοση, ~~τον αγώνα ίδρυσε~~ ο ήρωας της Σικυώνας
και μυθικός βασιλιάς του Άργους, Άδραστος, πρώτος γαμπρός του Οιδί-
πη, γιου του Λυκούργου και της Ευρυδίκης, που πέθανε από δάγκω-
μα ~~δηλητηριώδους~~ φιδιού, ~~ήταν η τροφός του Υψιπύλη~~ τον άφησε στη χλόη ανάμεσα σε πυκνά, αγριοσέλινα, κοντά
στην πηγή Αδραστεία, τη στιγμή που οι Επτά Θηβαίοι περ-
νούσαν από τη Νεμέα, πηγαίνοντας για τη Βοιωτία.[43] Τραυματίστη-
κε από το συγκλονιστικό γεγονός οι Επτά έδωσαν στο βρέφος
το όνομα Αρχέμορος (= αρχηγός θανάτου) και για να εξευ-
μενίσουν τους θεούς οργάνωσαν τα πρώτα Νέμεα θεσμοθέτη-
σαν έν Αδρασταίαι νάπαι[44], σαν αγώνα τιμώμενο νεκρο-

Ο Πίνδαρος αναφέρεται και στις εκατόχες του μύθου, χωρίς να εμμένει σε λεπτομέρειες, επειδή ακριβώς ήθελε να σεβαστεί και την τοπική μυθική παράδοση, αλλά και από ευλάβεια στη μυθική μορφή του ιερέα Ηραχή, γενάρχη των Αιακιδών, ο οποίος καθιέρωσε τους υπέρτατους αγώνες της Ολυμπιάς. (45)

Οι αγώνες (γυμνικοί και ιππικοί, αεχμικά) είχαν πανελλήνιο κύρος και τελούνταν, από δίτια, με την επωνυμία Κλεωναίων αγωνοθετών (ως το 460 π.Χ.) - Κλεωναίων προς ανδρών (46) οι οποίοι έφεραν μαύρα ενδύματα, σύμβολο πένθους για το θάνατο του βρέφους. (47)

Την τιμώμενα της Νεμέας, που είναι ευμενείς στο νικητή, και τη μυθολογική της διάσταση, καθώς και τη θέση του Νεμεαίου Διός, βασιλιά των θεών, τονίζει και επαναλαμβανόμενα ποιητικά και προσφέρει στους Αιγινήτες (του γένους Νεμεάνων) ένα ύμνο στο Δία για τόπο αυτό με γλυκιά φωνή, γιατί εδώ γεννήθηκε ο Αιακός από τη Αίγινα, που έκρυψε το θεϊκό σπέρμα στον υπό. (48)

Ξυχνές, εξαιτίας, είναι οι αναφορές του Πινδάρου στους νικητές (καθ' αγωνιστές, εξαιτίας και ανδρείας), που με τον αγώνα της νίκης

διήρκεσαν τους αγώνες της Νεμέας (παγκράτιο, πάλη, πένταθλο, δρόμο, δίσκο, αρματοδρομία) και κατέκτησαν τις δόξες την σάλπιγγα (Νεμεαῖον ἄσμα)[41], τους οποίους ο ποιητής, κυρίως στο πρόλογο των αγώνων[50], αφιέρωσε στις επινίκιες ωδές, μνημείο[51] των Μουσών και "τοῖς δυναστείαις τῶν συναυξόντων καὶ δεξιοῖς τοῦ νικᾶν"[52].

Ἡ δέ τοι
Νεμέα ἐξ ἔρανον ἀέθλων
παῖς ἐναγώνιος,...[53]

αναγνωρίζει με θαυμασμό ο ποιητής για τον Αγίνητο Αρκεσίλα, γιο του θέωνα, νεαρό αθλητή που γιορτάζει στη Νεμέα τη νίκη που δίδει ο Ζεύς και έτσι αναδείχθηκε στην πάλη. Ωραία ευτυχία, συμβολίζει με το στεφάνι της Νεμέας (βοτάνη) κάτω από τα σωστά όρη του Φλιούντος (Φλιοῦντος ὑπὸ ὠγυγίοισιν ὄρεσσιν)[54].

Στην Ισθμία δεσπόζει στο Ισθμό[55], στην πανιάδα γέφυρα του ομώνυμου πόντου[56], πρό Κορίνθου τειχέων[57], ο Ποσειδώνας, κατά τη παράδοση, χτίστηκε προς τον Ήλιο για την κατοχή της Κορίνθου. Η διαμάχη έλυσε ως διαιτητής ο Βριάρεως και σε ανάμνηση του γεγονότος δεσπόζουν οι αγώνες[58], γυμνικοί και ιππικοί στην αρχή,

αργότερα όμως προσετέθησαν ποσειδωνιακοί, ρηγεικοί και [illegible]

(59)

σικοί, αιόλιοι και ναυτικοί. Με την αρχή των Ισθμίων συνδέονται

ο μύθος της Ινούς και του γιου της Μελικέρτη, που μεταμορφώθη-

καν σε θαλάσσιες θεότητες, η Λευκοθέα, ομοθάλαμη των Νηρη-

ίδων και του Παλαίμονα (Παλαιμόνιο ιερό), θαλασσινο

δαίμονα, προς τιμή του οποίου ο Ποσειδώνας οργάνωνε τον αγώνα

ως τελετή επιθανάτιο... ὁ δ' Αἰγαῖον ποτὶ πιδέιξαν

θαμὰ νίσσεται Ἰσθμόν Δωρίαν·

ἔνθα νιν εὔφρονες ἵππαι

σὺν παλάμοιο βοᾷ θεὸν δέκονται,

καὶ σθένει γυίων ἐρίθοντι θρασεῖ. (60)

Ο θεσμός των Ισθμίων, "Κορίνθου τ' ἐν μυχοῖς" (61) που τοποθετούνταν ανά δίετία, αναπτύχθηκε

σε σχέση με την ιστορία του τόπου και συμπεριφέρεται με τον

πολιτικό ανάπτυξη της Κορίνθου, η οποία συμμετείχε ενεργώς

στην οργάνωση των αγώνων με τους Αγωνοθέτες:

ἀλλὰ Κορινθίων ὑπὸ γωνιῶν

ἐν ἑσπέρῳ πέλονται πωχαῖς

ὁμοῦ στεφάνους ἔμειχθεν ὑμνῳ. (62)

Οι ομοιό Ισθμόνικοι είναι οι τελευταίοι ύμνοι της συλλογής

των Επινίκων – ενώ κατά σειρά αξιώματος ο αγώνας

του Ισραήλ είχαν τρίτος — και εξαιρούν νίκες (και δύο και

αρχείων) η Θηβαίων, 3 Αιγίνων και 1 Λεμεαρείων στην

αρματοδρομία και στο παγκράτιο. Στους συμμετεχόντες Επινί-

κους αναφέρονται επίσης νίκες των αδελφών και σε άλλους αγώνες

ιδιαίτερα στα Νεμέα. Έτσι στον III Ισθμόνικο ο ποιητής

εξυμνεί το Μέλισσο το Θηβαίο για τη διπλή νίκη (δι δύο

μους δόξους) που έδωσε στη πατρίδα του Ισραήλ,

εν βάσσαις Ισραήλ (62.11), και στα Νεμέα στον V Ισθμό-

νικο ο φυλαρχίας ο Αιγινήτης[63] κέρδισε δύο νίκες αδάναστες

στον Ισθμό και στα Νεμέα[64] (62.17-18), και μιλάει ο ποιητής αστει-

δίζεται στη Μούσα να φέρει στο νικητή το στεφάνι της νίκης, μαζί

με την ωραία μαλλένια ζαντέα (μέρα) και το φτερωτό άρμα (62.67-6

Στους νικητές των Νεμείων και των Ισθμίων δίνεται

ως βραβείο ⟶ στέφανος[65] από χλωρό σέλινο[66]

πλέκοι σέλινων εν Ισθμάδεσσιν φανέντες,[67]

Κορινθίους σέλινους,[68]

Δώρων αὐτῷ στεφάνωμα κόμας
νεμρικοί κόμπον δραστεῖσαν σφίγγων (39)
ξυνό τον ενδοκιμούσε στην περιοχή Νεμέας και Κορίνθου,

συνδέμενο άμεσα στη μεν Νέμεα με τις πένθιμες θαπτο-

νικές παραδόσεις για τον Οφέλτη, στον δε

Ισθμό με τις εκδηλώσεις τελετές για τον Παλαίμονα.

(Η αρχαιοελληνική εικόνα του στεφανού από φέρνει στο με-

γάλο του νικητή πρωτοεμφανίζεται στον Αναμέοντα (40) και συνδέ-

ται με το θεό Διόνυσο· αναντάται αυτόμη και στο Θεσμο-

φ. (41), για να μεταπηδά αργότερα στη ιδιοελληνική πόλεις

στο θαυμάσιο σονέτο του Κ. Βάρναλη Ορέστης (42) σε χαρα-

κτηριστικό εξώτερα της κόμης του ήρωα:

Φέρνω τα μαλλιά σου μυρωμένα
δόξα τα, να φανείς, ως είσαι ωραίος... (στ. 1-2)

Ο Ύπατος Ζεύς και ο Ενάλιος Ποσειδών ήταν οι

θαρρεύμενοι θεοί (43) στη Νεμέα και στον Ισθμό, αντίστοιχα

Δίγα τον Απόλλωνα, τον αγαπημένο πώς θεό του

ποιητή, που τον καμαρώνει και έφτιαχνε τα τέλεια τραγούδια μορφά

(ακτρεπώμορφος, εύρυσθενής, χρυσοχαΐτα, χαριέστατος) και τα πνευ-
χρυσοώρας

ματικά υπόστατα (άφρυδος, ενάστρος, χρυσάωρ, φοίβος, εκαβόλος,

Μουσαγέτας, Λοξίας), ο ιδρυτής Ζεύς, τών αθανάτων βασιλεύς,

δεν είναι μόνο ο προστάτης θεός των Ολυμπιάων, εύρυ ανάσσων

Ολυμπίας, αλλά λατρεύεται εξ αεγυο και στη Νεμέα:

...και ὅστις ἀνὴρ

κατα-βάν ἑτέρων ἀγώνων νικαφορίας

δέδεται πρῶτον Νεμεαίου

ἐν πολυθύμνοις Διὸς ἄθλοις

και δίνει τα νίκη στους αθλητές (Διόθεν αἶσα).

Το Δία, ψηφο πάντων, υμνεί ο ποιητής στον VII Νεμε-

όνικο, προς τιμή του βασιλιά του Αιγινήτη, αναφέροντας ότι

η λατρεία του είναι στενά συνδεδεμένη με τα Νεμέα)

Τον Ποσειδώνα, πάτερ Αμφιτρίτης και θεοπάτορ Ίππου

ον, με το Ποσειδάνειον τέμενος ο Πίνδαρος απευθύνεται

με δυνατά θρησκευτικά (Ποσειδάν, Ποσειδάν, Κρόνου παιδ-
χθών

νέος, ἱππεύματα, ἀγλαοτρίαινα). Ένα πλήθος ποιητικών ε

θέματα, που δημιούργησε το μεγαλείο του Ποσειδώνα και τις εξαιρετικ

του, σύμφωνα με την κοινή γνώμη και παράδοση (βαρύκτυπος,

γαιάοχος, εὐρυμέδων, κυανομέδων, ἵππαρχος, ἡνιοχήσιος,

μεγασθενής, ἀγλαός, ἐλασίχθων, ἐννοσίδας κ.ά.) εκφράζουν

με επιτυχία, την προσήλωση αυτή του Πινδάρου στο θεό

που λατρεύτηκαν στον Κόρινθο και στον Ισθμό και προσπάθεια

της αγωνίας των Ισθμίων (ἐν ἀγχιάλοις Ποσειδῶνος τεθμοῖσιν).

Το φυσικό περιβάλλον του τόπου όπου γίνονταν οι

αγώνες κατέχει σπουδαία θέση στο θέμα των κυπαρισσιών

ύμνων, αλλά αναφέρεται συνεχώς, επιγραμματικά, με επι

θετα (εὐήνωρος Νεμέα, Ἰσθμός κυανεός) και όχι με με-

γαλοπρεπείς περιγραφές τοπίων, ανοιχτές, άπλωτες, σκεπασμένες

Οι περιοχές (Δαφνή Ἰσθμός, τέμενος Ποσειδῶνος, τεμενικά

δάπεδα Νεμέας) εξυμνούνται μόνο σαν ενδιαιτήματα των

θεών, ως ευφρόσυνα μέρη, τα οποία επιτυγχάνει το θείο

βλέμμα χωρίς ίχνη πρόχειρα στις περιγραφές των υπέροχων δημιουργιών

ναών, όπως θα κάνει πολύ αργότερα ο Παυσανίας.

εξωτερικό μνημείο η βαλκανικός Νεμέα και η αλλη

Σειρά Ισθμού, η περαιέρω, όμως, ανάπτυξη του λόγου, συνδεδε-

μένο με ποιητική αίγλη, έχει μόνο πνευματικό βάθος:

τα παλαίνικον γέρας[92] δαμά μέν Ισθμιάδων δρέπεται καλλι-

στεφανον άωτον.[93]

Ολοκληρώνοντας, επισημαίνουμε ότι ο Θηβαίος λυρικός

κύκλος[2ος] βρίσκεται, κυρίως όμως, στους Νεμεόνικους και[2ου] Ισθμόνι-

κους αναφέρεται διαμαρτυρία ή όλη του περιοχή του Δελφικού,

που τα χωρίζει σε βαθιά συναισθηματικό, και η προσήλωσή του

αυτή δεν έχει σχέση μόνο με τη δοξασία καταγωγή, αλλά

απορρέει από τον εξαιρετικό λαμπρισμό των Πανελλήνιων

αγώνων (Νεμείων και Ισθμίων) και την υπόδειγμα της ανθρω-

πης [illegible] του περιβάλλοντος αυτού, λόγω της οικογενειακής, εμπο-

ριακής, ναυτικής και πολεοδομικής ανάπτυξης, έχει εξελιχθεί σε

μια από τις τρεις μεγαλύτερες δυνάμεις της Λεκανίδας Ελλάδας.

Η <u>αρχιδάμεια</u> Δελφίνιος, με τον παρουσιαστικό πλούτο και

τον πανηγυρικό αυτονομία, τον δεύτερο λόγο της

καίριας θέσης δόξα του Πελοποννήσου και διαδραμάτισε

πρωταγωνιστικό ρόλο στην πολιτική εξέλιξη του Αιγαίου και στην ανάπτυξη

εξάρτησης του αυτών της Δ. Ελλάδας (Κέρκυρα, Λευκάδα,

Αιτωλία, Ακαρνανία, Αμβρακία, Ενιάδες) και της Λυκίας, με τις

υψηλές Λυκιακούς (94). Οι γνωστές από τον Πινδαρικό μόδα

σε περίοπτη θέση, εξάρτησή της Θήβας, γειτόνεψαν τον ποιητή,

της Αίγινας και των βασιλικών οίκων Κυρ Τίνανα

(95)

ο Πίνδαρος υιοθετεί-τον παλαιότερο ρήτορα «Διός αλκιμωτάτου».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

1. Βλ. Θεόφ. Βορέα, Ο Πίνδαρος και οι Επίνικοι, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ, Αφιέρωμα, 130 (1953).

2. Νεμ. III, 6.

3. Πρβλ. Ιλιάδ. Β 570.

4. Ὀλυμπ. IX, 86.

5. Ὀλυμπ. XIII, 109, Νεμ. IX, 1, 53, X, 43, Ἰσθμ. IV, 38.

6. Ὀλυμπ. VII, 86, IX, 38, XIII, 109, Νεμ. X, 44.
Στην Πελλήνη (Πέλλανα) λατρεύανε τα Θεοξένια ή Φιλο-ξένια και τα Ἑρμαῖα.

7. Ὀλυμπ. X, 30 – Πρβλ. Ιλιάδ. Β 570.

8. Νεμ. VI, 44

9. Ὀλυμπ. VI, 77 (Κυλλάνα)

10. Ὀλυμπ. VI, 84. Πρβλ. Συρακούσια τείχεα, Ὀλυμπ. VI, 99.

11. Βλ. G. Meautis, Pindare le Dorien (Corinthe et la treizième Olympique), Neuchatel 1962, p.p. 387-402.

12. Βλ. Γιάννη Σπύρου, Ο Επίνικος του Πινδάρου στην Ξενοφώντεια του Κορινθίου, Δελτίο Ιστορικών Κορινθιακών Μελετών, 2 (1990).

13. Πρβλ. Βακχυλ. Πέρσαις δεκαετῆ· νέον δεύμαχον δόρυ.

14. Ἡσιόδ. Θεογ. 901 κ.ε.

15. Πρβλ. Θέογν. 153 εἴκει τοι κόρος ὕβριν ὅταν κακῷ ὄλβος ἕπηται.

16. Βλ. Ἡρόδ. I, 23.

17. Πρβλ. Ἀθανά Χαλινίτις, ὅπως Κόρινθο. Παυσ. II, 4, 5.

18. Βλ. Ζέρνον. Ἀκέν. 4. Diehl.

19. Βλ. Ἡρόδ. 4, 180 – Θουκ. 1, 13.

20. Πρβλ. Ὀδύσ. λ 593, Πλάτ. Ζ 153 (κόρδιστος), 255 κ.ε.

21. Ο Πίνδαρος αναφέρει τον Κορίνθιο Βακχίδη στις Ἐύμηλο (κ Κορινθιακά Ζ61-Ζ40 π.Χ) και παρουσιάζει τον Μίδεια Κορίνθια [illegible] και τον Αίσονα να πηγαίνει στην Κολχίδα από τη Κόρινθο στην πόλη. υπόλοιπα, πλήν λεπτομερειών παρόμοια.

22. Πρβλ. το γνωστότατο ελληνικό επικήδειο Γλαύκου και Δεοφούλη, Ζ 119 κ.ε.

23. Ο Πύγμαιος αναλήφθηκε από το αίμα της Μέδουσας, Ἡσιόδ. Θεογ. 290.

24. Βλ. Ιλιάς Ν 660-672.
Ἦν δέ τε Εὐχήνωρ, Πολυΐδου μάντιος υἱός... 663.

25. Ιλιάς Ζ173 κε. Δεινὸν ἀποστείουσα πυρὸς μένος ἀθρήσασα 182.

26. ε.α. Ζ185.

27. Βλ. Ιλιάς Ζ155 κε. Πρβλ. Π. Λεκατσᾶς, Πίνδαρος (Μετάφραση και ερμηνευτικά), Αίγιος, Αθήνα 1960, σ.σ. 123-126.
Βλ. Gildersleeve,

28. Πρβλ. Ιλιάς Ζ200 κ.ε. Βλ. Pindar, the Olympian and Pythian Odes, Amsterdam 1965, p.p. 227-236.

29. Πρβλ. Νεμ. XI, 47-48.

30. Ισθμ. VII, 44-48.

31. Ερμείμα 107, Ξενοφῶντος Κορινθίων, σε. 1-20.

32. A. Lesky, Ἱστορία Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας (μετ. Ἀγαν Ζεοναρδου), Θεσσαλονίκη 1972, σ.σ. 230-231.

33. Ιλιάς Β, 570 - 4233.

34. Πρβλ. Ιλιάς Β572. Ο Πίνδαρος αργά μεταχειρίζεται τα μέτρα από τα παλαιά επικά ποιήματα Ἀμφιαράου ἐξέλαυν.

35. Πρβλ. Ἑκάβη: Ἀναίδειαι γὰρ τῶν τῶν Πυθίων δέσιν ἐν ξενοῖσι Ἀδράστου, ποινωνὸν ἄγων ἄστεσιν, κτείνουσ' ἀπὸ σταθέντος.

36 Πρβλ. Νεμ. X, 43 ξε υνωνόδε δι ἀργυρωδένζυ εὐν οἰνηρ-
γεάδαν ἀπέβαν. υαν ξχ ξ ι ἀ
ἐν γὰρ ζοῖς υαζὰ ξεινῶνα Πυθίους ἀργυραῖ γεάδαν ἔπαδ

37 Ἰσδμ. V, 4.

38 Νεμ. II, 5

39 Ἰσδμ. VI, 62.

40 Νεμ. III, 2.

41 Ἰσδμ. VI, 48 - πρβλ. Νεμ. VIII, 53

Ἰσδμ. III, 12 πρβλ.

42 Νεμ. VI, 48. υαν Ὀδυμπ. XIII, 44 χάρεις ἐνδέοντος.

43 Παυσ. 2, 15, 2-3 - πρβλ. Νεμ. VIII, 52.

44 Νεμ. X, 28.

45 Νεμ. X, 32 - Νεμ. XI, 27

46 Νεμ. IV, 17 υαν Νεμ. X, 42 ἀκδεωναῖον δι' ἀγῶνος.

47 Νεμ. IV, 44.

48 Νεμ. VII, 80-94.

49 Νεμ. VIII, 16. πρβλ. Νεμ. IV, 76-77 οἴυαδε υδυεουάρων
οὐ νέοτ' ἄνευ εεεφάνων

50 Νεμ. IV, 72

51 Νεμ. VIII, 47

52 Νεμ. IV, 3

53 Νεμ. VI, 12-13

54 Νεμ. VI, 47

55 Ἰσθμ. I, 9

56 Νεμ. VI, 39

57 Ἰσθμ. IV, 22

58 Παυσ. 9, 3, 6.

59 Νεῶν ἄμιλλα. Δι. 5. 4, 53, 2

60 Νεμ. V, 37-40.

61 Νεμ. X, 42.

62 Νεμ. II, 20-21.

63 Πρβλ. Ἰσθμ. VI, 61.

64 Πρβλ. Ἰσθμ. VIII, 4, Κῶμον Ἰσθμόθεν τε νίκαν ἀπαστεφανωσὰν Νέμεᾳ δέδεν...

65 Πρβλ. Ὀλυμπ. XIII, 29, δῶκε κάλλιστα ἀμφὶ κόμαν.

Ὀλυμπ. XIV, 24 ἐστεφάνωσε κισσίνων δέδεν πτεροῖσι

Βλ. Ε. Π. Φωκάδου, Η κλασική εμμελεία των αρχαίων αγώνων. /χαίτων.
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΥΡΓΙΑ, 12-(1953)

66 Πρβλ. Ξενοφάνης (ό, τι) πάλι σε νάνα αυτά της Σικελίας, εξαιτίας μιας αποικίας των Δωριέων (688 π.Χ), μετά στις εκβολές του ομώνυμου ποταμού, που πήρε το όνομά της από το κέλτικο που έτρεχε άγγιζε στους γύρω λόφους και κατακλύζει και σήμερα τα χρώματα των ναών. Ηρόδ. 5, 46, Θουκ. 6, 4. Ξεν. Ελλην. 1, 137.

67 Ολυμπ. XIII, 33.

68 Νεμ. IV, 98.

69 Ίσθμ. II, 15-16.

70 Ανάλ. 30, βεκτο Genti li.

71 Γ' Εισόδιο: Αλκάιος ή Αμαρυλλίς ή Κυμαστής.

72 Βλ. Γεωρ. Γιαννοπουλάκη, "Ορέστης", ένα κείμενο του Κ. Βάρναλη, ΕΕΦΣΠΑ, 26 (1977-1978), Αθήνα 1979 (Ανάτυπο).

73 Αλ. Croiset, Θεία και ύμνος στον Πίνδαρο (Μετ. Κ. Μαμούνη), ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ 12 (1953)

74 Βλ. Angelos Stéfos, Apollon dans Pindare, Athènes 1975.

75 Βλ. Jacq. Duchemin, Pindare poète et prophète, Paris 1955.

76 Νεμ. IV, 9.

77 Νεμ. V, 35.

78 Ολυμπ. XIII, 34

79 Νεμ. II, 3-5.

80 Νεμ. VI, 12.

81. ὁ.π. σελ. 48

82. Βλ. J. Duchemin, ὁ.π. σσ. 103-104. - Ὀλυμπ. VI, 105, χρυσαλακάτου πόνον Ἀφροδίτας.

83. Νεμ. VI, 41.

84. Ἴσθμ. I, 52.

85. Νεμ. IV, 86.

86. Ὀλυμπ. I, 40.

87. Πρβλ. τὴν ἑκατονταετηρίδα τῶν ἐορτῶν Ποσειδῶνος, κλεισθεῖσαν ὑπὸ Θρακικῶν ἐπιδρομῶν ἐπὶ ἡμέρᾳ τοῦ θεοῦ.

88. Βλ. Elis. R. Gebhard, The sanctuary of Poseidon on the Isthmus of Corinth and the Isthmian games.

89. Ὀλυμπ. XIII, 40.

90. Βλ. Κωνστ. Ἐλευθερίου, Οἱ ἐπίνικοι τοῦ Πινδάρου, Ἀθῆναι 1935, σ. 65 κ.ἑ.

91. Κορινθιακά, Ἐπ. Βελλίου I, 7-9 καὶ XV, 2-4.

92. Νεμ. III, 19.

93. Νεμ. II, 3.

94. Βλ. Ἀνασ. Στέφου, Συμπλοκαὶ δὲ λέξεις ἐν Κορίνθῳ ὡς μαρτυροῦσαι λατρείαν Ἡλιοῦ Κορινθιακοῦ Μεγάλου, Δ (1934), σσ. 9-16.

95. Νεμ. III, 105.

ΑΝΑΣΤ. ΣΤΕΦΟΥ
ΚΟΡΙΝΘΟΣ 5/4/72.

A/1

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Ζανέτ Σ. Κυδωνιάτη

Η Κορινθία είναι μιά χώρα ποιητική.
Τί σημαίνει αύτό; - Η εξήγηση θά προκύψει μοναχή της, από τό παρακάτω.

Η θέση της Επαρχίας Κορινθίας αναντίρρητα είναι προνομιούχος. Βρίσκεται ανάμεσα σέ δυό θάλασσες, Κορινθιακό καί Σαρωνικό, πού περιλείουν στοργικά γραφικούς ορεινούς όγκους.

Μολονότι βρίσκεται στή βόρεια πλευρά τής Πελοποννήσου, η Κορινθία έχει κλίμα εύκρατο. Γιατί οί ολόγυρά της θάλασσα ενεργεί σάν θερμοκήπιο, μετριάζοντας τίς υπερβολές τόσο τού χειμώνα όσο καί τού καλοκαιριού. Ενώ οί από βορρά έρχόμενοι άνεμοι εξουδετερώνουν τήν υγρασία καί κάμουν τό κλίμα της ξηρό καί υγιεινό.

Εκπληκτική επίσης είναι η ποικιλία πού προσφέρει η φύση τής Κορινθίας.
Όποιος περιτρέχει τίς αφρισμένες ακρογιαλιές τών δύο κόλπων της, αύτές πού ακόμη καί σέ προχωρημένη φθινοπωρινή εποχή σέ προσκαλούν σέ λουτρό, ξαφνιάζεσαι όταν σέ απόσταση λιγώτερο από ώρα, νά βρίσκεσαι στίς ελατοσκέπαστες βουνοπλαγιές τής Ζήριας ή τών Τρικάλλων, κάποτε μάλιστα ασπρισμένες από πρώιμες χιονοστιφάδες.

Αύτό λοιπόν τό προνομιούχο φυσικό περιβάλλον τής Κορίνθίας, προκαλεί τή συνεχιζόμενη ενέργεια τού τυχεροί κατοίκου τής περιοχής της, γιά δημιουργία καλλιτεχνικού έργου.

Γνωστόν είναι ότι η φυσική όμορφιά ενεργεί υποσυνείδητα στήν ανθρώπινη ψυχή, γιά νά τού υποβάλλει υψηλά καί ωραία συναισθήματα, αφορμές έμπνευσης καί καλλιτεχνικής αποδόσεως.

Δέν είναι τυχαίο οτι κάπου εδώ, στά υψώματα τού Ακροκορίνθου, έβοσκε κάποτε τό αδάμαστο, φτερωτό άλογο, ο Πήγασος σύμβολο κατά τήν ελληνική Μυθολογία, τής ποιητικής έμπνεύσης καί δημιουργίας. ./.

Έχοντας αφιερώσει ολόκληρη τή ζωή μου στή μεγάλη Τέχνη τής Ποίησης, όχι σάν δημιουργός, αλλά σάν ταπεινή καί πιστή μύστις καί ερμηνεύτριά της, θά καλέσω πάλιν εδώ, αύτήν τή Ποίηση, σάν σύμμαχο, γιά νά υποστηρίξει τήν αλήθεια στά λεγόμενά μου.

Θά ξεκινήσω από τήν απρόσωπη Ποίηση. Τή Ποίηση χωρίς τό δημιουργό της ή μάλλον Ποίση μέ πολλούς δημιουργούς, πού είναι ο λαός. Είναι η λεγομένη Δημοτική Ποίηση ή καλύτερα τό " ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ".

Αὐτή ἡ Δημοτική Ποίηση ἀξίζει ἰδιαίτερη προσοχή. Ἡ ἔμπνευσή της πηγάζει κατ' εὐθεῖαν ἀπό τήν ἑλληνική Φύση. Ἀπό τούς κώμπους κα τά ρουμάνια της. Ἀπό τά βουνά καί τ' ἀκρογιάλια τῆς πατρίδας μας.

Γι' αὐτό σέ κάθε ποίημά της δέν χάνει εὐκαιρία νά ἀναφερθεῖ στή φύση. Γιά νά τήν τιμήσει καί νά τήν ὑμνήσει. Μαζύ ὑμνεῖ καί τά ζῶα της καί τά πουλιά της. Δοξάζει τά βουνά καί τά δάση της, τραγουδάει τά ποτάμια της.

Καί αὐτήν τή φύση δέν τήν μνημονεύει νεκρή. Ὅλα τά πλάσματά της τά παρουσιάζει μπροστά μας ζωντανά. Στά πουλιά π.χ. δίνει ἀνθρώπινη φωνή. Γιατί αὐτά πετοῦν καί ἀπό ψηλά βλέπουν πολλά καί αὐτά εἶναι πού διηγοῦνται, μέ ρεαλιστικήν ἀκρίβεια, ὅλα τά συμβαίνοντα, τόσο τά καλά ὅσο καί τό δυσάρεστα.

Ἀκόμη καί τά μή ζωντανά, ὅπως τά βουνά, τά ποτάμια ἤ τά δένδρα ἡ Δημοτική Ποίηση τούς δίνει ἀνθρώπινες ἰδιότητες. Κι' αὐτά πρωσωποποιοῦνται καί πότε τσακώνονται μεταξύ των, πότε ἀλληλοκαμωρώνονται. Ἄλλοτε πάλι θέλει νά σχολιάζουν, νά χαίρονται ἤ νά συμπονοῦν γιά τίς καλές ἤ κακές ἀνθρώπινες πράξεις.

Εἶναι σάν νά παίζουν τό ρόλο τοῦ χοροῦ, ὅπως στίς ἀρχαῖες τραγωδίες.

Ἐκτός ἀπό τή φύση, ἐμπνεύστριες των Δημοτικῶν Τραγουδιῶν εἶναι οἱ ἀνθρώπινες πράξεις ἤ ἐνέργειες. Ἀλλά ὄχι οἱ τυχαῖες, ἀλλά πράξεις ἡρωισμοῦ καί αὐτοθυσίας. Ἰδίως τῶν ἀγωνιστῶν πού μαχόντουσαν γιά τήν ἐλευθερία μας.

Τά τραγούδια αὐτά ἐγκωμιαστικά γιά κατορθώματα ἤ ἡρωικούς θανάτους ἐναντίον τοῦ δυνάστη, μαζύ μέ τά γνωστά θούρια του Ρήγα Βελεστινλῆ, εἶναι αὐτά πού ξύπνησαν τό Γένος τῶν Ἑλλήνων καί ὑποδαύλισαν τή φλόγα, προετοιμάζοντας τόν μεγάλο ξεσηκωμό.

Πολλά ὅμως τραγούδια στά χρόνια τῆς σκλαβιᾶς ἦταν, ὅπω εἶναι φυσικό, μοιρολόγια. Μοιρολόγια γιά τή σκληφή καί ἄδικη μοίρα τῶν "ρουμιάδων" καί τή βάρβαρη συμπεριφορά τοῦ ἀπολίτη του κατακτη τή. Ἄλλα πάλι ~~ἀνυφερόντουσαν στήν~~ μή ξεχνῶντας τήν ἅλωσι τῆς Πόλης, μοιρολογοῦσαν τή κακομεταχείριση τῶν ἱερῶν καί ὁσίων τῆς θρησκείας μας.

Ξεχώρετα ὑποδείγματα μιᾶς τέτοιας Ποίησης εἶναι οἱ περίφημοι θρῆνοι γιά τή Πόλη καί τήν Ἁγιά Σοφιά. Πολύ γνωστό εἶναι τό δίστιχο, τό αὐτό πού τελειώνει ὁ θρῆνος τῆς Ἅλωσης.

" Σώπασε Κυρά Δέσποινα κι μή πολυδακρύζεις
Πάλε μέ χρόνια καί καιρούς, πάλε δικά μας θᾶναι."

Εἶναι τό δίστιχο πού ἐξ αἰτίας πρόφερε ὅσβυστο τό ὄνειρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ γιά τήν ἀπόκτηση ἐλευθερίας.

Ἀλλά τά Δημοτικά Τραγούδια δέν περιορίζονται μόνον στά ἡρωικά καί πατριωτικά. Ἐπεκτείνονται καί στόν ἰδιωτικό βίο τοῦ ἀνθρώπου. Ἔχουμε ἔτσι τραγούδια ἐρωτικά, βουκολικά, τραγούδια τοῦ γάμου τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, τῆς ξενητιᾶς, τά μοιρολόγια, ἀπαρήμη καί ἄλλα πού ἱστοροῦν κάποια ἐνδιαφέρουσα ἤ πρωτότυπη ἱστορία.

Γιά καιρό, ἰδίως στούς πρώτους αἰῶνες τῆς σκλαβιᾶς, τά Δημοτικά τραγούδια, μαζύ μέ τόν ὀκτίηχο καί τά ψαλτήρια στίς Ἐκκλησίες, ἦσαν ἡ μόνη πνευματική τροφή τῶν λαϊκῶν τάξεων τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου. Ἴσως θά πρέπει νά ἀναφερθεῖ μόνον τό ἐπικό ἔργον στή Κρήτη " " Ἐρωτόκριτος". Ἦταν ἔργο τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου, ἀπό σκόρπια δημοτικά τραγούδια τοῦ νησιοῦ.

Ἄλλα γραπτά μνημεῖα δέν ὑπῆρχαν, παρά ἐκτός τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῶν τελευταίων δεκαετίες πρίν τοῦ 19ου αἰῶνα, ἔτήν ἀρχή χειρόγραφα, μέχρι νά φανοῦν τά πρῶτα τυπογραφεῖα.

Στά ~~πρῶτα λαϊκά~~ Δημοτικά Τραγούδια φαίνεται ἡ πνευματική ἀνάπτυξη τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων, ἡ σωστή ἔκφραση τοῦ χαρακτήρα τους καί ἡ καλλιτεχνική τους διάθεση.

Λαοπλήρων ἀθῶν καί ἐθίμων μαρτυρία Γιά τό λόγον αὐτό τό Δημοτικό τραγοῦδι, σάν πολύτιμη μαρτυρία ἔλκυσε τή προσοχή τῶν Λαογράφων, πού μέ μεγάλη ἐπιμέλεια συγκεντρώνουν ὅλα τά παλιά καί τά μελετοῦν ἐπισταμένα.

Οἱ πολυάριθμοι μελετητές τῶν Τραγουδιῶν αὐτῶν, Ἕλληνες καί ξένοι τά ἔχουν κατατάξει σέ κατηγορίες, ~~ἡ ἐγκυρότερη~~ ἀπό τίς ὁποῖες ἡ ἐγκυρότερη εἶναι τοῦ πατέρα τῆς Λαογραφίας Νικολάου Πολίτη (18 - 19). Αὐτός τά κατέταξε σέ 14 κατηγορίες, πού δέν εἶναι τοῦ παρόντος ἡ ἀπαρίθμησή τους.

Προτιμώτερο θά εἶναι νά ~~ἐξετάσουμε~~ δοῦμε τί πῶς γεννήθηκε αὐτή η Ποίηση.

Φαίνεται ὅτι κάποιος ~~κατ~~ πού κατεῖχε κάποιο τάλαντο στ στιχουργία, ἀλλά εἶχε καί τήν ἱκανότητα νά συλλαμβάνει τίς διαθέσεις καί τό πνεῦματῆς ἐποχῆς του, ἄρχιζε κάποιο ἁπλοϊκό στήν ἀρχή ποίημα. Ἄν μέ αὐτό κατόρθωνε νά συγκινήσει τή κοινή γνώμη, οἱ στίχοι του κυκλοφοροῦσαν ἀμέσως. Πετοῦσαν. Τό ποίημα ἀπό στόμα σέ στόμα δουλεύοντα Ἄλλοτε προσέθεταν, ἄλλοτε ἀφαιροῦσαν τά περιττά στολίδια, ἀφίνοντας μόνο τό οὐσιῶδες, συχνά χωρίς τελειωμό, χωρίς συμπέρασμα, ἀφίνοντάς το στή κρίση καί φαντασία τοῦ ἀκροατή.

Ὅταν τό ποίημα ἔπεφτε σέ χέρια κάποιου μέ μουσικό ταλέντ ~~τό ποίημα μελοποι~~ μελοποιουσε τό ποίημα, ὁπότε γινόταν ἀθάνατο. Συχνά τέτοια τραγούδια γινόταν καί χορός, ὁπότε συμπληρωνόταν ὁ κύκλος τῆς λαϊκῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας μέ τό τρίπτυχο - Ποίηση- Μουσική- Κίνηση.

Τή διάδοση τῶν Δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀναλάμβαναν συχνά οἱ περιφερόμενοι Ποιητάρηδες πάνω τούς μεσαιωνικούς Τροβαδούρους. Συχνά ἦσαν τυφλοί μουσικοί, πού ~~συχνάκις~~ ἔπαιζαν λύρα (Λυρατζῆδες) ἤ σαντοῦρι. Αὐτοί μέ τή διαρκῆ ἐπιμάληψη, τελειοποιοῦσαν τόσο τή ~~ρίμα~~, στιχουργία, ὅσο καί τό νόημα τοῦ ποιήματος.

Πολλά ἀπό τά τραγούδια αὐτά ἔχουν μόνο ἀφηγηματικό χαρακτῆρα καί πληροφοριακή ἀξία, ἄλλα ὅμως ἔχουν μεγάλη αἰσθητικές ἀρετές, πού πολλοί ποιητές μας θά τίς ζήλευαν.

Παραθέτω ἕνα μικρό τετράστιχο, πού εἶναι ἕνα μικρό ἀριστούργημα στήν ἔκφραση καί στή διατύπωσή του. Πρόκειται ~~περί~~ γιά κάποιο παλληκάρι, πού πεθαίνοντας καί μέ τό νοῦ του πάντα στό πόλεμο, προστάζει:

" Κάμετε τό κιβοῦρι μου πλατύ ψηλό νά γένει
Νά στέκ' ὀρθός νά πολεμῶ καί δίπλα νά γεμίζω.
κι' ἀπό τό μέρος τό δεξί ἀφῆστε παραθῦρι
τά χελιδόνια νά 'ρχονται, τήν ἄνοιξη νά φέρνουν."

Βλέπουμε Παροῦσα πάντα ἡ φύση, ἐνῶ ζωηρή εἶναι ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στούς μονόβριους καί γεμάτους ἀγωνία πρώτους στίχους, ~~πού ἀπαλύνουν καί γλυκαίνουν τήν ἐντύπωση μέ τόν~~ τελευταῖος ~~πού~~ ἀπαλύνει καί γλυκαίνει τή βαρειά ἐντύπωση τῶν πρώτων..

Ἀλλά ἡ λυρική ἀξία τῆς Δημοτικῆς Ποίησης φαίνεται καθαρώτερα στό ἑπόμενο δίστιχο. Σ' αὐτό ὁ ἄγνωστος λαϊκός Ποιητής θέλει νά περιγράψει τόν ἀβάσταχτο πόνο ἑνός δυστυχισμένου, χωρίς νά φαίνεται ἀπό ποῦ αὐτός ὁ πόνος προέρχεται. Βάζει τότε τή Φύση νά τοῦ παρασταθεῖ, πού μολονότι αὐτή βρίσκεται σέ κάποια ψυχρή της ὥρα, σκύβει ἀπάνω του μέ συμπόνια γιά νά τόν παρηγορήσει.

" Ἔγειραν τά δενδρόφυλλα κι' ἀκούμπησαν στό χιόνι
σέ μελετάει τ' ἀχεῖλι μου, μέσα ἡ καρδιά μου λειώνει"

Πόση ἁπλότητα διακρίνει ~~τούς στίχους αὐτούς~~ δημοτικά τραγούδια καί πόσο βαθύ τό περιεχόμενό τους.

. / .

Ποίηση Δημοτική ἤ προσωπική ἦταν φυσικό νά ἀνθίσει σέ μιά ὡραία χώρα, σάν αὐτή πού τώρα βρισκόμαστε, στή Κορινθία.

Ἀνθολογία κορινθίων ποιητῶν

Δέν χρειάζεται νά φάξουμε πολύ. Τό ὀγκῶδες βιβλίο πού ἐξέδωκε ὁ ἀκαταπόνητος πνευματικός σπορέας ἐθνικῶν ἰδεωδῶν καί ἑλληνικῆς παιδείας, καθηγητής Σήφης Κόλλιας, δίνει τήν ἀπάντηση.

Στούς πλέον ἀπό 400 σελίδες του, στό βιβλίο αὐτό εἶναι ἀνθολογημένοι περισσότεροι ἀπό 140 Κορίνθιοι Ποιητές καί Ποιήτριες.

Αὐτούς λοιπόν, τούς " χριστοδότες" καί " πρωτομάστορες τῶν μεγάλων στοχασμῶν", ὅπως τούς ἀποκαλεῖ ὁ Σήφης Κόλλιας, ἀκόμα καί " οἰκοδόμους πολιτισμοῦ ἀνθρώπινης εὐαισθησίας", πού διαλαλοῦν μέ τούς στίχους τους τήν πηγή τῆς ποιητικῆς τους ἐμπνευσής ~~τους~~, πού εἶναι ἡ ὡραία πατρίδα τους, Κορινθία, ὁ συγγραφεύς τοῦ βιβλίου, τούς παραδίδει στήν ἀθανασία.

. / .

Ἄς ἔρθουμε τώρα στά δημιουργήματα τῆς (Δημοτικῆ καί) Κορινθιακῆς Ποίησης, ἀρχίζοντας μέ Δημοτικό Τραγούδι τῆς Κορίνθου.
Ἐπιγράφεται – «Ἐοῦ Γιάννη Νοταρᾶ».

Τρία πουλάκια κάθονται στά Τρίκαλα στή ράχη
μοιριολογοῦσαν κι ἔλεγαν μοιριολογοῦν καί λένε.
— Θέ μου, καί τί νά γίνηκεν ὁ στρατηγός τῆς Κόρθος!
Οὐδέ στήν Κόρθο φαίνεται οὐδέ στό Πεντεσκούψι,
ἀσκέρι του ἐσύνταξε ὡς χίλιους πεντακόσιους.
Ἐκίνησε κι ἐδιάβηκε στή βουλιασμένη Ἀθήνα,
ἐννιά ταμπούρια πήρανε, κλεῖσαν τό μοναστῆρι·
ρίχνουν τά τόπια σάν βροχή, τίς πόμπες σά χαλάζι.
Οἱ Ἀρβανίτες φώναζαν μές ἀπ' τό μοναστῆρι·
— Κάμε νισάφι, Νοταρᾶ στεριᾶς καί τοῦ πελάγου.
Τί λέτε βρέ παλιόσκυλα καί σεῖς παλιαρβανίτες,
πού θά σᾶς πιάσω ζωντανούς καί σκλάβους θά σᾶς πάρω.
Τήν Κυριακήν ξημέρωσε, νά μή 'χε ξημερώσει
πό πιάσανε τόν πόλεμο, κατέβηκαν στόν κάμπο.
Καί οἱ ἀτλίδες ἤρθανε, τούς ἔβαλαν στήν μέση.
Τά παληκάρια ἐμίλησε, σά μάνα, σάν πατέρας·
— Παιδιά ζωστῆτε τά σπαθιά, καί πιᾶστε τά ταμπούρια,
σήμερα εἶν' ὁ πόλεμος, σήμερα θά σωθοῦμε,
καί οἱ ἀτλίδες ἤρθανε, μᾶς ἔβαλαν στή μέση·
Ὁ Γιάννης βγάνει τό σπαθί κι ἔκαμε τό γιουρούσι,

μιά μπαταριά τοῦ ρίξανε, τοῦ κόψανε τό χέρι.
— Ρίξε Γιάννη μου, τ' ἄρματα γιά νά σ' ἐλευθερώσω.
— Τί λέτε βρέ παλιόσκυλα, πῶς νά σᾶς προσκυνήσω,
ἐγώ μ' ὁ Γιάννης Νοταρᾶς καί θά σᾶς πολεμήσω.
Κι οἱ Τοῦρκοι ὁπού τ' ἀκούσανε πολύ τούς βαρυφάνη,
μιά μπαταριά τοῦ ρίξανε τοῦ πῆραν τό κεφάλι.
— Βρέ πούστε παλικάρια μου, ἐσεῖς παιδιά δικά μου,
σύρτε πῆτε τῆς μάνας μου τοῦ δόλιου μου πατέρα,
ποτέ της μή μέ καρτερεῖ, καί μή μ' ἀπαντυχαίνει,
κι' ἐμένα μέ σκοτώσανε, στή βουλιασμένη Ἀθήνα.
Ὅσ' εἶστε φίλοι κλάψετε, κι' ὅσ' εἶστε ὀχτροί χαρῆτε,
κι ἐσεῖς καημένοι Κορθηνοί νά μαυροφορεθῆτε
τό σκότωσαν τό στρατηγό τόν ἀρχηγό τῆς Κόρθος,
πώτανε τριαντάφυλλο κι' ὄμορφο κυπαρίσσι
καί μές στῆς Κόρθος τόν Καζά καμάρα μέ τή βρύση.

Ὁ Γιαννάκης (Σωτ.) Νοταρᾶς, ~~υἱός τοῦ Σωτηρίου Νοταρᾶ κι ἐγγονός τοῦ~~ γεννήθηκε τό 1805 στά Τρίκαλλα Κορινθίας, ἐπονομαζόμενος λόγω τῆς λεβεντιᾶς του " ἀρχοντόπουλο". Δεκάξη χρονῶν πῆρε τά ὅπλα κατά τοῦ κατακτητή. Ἐπί κεφαλῆς Κορινθίων ὀγωνιστῶν πολέμησε στήν Ἀκρόπολη, τό 1824 καί ἀργότερα στή πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν(Ἀνάλατο), μαζύ μέ τόν Καραϊσκάκη, ὅπου μαχόμενος ἀγῶνα χωρίς ἐλπίδα, σκοτώθηκε τό 1827, σέ ἡλικία 23 ἐτῶν.

Συνεχίζω μέ ἔργον τοῦ Θεολόγου καί Παιδαγωγοῦ Καθηγητοῦ Σήφη Κόλλια, μέ τίτλο - " Ὑπαρξιακός Λόγος".

Ὁ Κόλλιας (στά ποιήματά του ἔχει τήν πνευματικά νά) συνταιριάζει τή ποιητική ἔμπνευση μέ τό φιλοσοφικό στοχασμό. Ἀπό ποίημα αὐτό τήν ἔλλειψη στιχουργίας τήν ἀντικαθιστοῦν οἱ ὑψηλές ἀνθρωπιστικές ἰδέες πού τόν ἐνέπνευσαν, σάν προμήνυμα μιᾶς παγκόσμιας προσέγγησης καί ἑνότητας.

Ὑπαρξιακός Λόγος

Θέλω νά τραγουδήσω τίς ἀγωνίες τῶν ἀνθρώπων,
Νά τούς ντύσω μέ τούς λευκούς χιτῶνες τῆς Χαρᾶς,
Νά αἰσθανθοῦν τή μυστική παρουσία τῆς Αἰωνιότητας,
Νά γευτοῦν τή χαρά τ' Ἀνείπωτου.
Νά θραύσω τίς ἀλυσίδες τῆς ματαιότητας,
Νά ὁδοιπορήσουμε στ' ἄδυτο τῆς ἱερότητας,
Καί νά ἀνασυνθέσουμε τήν πληρότητα τῆς Ἀλήθειας.
Τίς φθορές νά ξεπεράσουμε πού τραυματίζουν τόν ἄνθρωπο,
Νά συναντήσουμε στούς Ἐμμαούς τήν Ἀγάπη,
Στήν Μπιάφρα χαρούμενα τά παιδιά.
Καί τότες νά σμίξουμε τούς Λαούς σ' ἕναν αἰνο,
Σέ μιά πανανθρώπινη εἰρήνης ἰαχή,
Καί τά ὄνειρα τόσων αἰώνων καί τόσων καρδιῶν
Νά γίνουν φῶς γιά ὅλους καί εὐλαβικά νά κοινωνήσουμε
Ἀπό τό δισκοπότηρο τῆς αἰώνιας Ἀλήθειας.

5

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τό ποίημα ἑνός κορινθίου Γιατροῦ (τοῦ Γεωργίου Π. Νάλη) ἐμπνευσμένο ἀπό τό θάνατο ἑνός φίλου του.

6 Ἐπιγράφεται " Μνήμη Κώστα Μαυρογένη" . καί προτάσσω τό πρῶτο ἐξάστιχο.

Ἀναταριάστη ἡ Καστανιά κι ἡ χιονισμένη Ζήρια
Μαύρην ἀντάρα σκέπασε τήν πιό ἀφηλή κορφή της,
κι' ὅλες οἱ γύρω σης πλαγιές καί οἱ βραγιές τῆς Ἀτούσας
πλῆθος μανούσια μενεξιά καί κρίνους λουλουδλισαν
στολίδι γιά τό ξόδι σου, τ' ἀνύμφευτου νυμφίου,
τῆς γῆς ὅπου γεννήθηκες καί τώρα σέ σκεπάζει

Μας ἐρχόμαστε τώρα σέ παραδοσιακό ποίημα ἑνός ἐξαιρέτου ἀλλά ἄτυχου ποιητή (τοῦ Ρώμου Φιλύρα) γεννημένου στό Κιάτο καί πέθανε στό Δρεμονίτειο Φρενοκομεῖο Ἀθηνῶν τό 1942, σέ ἡλικία 44 ἐτῶν.

Τίτλοφορεῖται - " Ἄγνωστη".

Ἀπόψε καί νά μ' ἔβλεπε κείνη πού ἀναζητῶ,
αὐτήν πού δέν ἐγνώρισα καί πού ποτέ δέν εἶδα,
πού στήν καρδιά μου εὐλαβική τόσον καιρό κρατῶ
σάν κάποια προμηνυτική πού μέ φωτίζει ἀχτίδα.

Ἀπόψε πού σκιρτᾶ ἡ καρδιά, τό μάτι λάμπει ἀδρό,
σπιθίζει τό αἷμα μέσα μου κι ἀγάλλεται ἡ ψυχή μου
κι' ἀνυψωμένη ἡ σκέψη μου στ' ἄπειρο, μ' ' ρύγυρό
φῶς, φεγγαρίσιο, ἀχν φωτᾶ, ντύνει τήν ἔκτασή μου

Ξαναγυρίζουμε στά Δημοτικά τῆς Κορίνθου μέ τραγούδι ἐμπνευσμένο ἀπό τή μάχη ~~τήν~~ στά Δερβενάκια, τόν Ἰούλιο τοῦ 1822.

Τίτλος του – " Κάτω στά Δερβενάκια"

Πολλή μαυρίλα πλάκωσε κατά τά Δερβενάκια
Καί ὁ Γενναῖος βίγκλαγε ἀπό τόν Ἄη Ἀντώνη
Καί τοῦ Νικήτα μίλησε καί τοῦ Ψηλάντη λέει :
– Γειά σου Ψηλάντη πρίγκηπα, Νικήτα παλληκάρι.
Κερνᾶτε ροῦμι τά παιδιά κρασί τά παλληκάρια
Γιατί μαυρίλα ἔρχεται κάτω στά Δερβενάκια .
Ἦταν ἀσκέρι τούρκικο, μιά ἀκοσαριά χιλιάδες.
Ἦταν πασάδες ξακουστοί, πολλοί ντερεμπεῖδες
Δέν ἐτηράξανε στρατό, μηδέ καί παλληκάρια,
Καί ἄλα– ἄλα κάνανε, στήν Ἄη Σώστη πᾶνε.
Κά κεῖ τούς καρτεράγανε μέ δυνατό ντουφέκι
ὁ καπετάν Νικηταρᾶς κι οἱ Κολοκοτρωναῖοι
– Δῶστε φωτιά μωρέ παιδιά, προσέχτε παλληκάρια
κι ἐσεῖς ρξεσκαθώσατε, τούς ἔδωκαν ντουφέκι
τούς τσάκισαν κι ἐπέφτανε κορμιά χωρίς κεφάλια.

./.

Ἕνα ποίημα, ἐμπνευσμένο ἀπό τή κορινθιακή ὕπαιθρο, ἔχει γράψει ἡ γνωστή δόκιμη Ποιήτρια Ἀντιγόνη Βουρλέκη– Γαλανάκη, γεννημένη στή Κόρινθο τό 1912

Τό ἐπιγράφει " Κάμποι τοῦ Μωριά". Παραθέτω τό πρῶτο καί τό τελευταῖο πεντάστιχο.

Περπατητής τῆς ἄνοιξης στής Κόρινθος τούς κάμπους
στόν ἥλιο τόν καλόδεχτο, στούς πεύκους ἀκοκάτω
μέσα στ' ἀμπέλια πού ἔσκασαν τίς πρώτες φυλλωσιές τους
καί μέ τ' ἀγέρι κόντρα σου γλυκά να εὐωδιάζει
λεμονανθούς κι ἀρώματα ἀπ' τῆς γῆς τό περιβόλι.

Τῆς ἄνοιξης περιπατητής ἀνέμελος νά γίνω
στούς κάμπους τ' Ἄργους τ' Ἀναπλιοῦ
στῆς Κόρινθος τούς κάμπους
νά μοῦ χτυπάει τό πρόσωπο τ' ἀγέρι μυρωδάτο
ἀπ' τούς ἀνθούς τῆς λεμονιᾶς, ἀπό τό νιό χορτάρι
καί νᾶναι μόνος θόρυβος τῶν μελισσῶν ὁ βόμβος

./.

Ἕνο καθαρό κορινθιακό ὀκτάστιχο ἔγραψε ὁ κορίνθιος Ποιητής Ἀργύρης Ἀγραφιώτης, πού πέθανε τό 1965 ἐξήντα τεσσάρων ἐτῶν ~ Ἐπιγράφεται – " Κόρινθος".

Πνέουν οἱ ἀμπελόκηποι ἀρχαίων πάρκων μύρα
Ἡ νύχτα κρύβει στοργικά τό γνώριμα τοπεῖα
κι' οἱ θοίμικες πού ἔφτασαν στά μλαφρά τους πλοῖα
βρίσκουν ἀκόμη θελκτική τήν ἔνδοξην Ἐφύρα

. / .

Στό Λέχαιον ἀργοπῖνα γαλέρα χρυσωμένη
γι' τό ταξεῖδι τό στερν' τήν ἄγκυρά της λύνει
καί ἡ Ἐκέτη κρύβεται θλιμένη στήν Κυλλήνη
ποῦ στλο πρωτοξημέρωμα λαγγεύει ξαφνιασμένη

. / .

Κι' ὦ θαῦμα ! Μέ τό σκάσιμο τῆς μέρας πού ροδίζει
στό ἀρχαῖο κιονόκρανο ἡ ἄκανθος ἀνθίζει .

(μόνον ἐνδιαφέρον γιατί) Θά τελειώσω μέ ἕνα μικρό Δημοτικό Τραγοῦδι ,ὄχι κορινθιακό, ἀλλά ~~πού~~ δείχνει τήν ἰσχυρή ὑποβλητική φαντασία τοῦ λαοῦ μας.

Πρόκειται γιά κάποια νεαρή κοπέλλα, ~~γυναῖκα~~ πού ὁ ἄνδρα της εἶναι ἄρρωστος καί αὐτή γεμάτη ἀγωνία τρέχει στούς ἀγρούς καί στά δάση νά βρεῖ κάποιο σπάνιο φάρμακο, πού θά τόν γιάνει.

Ἡ ἄφατη λύπη της ἐκδηλώνεται ~~μέ τήν ἀπηλάβεια~~ τραγουδῶντας ~~ἕμα λυπητερό τόσο λυπητερό τραγοῦδι~~ γεμάτη πόθος, ἕνα τόσο λυπητερό τραγοῦδι, ὥστε περνῶντας πάνω ἀπό ποτάμι, τό νερό νά σταματᾶ, ἐνῶ οἱ πέτρες τοῦ γεφυριοῦ νά ἀρχίζουν νά σκίζονται καί νά διαλύονται.

Τό στοιχειό τοῦ γεφυριοῦ, πού προστατεύει τό γεφύρι, ἀνησυχο ἐξοργίζει τήν κοπέλλα νά μή τραγουδάει τόσο παθητικά καί συγκινεῖ ~~τόσο~~ ὅλα γύρω της, ἀκόμη καί τά ψυχά.

~~Τό στοιχειό τοῦ ποταμοῦ~~

Κοράσιον ἐτραγούδησε ἐπάνω στό γεφύρι
Καί τό γεφύρι 'ράγισε καί τό ποτάμι στάθη
Καί τό στοιχειό τοῦ ποταμοῦ κ' αὐτό στήν ἄκρη ἐβγῆκε
- Κόρη μου, πάψε τόν ἀχόν, κ' εἶπέ κ' ἄλλο τραγοῦδι
- "Αχ! πῶς νά πάψω τόν ἀχό, κι' ἄλλο νά πῶ τραγοῦδι
" Ἔχω τόν ἄνδρα μ' ἄρρωστο κ' ἀρρωστικό γυρεύω,
Νά κάμω στρούγγαν τοῦ λαγοῦ, τό γάλα του ν' ἀρμέξω " .

Ἰωάν. Σ. Κυδωνιάτου
1992

Ἐπιγραφεῖται "Τό οἰκιακό μου ποτάμι"

A/1

ΚΟΡΙΝΘΟΣ- Παρελθόν, παρόν καί Μέλλον

Σόλων, Π. Κυδωνιάτου

Ὁ ἐρχόμενος ἀπό τήν Ἀθήνα στήν Κόρινθο, βαδίζει ἀπάνω σέ δρόμο Ἱστορίας.

Δρόμος ποτισμένος ἀπό συμβάντα καί θρύλους, ἔτσι ὥστε σέ κάθε του βῆμα νά σκοντάφτει σέ κάποιο διάσημο ὄνομα, σ'ἕνα λησμονημένο παραμύθι, σέμιά παλιά, ἐνδιαφέρουσα ἱστορία.

Ὅμως, δέν σκοπεύω νά ζωντανέψω τίς ἄπειρες μνῆμες, αὐτές πού ἡ Μυθολογία, οἱ Κλασσικοί Χρόνοι καί ἡ Χριστιανοσύνη, ἔχουν ἀποτυπώσει ἀπάνω του.

Οὔτε νά περιγράψω τίς φυσικές καλλονές καί τά μαγευτικά τοπεῖα, πού προσφέρονται στό διάβα μας. Ἐννοῶ τίς γραμμένες ἀκρογιαλιές τοῦ γλυκύτερου Κόλπου τῆς Ὑδρογείου, πού εἶναι ὁ Σαρωνικός Κόλπος

Αὐτόν πού στίς ἡμέρες μας, καταστρέφουμε καθημερινῶς.

Θά σταματήσω ὅμως ὅταν φτάσω στόν Κρομμυῶνα, γιά νά διηγηθῶ κάτι πού σχετίζεται μέ τό θέμα μας.

Κρομμυών εἶναι ἡ ἠφαιστιογενής περιοχή μεταξύ Ἁγίων Θεοδώρων καί Καλαμακίου, ἐκεῖ πού στήν Ἀρχαιότητα ἦταν μιά μικρή πόλις, αὐτήν πού ὁ Νικίας κατέστρεψε κατά τόν Πελοποννησιακόν πόλεμον, τό 425 π.Χ.

Ἀκόμη τό ὄνομά της, μᾶς θυμίζει τό ἀγριογούρουνο πού σκότωσε ὁ Θησεύς.

Αὐτήν λοιπόν τήν περιοχήν, ὅπως μᾶς λέει ἡ Μυθολογία, μέ ὁλόκληρον τόν περίγυρόν της, ἀπό Βορρᾶ μέχρι τοῦ Ἀκρωτηρίου Ἡραίου καί ἀπό Δυσμάς πέραν τοῦ Ἀκροκορίνθου, τήν διεκδικοῦσαν δύο τρανοί Θεοί.

Ὁ Ἄρχοντας τῶν θαλασσῶν, Ποσειδῶν καί ὁ Θεός τῆς Τέχνης καί τοῦ Ἡλίου, ὁ Ἀπόλλων.

Ἡ μεταξύ τους διαμάχη ἦταν ἀμφίρροπη. Ὅταν νικοῦσε ὁ Ποσειδῶν, ὅλη ἡ περιοχή βυθιζόταν στό βασίλειό του καί κατεποντίζετο στή θάλασσα. Ὅταν ὅμως κέρδιζε ὁ Ἀπόλλων τότε ὅλη ἡ γῆ ἀναδυόταν καί ὁ Ἥλιος ξαναφώτιζε καί θέρμανε τόν τόπον.

Κάποτε ὅμως, κάποιοι κάτοικοι τῆς περιοχῆς, ἀνήσυχοι γιά τή τύχη τους ἔκαμαν διάβημα, μέσω τοῦ Ἱερατείου τους, πρός τον Δία παρακαλῶντας τον, νά σταματήσει ἐπί τέλους αὐτή ἡ διαμάχη.

Ὁ Ζεύς εἰσήκουσε τό αἴτημα καί ὅρισε διαιτητή τόν γιό τῆς Γῆς καί τοῦ Οὐρανοῦ, τόν Ἑκατόγχειρα Τιτάνα Βριάρεω.

Αὐτός, ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τό μέρος, ἐπεδίκασε ὀρθά, στόν μέν Ποσειδῶνα τήν παραλιακή ζώνη, στόν δέ Ἀπόλλωνα τά μεσόγεια καί ὀρεινά, φυσικά καί τή περιοχή τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου.

"Ετσι ὅλοι ἡσύχασαν .Γιά τὴν ὥρα.

"Ομως σέ ἱστορικήν ἐποχή, ὅτι στήν μέν Ποσειδωνία ἐλάτρευσαν τόν Ποσειδῶνα, στή δέ Κόρινθο στό κεντρικώτερο σημεῖο της, ἔστησαν Ναόν τοῦ 'Απόλλωνος;

'Αλλά τό θέμα δέν σταματᾶ ἐδῶ,

Αὐτή ἡ καταπόντησις καί ἀνάδυσις μιᾶς ὁλόκληρης περιοχῆς ἐθεωρεῖτο ἀπό τούς Γεωλόγους, ἀκόμη ἀπό τούς καθηγητάς Ἱστορικούς καί τούς Ἀρχαιολόγους, ἀνεξήγητο καί ἀπίθανο, παραμύθι κι' αὐτό τῆς ἑλληνικῆς Μυθολογίας.

Αὐτά μέχρι τό 1900, συγκεκριμένα μέχρι τῆς τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Τότε δηλαδή πού ἀπεκαλύφθησαν οἱ διαδοχικές στρώσεις τῆς γῆς, αὐτές πού ἀποκάλυψαν τήν ἀλήθεια καί ἐπαλήθευσαν τόν μύθο.

Γιατί ὅταν οἱ Παλαιοντολόγοι ἐξήτασαν τίς ἐπάλληλες αὐτές γαιολογικές στρώσεις, διεπίστωσαν ὅτι ἄλλες μέν ἦσαν ἔμφορτες μέ ἀπολιθώματα μαλακίων ἀεροβίων καί ἄλλες μέ πρωτόγονα ἀναερόβια ὄντα, δηλαδή αὐτά πού ζοῦν χωρίς ὀξυγόνο, μέσα στό νερό.

'Απεκαλύφθη δηλαδή τότε Ἕνα γαιολογικό δράμα, σύνθες σέ ἠφαιστιογενεῖς περιοχές, πού ἄλλοτε καταποντίζονται καί ἄλλοτε ἀναδύονται.

"Ετσι, ἐδῶ στήν Κόρινθο, ἀπεδείχθη ὅτι ἡ 'Ελληνική Μυθολογία, δέν εἶναι παραμύθια, ἀλλά γεγονότα, πού παρά τήν ἔλλειψι γραπτοῦ λόγου, διασώθηκαν στοματικά, σάν προσωποποιήσεις, σάν ἀλληγορίες, σάν ἀναμνήσεις συμβάντων, πού ἡ ἀνθρώπινη φαντασία, ἔβλεπε πίσω ἀπ' αὐτά τήν ὕπαρξι θείων ὄντων.

. / .

"Αλλά κι' ἄλλο μάθημα μᾶς δίνει ὁ εὐλογημένος αὐτός τόπος. "Ας ἀνατρέξουμε αὐτήν τήν φοράν στήν Ἱστορίαν. Καί ἄς ἀναλογισθοῦμε τί ἦτο ἡ Κόρινθος σέ ὁλόκληρη τήν ἀρχαίαν ἐποχήν.

Τότε πού ἡ 'Ελλάς, πλέον τῆς χιλιετηρίδος, ἦταν ὁ κόμβος τοῦ πολιτισμένου Κόσμου, μεταξύ 'Ανατολῆς καί Δύσεως. Ὁ ὀμφαλός τῆς Γῆς.

"Εχοντας δηλαδή ἀπό Δυσμάς τά πολίσματα τοῦ 'Αδρία, τῆς 'Ιλλυρίας, τῶν 'Ιονίων Νήσων καί τῶν νοτιοανατολικῶν ἀκτῶν τῆς 'Ιταλίας καί Σικελίας, γνωστῶν ὡς MAGNA GRECIA, δηλαδή "Μεγάλη Ἑλλάς" 'Αντιστοίχως ἀπό 'Ανατολάς ὑπῆρχαν οἱ πληθυσμοί τῆς βορείου λεκάνης τῆς Μεσογείου, ἡ πυκνοκατοικημένη 'Ιωνία, αἱ νῆσοι καί ἡ πρός Εὔξεινον Πόντον περιοχή.

Βορείως τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ἐκεῖ ὅπου σήμερον ζοῦν οἱ πολιτισμένοι Εὐρωπαῖοι, τότε οἱ πρόγονοί τους, ἦσαν ἄνθρωποι ἡμιάγριοι, ἡμίγυμνοι, ὠμοφάγοι, πού κοιμοῦσαν σάν πίθηκοι ἀπό δένδρου εἰς δένδρον, πού ἔκαμαν ἀνθρωποθυσίες, πού ἀκόμη τήν ἀνθρωπίνη λαλιάν ἐστεροῦντο ἐκβάλλοντες ἀνάρθρους κραυγές, ὅπως "βάρ- βάρ" ἐξ οὗ καί βάρβαροι ἐκλήθησαν.

Τήν ἴδιαν ἐποχήν, πέ σέ μᾶς ἐνός Ὅμηρος ἔγραφε τά ἔπη του, ἐνώ λίγο ἀργότερα ἀπό τή χώραν αὐτήν, τήν μικρή πατρίδα μας, ἀνεπήδησα διάνοιες, πού ἀνωφελῆ μέχρι σήμερα ἡ πολλοπλασιασθεῖσα Ἀνθρωπότης δέν κατόρθωσε νά ὑπερκεράσει..

Στόν ὀμφαλό λοιπόν αὐτόν τῆς Γῆς πού ἦτο ἡ Ἑλλάς, προνομιοῦχον θέσιν εἶχε ἡ Κόρινθος μέ τόν περίφημον Ἰσθμόν της Τόν Φρυλικόν αὐτόν Ἰσθμόν, πού χώριζε μαζύ μέ τίς δύο θάλασσες καί τούς Δωριεῖς από τούς Ἴωνας.

Φυσικόν ἦταν ἡ ἐπικοινωνία μεταξύ τῶν δύο Κόσμων, Ἀνατολῆ καί Δύσεως νά γίνεται μέσω Κορίνθου, διά τοῦ Ἰσθμοῦ της, Τοῦτο γιατί τά ἴστιοφόρα τῆς ἐποχῆς, ἀπέφευγαν τόν γύρον τῆς Πελοπονήσου, τούς νοτιάδες καί ἰδίως τόν ἐπικίνδυνο Καβο- Μαλιά.

Γνωστή φράση τοῦ Στράβωνος - " Μαλέαν δέ κάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε".

Ἀλλά τά κλεῖθρα αὐτῆς τῆς διελεύσεως τά εἶχαν οἱ Κορίνθιοι. μαζύ μέ τόν ἔλεγχον τῶν δύο θαλασσῶν, γι' αὐτό καί " Ἀμφιθαλάσσιοι" ἐκαλοῦντο,

Τά μέν μικρά πλοῖα γλυστροῦσαν ἀπάνω στόν " Δίολκο" ἀπό τή μιά θέλασσα στήν ἄλλη. Τά δέ βαρύτερα μεταφόρτωναν.

Ἐκεῖ λοιπόν στά δυό λιμάνια της τά πλεούμενα ἔκαμαν οὐρ ὥσπου νά περάσουν.

Τό γλυκό ναῦρο νεμεάφικο κρασί καί ἡ πάνδημος Ἀφροδίτη, ἀνελάμβανον νά διασκεδάσουν τίς ὧρες τους.

Οἱ κοινές μάλιστα γυναῖκες τούς καλοῦσαν μέ τά σανδάλια τους γιατί στό κάτω μέρος των εἶχαν ἀνάγλυφα γράφει τίς λέξεις " ἀκολούθει με", πού ἀποτυπονόταν στούς σκονισμένους δρόμους, χαμαί. Γι' αὐτό καί τά σπίτα πού τούς ὁδηγοῦσαν " χαμαιτυπεῖα" ἐκλήθησαν. Αὐτά γιά τούς ναῦτες καί τούς πενεστέρους.

Ἄλλη ἀνωτέρα βαθμίς, ἀπρόσιτη στούς πρώτους, ἦσαν αἱ Ἱέρειες τῆς Ἀφροδίτης. Τέθριππα ὁδηγοῦσαν τούς μεγαλεμπόρους, τούς ἄρχοντες καί τούς ἐφοπλιστές, στά Ἱερά τῆς Ἀφροδίτης, ὅπου αἱ Ἱέρειες τη ἐξεδίδοντο πρός ὄφελος τῆς θεᾶς των.

Ἀλλά καί τρίτη ἀνωτάτη βαθμίς, ὑπῆρχε γιά τούς Ἡγεμόνας καλ· μεγιστάνες τοῦ πλούτου. Αὐτή ἦταν τῶν Ἑταιρῶν, κορυφαία τῶν ὁποίων ἦτο ἡ μεγαλόμορφος Λαΐς, πού περιφρόνησε κάποτε καί Βασιλεῖς Ἐάν, ἔπειτα ἀπό ὅλα αὐτά, ὑπῆρχαν ἀκόμη χρήματα, ἐξοδεύοντο σέ ἀγορές εἰδῶν στά πολυάριθμα καί παγκοσμίως φημισμένα μαγαζιά, στά τεράστια πλουσιοτέρα ἀγορά τοῦ Κόσμου, πού ἦταν ἡ κορινθιακή.

./.

"Ετσι ἡ Κόρινθος ,ἀπό ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς,ἡ πρώην Ἔφύρα, ἔγινε " ὀλβία καί ἀφνειός". "Ἔγινε τό Παρίσι τῆς ἐποχῆς, πού πλούσιε ἀκριβά τό γοῦστο της.

" Οὐ παντός πλεῖν ἐς Κόρινθον"

Ἡ Κόρινθος διέδιδε τή μόδα, γυναικεία μόδα."Οχι μόνον στό ντύσιμο Ἀκόμη στό κτένισμα,στά ἀρώματα,στά ἄνθη κλπ.

Καί μαζύ μέ τόν πλοῦτο ἡλθε καί ἡ ἰσχύς. Ἡ Κόρινθος ἔγινε μιά μεγάλη ναυτική δύναμις.

Οἱ τριήρεις της, πού αὐτή ἐπενόησε, αὐλάκωναν τή Μεσόγειο, ἱδρύοντας ἀποικίες σέ Ἀνατολή καί Δύση.

Τά νομίσματά της, τά φημισμένα τετράδραχμα μέ τό φτερωτό Πήγασο καί τή Χαλινίτιδα Ἀθηνᾶ, κυκλοφοροῦσαν παγκοσμίως, ὅπως σήμερα ἡ χρυσῆ λίρα. Τά δέ ἀγγεῖα της βρέθηκαν στίς ἐσχατιές τῆς Σκυθίας καί τῆς Ἐτρουρίας.

Ἰδίως αὐτά τα ἐρυθρόμορφα, βαμένα μέ ἄγνωστες ἀνεξίτηλες βαφές. Αὐτά πού βρίσκουμε σήμερα στίς ἀνασκαφές, θαμένα ἐπί αἰῶνες, συχνά μέσα σέ ὑγρασία. πού παρ'ὅλ'αὐτά εἶναι ἀκόμη στιλπνά, σάν νά βγῆκαν μόλις ἀπό τό Ἐργαστήριο.

Γιά τό πόσον εὔκολα ἐπλούτιζε ἡ Κόρινθος ,ἀποδεικνύεται ἀπό τό ἑξῆς. Ὡς γνωστόν ὁ βάρβαρος στρατηγός τῶν Ρωμαίων, Γάϊος Μόμμιος τό 146 π.Χ, κατέστρεψε τελείως τήν Κόρινθο, ἀφοῦ πρῶτα φρόντισε νά τήν ἀπογυμνώσει ἀπό τά καλλιτεχνήματά της. Τούς κατοίκους της, ὅλους τούς ἐξανδραπόδισε, καί ἡ πόλις ἐρημώθη. Μετά ἕνα ἀκριβῶς ἕνας ἄλλος αἰῶνα Ρωμαῖος, Ὑπατος Ἰούλιος Καῖσαρ ἐποίκησε τήν Κόρινθο, μέ ἀπλοϊκοφυεῖς ἀνθρώπους. Ἀφκιμά αὐτοί γιά νά ἐπιζήσουν ἔσκαβαν τούς τάφους τῶν παλαιῶν Κορινθίων γιά νά βροῦν ὀστράκινα κτερίσματα, χαλκώματα καί ἄλλα εἴδη πρός πώλησιν, ἐπειδή τά καλοῦσαν " νεκροκορίνθια". Ἀλλά ὁ Δίολκος γρήγορα τούς ξέπνησε, τόσον, ὥστε μετά ἕνα αἰῶνα νά πλουτήσουν καί νά διαφθαρῶν καί αὐτοί τόσον, ὥστε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πού ἐπεσκέφθη τή Κόρινθο μετά ἕνα μόλις αἰῶνα, νά χρειάστεῖ ὄχι μίαν, ἀλλά δύο ἐπιστολάς γιά νά τούς συνετίσει.

Ἀλλά - " SIC TRANSIT GLORIA MUNDI", δηλαδή - " Πόσον ἀλλάζει ἡ δόξα σ'αὐτόν τόν κόσμο"!

" Ματαιότης ματαιοτήτων, τά πάντα ματαιότης", ἀνακράζει ὁ Ἐκκλησιαστής.

Καί αὐτό εἶναι τό δεύτερο μάθημα πού μᾶς διδάσκει ἡ Πολιτεία. Οἱ μαρμαρόστροτοι δρόμοι της ἐξέλιπον. Καί ἐκεῖ πού ἐκυκλοφοροῦσαν καί συνωστίζοντο χιλιάδες ἄνθρωποι, πάσης φυλῆς καί χρώματος, τώρα πλανᾶται ἡ ἐρημία.

Καί ἐκεῖ πού ἔλαμπε ἡ πόλις ἡ χλιδή, τήν ἀντικατέστησε σήμερον ἡ ἀθλιότης.

Ἀντί πολυτελείας, φτώχεια.

Πόσην ἀνάγκην ἔχει σήμερον ἡ παραγμένη ἐποχή μας μέ τήν πεφυσιομένη καί καταχωτική, κοινωνία της, ἀπό παρόμοια μαθήματα.

Γιατί τό παράδειγμα πού δίδει ἡ τόση κατάρτωσις τῆς ἄλλοτε σφριγώσης Κορίνθου παραδειγματιζει τόν σημερινόν σκεπτόμενον ~~[illegible]~~ ἐπισκέπτην της.

. / .

Ἀλλά ἄς σπεύσουμε νά ἔλθωμεν στό παρόν, στήν ἐποχή πού σήμερα ζοῦμε.

Ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ σύγχρονοι Κορίνθιοι δέν ἔχουν συνειδητοποιήσει τήν εὔνοιαν τῆς τύχης τοῦ νά εἶναι κάτοικοι πόλεως ὅπως εἶναι ἡ Κόρινθος. Ὅτι δηλαδή, ἡ πόλις πού κατοικοῦν ξεχωρίζει. Ἡ Κόρινθος εἶναι πράγματι πόλις προνομιοῦχος ἀπό μιά σημηθισμένη ἐπαρχιακή πόλη.

Γιατί ἐκτός ἀπό τό καταπληκτικό μυθολογικόν καί ἱστορικόν παρελθόν της, καί τήν εὔνοιαν νά ἔχει τόν γειτονίαν τῆς προμήτορός της, ἡ Κόρινθος ἀφ'ἑαυτῆς εἶναι πόλις προνομιοῦχος.

Ὁ κατερχόμενος τόν Μωριά, τό τουριστικώτατον αὐτό πλατανόφυλλο, μέ ὡτός πολύτιμος τῶν σημαντικωτέρων σελίδων τῆς ἱστορίας μας, εἶναι τό πρῶτο πρόσωπον πού θά συναντήσει μαζί εἶναι ἡ Κόρινθος. Ἡ Κόρινθος τοῦ κλείνει τόν δρόμον καί ἀπαιτεῖ νά τήν ἐπισκεφθεῖ.

Δέν εἶναι μόνον ἡ ἐξαίρετος θέσις της, μέ τόν θεϊκόν συνειμόν θαλασσίου καί ὀρεινοῦ περιβάλλοντος. Εἶναι ἡ γύρω της περίβλεπτος θέα, μέ τήν ἀπέναντι ἐπιβλητικήν ὀροσειρόν τῶν Γερανίων, πού μαλακά σβύνουν στό ἱστορικόν ἀκρωτήριον Ἀραῖον.

Περιβάλλει τήν πόλιν πάντοτε καθαρά ἀτμόσφαιρα, πού ἡ αὔρα τ θαλάσσης μετριάζει τάς ἀκρότητας χειμῶνος καί θέρους. Ἀκόμη ἡ ὁλόγρά της θαλασσία παρουσία, μέ τίς ἥρεμες ἀκρογιαλιές της, σίσθάνεσαι νά σέ προσκαλοῦν γιατί σ'αὐτές καταλήγουν ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ δρόμοι τοῦ προνομιούχου ἱπποδαμείου ρυμοτομικοῦ σχεδίου τῆς πόλεως.

Ἀπέναντί της ἡ Κόρινθος σέ ἀπόστασιν ἡμιώρου ἔχει τήν πλέον ὀνομαστήν λουτρόπολιν, ἐνῶ μιά μόλις ὥραν ἀπέχει ἀπό τήν ἴδιαν τήν Πρωτεύουσαν.

Ἕλος διαθέτει πλουσιωτάτην ἐνδοχώραν, μέ γραφικά χωριά, γεμάτα ἀμπελῶνες καί δενδροκομίαν, ἱστορικά μοναστήρια σέ λειτουργία, ἐξωκκλήσια καί ἀξιόλογες Ἀρχαιότητες.

. / .

Καί γεννᾶται ἀμέσως τό ἐρώτημα

Η σημερινή Κόρινθος,ὅπως ἐξελίσσεται εἶναι ἀνταξία τῆς θέσεώς της,τῆς ἱστορίας της,τῆς παλαιᾶς της δόξης

Ἀπαντῶ ἀδιστάκτως - Ὄχι

Γιατί ὄχι μόνον δέ κατορθώσαμε νά διατηρηθεῖ ἔστω καί ἀμυδρά ἠχώ τῆς προτέρας της αἴγλης,ἀλλά παραγνωρίστηκε καί ἡ ἀξίας τῆς θέσεώς της

Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι ὅταν κατά τούς διωγμούς τῶν Ἑλλήνων ἀπό τά παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας,οἱ στήν Ἑλλάδα καταφυγόντες πρόσφυγες,ἰδ ίως Σμυρνοί,ἐζήτησαν ἀπό τόν Καποδίστριαν καί ἐπέτυχον τήν ἐγκατάστασίν των, στήν σημερινήν θέσιν τῆς Κορίνθου,τό λεγόμενον τότε Σχοινιᾶ. Ἴσως ἐλπίζοντες στή ἐπαναλειτουργίαν τοῦ διόλκου.

Ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν ἀργότερα καί Παλιοκορίνθιοι,ὅταν μετά τόν καταστρεπτικόν σεισμόν τ ης Φεβρουαρίου 1858,ἀναγκάστη σαν νά ἐγκαταλείψουν τήν κωμόπολίν τῶν Κατέφυγαν τότε περί τούς χιλίους ἐννεακοσίους.

Λίγο αἷμα αὐτοῦ τοῦ μίγματος,ἴσως ρέει ἀκόμη στάς φλέβας μα

Ἀλλά ἡ Κόρινθος καί γιά Πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος εἶχε προταθεῖ ὑ Ὄθων δέ σέ μιά ἐγκύκλιον ,ἀναφέρει - " Ἡ θέσις τῆς Κορίνθου εἶναι ἡ καταλληλοτέρα διά τήν μέλλουσαν ἐμπορικήν καί βιομηχανικήν τῶν κατοίκων πρόοδον" .

. / .

Ἀλλά ἄς πλησιάσουμε καλύτερον τό θέμα.

Τί ἔπρεπε νά γίνη,τί δέν ἔγινε καί τί μένει νά γίνη

Σέ ὅλον τόν κόσμον ὑπάρχει διάχυτος ἡ πρόληψις ὅτι σέ μίαν πόλιν,περιοχήν ἤ καί Κράτος ὁ Πλοῦτος μόνον διά τῆς βιομηχανίας μπορεῖ νά ἀποκτηθεῖ. Ἀλλά ἄς εἴμεθα προσεκτικοί.Βέβαια δέν θά ἀγνοήσωμεν τήν βιομηχανίαν. Ὑπάρχει ἄλλωστε ἐν ἐξελίξει εἰς τήν Κόρινθον.Ἀλλά δέν πρέπει νά ἀγνοοῦμε ὅτι ἡ Βιομηχανία ,μαζύ μέ τήν αὔξησιν τοῦ κατά κεφαλήν εισόδημα τῶν κατοίκων,αὐξάνει καί τήν μόλυνσιν καί ὄχι μόνον εἰς τό περιβάλλον,ἀλλά καί εἰς τά ψυχές τῶν ἀνθρώπων.

Ἐξ ἄλλου δέν θεωρῶ τ ούς Κορινθίους νά βεβέσουν σέ ἐργατικό προλετεριάτο. Εἶναι πολύ ἀνώτεροι. Ἄς μ' κ τάντησει ἡ Κόρινθος σάν μιά οἱαδήποτε συνοικία τῶν Ἀθηνῶν.

Τήν πρόοδον τῆς Κορίνθου τοποθετῶ στόν Πνευματικόν τομέα σέ συνεργασία μέ τό Ἐμπόριον καί τόν Τουρισμόν Ἤτοι στό ὑψηλόν τρέπτυχον - Ξένιος Ζεύς- Ἑρμῆς- Ἀπόλλων καί Ἀθηνᾶ..

Ἡ Κόρινθος σήμερα ὑστερεῖ καί στά τρία

Πνευματικόν Κέντρον, Μουσεῖα, Θέατρον, μέγα Ξενοδοχεῖον, δέν ὑπάρχουν, ἐνῶ ὑπάρχουν σέ πολλές ἄλλες πελοπονησιακές πόλεις, ὅπως στίς Πάτρας, στίς Καλάμας, στή Τρίπολην, στήν Σπάρτην.

Δυτυχῶς χάρις στή εὐεργέτιδα Ἀλκμήνην Πετροπούλου, ὑπάρχει τό Λαογραφικόν Μουσεῖον, κτισμένον δυτυχῶς ὡς κακέκτυπον ἀρχικοῦ σχεδίου οἰκοῦ μου.

Ἐπί τῇ εὐκαιρίᾳ ἐπιθυμῶ νά δηλώσω ὅτι εἶναι δυνατή κάποια βελτίωσίς του, ἐάν προστεθεῖ προστῶον, τό ὁποῖον εἶχα σχεδιάσει καί δώσει στήν Δωρήτριαν, μέ τήν ὑπόσχεσιν νά τό κατασκευάσει.. Ὁ θάνατός της τήν ἐμπόδησε.

Ἀπαραίτητος ἐπίσης ἡ συμπλήρωσις τοῦ τετάρτου ὀράφου, ὥστε το κτήριον νά μή δίδει ὄψιν βομβαρδισμένου.

Τά προταθέντα δέν εἶναι μόνον φροντίς τῆς Πολιτείας, ἀλλά καί ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας.

Τό μέγα ξενοδοχεῖον, ἀπαραίτητον διά τήν προκοπήν τῆς πόλεως, δύναται νά πραγματοποιηθεῖ μέ συμμετοχήν ὅλων τῶν ἤδη ὑπαρχόντων ἐν Κορίνθῳ ξενοδόχων.

Τό δέ Ἐμπόριον νά πάψει νά εἶναι παρασιτικόν.
Οἱ Κορίνθιοι Ἔμποροι θά πρέπει ἰσοδυνάμως νά συνοδέλφωθοῦν μέ τῶν τῆς Ἀρχαιότητος, νά ἔχουν τά καλύτερα ὑπάρχοντα ἐμπορεύματα, ἐγχώρια καί ἐξωτερικοῦ.

Ἡ ἀγορά Κορίνθου νά γίνῃ ἡ πρώτη, ὥστε καί οἱ Ἀθηναῖοι νά προσελκύονται διά τά πολυτελῆ καί μοναδικά ἐμπορεύματα, ποῦ θά πρέπει νά προμηθεύονται.

Ὅσον δέ τήν πνευματικήν ἐξόρμησιν, ἡ Κόρινθος θά εὕρει θερμήν ὑποστήριξιν ἀπό τά χιλιάδες ἐντός καί ἐκτός αὐτῆς οἰκοῦντα τέκνα της, ποῦ εἶναι ἐξέχοντες ἀστέρες εἰς τό Πανελλήνιον στερέωμα τῆς Ἐπιστήμης καί Τέχνης.

Σόλων Π. Κυδωνιάτης

1992.

A/6

ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ

Η ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΘΥΡΑΜΒΟΥ

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ κορινθιακοῦ κιονόκρανου στήν ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης τείνει νά προσδίδει μιά συνολική καμπυλογραμμική διακύμανση στήν ἑλληνική ἀρχιτεκτονική, ἰδιαίτερα σέ σχέση μέ τήν σπουδαιότητα καί τό νόημα πού εἶχε γιά τήν τέχνη αὐτή τό διακοσμητικό στοιχεῖο. Τό στοιχεῖο αὐτό φαίνεται ὅτι διεκδικεῖ μία ὑψηλή τιμή στίς ἀπαρχές τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς αἰσθητικῆς (ὅπως διαπιστώνει κανείς πχ. ἀπό τήν ἀγγειογραφία), ἡ τιμή αὐτή μειώνεται σημαντικά στήν ἐποχή τοῦ κλασικοῦ πολιτισμοῦ, γιά νά διεκδικήσει καί πάλι τό στοιχεῖο αὐτό μίαν ὑψηλή τιμή στήν ἐποχή παρακμῆς τοῦ ἀρχαίου ἄστεως. Ὡστόσο οὔτε στήν πρώτη οὔτε στήν τελευταία αὐτή περίοδο τό διακοσμητικό στοιχεῖο αὐτονομήθηκε αἰσθητικά καί νοηματικά. Ἡ ἐμφάνιση βέβαια τοῦ διακοσμητικοῦ στοιχείου, ἀναφερόμενο εἴτε στό φυτικό βασίλειο εἴτε στό βασίλειο τῶν ζώων ἤ καί σέ γεωμετρικές καί καμπυλογραμμικές παραστάσεις, τείνει νά συσχετίζεται, μεταξύ ἄλλων, ἀπό τούς μελετητές τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης μέ ὁρισμένες ἀνατολίζουσες ἐπιρροές. Ὡστόσο τό εἰδικά σημαντικό ἀφαιρετικό νόημα τῆς κλασικῆς αἰσθητικῆς -ἐρήμην διακοσμήσεων καθώς τό ἴδιο νοεῖται- συνιστᾶ καί τό κρίσιμο ἐκεῖνο μέτρο συγκρίσεως (ὡς τάση συμμόρφωσης ἤ ἀπόκλισης) τῆς συγκεκριμένης αἰσθητικῆς ἐμπειρίας.

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, στό ἐπίπεδο τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐνῶ ὁ δωρικός ρυθμός τείνει νά ἐκφράζει καί τήν μεγίστη δυνατή ἀφαίρεση ἀπό τό διακοσμητικό περιτέχνημα ὡς ἔνδειξη τῆς αὐστηρᾶς αὐτοτέλειας τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, τοῦ ἄστεως, ὁ ἰωνικός ρυθμός -ὑψηλά ἀφαιρετικός ὁ ἴδιος καθώς εἶναι- τείνει νά ἐμφανίζει ὡστόσο σέ περιορισμένο βαθμό στοιχεῖα διακοσμητικά, ἐνῶ τέλος, μέ τήν ἐπιβολή τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου ὁ ἰωνικός αὐτός ρυθμός διεκδικεῖ ἐκ νέου ἔμφαση στό διακοσμητικό στοιχεῖο. Ἐνῶ οἱ κύριοι δύο αὐτοί ρυθμοί, ὁ δωρικός καί ὁ ἰωνικός, ἐμφανίσθησαν τόν 7ο αἰώνα, ὁ μέν δωρικός στήν Ἠπειρωτική Ἑλλάδα ὁ δέ ἰωνικός στήν Ἑλλάδα τοῦ Αἰγαίου, ἡ βαθμιαία μετακίνηση τῆς ἔμφασης στήν ἀρχαία ἑλληνική ἀρχιτεκτονική ἀπό τόν δωρικό στόν ἰωνικό ρυθμό, φαίνεται ὅτι συνδέεται μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ ναυτικοῦ ὡς δυνάμεως κρούσεως καί τήν βαθμιαία ὑποκατάσταση, ἀπό τό ναυτικό, τοῦ πεζικοῦ ἤ τῶν ὁπλιτῶν.

Ἡ ἐμφάνιση ὅμως διακοσμητικῶν στοιχείων, φυτικῶν ἤ ζωικῶν, στήν ἑλληνική τέχνη συνιστᾶ καί μία παράλληλη ἔνδειξη τῆς διακύμανσης τοῦ ἀρχαίου διθυραμβικοῦ πνεύματος, ὅπως τό ἴδιο συνδέονταν μέ τήν φύση, καί τῆς ἀκάθεκτης ἐπιδίωξής του γιά τόν μεταβολισμό του τιτάνιου στοιχείου σέ ὀλύμπια ἀρχή τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Ἀπό τήν σκοπιά τῆς κοινωνιολογίας τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ δέσμευση τοῦ διθυραμβικοῦ πνεύματος μέ τήν φύση, αὐτῆς τῆς μορφῆς, τείνει νά ἐνσαρκώνεται καί νά μορφοποιεῖται [illegible] καί κυρίως μέ τά ἐλευσίνεια μυστήρια καί τίς παραδόσεις τῆς ὀρφικῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, μέ τήν μαιναδική οἰστροπληξία καί τήν ἐρωτική [illegible] σχεδόν ἕνωση μέ τήν φύση ὡς συμβολική τοῦ κύκλου [illegible] μιάν ἕνωση ὡς

μέ τήν φύση αὐτῆς τῆς μορφῆς, ἡ ὑπερκέραση τοῦ ἀτομικοῦ νοεῖται ὡς πειθαρχία πρός τό δέον τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καί τόν αὐστηρό νόμο της, σέ σχέση πρός τήν ὁποία μόνο ἡ ἔννοια τῆς ἀτομικότητας ὡς πολιτικῆς κατηγορίας, μποροῦσε νά διεκδικήσει τήν σημασία της. Πρόκειται γιά μιάν ἀποθέωση τοῦ φυσικοῦ δεδομένου, στό πνεῦμα τοῦ παγανιστικοῦ διθυραμβικοῦ παραγγελματος, ἡ ὁποία ἐξεφράσθηκε καί στήν τέχνη μέ ἀνάλογη ἔνταση καί πειθώ. Κατά τοῦτο, ἡ σχέση τῆς τέχνης μέ τήν φύση (ὡς διακοσμητικό γεγονός) καί ἐκείνης ὡς δηλωτικοῦ στοιχείου τοῦ διθυραμβικοῦ παγανισμοῦ συνιστοῦν δύο σχεδόν αὐτοτελῆ αἰσθητικά φαινόμενα, αὐτάρκη καί τυπικῶς αὐτόνομα, ἀλλά καί μέ τήν ἔννοια τῆς ἰσοτελικότητας προικισμένα· δηλαδή τό ἕνα ἀπό τά δύο ἤ καί τά δύο πολύ περισσότερο, ἐπαρκοῦν γιά νά ἑρμηνεύσουν τό διακοσμητικό περιεχόμενο περίτεχνων ἐπιτηδευμάτων, συνοδευτικῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης στήν ἐκδίπλωσή της.

Ἀπό την ἄποψη αὐτή, ἡ σχέση τῆς τέχνης μέ τήν φύση δέν μπορεῖ νά ἑρμηνευθεῖ ἀποκλειστικά σέ συνάφεια πρός ἀνατολίζουσες ἐπιρροές, ἀλλά θά μπορῦσε ἐξ ἴσου νά ἑρμηνευθεῖ ἀπό τήν ἴδια τήν καμπυλογραμμική διακύμανση τοῦ διθυραμβικου πνεύματος στήν ἀρχαία ἑλληνική καιρικότητα. Ἡ διακύμανση τῆς διθυραμβικῆς βουλήσεως φαίνεται νά διεκδικεῖ τήν μέγιστη τιμή της στήν ἐποχή τοῦ προδωρικοῦ ἑλληνισμοῦ (καί πρίν τήν ὁριστική μορφοποίηση του Ὀλύμπιου δωδεκαθέου), ἡ τιμή αὐτή μειώνεται σημαντικά κατά τήν κλασική ἐποχή, γιά νά διεκδικήσει καί πάλι ἕνα ὑψηλό ἐπίπεδο σέ ἐποχές παρακμῆς τοῦ ἀρχαίου ἄστεως καί τήν συνακόλουθη ἔμφαση στό μυστικιστικό νόημα τοῦ διθυράμβου ὡς προυπόθεσης ἀναβίωσης καί ἀνάπλασής του. Βέβαια, παρά τήν παραλληλία τῶν δύο αὐτῶν δυνατοτήτων ἑρμηνείας τοῦ διακοσμητικοῦ στοιχείου στήν ἀρχαία τέχνη, δέν μπορεῖ ὡστόσο νά ἀμφισβητηθεῖ ἡ ὕπαρξη συναλλαγῶν μεταξύ Ἑλλάδας καί Ἀνατολῆς. Ἄλλωστε, ὅπως ἐπιμαρτυροῦν οἱ μελετητές τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, ἡ ἴδια ἡ ἑλληνική τέχνη μπόρεσε καί ὑπέταξε τό διακοσμητικό αὐτό στοιχεῖο τῆς Ἀνατολῆς, ὥστε τό στοιχεῖο αὐτό νά μή διεκδικεῖ ἔμφαση σέ βάρος τοῦ συνολικοῦ ἔργου, δομολειτουργικά ἑρμηνευόμενου. Κατά τοῦτο, ἡ σχέση τῶν Ἑλλήνων πρός τό φυσικό δεδομένο-συνέπεια τῶν διθυρμαβικῶν παραδοχῶν του πολιτισμοῦ τους-ἦταν δυναμική καί ὄχι στατική, ὑπερβατική καί ὄχι παραστατική, αἰσθητικά κρίσιμη καί ὄχι μεταφυσική ἤ ἀκίνητη.

Στό κείμενο αὐτό ἐπιδιώκεται, μεταξύ ἄλλων, ὁ ἔλεγχος καί ἡ ὑποκατάσταση τῆς πρώτης ὑποθέσεως ἑρμηνείας τοῦ διακοσμητικοῦ στοιχείου τῆς ἑλληνικῆς τέχνης σέ σχέση μέ τίς ἀνατολίζουσες ἐπιρροές, ἀπό τήν δεύτερη, καινούργια ὑπόθεση ἑρμηνείας τοῦ στοιχείου αὐτοῦ καί τῶν αἰσθητικῶν προτεραιοτήτων του, δηλαδή σέ σχέση μέ τήν δυναμική μορφολογία τοῦ διθυραμβικοῦ πνεύματος. Ἄλλωστε ἀναγνωρίζεται ἀπό τούς ἱστορικούς τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὅτι ἀκόμη καί στήν περίπτωση πού διαπιστωνόταν ἀνατολικές ἐπιρροές, οἱ ἐπιρροές αὐτές δέν ὁδηγοῦσαν σέ ἁπλή μίμηση, ἀλλά ἦσαν μόνο ἐπιφανειακές, ἐνῶ τά στοιχεῖα τους πάντα ἀναπλάθονταν στίς ἰδιαιτερότητες τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπό τούς ἑλληνόφωνους πρόξενους τους. Τό γεγονός πχ. ὅτι στούς Φοίνικες, ἡ ἑλικοειδής

μορφή του ιωνικού κιονοκράνου καί τά ποικίλα φυσικά μοτίβα τους δέν τούς ὀδήγησε στήν διαμόρφωση πραγματικής ἀρχιτεκτονικής, ὅπως ἀντίθετα ὀδήγησε τούς Ἕλληνες, ἐπισημαίνει, μεταξύ ἄλλων, καί τόν πράγματι ἐπιφανειακό καί περιορισμένης ἐκτάσεως βαθμό ἀνατολικῶν ἐπιρροῶν στήν ἀρχαία ἑλληνική τέχνη καί στό θαῦμα της. Οἱ ἀνατολίζουσες βέβαια ἐπιρροές δέν μποροῦν ὡστόσο ἀπόλυτα νά ἐξοστρακισθοῦν, ὅταν, περί τό τέλος τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, καί ἰδίως μέ τήν προέλαση τοῦ νεαροῦ στρατηλάτη Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καί τίς κατακτήσεις του, ἡ Ἀνατολή ἀναδύεται ὡς πηγή μυστηρίου καί προκλήσεων αἰσθητικῶν. Ἄλλωστε τόσο ἡ ἐπικούρεια ὅσο καί ἡ στωική φιλοσοφία, πού ἀναπτύχθησαν μετά τό πέρας τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, ἐμφανίζουν σέ κάποιο βαθμό ἀνατολίζουσες ἐπιρροές.

Στό κείμενο αὐτό ἐπιδιώκεται, μεταξύ ἄλλων, ἡ ἀξιολόγηση τῆς μορφολογίας τοῦ διθυραμβικοῦ πνεύματος μέ βάση τήν κορινθιακή αἰσθητική παράδοση. Ἡ ἀρχαία Κόρινθος καί ἡ τεχνη της ἐμφανίζεται ὡς ἰδεώδης τόπος συγκρίσεως τῶν ἑρμηνευτικῶν δυνατοτήτων καί ὁρίων τῶν δύο αὐτῶν ὑποθέσεων στό ἐπιστημολογικό ἐπίπεδο, τόσο στήν περιοχή τῆς κορινθιακῆς ἀγγειογραφίας ὅσο καί σ' ἐκείνην τῆς κορινθιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἡ διαμόρφωση τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου -στήν δεύτερη περίπτωση- ἀπό τόν Καλλίμαχο ἤ ἡ προηγηθεῖσα ἀνάπτυξη τῆς μελανόμορφης τεχνικῆς στήν ἀγγειογραφία εἶναι ἄραγε δηλωτική ἀνατολίζουσων ἐπιρροῶν, ἔστω καί ἐπιφανειακῶν, ἀναπλασμένων ἤ ἀναδιαμορφωμένων, ἤ μήπως ἀποτελεῖ ἔνδειξη τῆς ἰδιότυπης δέσμευσης τῶν Κορινθίων καλλιτεχνῶν στίς ἀρχές τοῦ διθυραμβικοῦ παγανισμοῦ καί στήν μορφολογία τους; Μήπως ἄραγε ἡ δέσμευση αὐτῆς τῆς μορφῆς ἔδιδε δομή καί περιεχόμενο στίς ἐπιδράσεις ἄλλων μορφῶν πολιτισμοῦ ὡς ζωτικός καί βιολογικός ἐπαναπροσδιορισμός ἤ μήπως τό διακοσμητικό περιτέχνημα ὀφείλεται σέ συνδυασμό καί τῶν δύο αὐτῶν ἑρμηνευτικῶν ἀρχῶν;

Ἔστω κι ἄν ἡ ἀφαιρετική διάσταση τοῦ κλασικοῦ μέτρου ἐμφανίζεται ἀσθενέστερη στήν ἀφετηρία καί στό πέρας τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, θά μποροῦσε νά ὑποστηριχθεῖ ἡ ἄποψη, σέ ἀντίθεση πρός τήν ὑπόθεση τῶν ἀνατολικῶν ἐπιρροῶν, ὅτι στήν ἀρχή τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, τό διθυραμβικό πνεῦμα ἦταν ἀμιγέστερο, περισσότερο χθόνιο καί μορφογενετικά πιό ρωμαλέο (πρίν δηλαδή τήν μορφοποίηση τῆς ἠρέμης μεγαλοπρέπειας τοῦ κλασικοῦ), ἐνῶ στό πέρας τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, τό ἐξασθενημένο διθυραμβικό πνεῦμα τείνει καί πάλι νά παλινδρομεῖ πρός τήν φύση ὡς ἐπίδειξη ἀναβαπτίσματός του στό παγανιστικό νόημα τῶν στοιχείων του καί ὡς ὅρος ἀναβίωσης τῆς κλασικῆς Ἑλλάδας. Πρός τήν κατεύθυνση αὐτή -τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν- εἶχε ἄλλωστε κινηθεῖ συνειδητά καί ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος.

Μέ ἀφετηρία τό θεωρητικό αὐτό πλαίσιο ἀναφορᾶς, θά ἐπιδιώξομε ν' ἀπαντήσομε στά ἑξῆς ἐρωτήματα γιά τήν ἀξιολόγηση τῆς προτεινόμενης ὑποθέσεως.

α. Ποιά εἶναι ἡ σχέση τοῦ ἀρχαίου κορινθιακοῦ πολιτισμοῦ μέ τό ἠθος τοῦ ἑλληνικοῦ δωδεκαθέου;

β. Ποιά εἶναι ἡ σχέση τῆς ἀρχαίας κορινθιακῆς τέχνης (στῆς ἀγγειογραφίας καί τῆς ἀρχιτεκτονικῆς) μέ τό διακοσμητικό στοιχεῖο καί τόν δυναμικό

μεταβολισμό του;
γ.ποιά εἶναι ἡ χρονική ἐμφάνιση καί τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου καί ἡ ἀξιολόγησή του;,καί τέλος,
δ.Πῶς ἑρμηνεύονται τά κατάλοιπα τοῦ διθυρμαβικοῦ παγανισμοῦ στά δρώμενα τῶν χωριῶν τῆς σημερινῆς ὀρεινῆς Κορινθίας,ἀπό τήν σκοπιά τῆς κοινωνικῆς ἀνθρωπολογίας;Εἶναι ἄραγε ἐπιβεβαιωτικά τῆς ἰδιότυπης σχέσεως τῆς ἀρχαίας Κορίνθου μέ τά διονυσιακά κατάλοιπα τοῦ διθυραμβικοῦ παγανισμοῦ ὅπως ὑποστηρίζομε;
Α.Ὁ Παυσανίας -στά Κορινθιακά -του- ἀρχίζει τήν περιγραφή τῆς ἀρχαίας Κορίνθου ὡς ἑξῆς:
"Ἀνηφορίζοντας πρός τήν Κόρινθο συναντᾶ κανείς τάφους...Μπροστά στήν πόλη ὑπάρχει ἄλσος ἀπό κυπαρίσσια πού λέγεται Κράνειον..Αὐτοῦ ὑπάρχει ἱερός περίβολος γιά τόν Βελλερεφόντη καί ναός τῆς Ἀφροδίτης μελαινίδος καί τάφος τῆς Λαΐδας,στόν ὁποῖο εἶναι στημένη λέαινα πού κρατεῖ κριάρι στά προστινά της πόδια...Ἀπό τά ἀξιόλογα πράγματα μέσα στήν πόλη ἄλλα ἔχουν διασωθεῖ ἀπό τήν ἐποχή τῆς ἀρχαίας ἀκμῆς,τά περισσότερα ὅμως εἶναι ἔργα τῆς νεώτερης περιόδου (δηλαδή ἐτοποθετήθησαν μετά τήν καταστροφή καί τήν λεηλασία τῆς Κορίνθου τό 146 ἀπό τόν Ρωμαῖο Μόμμιο καί τούς στρατιῶτες του).Ὑπάρχουν λοιπόν στήν ἀγορά...ἄγαλμα τῆς Ἄρτεμις τῆς λεγόμενης ἐφεσίας καί ξόανα τοῦ Διόνυσου...ἀπό τά ξόανα ὀνομάζουν τό ἕνα λύσιον καί τό ἄλλο βάκχειον...Παίρνοντας ξανά τόν εὐθύ δρόμο πρός τό Λεχαιό συναντᾶ κανείς χάλκινον τόν Ἑρμῆν καθιστόν,παρά τόν ὁποῖον στέκει κριάρι, γιατί ὁ Ἑρμῆς θεωρεῖται πώς περισσότερο ἀπό τούς ἄλλους Θεούς προστατεύει καί πολλαπλασιάζει τά κοπάδια...Τά λεγόμενα στίς μυστικές τελετές τῆς Μητρός σχετικά μέ τόν Ἑρμῆ,μολονότι τά ξέρω καλά,δέν τ'ἀναφέρω...Πέρα ἀπό τό θέατρο ὑπάρχει ἱερό τοῦ Δία...ὁ ὁποῖος στήν ἑλληνική γλῶσσα θά θά μποροῦσε νά ὀνομασθεῖ κορυφαῖος...Ὑπάρχει καί ναός τῆς Τύχης μέ τό ἄγαλμά του ὄρθιον...Στόν ναό τῶν Μοιρῶν καί τῆς Δήμητρας καί κόρης τά ἀγάλματα δέν εἶναι ὁρατά...Αὐτοῦ βρίσκεται ὁ ναός τῆς βουναίας Ἥρας πού ἵδρυσε ὁ Βοῦνος,γιός τοῦ Ἑρμῆ..."(Παυσανία,Ἑλλάδος Περιήγησις,βιβλίο II (Κορινθιακά),2.6°2.7-8°3.1-2).

Εἶναι προφανής ἀπό τήν περιγραφή τοῦ Παυσανίου τῶν θείων ἀναθημάτων τῆς ἀρχαίας Κορίνθου,ἡ δέσμευση τῆς πόλης αὐτῆς στήν χθόνια παραδοχή τοῦ κόσμου καί τῆς πολιτικῆς κοινωνίας,ὡς ἰθαγένειας,μιά δέσμευση ἔμπλεη μυστικισμοῦ καί μέ ἰδιαίτερη ἐγγύτητα πρός τά στοιχεῖα τοῦ φυσικοῦ κόσμου, λατρευτικῶς καθοριστικά καθώς ἦσαν γιά τήν συνοχή τοῦ παγανιστικοῦ νοήματος τοῦ διθυραμβικοῦ πνεύματος.Σέ ἀντίθεση πρός τήν ἀρχαία Ἀθήνα,ὁ ἀφαιρετικός λόγος στήν Κόρινθο δέν φαίνεται νά εἶχε ἀλλοιώσει σημαντικά οὔτε καί ἐπαπλάσσει τά νοήματα τοῦ διθυραμβικοῦ παγανισμοῦ αὐτῆς τῆς μορφῆς σέ παραδοχές περισσότερο ἀφηρημένων θεολογικῶν σχημάτων ἤ σέ ἀρχές καί προτάσεις σαφεῖς φιλοσοφικῶν θεωρήσεων.Κατά τοῦτο,τό παγανιστικό διθυραμβικό πνεῦμα στήν ἀρχαία Κόρινθο διατηρεῖται σχετικά ἀμιγές,ἔστω κι ἄν τό πνεῦμα αὐτό μεταπλάθει ἀρμιουργικά ὁρισμένα στοιχεῖα τῆς

ἀνατολικῆς λατρείας καί τά ἀφομοιώνει, ὅπως ἐκεῖνα σχετιζόμενα μέ τήν θεά Μητέρα. Ἀσφαλῶς ἀπό τήν περιήγηση τοῦ Παυσανίου σαφῶς προκύπτει ἡ ἔμφαση τοῦ κορινθιακοῦ πανθέου ὄχι τόσο σέ ἀφηρημένες θεότητες, ἀλλά σέ θεότητες περισσότερο συνδεδεμένες μέ τόν πρακτικό λόγο (ὅπως τόν Διόνυσο καί τήν Ἄρτεμη, τήν Δήμητρα καί τόν Ἑρμῆ κλπ.). Ἡ σχέση μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν βασικῶν κατηγοριῶν τῶν Ὀλυμπίων θεοτήτων εἶναι κατά τοῦτο ἀσύμμετρη καί ἀσύμπτωτη, ἰδιαίτερα τό μέτρο πού ἀκόμη κι ὅταν ἡ λατρεία ἀφοροῦσε περισσότερο ἀφηρημένες θεότητες (ὅπως τόν Δία καί τήν Ἥρα) οἱ θεότητες αὐτές ἑρμηνεύονταν καί πάλι σέ σχέση μέ τόν πρακτικό λόγο (ἡ Ἥρα ἦταν βουναία, ὁ Δίας ἦταν κορυφαῖος κλπ.).

Ἐνῶ στήν Ἀφροδίτη τήν μελαινίδα συναντῶνται ὁ ἔρωτας καί ὁ θάνατος ὡς ἀρχές καθορίστικές τοῦ κόσμου, ἡ ἴδια ἡ λατρεία τοῦ Διόνυσου στήν ἀρχαία Κόρινθο (πού τό ἱερό του σεβάσθηκε καί ὁ Μόμμιος) τείνει νά ἐπιμαρτυρεῖ τήν σημασία τοῦ διονυσιακοῦ περιεχομένου τοῦ διθυραμβικοῦ ἑλληνισμοῦ. Στόν ἴδιο βαθμό, ἡ λατρεία τῆς Ἥρας τῶν βουνῶν κι ἐκείνη τοῦ κορυφαίου Δία (ἡ ὁποία ἐτελεῖτο στίς κορυφές τῶν βουνῶν) ἔτειναν νά ἐκφράζουν τήν ἐνδόμυχη πίστη τῶν ἀρχαίων Κορινθίων στό χθόνιο νόημα τοῦ διθυραμβικοῦ ἑλληνισμοῦ ἤ τήν σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρός τήν φύση καί τόν κύκλο της, ἀκόμη καί στά πρόσωπα τῶν ἀρχηγῶν τῶν θεῶν, μιά σχέση πολιτικά κρίσιμη καί ἱστορικά σημαντική. Ἡ θεοποίηση τῆς λατίνας [illegible] τυχόν

Στίς μυστικές τελετές, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ὁ Ἑρμῆς, μέ τήν ἰδιότητα τοῦ φαλλικοῦ Θεοῦ, τίθεται σέ σχέση μέ τήν ἀνθρώπινη γονιμότητα καί τήν γονιμότητα τῆς φύσης, ἔχοντας ὡς σύμβολό του τόν κριό, ἐνῶ τά μυστήρια σχετικά μέ τήν Μητέρα Δήμητρα ἤ τήν Μεγάλη Θεά τῆς Ἀνατολῆς, τήν Κυβέλη ἤ τήν Ἄττιν ἀπέβλεπαν στήν εὐφορία τόσο τοῦ ἀνθρώπου ὅσο καί τῆς φύσης. Ὁ Κλήμης (Προτρεπτ. 2.15) ἀναφέρει τόν μύθο γιά τήν χρησιμοποίηση τῶν ὄρχεων τοῦ κριοῦ στά μυστήρια: "ταῦτα οἱ φρῦγες τελίσκουσιν. Ἄττιδι καί Κυβέλη καί Κορύβασιν τεθρυλήκασιν δέ ὡς ἄρα ἀποσπάσας ὁ Ζεῦς τοῦ κριοῦ τούς διδύμους φέρων ἐν μέσοις ἔρριψε τοῖς κόλποις τῆς Δηοῦς".

Ἐνῶ ὁ κορυφαῖος Δίας-στήν ἀρχαία Κόρινθο-λατρευόταν στίς κορυφές τῶν βουνῶν ὡς Θεός καιρικός γιά νά στέλνει βροχή σέ καιρούς ἀνομβρίας, ἡ λεγόμενη Ἄρτεμις τῆς Ἐφέσου, -θεότητας τῆς εὐφορίας ὄχι μόνο τοῦ φυσικοῦ ἀλλά καί τοῦ ζωικοῦ κόσμου, καί τῶν ἀνθρώπων, παριστανόμενη ἄλλωστε μέ πολλούς μαστούς-ἦταν θεότητα προσφιλής στούς ἀρχαίους Κορινθίους. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ὁ ναός τῆς Μητέρας τῶν θεῶν ἐνσάρκωνε τήν λατρεία τῆς Μητέρας, πού τιμώταν ἀπό τούς ἀρχαίους Κορινθίους μέ μυστική λατρεία, ἐλαύνουσα στήν ἀναγέννηση τοῦ μύστη. Γενικῶς στήν ρωμαϊκή ἐπόχή, οἱ λατρεῖες τῶν ἐλευσινείων θεοτήτων παντοῦ -ἄρα καί στήν Κόρινθο- ἀναδιοργανώνονταν ἀπό τίς θρησκευτικές προσωπικότητες, ἐξοικειωμένες μέ τό ἐλευσίνειο τελετουργικό τῆς ἐποχῆς καθώς ἦσαν, ἐνῶ, ὅπως σημειώνει ὁ Παυσανίας, ἡ λατρεία σέ πολλά ἀπό τά ἱερά αὐτά, ἀποτελοῦσε "μίμησιν τῶν ἐν Ἐλευσίνι δρωμένων".

Β. Στήν τέχνη τῆς ἀγγειογραφίας, γενικῶς οἱ Ἕλληνες παρέλαβαν ἀπό τήν ἀνατολή τό αὐστηρό προφίλ καί τήν μετωπική ἀναπαράσταση (ὡς κανόνα), ἐνῶ

οἱ ἴδιοι ἀπέδωσαν τούς ὄγκους τοῦ σώματος μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια, ἀλλά καί μέ μεγαλύτερο ρεαλισμό τίς ἀνατομικές λεπτομέρειες. Ἦραν ἐνδεχομένως ἀπό τήν Ἀνατολή καί τό διακοσμητικό στοιχεῖο, ἀφή καλλιτεχνική παραστατικό τητα, ἀνεξάρτητα ἄν τό στοιχεῖο αὐτό ἀναφερόταν στόν κόσμο τῶν φυτῶν ἤ σ' ἐκεῖνον τῶν ζώων, μιά παραστατικότητα πού ἡ καθαρά ἑλληνική ἀφαιρετική γεωμετρική τέχνη τήν εἶχε ἀγνοήσει. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, στούς πρωτοκορινθιακούς ἀρύβαλλους, ἡ διακόσμηση ἀφοροῦσε τό ἀνατολικῆς προελέυσεως δέντρο τῆς ζωῆς ἤ τίς ἐκδοχές του, ἐνῶ οἱ ἴδιοι οἱ Κορίνθιοι καλλιτέχνες ἐπεδίωκαν νά προσθέτουν νέα φυτικά καί ζωικά μοτίβα. Οἱ παραστάσεις αὐτῆς τῆς μορφῆς χρησιμοποιοῦσαν το διακοσμητικό στοιχεῖο ὡς κεντρικό ἤ ὡς δευτερεῦον θέμα.

τό στοιχεῖο αὐτό γίνεται ἀρνητικό ὅταν διεκδικοῦσε αὐτοτέλεια καί αὐτονομία, ἀντίθετη καθώς ἦταν πρός τήν ἑλληνική ἀφαιρετική αἰσθητική. Βεβαιο ὡστόσο φαίνεται ὅτι τόσο ἡ ἐμφάνιση τοῦ διακοσμητικοῦ στοιχεῖου ὅσο καί ἡ γενεολογιά τῆς μυστικῆς λατρείας ὡς ἀρχέγονου περιεχομένου τοῦ διθυραμβικοῦ παγανισμοῦ σχετίζονται μέ τήν ἐπιρροή τῆς Ἀνατολῆς, ἔστω καί ἐπιφανειακή, ἡ ὁποία βαθμιαία μεταβολισθηκε στό νόημα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς.

Ὡστόσο ἡ ἀπουσία ἰσχυρᾶς παραδόσεως στήν ἀπόδοση τῆς ἀνθρώπινης μορφῆς, αὐτοτελῶς καί ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἀπόδοση τῆς φύσης, συνέβαλε στήν εὔκολη σχετικά ἀφομοίωση, ἐκ μέρους τῶν Κορινθίων καλλιτεχνῶν, καί προσαρμογή τῶν διακοσμητικῶν μοτίβων. Ἡ μελανόμορφη τεχνική πού ἀνέπτυξαν οἱ Κορίνθιοι τόν 7ο αἰώνα, διατηροῦσε τήν γραμμική ἀπόδοση τῆς σιλουέττας, ἐνῶ κάτω ἀπό τίς λεπτομέρειες καί τίς λεπτές καθαρές γραμμές φαινόταν ὁ ἀνοιχτόχρωμος πηλός. Στήν τεχνική αὐτή, ἡ χρήση τοῦ ἄσπρου καί τοῦ κόκκινου χρώματος βοηθοῦσε τούς Κορινθίους καλλιτέχνες ν' ἀποδώσουν τά χαρακτηριστικά τῆς ἀνθρώπινης μορφῆς-τά μαλλιά ἤ τά πλευρά-ἐνῶ ἡ πρωτοκορινθιακή αὐτή τέχνη βαθμιαῖα θα ἐντοπισθεῖ στό λεπτομερειακό ἐγχάραγκτο σχέδιο καί στήν ἐλεύθερη ἀπόδοση ἤ στήν μικρογραφία, ὡς ἐνδείξεις τῆς προϊούσης ἀπελευθέρωσης τους ἀπό τήν ἀνατολική ἐπίδραση ἤ τοῦ μεταβολισμοῦ της στό νόμο τῆς ἑλληνικῆς αἰσθητικῆς.

Στήν σφαῖρα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἡ ἐπίδραση τῆς Ἀνατολῆς φαίνεται στίς πέτρινες βάσεις καί στά ἐξαρτήματα ἤ στήν σπάνια χρήση ἀγαλμάτων ἀντί κιόνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν περίτεχνοι καί ἔφεραν τεχνικά σκαλίσματα στά κιόνόκρανα καί στίς βάσεις τους. Σέ σχέση ὡστόσο μέ τήν ἐπίδραση αὐτή, -καί δηλωτικό στοιχεῖο τοῦ μεταβολισμοῦ της στόν ἑλληνικό αἰσθητικό νόμο- ὁ δωρικός ρυθμός τῶν Ἑλλήνων ἐπιβάλλει μιά νέα αἰσθητική ὑψηλά ἀφαιρετική καί κατά τοῦτο χειραφετημένη ἀπό την Ἀνατολή: ὁ ρυθμός αὐτός φέρει ἀπέρριτες ραβδώσεις στούς ἑστερημένους βάσεως κίονες, καί πλατειά κιονόκρανα, ὅπως καί τήν ρυθμική διαίρεση τῆς ζωφόρου σέ τρίγλυφα καί σέ μετόπες στό πάνω μέρος τῶν δωρικῶν κατασκευῶν, μέ ἀνάγλυφη κόσμηση. Ὁ ἰωνικός ρυθμός, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, χαρακτηριζόταν ἀπό τήν ἐλικοειδή μορφή τοῦ κιονοκράνου καί τά φυσικά

μεγαλύτερη ποικιλία καί ἐλευθερία στά ποικίλματα, ἑλικοειδῆ σχήματα ἤ περιτεχνήματα ὡς κατάλοιπα τῆς ἀνατολίζουσας τέχνης.

Γ. Ὁ κορινθιακός ὡστόσο ρυθμός διαφέρει ἀπό τόν ἰωνικό μόνο στήν μορφή τοῦ κιονοκράνου, πού ἦταν σ' ὅλες τίς πλευρές του τό ἴδιο ἐπεξεργασμένο, ὥστε νά τοποθετεῖται σέ ὁποιαδήποτε θέση τοῦ οἰκοδομήματος. Τό κορινθιακό αὐτό κιονόκρανο χαρακτηριζόνταν ἀπό μικρούς ἕλικες καί γωνίες καί μία ζώνη ἀπό ἀκάνθινα φύλλα στό κάτω μέρος (ὅπως θαυμάσια ἑρμηνεύεται ἀπό τόν Ρωμαῖο Βιτρούβιο), ἐνῶ, τό ἴδιο, προσφέρει μεγαλύτερες δυνατότητες ποικιλίας ἀπό τό καθαρά ἰωνικό, ὅπου, στήν περίπτωσή του, εἶχε ἐπινοηθεῖ γιά τίς γωνίες τό γωνιαῖον. Στό ἱερό τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου ἔχομε κλασικό παράδειγμα κορινθιακοῦ κιονοκράνου, ὅπου τά ἀπότομα νευρώδη ἀρχαϊκά φυτικά σχέδια ἔχουν μετεξελιχθεῖ ἀπό τόν Πολύκλειτο σέ περιελισσόμενα θάμνα θερμοκηπίου.

Ἡ ἐπινόηση τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου ἀπό τόν Καλλίμαχο γίνεται τόν 4ον αἰώνα, σέ μιά ἐποχή, ὅπου οἱ ἐμφανεῖς δεῖκτες ἀποδιοργανώσεως τοῦ ἄστεως, καθιστοῦσαν ἐπιτακτική τήν παλιννόστηση καί τόν ἐπαναπροσδιορισμό τῆς διθυραμβικῆς ἀρχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καί τῶν στοιχείων της. Ἡ φύση ὡς διάκοσμος πού εἶχε ἀποδυναμωθεῖ ἀπό τό ἀφαιρετικό νόημα τῆς ἑλληνικῆς αἰσθητικῆς, ἀνέρχεται σέ συνδυασμό μέ τήν ἔμφαση στίς μυστικές, μή ὀρθολογικές, λατρεῖες πού σημειώσαμε. Ἐνῶ ὁ Καλλίμαχος φαίνεται ὅτι ἦταν ὁ ἴδιος Κορίνθιος, ἄλλα ἔργα του ὅπως "οἱ ὀρχούμενες λάκαινες" κλπ. εἶναι ἐπίσης δηλωτικά μιᾶς σχέσεως μέ τό φυσικό στοιχεῖο τοῦ διθυραμβικοῦ παγανισμοῦ· στήν ἐπινόηση τοῦ κιονοκράνου αὐτοῦ θά συνέβαλαν ἀσφαλῶς καί ἄλλοι λόγοι μέ ἕνα ὑψηλό βαθμό ἰσοτελικότητας.

Δ. Δέν φαίνεται ὡστόσο τυχαῖο τό γεγονός ὅτι στήν σημερινή ὀρεινή Κορινθία διασώζονται ἀκόμη λαϊκά δρώμενα μέ ἀμιγές διονυσιακό περιεχόμενο ἀπό τήν ἐποχή τῆς διθυραμβικῆς καιρικότητας, πού τά λαϊκά στρώματα ἰδιαίτερα ὑπερασπίζονται. Δρώμενα αὐτῆς τῆς μορφῆς στούς Φαιναιούς ἤ στό Ἁγιονῶρι, ὅπως ἡ "νύφη κι ὁ γαμπρός" ἤ "ὁ γύφτος" καί οἱ παραλλαγές τους, εἶναι ἐπίσης δηλωτικά τῆς γονιμότητας τῆς γῆς καί τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐνδόμυχης πίστης στήν δυνατότητα δημιουργίας μιᾶς νέας ἀνθρωπότητας. Σημαντικές ἔρευνες στόν τομέα τῆς κοινωνικῆς ἀνθρωπολογίας ἐπιδιώκουν νά διευκρινήσουν τήν διονυσιακή γενεαλογία καί μορφολογία τῶν δρωμένων αὐτῶν, ὡς ἀμιγῆ διθυραμβικά κατάλοιπα ἀρχαίων διονυσιακῶν τελετουργιῶν καί ἱεροπραξιῶν, ὅπου ὁ φαλλικός θεός Διόνυσος ἐγγυᾶται τό ἐπερχόμενο. Ἡ ἐπιβίωση των διθυραμβικῶν αὐτῶν καταλοίπων στην ὀρεινή Κορινθία εἶναι ἐνδεικτικό τοῦ βαθμοῦ δέσμευσης τῶν Κορινθίων -ἀπό τούς ἀρχαίους καιρούς- σέ μιά ἀμεσότητα πρός τήν φύση ὡς ἐγγύητα πρός τό ὄν, πού ἄφισε ἔργα μεγάλα καί θαυμαστά.

Γιά ν' ἀποδείξουμε ὡστόσο ὅτι ἡ κορινθιογραμμική μορφολογία τοῦ διθυράμβου εἶναι περισσότερο ὑπεύθυνη γιά τήν ἀνάλογη καί πολυσημαντική διακύμανση τῆς

τῆς διακοσμητικῆς τέχνης δέν ἐπαρκοῦν ἀσφαλῶς οἱ νύξεις ἀπό τήν ρωμαλέα διονυσιακή παράδοση τῆς ἀρχαίας Κορίνθου. Θά ἔπρεπε ἀκόμη νά μελετοῦσαμε τήν συσχέτιση τῶν μεταβλητῶν αὐτῶν καί σέ ἄλλες πολιτιστικές ἑστίες τῆς χώρας μας, σέ διάφορα χρονικά σημεῖα τῆς διθυραμβικῆς καινοτόμητας, θέτοντας σέ ἔλεγχο τήν ἐπίδραση ἄλλων συναφῶν μεταβλητῶν, ὅπως πχ. τήν ναυτική παράδοση, τίς δομές τοῦ πολιτισμοῦ, τήν μορφολογία τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, καί τήν μορφολογία τῆς θρησκευτικῆς κοινότητας. Μιά ἔρευνα αὐτῆς τῆς μορφῆς θά μποροῦσε ν'ἀποτελέσει θέμα πανεπιστημιακῆς διδακτορικῆς διατριβῆς. Ὡστόσο ἀπό τίς ἀπεικονίσεις τῆς ἀρχαίας Κορίνθου καί γενικῶς τά αἰσθητικά της ἐπιτεύγματα, σαφῶς προκύπτει-κάτω ἀπό τούς περιορισμούς πού ἀνωτέρω διαγράψαμε-ἡ κατεύθυνση τῆς συσχετίσεως μεταξύ τῶν μεταβλητῶν αὐτῶν, δηλαδή τοῦ διθυραμβικοῦ πολιτισμοῦ καί τῆς διακοσμητικῆς τέχνης. Στό μέτρο ὅμως πού κατέστη δυνατή ἡ ἔνδειξη ὅτι ὁ διθυρμαβικός πολιτισμός συνιστᾶ καί τήν κρίσιμη ἐκείνη βιολογική ὑποδομή τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς αἰσθητικῆς, ἡ ἀνακοίνωση αὐτή-ἔστω καί μέχρι τό ἐπίπεδο ἀπόρριψης τῆς μηδενικῆς ὑποθέσεως-ἀποτελεῖ συμβολή στήν ἀξιολόγηση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς αἰσθητικῆς ἐμπειρίας.

Ἡ ἀδιάπαστη ἱστορική συνέχεια ἀπό τήν ἀρχαία Κόρινθο, πού περιηγήθηκε ὁ Παυσανίας, μέχρι τήν σημερινή, ἀναδύεται σήμερο ἀπό τήν τελετουργία τῶν δρωμένων τῆς ὀρεινῆς Κορινθίας ὅπου προσέφυγε τό διονυσιακό πνεῦμα τοῦ διθυράμβου καί τά σύμβολά πού τό ἐνσάρκωσαν. Ἀπό τά χωριά τῆς ὀρεινῆς Κορινθίας τό πνεῦμα αὐτό διαλαλεῖ τήν Ἑλλάδα τοῦ διθυράμβου ὡς χρόνου ἀνεξίτηλου τῶν Ἑλλήνων, ἐμπλεω νοημάτων ἰδιαίτερων καί χαρακτηριστικῶν, πού ὁμολογεῖ τόν ἑαυτό της σέ πεῖσμα καιρῶν χαλεπῶν. Μιά ἄλλη ἄλλωστε ἀπόδειξη τῆς σχέσεως τῶν σημερινῶν Κορινθίων μέ τήν πολιτιστική παράδοση τῆς ἀρχαίας Κορίνθου συνιστᾶ ἀσφαλῶς καί ἡ ἀθρόα προσέλευση τόσο συμπολιτῶν Κορινθίων καί ἐραστῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στό συνέδριο αὐτό.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ

Γ/11

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ Ν. ΔΟΥΛΑΒΕΡΑ
Δρος Φιλ. Παν. Ιωαννίνων - Δ/ντής Λυκ. Βραχαΐου.

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΡΙΝΘΙΑ

ΚΟΡΙΝΘΟΣ 1992

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ Ν. ΔΟΥΛΑΒΕΡΑ, Δρ. Φιλ. Πανεπ. Ιωαννίνων.
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΛΥΚΕΙΟΥ ΒΡΑΧΑΤΙΟΥ

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΡΙΝΘΙΑ

Το ποιητικό στερέωμα της Ελλάδας κοσμείται ανατείροντας, εκτός των άλλων, από την παρουσία ενός μεγάλου ποιητή, του Άγγελου Σικελιανού. Ο χρόνος που πέρασε από το θάνατό του (1951), αντί να φέρει τη λησμονιά, έδειξε ακόμα περισσότερο το μέγεθος της απώλειάς του, φανέρωσε την αξία του και του έδωσε απλόχερα την τιμή που του αρμόζει.

Ο Σικελιανός γεννήθηκε[1] στις 15 Μαρτίου 1884 στη Λευκάδα και πέθανε στις 19 Ιουνίου 1951 στην Αθήνα. Πατέρας του ήταν ο Ιωάννης Σικελιανός και μητέρα του η χαρίκλεια Πάνου Στεφανίτση, συγγενής του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη. Ο Ιωάννης Σικελιανός ήταν δάσκαλος ξένων γλωσσών, πνευματικά καλλιεργημένος, δημοτικιστής και θαυμαστής του Σολωμού. Το ζεύγος Σικελιανού απέκτησε 7 παιδιά, 2 κορίτσια και 5 αγόρια. Ο Άγγελος Σικελιανός ήταν ο βενιαμίν της οικογενείας και γι' αυτό το πιο αγαπημένο. Μεγάλωσε σωστός μέσα σ' ένα περιβάλλον πνευματικό, γεμάτο αγάπη. Γράφτηκε στη Νομική το 1900, αλλά δεν τελείωνε τις σπουδές του, ενώ συνεργάζεται με τα περιοδικά "Διόνυσος" και "Ακρίτας". Σε ηλικία 23 ετών παντρεύεται τη δεκαοχτώχρονη Εύα Πάλμερ[2] (14 χρόνια μεγαλύτερή του), η οποία υπήρξε πολύτιμος συμπαραστάτης του και τον βόηθησε ιδιαίτερα στην οργάνωση των Δελφικών Γιορτών το 1927 και 1930, που πλέα την επιτυχία τους, τους δημιούργησαν σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Με την Εύα Πάλμερ ο Σικελιανός απέκτησε ένα γιο, το Γιαννάκο, ο οποίος μη στην Αμερική κι έχει αποκτήσει 4 αγόρια κι ένα κορίτσι. Ένα από τα αγόρια του ονομάζεται Άγγελος Σικελιανός.

Το 1933 η Εύα με το γιο της Γιαννάκο πηγαίνει στην Αμερική, για να βρουν χρήματα για τις Δελφικές Γιορτές. Τους Δελφούς ο Σικελιανός τους είχε οραματιστεί ως ένα παγκόσμιο πνευματικό κέντρο, όπου οι άνθρωποι θα ξαναβρίσκαν τις χαμένες αξίες τους, με "μυριόστομη υπόδοση

στην ακλόνητη πίστη στη δημιουργική νεανικότητα του αρχαίου ελληνικού πνεύματος[3]. Η Ειρ παρά την επιθυμία της να γυρίσει στην Ελλάδα, δεν τα κατάφερε. Η αφάλεια της δημιουργούσε προβλήματα για τα πολιτικά της φρονήματα και τόνο το 1952, ένα χρόνο μετά το θάνατο του άντρα της και 19 χρόνια αφότου είχε φύγει, μπόρεσε να επιστρέψει.

Εντωμεταξύ, το 1940 ο Σικελιανός, με την άδεια και τη βοήθεια της Ειρ, που βρισκόταν στην Αμερική, μη μπορώντας να έλθει στην Ελλάδα, παντρεύτηκε την Άννα Κατσανάκη-Καραβάντα[3α], η οποία βρ και σύντροφο στην Αθήνα.

Ο Σικελιανός βρ τα ιστορικά γεγονότα της πατρίδας μας. Πολεμούσε ως απλός στρατιώτης στους Βαλκανικούς πολέμους 1912-13. Συγκλονίζεται από τη μικρασιατική καταστροφή και μέσα του γεννιέται η δημιουργική ιδέα της παγκόσμιας ειρήνης και της αδελφοσύνης των λαών της Γης. Ζει το Β' παγκόσμιο πόλεμο, τον ελληνοϊταλικό, την κατοχή. Το 1943, στις 28 Φεβρουαρίου, μέσα στη γερμανική κατοχή, πεθαίνει ο Παλαμάς. Κυκλοφορεί κι αυτός το φέρετρο στους ώμους του και σηκώνει το ποίημά του Παλαμά:

. . . . . .

Η χήρες οι σαλπιγγες... κατηφές βρονταφές
δονούσε σύγκοπτη τη χώρα πέρα ως πέρα...
Βόγκα, Παλαμά! Οι σημαίες οι φοβερές
της Λευτεριάς ξεδιπλωθήτε στο αέρα.

Ο Σικελιανός εξαφανίζεται στα Μεσοπολεμικά Γράμματα το 1910 με τον "Αλαφροΐσκιωτο", αν και το πρώτο του ποίημα δημοσιεύτηκε το 1902, στο περιοδικό "Διόνυσος"[4]. Το 1915 τυπώνεται ο "Προλογος στη ζωή". Το 1922 το "Πάσχα των Ελλήνων". Το 1927 ο "Δελφικός λόγος". Το 1944 η "Μήτηρ Θεού".

Συχνότατα ασχολείται με το θέατρο και με τραγέδιες. Το 1932 τυπώνεται "Ο Διθυραμβος του ρόδου". Το 1943 "Ο Δελφικός στην Κρήτη". Το 1944 η "Σίβυλλα". Το 1946 "Ο χριστός στη Ρώμη". Το 1946

"Ο θάνατος του Διγενή". Το 1952 ο "Αθανασιός".
Το όλο έργο του επιτελέσθηκε ο καθηγητής Γιώργος Σαββίδης, ο οποίος ανθολόγησε τα ποιήματα σε 6 τόμους, με τίτλο "Λυρικός βίος", τα θεατρικά σε 3 τόμους, με τίτλο "Θυμέλη" και τα πεζά μελετήματα σε 4 τόμους, με τίτλο "Πεζός λόγος". Όλα κυκλοφορούν από τις εκδόσεις "Ίκαρος".

Ο Σικελιανός υπήρξε μεγάλος ποιητής. Σωστά παρατηρεί ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος ότι «είχε προορισμός από την κοινή του να δεχθεί τους κεραυνούς της φύσης και της Ιστορίας. Τα μεγάλα γεγονότα τον έδειξαν ατόμα μεγαλύτερο. Αλλά ήταν πάντα μεγάλος. Και ο ποιητικός λόγος του ήταν μέγας»[5].

Ίδια άποψη εκφράζει και ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος: «Ο Σικελιανός υπήρξε μεγάλος σε όλες τις περιπτώσεις. Ξεκίνησε για μεγάλα, έμεινε μεγάλος. Η κάθε του λέξη, η κάθε του φράση, το κάθε του όραμα, είχε αδύναμιες μεγαλείο... Η φωνή του νέου ποιητή ήταν κυματανίκητη. Γι' αυτό ο Σικελιανός ήταν η σωστή κυματανίκητη μας φωνή, η μεγάλη φωνή του Ελληνισμού»[6].

Ο Ευάγγελος Παπανούτσος πάλι προσδιορίζοντας τα βασικά στοιχεία της ποίησης του Σικελιανού, παρατηρεί τα εξής: «Ό,τι χαρακτηρίζει την ποίηση του Σικελιανού (και ίσως μόνο του Σικελιανού στη χώρα μας τουλάχιστον τα τελευταία εκατό χρόνια) είναι η υπέρβαση του συνηθισμένου και του ωχρού, ο όγκος, οι μεγάλες διαστάσεις του. "Κινείται" σ' ένα υπερώριο μυθικό τόπο, στη σφαίρα του θρύλου. Τα οράματά του είναι, όπως τα ονόμασε ο ίδιος, μεθιστορικά...»[7]

Ο Ποιητής Πρεβελάκης επισημαίνει εξάλλου τον ελληνοκεντρισμό της ποίησης του Σικελιανού καθώς τον βλέπει «να αντιτάσσει στο βόρειο πρόσωπο του κόσμου μας την αξιοπρέπεια ενός ελληνικού κανόνα, ενός ελληνικού ήθους, μιας ελληνικής μοίρας. Μέσα στις τραγωδίες του το πνεύμα του Ελληνισμού εμφανίζεται ενάντια των εκείνων της πρωτόγονης βαρβαρότητας»[8]...

Αλλά και κατά τον Χρήστο Μαχαίρίτσα ο Σικελιανός "αποτελεί συνέδηση κορυφαία του Ελληνισμού, πολύ πέρα από το ποιητικό του έργο. Το έργο του μπορεί να συγκρίνεται με αυτό του Σολωμού ή του Καβάφη ή του Παλαμά ή οποιουδήποτε άλλου. Η παρουσία του όμως ως τοιαύτη είναι ασύγκριτη και στέκει ως φωτεινό μετέωρο, που διέσχισε τους ουρανούς του ιστορικού Ελληνισμού. Και ολοένα προβάλλει μεγαλωνό μέγεθος, τώρα που ο Ελληνισμός ως αυτόνομος και αυτοτελής τρόπος εν βιώσει της παγκοσμιότητας πέφτει σε δυσοίωνη χειμωνιά. Σε τέτοιους χαλεπούς καιρούς ο Ελληνισμός χρειάζεται αποστόλους και ο Σικελιανός έκανε έργο Αποστόλου. Όσοι αγρύπνησαν σ' αυτόν τον τόπο του ελληνικού χιλιετούς, δεν μπορούν παρά να συγχαρούν συμφωνία με τον Σικελιανό, που τους ενδυναμώνει και τους παρηγορεί με τον θεϊκό του ελληνικό λόγο".

Βασικά στοιχεία της ποίησης του Σικελιανού με πολύ ιδιαίτερο τρόπο επισημαίνει και ο Θεόδωρος Ξύδης, που με πολύ αγάπη ασχολήθηκε με το ποιητή: << Εμπνευστένος δραματικός ο Σικελιανός, μεγαλόστομος και πανδωρικός αποίβη ένας από τους ακέραιους πνευματικούς πρωταγωνιστές της εποχής του. Η φωνή των ελληνικών σύνορων του ξεπερνά τα όρια της χώρας μας. Σαλπιγκτής μαζί και προφήτης είδε την ποίηση ως το υπέρτατο χαλαφόμενα και της χάριζε το υψηλότερο ρίγος".

Ο Παν. Φωτίλας, τέλος, δίνει ως εξής τους ποιητικούς και οικουμενικούς δραματισμούς του ποιητή: "Ο ποιητής, εκτός ποιητικό ιδιώτης, πρεσβεύει την παγκοσμιότητα. Οι εξουσίες αυτής της παγκοσμιότητας – οι ποιητές της φαντασίας – είναι καθαρά ποιητικές. Είναι η καθολικότητα της ομορφιάς σε καθαρώς ελληνικά μέτρα. Η ομορφιά και στον Σικελιανό, όπως και στον Καβαντζάκη, πέρα της παγκοσμιότητας η τους διεθνιστούς τους, είναι ελληνοκεντρική... Η ποίηση του Σικελιανού αποφεύγεται πολλές φορές άνιση και πάντοτε ηχαιστική. Ποιητής των φυσικών φωνών,

της Βρουλιάς, του Κεραυνού, της Ανοιξης, του Ρόδου, του ευωξόρου Αστρου, αυτός ο εμπνευστικός και λαϊκός επικούρειος, αναλύεται και χάνεται μέσα στο απειρο».

Αν ήθελε κανείς να σταθεί σήμερα στα βασικά χαρακτηριστικα της ποίησης του Σικελιανού, θα μπορούσε να προσέξει:

- Το ελληνικο και γνήσιο χωριστό του, με τη χειμερώδη ποιητική του γλώσσα.
- Τη φυσιολατρία του και την κοσμικοχία του φωτός.
- Την πλούσια, αστείρευτη, σπάταλη, γενναιόδωρη εικονοπλαστική δύναμη των στίχων του.
- Τον εκκλησιαστικό του αλλά και την οικουμενικότητα των ορατάτων του.
- Την ποιητική αξιοποίηση της μυθολογίας και της λαϊκής μας παράδοσης.
- Τον διονυσιακό, αποκαλυπτικό, ορφικό, χριστιανικό και προφητικό του λόγο.
- Το φιλοσοφικό υπόβαθρο της ποιητικής του έμπνευσης.

. . .

Αυτόν τον μεγάλο ποιητή η Κορινθία τον φιλοξένησε για αρκετά χρόνια στο όμορφο χωριό Σικιά, που βρίσκεται λίγο πριν από το Ξυλόκαστρο, τον γοήτευσε με τις φυσικές της ομορφιές και του έδωσε γόνιμες ποιητικές εμπνεύσεις από τη μυθολογία της. Στη συνέχεια λοιπόν θα αναφερθεί στη σχέση του Σικελιανού με την Κορινθία και ειδικότερα:

α. Στην εγκατάστασή του στη Σικιά - Κορινθίας.

β. Στην επίδραση της Κορινθιακής φύσης στην ποιητική του έμπνευση και δημιουργία.

γ. Στην παρουσία της Κορινθιακής μυθολογίας στην ποίησή του.

Α. Η εγκατάσταση του ποιητή στη Σύκιά-Κορινθίας.

Ο Σικελιανός έρχεται στο Ξυλόκαστρο Κορινθίας το 1910 και κατοφαίνεται να χτίσει σπίτι στη Σύκιά. Όπως παραστηρεί ο Πέτρος Γιέρος "Όσο ο τόπος τον τραβούσε περισσότερο, ερίζωνε για κάμποσο καιρό σαν σε μια νέα πατρίδα. Και με την ευκολία, που του επέτρεπε πλιότερα η υλική του λύση αλλά και πάντα η γνήσια ποιητική αξιοπρέπεια, συχνά εδίνοντάν μονιμότερα μ' έναν τόπο, όπως με τη Σύκιά Κορινθίας, τους Δελφούς, τη Σαλαμίνα και τελευταία με την Ελευσίνα"[12]. Το σπίτι άρχισε να χτίζεται το 1912 και τέλειωσε το 1917.[13] Αποτελείται από υπόγειο, ισόγειο και α' όροφο. Το ισόγειο περιλαμβάνει ένα μεγάλο χώλ, δύο δωμάτια, και μεγάλο σαλόνι. Στον πρώτο όροφο υπάρχει ένα δωμάτιο κι ένα μικρό χώλ. Το σπίτι εξωτερικά, από το νότιο μέρος, δίνει την εντύπωση νεοκλασικού κτίσματος. Το βόρειο μέρος του βλέπει προς τον Κορινθιακό και απέχει από τη θάλασσα γύρω στα 200 μέτρα. Κάπου στο τέλος της κατασκευής υπάρχει ακόμα ο πύργος, όπου ο ποιητής εμπνεύστηκε ή έγραφε τα έργα του. Το 1922 βρίσκεται ακόμα στη Σύκιά.[14] Φεύγει όμως την ίδια χρονιά για την Αγόριανη. Από το 1924[15] είναι εγκατεστημένος στους Δελφούς, όπου παντρεύτηκε με τη γυναίκα του Εύα τη Δελφική Πυθιά, που είχαν βίβλια μεγάλη επιτυχία, αλλά είχαν σοβαρά οικονομικά επιτεύγματα στο Σικελιανό. Το 1933 η γυναίκα του Εύα φεύγει για την Αφρική, για να συγκεντρώσει χρήματα. Το 1938, με τη διακυβέρνηση Μεταξά η Εθνική Τράπεζα έκανε κατάσχεση του σπιτιού στη Σύκιά[16] για χρέη του ποιητή προς Γ.Ο.

Ο σημερινός ιδιοκτήτης Γεώργιος Τυπάλδος, εφοπλιστής, είναι ο τρίτος ιδιοκτήτης του σπιτιού του Σικελιανού. Το αγόρασε το 1956, όπως μας δήλωσε ο ίδιος, αλλά ήταν σε κακή χάλια, με σπασμένες πόρτες και παράθυρα. Το φρόντισε όμως γνωρίζοντας ότι κάποτε στέγασε ένα μεγάλο και φωτεινό πνεύμα. Σήμερα το βόρειο μέρος του σπιτιού βλέπει τη θάλασσα έχει αξιοποιηθεί τουριστικά από τον Γ. Τυπάλδο και υπάρχουν μικρά σπιτάκια για τους τουρίστες, με ονόματα Ελλήνων ποιητών, μέσα σε ένα παραδείσιο περιβάλλον.

Το 1951 ο Ι.Η. Παπαδημητρόπουλος πλησιάζει ένα κομματάκι από το σπίτι του Σικελιανού στη Σύκιά, που βίβλια έχει πάρει από καιρό να ανήκει

Γ.Ο. αυτών. Ο Σικελιανός είχε βάλει το σπίτι υποθήκη, για να πάρει δάνειο για τη Δελφική Πυθιά. Ο πλειστηριασμός έγινε εν αγνοίᾳ του.

στο Σικελιανό, ιδέα ανωφερόμενος στη φυσική ομορφιά μέσα στην οποία βούλιαζε ο ποιητής στη Σικελία, λέει τούτα τα χαρακτηριστικά:

«...Ήταν μια ποίηση πλασμένη για τούτο το χώρο, τον ανοιχτό, το φωτεινό, μια ποίηση με ολόφρεσκα αναβλύσματα, με θαυμαστή ευθυβολία. Εκείνη την εποχή, της Σικελίας, ο Σικελιανός είχε πλάσει από τον εαυτό του ένα θεό. Οι φλέβες του ήταν γεμάτες εχώρα*. Το κορμί του ολόκληρο ήταν ένα κόκκινο "ναι", μια υπαίσθηση ανέκφραστη στα πάντα κι όλα είναι μια υπαίσθηση το κορμί, γεννιόταν δίχνεται κι η ψυχή κι ωκεανίδα ανεβαίνει... Ο Σικελιανός ήξερε μονάχα τι «όμορφη γρίλια» είναι και τούτο το σπίτι της Σικελίας. Πολύ εξωτόχωρο μόνο. Μια μικρογραφία και όχι παλαιόθεμη, αρχοντικού – τόσο που να συλλογίζεσαι πανείς, όσο μεγάλο κι αν του ίδιου του πέζει, πως ήταν πολύ μικρό, για να χωρέσει το Σικελιανό»[17].

Ο Σικελιανός και η γυναίκα του ένα αγάπησαν τη Σικελία. Όπως αργότερα θυμάται ο ίδιος ο ποιητής η γυναίκα του ήθελε να ιδρύσει στη Σικελία υφαντική εργαστήρι[18] για τα ξωτικά κορίτσια της περιοχής. Η δεύτερη ιδέα όμως πάτησε αποφάσισε τη προσπάθειες και των δυο.

Β'. Ο Σικελιανός και η Κορινθιακή φύση

1. Ο Σικελιανός όμως αγάπησε και την κορινθιακή φύση και τους απλούς ανθρώπους της Κορινθίας. Έκφραση κυρίως της αγάπης βρίσκουμε στο ποίημά του "Θολερό" και στο ποίημα "Στον Ακρο-Κόρινθο".

Το "Θολερό" είναι ένα μικρό χωριό τρία χιλιόμετρα νότια της Σικυώνας, κτισμένο σε πλαγιά, μέσα σε πλούσια βλάστηση. Εκεί πήγαινε συχνά ο ποιητής, όσο έμενε στη Σικυώνα. Φίλος του ήταν ο Γιώργος Λινάρδος, που πέθανε το 1933[19]. Το χωριό όμως παλιά λεγόταν Θολερό (ή Θελερό). Ο Σικελιανός όμως εμπνευσμένος από τη φυσική ομορφιά του χωριού, παρατήρησε ότι δεν πρέπει να το λένε Θολερό, γιατί ζήσαμε στο χωριό δεν είναι θολό.

* Εχώρ-ωρος: αίμα που ρέει στις φλέβες των θεών.

Ανάδρομα όλα θάλασσα! Η διαπίστωση αυτή του ποιητή φάνηκε ότι συμπάθησε πολύ, κρέας και βιγά-βιγά άρχισαν να το λένε Θαλερό. Ο ποιητής γράφει το ποίημά του με τον τίτλο "Θαλερό" το 1913[F], μετονομάζοντας το χωριό "ποιητική αδικία". Η επίσημη όμως μετονομασία του χωριού έγινε πολύ αργότερα, στην 1 Ιανουαρίου 1956.[21] Έτσι ο ποιητής τραγούδησε το "Θαλερό" και ύμνησε τη φυσική ομορφιά του και τη ζιχόρτση και καλοσύνάτη διάθεση των κατοίκων του. Στο πάνω μέρος του χωριού, κοντά στο σπίτι[22] που σύχναζε ο Σικελιανός, υπάρχει μια πλάκα με την επιγραφή: "Στον τραγουδιστή του Θαλερού Άγγελο Σικελιανό. Γυμνάσιο Κάτω, 1979". Ας δούμε όμως το ποίημα:

ΘΑΛΕΡΟ

1

Φλογάτη, γελαστή, ζεστή, από τ' αμπέλια απάνωθεν
εκοίταγε η σελήνη·
κι ακόμα ο ήλιος πύρωνε τα θάμνα, βασιλεύοντας
μες σε διπλή γαλήνη.

2

Βαριά τα χόρτα, ίδρωνανε στην ανηλίν απανεμιά
το θυμωμένο γάλα,
κι από τα κλήματα τα νιά, που τ' ίσια πλαγιάς ανέβαιναν
μακριά - πλατιά τη σκάλα,

3

σουρίζανε οι αμπελουργοί φτερίζοντας, εσειόντανε
στον όχτο οι καλογιάννοι,
κι άπλων' απάνω στο φεγγάρι η ζέστα αραχνούφαντο
κεφαλοπάνι . . .

4

Στο σύρμα, μες στο γέννημα, μονάχα τρία καματερά,
το 'να από τ' άλλο πίσω,
την κρεμαστή τους τραχηλιά κουνάντας, τον ανήφορο
ξεκόβαν το βουνίσο.

Φε τόνο τον ΙΙΟ' //

F και δημοσιεύτηκε το 1915 στο περιοδικό "Γελάστρα" της Αλεξανδρείας.

Ένα δειλινό του Μάη του 1914 ο ποιητής, ξεκινώντας από τη Σύρα κατεύθυνση για το Θαλερό, για να επισκεφθεί το φιλόξενο σπίτι του φίλου του Γεωργίου Λινάρδου. Ο ήλιος κάθε μέρα έστελνε τις χρυσοκόκκινες ακτίνες του στη φύση, ενώ η σελήνη από τον ουρανό έμοιαζε να κοιτάζει το γήινο βασίλειο γεμάτη φλόγα, γέζεση και δίνοντας την εντύπωση πως γελούσε χαρούμενα. Ο ποιητής λοιπόν τέθηκε στη δίπλη μελέτη του ουρανού και της γης κατευθύνθηκε μόνο χωριό.

Τα χόρτα ιδρώνανε από τους χυμούς της άνοιξης τέλη στην κοιλιά και τα πεζούλια με τα κλήματα έμοιαζαν με μια σκάλα, που ανέβαινε την πλαγιά. Οι αγριελιές και οι κυκλοφόρνοι πεζούσαν δω και κει μέσα στις φυλλωσιές των αγριελιών και των δένδρων, γεμίζοντας τη φύση με το βραδινό κελάηδημά του. Η όλη βραδινή ατμόσφαιρα έδινε την εντύπωση ότι μέσα από το σκοτάδι υπήρχε ένας "μελαγχολικός κελαηδισμός".

Μέσα στο συμπαγιασμένο χωμάτι ο ποιητής βλέπει τρία βόδια στη σειρά, που μόλις τώρα σίγουν τη μασιά τους προς την ανηφόρα, πάνω στο σκάλο τους, σαν να θέλουν να μπούνε εκεί, κουνώντας την υπερηφάνεια τους τραχηλιά. Ο σκύλος με σκυφτό το κεφάλι και μυρίζοντας το χώμα, λιγνός και ευκίνητος, πηδά εδώ κι εκεί, ακολουθώντας τα βήματα του ποιητή.

Τελικά ο ποιητής φτάνει στο σπίτι του φίλου του. Κάτω από την άγκυρα (χρονικός προσδιορισμός επίσκεψης) κληματαριά[23] του περιβάλλει στρωμένο τραπέζι, που το φώτιζε το φως του Αποσπερίτη. Εντυπωσιάζεται ιδιαίτερα από την "μελαγχολικήν" του φίλου του, που τους δίνει κεράσια, ψωμί και κρύο νερό. Πρόσεχε για την κόρη του Λινάρδου Σοφία, πολύ όμορφη κοπέλα, με μελή και υπόδειξη νοικοκυρά.[24] Σ' αυτήν αφιερώνει τους στίχους στροφές. Μας μιλάει για τον "περιπαιγμό" της το λαμπό, την όψη της, τη "μελαγχολία" της, το σώμα της, τη μορφή της πλεξούδες.

Δίπλα στο τραπέζι κάθεται ακάλεστος και λαχανιασμένος ο σκύλος, που κουνάει στα γονατάκια μια περιβάλλει κι αυτός ένα κομμάτι ψωμί. Ο ποιητής κατανοεί τα αγνά προϊόντα του

χωριού (τέχνη, ψυχή) αλλά και τη μιλωδία των ανδονιών, που αποφασίνουν με τη βουκική τους τη βεκδία. Όλα αυτά κάνουν την ψυχή του ποιητή να φοιάξει με μεχίβοι, που βγαίνει έξοδο, να νιώθει τη γη "διάφανη" κάτω από τα πόδια του, έτοιμη για να αποκαρυπτοφαφήσει το φυσικό πλήρώμα. Την όλη αποφεία του χώρου συνηλκεώνουν μικρά πλαστάνια με πλούσια βλάστηση. Η φιλόξενη οικογένεια προσέφερε από υδρόνια σάλτα υπαλιό, ευωδιαστό κρασί στον ποιητή, που του κάνει ιδιαίτερη εντύπωση, αξιοπρώνοντας αλόκληρη στροφή. Το ποίημα κλείνει, όπως άρχισε (σχήμα κύκλου), με τη διαφορά ότι ο ήλιος τώρα έχει δύσει κι ο ποιητής νιώθει την ανάγκη να ξεκουραστεί σε ευωδιαστά από βότανα σεντόνια και γαλήνη από λουλούδι.

Στο ποίημα αυτό υπάρχει ένταση η λειτουργία των αισθήσεων. Ο ποιητής βλέπει, ακούει, οσφραίνεται, γεύεται. Κυριαρχούν πάντα οι εικόνες: οπτικές, κινητικές, ακουστικές, γευστικές, οσφραντικές... Με όλες τις αισθήσεις του ο Σικελιανός και την ποιητική του ευαισθησία μας δίνει το μεγαλείο της φύσης και τη φιλόξενη διάθεση και αγαθότητα των ανθρώπων, τέλος από μια γενική χωρική διάθεση. Όλα στο "Θαλερό", η πορεία, η άσκηση, το τραπέζι, το περιβάλλον, όλα παρουσιάζουν μια ζωντάνια, μια αρμονία, μια ευφροσύνη, που αναφωνεί και χορεύει. Από τις 15 στροφές του ποιήματος οι 13 αναφέρονται στον εξωτερικό κόσμο, όπως όμως προβάλλει τέλος από τη βαθύτερη εσωτερίκευση και χωρική επεξεργασία που υφίσταται από τον ποιητή. Δυστυχώς λάθος παρατηρεί ο Λίνος Πολίτης ότι η φύση - το νιώθει πάντα - δεν είναι ένα ξένο αντικείμενο που ο ποιητής το θεάται με θαυμασμό ή το λατρεύει, αλλά υπάρχει ανάμεσά τους μια η λαμπρή επικοινωνία, που έχει το χαρακτήρα μιας ασάλευτης βαθιάς και ευλαβικής ...[25]. Αυτό ιδιαίτερα φαίνεται στη 12η κι 13η στροφή, όπου έχουμε άμεση αναφορά στη διαλεκτική σχέση ποιητή - φύσης. Με αυτή την οπτική, το ποίημα πάει να είναι λιγότερο περιγραφικό, αλλά είναι προϊόν μιας βαθύτερης χωρικής επεξεργασίας

και αισθησιακής λειτουργίας, που γίνεται στην ψυχή του ποιητή. Ο ποιητής με μας αποκαλύπτει ένα δάκτυλο σε μια συνωχισμένη συνέχεια, τον πιο απροσποίητο φυσικό πίνακα. Μας παρέχει το φυσικό δάκτυλο ομηρικό. Δίπλα όμως στην αποτύπωσή του έχουμε ένα παλαιό υποκειμενικό στοιχείο. Στη χαρακτηριστική παρατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος έχουμε την αχή της επιρροής των αισθήσεων, που υψώνονται στο δρίμυβο εκείνης της πρώτης ανθρώπινης εκπνήξεως που ένα μεγάλη από πληθωρικότητα[26]».

2. Στον Ακροκόρινθο.

Το επόμενο ποίημα που έχει σχέση με το κορινθιακό περιβάλλον είχε τίτλο "Στον Ακροκόρινθο». Όποιος έχει ανέβει ψηλά στο κάστρο της Κορίνθου, είμαστε δηλ. έχει εντυπωσιαστεί από τη θέα που απλώνεται ολόγυρά του. Νιώθει πως ξαφνικά έχει "υψωθεί». Αν μάλιστα συμβαίνει να είναι και ποιητής, όπως ο Σικελιανός, οι επιδράσεις του φυσικού περιβάλλοντος είναι υπερόχερες: τότε, νιώθει κοντινός από τις μύνες εξαρτήσεις, με ελευθερωμένο το πνεύμα, με την ψυχή να πάλλει σε άλλη συχνότητα. Ας ακούσουμε τον ποιητή:

ΣΤΟΝ ΑΚΡΟΚΟΡΙΝΘΟ

Στὸν 'Ακροκόρινθὸ ἐπέφτεν ἡ δόση
πυρόνοντας τὸ βράχο. Κ' εὐωδάτη
φυκιοῦ πνοή, ἀπ' τὸ πέλαο, εἶχε ἀρχίσει
νὰ μεθᾶ τὸ λιγνὸ βαρβάτο μου ἄτι...

'Αφροὶ στὸ χαλινάρι· κι ἀπ' τὸ μάτι
τ' ἀσπράδι ὅλο φαινόταν· καὶ νὰ λύσει
τὴ φούχτα μου, ἀπ' τὰ γκέμια του γεμάτη,
πάλευε πρὸς τὰ πλάτη νὰ χιμήσει...

'Ήτανε ἡ ὥρα; 'Ήταν τὰ πλήθια μύρα;
'Ήταν βαθιὰ τοῦ πέλαγου ἡ ἁρμύρα;
ἡ ἀναπνοὴ ἡ ἀπόμακρη τοῦ δάσου;

'Α! λίγο ἀκόμα ἂν κράταε τὸ μελτέμι,
ἤξερα ἐγὼ πᾶς σφίγγεται τὸ γκέμι
καὶ τὰ πλευρὰ τοῦ μυθικοῦ Πηγάσου!

Λυρικὸς βίος, τ. Β', σ. 84.

Στο σονέτο αυτό βλέπουμε την επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος πρώτα στο άλογο και έπειτα στον καβαλλάρη του. Στην πρώτη στροφή έχουμε περιγραφή της φύσης τη στιγμή που δύει ο ήλιος στον Ακροκόρινθο, ο κορμί γοντας τις κυτίνες του σ' όλο το βάθος, ενώ από τον κορινθιακό η θαλάσσια ομορφιά από φύκια κάθε, που δροσίζει τα πάντα στο περιβάλλον, δίνει φτερά στο γρηγορότερο άλογο του ποιητή μας. Στη δεύτερη έχουμε όλη τη διαδικασία της μεταλλαγής του αλόγου: "αφροί στο χαλινάρι" κι απ' το τάχος "σ' αστραφτερό σύννεφο φανόταν", "να λύσει τη φοράδα του, τη γρήγορη απ' τα γρέπια του πλάγιες, "προς τα πλάτη να κυνήσει".

Στην τρίτη στροφή ο ποιητής κάνει ρητορικές ερωτήσεις, προσπαθώντας να δικαιολογήσει τις κακές κινήσεις της αλλαγής. Οι ερωτήσεις-αποδείξεις ισοδυναμούν με παραίτηση. Ναι, ήταν καταλληλη η στιγμή. Η φύση ήταν ήσυχη. Η αρτέμα του πεζού έδωσε τη σειρά. Το ανόμακρο φύσηξε τον δάσους επίσης. Με λίγα λόγια η φύση επενεργεί και τροποποιεί τη συμπεριφορά του αλόγου.

Στην τέταρτη στροφή η επίδραση της φύσης παρατηρείται και στον καβαλλάρη-ποιητή, ο οποίος νιώθει πως βρίσκεται στη εάλη των μυθικών Πηγάσων και πως με τη μεγάλη δυσκολία παραχώρησε μέσα σε ένα τέτοιο χώρο να διλάβει την ποιητική του έμπνευση. Αν τέλος οι επιδράσεις της φύσης ονομάζονταν "λίγο ακόμα", ποιος θα μπορούσε ακόμα να παραβλέψει την ποιητική έμπνευση, που ήταν έτοιμη να πετάξει αδέσμευτη και ανεμπόδιστη.

3. Ιωάννης Σικουζρής.

Τον "Ακροκόρινθο" αναφέρει ο Σικελιανός και σε ένα άλλο του ποίημα, με τίτλο "Ιωάννης Σικουζρής". Φαίνεται κοινόν ότι ο φυσικός αυτός χώρος του είχε κάνει ιδιαίτερη εντύπωση. Ο Ιωάννης Σικουζρής είναι ο γνωστός πανεπιστημιακός που το 1937 έχασε τη γυναίκα του πολύ νέος. Ήταν δυνατό πνεύμα, μια ευαίσθητη ψυχή, που δεν μπόρεσε να αντέξει την αναχωρία της αγαπημένης του.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

Στὸ μυστικὸν ἀνήφορο τὸν ὕστερο ποὺ ἐπῆρες
ψηλὰ στὸν Ἀκροκόρινθο, νὰ ξάστραψαν μαβοστιά Σου,
ὡς στὴν κορφὴ τῆς Ἄσκησης, σὰ νὰ 'ταν μιὰ οἱ τρεῖς Μοῖρες
Ἀ, πῶς ἐχτύπα δυνατά, τὴν ὥρ' αὐτή, ἡ καρδιά Σου!

Κάτου στὸν κάμπο ταπεινὲς φωνὲς, πικρὲς καὶ ὀτεῖρες,
στὴ χλαλοὴ τοὺς ἔσμιγαν ἀνόσια τ' ὀνόμα Σου.
Ἀπάνω ἐκεῖ, σὰ ν' ἄνοιγαν οἱ αἰώνιες τοῦ Πηγάσου
φτεροῦγες, τοῦ ἀνέμου γλυκὰ πῶς ἐπαίζαν οἱ λόρες!

Κι ἄ! πῶς θὲ νὰ 'ταν δυνατό, σὰ γύριζες καὶ πάλι
10 στὸν ὄχλο, γιὰ τὴν ἄνιση ποὺ Σὲ καρτέρασε πάλη,
ὅλο Σου τὸ αἷμα μονομιὰ ξοπίσω νὰ μὴ φύγει,

μὲ τὴν ἱερὴ ποὺ Σ' τὸ 'θρεψε Πλατωνικὴ μανία,
βαθιὰ πρὸς τὴν ἀπόκρυφη τοῦ Ἡράκλειτου Ἁρμονία
ποὺ ἀπάνω κι ἀπ' τὸ θάνατο τὴν ἀφουκράβονται οἱ Λίγοι;

Λυρικὸς Βίος, τ. Ε', σ. 41

Ο "Ακροκόρινθος" εδώ είναι μια ψηλή πνευματική κορυφή, όπου καλείται να ανέβει ο Σικελιανός, κι εκεί όπου οι τρεις μοίρες είχαν "σπίτι κοντέρι". Η αναφορά εξάλλου στον "Πήγασο", σ. 7, που είναι σύμβολο της ποιητικής έμπνευσης και γενικά της πνευματικής δημιουργίας, επαναλαμβάνεται κι εδώ, όπως στο ποίημα "Στον Ακροκόρινθο".

Γ. Η κορινθιακή μυθολογία στην ποίηση του Σικελιανού

Βασικά μυθολογικά μοτίβα που παρουσιάζονται στην ποίηση του Σικελιανού είναι τα εξής:

α) Ο Γλαύκος

β) Ο Ηρακλής και οι Σωμφαλίδες

γ) Ο Πήγασος

Κοντά σ' αυτά, μεταφορά κυκλικά στο μύθο και την ιστορία, είναι η αναφορά του Δεκιζίκτονα και αδρικνησιοιού Κλαλίτακου.

1. Ο Γλαύκος

Ο Γλαύκος ήταν ήρωας της Κορίνθου. Τον θεωρούσαν σπίτι με δαιμονική θεότητα. Πατέρας του ήταν ο Σίσυφος. Ο Γλαύκος είχε στην κατοχή του ωραία άλογα που στους επικήδειους αγώνες προς τιμήν του Πρίγκιπα στην

ιωλικό, σε εξεταστικά, αρνιόταν και σκότωσαν τον Γλαύκο ή κατ' άλλους τον κατέφαγαν. Οι αφέγγαρες ίππποι είναι τα αφρισμένα κύματα που, όταν αρχίσουν οι δίνες, δεν αντιστέκονται κανένα καλοκαίρι και παρασύρουν με λύσσα όποιον βρεθεί πάνω τους.[28]

Το μυθικό αυτό θέμα φαίνεται ότι είχε επηρεάσει πολύ τον ποιητή. Ίσως αυτός να είναι ο λόγος που έδωσε αυτό το όνομα στο μυθιστόρημά του: Γλαύκος Σικελιανός.

Ο Γλαύκος ως θαλασσινή θεότητα παρουσιάζεται στο ποίημα "Ταξιδεύω με το Διόνυσο (Σουσίβλιου-Γης μου, 1915)[29]

Βυθέ της φωνής.
Σε λιόστικα στης πεθυμιές μου, με το πόδι δοκιμάζοντας το πέλαγο,
καθώς στης εύβοιας το κανάλι ο Γλαύκος
που κάποτε συνάλλαξε το κύμα με τη γη
διαστικός
πότε σταζιά, πότε ψαρά,
ώσπου εδοκίμασε το μυστικό χορεύτρι
που έβαψε αλογάλματα τα φρύνα του
και που, ως το ψάρι ξαφνικά μ' ένα του τίναγμα κόβει τ' αγκίστρι
χίμηξε αδερφική μες στο βυθό,
και τότε
τα σμαρό ποτάμια έχουν το κεφάλι του
κι οι θνητοί του διαβάσαν τη νυμφεύτρικη επωδό!

Ο μύθος του Γλαύκου υπάρχει στα αποσπάσματα του Πινδάρου,[30] Σύμφωνα με αυτόν ο Γλαύκος ήταν ψαράς και επειδή έφαγε κάποιο χορτάρι, έγινε θαλάσσια θεότητα με μαντικές ικανότητες, όπου συχνά καταφεύγουν οι ναυτικοί. Ο Πλάτων αναφέρει ότι ο Γλαύκος μεταμορφώθηκε σε θαλάσσια θεότητα, διότι δεν μπόρεσε να δείξει σε άλλους την αθάνατη τιμή που βρήκε ο ίδιος, αν και απέκτησε μαντικές ικανότητες![31]

Στο παρακάτω ποίημα ο ποιητής χρησιμοποιεί το

μύθο του Γιάνικου, για να δηλώσει ότι μπήκε μέσα στο πέλαγος των ενδιαφερόντων του, όπως έκανε ο Γιάνικος, που στην αρχή ήταν διστακτικός, αλλά μόλις έφαγε το μυστικό χορτάρι "χίμηξε κατρακυλή μες στο βυθό". Ο ποιητής έφτασε στο βυθό της φωνής, μέσα από το πέλαγο των ενδιαφερόντων. "Ο βυθός της φωνής" παραλληλίζεται με το βυθό στον οποίο φτάνει ο Γιάνικος ή το ψάρι που αποκτά την ελευθερία του. Η ελευθερία συνδέεται με το νερό στοιχείο, πράγμα που γίνεται και σε άλλα ποιήματα (π.χ. "Ελεύθερα Δωδεκάνησα")[32].

2. Ο Ηρακλής και οι Στυμφαλίδες

Ο γενετός μύθος του Ηρακλή που σκότωσε τις Στυμφαλίδες όρνιθες υπάρχει στο ποίημα του Σικελιανού "Τα χώματα" (Από τη Συνείδηση της Γης μου) (1915). Στους στίχους 168-172 διαβάζουμε:

Και καθώς στη θεία μεστόπηνον
όπου μοναχά σ' αγάπησα
ο καθάριος Ηρακλής, γυμνός
σου φέρνει με τα δυο του μάτια
τις πεθαμένες Στυμφαλίδες.

Η πυγή της έμπνευσης είναι τα γυμνά του νεκρού του Δία στην Ολυμπία. Εκεί, στο αναλόγιο της μεστόπηνης της δυτικής πλευράς, παρουσιάζεται ο Ηρακλής με τόξο χάλκινο στο κριστερό του χέρι και, ίσως, τις σκοτωμένα πουλιά στο δεξί, που τα προσφέρει στην Αθηνά[33]. Στο ποίημα "Τα χώματα" ο Σικελιανός προσφέρει τη αγνότητά του στη θεά Αθηνά, όπως ο γυμνός και "καθάριος" Ηρακλής τις προσφέρει τον καρπό του άθλου του, τις Στυμφαλίδες όρνιθες[34]. Οι σκοτωμένες πεθαμένες Στυμφαλίδες όρνιθες είναι όλες οι ποιητικές εκείνες που έκανε ο ποιητής προτού γνωρίσει την Αθηνά. Όπως ο Ηρακλής παρουσιάζεται γυμνός μπροστά στην Αθηνά, απαλλαγμένος, δηλαδή, από κάθε κακοήθεια, έτσι κι ο Σικελιανός παρουσιάζεται μπροστά στη

θεά της σοφίας καθαρός από κάθε κακή σκέψη κακούργος.[34]

3. Ο Πήγασος

Ο Πήγασος είναι ο πτερωτός ίππος του κορινθίου ήρωα Βελλεροφόντη, ο οποίος νίκησε τη Χίμαιρα και εξολόθρευσε διάφορα τέρατα. Γεννήθηκε από την κεφαλή της Γοργόνας, πετά στον αέρα και κατεβαίνει στον Ακροκόρινθο, για να ξεδιψάσει από το νερό της Πειρήνης πηγής. Εκεί προσπάθησε να τον συλλάβει ο Βελλεροφόντης και να τον δαμάσει, αλλά μάταια. Με τη βοήθεια όμως της Ίππιας Αθηνάς τα κατάφερε κι από τότε φαίνεται πιστός σύντροφος και υπηρέτης του.[35]

Στα παρακάτω έξι αποσπάσματα ο Πήγασος παρουσιάζεται ως σύμβολο της ποιητικής έμπνευσης και δημιουργίας:

Σαν ήλιος που είναι και δεν είναι να φανεί
εκεί ζαχιδιάζει ο ίδιος Πήγασος, μυστικός,
πρόμοιος μ' ένα μάρο, που δραποχωρεί
πάνω από το κύμα, στην αρχή,

Μεταλλικά του Ελευθέριου Κουρουνά, 1917, σσ. 61-64.

Κάτω στον κάμπο ταπεινές φωνές, πικρές και σκέρτσες,
στη χλαλοή τους σβήνανε κρύφα τ' όνομά Σου.
Απάνω εκεί, σε ν' ανοίγαν οι αιώνιες του Πηγάσου
φτερούγες, του άντρου μυστικά πώς έπαιρναν οι λύρες!

Ιωάννης Συκουτρής, 1937, σ. 5-8.

Το ψηλόλιγνο ρόδινο άλογο,
που με μάτια γαλάζια, σιγά σου,
πλέρνει πλούσιο κι αγνώριστο πλάσμα
ψάχνει, ω ψάχνει, κάμπε του Πηγάσου!

Αλεξανδρινός, II, 55-58.

Άλλοι από τη χαίτη δράχνουνε του Πήγασου, άλλοι κάτω
πιάνει το χάδι τα μεστά που τους αβύθου σέρνει
σε κονοπάτια...

Ρώτης Μαυρικός, 1913, σ. 25-27.

Κοιτάβα χαμηλόταρα σ' εκείνο, ωσάν
των φτερουγών σου των Πηγάσειων κακκεύοντε το ρόμβο...
Ανδρέας Κάλβος, 1942, σ. 9-10

Α! λίγο ακόμα κι νιώθαμε το μεγάλο μου,
κι ήταν εμένα πώς σφίγγεται το μέτι
και τα πλαγιά του γυδικού Πηγάσου.
Στον Ακροκόρινθο, σ. 12-14.

Στο έβδομο κομμάτι που ακολουθεί ο Πήγασος συμβολίζει τους κυριαρχούς στόχους της ανθρώπινης εξέλιξης:

Ναι, πυρωμένη μου η καρδιά, το μέτωπο, το μάτι
ελεύτερο, ουρανέ·
Πήγασος είναι κοπέδιστος του λογισμού μου το άλογο,
οι δρόμοι μου είν' Νιοι.
Ύμνος του Μεγάλου Νόστου, 1929, σ. 57-60.

Στο όγδοο κομμάτι ο Πήγασος είναι σύμβολο του πόθου:

Από ψυχή κυκλάμισε να τον χαιρετήσει
λάτρευτη μ' όλα τα λουλούδια, καθώς
σαν θυμάνια μέσα ο Πήγασος, πετώντας, χαιρετήσει,
και πάνω του ο ήλιος ηλιοβολάει βυθός.
Ύμνος στην Ελένη, 1919, σ. 77-80.

Στο ένατο τέλος κομμάτι ο Πήγασος εξεικονίζεται ως σύμβολο της αλήθειας:

Αλλ' όλος τρέμοντας
σαν το άλογο που σκάβοντας σιωπά με το πόδι του
ξάφνου ένιωσε κάτω από τον νώτο του
το κεφαλάρι ολόκρυο π' κυνηγάει
— τη βαθιά Ιπποκρήνη! —
κι από τότε όπου σταθεί σκαλίζει
αδιάκοπα, ανυπόμονο
χωρώντας να πιεί

όχι από το τρεχούμενο νερό που το είδε ο ήλιος
ή που μέτιεται αβάλωτο τη μούρνα
αλλ' από κείνο οπού καταβάθα χωμένο,
νιώθει πως χορεύει μόνο
προς τη δίψα του,

εξαπλωμένο σε κάθε σπιθαμή Του
όλος τρεμάμενος, μυρίζοντας, ρωτώντας
σκαβόντας
όσο πον σταγόνα διάφανη έχουν για μένα
σταγόνα
κι ότως αλλάζοντας τη νύφη και τον πλούτον Του το βάθος
όπως ο ουρανός!

Πρώτη γνωριτίκα με τη μη τον, 1915, σε. 57-73.

⟶

4. Ο Καλλίμαχος

Στο ποίημά του "Ανεβαίνοντας τον Όλυμπο" (από τη Συλλογή της Γης μας, 1915), ο Σικελιανός αναζήτησε τον κορίνθιο καλλίμαχο. Ο καλλίμαχος ήταν ανδριαντοποιός και αρχιτέκτων που έφτιαξε στην Κόρινθο το δεύτερο μισό του Ε' αιώνα π.χ. Είναι ο εφευρέτης του κορινθιακού ρυθμού, με το χαρακτηριστικό κιονόκρανο, που, όπως λέγεται, εμπνεύστηκε από ένα καλάθι με παιχνίδια, που ήταν τοποθετημένο πάνω στον τάφο μιας κοριτσιού της Κορίνθου, μέσα από τον οποίο είχαν φυτρώσει αγκάθια.

. . . . . .

150. Ο Αρχοντόπουλε
μ' εδείνα ο νους μου κείριος έβαλε το κάθε τι, στο χώμα
σταφαζώντας
όπως ο Καλλίμαχος
όταν για πρώτη εκόπιαξε φορά με μάτια ξάστερα
το μέγα φύλλο του αγκαθιού
υψώνοντάς το, με το σάστεμα της Τέχνης
158. στο Κιονόκρανο!

Ο ποιητής αποφασίστηκε στο δίκο του ότι τον συμπαθούσε να υπερασπίσει τέχνη "το κάθε τι στο χώμα", να υπερασπίσει τα κόμματα, υψώνοντάς τα σε δημιουργήματα τέχνης, όπως έκανε κι ο καλλίμαχος,[37] υψώνοντας σε κιονόκρανο "το μέγα-φύλλο του αγκαθιού".

* * *

Συνοψίζοντας τα όσα ανάφερε, διαπιστώνουμε ότι ο Σικελιανός αγάπησε την Κορινθία. Αυτό το έδειξε με το ότι έκτισε σπίτι στη γενιά Κορινθίας, για να το έχει ως πνευματικό καταφύγιο, με το ότι ύμνησε την Κορινθιακή φύση και με το ότι εμπνεύστηκε από την Κορινθιακή μυθολογία.

Μικρόψυχοι ζηλιάρηδες, πολιτικοί φανατισμένοι, άνθρωποι που βλάπτου-

από τα οράματά του και τις λέξεις της ποιητικής του έμπνευσης, του αρνήθηκαν το βραβείο Νόμπελ καθώς και την είσοδό του στην Ακαδημία Αθηνών.[38] Μετά το θάνατό του όλοι έσπευσαν να θρηνήσουν το χαμό του! (Τόν γάρ οὐκ ὄντα ἅπας ὤμωξεν ἐπαινεῖν).[39]

Η Κορινθία πάντως μπορεί να είναι περήφανη, γιατί φιλοξένησε το Σικελιανό στην όμορφη Ζωιά, γιατί έδωσε με την πλούσια μυθολογία της υλικό για τις ποιητικές του εμπνεύσεις και γιατί με τις φυσικές της ομορφιές έδωσε έκφραση στη φυσιολατρεία του ποιητή.

Θα ήταν εύπρεπο κάθε τέσσερα χρόνια να γίνεται Διεθνές Συμπόσιο στη Ζωιά Κορινθίας με το Ξυλόκαστρο προς τιμήν του Σικελιανού. Επίσης η Εθνική Τράπεζα να αποκαταστήσει την αδικία που έγινε το 1938 με την καταδίκη του σπιτιού του Σικελιανού εν αγνοίᾳ του και να το κρατήσει για λογαριασμό του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών από το σημερινό ιδιοκτήτη Γ. Τυπάλδο, ώστε να γίνει Μουσείο και κέντρο Σικελιανικών Σπουδών. Ευχής έργο βέβαια θα ήταν και η προσωπική δωρεά του σπιτιού από τέρας του σημερινού ιδιοκτήτη στο Υπουργείο Πολιτισμού για τους παραπάνω σκοπούς. Επίσης καλό θα ήταν οι κοινότητες και οι δήμοι της Κορινθίας να τιμήσουν το Σικελιανό δίνοντας το όνομά του σε δρόμους ή πλατείες, αν βέβαια δεν το έχουν κάνει ως τώρα.

Όλα αυτά είναι ένα ελάχιστο χρέος προς τον μεγαλόσταλτο ποιητή, τον σπουδαίο δραματουργό, τον ακέραιο πνευματικό άνθρωπο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Για τα βιογραφικά του Σικελιανού βλ.:

α) "Σικελιανός", 1884-1951 (Βίος, έργα, ανθολογία, κριτικές - εικόνες - βιβλιογραφία). Εκδ. Εταιρείας Λευκαδιτών Μικρών Ασιών - επιτέλους Γεράσιμου Γρηγόρη, Αθήνα 1971, σσ. 74.

β) Θεόδωρου Ξύδη, Άγγελος Σικελιανός. Ίκαρος, Αθήνα 1973, σσ. 9-14.

γ) "Βιοχρονογραφία του Άγγελου Σικελιανού." Κόρινθος στον Άγγελο Σικελιανό, Τετράδια Ευθύνης, τ. 11, Αθήνα 1980, σσ. 181-187.

δ) Ελένης Κουρουντζή-Παναγιωτάκου, "Άγγελος Σικελιανός, χρονογραφία του βίου του." Αφιέρωμα στον Άγγελο Σικελιανό. "Φιλολογικά", τ. 6, Γιάννινα 1982, σσ. 5-14.

2. Βλ. Ευρυπίδη Χατζηδάκη, "Σχεδίασμα χρονογραφίας Ειδικά Palmez - Σικελιανού." Περ. "Ηώς", αρ. 98-102 (1966), σ. 5.

3. Τάκη Δημόπουλου, Σικελιανός. Ίκαρος, Αθήνα 1971, σ. 67.
3α. Την συνεχίζουμε θέρτα για τις χειρότερες πληροφορίες που μας έδωσε για τον Άγγελο Σικελιανό.

4. Θεόδωρου Ξύδη, ό.π., σ. 15.

5. Παναγιώτη Κανελλόπουλου, "Ο "ένθεος" Άγγελος Σικελιανός." Κόρινθος στο Άγγελο Σικελιανό. Τετράδια Ευθύνης, τ. 11, Αθήνα 1980, σ. 10.

6. Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου, "Άγγελος Σικελιανός". Κόρινθος στον Άγγελο Σικελιανό, ό.π., σ. 17.

7. Ευάγγ. Παπανούτσου, "Σικελιανός", Κόρινθος ..., ό.π., σ. 20.

8. Παντελή Πρεβελάκη, "Μνημόσυνο στο Σικελιανός", Κόρινθος ..., ό.π., σ. 26.

9. Χρήστου Μαχαιρίτσα, "Ο αλαφροΐσκιωτος Σικελιανός". Κόρινθος ..., ό.π., σ. 62.

10. Θεόδωρου Ξύδη, ό.π., σ. 303.

11. Παν. Φωτέα, "Άγγελος Σικελιανός ή τα ριζώματα πάντων". Κόρινθος... ό.π. σσ. 96-97

12. Πέτρου Γλέζου, "Η ελληνική φύση στην ποίηση του Σικελιανού", Νέα Εστία, Χριστούγεννα 1952, σ. 96.

13. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του ευπατρινού ιδιοκτήτη, εφοπλιστή Γιωργή Τυπάλδου.

14. Βλ. "Βιοχρονογραφία του Άγγελου Σικελιανού", Κόρινθος..., ό.π., σ. 183.

15. Βλ. "Βιοχρονογραφία του Άγγελου Σικελιανού". Κόρινθος..., ό.π., σ. 184.

16. Τις πληροφορίες έχω από τη δεύτερη γυναίκα του ποιητή Άννα Σικελιανού. Το επίθετο από τον πληθυσμιακό το πήρε ο πατέρας του Μιχαήλ με επώνυμο Μανταΐφας, ενώ, όταν έλαβε διαζύγιο από τη γυναίκα του, το ποίησε σε κάποιον αλβανόφωνο γιατρό, με επώνυμο Σίτιτζιας (Πάντα κατά τις πληροφορίες της Άννας Σικελιανού).

17. Μ. Παναγιωτόπουλου, Το σπίτι του Σικελιανού, Νέα Εστία, τ. 50, 1 Αυγ. 1951, σ. 1038.
18. Βλ. Άγγελου Σικελιανού, Πεζός λόγος. Επιμ. Π. Σαββίδης, τ. Β', Ίκαρος, Αθήνα 1978, σ. 419.
19. Θεόδωρου Ξύδη, ό.π., σ. 231.
20. Θεόδωρου Ξύδη, ό.π., σ. 231.
21. Η φεουδαρχία έγινε από πρωτοβουλία Νικ. Μηλιώτη, όπως ο ίδιος μου δήλωσε σε πρόσφατη επίσκεψή του στο χωριό.
22. Όπως αναφέρει ο Θεόδωρος Ξύδης και όπως και εγώ διαπιστώθηκε κατά την επίσκεψή της (14-3-92), το σπίτι αυτό είναι σήμερα ανακαινισμένο και χρησιμοποιείται ως κατοικία. Ανήκε στον Γιώργο Λινάρδο, είχαν ποιμνή. (Βλ. Θ. Ξύδη, ό.π., σ. 234).
23. Η ιδιοκτησία αυτή υπήρχε έως το 1945, όταν την έκαψε ένας από τους γαμπρούς του Γ. Λινάρδου. Εκεί ήταν κι ένας μεγάλος πύργος, που έπεσε το 1951, με ένα τμήμα του βελχου που είναι δίπλα. Έμειναν ο πύργος μονίδικο χρονιά που πέθανε κι ο ποιμένας. Με τον πύργο αυτόν, όπως μου είπαν, ο Σικελιανός ήταν γοητευμένος. Ήταν ο μεγαλύτερος πύργος του χωριού, που όλη η γύρω έκταση του ήταν πυργόφυτη (Θ. Ξύδη, ό.π., σ. 234).
24. Η Σοφία Λινάρδου παντρεύτηκε στα 25 χρόνια της, το 1915, τον Γιώργο Θεοδώρου από τον Άσο Κορινθίας. Πέθανε όμως, το 1916 στη γέννα, χανόντας και το παιδί της. (Βλ. Θ. Ξύδη, ό.π., σ. 234). Αναζητώντας περισσότερα στοιχεία, πληροφορήθηκα ότι ο Θεόδωρος παντρεύτηκε το 1917 την Αθανασία Δημ. Φίλη, από το Ζούλε, με την οποία απέκτησε 3 παιδιά, από τα οποία ζουν ο Μίμης και ο Άγγελος. Ο Γιώργος Θεοδώρου πέθανε το 1973, ενώ η γυναίκα του το 1977.
25. Λίνου Πολίτη, Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1978, σ. 236
26. Θ. Ξύδη, ό.π., σ. 235.
27. Για τον αρχαιοελληνικό μύθο στην ποίηση του Σικελιανού βλ. Ανθής Κ. Φυλακτού, Ο αρχαιοελληνικός μύθος στο "Λυρικό βίο". Διδακτορική διατριβή, Λευκωσία 1990, σσ. 477.
28. P. Dechazme, Ελληνική Μυθολογία. Μετ. Ιωάννου Οικονομίδου, εκδ. "Χρήστος Χρήστος" Αθήνα 1959, σσ. 572-573.
29. Α. Φυλακτού, ό.π., σσ. 361-363.
30. Πινδάρου, Fragmenta incerti loci, 278. Πρβλ. Α. Φυλακτού, ό.π., σ. 361

31. Πλάτωνος, Η, 611. Πρβλ. Α. Φυλακτού, ό.π., σ. 361, όπου αναφορές και στον Οβίδιο και Πλουτάρχο.

32. Α. Φυλακτού, ό.π., σ. 363.

33. Τη σκηνή περιγράφει ο Πλουτάρχος (V, 10, 9). Πρβλ. Α. Φυλακτού, σ. 205.

34 Α. Φυλακτού, ό.π., σ. 205.

35. P. Decharme, ό.π., σ. 574.

36. Α. Φυλακτού, ό.π., σ. 325 κ σ. 425.

37. Α. Φυλακτού, ό.π., σ. 175.

39 Θουκυδίδου, Περικλέους Επιτάφιος, κεφ. 45.

38. Απαντώντας στο σχετικό κατό ο τ. Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών κ. Σόφων Κουκουλάς, γιατί το πλήθος της εθνικής μας, είτε στην Ακαδημία μπαίνουν άνθρωποι με δι' εξετάσεων και κρίσεις, χωρίς περαιτέρω εξηγήσεις. Ο υπουργός, στις βάσεις των Εκκλησιαστών είναι προφανής. Εξαφάνισε άραγε η αποψινή και τη σωστική δράση της Ακαδημίας Αθηνών κάτι στο Εκκλησιαστό;

ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ [κατά χρονολογική σειρά]

Α'. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Γ. Κ. Κατσίμπαλης, Βιβλιογραφία Α. Σικελιανού. Ελληνική Εκδοτική Εταιρεία, Αθήνα 1946.

Φ. Γιοφύλλης, «Συμπλήρωση στη Βιβλιογραφία Α. Σικελιανού». Ο Βιβλιόφιλος, 5(1950), 6.

Γ. Κ. Κατσίμπαλης, «Συμπλήρωμα Βιβλιογραφίας Α. Σικελιανού». Ν. Εστία, 52 (1952), 218-244.

Γ. Π. Σαββίδης, "Βιβλιογραφία στο Σικελιανό (1909-1945)". Ηώς, 103-107 (1967), 305-336.

Δ. Δακαλόπουλος, Βιβλιογραφικά Σικελιανού (1980-1982). ΕΛΙΑ, 1983.

Β'. ΜΕΛΕΤΕΣ – ΑΡΘΡΑ

Τ. Δημόπουλος, Ο Διθύραμβος του Ρόδου του Σικελιανού. Κύκλος, Αθήνα 1934.

Θ. Ελύτης, "Πέντε κορυφαίοι νεοέλληνες λυρικοί" (Σολωμός-Κάλβος-Παλαμάς-Καβάφης-Σικελιανός). Αγγλοελληνική Επιθεώρηση, 1(1945), 20-25.

Ε. Π. Παπανούτσος, Παλαμάς-Καβάφης-Σικελιανός. Ίκαρος, Αθήνα 1949.

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, «Το σπίτι του Σικελιανού». Ν. Εστία, τ. 50, 1 Αυγ. 1951, σσ. 1038-1039.

Κ. Θ. Δικταίος, "Ο Σικελιανός είναι μέσα στην ελληνική παράδοση". Ν. Εστία, 52(1952), 31-37.

Π. Βλάχος, «Η ελληνική φύση στην ποίηση του Σικελιανού». Ν. Εστία, Χριστούγεννα 1952, σ. 95.

Π. Πρεβελάκης, «Μνημόσυνο στο Σικελιανό». Ν. Εστία, 62(1957), 913-916.

Ν. Λοβέρδος, Άγγελος Σικελιανός. Κριτική μελέτη. Πάτρα 1963.

Κ. Ι. Δεσποτόπουλος, «Ο Σικελιανός και τα μυθικά σύμβολα», στο βιβλίο του "Φιλολογικά". Εκδ. Εστίας, Αθήνα 1964, σσ. 105-112.

Ευγ. Χατζηδάκη, «Σχεδιάσματα χρονογραφίας Ελλάς Palmer-Σικελιανού». Ηώς,

98-102(1966), σ. 5.

Ε. Καψωμένος, Εισαγωγή στη λυρική σκέψη του Σικελιανού, Πάνινα 1969.

Τ. Δημόπουλος, Σικελιανός. Ίκαρος, Αθήνα 1971.

Θ. Ξύδης, Άγγελος Σικελιανός. Ίκαρος, Αθήνα 1973.

Λ. Πολίτης, Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1978, σσ. 235-244.

Ν. Βαγενάς, "Σεφέρης, Σικελιανός, Καβάφης", στο βιβλίο του "Ο ποιητής κι ο χρονικός", Κάδμος, Αθήνα 1980², σσ. 185-245.

Κ. Στεφανόπουλος, "Μια μελέτη στη φωνή και τον ποιητή του Σικελιανού", στο βιβλίο του "Περιδιαβάσεις", τ. Α', Κάδμος, Αθήνα 1982, σσ. 65-71.

Π. Πρεβελάκης, Άγγελος Σικελιανός, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1984.

Ρ. Φράγκου-Κικίλια, Πέντε μελετήματα για τον Άγγελο Σικελιανό. Εκδ. "Θεωρία", Αθήνα 1984.

Α.Κ. Φυλλεζού, Ο νεοελληνικός μύθος στο λυρικό βίο. Συμβολή στη μελέτη των πηγών και της ποιητικής του Άγγελου Σικελιανού. Διδακτορική διατριβή. Λευκωσία 1990.

Γ' ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

Πρόσπερος, 5(1951), 147-191.

Ν. Εστία, 52(1952), 1-941.

Ν. Εστία, 80(1966), 913-936.

Ηώς, 10(1966), 133-492.

Κριτική Φύλλα, 3(1974), 1-82.

Τετράδια Ευθύνης, 11(1980), 1-183.

Φιλολογικά, 6(1982), 5-75.

Γ/5

Α΄ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ (1992)
Επιστήμης – Φιλοσοφίας και Τέχνης

Ζυλόκαστρο 11-4-92 Ξενοδοχείο "Αρίων"

Εισήγηση του Τάκη Μιχόπουλου

ΚΑΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Το συμπόσιο δεν είναι εξειδικευμένο και το ακροατήριο είναι ποικίλο. Έχω φροντίσει να μιλήσω όσο μπορώ πιο απλά και συνοπτικά. Η ποίηση παίζει σπουδαίο ρόλο στη ζωή. Φανερώνει ιδέες, διαπλάθει συνειδήσεις, επηρεάζει αγώνες και πολλές φορές έχει ανατρέψει πολιτικά και στρατιωτικά δεδομένα. Η σημερινή ελληνική ποίηση, όπως δέχονται όλοι, βρίσκεται σ' ένα είδος κρίσης, σ' ένα είδος κατάπτωσης. Έτσι μιλάμε για καπηλεύσεις ιδεωδών, για συκοφαντίες, για υποταχές, για ποιητές χωρίς ταυτότητα και για άλλα παρόμοια, που χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο ποιητικό κόσμο.

Πράγματι υπάρχουν λόγοι-παράγοντες που, στην εποχή μας, εμφανίζονται με ιδιαίτερη ένταση και που περιορίζουν τη "θεία μανία" του ποιητή, που υποβιβάζουν σε υποταχό τον παλό "εις τους αιώνας" ποιητή.

Θα σας αναφέρω ή θα σας θυμίσω μόνον τρεις από αυτούς τους περιοριστικούς παράγοντες. Και είναι

πολύ καιρό να περιορίζεται ο ποιητής, ο ποιητής που χωρίς αυτόν "η θάλασσα η χαρίεσσα" του Ομήρου, "θα ήταν αρμυρό νερό". Και η ζωή τι θα ήτανε, χωρίς τον ύμνο και το τραγούδι;

Σαν πρώτο δεσμευτικό παράγοντα ας θεωρήσω τις σχολαστικότητες του ακαδημαϊκού πνεύματος. Εγός πνεύματος ασφυκτικών κατατάξεων, πνεύματος λεξικών κ' λαβίδων. Εδώ οι φιλόλογοι έχουνε τα πρωτεία. Το άτολμο κ' επίπεδο πνεύμα τους περνάει, κατά κύριο λόγο, στην κριτική και από εκεί στους ποιητές και στην καλλιτεχνική δημιουργία γενικότερα. Να τρία συγκεκριμένα περάσματα ας πούμε:

1. Κυριαρχία του καθιερωμένου, του ασφαλούς, του ανώδυνου. Ακούς να λέγεται και να γράφεται: "Δε γράφει ποίηση όπως την νοούμε σήμερα". Με άλλα λόγια: Δεν κινείται μέσα σε δοσμένα καλούπια. Δεν είναι μοντέρνος. Ωστόσο εγώ παρατηρώ χαμηλόφωνα: "Αν μοντέρνος κ' εγώ ο καινούργιος ποιος θάναι;"

2. Προώθηση της παραγωγής όγκου, ποσότητας. Μεγάλος σεβασμός στην ποσότητα που μπορεί να μετρηθεί εύκολα κ' προπαντός να εντυπωσιάσει τους πολλούς με ελάχιστη ουσία. Εδώ περιφρονούμε τη δεμελειώδη αλήθεια: "Ουν εν τω πολλώ το εν". Και είναι πολλοί που περηφανεύονται για "μάτσα χαρτιά".

3. Επίδειξη βάθους και παιδείας υψηλής. Είναι κάτι που φορίεται πολύ στους ακαδημαϊκούς χώρους. Το φαινόμενο είναι γενικότερο και όχι μόνο ελληνικό. Ιδού τι έχει παρατηρήσει ο Καρτέσιος από τότε: "Φθάνουμε σε μια σκέψη εναρχή και ύστερα την ενδέτουμε

με τρόπο περίτεχνο γιατί φοβόμαστε μήπως χάσει την αξία της η αναμάλυψή μας". Εμείς οι Έλληνες, πλεγματικά, ακολουθούμε τους άλλους βαδίζοντας ενάντια στη σοφία των προγόνων μας: "Σοφόν το σαφές". Να και ένα σχετικό δικό μου επίγραμμα:

ΒΑΘΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΒΟ

Ο πομπός εμπέμπει δήθεν με βάθος
Ο δέκτης συλλαμβάνει δήθεν το βάθος
Και κόμπλεξ κοπιοσύνης κατά βάθος

Ας πούμε ακόμα δυο λόγια για τη μεγάλη, σχεδόν δουλική, σημασία που δίνουμε στο τι θα αποφασίσουν οι ξένοι. Περιμένουμε από εκείνους το "Μαρς". Στην τηλεόραση θυμάμαι τον ποιητή-καθηγητή του πανεπιστημίου της Βοστώνης Φραγκόπουλο να λέει: "Είναι καιρός να επιστρέψουμε στη ρίμα δεδομένου ότι επιστρέφουν κ' οι Γάλλοι". Τον άκουσα να αναγγέλει και μία στροφή που, περίπου, έλεγε:

Πέφτει άφθονο το χιόνι
στη μελαγχολική Βοστώνη
και αυτή σαν καρταρούγα
με σπασμένη τη φτερούγα

Και μακάρι, το παραπάνω παράδειγμα, να ήταν το μόνο. Ακόμη και για να δεχθούμε τον Καβάφη, τους ξένους, στην ουσία, περιμέναμε. Εγώ δεν αρνούμαι την ελευθερία στις επιδράσεις. Σαν Έλληνας όμως δεν θα περιμένω την έγκριση από κανέναν για το πώς θα τραγουδήσω τη γη μου ή για το πώς θα προσεγγίσω κάποιο πανανθρώπινο πρόβλημα. Εξάλλου όπως παρατη-

ρούν οι ανθρωπολόγοι "το μυστικό της κάθε χης δεν είναι ούτε αστείο ούτε παράδοξο. Για παράδειγμα, το κρανίο και η γλώσσα της Β' και Γ' γενιάς των Ευρωπαίων στην Αμερική παίρνει τις αναλογίες των Ινδιάνων της Αμερικής". Ναι, το μυστικό της κάθε χης δεν είναι καθόλου παράδοξο. Είναι όμως παράδοξο εμείς να μην χορεύουμε σύμφωνα με την μελωδία της χης μας και κάτι ακόμη χειρότερο: Να εμφανιζόμαστε πως την εκπολιτίζουμε τάχα, με τις χαλαζοαίματες επιτηδεύσεις μας.

Υπουργεί της διανόησης
ξεφορτώνουν στη χη μου
καθαρόαιμα άλογα
ιπποδρόμων, ας πούμε, εγγλέζικων
ελληνικές ντυμένα χλαμύδες
και φωνάζουνε:
"να η Ελλάδα!"

Τον αγριότραγο
των βράχων της χης μου
σιωτώνουνε
υπουργεί της διανόησης
και φωνάζουνε:
"για την Ελλάδα!".

Την αρμονία της χης μου
σιωτώνουνε υπουργεί της διανόησης.

Και τώρα το κύκλωμα που κόβει φτερά, τα

προφουστικά κυκλώματα. Είναι σα να σου λένε, σα να σου επιβάλλουν:

Σεβάσου τα νήματα
Απόφευγε τις κυκλές φορτίσεις
Μην υπερβείς κανένα από τα όρια
αντοχής και ανοχής των νημάτων
Να μάθεις να ονομάζεις το μαύρο λευκό
και **μαύρο** το άσπρο.
"Να μάθεις και να μάθεις από τους σπουδασμένους".
Και ενταφίαζε φίλε, δάβε νυχτοήμερα
και όσο οι δυνάμεις σου το επιτρέπουν βαθύτερα
Και γέγε από την άλλη τους ενταφιασμούς
Και διατυμπάνιζε αγανακτισμένος το ρηθέν:
"Η Ελλάδα τρώει τα παιδιά της"

Το κύκλωμα είναι ο "καπετάν - τρομάρας" για τον ποιητή αλλά και για τον κριτικό. Κάποτε, στο διπλανό σαλόνι του "Αρίωνα", ένας από τους πιο γνωστούς κριτικούς εφώναξε: "Αν πω την αλήθεια για σένα θα πούνε ότι πάω να βάλω νερό στο αυλάκι σου". Για όλες τις μάντρες ισχύουν επακριβώς τα λόγια του Παλαμά:

Στη μάντρα λυσσομάνημα και σπαραγμός
λύκων, σκυλιών, προβάτων και τσοπάνηδων

Αυτά και παρόμοια, παρόμοια όπως η κομματική συναλλαγή που αντιπαρήλθα, επιτρέπουν - ευνοούν "τίτλους πολλούς και ονόματα", όπως θα έλεγε ο Καβάφης. Όμως, θέτουν σε κίνδυνο μέγα, την αρετή και την ελευθερία, ιδιαίτερα του νέου ποιητή. Δηλαδή καταφέρνουν ό,τι χειρότερο. Και φυσικά η ποίηση απο-

μαυρύνεται από τον λαό. Πράγματι οι σημερινοί ποιητές, εκτός από εξαιρέσεις στιγμιαίες κυρίως, είναι απόμακροι, γύνε στον κόσμο τους, στην εσωστρέφειά τους, στον εγκεφαλισμό τους, στην περισσολογία τους και όπως παρατηρεί ο Άγγελος Φουριώτης στην "επιτηδευμένη οργή ή λύπη" τους.

Τέλος η κρίση του ποιητικού λόγου, του ποιητικού κόσμου, επηρεάζει και επηρεάζεται από τη γενικότερη κρίση της πνευματικής μας ζωής και όχι μόνον αυτής. Όσο για τους, κατά κεκμήριο, ηχέτες αυτού του λαού, σχεδόν όλοι τους, αναπαύονται, απολαμβάνουν και αυτοθαυμάζονται στην περιφέρεια δεμελειωδών προβλημάτων του καιρού μας βέβαιοι, ανυπόγιαστοι και επίπεδοι. Έτσι για την Ελλάδα του σήμερα έχω πει:

Τσοπανάρέοι των βουνών
Μεροδουλιάρηδες των καϊκιών
Απόκοσμοι των ερημήτικων μοναστηριών
Παράταιροι των αμφιθεάτρων και των σαλονιών
Ό,τι σώστε.*

*Οι στίχοι που δεν αναφέρεται το όνομα του δημιουργού τους είναι του Τάκη Μιχόπουλου.

Γ/3 Η Κόρινθος στή διάρκεια τοῦ 17ου καί 18ου αἰώνα

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Γ. ΡΟΖΟΣ

Χωρίς ἀμφιβολία ἡ Κόρινθος εἶναι μία ἀπό τίς ἀρχαιότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος καί ἡ ἀρχαιότερη, μαζί μέ τήν Σπάρτη καί τό Ἄργος πιθανότατα, τῆς Πελοποννήσου. Διαφιλονείκησε ὡστόσο εἶναι ἡ πόλη πού γνώρισε τίς περισσότερες καί διαμετρικά ἀντίθετες μεταπτώσεις. Γνώρισε περιόδους μακρόχρονης ἀκμῆς καί ὑψηλῆς πολιτισμικῆς ἀνόδου ἀλλά καί περιόδους καταστροφῆς, ἀφανισμοῦ καί ἀφάνειας. Αν ἡ δημαίνουσα γεωγραφική της θέση ἦταν αὐτή πού δέν τήν ἄφησε ποτέ νά μείνει ἀπαρατήρητη ἡ ἰδία ἦταν πού τήν ἔκανε νά μή χάσει ποτέ τήν στρατηγική της δημοσία. Ὅλοι οἱ κατά καιρούς εἰσβολεῖς, ἐπιδρομεῖς καί κατακτητές, πέρασαν ἀπ' αὐτήν καί ὅλοι ἐπιχείρησαν νά τήν ἔχουν κάτω ἀπό τόν ἀπόλυτο ἔλεγχο τους βέβαιοι πώς ἔτσι κρατοῦσαν στά χέρια τους ὁλόκληρο τό Μωριά. Στά νεότερα χρόνια καί συγκεκριμένα στούς δύο κύριους αἰώνες τῆς τουρκοκρατίας, πού ἐδώ ἐξετάζουμε, τόν 17ο καί τόν 18ο αἰώνα ὡς τίς παραμονές τοῦ '21 καί τῆς ἐθνεγερσίας, ἡ Κόρινθος ἔζησε στό περιθώριο. Τίποτα δέν τήν ἔκανε νά ξεχωρίσει ἀπό τίς ἄλλες πόλεις. Ὅπως καί ἡ Ἀθήνα μεταβλήθηκε σέ μιά τρίτης κατηγορίας ἐπαρχιακή τουρκόπολη, ἕδρα κάποιου τούρκου ἀγά, μέ ἀσήμαντη ἀκτινοβολία στό ἐπίκεντρο ἤτοι, λόγῳ θέσεως, τῶν δρόμων καί τῶν συγκοινωνιῶν

πρός τό Μοριά. Οἱ σποραδικές, ὡστόσο, εἰδήσεις πού ἔχουμε γι' αὐτήν, κυρίως ἀπό τούς διερχόμενους ξένους περιηγητές μᾶς ἐπιτρέπουν νά σχηματίσουμε μιάν ἀρκετά εὐκρινή εἰκόνα τόσο τῆς ἰδίας ὅσο καί τῆς εὐρύτερης περιοχῆς. Πρωταρχικά θά πρέπει νά πούμε πώς ἀκολούθησε τή μοίρα ὅλων ἐκείνων τῶν πόλεων πού λόγῳ βαλτότητος καί πεδινῆς θέσεως βρίσκονταν συνεχῶς κάτω ἀπό τόν ἄμεσο ἔλεγχο τοῦ κατακτητή. Ἡ γειτνίασή της μέ τό ἀπόρθητο κάστρο τοῦ Ἀκροκορίνθου, πού κατέχοντάν μόνιμα καί φυλάσσοντάν ἀπό ἰσχυρή τουρκική φρουρά, ἔκανε ἀκόμα πιό στενή τήν ἐξάρτησή της ἀπό τούς δυνάστες της. Ὅλα αὐτά, μαζί μέ τήν ληστρική ἀποψίλωση τῶν πόρων της, τή βαριά φορολογία, τήν ἀπροκάλυπτη τυραννία τῶν τοπικῶν ἀρχῶν δέν ἄφησαν περιθώρια γιά νά γνωρίσει ἡ πόλη ἀξιόλογη οἰκονομική ἄνθιση καί οἱ Κορίνθιοι κάποια ἀνεκτή καί ἀνθρώπινη ζωή. Μιζέρια καί φόβος, φτώχια καί ἀναισχύντα χαρακτήριζαν τούς ἕλληνες κατοίκους της ὅπως καί ὅλους τούς τοπικούς ραγιάδες τῆς ὑπόλοιπης πεδινῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἔντονη παρουσία τῶν πολυάριθμων τούρκων, στρατοῦ μόνιμα σταθμευμένου, ἢ διερχομένου, οἱ πολεμικές, κατά καιρούς, συγκρούσεις ἔκανε τή ζωή τῶν Κορινθίων δύσκολη καί ὁλόκληρα ἐπικίνδυνη. Ἰδίως στή διάρκεια τοῦ δεύτερου τουρκοβενετικοῦ πολέμου, ἀνάμεσα στά 1684 καί τό 1699, ὅπου πολλές μάχες ἔγιναν στή περιοχή ἀλλά καί ἀργότερα, κατά μετά τό 1750 χρόνια ὅταν ἔγιναν οἱ γνωστοί ξεσηκωμοί τῶν ὑπόδουλων ἑλλήνων ἡ κατάσταση εἶχε γίνει ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνη. Ἡ ζωή καί οἱ περιουσίες τῶν κατοίκων βρίσκονταν κυριολεκτικά στό ἔλεος τῶν ἀντιμαχομένων καί οἱ λεηλασίες, οἱ φόνοι καί τά πλιάτσι-

ίων των δραστηριοτήτων. Ας θυμίσουμε ένα μόνο περιστατικό
των δύσκολων εκείνων ημερών. Στα 1692 ο γνωστός εξωμότης
Γεραλάρης, γνωστός με το εκτουρκισμένο όνομα Γκιαούρ
Πασάς, σε μια φάση του πολέμου με τους βενετούς, έβγαλε
με 5000 τουρκαλβανούς και ζευγαρώτους από τα Μέγαρα
διάσπασε την αδύνατη άμυνα του τείχους του Ισθμού και ει-
σέρχεται στην Κορινθία. Χωρίς να καταλάβει τον Ακροκόρινθο
μπαίνει στην Κόρινθο και την πυρπολεί θέλοντας, μάλιστα τόν-
τρόπο να εκδικηθεί τους κορινθίους γιατί συνεργάζονταν με τους
βενετούς.(1) Στοιχεία εκδικείται την πόλη και τους Κορίν-
θιους για τη βοήθεια που έδωσαν και τη συμπαράστασή τους με τους
βενετούς και τον ηγέτη τους τον φημισμένο στρατηγό Φραγκίσκο
Μοροζίνη. Ας θυμίσουμε εδώ πώς, σ' όλη τη διάρκεια των πο-
λεμών αυτών, εκείνοι που πλήρωσαν πιο ακριβά ή-
ταν οι έλληνες και ο τόπος που δεινοπάθησε όσο λίγες φο-
ρές άλλοτε. Οι ίδιοι πλήρωσαν και το βαρύτερο τίμημα
σε αίμα αφού είναι γνωστό πώς είτε ως εθελοντές ή μισ-
θοφόροι άλλα, κυρίως, ως βίαια στρατολογημένες πολεμη-
σαν και στα δύο στρατόπεδα τόσο στους αγώνες στη στε-
ριά όσο και στη θάλασσα. Οχτώ χρόνια πριν την έκρη-
ξη του πολέμου (1676) πέρασε από την πόλη της Κορίνθου
ο γάλλος γιατρός Spon συνοδευόμενος από τον άγγλο φίλο
και συνταξιδιώτη του George Wheler που ήταν και κα-
λός φιλόλογος και αρχαιολόγος με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για
τα ιστορικά μνημεία.(2) Στο μνημειώδες έργο του ο Spon
περιγράφει με τα πιο μελανά χρώματα την Κόρινθο. Ιδιαί-
τερα πρόσεξε τους πολλούς εξισλαμισμένους των κατοίκων της.
Η μισή πόλη αποτελείται τώρα από μωαμεθανούς γρά-
φει και προσθέτει πώς μόνο τον προηγούμενο χρόνο είχαν
εκτουρκισθεί τριάντα παπάδες.(3) Η πληθυσμός

χρονολογική και δείχνει πόσο αύξημένη ήταν η πίεση των τούρκων επάνω στους υπόδουλους και την μέ μύριους τρόπους εξώθησή τους στον εξισλαμισμό. Ας δούμε τώρα, ενδεικτικά πάντα, τις πληροφορίες που μας δίνει ένας άλλος άγγλος περιηγητής ο Charles Thomson που επισκέφθηκε την Κόρινθο και την περιοχή της το καλοκαίρι του 1730(4) Ένα μέρος της πολιτείας, γράφει, ήταν χτισμένο μέσα στα τείχη του Ακροκορίνθου ή κοντά στο Κάστρο. Τα υπόλοιπα σπίτια βρίσκονταν/στη βορινή πλαγιά κάπου ένα μίλι από τη θάλασσα. Ήταν σκόρπια έτσι που έδιναν την εντύπωση πώς η πόλη αποτελούνταν από μικρά χωριά χωρισμένα μεταξύ τους από κήπους και χωράφια. Το μεγαλύτερο απ' αυτά είχε εκατό σπίτια και βρίσκονταν στο χώρο της Αγοράς. Υπήρχαν εκεί δύο τζαμιά και μία εκκλησία της Παναγίας. Πλάι κατοικούσε ο αρχιεπίσκοπος. Με το διαβατήριο του και ένα λευκέσι για τον άγα του επιτράπηκε νά μπεί και ν' ανέβει στον Ακροκόρινθο. Η πρώτη πύλη είχε σιδερένια επένδυση. Το κάστρο πάλι γεμάτο σπίτια. Οι περισσότεροι κάτοικοι της Κάτω Πόλης ήταν δεύτερο σπίτι σ' αυτό. Εκεί έκρυβαν τα πολύτιμα αγαθά τους κι' εκεί καταφέυγαν σε περίπτωση πειρατικής επιδρομής. Στη νότια πλευρά του λόφου υπήρχαν και πολλές πηγές και στέρνες. Ο ίδιος μας πληροφορεί πώς ολόκληρος ο κάμπος της Κορίνθου πρό της εικονόκλαστας ήταν κατάφυτος και καλλιεργημένος γεμάτος ελαιώνες και αμπέλια εκεί, εδώ κι' εκεί, ξεχώριζαν χωριά. Ήταν, προσθέτει, ολοφάνερη η εύκολεία της περιοχής. Πλούσια η παραγωγή εκλεκτού λαδιού, καλού κρασιού και σταριού. Το μόνο που λείπει είναι μια πιό εξανθρωπισμένη διοίκηση και κάποια προστασία από τις πειρατικές επιδρομές. Κατάλληλα ένα υπολογίζει τον αριθμό των κατοίκων της πόλης — 9000 ...

κι άλλους τόσους τούρκους. Μόνο έπαιρνε στο Κάστρο, μας πληροφορεί, υπήρχαν δύο τζαμιά και δώδεκα εκκλησίες. Ωστόσο, κατά τα τέλη του ίδιου αιώνα (του 18ου) η κατάσταση επιδεινώνεται. Η Κόρινθος ταλαιπωρείται από τις επιδρομές και τις λεηλασίες των τουρκαλβανών που στάλθηκαν να επαναφέρουν στην τάξη τους ξεσηκωμένους από τους ρώσους μωραΐτες.(5) Η πόλη έρημωσε σχεδόν. «Μεγάλη πολιτεία» γράφει γι' αυτήν ο φιλόστοχος και φιλέλληνας Γάλλος ταξιδιώτης Φωβέλ(6) «αλλά με λίγους κατοίκους» και με άδεια τα ψηλά και καλόχτιστα σπίτια της. Για την ίδια εποχή, το 1790 περίπου, έχουμε για την Κόρινθο μιαν ιδιαιτέρως αξιόλογη πηγή πληροφοριών που προέρχεται από εξωελληνικής πλευράς. Τότε, δηλαδή το 1791, κυκλοφόρησε η "Γεωγραφία Νεωτερική Περί της Ελλάδος" που γράφτηκε από τους γνωστούς και ως "Δημητριείς" λογίους τον θανάσης Φιλιππίδη και Γρηγόριο Κωνσταντά.(7) Υστερα από κάποιες εισαγωγικές γενικότητες για τη γράφουν για την Κόρινθο και την περιοχή της: «Τώρα μόνο το παλιό όνομα με τη σεμνότητά του την μένει και με κάποια χαλάσματα όπου φανερώνουν την παλιά της λαμπρότητα, κατά τα άλλα όμως είναι μια κακοριζικη πόλι κατοικημένη από μερικούς κακοριζικότερους ακόμι. Είναι δυό εκκλησιαίς, και μιά εις ένα βράχο, και δύο τζαμιά. Ο τόπος όπου ήταν το παλαιό ή ακρόπολι ονομαζομένη Ακροκόρινθος, είναι μια ώρα από την πόλι, απάνω εις ένα βράχο απότομο. Εχει τώρα πενταξι εκκλησιαίς, από ταις οποιαις ο Αγιος Νικόλαος είναι η εκκλησία της μητροπόλεως, 3 τζαμιά και θώροι εξ[illegible] [illegible] λεως, 3 τζαμιά

πλήθος σπίτια, από τα οποία συμπεραίνει κανείς πως εις τον κλήρο των Βενετζιάνων ήταν πολυάνθρωπη. Εις την κορυφή είναι μια βρύση με καλό και πολύ νερό και πέρα κάτω άρχη μια ακόμη, και περισσότερες από τες 200 σκέρνες σκαμμένες μέσα εις την πέτρα. Εις το ανατολικό και βόρειο μέρος είναι από ένα φρούριο τα οποία συνέχονται με το μεγάλο. Απέχει 16 λέγες από τες Αθήνες και 6 από τες Θήβες...» Αυτά μόνο μας γράφουν, τα όλίγα, πλην χαρακτηριστικά, για την Κόρινθο εποχής τους οι συμπαθείς γεωγράφοι μας.

∴

Ακόμα λιγότερα γνωρίζουμε για την καθημερινή ζωή των Κορινθίων εκείνων των χρόνων. Μπορούμε, ωστόσο, να κάνουμε λόγο για μια περιορισμένη και κρυφή εδωσερινή ζωή, μιαν ειμαρμένα ορισμένους πού δεν "χωνούσε" στα μάτια και δεν κινούσε τον ερπαχτικό φθόνο του κατακτητή. Είδαμε το φωβέρ που μας έκανε λόγο για καλοκτισμένα σπίτια, πιθανότατα έργα των γνωστών για καλλιοδηνία τους λαγκαδιανών μαστόρων και ξέρουμε πως πέρα τους εξισλαμισμούς και την βεβιά τουρκική κρουσία η Κόρινθος ήταν έδρα αρχιεπισκόπου.(8) Οι Κορίνθιοι πέρα την καχυποψία των Τούρκων, τον ανεφάλεια και τον έλεγχο ανέσεων είχαν διαμορφώσει ένα δικό τους τρόπο ζωής περιορισμένο, συνήθως, στα όρια των σπιτιών τους και δεν υπάρχουν μια ικανότητες προσαρμογής αλλά και φιλόξενοι. Όταν ο άγγλος περιηγητής Thomas Watkins, στα 1788, πε-

τό χειμώνα τοῦ 1799, μας διηγεῖται τά ἀκόλουθα. Στήν κακιά Σκάλα ἔπεσε ἐπάνω σέ μιά πάνοπλη συμμορία Αλβανῶν. Τόν ἄφησαν ἐλεύθερο μόνο ὅταν πληροφορήθηκαν πώς ἦταν γραίκος στήν ὑπηρεσία τοῦ σουλτάνου καί πλήρωσε ὑψηλό πρόστιμο. Στήν Κόρινθο, ὅπου πῆγε στή συνέχεια, βρέθηκε μέ δυσκολία κατάλυμα στό σπίτι ἑνός ρωμιοῦ δραγουμάνου. Η ἀπροθυμία του νά μέ φιλοξενήσει, γράφει, ὀφείλόταν στό φόβο μήπως νομίσουν οἱ Τούρκοι πως εἶμαι ρώσος. Ἀλλά μόλις μπῆκα στό σπίτι του ἄνοιξε τήν καρδιά του. Ετοίμασε μόνος του φαγητό, ἔστρωσε ἕνα καλό κρεβάτι, μέ περιποιήθηκε ὁ ἴδιος καί δέν ἄφησε κανένα ἀπό τούς δούλους του νά ἐξυπηρετήσει μαζί μου(9) ἔτσι μαθαίνουμε γιά τήν ὕπαρξη ἀνέκαθεν, κάποιων πλούσιων καί τῶν δυνατότητα νά ἔχουν καί οἱ ἕλληνες ραγιάδες ὑπηρέτες. Πόσοι ἄραγε ἦταν ἄλλοι συμπατριώτες τοῦ Δύσκολο νά δοθεῖ μιά πειστική ἀπάντηση. Τό βέβαιο εἶναι πώς ὑπῆρχαν καί Κορίνθιοι εὐκατάστατοι γιά τά μέτρα τῆς ἐποχῆς. Βέβαιο εἶναι, ἀκόμα, πώς τό ἐμπόριο, ἡ καλλιέργεια τῆς εὔφορης πεδιάδας γύρω ἀπό τήν πόλη, κάποια ἄλλα ἐπαγγέλματα ἦταν ἀρκετά προσοδοφόρα παρ' ὅλο πού τούς ἀποτιμοῦσαν οἱ τοπικοί τοῦρκοι ἄρχοντες. Η μαύρη κορινθιακή σταφίδα ἦταν περιζήτητη στήν Εὐρώπη ὅπου ἐξάγοντάν τό μεγαλύτερο μέρος της.(10) Ἰδιαίτερα τήν προτιμοῦσαν στήν Ἀγγλία πού τήν χρησιμοποιοῦσαν γιά τά χριστουγεννιάτικα γλυκίσματά τους τίς νοστιμότατες πουτίγκες. Τό ἐπάγγελμα τοῦ κρασοποιοῦ, ἰδιαίτερα, ἦταν πολύ

με μικρά ζώα (γελιδούρια, άλογα) και κάρα και υπήρχαν ειδικά εργαστήρια κατασκευής κάρων σε μεγάλους αριθμούς.(11) Δεδομένου ότι η Κόρινθος ήταν σταυροδρόμι οδικό κόμβο για την εποχή μπορούμε άνετα να υποθέσουμε πως και σ' αυτήν θα είχαν δημιουργηθεί ανάλογες βιοτεχνίες όπως θα υπήρχε και κάποια υποδομή φιλοξενίας των διερχομένων. Χάνια με σταύλους και διαφορές διευκολύνσεις θα παρέχονταν στους ταξιδιώτες και τους έμπορους. Ας δούμε εδώ πώς ο κυριότερο δρόμο που γεμίνοτε από την Κόρινθο ήταν εκείνο προς το Άργος - Ναύπλιο και Τρίπολιτσά (το κύριο εμπορικό και διοικητικό κέντρο του Μοριά). Εύρεση μ' ένα πιανάκι η απόσταση από Τρίπολιτσά έως Κόρινθο καλύπτονταν σε 19 ώρες ενώ εκείνη από Κόρινθο έως Βασιλικά (Αίγιο) σε 14.(12) Μια άλλη δυσκολία ανακούφισης από τα δεινά της ληστρικής καταπίεσης προέρχονταν από τη γνώση "προστασίας" από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις που με ποικίλους τρόπους εμπλέκονταν στις γνωστές δοβιτικές αδυναμίες της τουρκικής διοίκησης και οικονομίας. Διερμηνείς, έμποροι και διάφοροι επιφανείς πρόκριτοι καταφέρνανε να επιτύχουν τη προστασία των μεγάλων δυνάμεων κάτι, όπως πληροφορούμαστε, της Γαλλίας. Οι "Έλληνες διερμηνείς" θεωρούνταν, πρόξενοι, υπηρέτες κλπ, κυρίως. Ενώ ο "διερμηνέας" ήταν ένα πρόσωπο για να δοθεί η εύνοια της προστασίας που, πρέπει να ποιήσε, δίδονταν με μεγάλη ευχή. Γνωρίζουμε, πάντως, πως το 1759 ανάλαβε τη γαλλική προστασία, με τη ιδιότητα του διερμηνέα πάντοτε ο Ευ. Νοταράς από την Κόρινθο.(13) Μ' αυτούς τους τρόπους οι πιο ευκατάστατοι έλληνες κατάφεραν να εξασφαλίσουν προνόμια και διευκολύνσεις που τους χαρίζανε περιθώρια πλουτισμού κι ανέσεων. Όσα ζώα εξαγόρασαν από τη [illegible]

θήκες που επικρατούσαν στην εύφορη περιοχή κατά τον Μαρτίο στο σύνολό του. Κι' όλας ο προαναφερθείς περιηγητής Thomson μας πληροφόρησε γιά την ηφαίστεια σφαιρικότητα κεφαλοειδούς κρασιού όπως κι' λαδιού. Γενικά η Πελοπόννησος ήταν ηφαίστεια σε σταφ. Το εξαγωγικό δυναμικό της ήταν αντίστοιχα σε 3.000.000 έως κι' 3500.000 οκάδες σε κανονική παραγωγή. Η μισή απ' αυτήν την ποσότητα εξάγονταν από τον Κορινθιακό κι' τον Γλαρέντζα (Ήλεία) (14). Μόνως θα πρέπει να υποθέσουμε πως ένα μεγάλο μέρος του σταφιού αυτού ήταν ενετικής κορινθιακής σταφίδας; Ακόμα θα πρέπει να υποθέσουμε, κι' χωρίς να λέγουμε κι' πολύ έξω, πως ένα μέρος των εμπορικών πλοίων (άλλων εθνικοτήτων) που διακινούσαν τα προϊόντα της βόρειας Πελοποννήσου πρό των Πάτρα κι' το εξωτερικό ήταν ιδιοκτησίας κορινθίων; Ίσως κι' μέσες στον εύφορο χώρο διακίνησης των προϊόντων (αλφίας) δι' θαλάσσης (15). Η υπόθεση αυτή θα πρέπει να συνδυασθεί με τις βέβαιες πληροφορίες που έχουμε κι' αφορούν τη θαλάσσια μεταφορές στο κορινθιακό που ήταν, κατά κύριο λόγο, τα χέρια των ιονικόπλοιων καραβιών. Αυτοί μεταφέραν τα προϊόντα στην Πάτρα που ήταν το κύριο εξαγωγικό λιμάνι της δυτικής Ελλάδας προς τις Ευρωπαϊκές χώρες. Όσο γιά την διακίνηση του σταφιού κι' τις εμπορίες του τις είχαν στα χέρια τους οι αγγλίδες της περιοχής (16). Ως προς τη σημασία της, τη γεωγραφική, οικονομική κι' εμπορική η Κόρινθος ήταν μια από τις κυριότερες πόλεις της Πελοποννήσου μαζί με την Τρίπολιτσά, το διοικητικό κέντρο της [illegible]

Ναύπλιο. Ο Ιταλός περιηγητής Scrofani (1756-1837) που γνώριστε σε βάθος την Ελλάδα της εποχής του (την περιηγήθηκε το 1795) μας άφησε ένα θαυμάσιο βιβλίο με ενδιαφέρουσες γράφει και για την οικονομία διαφόρων περιοχών χωριστά. Ανιχνεύοντας τις εξαγωγές προϊόντων του Μοριά σημειώνει πώς από την Κόρινθο εξάγονταν, κάθε χρόνο, ένα φορτίο σταφίδας, ένα φορτίο κρασιού, ένα φορτίο λαδιού, ένα φορτίο μαλλιού, και 70000 λίτρες λιν αρίθμη. Κιτρινάδες 4000 λίτρες, κάθε χρόνο δύο φορτία σε σύνολο προϋποθέτει πώς στην ευρύτερη περιοχή της Κορινθίας υπήρχε ανεπτυγμένη μεγάλη κτηνοτροφία στην οποία ενιδίδονταν πολλοί από τους κατοίκους. Δεν είναι εύκολο ούτε κατά προσέγγιση να υπολογίσουμε τον αριθμό των κατοίκων του χώρου που εξετάζουμε στους δύο αιώνες κατά τα αναφερόμενα χρόνια της δεκαετίας πληθυσμιακής συρρίκνωσης τόσο του αριθμού των κατοίκων της Κορινθίας όσο και της γύρω περιοχής. Θνησιμότητες, λοιμοκαταστάσεις, ανεργάζεται, ενδοβολές εμπολέμων, όλα είχαν τις βαρύτατες επιπτώσεις τους στους κατοίκους τόσο της πόλης όσο και της περιφέρειας. Βέβαια, ακόμα, ήταν πώς οι Έλληνες και οι Χριστιανοί πλειοψηφούσαν πάντα και ήταν οι περισσότεροι τόσο μέσα στην Κόρινθο όσο και στα γύρω χωριά (Τρικαλά, Ξυλόκαστρο, Φενεός, Αγιονόρι, από τα πιο γνωστά).

Αν και ο πληθυσμός της Κορίνθου κυμαίνονταν από 1800 έως 5000 και ένας περιηγητής (ο Thomson που προαναφέραμε) ανιχνεύει για μία ανάλογη χρονική περίοδο ότι 50% του συνόλου των κατοίκων της Κορίνθου είναι βέβαιο πώς με την προσθήκη των κατοίκων των περιχώρων οι Έλληνες πλειοψηφούσαν. Συγκριτικά, ακόμα, μπορούμε να πούμε πώς, για τα πληθυσμιακά δεδομένα της εποχής, η Κόρινθος ήταν μία από τις πολυαριθμότερες πόλεις του κράτους

Ενδεχομένως θυμήσουμε πως το Ναύπλιο είχε 2000 έως 40.000 (μόνοι περίοδο), η Τρίπολιτσά 300 έως 20.000, το Άργος 2000 έως 6400, η Πάτρα 1615 έως 16000, ο Φενεός 5000, το Άργος 2000 έως 5000 και η Αθήνα μόλις 5000 (σε κάποιες άλλες πληροφορίες κυμαίνονταν από 8000 έως 17.600).(18) Φυσικά, το κύριο πρόβλημα των κατοίκων της πόλης (και πολύ περισσότερο της υπαίθρου) ήταν η ασφάλεια. Αυτοσχέδιοι λησταί, έλληνες και αλβανοί, διεφθαρμένοι ή μόνιμα εγκατεστημένοι στα όρεινά, σφαγείς, λιποτάχτες κάθε λογής έρημοι, λυμαίνονταν το πλούσιο της πλουσίας αυτής περιοχής. Ο προαναφερθείς Τόμσον ειδήσεις πως πλήρωσε διόδια για να του "επιτρέπει" να περάσει από τα Κακιά Σκάλα. Αυτό δε συνέβαινε και με πολλούς άλλους και όχι μόνο εκεί. Γενικά η νοτινή και κεντρική θέση της Κορίνθου μη καθιστούσε ευάλωτη στους κάθε λογής εισβολείς. Η μόνη τους διέξοδος ήταν η φυγή τους στο Κάστρο όπου είχαν αγαθά τους. Ένα δεύτερο πρόβλημα ήταν η ύγεία. Αυτό που περισσότερο τους ταλαιπωρούσε φαίνεται πως ήταν η ελονοσία. Στην περιοχή της σημερινής Βόχας υπήρχαν άπέραντοι βάλτοι. Ο προαναφερθείς σουηδός περιηγητής Scofani γράφει για "τα νερά που βαλτώνουν στην περιοχή του Κορινθίου πως "είναι θανατηφόρα" ενώ ο ίδιος περιγράφει μένοι,,(19) Μεγάλοι ήταν και οι κίνδυνοι από τις επιδημίες. Η καταστάσεις ενδημούσε. Όλα τα πολυάνθρωπα εμπορευματικά κέντρα μαστίζονταν από τη φοβερή αυτή αρρώστια σ' όλο τον ΙΗ' αιώνα.(20) Ασφαλώς όχι λίγες φορές, στα χρόνια που εξετάζουμε η φοβερή αυτή ασθένεια, όπως και πολλές άλλες θα προκάλεσαν πολλά θύματα στην Κόρινθο και την ευρύτερη περιοχή της. Ας θυμήσουμε πως την εποχή εκείνη ούτε ικανοί γιατροί υπήρχαν ούτε υγειονομική οργάνω-

Τα νοσοκομεία [illegible]

πανώδη κατάσταση και ήταν περισσότερο έτοιμες βόλευνσης
παρά χώροι θεραπείας. Ας μη ξεχνάμε πως η άσκηση της
ιατρικής ήταν, στο μέγιστο μέρος της, στα χέρια ημιμαθών,
τσαρλατάνων και κοινών τσαρλατάνων. Θα κλείσουμε τα σχετικά
με την Κόρινθο της τουρκοκρατίας με περιγραφές πληροφο-
ριών που φωτίζουν την ζωή της και μας δίνουν μια διαφο-
τεινή εικόνα της. Ο Robert de Dreux ένας γάλλος καπου-
τσίνος μοναχός που πέρασε από την Κόρινθο το 1669 κά-
νει λόγο για την έρημωση που είδε. Τσοπανάρεοι "αγριάν-
θρωποι" όπως τους αποκαλεί τον φιλοξένησαν αυτόν και την
συνοδεία του.(21) Τα ίδια γράφει και ένας άλλος περιηγη-
τής που πέρασε από εκεί πέντε χρόνια νωρίτερα το
1664 (Ας μη ξεχνάμε πως ήταν τα χρόνια του πολέ-
μου ανάμεσα στη Βενετία και τους Τούρκους). Είναι
ο Tavernier. Η Κόρινθος, γράφει, είναι ένα χωριό με
120 σπίτια. Από το λιμάνι της, προσθέτει,(22) γίνονται μεγάλες
εξαγωγές σταφίδας. Ακόμα χειρότερη ήταν η κατάστα-
ση 40 χρόνια πριν από τα παραπάνω όταν πέρασε από εκεί ένας άλ-
λος ταξιδιώτης ο Louis Deshayes, το 1623. Αυτός δίνει
και μιαν εξήγηση για την παραπροόμενη εγκατάλειψη
της πόλεως «Η περιοχή μεταξύ Πατρών και Κορίνθου
απ' όπου είναι εύφορη παραμένει ακαλλιέργητη γιατί
οι Έλληνες αποφεύγουν την δημιουργία οικισμών πάνω
ή κοντά στους μεγάλους δρόμους γιατί φοβούνται τις
επιδέσεις των Τούρκων και τις αρπαγές» Όπως είναι γνω-
στό, από τότε, τα περισσότερα και τα πλουσιότερα
ελληνικά χωριά είχαν χτισθεί σε δυσπρόσιτες ορει-
νές τοποθεσίες πέρα και μακριά από τις πεδιάδες
και τους μεγάλους δρόμους. Οι κίνδυνοι από τις επιδέσεις
ένα πλαν πολιτικοκοινωνικό [illegible]

τητας ήταν μεγάλοι και υποχρεώνε τους δύστυχους ραγιάδες να φύβονται και να δούν σε δύσβατες περιοχές που δύσκολα μπορούσαν να τους ανιχνεύσουν ξένοι επισκέψεις. Για την ίδια την Κόρινθο ο περιαναφερθείς ταξιδιώτης γράφει πως ήταν έδρα του Μουχτί που διαχειρίζονταν τους πόρους όλης της Πελοποννήσου. Εύκολα βρίσκει 500 άλογα και ήταν ένας από τους πλουσιότερους τούρκους αφού εισέπραττε από τα Μοριά 300000 (23) πληροφορία αυτή γίνεται φανερό πόσο πολύ αποφεύγανε τα τόπο οι κατακτητές και με πόση αδιαφορία και περιφρόνηση συμπεριφέρονταν απέναντι στους "υπηκόους" τους. Όσο για την ίδια την πόλη (ήδιος) τη είχε βρει σε άθλια χειρότερη κατάσταση: Την αποτελούσαν 20 όλα όλα σπίτια χτισμένα σε μεγάλη απόσταση το ένα από το άλλο. Ωστόσο, τη γύρω περιοχή, τη βρήκε καλλιεργημένη με πολλές πορτοκαλιές, λεμονιές, ροδιές που "αναδίδουν μεθυστικά ευωδιά" και πρόσθετε: "Εύφοροι τόποι. Το χρυσάφι έφθανε ως την κοιλιά των αλόγων" (πιέσω)

*

Όλες οι συγκεκριμένες ειδήσεις, που αναφέραμε πιο πάνω, για την Κόρινθο και την περιοχή της μας οδήγησαν στη συναγωγή των ακόλουθων συμπερασμάτων:

α) Η Κόρινθος γνώρισε έντονα την τουρκική κατοίκηση, πρακτική και εκμετάλλευση των Τούρκων.

β) Οι πόλεμοι και οι συνεχείς ανασταλτικώσεις δεν επέτρεψαν ν' αναπτυχθεί σ' ένα μεγάλο οικονομικό και εμπορικό κέντρο.

γ) Η παρουσία μεγάλου αριθμού τούρκων κατοίκων που έλεγχαν την πόλη κρατώντας στ[illegible]

στην πνευματική, πολιτισμική και, φυσικά, την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Ότι ήταν το πιο προσοδοφόρο, η πιο εύφορη γης, ήταν στα χέρια των Τούρκων. Μόλο διαμορφώθηκε και μια αλληλεγγύη τάξη Ελλήνων προκρίτων και προυχόντων που με την ανοχή τους, την συνεργασία τους με τους Τούρκους και τις υπηρεσίες που τους προσέφεραν, κατόρθωσαν να εδραιωθούν παρεχόμενοι πάθοια προνόμια και, κυρίως, πέρασε στην ιδιοκτησία τους ένα μεγάλο μέρος της εύφορης γης της γειτονικής περιοχής.

Από τους επώνυμους Κορίνθιους της εποχής γνωρίζουμε μερικά μέλη δύο οικογενειών με το κοινό όνομα: Νοταράς. Οι πρώτοι Νοταράδες προέρχονται από μεγάλη ομώνυμη οικογένεια των βυζαντινών ευγενών. Ο πιο γνωστός ήταν ο Νικόλαος Νοταράς, μέγας διερμηνευτής επί Μανουήλ Β' Παλαιολόγου (1391-1425). Γνωστός και ο γιος του Λουκάς Νοταράς. Είναι αυτός που αναφώνησε το περίφημο "Κρείττον έστιν ειδέναι εν μέση τη πόλει φακιόλιον βασιλείον Τούρκων ή καλύπτραν λατινικήν". Αλλά και παρεμφάνεια προήλθαν από την ίδια οικογένεια: Ο Ιεροσολύμων Δοσίθεος (1669-1707) ο ανεψιός του Χρύσανθος (1707-1735). Γνωστός και ο Μητροπολίτης Κορινθίας Μελέτιος Νοταράς, ο Παναγιώτης Νοταράς (1740-1849) πρόεδρος της Α.Κ.Ε. Β' Εθνοσυνέλευσης και υπουργός οικονομικών, ο Άγιος Γεράσιμος (Νοταράς) προστάτης της Κεφαλληνίας. Η άλλη ομώνυμη οικογένεια της Κορινθίας είχε πορυφαίο εκπρόσωπό της τον Παναγιωτάκη Νοταρά, αγωνιστή του '21 λίγες και υπάλληλο στη Τ' Οθωνα που τον ακολούθησε στην παροικία του με την εκδρομή του. (Εγκυκλοπαιδικό λεξικό ΗΛΙΟΣ

Σημειώσεις

1) Α. Βακαλόπουλου "Ιστορία του Νέου Ελληνισμού", τόμος Δ σελ. 32
Αργότερα ο Γεωργάκης αποσχώρησε στους Βενετούς και συνεργάσθηκε μαζί τους. Γράφτηκε όμως συγγραφούδικος και μ' αυτούς, πιάσθηκε και φυλακίσθηκε τελειώνοντας τη ζωή του στη Βρέσκια.
Σχετικά και στο Κ. Παπαρρηγόπουλου "Τα διδακτικώτερα αποσπάσματα της ιστορίας του Ελληνικού Έθνους", έκδοση συμπόνου προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων τόμος Β, σελ. 167

2) Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα", Κ. Σιμόπουλου, τελευταία έκδοση 1981 τόμος Α σελ. 689–690

3) Α. Βακαλόπουλου όπου παραπάνω τόμος Δ, σελ. 14

4) Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα "Κ. Σιμόπουλου, τρίτη έκδοση 1981 τόμος Β σελ. 169–170

5) Αναφέρεται στην αποτυχημένη επανάσταση του 1770 που είχε παραστατικές συνέπειες. Η Υψηλή Πύλη για να την καταστείλει έστειλε στο Μωριά και τη Ρούμελη ισχυρή δύναμη από 60.000 τουρκαλβανούς που κατέπνιξαν στο αίμα την επανάσταση. Επακολούθησαν δηώσεις και λεηλασίες. Μόνο από το Μωριά 20.000 άτομα πουλήθηκαν δούλοι στην Αλγερία.

6) Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα σ.π.α. τόμος Β, σελ. 439, 445. Αλλά και άλλος ταξιδιώτης ο Randolph (1675) γράφει πως τα παλάτια στο Μωριά βρίσκονταν στο Μυστρά, Ναύπλιο και Κόρινθο, όπου παραπάνω τόμος Α 685

7) Έκδοση "Εφημερίς" στη σειρά της Νέας Ελληνικής Βιβλιοθήκης 1971, Επιμέλεια Αικ. Κουμαριανού και εκτενεστάτη εισαγωγή του Αλκη Αγγελόπουλου. Η έκδοση είναι μόνο ένα μέρος του όλου έργου εκείνου που ανεφέρετε στο "Περί της Ελλάδος"

8) Πρόκειται μέλλον περί ζήλου. Θαυμαστώς ο Κορινθιακός είχε Μητροπόλιτης με πατριωτική εθναγωγική επιμέλεια

9) Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα όπου παραπάνω τόμος Β' σελ. 493

~~10) [illegible]~~

10) Βασίλη Κρεμμύδα "Το Εμπόριο της Πελοποννήσου στον 18ο αιώνα (1715–1792) Αθήνα 1972 σελ. 158–160

11) Β. Κρεμμύδα όπου παραπάνω σελ. 258

12) Β. Κρεμμύδα όπου παραπάνω σελ. 261

13) Β. Κρεμμύδα όπου παρακάτω σελ. 48-49
14) Β. Κρεμμύδα όπου παρακάτω σελ. 175
15) Β. Κρεμμύδα όπου παρακάτω σελ. 257
16) Βακαλόπουλο όπου παρακάτω τόμο Δ, 493
17) Κ. Σιμόπουλος όπου παρακάτω τόμο Β σελ. 643-644
18) Π.Ν. Παπαδούκας "Τουρκοκρατία", Αθήνα σελ. 213
19) Κ. Σιμόπουλος όπου παρακάτω Β, σελ. 633 ο Scarfani αποδίδει τις θέσεις (σύμφωνα με τον πληροφοριοδότη του στο "φλόρο") ο ίδιος τις θέσεις τις αποδίδει, σωστά, στα ελληνικά νερά.
20) Κ. Σιμόπουλος όπου παρακάτω Β σελ. 491 § 6 όπου σχέση με τα είπα για την δίοδο του φοβερού κόσμου μέσας.
21) Κ. Σιμόπουλος όπου παρακάτω Α σελ. 634
22) Κ. Σιμόπουλος όπ. παρ. Α σελ. 576
23) Κ. Σιμόπουλος όπ. παρ. Α σελ. 503
24) Κ. Σιμόπουλος όπ. παρ. Α σελ. 503

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Υπό Νικολάου Κ. Καμπούρη
Μαθηματικού - Πτυχιούχου ΙΛΑ.
του Παντείου Πανεπιστημίου

Υπαλλήλου ΥΠΕΘΟ.
στη Νομαρχία Κορινθίας

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ι. ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

- Ιστορικά στοιχεία,αίτια της ανάπτυξης
- Χωροταξική διάρθρωση
- Η θέση της βιομηχανίας στο Α.Ε.Π. του Νομού και την απασχόληση
- Δομή
- Έργα που έχουν προγραμματισθεί
- Προβλήματα του κλάδου

ΙΙ. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

- Ο ρόλος της βιομηχανίας στην μελλοντική ανάπτυξη του Νομού
- Δυνατότητες βιομηχανικών επενδύσεων
- Έργα υποδομής

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η διαδικασία της εκβιομηχάνησης εμφανίζεται με καθυστέρηση δεκαετιών στη χώρα μετά τα μέσα του 19ου αιώνα.Τα πρώτα εργοστάσια εγκαθίστανται στη Πάτρα,το Πειραιά και τη Σύρο.Στις αρχές του 2ου αιώνα η βιομηχανία εμφανίζεται και στη Κορινθία.Τα πρώτα σταφιδεργοστάσια λειτουργούν στον άξονα Κιάτου-Ξυλοκάστρου και εμφιαλωτήρια νερού στο Λουτράκι.

Στην Κόρινθο αρχίζουν και λειτουργού αργότερα δύο αξιόλογα εργοστάσια ψύχους,ένα σταφιδεργοστάσιο,βυρσοδεψείο,κυλινδρόμυλος και μονάδες βιοτεχνικού χαρακτήρα που παράγουν βασικά καταναλωτικά αγαθά τρόφιμα,ποτά ,ενδύματα,έπιπλα,οικοδομικά υλικά. Τα πρώτα συνεταιριστικά εργοστάσια είναι της Εταιρείας Παραγωγών Κορινθίας ΕΤ.ΠΑ.ΚΟ.,στο Βραχάτι (οινόπνευμα-σταφιδεργοστάσιο) και το εμφιαλωτήριο κρασιού της Νεμέας(1937).Λίγα χρόνια μετά την απελευθέρωση λειτουργεί το ρητινεργοστάσιο της Κορίνθου.

Η βιομηχανία γνωρίζει ταχεία ανάπτυξη μετά το 1960.Στην περιοχή Κορίνθου-Αγίων Θεοδώρων εγκαθίστανται μεγάλα συγκροτήματα όπως η ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ (πετρελαιοειδή) η FULGOR (καλώδια) η HELLAS CAN (μεταλλικά κουτιά), η ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ , η LANDIS και GYR (ηλεκτρικοί μετρητές) η KERAFINA(είδη υγιεινής).
Αρκετά εργοστάσια κυρίως επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων έχουν εγκατασταθεί κατά μήκος των οδικών αξόνων Κορίνθου-Κιάτου-Ξυλοκάστρου και Κορίνθου -Σολομού.Στην περιοχή Νεμέας λειτουργούν αρκετά οινοποιεία.

Στην ανάπτυξη αυτή συνέβαλαν ένα αρκετά καλό δίκτυο επικοινωνιών(οδικό,σιδηροδρομικό,λιμενικό,τηλεφωνικό)η γειτνίαση της Κορινθίας με το πρώτο(Αθήνα) και τρίτο(Πάτρα)πληθυσμιακό κέντρο της χώρας,ο βιομηχανικός κορεσμός της Αττικής μετά το 1970 και οι αλλεπάλληλοι Νόμοι περί επενδυτικών κινήτρων.

Ο Νομός σήμερα είναι ο πλέον βιομηχανικά ανεπτυγμένος της Περιφερείας και από τους πρώτους της Ελλάδας.Το 1988 λειτουργούσαν 1750 μονάδες με μέση ετήσια απασχόληση 8.419 εργαζομένους και ισχύ 176.831 HP,έναντι 1.520 μονάδων με 173.933 HP το 1984.

./..

Η μέση απασχόληση ανά μονάδα είναι 4,81 άτομα(5,35 το 1984) και η μέση εγκατεστημένη ισχύς 101,04 HP(114,46 HP το 1984).

Από πλευράς ισχύος στην Κορινθία είναι εγκατεστημένο το 2,55% του συνόλου της χώρας και το 48,93% της Περιφερείας Πελοποννήσου.

Ένας άλλος δείκτης που εξαρτάται από το επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης, η λεκτρική ενέργεια,είναι χαρακτηριστικός για το Νομό. Η κατανάλωση ηλεκτρισμού το1990,περιλαμβανομένης και της MOTOR OIL προσέγγισε τα 3,600 KWH έναντι 2.200 KWH στην Περιφέρεια και 2.761 KWH στην Ελλάδα.

Η συμμετοχή του δευτερογενή τομέα,που περιλαμβάνει εκτός της βιομηχανίας τους κλάδους των ορυχείων,της ενέργειας και των κατασκευών,στο ακαθάριστο προϊόν του Νομού ανήλθε σε ποσοστό 42,06% το 1988,έναντι 38,09% το 1980 και 31,68% το 1970.

Παραθέτουμε πίνακα που δείχνει την διάρθρωση του ακαθάριστου προϊόντος στην Περιφέρεια το 1988.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Γεωργ.διαμέρισμα	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας
Ν.Κορινθίας	24,50%	42,06%	33,44%
Ν.Αργολίδας	32,66%	23,26%	44,08%
Ν.Αρκαδίας	21,04%	39,63%	39,33%
Ν.Μεσσηνίας	36,06%	19,76%	44,18%
Ν.Λακωνίας	44,90%	14,35%	40,75%
Πελοπόννησος	30,74%	29,41%	39,85%
ΕΛΛΑΔΑ	15,8 %	28,3 %	55,9 %

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ

Χώρα	Κατά κεφαλή προϊόν	Συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν.
Ισπανία	12850 $ (1992)	37,4%(1988)
Πορτογαλία	7250 $ "	38,0% "
Ιρλανδία	12800 $ "	36,8% "
Ν.Κορέα	7400 $ "	43,9% (1985)
Ταϊβάν	10100 $ "	42,2% (1990)
Μεξικό	3400 $ "	31,9% (1990)

./..

Από τους πίνακες αυτούς φαίνεται ότι η διάρθρωση του ακαθάριστου προϊόντος στην Κορινθία είναι καλύτερη από ότι στους άλλους Νομούς της Περιφέρειας και ικανοποιητική αν γίνουν συγκρίσεις με άλλους μεσοανεπτυγμένους χώρους.

Η δομή του κλάδου στο Νομό σύμφωνα με στοιχεία της απογραφής του 1988 φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Κλάδος με κωδικό αριθμό	Αριθμός καταστημάτων	Μέση ετήσια απασχόληση	Ισχύς σε ίππους (HP)
20.Ειδών διατροφής	394	2.017	25.052
21.Ποτών	55	370	4.889
23.Υφαντικές	34	282	3.955
24.Υπόδηση-Ένδυση	144	339	307
25.Ξύλου-Φελλού	233	568	9.359
26.Επίπλων	65	150	1.116
27.Χάρτου	8	192	2.577
28.Εκτυπώσεις-εκδόσεις	30	56	186
29.Δέρμα	1	3	-
30.Ελαστικά-Πλαστικά	29	154	1.923
31.Χημικές	13	90	2.598
32.Παραγωγών πετρελαίου	4	929	75.956
33.Μη μεταλλικών ορυχείων	75	541	9.996
35.Τελικά προϊόντα μετάλλου	183	728	10.046
36.Μηχανών-συσκευών	86	230	1.985
37.Ηλεκτρικές μηχανές	90	1.026	23.907
38.Μεταφορικά μέσα	287	609	2.060
39.Λοιπές βιομηχανίες	19	141	919
ΣΥΝΟΛΟ	1.750	8.419	176.831

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο κλάδος των πετρελαιοειδών (32) λόγω του γιγαντιαίου εργοστασίου της MOTOP OIL αντιπροσωπεύει το 42,95% της συνολικής ισχύος.

Το ποσοστό των απασχολουμένωνσολόκληρο το δευτερογενή τομέα αυξήθηκε αλματωδώς μεταπολεμικά στην Κορινθία όπως προκύπτει από τα στοιχεία των απογραφών της Ε.Σ.Υ.Ε.

....

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Έτος	Ποσοστό απασχολουμένων
1961	10,0%
1971	18,7%
1981	23,8%

Οι ακόλουθοι πίνακες δείχνουν την διάρθρωση της απασχόλησης στους Νομούς της Περιφέρειας το 1981 και σ'ορισμένες μεσοανεπτυγμένες χώρες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Γεωργ.Διαμέρισμα	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας
Ν.Κορινθίας	46,9%	23,8%	29,3%
Ν.Αργολίδας	53,69%	20,0%	28,9%
Ν.Αρκαδίας	53,69%	19,39%	26,92%
Ν.Μεσσηνίας	59,13%	16,17%	24,7%
Ν.Λακωνίας	63,89%	12,4%	23,71%
Πελοπόννησος	55,03%	18,38%	26,59%
ΕΛΛΑΔΑ	29,15%	30,47%	40,38%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Χώρα	Κατά κεφαλή προϊόν	Ποσοστό απασχολουμένων στο δευτερογενή τομέα
Ισπανία	12.850 (1992)	32,9% (1989)
Πορτογαλία	7.250 (1992)	35,3% (1989)
Ιρλανδία	12.800 (1992)	28,4%(1989)
Ν.Κορέα	7.400 (1992)	29,6% (1985)
Ταϊβάν	10.100 (1992)	41,2% (1990)
Αργεντινή	2.830 (1991)	28,0% (1987)
Χιλή	2.630 (1992)	24,0% (1991)
ΕΛΛΑΔΑ	7.300 (1992)	27,2% (1988)

Από τους ανωτέρω πίνακες προκύπτει ότι η απασχόληση στη βιομηχανία στην Κορινθία είναι μεγαλύτερη απ'ότι στους άλλους Νομούς της Πελοποννήσου αλλά δεν μπορεί να θεωρηθεί υψηλή για διεθνή δεδομένα.

Οι μεγαλύτερες βιομηχανίες από πλευράς απασχόλησης είναι:

1. MOTOP OIL	εργαζόμενοι	942
2. FULGOR	"	444
3. LANDIS GYR	"	248
4. ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ		214
5. HELLAS CAN	"	193
6. KERAFINA	"	169

Στο Νομό έχει δημιουργηθεί μία αξιόλογη,έστω και σύντομη βιομηχανική παράδοση και ένα εργατικό δυναμικό ειδικευμένο σε ικανοποιητικό βαθμό συγκριτικά με άλλα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας.

Στην πόλη της Κορίνθου έχουν εγκατασταθεί μετά το 1965 χιλιάδες εσωτερικοί μετανάστες που βρήκαν εργασία στα εργοστάσια και τις κατασκευές.

Η δεύτερη παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση(1972-1980) και η έκτοτε υποτονική αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής,διογκώνουν την ανεργία,στο Νομό.Στις 29.2.1992 υπήρχαν εγγεγραμμένοι στον ΟΑΕΔ. 1.572 άνεργοι.

Από την ισχύ του αναπτυξιακού Νόμου 1892(Αύγουστος 1990) υπήχθησαν σ'αυτό μόνο 2 επενδύσεις βιομηχανικών μονάδων (VERA -ΜΥΚΟΝΙΑΤΗΣ και ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ)ύψους.
Τον Αύγουστο 1991 θεμελιώθηκε στην Κυρά βρύση η μονάδα παραγωγής ιατρικών εργαλείων που ανήκει στο Ιατρικό Κέντρο Αθηνών,με ύψος επένδυσης 1.600.000.000δρχ.που αποτελεί την πλέον αξιόλογη νέα της τελευταίας δεκαετίας.

Από το Νομαρχιακό Συμβούλιο έχει προταθεί η κατασκευή και λειτουργία Βιομηχανικής Περιοχής(ΒΙ.ΠΕ.) στην τοποθεσία Σκαλοχώραφο Αρχαίων Κλεωνών,σ'έκταση 2.000 στρ..
Η θεσμοθέτησή της έγινε με το Νόμο 749 του 1977.

Η Δημόσια Επιχείρηση Αερίου(ΔΕΠΑ) εξετάζει το ενδεχόμενο κατασκευής αγωγού φυσικού αερίου από τη Ρεβιθούσα Μεγάρων,όπου βρίσκεται ο σταθμός ανεφοδιασμού προς Ισθμό και υπόλοιπη Κορινθία.Σχετικό έγγραφο έγινε από τη Νομαρχία Κορινθίας τον Ιούλιο 1991.

Προβλήματα που υπάρχουν στον κλάδο:

....

- Το πτωχό του εδάφους σε πρώτες ύλες με εξαίρεση τις ποσότητες ζεστού νερού που έχουν εντοπισθεί στο Σουσάκι Αγίων Θεοδώρων.
- Η έλλειψη υποδομής έχει δημιουργήσει έντονα προβλήματα χρήσεως γης,κυρίως στην περιοχή Περιγιαλίου-Ισθμού-Αγίων Θεοδώρων.
- Υπάρχει μεγάλη καθυστέρηση στην κατασκευή ΒΙ.ΠΕ.από την ΕΤΒΑ γεγονός που λειτουργεί ως αντικίνητρο προσέλκυσης επενδύσεων.
- Η έλλειψη βιομηχανικής εμπειρίας σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας πρόβλημα που είναι ιδιαίτερα αισθητό στα ηλεκτρονικά και τις μηχανοκατασκευές.
- Καθυστέρηση παρατηρείται στην ολοκλήρωση των απαιτουμένων ερευνών και μελετών από τους κεντρικούς φορείς(Υπ.Βιομηχανίας, ΕΤΒΑ) ώστε να προχωρήσει η εκμετάλλευση του γεωθερμικού πεδίου Σουσακίου.
- Δεν έχουν γίνει εμπεριστατωμένες μελέτες από τους κεντρικούς φορείς (ΚΕΠΕ., Υπ.Βιομηχανίας,Τράπεζες) για κλαδική διεύρυνση των δυνατοτήτων επενδύσεων στο Νομό.
- Υπάρχει έλλειψη προσωπικού στη Δ/νση Βιομηχανίας και το Εμπορο-βιομηχανικό Επιμελητήριο Κορίνθου.
- Η έλλειψη έργων υποδομής δημιουργεί προβλήματα στην προσέλκυση επενδύσεων.Αναφέρουμε την ύδρευση,αποχέτευση,την διαπλάτυνση της Ε.Ο. Αθήνας-Κορίνθου,την ηλεκτροκίνηση-βελτίωση χάραξης της σιδηροδρομικής γραμμής Αθήνας-Κορίνθου,τις καθυστερήσεις στην τηλεφωνειοδότηση.

II.ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η διεθνής και η Ελληνική εμπειρία έχει δείξει ότι ο δευτερογενής τομέας της οικονομίας και ειδικότερα η βιομηχανία είναι ο σημαντικότερος παράγοντας ανάπτυξης,ιδιαίτερα σε μεσοανεπτυγμένους χώρους όπως είναι η Νότια Ευρώπη,η Ελλάδα,η Περιφέρεια Πελοποννήσου και ο Νομός Κορινθίας.

Οι διαμορφούμενες συνθήκες στην Ενιαία Ευρώπη θα πρέπει να βρουν έτοιμη την Κορινθία.

Παράλληλα και μαζί με τη χώρα θα πρέπει να επιδιωχθεί η επιτάχυνση του ρύθμού ανάπτυξης σ΄επίπεδα ανώτερα των βορείων και κεντροευρωπαϊκών βιομηχανικών κρατών ,ώστε σταδιακά να μειώνεται το χάσμα που χωρίζει τον Ελλαδικό χώρο απ΄αυτά.

Ποσοτική,ποιοτική,τεχνολογική καθυστέρηση πολλών δεκαετιών θα πρέπει να μειωθεί σ΄αρκετά σύντομο χρόνο.

Σε μια τέτοια αναπτυξιακή εγρήγορση είναι αναπόφευκτο η βιομηχανία να είναι ο αποφασιστικότερος και σταθερότερος επιταχυντής.

Η ανάπτυξή της θ΄αποτελέσει καταλύτη για την ανάπτυξη και δομικό εκσυχρονισμό και των άλλων δραστηριοτήτων όπως η γεωργία,το εμπόριο,οι επικοινωνίες,η εκπαίδευση,η έρευνα-τεχνολογία,η υγεία.

Νομίζουμε ότι είναι εφικτό αλλά και αναγκαίο ο μέσος ρυθμός αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής στην Κορινθία κατά το χρονικό διάστημα 1993-2000 να κυμανθεί μεταξύ 5,5-6,5%.Με τέτοι ρυθμό θα δημιουργηθούν πολλές νέες θέσεις εργασίας και θα καταπολεμηθεί η ανεργία.

Στην Κορινθία ιδιαίτερα είναι δυνατή η εγκατάσταση μονάδων υψηλής και ενδιάμεσης τεχνολογίας.

Η ύπαρξη πενιχρών ορυκτών υλών πρέπει να επιταχύνει την προσπάθεια όλων των άλλων συντελεστών της ανάπτυξης.Μεγάλο πλεονέκτημα για το Νομό είναι η γεωργαφική θέση κοντά στην Αττική και την Πάτρα,πύλη της Ελλάδας προς την Δυτ.Ευρώπη.

Δυνατότητα επενδύσεων

Η μελλοντική βιομηχανική ανάπτυξη στη Κορινθία θα στηριχθεί κυρίως σε μέσης και χαμηλής όχλησης μονάδες.

Με βάση τα δεδομένα της Ελληνικής και Διεθνούς οικονομικής συγκυρίας και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του Νομού,πιστεύουμε ότι οι ακόλουθοι κλάδοι παρουσιάζουν ευοίωνες προοπτικές για επενδύσεις στο μέλλον:

/////

-Ηλεκτρονικά και συσκευές ενδοεπικοινωνίας
-Ηλεκτρικά είδη και οικιακές συσκευές:τηλεοράσεις,πλυντήρια,ψυγεία,πίκ-απ, κασσετόφωνα,ραδιόφωνα,βιντεοσυσκευές.
-Φωτογραφικές και κινηματογραφικές μηχανές.
-Μηχανήματα τόρνοι,ιατρικά,ελαιουργεία,οινοποιεία,ξυλουργεία,μηχανημάτων
-Γεωργικούς ελκυστήρες και μηχανήματα
-Οχήματα
-Υαλουργεία
-Δερμάτινα,είδη
-Κλιματιστικές συσκευές
-Χαρτόνι,κιβώτια συσκευασίας γεωργικών προϊόντων
-Επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων.Παράλληλα υπάρχει ανάγκη να επαναλειτουργήσουν αργούσες γεωργικές βιομηχανίες.

Έργα υποδομής και μέτρα που πρέπει να γίνουν για την ανάπτυξη της βιομηχανίας στο Νομό είναι:
-Κατασκευή της Βιομηχανικής Περιοχής (ΒΙ.ΠΕ) Κορινθίας στην τοποθεσία Σκαλοχώραφο Αρχαίων Κλεωνών για μέσης και χαμηλής όχλησης μονάδες.
Σ'ένα πιό μακρυνό στάδιο τμήμα της μπορεί να λειτουργήσει με την μορφή Τεχνολογικού Πάρκου,με κύριο χαρακτηριστικό την εγκατάσταση παραγωγικών μονάδων υψηλής τεχνολογίας.Σχετικό έγγραφο προς την ΕΤΒΑ έγινε από τη Νομαρχία τον Φεβρουάριο 1992.
-Κατασκευή αγωγών φυσικού αερίου από την Ρεβιθούσα Μεγάρων προς Ισθμό και αργότερα την υπόλοιπη Κορινθία.
-Ολοκλήρωση των απαιτουμένων ερευνών και μελετών,από τους κεντρικούς φορείς ,στο Σουσάκι ώστα ν'αρχίσει η αξιοποίηση του γεωθερμικού πεδίου.
-Στελέχωση με κατάλληλο προσωπικό της Δ/νσης Βιομηχανίας και του Εμπορικοβιομηχανικού Επιμελητηρίου Κορίνθου.
-Λειτουργία γραφείου ΕΟΜΜΕΧ στην Κόρινθο.
-Δημιουργία γραφείου Οικονομικής Ανάπτυξης στη Νομαρχία,το οποίο εκτός άλλων θα πρέπει ν'αναλάβει πρωτοβουλίες για την προσέλκυση παραγωγικών επενδύσεων.
-Ενταξη ορεινών περιοχών του Νομού στην αμέσως ευνοϊκότερη περιοχή του Ν.1892/90.
-Κλαδικές έρευνες από ΚΕΠΕ.και Τράπεζες
-Διοργάνωση Ημερίδων εμπορικών συναλλαγών και επενδύσεων από χώρες του εξωτερικού Συνδιοργανωτές το Επιμελητήριο,η Νομαρχία και οι παραγωγικοί φορείς.

////

Έχει ήδη προγραμματισθεί μια τέτοια πρώτη Ημερίδα για τα τέλη 1992 (Ο.Δ.Γερμανίας).

-Σεμινάρια του Οργανισμού Προώθησης Εξαγωγών (ΟΠΕ) για τις βιομηχανίες και τους εξαγωγείς.

-Ίδρυση γραφείου του Ελληνικού Κέντρου Παραγωγικότητας(ΕΛΚΕΠΑ) στην Κόρινθο. Μεσοπρόθεσμος προγραμματισμός των Σεμιναρίων σύμφωνα με τις μελλοντικές ανάγκες της παραγωγής.

-Ορισμένα έργα σ΄άλλους τομείς θα διευκολύνουν την εισροή επενδύσεων. Αναφέρουμε ,ειδικά τα υδρευτικά -αποχετευτικά,την μετατροπή της Ε.Ο. Αθήνας-Κορίνθου-Πάτρας σε κλειστό αυτοκινητόδρομο(AUTOBAHN),την ηλεκτροκίνηση-βελτίωση χάραξης της σιδηροδρομικής Αθήνας-κορίνθου,την εκβάθυνση διαπλάτυνση της Διώρυγας Κορίνθου,της άμεσης τηλεφωνειοδότηση των νεοϊδρυόμενων εργαστασίων και τα λιμενικά έργα.

Ενα έργο διανομαρχιακής σημασίας που πρέπει να γίνει στην Πελοπόννησο είναι η λειτουργία Βιομηχανικής Εξαγωγικής Ζώνης.Στο χώρο αυτό θα εγκαθίστανται μονάδες που το σύνολο ή μεγάλο μέρος της παραγωγής τους θα εξάγεται μονάδες που το σύνολο ή μεγάλο μέρος της παραγωγής τους θα εξάγεται θα εκτελεσθούν ειδικά έργα υποδοχής και οι εγκαθιστάμενες επιχειρήσεις θα λαμβάνουν ευνοϊκά κίνητρα.Το Υπουργείο Βιομηχανίας πρέπει να προχωρήσει στην εκπόνηση τεχνικοοικονομικής μελέτης σκοπιμότητας ,ώστε να συγκεκριμενοποιηθεί ο τόπος εγκατάστασης.

Πιστεύουμε ότι σ΄οποιοδήποτε σημείο κι αν λειτουργήσει αυτή η Ζώνη θα υπάρχουν ευνοϊκές επιδράσεις σ΄όλους τους Νομούς της Πελοποννήσου.

ΠΗΓΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΝ

1)Ε.Σ.Υ.Ε.
2)Ε.Ο.Κ.-EUROSTAT Βασικές στατιστικές της Κοινότητας
3)Εγκυκλοπαίδεια ΠΑΠΥΡΟΣ-ΛΑΡΟΥΣ-ΜΠΡΙΤΑΝΙΚΑ
4)BANAMEX-BANCO NATIONAL DE MEXICO
5)ΥΠΕΘΟ-Διεύθυνση Εθνικών Λογαριασμών
6)ECONOMIST-THE WORLD IN 1991-1992

Γ/10

Α' ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Ἐπιστήμης – Φιλοσοφίας καὶ Τέχνης

10-12 Ἀπριλίου 1992

Εἰσήγηση ΒΛΑΣΗ Ν. ΠΥΡΓΑΚΗ
Καρδιολόγου
Διδάκτορος Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Θέμα:

«ΠΡΟΔΙΑΘΕΣΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΚΛΙΝΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΙΑΙΑΣ ΝΟΣΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ»

Με τον όρο «ΣΤΕΦΑΝΙΑΙΑ ΝΟΣΟΣ» εννοείται η κατάσταση εκείνη κατά την οποία υφίσταται δυσαναλογία μεταξύ αναγκαιούσης ποσότητος αίματος και αιματικής τροφοδοτήσεως του μυοκαρδίου.

Συχνότερη αιτία (ποσοστό μεγαλύτερο του 90%) της στεφανιαίας νόσου αποτελεί η αθηροσκλήρυνση των στεφανιαίων αρτηριών.

Με τον όρο ΑΘΗΡΟΣΚΛΗΡΥΝΣΗ εννοείται διαταραχή η οποία περιλαμβάνει την ανάπτυξη «ΑΘΗΡΩΜΑΤΩΝ», ήτοι κεντρικών ινολιπωδών υφεσιγωμένων πλακών ή παχύνσεων εντός του έσω χιτώνος των αρτηριών.
Η διαταραχή αύτη έχει σαν αποτέλεσμα στένωση και σκλήρυνση της προσβαλομένης αρτηρίας.

Η στεφανιαία νόσος αποτελεί σήμερα ένα από τα σοβαρώτερα ιατροκοινωνικά προβλήματα.
Πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτελούσε μία ιατρική σπανιότητα.
Η συχνότητά της αυξήθηκε δραματικά τα τελευταία 70 χρόνια και σήμερα αποτελεί την συχνότερη αίτια θανάτου στην Ευρώπη και την Βόρειο Αμερική.
Στις Η.Π.Α ειδικώτερα, επί 250.000.000 κατοίκων 5.500.000 νέοι στεφανιαίοι ασθενείς αναπαλίστονται κάθε χρόνο, και 550.000 θάνατοι περίπου ετησίως οφείλονται σε στεφανιαία νόσο.
Η επιβάρυνση της Αμερικανικής Οικονομίας ένεκα της στεφανιαίας νόσου υπολογίζεται σε 65 δισεκατομμύρια δολλάρια.

Στην Ελλάδα 20.000 θάνατοι ετησίως αποδίδονται στην στεφανιαία νόσο και τις επιπλοκές της.
Η σημασία της στεφ. νόσου σαν ιατρικό, κοινωνικό και οικονομικό πρόβλημα γίνεται ακόμα μεγαλύτερη αν συνεφθεί κανείς ότι άφορά κυρίως άτομα μέσης ηλικίας (δηλαδή ευρισκόμενα στο απογείο της παραγωγικότητάς τους), εμφανίζει κλινικές εκδηλώσεις που πολλές φορές δεν είναι δυνατόν να προβλεφθούν, και ότι το 1/4 των ασθενών αποθνήσκουν αιφνιδίως και απροβλέπτως.

Η ακριβής ΑΙΤΙΑ των παθηροσκληρυντικών βλαβών και επομένως και της στεφ. νόσου είναι άγνωστη.
Από μεγάλες όμως επιδημιολογικές μελέτες διαπιστώθηκε ότι η συχνότης εμφανίσεως της στεφ. νόσου εξαρτάται από:
(1) Δημογραφικούς παράγοντες (ηλικία, φύλο, φυλή)
(2) Παθολογικές βιολογικές παραμέτρους (υπέρταση, υπερλιπιδαιμία, παχυσαρκία
(3) Συνήθειες (κάπνισμα, έλλειψις σωματικής άσκησης)
(4) Οικογενειακές και γενετικές επιδράσεις
(5) Κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες.
Βάσει των δεδομένων αυτών γεννήθηκε η έννοια των παραγόντων κινδύνου (risk factors) ή ΠΡΟΔΙΑΘΕΣΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ.
Πρέπει να τονισθή ότι οι προδιαθεσικοί παράγοντες δεν είναι δεσμευτικοί και αιτιολογικοί ούτε υποχρεωτικοί (η παρουσία τους δεν αποκλείει το ενδεχόμενο αναπτύξεως στεφ. νόσου).
Πρόκειται στο 5% των ασθενών πασχόντων

ἐν σχεφ. νόσου δὲν ἀνευρίσκεται κανένας προδιαθεσικός παράγων.

Παρ' ὅλα αὐτά ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι ἀποτελεσματική παρέμβαση στοὺς προδιαθεσικοὺς παράγοντες εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέση μείωση τῆς συχνότητος στεφ. νόσου, μέχρι ποσοστοῦ καὶ 50 %, ἐὰν αὐτή ποὺ καταγράφεται στὶς Η.Π.Α τὴν τελευταία 30-ετία.

Οἱ κυριώτεροι προδιαθεσικοὶ παράγοντες τῆς Σ.Ν εἶναι:

Α. ΥΠΕΡΛΙΠΙΔΑΙΜΙΑ.

Εἰδικώτερα: (1) Αὔξησις τῶν ἐστερέων ὀλικῆς χοληστερίνης (ὑπερχοληστεριναιμία).

(2) αὔξησις τῶν τριγλυκεριδίων (ὑπερτριγλυκεριδαιμία).

(3) αὔξησις τῶν λιποπρωτεϊνῶν χαμηλῆς πυκνότητος (L.D.L)

(4) μείωσις τῶν ἐστερέων τῶν λιποπρωτεϊνῶν ὑψηλῆς πυκνότητος (H.D.L), οἱ ὁποῖες ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι ἀσκοῦν προστατευτική δράση καὶ μειώνουν τὸν κίνδυνο ἀναπτύξεως Σ.Ν.

Β. ΥΠΕΡΤΑΣΙΣ.

Θεωρεῖται μέγας σημασίας παράγων ἀφοῦ ἤδη ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ Framingham γνωρίζουμε ὅτι οἱ ὑπερτασικοὶ ἔχουν διπλάσιο κίνδυνο ἀναπτύξεως Σ.Ν ἀπὸ τοὺς νορμοτασικούς.

Γ. ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΤΣΙΓΑΡΟΝ

Πρωτεύων παράγων. Ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι οἱ καπνιστὲς ἐμφανίζουν 2,14 φορὲς μεγαλύτερο κίνδυνο ἀναπτύξεως Σ.Ν ἀπὸ τοὺς μὴ καπνιστές. Μάλιστα ὁ κίνδυνος αὐτός εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τσιγάρων ποὺ καταναλίσκονται ἡμερησίως.

Δ. ΣΑΚΧΑΡΩΔΗΣ ΔΙΑΒΗΤΗΣ.

Οἱ διαβητικοὶ ἐμφανίζουν διπλάσια συχνότητα Σ.Ν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς μὴ διαβητικούς.

Ε. ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝΤΕΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.

(1) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΙΣ.
(2) ΥΠΕΡΟΥΡΙΧΑΙΜΙΑ (αύξησης εφοδίων ουρικού οξέως)
(3) ΠΑΧΥΣΑΡΚΙΑ
(4) ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ.
(5) ΤΥΠΟΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ Α.
(άτομα φιλόδοξα, ανταγωνιστικά, ανήσυχα, εύθυμα, ευέξαπτα, ανυπόμονα και εφιδρωτικά).

Ε.Τ. ΗΛΙΚΙΑ.

Καταφανής συσχέτιση θνητότητας ΣΝ με την ηλικία και στα δύο φύλα.
Στις Η.Π.Α το έτος 1977 οι θάνατοι από ΣΝ ανά 100.000 κατοίκους ήταν:

Ηλικία σε έτη	άνδρες	γυναίκες
35-44	59,8	11,1
45-54	266,9	56,5
55-64	715,1	216,9
65-74	1649,8	704,8

Ζ. ΦΥΛΟΝ.

Η ΣΝ αναντάται στους άνδρες συχνότερα και σε νεαρότερη ηλικία έν σχέσει προς τις γυναίκες.

Η. ΦΥΛΗ

Μεγαλύτερη εμφάνιση ΣΝ στους λευκούς.

Θ. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Έχουν διαπιστωθεί μεγάλες διαφορές στην θνητότητα από Σ.Ν μεταξύ των διαφόρων κρατών.
Έτσι π.χ στην Φινλανδία 600 περίπου άτομα ανά 100.000 κατοίκους πεθαίνουν κατ' έτος λόγω Σ.Ν., και 500 περίπου άτομα σε Μ. Βρετανία και Ιρλανδία. Ο αντίστοιχος αριθμός για Γιουγκοσλαβία και Ελλάδα είναι περίπου 200 άτομα, και στην Ιαπωνία (η οποία θεωρείται παγκοσμίως ότι έχει τα μικρότερα ποσοστά θανάτων λόγω Σ.Ν) 70.

ΚΛΙΝΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΙΣ Σ.Ν

Οι κλινικές εκδηλώσεις της Σ.Ν είναι το αποτέλεσμα ισχαιμίας.
Οι συχνότερες από αυτές είναι:

Α. ΣΤΗΘΑΓΧΗ.

Αποτελεί ειδικό τύπο θωρακικού ενοχλήματος οφειλόμενο σε ισχαιμία.
Συνήθη χαρακτηριστικά του στηθαγχικού άλγους:
(α) ποιότης (αίσθημα πίεσης ή βάρους, καύσους ή σφιγκτότητας στον θώρακα με αίσθημα συσφίξεως στον λαιμό)
(β) εντόπιση (πίσω του στέρνου, αριστ. ώμος και αριστ. χέρι, μεσοπλάτιος χώρα).
(γ) διάρκεια (0,5 – 30 λεπτά).
(δ) ενδεικτικοί παράγοντες (άσκηση, ψυχοπίεση, ψύχος, βάδιση, άγχος, συναισθ.).
(ε) παράγοντες με τους οποίους το άλγος ύφεται (ανάπαυση, ΤΝΤ)

(στ) ἀντινοβολία (ἀριστ. χέρι, ἀριστ. ὦμος, γόνατο).

Β. ΕΜΦΡΑΓΜΑ ΜΥΟΚΑΡΔΙΟΥ.

Σ' αὐτό παρατηρεῖται νέκρωση τμήματος τοῦ καρδιακοῦ μυός λόγω σοβαρῆς καί παρατεταμένης ἰσχαιμίας, ἡ ὁποία συνήθως ὀφείλεται σέ ἀποφράξη στεφανιαίας ἀρτηρίας.
Ἀποτελεῖ πρώτη ἐκδήλωση Σ.Ν στό 43% τῶν στεφανιαίων ἀσθενῶν.
Θεωρεῖται πολύ σοβαρή ἐκδήλωση τῆς Σ.Ν. ἀφοῦ ἐμφανίζει θνητότητα κατά τήν διάρκεια τῆς νοσηλείας τῆς τάξεως τοῦ 15%.

Γ. ΑΙΦΝΙΔΙΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ.

Ἀποτελεῖ τήν πρώτη καί τελευταία ἐκδήλωση τῆς Σ.Ν στό 25% τῶν στεφανιαίων ἀσθενῶν.
Ο μηχανισμός πού ἐνοχοποιεῖται γιά τήν ἐκδήλωση αὐτοῦ εἶναι ἡ δημιουργία διαφόρων ἀρρυθμιῶν μέ κυριώτερη τήν κοιλιακή μαρμαρυγή.

Η κατανόηση τῶν προδιαθεσικῶν παραγόντων καί ἡ κατασταλάγμησή τους σέ διάφορα κράτη (π.χ ΗΠΑ, Αὐστραλία κ.λπ) ὁδήγησε σέ μείωση τῆς συχνότητας αὐτῆς.
Μέ σκοπό τήν μελέτη τῆς σχέσεως τῆς κλινικῆς ἐκδηλώσεως τῆς Σ.Ν πρός τούς πρωτεύοντες καί δευτερεύοντες προδιαθεσικούς παράγοντες αὐτῆς στήν Ἑλληνική ἐπαρχία (Κορινθία), καί τήν ἀναζήτηση διαφορῶν μεταξύ πολυθαμοῦ ἀγροτικῆς καί ἀστικῆς ἀσχολήσεως τοῦ ἰδίου ἡ δημιουργήθεια εἶναι προφανής σχεδιάστηκε

~~[illegible] ΚΛΙΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ~~

από την Θεραπευτική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών (διευθυντής ο καθηγητής Επ. Μουλόπουλος) και εκτελέστηκε από τον ιδιοφράφαντα με την εποπτεία του ~~[illegible]~~ Επ. καθηγητή Ι. Δαρσινού, εργασία με ~~[illegible]~~ τίτλο:

ΚΛΙΝΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΔΙΑΘΕΣΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΙΑΙΑΣ ΝΟΣΟΥ ΕΠΙ ΑΣΘΕΝΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ Ή. ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ.

~~[illegible]~~

Προς τούτο μελετήθηκαν λεπτομερώς 269 στεφανιαίοι ασθενείς καταγόμενοι και μονίμως κατοικούντες στον νομό Κορινθίας.

Εξ αυτών 64 ήσαν γυναίκες και 205 άνδρες (103 άγαμοι και 102 μη άγαμοι δηλ. οι έγγαμοι «ασυνήθη επαγγέλματα»).

Η μέση ηλικία της πρώτης κλινικής εκδηλώσεως της Σ.Ν επί των ασθενών της μελέτης ήταν: γυναίκες 60,9 ± 12,37, άνδρες 58,9 ± 11,05 (άγαμοι: 61,09 ± 11,71 – μη άγαμοι 56,68 ± 9,92 έτη).

Παρατηρείται ότι οι άγαμοι εμφανίζουν την νόσο με σημαντικά ($P < 0,01$) καθυστέρηση (5 έτη) εν σχέσει προς τους μη άγαμους.

Το εύρημα αυτό αποδεικνύει ότι μεταξύ ατόμων της αυτής περίπου ηλικίας, διαφόρων όμως επαγγελμάτων, υπάρχει διαφορά στην ηλικία εμφανίσεως της ΣΝ σχετιζόμενη με την ύπαρξη ή μη σωματικής δραστηριότητας στο είδος του επαγγέλματος.

Συχνότερος τρόπος ἐκδηλώσεως τῆς νόσου στίς γυναῖκες ἦταν ἡ σταθερά στηθάγχη (53,19%), ἐνῶ στούς ἄνδρες τό ἔμφραγμα τοῦ μυοκαρδίου (47,8%).

Τό ἔμφραγμα τοῦ μυοκαρδίου ἐκδηλώθηκε στίς γυναῖκες σέ ἡλικία (68,4 ± 11,95 ἔτη), σημαντικῶς μεγαλύτερη τῆς τῶν ἀνδρῶν (58,45 ± 19,03 ἔτη) καί στούς ἀγρότες σέ ἡλικία (61,41 ± 19,99 ἔτη) μεγαλύτερη τῆς τῶν μή ἀγροτῶν (55,95 ± 10,98).

Τό 94,43% τῶν ἀσθενῶν εἶχε ἕναν ἤ περισσότερους προδιαθεσικούς παράγοντες.

Στίς γυναῖκες σημαντικῶς συχνότεροι παράγοντες ἐν σχέσει πρός τούς ἄλλους ἦταν ἡ Διαβήτης (65,69%) καί ἡ παχυσαρκία (56,95%), ἐνῶ στούς ἄνδρες τό κάπνισμα (80,97%).

Η Διαβητολιποπρωτεϊναιμία ἦταν συχνότερη στούς μή ἀγρότες (30,39%) ἐν σχέσει πρός τούς ἀγρότες (15,53%).

Η Διάβητας ἦταν συχνότερη στίς γυναῖκες (65,69%) ἐν σχέσει πρός τούς ἄνδρες (41,46%).

Στίς γυναῖκες μέ κοινόν παράγοντα τό κάπνισμα ἡ Σ.Ν ἐκδηλώθηκε σέ ἡλικία (45,95 ± 3,3 ἔτη) σημαντικῶς μικρότερη τῆς ἀντίστοιχης τοῦ συνόλου τῶν γυναικῶν.

Ο σακχαρώδης διαβήτης ἦταν σημαντικά συχνότερος στίς γυναῖκες (95,96%) ἐν σχέσει πρός τούς ἄνδρες (15,6%).

Η Υπερουρικαιμία βρέθηκε σέ πολύ ὑψηλά ποσοστά τῶν γυναικῶν (95%) καί τῶν ἀνδρῶν (96,34%) τῆς μελέτης.

Στίς γυναῖκες καί τούς ἄνδρες μέ κοινόν παράγοντα τήν παχυσαρκία ἡ νόσος ἐκδηλώθηκε

σε ηλικία (58,13 ± 19,72 – 56,9 ± 11,41 έτη) σημαντικά μικρότερη της αντίστοιχης των γυναικών και των ανδρών οι δυστοι είχαν κανονικό βάρος (66,46 ± 13,99 – 62,06 ± 11,66 έτη) και για τα δύο φύλα.
Το ποσοστό των άνευ προδιαθεσικού παράγοντος γυναικών (19,5 %) ήταν μεγαλύτερο του των ανδρών (3,41 %).
Εμφράγμα του μυοκαρδίου, είτε σαν αρχική ενδύνωση είτε σαν εξέλιξη της στεφ. νόσου, αναπτύχθηκε στο 50% των γυναικών και το 79,51% των ανδρών (76,69 % των αγροτών – 89,35% των μη αγροτών).
Στις γυναίκες σημαντικά συχνότερα ήταν τα προόδια (59,37 %) ενώ στους άνδρες τα οπίσθια εμφράγματα (54,6 %).
Στους άνδρες της ορεινής περιοχής του νομού Κορινθίας η Ε.Ν ενδυνάμωθηκε σε σημαντικά μεγαλύτερη ηλικία (68,78 ± 7,72 έτη) εν σχέσει προς τους άνδρες της υπολοίπου Κορινθίας (57,83 ± 10,94 έτη).

Εν κατακλείδι σημειώνεται ότι στην παρούσα μελέτη διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές σε ότι αφορά την επίπτωση των προδιαθεσικών παραγόντων και την επίδραση αυτών στην κλινική ενδύνωση της νόσου μεταξύ των δύο φύλων καθώς και μεταξύ των αγροτών και μη αγροτών στεφανιαίων ασθενών του νομού Κορινθίας.

Γ/7

Δ ι ά λ ε ξ ι ς

στα πλαίσια του τριημέρου συμποσίου

της 10ης - 12ης Απριλίου 1992.

Θέμα : Η νομική αντιμετώπισις των υπερχρεωμένων -

- προβληματικών επιχειρήσεων.

Ξυλόκαστρο Κορινθίας

Στέλιος Αν. Μάρκελλος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προβληματικές επιχειρήσεις δεν υπάρχουν μόνο στην Ελλάδα. Το φαινόμενο είναι πανευρωπαϊκό. Ομως, στις αναπτυγμένες χώρες της **Ε.Ο.Κ.**, όπου κυριαρχεί ο οικονομικός ορθολογισμός, οι προβληματικές επιχειρήσεις δεν σώζονται, ούτε με κρατικές παρεμβάσεις, ούτε με την ένταξή τους σε δημόσιους γραφειοκρατικούς οργανισμούς, όπως ο Οργανισμός Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων. Οι λύσεις αυτές είναι ατελέσφορες και τελικά όχι μόνο δεν οδηγούν στην εξυγίανση, αλλά καθυστούν προβληματικούς και άλλους επιχειρηματικούς τομείς, όπως αυτό κατά κόρον συμβαίνει στην Ελλάδα.

Η εθνικοποίηση των επιχειρήσεων άρχισε σαν αποτέλεσμα της ύφεσης κυρίως μεταπολεμικά. Το κράτος μετατράπηκε σε επιχειρηματία και οι κρατικές επιχειρήσεις άρχισαν ν' ανθούν, ώσπου κυριάρχησαν στις περισσότερες δυτικές οικονομίες. Αυτό το κύμα εθνικοποιήσεων συγκεκριμένα, θα μπορούσαμε να το αποδώσουμε σε δύο λόγους:

α) είτε στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν μεγάλοι τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας, μετά το **Β Παγκόσμιο πόλεμο**, όπως ενέργεια, επικοινωνίες και

β) είτε στις ευκαιρίες που προσφέρονται σε κάποιους τομείς, οι οποίες ήσαν πολύ μεγάλες και το κράτος θα τις εκμεταλλευόταν καλύτερα. Ετσι, στα πλάισια ενός δογματικού σοσιαλιστικού Κεϋνσιανισμου, ο δημοσιος τομέας γιγαντώθηκε. Οι δημοσιες επιχειρήσεις επεκτάθηκαν στα χρόνια της έντονης επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των δεκαετιών του '50 και '60, αλλά και αργοτερα, όπως στην αρχή της προεδρίας του **Φρανσουά Μιττεράν** στην Γαλλία. Ομως, οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του '70, τις οδήγησαν στην ύφεση, αντιμετωπίζοντας μείωση των κερδών, συνεπεία της αύξησης του κοστους.

Οι κυβερνήσεις άρχισαν να τις στηρίζουν, δαπανώντας εκατομμύρια απ' τον προϋπολογισμό τους, ενώ παράλληλα, τα δυναμικά εργατικά συνδικάτα, επιζητούσαν αυξήσεις των μισθών, με αποτελεσμα την ένταση των πληθωριστικών πιέσεων στις δυτικές οικονομίες.

Οσο καιρό οι κρατικές επιχειρήσεις μπορούσαν να επιτυγχάνουν κέρδη, αποτελούσαν χρήσιμο εργαλείο για κάθε κυβέρνηση. Η αναπαραγωγή χρήματος, οδηγούσε σε χαμηλές τιμές, ικανοποιητικούς μισθούς και πολιτικά οφέλη, μέσω των προσλήψεων.

Με την ύφεση λοιπόν τα πλεονεκτήματα χάθηκαν και τα μειονεκτήματα συσσωρεύτηκαν, με συνέπεια την αμφισβήτηση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος αυτών των επιχειρήσεων.

Λύση : Η ιδιωτικοποίηση, που θα οδηγούσε σε αύξηση της παραγωγικότητος και απαλλαγή του κράτους από ζημιογόνες επιχειρήσεις. Ετσι, με την μεταβίβαση κεφαλαίων αποθεματικού και υποχρεώσεων στον ιδιωτικό τομέα, αλλά και λόγω της επικράτησης συνθηκών ανταγωνισμού, οι επιχειρήσεις θα αποκτούσαν αποτελεσματικότερη διαχείρηση.

Ιστορικές αναφορές

Για την χώρα μας, το θέμα των προβληματικών επιχειρήσεων ξεκινά από πολύ παλιά. Μέρος της Αμερικανικής βοήθειας χρησιμοποιήθηκε για την χορήγηση δανείων σε επιχειρήσεως κύριως βιομηχανικής παραγωγής, με σκοπό την ανασυγκρότηση και παραπέρα αναπτυξή τους. Τα δάνεια αυτά χορηγήθηκαν απο την κεντρική επιτροπή Δανείων ή την Τράπεζα της Ελλάδος. Η έλλειψη πλαισίου προγραμματισμού και ελέγχου των πιστώσεων, αλλά και μια πολιτική ανοχής απέναντι στις οφειλέτριες επιχειρήσεις, δημιούργησε το πρόβλημα των " παγωμένων πιστώσεων ".

Το αγκάθι των προβληματικών επιχειρήσεων ξαναεμφανίζεται στο τέλος της δεκαετίας του '70, ως άμεσο αποτέλεσμα τριών παραγόντων κατά κύριο λόγο:

α) του κακού management, που χαρακτήριζε πολλές οικογενειακές επιχειρήσεις

β) της έλλειψης επενδύσεων, καθώς πολλές από τις προβληματικές δεν ακολουθούσαν μια επιβεβλημένη πορεία. έναντι εντατικής συσσώρευσης κεφαλαίου και

γ) της πολιτικής τιμών και απασχόλησης που ακολούθησε εκεινη την εποχή η τότε κυβέρνηση. Πολιτικής δηλ. που δεν άφηνε το μηχανισμό της αγοράς να λειτουργήσει, είτε [redacted] στο θέμα της αύξησης των τιμών, είτε στο θέμα του προσδιορισμού του ύψους της απασχολησής, που έπρεπε να έχει μια μονάδα. Προσπάθεια εξασφαλισης της απασχόλησης, σε βάρος της οικονομικής λογικής. Παραμερισμός των μηνυμάτων που έστελνε η αγορά.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε πως οι λόγοι που δημιουργήθηκαν καταχρεωμένες και συνεπώς άχρηστες επιχειρήσεις, είναι πολλοί και ίσως διαφορετικοί σε κάθε περίπτωση. Μπορεί να οφείλοντο σε λάθος επιχειρηματικές επιλογές. Προϊόντα που δεν είχαν εμπορική απήχηση. Σε κακό management, σε υπερδανεισμό και αδυναμία εν συνεχεία εξοφλησης. Σε, δια συναλλάγματος, δανεισμό, λόγω δε αλλεπάλληλων υποτιμήσεων της δραχμής, σε πολλαπλασιασμό του ύψους της οφειλής. Μπορεί ακόμα να οφείλοντο στην ενεργειακή κρίση ή στην τιμολογιακή πολιτική της κυβερνήσεως ή σε δυσμενή αντιμετώπιση από την δανείστρια τράπεζα. Στις θανάσιμες επίσης καθυστερήσεις της αθάνατης γραφειοκρατίας. Επιπρόσθετα, οι απεργίες διαρκείας ή οι στάσεις εργασίας σε ορισμένες μεγάλες μονάδες επέτειναν τα συσσωρευμένα προβλήματα.

Κοινά χαρακτηριστικα όλων των προβληματικών επιχειρήσεων: το μεγάλο τους μέγεθος, ο σχετικά μεγάλος αριθμός των απασχολουμένων σ' αυτες και τα υπέρογκα χρέη τους.

Επίσης, μέχρι πρότινος, κοινή ήταν η αντιμετώπιση του προβλήματος : για να μην κλείσουν αυτές οι επιχειρήσεις και δημιουργηθεί κοινωνικό πρόβλημα από τους ανέργους, την εργοδοσια και τα εργατικά συνδικάτα, μέσω της κομματικής στηρίξεως, ασκείτο πιεση ασταμάτητα για νέα δάνεια απ' τις τράπεζες, ώστε να μην διακοπεί η λειτουργία τους. Και έτσι, ο φαύλος κύκλος γινόταν ακόμα φαυλότερος και αδιέξοδο ακόμα πιο τονισμένο.

Νομική αντιμετώπιση

Ο πρώτος νομοθετικός σχεδιασμός για την λήψη μέτρων, άρχισε με το **Ν. 2941/54.** Υπό την προϋπόθεση καταβολής του **40%** του δανείου, μπορούσε να γίνει αναρύθμισις του δανείου, με παροχή διευκολύνσεων πιστωτικής φύσεως (απόσβεση τόκων υπερημερίας, αναστολή καταβολής δόσεων, παράταση χρόνου καταβολής, περικοπή ύψους επιτοκίων κ.ά.). Επίσης αναγκαστική διαχείριση των οφειλετριών επιχειρήσεων από τους πιστωτές. Η τελική μορφή των μέτρων αυτών, προερχομένων βασικά από το σύστημα του δικαίου της αναγκαστικής εκτελέσεως (ατομικής ή συλλογικής), μετριασμένων πάντως απ' την ιδέα να διατηρηθεί η επιχείρηση ή να αποτραπεί η διάλυσής της, αποδίδεται σήμερα με το **ν.δ.3562/1956** "περί υπαγωγής Α.Ε. υπό την διοίκηση και διαχείριση των πιστωτών και θέσεως αυτών υπο ειδική εκκαθάριση". Με το **ν.δ.22/28-12-56** επεκτάθηκα στις Ο.Ε. και ετερόρρυθμες εταιρείες. Το αποτέλεσμα; Στην εισηγητική έκθεση του τροποιητικού **ν.3956/59** ομολογείται ότι ο "νόμος ούτος, παρά την θεωρητικήν του αρτιότητα, εν την πράξει δεν επέφερεν τους αναμενόμενους καρπούς".

Δεύτερη νομοθετική παρέμβαση: στις υπερχρεωμένες επιχειρήσεις, επιχειρείται με το άρθρο **16** του πολύ πρωτοποριακού για την εποχή εκείνη **ν.876/1979. Ανάπτυξις** της Ελληνικής κεφαλαιαγοράς, με την μετατροπή των ληξιπρόθεσμων οφειλών των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων σε μετοχικό κεφάλαιο. Ο νόμος αυτός αφορούσε βεβαίως μόνο την εξυγίανση των χρηματιστηριακών εταιρών.

Τρίτη νομοθετική παρέμβασις: η έκδοσις της υπ' αριθμ. 323/16-7-81 απόφασης της Νομισματικής επιτροπής "περί λήψεως μέτρων βελτιώσεως και ενισχύσεως της οικονομικής εν γένει θέσεως βιομηχανικών επιχειρήσεων. Τα μέτρα αυτά αποκαλύπτουν έμμεσα τα αίτια της προβλήματος, που είναι φυσικά και οι τράπεζες του δημοσίου, οι οποίες χρηματοδοτώντας αφειδώς και μάλιστα με κριτήριο τις εμπράγματες ασφάλειες, εκαλούντο να συνεχίσουν την συμβολή τους στην διαιώνιση μιας θλιβερής κατάστασης, η οποία έκανε τελικά και μερικές απ' αυτές τις τράπεζες προβληματικές πειχειρήσεις!!!

Τέταρτη νομοθετική παρέμβαση: ο **ν. 1386/1983.** Σύμφωνα με το άρθρο 5&1 του νόμου, στις διατάξεις **του** δύνανται να υπαχθούν:

α) όσες επιχειρήσεις έχουν αναστείλει ή διακόψει την λειτουργία τους για οικονομικούς λόγους.

β) βρίσκονται σε κατάσταση παύσης των πληρωμών,

γ) εχουν πτωχεύσει ή έχουν τεθεί υπό την διοίκηση και διαχείρηση των πιστωτων ή υπό εκκαθάριση οποιασδήποτε μορφής,

δ) το σύνολο των οφειλών τους είναι πενταπλάσιο από το εταιρικό κεφάλαιο και τα εμφανή αποθεματικά τους, παρουσιάζουν έκδηλη οικονομική αδυναμία πληρωμής των οφειλών τους,

ε) ενδιαφέρουν την εθνική άμυνα ή έχουν ζωτική σημασία για την αξιοποίηση τών πηγών του εθνικού πλούτου ή έχουν ως κύριο σκοπό την παροχή υπηρεσιών προς το κοινωνικό σύνολο και παρουσιάζουν έκδηλη οικονομική αδυναμία πληρωμής των οφειλών τους,

στ) ζητούν την υπαγωγή τους στις ρυθμίσεις του νόμου.

Τα μέτρα της εξυγίανσης που προβλέπει το άρθρο 7 του ν.1386/83 είναι:

α) η ανάληψις της διοίκησής τους από τον Ο.Α.Ε., σύμφωνα με το άρθρο 8 του νόμου

β) η ρύθμιση των υοχρεώσεων της επιχειρήσεως, κατά τρόπο που να εξασφαλίζει την βιωσιμότητά της (είτε με την αναγκαστική αύξηση του κεφαλαίου, είτε με την μετοχοποίηση των απαιτήσεων το Δημοσίου, ΝΠΔΔ και των τραπεζών, που ελέγχονται από το Δημόσιο, είτε με την αναδιάρθωση των υφισταμένων υποχρεώσεων της επιχειρήσεως) και

γ) η ειδική εκκαθάριση, κατά το άρθρο 9 του νόμου.

Την εφαρμογή των εν λόγω μέτρων, που ο νόμος θεσπίζει, την αναθέτει κατά βάση στον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας, στον Οργανισμό Αναστυγκρότησης επιχειρήσεων και στην γραμματεία οικον. ανασυγκρ. επιχειρήσεων, που συνιστάται στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.

Η υπαγωγή στις ρυθμίσεις του νόμου 1386/83 γίνεται με απόφαση του Υπουργού Εθν.Οικ., μετά από γνώμη της Γνωμοδοτικής Επιτροπής (συλλογικό όργανο), η οποία ασκεί την αρμοδιότητά της μετά από ειδική έκθεση της Γραμματείας, οικ. ανασυγκ. επιχ., σχετικά με την κατάσταση της επιχείρησης και την δυνατότητα εξυγίανσης της (αρθρα 5&1, 6&2 και 11).

Ανακυπτόμενα προβλήματα
απ' την εφαρμογή του ν.1386/83

Η διάταξη του άρθρου 8&4 εδ.2 ν.1386/83 για την αναστολή της πληρωμής των χρεών, του τοκοφόρου των απαιτήσεων και των μέτρων αναγκαστικής εκτέλεσης, είναι εκείνη που γεννά τα περισσότερα ερμηνευτικά προβλήματα. Και πρώτα γεννιέται το ερώτημα πια είναι η έκταση αυτής της αναστολής. Κωλύεται μόνο η είσπραξη ή και η δικαστική επιδίωξη των απαιτήσεων ; Και αν απαντήσουμε καταφατικά στο προηγούμενο ερώτημα, εμποδίζεται η άσκηση οποιασδήποτε αγωγής (ακόμη και αναγνωριστικής ή διαπλαστικής) ή μόνο της καταψηφιστικής; Εκτείνεται η αναστολή και στην δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων κατά της επιχείρησης; Τι γίνεται με τις ασφάλειες, προσωπικές ή εμπράγματες, που έχει παραχωρήσει η επιχείρηση για την εξασφάλιση του χρέους της; Μπορούν οι δανειστές να στραφούν κατά του εγγυητή ή να ικονοποιηθούν από την ενεχυρασθείσα σ' αυτούς απαίτηση της επιχειρήσεως, κατά τρίτου οφειλέτη; Ποια η τύχη της παραγραφής των αξιώσεων, των οποίων δεν μπορεί να επιδιωχθεί η είσπραξη; Τι γίνεται εν η επιχείρηση είναι συνοφειλέτης μ' έναν τρίτο; Είναι δυνατόν να εξαναγκασθεί ο τρίτος σε πληρωμή; Κι αν αυτός καταβάλει το χρέος, πως μπορεί να αναχθεί κατά της επιχειρησης;

Προβλήματα, σχετιζόμενα με το υφιστάμενο Σύνταγμα του 1975.

Προβλήματα τα οποία ανακύπτουν με την εφαρμογή του ν.1386/83, παρουσιάζονται και από χώρο του Συντάγματος. Σχετίζονται με την οικονομική ελευθερία (αρθρ. 5&1 και 3), δεσμεύσεις όμως της ελευθερίας αυτής που δικαιολογούνται από σοβαρούς οικονομικούς ή άλλους λόγους δημοσίου συμφέροντος, μπορούν να επιβληθούν με νόμο, γιατί η ελέυθερη οικονομική δραστηριότητα τελεί υπό την γενική επιφύλαξη του Συντάγματος, περιορίζεται δε από τα δικαιώματα των άλλων και τα χρηστά ήθη (αρθρ. 5&3).Επίσης, η ιδιοκτησία τελεί μεν υπό την προστασία το κράτους, αλλά τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν, δεν μπορούν ν' ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος (αρθ. 17%1 του Συντ.). Τους περιορισμούς αυτούς στην οικονομική δραστηριότητα, τους οποίους ρητώς θεσπίζει το Σύνταγμα, εντείνει η παράγραφος 2 του άρθρου 106, που ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι η ιδιωτική πρωτοβουλία δεν επιτρέπει ν' αναπτύσσεται σε βάρος της εθνικής οικονομίας. Στην προκειμένη περίπτωση, ο διορισμός, με κρατική παρέμβαση, προσωρινής διοίκησης σε ορισμένες, ιδιαίτερης σημασίας, επιχειρήσεις, ο οποίος σκοπό έχει να καταστήσει δυνατή την επιβίωσή τους και την συνέχιση της λειτουργίας τους, για τους λόγους δημοσίου συμφέροντος, αποτελεί συνταγματικώς θεμιτό περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας.

Εξ άλλου, το ενδεχόμενο ν' αυξηθεί, στο στάδιο της προσωρινής διοίκησης, το μετοχικό κεφάλαιο (άρθρο 8&8 ν.1386/83), μπορεί βέβαια να προκαλέσει, αν οι παλαιοί μέτοχοι δεν ασκήσουν το δικαίωμα προτιμήσεως που τους παρέχει ο νόμος, αλλοίωση της θέσης των παλαιών μετόχων.

Ομως η αύξηση του κεφαλαίου, στην περίπτωση αυτή, και η ενδεχόμενη αλλοίωση της θέσης των μετόχων, αλλοίωση που πάντως θα οφείλεται στην παράλειψή τους ν' ασκήσουν το δικαίωμα προτιμήσεως, συνδέονται με την επιβίωση της επιχείρησης, χάριν του δημοσιου συμφέροντος και δεν αντικειντα στο Σύνταγμα, το οποίο με καμμια του διάταξη δεν εμποδίζει την λήψη μέτρων, για λογους δημ.συμφ. γενικων νομοθετικών μέτρων, που θα έθιγαν την θέση της πλειοψηφίας στην γενικη συνέλευση της Α.Ε. Το αποτέλεσμα τουτο δεν απαγορεύει ουτε το άρθρο 17 που προστατεύει μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα και όχι τα ενοχικά όπως είναι αυτα που έχει ο μέτοχος της εταιρείας σε σχέση με την διοίκησή της.

Προβάλλεται επίσης ότι με την υπαγωγή της επιχείρησης στην προσωρινή διοίκηση του Ο.Α.Ε. ο νόμος παραβιάζει την αρχή της διάκρισης των εξουσιών και ειδικότερα αφαιρεί δικαιοδοσία από τα πολιτικά δικαστήρια και αναθέτει την επίλυση ιδιωτικών διαφορών σε διοικητικά όργανα, επομένως αντίκειται στα άρθρα 20&1, 8, 26&3 και 94&3 του Συντάγματος. Ο διορισμός όμως προσωρινής διοίκησης δεν είναι μέσο που αποβλέπει στην ικανοποίηση, των πιστωτικών τής επιχειρήσεως, ούτε μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης, αλλά μέτρο που επιβάλλεται για λόγους δημοσίου συμφέροντος, με πρωταρχικό στόχο την εξυγίανση της επιχείρησης, είναι προσωρινό και ανάγεται στα πλαίσια της παρεμβατικής εξουσίας του κράτους στην άσκηση της οικονομικής δραστηριότητος.

Τέλος, ο διορισμός προσωρινής διοικήσεως, ούτε στο ν.δ. 2687/1953 που αφορά εξαιρετικά προνόμια και διευκολύνσεις (δικαίωμα εξαγωγής συναλλάγματος) στις επιχειρήσεις που έχουν συσταθεί με κεφάλαια εξωτερικού αντίκειται, αλλά ούτε και στην ρήτρα της "εξ ίσου ευνοουμένης επιχειρήσεως που αναφέρεται στην επέκταση των ευνοϊκών ρυθμίσεων σ' όλες τις ομοειδείς επιχειρήσεις.

Σκόπιμο να σημειωθεί εδώ πως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, έχει επιληφθεί του θέματος, φυσικά και υπό το πρίσμα των άρθρων 92-94 της Συνθήκης της Ρώμης περί ανταγωνισμού.

Κριτική του
ν. 1386/83

5.- Ο έλληνας νομοθέτης με το ν. 1386/83 ("Οργανισμός Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων") δημιούργησε ένα καινούργιο νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση των προβληματικών επιχειρήσεων. Οι βασικές κατευθύνσεις του νόμου είναι δύο. Πρώτο, η ελαχιστοποίηση του κοινωνικού κόστους με την έννοια ότι η εξυγίανση δεν πρέπει να αποτελέσει ευκαιρία να μετακυλίσει ο επιχειρηματίας το σχετικό κόστος στο κοινωνικό σύνολο. Δεύτερο, η διαδικασία εξυγίανσης πρέπει να εξασφαλίσει τις αναγκαίες μεταβολές και προσαρμογές μέσα στην επιχείρηση που θα εγγυώνται την αποκατάσταση και διατήρηση της βιωσιμότητάς της. Στα πλαίσια των στόχων αυτών ο έλληνας νομοθέτης δημιούργησε μιά διαδικασία εξυγίανσης των προβληματικών επιχειρήσεων χειραφετημένη από το υπόδειγμα του πτωχευτικού δικαίου. Ο νόμος υπερβαίνει με τις ρυθμίσεις του ακόμη και ένα άλλο θεσμό του ελληνικού δικαίου που αφορμή της δημιουργίας του υπήρξεν επίσης η εξυγίανση των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων σε άλλες βέβαια εποχές και πολιτικές συγκυρίες. Πρόκειται για το ν.δ.3562/56.

Πέμπτη νομοθετική παρέμβαση: Από τα μέσα του 1986 εκδηλώθηκε κάποιος ρεαλισμός στην αντιμετώπιση του άγους των προβληματικών επιχειρήσεων, αφού είχαν προηγηθεί οι νόμοι 1472/84 και 1562/85 (που προσθέτει και την νέα παράγραφο 10 στο άρθρο 8).Προωθούνται διάφορα μέτρα από την τότε Υφυπουργό Βάσω Παπανδρέου, όπως εξυγίανση προβληματικών επιχειρήσεων με χορήγηση δανείων, με εισφορά νέου χρήματος, με διακανονισμό χρεών και με αναδιάταξη παραγωγικών διαδικασιών. Δεν απέδωσαν τ' αναμενόμενα αποτελέσματα, είτε διότι ανακόπηκε η ορθή προώθηση τους, είτε διοτι αναδομήθηκαν οι υπεύθυνοι υφυπουργοί και αναπληρωτές υπουργοί βιομηχανίας.

Εκτη νομοθετική παρέμβαση: Στις 17 Σεπτεμβρίου 1987, ο τότε Υφυπουργός Βιομηχανίας, Ενεργείας και Τεχνολογίας κος Γ. Πέτσος δίνει το στίγμα της πολιτικής του: ρευστοποίηση βιωσίμων και μη προβληματικών επιχειρησεων. Εφονται τέλος οι νόμοι : 1882/90 επί Σουφλιά, 1892/90, επίσης επί Σουφλιά, 1914/90, 1947/91 επί Εβερτ και τέλος 2000/91 που άρχισε να ισχύει από την 14η Δεκεμβρίου του 1991.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ — ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σοβαρό θέμα καταχρεωμένων προβληματικών επιχειρήσεων δεν θα υπήρχε, αν αφήναμε και τις μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις να έχουν την τύχη των μικρών και μεσαίων χωρίς κρατικές παρεμβάσεις, που συντηρούν τεχνητά εν ζωή κλινικά νεκρούς επιχειρηματίες κι εμποδίζουν τις βιομηχανίες να περιέρχονται σε άλλα, πιο ικανά ή πιο τυχερά χέρια, ντόπια ή ξένα.

Ολο το πρόβλημα των προβληματικών επιχειρήσεων, έγκειται στο ότι δεν αφήνουμε σε μια οικονομία αγοράς, να λειτουργούν οι νόμοι της αγοράς. Δηλαδή να πτωχεύουν και να εξαφανίζονται οι αποτυχημένοι ή ακόμη και οι άτυχοι επιχειρηματίες και να τους διαδέχονται κάποιοι άλλοι, πιθανόν καλύτεροι και τυχερότεροι.

Παρά την "προσεκτική" εξύφανση αυτού του νομικού μανδύα που καλύπτει τις προβληματικές επιχειρήσεις, οι τελευταίες δεν ευτύχησαν. Το αντίθετο θάλεγε κανείς. Η υφιστάμενη συντηρητική κυβέρνηση, υπό την ασφυκτική πλέον πίεση των γεγονότων, έχει ξεκινήσει το τελευταίο διάστημα την προσπάθεια αποκρατικοποίησης όσων απ'αυτές ενδείκνυται. Μία προσπάθεια επίπονη που απαιτεί ένα καλά μελετημένο πρόγραμμα, πολιτική θέληση, απολύσεις εργαζομένων δυστυχώς και διάθεση τεραστίων ποσών για την ανανέωση του παραγωγικού δυναμικού.

Είναι απαραίτητο ν'αλλάξει η εξουσία μέσα στην επιχείρηση, να μεταβληθούν οι συνθήκες και οι συνήθειες εργασίας και να καθιερωθεί μέσα απ' την αλλαγή της επιχειρησιακής κουλτούρας μία νέα κλίμακα αξιών. Οι ιθύνοντες που δεν θέλουν να παραδεχθούν τις αλλαγές και τις αναδιαρθώσεις στον διεθνή επιχειρηματικό χώρο, αλλά και στην εσωτερική τους αγορά, δεν είναι σε θέση να διευθύνουν εταιρίες, που βρίσκονται σε αναζήτηση ενός νέου δυναμισμού. (Οι παλαιοί μέτοχοι λ.χ.).

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε πως οι λόγοι που δημιουργήθηκαν καταχρεωμένες και συνεπώς άχρηστες επιχειρήσεις, είναι πολλοί και ίσως διαφορετικοί σε κάθε περίπτωση. Μπορεί να οφείλοντο σε λάθος επιχειρηματικές επιλογές. Προϊόντα που δεν είχαν εμπορική απήχηση. Σε κακό management, σε υπερδανεισμό και αδυναμία εν συνεχεία εξοφλησης. Σε, δια συναλλάγματος, δανεισμό, λόγω δε αλλεπάλληλων υποτιμήσεων της δραχμής, σε πολλαπλασιασμό του ύψους της οφειλής. Μπορεί ακόμα να οφείλοντο στην ενεργειακή κρίση ή στην τιμολογιακή πολιτική της κυβερνήσεως ή σε δυσμενή αντιμετώπιση από την δανείστρια τράπεζα. Στις θανάσιμες επίσης καθυστερήσεις της αθάνατης γραφειοκρατίας. Επιπρόσθετα, οι απεργίες διαρκείας ή οι στάσεις εργασίας σε ορισμένες μεγάλες μονάδες επέτειναν τα συσσωρευμένα προβλήματα.

Κοινά χαρακτηριστικά όλων των προβληματικών επιχειρήσεων: το μεγάλο τους μέγεθος, ο σχετικά μεγάλος αριθμός των απασχολουμένων σ' αυτές και τα υπέρογκα χρέη τους.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Τι μέλλει γενέσθαι;

Συμφώνως προς την ταπεινή γνώμη του γράφοντος, η πολιτική ηγεσία του τόπου, θα πρέπει να στραφεί προς τις εξής κατευθύνσεις:

1. Ποιες απ' τις εν λόγω επιχειρήσεις κρίνονται ως βιώσιμες και ποιες όχι.

2. Ποιες θα παραμείνουν στον δημόσιο τομέα και ποιες θα "μεταπηδήσουν" στον ιδιωτικό.

3. Ερευνα και διαμόρφωσις πλαισίου δράσεως σε κάθε μια απ' τις υπερχρεωμένες επιχειρήσεις χωριστά και

4. Εφαρμογή στην πράξη μιας ισχυρής και πολυεπίπεδης κοινωνικής πολιτικής, υπέρ αυτών απ' τους εργαζομένους, οι οποίοι θα κληθούν ν' αντιμετωπίσουν το φάσμα της ανεργίας.,

Πίναξ περιεχομένων

1.- Εισαγωγή

2.- Ιστορικές αναφορές

3.- Νομική αντιμετώπισις

4.- Ανακυπτόμενα προβλήματα απ' την εφαρμογή του ν.1386/83.

5.- Προβλήματα, σχετιζόμενα με το υφιστάμενο Σύνταγμα του '75.

6.- Κριτική του ν. 1386/83.

7.- Επίλογος - Συμπεράσματα - Προτάσεις.

Β ι β λ ι ο γ ρ α φ ί α

Ερμηνευτικά ζητήματα στο δίκαιο της εξυγίανσης των επιχειρήσεων. **Ε.Εμπ.Δ. 1986. 401 Θ. Λιακόπουλος.**

Συνταγματικά δικαιώματα - ατομικές ελευθερίες. **Αρ. Μάνεσης.**

Ζητήματα απ' την εξυγίανση επιχειρήσεων. Ενταξη του θεσμού στα πλαίσια του κοινού δικαίου. **Ε.Εμπ.Δ. 1986 . 154.**

Το συνταγματικό καθεστώς προστασίας κεφαλαίων εξωτερικού και ο ν.1386/83 για τον **Ο.Α.Ε. Νοβ. 1561 . 34. 1986.**

Η ειδική εκκαθάρησις των προβληματικών επιχειρήσεων **Α. Αργυριάδης Ελλ. Δνη 27. 241. 1987.**

Προνομιακή ικανοποίησις των απαιτήσεων του Ο.Α.Ε. κατά προβληματικών επιχειρήσεων. **Ε.Εμπ.Δ. 1990. 335.**

Ζητήματα απ' την υπαγωγή προβληματικών επιχειρήσεων στις ρυθμίσεις του ν. 1386/83. **Α. Αργυριάδης Καθ.Παν. ΝοΒ 32.12/1984.**

Η προληπτική και θεραπευτική ενέργεια των μέτρων για τ ην εξυγίανση των επιχειρήσεων **Γ. Μιχαλόπουλος. Δ.Ν. Δικηγόρος.**

Το πρόβλημα των "προβληματικών" **Σαρ. Καργάκος** στον "Οικονομικό " της **4-1-90.**

Χρειάζεται σύνεση, πρόγραμμα και στόχοι. **Ν. Γαλανός,** Βουλευτής. "Οικονομικός" της **8-6-90.**

Ποιος φοβάται την αποκρατικοποίηση; **Ν. Νικολάου**

Οἰκονομικός της 19-6-90.

Πως και γιατί δημιουργήθηκε ο Ο.Α.Ε. και πως εξετραπη του σκοπού του. Θ. Κατσανέβας, Βουλευτής. "Οικονομικός" της 14-6-90.

Κοινοτικό δίκαιο. Περιοδική έκδοση 1991. Ευρωπαϊκά κείμενα.

Η δημοκρατία στην επιχείρηση. Αντ. Σαμαράς Υπουργός στον "Οικονομικο" της 6-4-89

Προτάσεις για την αντιμετώπιση των προβλ. επιχειρήσεων Αν. Παπαληγούρας Βουλευτής. "Οικονομικός" της 9-7-87.

ΚΑΙ

Εφ. θεσ. 650/91 Αρμενόπουλος, Εφ. Αθ. 5932/87 Ελλ. Δνη 29/88, Εφ.Αθ. 5204/91 Αρμενόπουλος, Εφ.θεσ. 2944/90 Αρμενόπουλος, ΣτΕ 1591/90 Ε.Εμπ.Δ 1990. 515, Μον.Πρωτ.Αθ. 77/87, Ε.Εμπ.Δ 87.301, ΣτΕ 1994/87, ΝοΒ 35.973, Εφ.Αθ. 5932/87,Ελλ.Δνη 29. 342, Ολ.ΣτΕ 1093/87 Ελλ.Δνη 28. 1128.

Είναι πραγματικά παραστρατημένος ο σημερινός νέος;

Ν. ΜΑΤΣΑΝΙΩΤΗΣ
Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών - Ακαδημαϊκός

Έχει ιστορικώς αποδειχθεί, ότι ο ενήλικος άρχισε να επενδύει ψυχικά και οικονομικά στο παιδί του μόνον όταν διέβλεψε ότι υπήρχαν αρκετές πιθανότητες να επιβιώσει δηλαδή από τότε που μειώθηκε σημαντικά η βρεφική και η παιδική θνησιμότητα. Κι' αυτό έγινε μόλις πριν 150 χρόνια. Στις προβιομηχανικές κοινωνίες, πρώτα ιδρύθηκαν εταιρίες προστασίας ζώων και μετά αρκετά χρόνια εταιρίες προστασίας του παιδιού.

Θα επιχειρήσω να σας δώσω ορισμένα στοιχεία που αφορούν στη ζωή των παιδιών και των νέων μας που ενδεχομένως θα βοηθήσουν να διαμορφωθεί μια απάντηση στο ερώτημα που θέτει η ομιλία μου.

Στη χώρα μας η υγεία του παιδικού πληθυσμού με εξαίρεση τον πρώτο μήνα της ζωής, είναι πολύ καλή.

Η αστικοποίηση του πληθυσμού μας φαίνεται ότι θα συνεχιστεί και θα συμβάλει σε ακόμη καλύτερη υγεία των παιδιών μας. Ο δείκτης γεννητικότητας πέφτει κατακόρυφα, το 1985 ήταν μόλις 11.8$^0/_{00}$, και προαγγέλλει ότι το ένα παιδί στην οικογένεια θα είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση. Από την άλλη πλευρά η μακροβιότητα του λαού μας είναι εξαιρετική και μάλλον δεν θα επηρεασθεί ουσιωδώς στις επόμενες δεκαετίες. Υπάρχουν δηλαδή προϋποθέσεις που επιτρέπουν την πρόβλεψη ότι παπούδες, γιαγιάδες, γονείς και παιδιά είτε θα ζούν κάτω από την ίδια στέγη είτε θα κατοικούν κοντά και θα βρίσκονται σε στενή συνάφεια πιό συχνά στο μέλλον απ' ότι σήμερα. Και είναι ακόμη πιθανό ότι οι τρεις γενιές θα συσφίξουν τις σχέσεις τους περισσότερο. Οι οικογενειακοί δεσμοί σήμερα εμφανίζονται ισχυροί, ισχυρότεροι παρ' ότι στο πρόσφατο παρελθόν. Τεκμηριωμένες μελέτες στις ΗΠΑ δείχνουν ότι οι γονείς όσο ζουν αισθάνονται την υποχρέωση να βοηθούν οικονομικά και να συμβάλουν με κάθε πρόσφορο μέσο στην ευζωία των παιδιών τους. Τα παιδιά αισθάνονται και εκτιμούν τη βοήθειά τους. Η αμφίδρομη αυτή σχέση πολύ συχνά εμπεριέχει στοιχεία στοργής και αγάπης. Η ευθραυστότητα της οριζόντιας οικογένειας δεν θίγει τους κάθετους οικογενειακούς δεσμούς, που λειτουργούν και αυτοί αμφίδρομα, ιδιαίτερα ανάμεσα στη γιαγιά, τη μητέρα και τα παιδιά.

Το ορθογώνιο που αντικατέστησε τη δημογραφική πυραμίδα του χθές, προμηνύει, ότι ο εργασιακά ενεργός πληθυ-

σμός του αύριο θα έχει περισσότερους προγόνους παρά απογόνους. Αν το κράτος πρόνοιας του αύριο δεν μεταβληθεί ουσιωδώς και οι κάθετοι οικογενειακοί δεσμοί παραμείνουν ισχυροί, δεν δικαιολογείται ανησυχία για το μέλλον των παιδιών και των νέων που θα έχουν την υποστήριξη, πνευματική, ηθική και υλική των δικών τους γονιών και των γονιών των γονιών τους.

Βέβαια, η συχνή και έντονη παρουσία ατόμων της τρίτης ηλικίας στη ζωή του νέου δεν έχει μόνο θετικά, έχει και αρνητικά στοιχεία. Στα θετικά, πέρα από την οικονομική υποστήριξη καθώς και τη στοργή και αγάπη που αφθονούν στις καρδιές των παπούδων και των γιαγιάδων, καταγράφονται οι γνώσεις και οι εμπειρίες μιας ακόμη γενιάς που άνετα μεταλαμπαδεύονται στο παιδί. Και συνήθως οι γνώσεις και οι εμπειρίες της γενιάς αυτής μεταφέρουν και τον απόηχο της ιστορίας του γένους των ανθρώπων και του γένους των Ελλήνων.

Στα αρνητικά στοιχεία καταγράφονται οι επιπτώσεις από την αλλαγή της προσωπικότητας πολλών ατόμων της τρίτης ηλικίας. Τα βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς των οξύνονται. Ο συνεπής γίνεται σχολαστικός, ο ομιλητικός φλύαρος, ο οικονόμος τσιγκούνης, ο αυστηρός καταδικαστικός. Γίνονται δογματικοί, έντονα συντηρητικοί, ωραιοποιούν το χθές, κατακρίνουν το σήμερα. Γράφει ο Bertrand Russell (1954):«Αν εκείνος που παροτρύνει τη νιότη να γλεντάει είναι ο διάβολος, είναι πιθανό ότι ο ίδιος πείθει τα γηρατειά να την καταδικάζουν. Ίσως μάλιστα η καταδίκη αυτή ν' αποτελεί έναν από τους τρόπους που γλεντούν τα γηρατειά». Ευτυχώς όμως συμβαίνει και το αντίθετο δηλαδή να αμβλύνονται οι γωνίες, να ατονούν τα έντονα χαρακτηριστικά, να γλυκαίνει η προσωπικότητα του ηλικιωμένου.

Λιγότερα παιδιά ή ένα μόνο παιδί στην οικογένεια πέρα από τα δημογραφικά ή άλλα προβλήματα έχει και πλεονεκτήματα. Οι πόροι και το ενδιαφέρον της οικογένειας για την ανατροφή, την υγεία και τη μόρφωση του παιδιού αυξάνονται. Υπάρχουν εμπειρικές ενδείξεις ότι έτσι συμβαίνει, και ότι η ποιότητα τείνει να αναπληρώσει και να αναβαθμίσει το μικρότερο παιδικό πληθυσμό. Βεβαίως υπάρχουν και αντίθετες απόψεις, κατά τη γνώμη μου όμως λιγότερο πειστικές και οπωσδήποτε λιγότερο ελκυστικές.

Η παραδοσιακή διάκριση των περιόδων της ζωής, παιδί, έφηβος ενήλικος, μεσήλικος, ηλικιωμένος έχει γίνει ασαφής στη σύγχρονη ζωή. Παράδειγμα ο νεάζων ηλικιωμένος, ή το παιδί που διδάσκει στους δασκάλους του τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους νέους και τους γονιούς τους έχει κι' αυτή γίνει ασαφής. Ντύσιμο, τρόπος ομιλίας, χρησιμοποίηση ελεύθερου χρόνου, προτιμήσεις στα προγράμματα τηλεόρασης συχνά ταυτίζονται. Τα παιδιά σήμερα είναι ενήμερα για θέματα που στο παρελθόν θεωρούνταν απαγορευμένα, πραγματικά taboo. Ξέρουν σχεδόν ό,τι και οι μεγάλοι για το σεξ, τα ναρκωτικά, το ποτό, την αυτοκτονία, την πυρηνική καταστροφή. Οι έφηβοι όχι μόνο ξέρουν αλλά και σε ικανό ποσοστό έχουν μικρότερες ή μεγαλύτερες εμπειρίες ιδιαίτερα στο σεξ και τη βία. Παράλληλα η οικογενειακή και κοινωνική πίεση για καλύτερη σχολική επίδοση δημιούργησαν το όχι σπά-

νιο στις μέρες μας είδος του βιαστικού και βασανισμένου (hurried and harried των αγγλοσαξόνων) παιδιού που για αρκετά χρόνια είναι το σκληρότερα εργαζόμενο μέλος της οικογένειας.

Πολλοί αποδίδουν την ταύτιση της συμπεριφοράς των νέων και μεγάλων στην τηλεόραση, που καθημερινά αποκαλύπτει στα παιδιά τα μυστικά της ζωής των ενηλίκων. Ασφαλώς όμως δεν είναι μόνο η τηλεόραση. Είναι οι ίδιοι οι γονείς, οι παρέες, το σχολείο, η κοινωνία, η ζωή. Κι' όμως η κοινωνία μας εξακολουθεί να κατανέμει δικαιώματα και υποχρεώσεις στις διάφορες ηλικίες με βάση τους χθεσινούς, τους άκαμπτους, τους παραδοσιακούς κανόνες.

Η συγκεχυμένη όμως και περίπλοκη κοινωνία μας είναι ασαφής και αντιφατική ακόμη και για το πότε ο νέος είναι παιδί και πότε είναι μεγάλος. Οι αντιφάσεις αυτές γίνονται κραυγαλέες σε περιόδους κοινωνικών κρίσεων.

Στην καθημερινή ζωή η δεκατετράχρονη θεωρείται ώριμη να επιλέξει απερίσπαστα τις μελλοντικές σπουδές της όχι όμως και τα ρούχα που φοράει. Στον πόλεμο ο δεκαπεντάχρονος γίνεται συχνά δεκτός ως εθελοντής, δείτε τί γίνεται στη Μέση Ανατολή, ενώ σε περιόδους μεγάλης ανεργίας ο 20χρονος εξακολουθεί να θεωρείται έφηβος και να μην έχει ίσα δικαιώματα για εργασία με τους ενηλίκους. Η προκατάληψη κατά των νέων εκφράσθηκε κραυγαλέα πριν τρία μόλις χρόνια στο Detroit των ΗΠΑ. Μετά από σημαντικά επεισόδια βανδαλισμού και λεηλασίας απαγορεύθηκε η κυκλοφορία τη νύκτα στους κάτω των 20 ετών παρόλο που η αστυνομία είχε διαπιστώσει ότι σε κολοσιαία αναλογία οι ένοχοι ήταν μεγαλύτερης ηλικίας.

Λίγοι διαφωνούν ότι η σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία συνήθως είναι εγωκεντρική, επιεικής, αυτοϊκανοποιημένη, ναρκισιστική. Τα έργα είναι λίγα, τα λόγια περισσότερα και όχι σπάνια είναι λόγια φορτισμένα συγκινησιακά σε βαθμό που δεν ελέγχονται από τη λογική. Αλίμονο, δεν είναι σπάνιο λόγια άκριτα να γίνονται έργα, πράξεις του καθημερινού βίου, πράξεις πολιτικές. Διαπιστώνεται δηλαδή συμπεριφορά πολύ περισσότερο παιδική, παιδιάστικη και όχι αυτή που προσδοκάται από υπεύθυνους ενήλικους.

Αν επικεντρωθούμε στη δική μας κοινωνία διαπιστώνουμε ότι τα διαζύγια πληθαίνουν και συχνά η αφοσίωση στην εργασία έχει υποκατασταθεί από μια χαλαρή αμιγώς υλιστική σχέση, η ευθύνη αποφεύγεται με κάθε τρόπο, ο ωχαδερφισμός είναι στάση ζωής. Ψέμματα, ύβρεις, ασυνέπεια, ανευθυνότητα, αλαζονεία και ότι άλλο χαρακτηρίζει την ανώριμη συμπεριφορά ακόμη και ποινικώς κολάσιμη συμπεριφορά είναι στοιχεία που έχουν εκχυδαΐσει τον κοινωνικό και δημόσιο βίο.

Η παρότρυνση λοιπόν να ενεργεί και να συμπεριφέρεται το άτομο ανάλογα με την ηλικία του έχει συχνά απρόβλεπτα αποτελέσματα αφού οι διαφορές στη συμπεριφορά νέων και μεγάλων έχουν γίνει δυσδιάκριτες. Τα πράγματα δείχνουν ότι δεν μπορούμε να έχουμε βεβαιότητα τί είδους πνευματική και κοινωνική συμπεριφορά πρέπει να προσδοκούμε από τα παιδιά και τους νέους.

Η αρχή της νιότης, η εφηβεία, είναι ηλικία των παραδόξων. Είναι οι καλύτε-

ροι αλλά και οι χειρότεροι καιροί. Είναι μία ηλικία σωματικής δύναμης, αθλητικών επιδόσεων αλλά και σωματικής αδεξιότητας.

Ό,τι ισχύει για τη σωματική αύξηση ισχύει και για την πνευματική ανέλιξη, την κοινωνική προσαρμογή και τη συναισθηματική ωρίμανση. Τα προβλήματα που παρακολουθούν την εξέλιξη του παιδιού από την ώρα που γεννιέται όχι μόνο υπάρχουν και στην εφηβεία,αλλά κατά κανόνα είναι περισσότερα, μεγαλύτερα και δυσκολότερα απ' ό,τι είναι σε οποιαδήποτε άλλη περίοδο της ζωής. Η ομαλή ως την εφηβεία ψυχολογική εξέλιξη του παιδιού ασφαλώς ευνοεί πιό ήρεμη μελλοντική πορεία, αλλά είναι αδύνατο ν' αφαιρέσει από την εφηβεία τον ταραχώδη, τον τρικυμιώδη χαρακτήρα της, γιατί είναι συμφυής με τη φύση της εφηβείας. «Χαλεπόν καταμαντεύεσθαι περί των νέων. αστόχαστος γαρ ηλικία και πολλάς μεταβολάς έχουσα άλλοτε επ' άλλο φερομένη» γράφει ο Θεόφραστος.

Στην υποσυνείδητη φαντασία η αύξηση, η ωρίμανση είναι πράξεις επιθετικές. Ένας νέος άνθρωπος γεννιέται. Κάποιος άλλος πρέπει να φύγει για να του δώσει τη θέση του. Η υποσυνείδητη φαντασία του χθεσινού παιδιού δημιουργεί μερικές φορές παιχνίδια που τρομάζουν. Και η φαντασία αυτή, η ακόμη παιδική είναι πιά εγκαταστημένη σε ώριμο κορμί.

Χρειάζεται καιρός για να αναπτύξει το άτομο την ικανότητα ν' ανακαλύπτει μέσα του την ισορροπία ανάμεσα στο καλό και το κακό, το μίσος και την αγάπη. Χρειάζεται ωριμότητα, αίσθημα ευθύνης και ικανοποίηση από την προσφορά του ατόμου στη ζωή, στο σύνολο, για να κατορθώσει να εξισορροπεί το αίσθημα της συλλογικής ευθύνης και ενοχής. Κι ο έφηβος, ο νέος, είναι ακόμη ανώριμος.

Ο νέος είναι γνήσιος, ειλικρινής, ιδεαλιστής. Δεν έχει ακόμη προσγειωθεί, δεν έχει διαλύσει τις αυταπάτες του και γι' αυτό μπορεί ελεύθερα, αβίαστα και ειλικρινά να πετάει στις κορφές των ιδανικών, πλάθοντας τα πιό ιδεαλιστικά όνειρα.

Οι ώριμοι πρέπει να καταλάβουν καλά ότι ο έφηβος είναι ανώριμος. Η εφηβεία, σωματική και ψυχική, σημαίνει αύξηση, διαφοροποίηση, ωρίμανση και όλα αυτά χρειάζονται χρόνο. Εκτός από το χρόνο άλλη θεραπεία δεν υπάρχει. Η ανωριμότητα του εφήβου και του νέου εκφράζει ψυχική υγεία και είναι πολύτιμη για το γένος των ανθρώπων. Προσφέρει δημιουργική σκέψη, νέες ιδέες, ειλικρίνεια, αλτρουϊσμό, ιδεαλισμό. Το πραγματικό νόημα της ζωής φαίνεται καλύτερα με τα μάτια του εφήβου.

Οι σημερινοί νέοι συχνά κατηγορούνται ως ανεύθυνοι, τεμπέληδες, έκφυλοι, παραστρατημένοι.

Ο Shakespeare πριν 375 χρόνια, το 1611, στο «Χειμωνιάτικο παραμύθι» γράφει «θάθελα να μην ήταν ηλικία ανάμεσα στα δεκάξι και είκοσι τρία ή το ανάμεσα να το πέρναγε η νιότη κοιμισμένη, γιατί αυτό τ' ανάμεσα είν' όλο γκαστρώματα κοριτσιών, προσβολές των γηρατειών, κλεψιές και τσακωμούς».

Μα και βέβαια κάνουν λάθη οι νέοι. Είναι σύμφυτο στη διαδικασία της ενηλικίωσης να κάνουν τα νιάτα λάθη. Ν' αντιδρούν μερικές φορές παράλογα κι' άλλοτε να παραβλέπουν ή και να περιφρονούν όχι μόνο τις απώτερες αλλά και τις άμεσες συνέπειες των πράξεών τους. Να αμφισβητούν τα πάντα και να αυτοαμφισβητούνται.

Η συμπεριφορά των νέων μας αντανακλά το μικρόκοσμο της οικογένειάς τους και τα κοινωνικά μας ήθη. Ο παραστρατημένος, ο παραβάτης, ξέρει και με τη θέλησή του συστηματικά δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του. Όταν όμως ο νέος ζει και μεγαλώνει σε μια οικογένεια και μια κοινωνία με συγκεχυμένες, χαλαρές ή ανύπαρκτες αρχές, όταν τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις του δεν υπαγορεύονται από το υποσυνείδητο υπερεγώ που ταυτίζεται με το καταστάλαγμα των ηθικών αξιών της ζωής του, τότε πώς μπορούμε να τον χαρακτηρίσουμε παραστρατημένο;

Ο James Baldwin είπε ότι τα παιδιά και οι νέοι πάντοτε δυσανασχετούσαν στις παραινέσεις των μεγάλων αλλά και πάντοτε εμιμούντο με απόλυτη επιτυχία τη συμπεριφορά τους.

Στο χρόνο που είχα στη διάθεσή μου προσπάθησα να σας δώσω στοιχεία που έχω αντλήσει από τη μακρόχρονη επαφή μου με παιδιά, νέους, γονείς, παπούδες και γιαγιάδες. Με απλουστεύσεις και γενικεύσεις προσπάθησα να σκιαγραφήσω ορισμένες πτυχές της οικογένειας και της κοινωνίας που ζουν και μεγαλώνουν τα παιδιά και οι νέοι μας. Στο ερώτημα αν ο σημερινός νέος είναι παραστρατημένος ας δώσει ο καθένας σας την απάντηση που νομίζει. Εγώ έδωσα τη δική μου, χωρίς δισταγμό.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΟΦΘΑΛΜΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΑΝΕΠ. ΠΑΤΡΩΝ

ΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΚΕΨΗ

ΒΛΕΠΩ - ΔΙΑΒΑΖΩ - ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΩ ΑΥΤΟΝΟΗΤΟ Η ΔΥΣΚΟΛΟΝΟΗΤΟ;

Διαβάζουμε τώρα τις γραμμές αυτές και το ότι καταλαβαίνουμε αυτά που βλέπουμε, δηλ. τις λέξεις, το θεωρούμε τόσο αυτονόητο, ίσως και απλό, ώστε να μην γεννά κανένα προβληματισμό ή απορία. Η ίδια έλλειψη ή απουσία προβληματισμού ή απορίας, ένας εφησυχασμός ή αδιαφορία, μας διακρίνει και όταν τα μάτια μας ή η ματιά μας στρέφεται και στον κόσμο γύρω μας ή στο πρόσωπο κάποιου συνανθρώπου μας που θέλουμε να δούμε και να διακρίνουμε. Ο οπτικός όμως αυτός ιμέναιος, δεσμός, μέσω των ματιών και του εγκεφάλου, με την *έξω πραγματικότητα*, τα πρόσωπα και τα πράγματα, τα κείμενα και τις εικόνες, *την* ομορφιά και την τέχνη, προικίζουν τη *σκέψη* και *την οπτική αντίληψη*.

Την ΟΠΤΙΚΗ αντίληψη που η αρχέγονη πηγή της κατάγεται από την προσπάθεια του εγκλωβισμένου μέσα στο κρανίο εγκεφάλου, *να* προβάλλει δίκην "περισκοπίου υποβρυχίου", τον αμφιβληστροειδή και το οπτικό νεύρο, προς τα έξω.

Ο *αμφιβληστροειδής*, πάλι "κρυμμένος" στο βάθος του ματιού και καλά προστατευμένος, αποτελεί το δεκτικό της *όρασης* όργανο.

Εδώ, στο νεύρινο αυτό χιτώνα, που αποτελεί προέκταση εγκεφαλικής ουσίας, και ιδίως στο κέντρο του, στην περιοχή που λέγεται *ωχρά κηλίδα*, "καθρεπτίζονται" τα είδωλα του εξωτερικού κόσμου. Η αντανάκλαση αυτή του γύρω χώρου στον αμφιβληστροειδή, ίσως απλοϊκά και όχι απλά, θυμίζει τις εικόνες που "βλέπει" ή που αποτυπώνει το φωτογραφικό ή κινηματογραφικό φιλμ ή τα είδωλα που βλέπουμε στο video ή στην τηλεόραση. Και όμως, όλα αυτά τα "αποτυπώματα" της πραγματικότητας, δεν προσφέρουν καμμιά ανάλυση, επεξεργασία και φυσικά "συνειδητοποίηση ή αυτογνωσία" αυτών που φαίνονται *στην* πλάκα ή την οθόνη.

Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ λαμβάνει όλα τα οπτικά ερεθίσματα, τα μηνύματα που του προσφέρει και του μεταδίδει ο αμφιβληστροειδής, μέσω *της* οπτικής οδού (οπτικό νεύρο, έξω γονατώδη σώματα, οπτική ακτινοβολία) και *"ανασχηματίζει"* ή αναδημιουργεί την οπτική πραγματικότητα.

Η "ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗ" της όρασης του *έξω* κόσμου μέσα στον *έσω*, δικό μας κόσμο του εγκεφάλου μας, παρουσιάζει το πιο καταπληκτικό και εκπληκτικό συνάμα: ότι ενώ πολλά στοιχεία *μεταβάλλονται* με την κίνηση των ή με τη δική μας κίνηση (μέσα σ' ένα τροχοφόρο) ή με την κίνηση των ματιών μας ή με την απόσταση ή με τις εντάσεις και τη χροιά του φωτισμού, εμείς έχουμε την εντύπωση του πραγματικού μεγέθους, ακίνητης, σταθερής και κυρίως *αμετάβλητης* κατάστασης! Ενώ το χέρι μας ή του διπλανού μας κινείται, μένει πάντα σταθερή η εικόνα και η ιδέα του χεριού, ενώ τα δέντρα που είναι μακρυά αντικαθρεπτίζονται μικρότερα στον αμφ/δή ή μεγαλώνουν καθώς τα πλησιάζουμε με τ' αυτοκίνητο, εμείς έχουμε πάντα την πραγματική εικόνα του δέντρου ανεξάρτητα απόστασης, ακόμη ανεξάρτητα από την ένταση και το φως που τα "λούζει" και γνωρίζουμε το είδος και το όνομα του π.χ. πεύκο ή ελιά. Αυτή η εντύπωση και ιδίως η ερμηνεία (αλλά και η γνώση και ονομασία) αυτών των ερεθισμάτων που φθάνουν τελικά ως σήματα στον εγκέφαλο, κρύβει τη γοητεία και το μυστήριο της όρασης αλλά και της ίδιας της σκέψης.

ΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΚΕΨΗ βρίσκονται σε μια συνεχή, αδιάλειπτη και *αλληλένδετη* σχέση, σε μια διαλεκτική ενός εσωτερικού διαλόγου, όπου η εικόνα γίνεται από αίσθηση αντίληψη, όπου προκίζεται ή εκφράζεται με το λόγο για να γίνει στοχασμός και πράξη.

> "Όραση και σκέψη βρίσκονται σε μια συνεχή αδιάλειπτη και αλληλένδετη σχέση, σε μια διαλεκτική ενός εσωτερικού διαλόγου".

Έτσι, η όραση τροφοδοτεί και ανατροφοδοτεί τη σκέψη και η σκέψη "καθοδηγεί" και "μορφοποιεί" την όραση. Ο εγκέφαλος φορτίζεται (ως "μπαταρία" αλλά και εκφορτίζεται) από τα μηνύματα που του προσφέρει η οπτική αντίληψη και σίγουρα αυτά είναι πολλές εκατοντάδες ή χιλιάδες. Ως "αντιπροίκι", ως "αντίδωρο", ο εγκέφαλος δεν αποκωδικοποιεί και αποθηκεύει απλώς αυτές τις πληροφορίες, αλλά τους δίνει *νόημα* συναρμολογώντας τις μ' άλλες προηγούμενες που έχει καταχωνιασμένες στη *μνήμη*, τις χρωματίζει με το *συναίσθημα* και τις επισημαίνει ή τις αξιολογεί με την *προσοχή*, ενώ τους προσφέρει το φωτοστέφανο ή τις εξαϋλώνει με τη *φαντασία* και τις κάνει αξιοποιήσιμες με τη *συνείδηση*. Έτσι, ο εγκέφαλος και η σκέψη χαρίζουν στο μάτι και την όραση όλο το δυνητικό και "δημιουργικό" πλαίσιο, όπου η παθητική απεικόνιση της *έξω* πραγματικότητας γίνεται μια *εσώτερη αναδημιουργία*, γίνεται ζωντανή, πάλλουσα και ενεργητική παρουσία και αληθινή ουσία.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητής Οφθαλμολογίας

~~ΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΚΕΨΗ Ι~~

2. ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΤΙ ΣΤΟΥ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ ΤΟ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ - ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΕΝΤΡΑ - ΜΙΑ ΕΙΚΟΝΑ!

ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ τις γραμμές αυτές και κλείνουμε τα βλέφαρα και "κλείνει" η αυλαία του έξω κόσμου, του τόσο πολύπλοκου και θαυμαστού. Ανοίγουμε τα δερματομυώδη πέταλα, που προστατεύουν το βολβό του ματιού μας και που τ' αποκαλούμε *βλέφαρα* και εγένετο φως! Και η οπτική αίσθηση "ξαναγεννιέται" και μέσα μας "αναδημιουργείται" ο *ορατός κόσμος* που μας περιβάλλει.

Και όμως κάθε 5 δευτερόλεπτα τα βλέφαρα *κλείνουν* και η αντίληψη του έξω κόσμου συνεχίζεται, όπως ο ήλιος που έχει πια δύσει και εμείς συνεχίζουμε να βλέπουμε το "φλογισμένο" είδωλο του. Άλλωστε, όπως γράφουμε στην αρχή, πολλά στοιχεία μεταβάλλονται καθώς κινούνται ή καθώς κινούνται τα μάτια μας ή εμείς, ενώ εμείς έχουμε την εντύπωση της ακίνητης και αμετάβλητης πραγματικότητας. Μια *σταθερότητα* σ' ένα *ασταθή* κόσμο, όπου την αστάθεια των δικών μας ματιών, που δεν την αντιλαμβανόμαστε αλλά την παρατηρεί ο απέναντί μας, και που γίνεται πιο έντονη, όταν είμαστε σ' ένα κινούμενο όχημα. Αυτές οι ακούσιες, οι μικρές παλίνδρομες, ρυθμικές των ματιών μας κινήσεις, με μορφή ταλαντώσεων, ονομάζονται *νυσταγμός*. Νυσταγμός, που ονομάζεται *οπτοκινητικός*, μπορεί ν' εκλυθεί κι όταν ένα άτομο παρατηρεί ένα περιστρεφόμενο τύμπανο με κάθετες λευκές και μαύρες γραμμές (ραβδώσεις).

Με αυτό τον τρόπο ή μέθοδο, τον οπτικοκινητικό νυσταγμό, μπορούμε να ελέγξουμε την οπτική οξύτητα σε πολύ μικρά παιδιά ή σ' άτομα, που δεν συνεργάζονται μαζύ μας, ή σε εγκεφαλικές βλάβες ή τέλος για την αποκάλυψη της υποκρισίας.

Τα μάτια μας όμως και ο εγκέφαλος παρουσιάζει και ένα μεγάλο βαθμό πλαστικότητας και δυνατότητες ερμηνείας.

Όπως γράφουν δύο μεγάλοι ερευνητές, ο καθηγητής της νευροβιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου, Semir Zeki στο πρόσφατο βιβλίο του "A vision of the Brain" (έκδοση Blackwell, London, 1993) και πιο περιληπτικά στο Scientific American του Σεπτεμβρίου 1992, όπως και ο βραβευθείς με το Νομπέλ καθηγητής νευροβιολογίας στο Harvard, David Hubel στο "Eye, Brain and Vision" (Scientific American Library, 1988), λειτουργούν στον εγκέφαλο παράλληλα τέσσερα κύρια συστήματα για τις συνιστώσες της όρασης. Ένα για την αντίληψη της *κίνησης*, ένα άλλο για την αντίληψη των *χρωμάτων* και δύο για την αντίληψη της *μορφής* (και του σχήματος). Από τα δύο συστήματα, για την αντίληψη της *μορφής*, το ένα συνδέεται στενά και με την αντίληψη του χρώματος.

"Η οπτική αντίληψη φθάνει και διαφοροποιείται στου εγκεφάλου τον φλοιό, πρώτα στον ινιακό λοβό και μετά στις γύρω περιοχές, ως χωριστά συστήματα μεταφοράς, των εννοιών μορφής, χρώματος, μορφής και χρώματος και κίνησης, που τελικά ενοποιούνται σε *μιά σύνθετη και ενιαία αντίληψη*"

ΟΙ ΠΡΟΟΔΟΙ των νευροεπιστημών, που έχει παρουσιάσει ο καθηγητής Ηλίας Κούδελας σ' αρκετά άρθρα του στο "Βήμα της Κυριακής", μας μαθαίνουν ότι δεν μπορούμε να διαχωρίσουμε τη λειτουργία *της όρασης* από αυτή *της νόησης, και της κατανόησης, και της οπτικής αντίλψης από αυτή της συνείδησης*, που ενεργοποιεί και ενεργοποιείται από αυτή και μας πλουτίζει και εμπλουτίζει την ίδια μας τη γνώση και τη *νόηση*.

Αλλά για όλα θα μιλήσουμε στο τρίτο και τελευταίο τμήμα (όπου το "τέλος" απλώς εκφράζει μια άλλη "αρχή" για να θυμηθούμε λίγο τον T.S. Elliot), όπου θα δώσουμε μια συνθετική με αναβαθμούς τελική θεώρηση του θέματος.

ΦΥΣΙΚΑ και είναι δύσκολο με λέξεις να μεταδώσεις βαθειές και δύσκολες επιστημονικές έννοιες (που αδυνατείς και ο ίδιος να προσεγγίσεις!) αλλά ακόμη και πιο απλές έννοιες, σχέσεις ή πράγματα ("δίχως μια άμεση επίκληση στη σκοτεινή και άρρηκτη μη σχετικότητα των πραγμάτων" που γράφει ο Καστοριάδης στο άρθρο του που αφιερώνει στο Μερλώ-Ποντύ). Ο Merleu-Ponty εκφράζει αυτό το ενέκφραστο, στο δοκίμιό του "αμφιβολία του Σεζάν". "Το μάτι και το πνεύμα" (που έχει μεταφραστεί και ελληνικά) – αυτό που προσπαθεί να εκφράσει ή να "δεί" ο καλλιτέχνης που όταν ζωγραφίζει ασκεί μια μαγική θεωρία της όρασης. Άλλωστε, μήπως όλη της *τέχνης η ιστορία* δεν είναι μια ιστορία *μεθόδων οπτικής αντίληψης*, μια ιστορία των διαφόρων τρόπων που ο άνθρωπος έχει δει τον κόσμο (βλ. Ρηντ Χέρμπερντ "Ιστορία της Μοντέρνας Ζωγραφικής", Ελληνική έκδοση, σελ. 18 και Combrich "Art and Illusion" εκδ. Princeton, NJ., 1984 κ.α.).

Η ΟΡΑΣΗ έρχεται πριν από τις λέξεις. Το παιδί κοιτάζει και αναγνωρίζει πριν μπορέσει να μιλήσει... Η σχέση μεταξύ αυτού που βλέπουμε και αυτού που γνωρίζουμε δεν είναι ποτέ μονοσήμαντες, ξεκαθαρισμένες μας επισημαίνει ο John Berger στο "Ways of seeing". Μήπως, τελικά, είναι μάταιο και ασύμφορο με λέξεις και... κείμενα ν' αναλύουμε και να "αιχμαλωτίζουμε" την ίδια την όραση και τη σκέψη; Ίσως είναι προτιμώτερο και καλύτερο ν' αφεθούμε στην ίδια την μαγεία αυτών, χωρίς προβληματισμούς ή ερωτηματικά;

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητής Οφθαλμολογίας

~~ΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΚΕΨΗ ΙΙΙ~~

3. Ο ΕΞΩ ΚΟΣΜΟΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΕΤΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΕΣΩ (ΤΟΥ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ) ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΣΥΝΘΕΣΗ...

ΒΛΕΠΩ τα γράμματα και τις λέξεις αυτές και όχι μόνο αντιλαμβάνομαι την ύπαρξη αυτών, αλλά κατανοώ τί κρύβουν ή φανερώνουν, καθώς μου αποκαλύπτουν το νόημά τους. Αυτό το αυτονόητο και απλό, ίσως είναι ακατανόητο, και πολύπλοκο. Τα δύο προηγούμενα **άρθρα** θέλησαν να μας δείξουν κάτι από τον *προβληματισμό* σχετικά με τις έννοιες όραση και σκέψη, σχετικά με το μάτι και τον εγκέφαλο. Τώρα, θα προχωρήσουμε ένα βήμα πιο μπροστά, μια μια σύγχρονη συνθετική και αναλυτική προσέγγιση, όπου η σύνθεση προηγείται της ανάλυσης, όταν αλλού συμβαίνει το αντίστροφο.

Η ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΗ είναι το πιο χρήσιμο και συνάμα το πιο δύσκολο άθλημα ή επίτευγμα, όταν θέλουμε να δώσουμε ή να μεταδώσουμε δύσκολες επιστημονικές έννοιες ή γνώσεις. Στην προσπάθεια μας αυτή, θα μπορούσαμε να εξοποιώσουμε τη λειτουργία του ματιού και του εγκεφάλου με μια βιντεοκάμερα;

Στην βιντεοκάμερα, το φως που μεταφέρει το οπτικό μήνυμα ερεθίζει ορισμένα φωτοκύτταρα και δημιουργεί ένα ρεύμα.

Στον αμφιβληστροειδή, όπως γνωρίζουμε, έχουμε τη φυσικοχημική επεξεργασία και τη μετάδοση του βιοηλεκτρικού δυναμικού μέσω άμεσης σύνδεσης, ή μέσω νευροδιαβιβαστών, δηλ. μέσω ειδικής χαμηλής βιοηλεκτρικής αντίστασης, για την καλύτερη και ταχύτερη μεταβίβαση.

ΣΤΗ ΒΙΝΤΕΟΚΑΜΕΡΑ, από την έξοδο (Output) του "φωτοκυττάρου" έχουμε ένα "μετασχηματισμό" από γραμμική (Linear) γίνεται ψηφιακή (Digital) σχέση. Ουσιαστικά έχουμε μεταβολές έντασης. ΣΤΟΝ ΑΜΦΙΒΛΗΣΤΡΟΕΙΔΗ, τα γαγγλιακά κύτταρα μετατρέπουν τις πληροφορίες σε σήματα, που εκφράζονται με ορισμένες "αιχμές" (Spikes), του νευρικού συστήματος.

Άρα, όπως γνωρίζουμε, δεν φεύγουν από τον αμφιβληστροειδή "ιδιότητες ή στοιχεία", όπως π.χ. χρώμα, σχήμα, μορφή, πολύ πιο ακατόρθωτη φυσικά είναι η μεταφορά της ίδιας της κίνησης! Απλά, φεύγουν αιχμές - ώσεις (Spikes), που περιέχουν πληροφορίες και για την ένταση του ερεθίσματος που πηγάζει από το συγκεκριμένο γαγγλιακό κύτταρο, που συνήθως δημιουργεί και ένα πεδίο πλάγιας αναστολής για ν' απομονωθεί η μετάδοση του ερεθίσματος!

ΠΩΣ ΜΕΤΑΔΙΔΟΝΤΑΙ τότε οι διαφορετικές συνιστώσες ή στοιχεία του οπτικού ερεθίσματος; Όπως είδαμε σε προηγούμενα σημειώματα, με διαφορετικούς δρόμους, οδούς και συστήματα. Με αυτά τα συστήματα-κανάλια μεταφέρονται η ένταση, ο αριθμός δυναμικού δράσης, των "Spikes" ανά μονάδα χρόνου, σε ορισμένες του εγκεφάλου περιοχές.

Ας γυρίσουμε στη βιντεοκάμερα, όπου έχουμε τη μετατροπή του φωτός σε ρεύμα και του ρεύματος σε αριθμό. Αφού το οπτικό ερέθισμα έγινε "μετρητό" στοιχείο,

μπορεί να το δώσουμε σ' έναν... ηλεκτρονικό υπολογιστή. Πρέπει όμως να δώσουμε, να "φορτίσουμε" τον ηλεκτρονικό υπολογιστή με κάποιον "κανόνα", που να ερμηνεύει αυτούς τους αριθμούς δηλ. να αναλύει σε τι αντιστοιχεί κάθε αριθμός. Οι "σύγχρονες" διντεοκάμερες έχουν κάποιον "κανόνα", σύμφωνα με τον οποίο σαρώνουν (Scanning) την εικόνα, και έτσι μετά μπορεί να την ξανα-αποδώσουν, δηλ. να επαναλάβουν την εικόνα!

ΣΤΟΝ ΕΓΚΕΦΑΛΟ υπάρχει και λειτουργεί τέτοιος "κανόνας"; Και αν ναι, τότε ποιός είναι, και πώς λειτουργεί; Για το ποιός ακριβώς είναι, δεν το γνωρίζουμε απόλυτα. Πιστεύουμε ότι αυτός καθορίζει την όλη αντιληπτική φάση – τη γνωστική (τη νοητική όπως συνήθως την αποκαλούμε), τη στρατηγική της οπτικής αντίληψης. Πίσω από αυτή βρίσκονται τα νοητικά σχήματα (Schema ο ελληνικός όρος - Cognitive Schema), όπως ορίζεται από τον J. Evans, στο Psychonomic Science, 8, 87. 1967

ΝΟΗΤΙΚΟ σχήμα είναι ένα χαρακτηριστικό ενός συνόλου αντικειμένων και συνίσταται σε μια σειρά (σύνολα) κανόνων που χρησιμεύουν ως οδηγίες για την παραγωγή ενός προτύπου του συνόλου (της έννοιας). Ουσιαστικά δεν είναι μια εικόνα εναποθηκευμένο στον εγκέφαλο, αλλά μια αφαίρεση! ή μια δυνατότητα του Κ.Ν.Σ. Το ρόλο των "νοητικών σχημάτων" τον έχουν τονίσει εδώ και πολύ καιρό οι θεωρητικοί: Piaget, Bruner και Luria. Αυτά τα σύνολα κανόνων (Cognitive Schemata) διέπουν την αντίληψη και τις δραστηριότητες του ανθρώπου. Μάλιστα είναι αρκετά δύσκολο να τα αλλάξουμε, παρ' ότι και αυτά τροποποιούνται μέσα στη γενικότερη πλαστικότητα. Αλλά π.χ., είναι πολύ δύσκολο να αλλάξουν τα "κινητικά" νοητικά σχήματα των αστροναυτών για να μπορούν να κινούνται μέσα στο αεροσκάφος των στο διάστημα, κ.α.

ΠΟΛΛΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ επιδρούν και διαμορφώνουν, αυτό που αποκαλούμε, οπτική αντίληψη· από τους πολλούς παράγοντες που επιδρούν και διαμορφώνουν την οπτική αντίληψη επισημάνουμε ενδεικτικά έναν: την προσοχή.

Προσοχή και αντίληψη είναι φαινόμενα αλληλένδετα. Η αντίληψη διεγείρει την προσοχή και η προσοχή αναπτύσσει και εμπλουτίζει την αντίληψη... Η προσοχή, το ενδιαφέρον, κατευθύνουν το βλέμμα μας, γι' αυτό η λαϊκή έκφραση: "αυτός βλέπει... ό,τι τον συμφέρει!".

> Η ΟΡΑΣΗ με τις εγκεφαλικές συνδέσεις του ινιακού λοβού, γίνεται μνήμη, συναίσθημα, σκέψη, γνώση και απόφαση.

ΤΟ ΦΩΣ, που εκπέμπεται ή ανταναχλάται, μας συμφιλιώνει με τον... κόσμο, και τον φανερώνει – μας τον αποκαλύπτει! Με τη δύναμη του φωτός, μεταφέρονται τα *ερεθίσματα* από τον αμφιβληστροειδή στον εγκέφαλο. Το φωτεινό ερέθισμα γίνεται βιοηλεκτρικό *σήμα* δηλ. μήνυμα και πληροφορία. Έτσι μεταφέρεται στον πρώτο σταθμό, στα *έξω-γονατώδη σώματα*. Εδώ έχουμε τον... αναμεταδότη (ίσως και διαμορφωτή!), όπου συγκεντρώνονται οι πληροφορίες από τα δύο μισά του οπτικού πεδίου του κάθε ματιού, δηλ. από δεξί μισό του κάθε οπτικού πεδίου φθάνουν στο αριστερό έξω γονατώδες σώμα.

Αυτό το *σήμα*, διαμορφωμένο πιά, καταλήγει στο... *κέντρο*, στον οπτικό λοβό και σ' άλλες γειτονικές περιοχές. Μέχρι εδώ, έχουμε το *πρώτο* επίπεδο, ... αυτό που καλούμε α ί σ θ η σ η.

Στο... *ΦΛΟΙΟ*, κυρίως στον οπτικό, έχουμε το *τρίτο*, δηλ. μια πληρέστερη της πληροφορίας επεξεργασία, μια ανώτερη ανάλυση και σύνθεση (για την ακρίβεια "ανασύνθεση". Για να ενεργοποιηθούν και να λειτουργήσουν αποτελεσματικά τα δύο αυτά επίπεδα (δηλ. το πρώτο στο μάτι και το τρίτο στον ινιακό λοβό), πιστεύουμε, ότι συμμετέχει και ένα *άλλο* επίπεδο (που το ονομάζουμε "αυθαίρετα" δεύτερο!) που αναφέραμε. Αυτό που ενεργοποιείται από το *κίνητρο*, την αντιληπτική διάθεση... από την *προσοχή*... (με τη συμμετοχή και του... κινητικού μηχανισμού,... την κίνηση και την προσήλωση των ματιών).

ΣΤΟΝ ΙΝΙΑΚΟ λοβό γίνεται η "αναγνώριση" και η διάκριση των στοιχείων του... οπτικού μηνύματος, η ανάλυση... η συσχέτιση και η ανασύνθεση... Η προσπάθεια "αναπαραγωγής" του ορατού στο μάτι και στον εγκέφαλο... εξωτερικού (φυσικού) κόσμου. Συγχρόνως έχουμε την παράλληλη συμμετοχή και ενός, άλλου ακόμη, επιπέδου (ή μηχανισμού) που περιλαμβάνει την... μνήμη και τη γνώση. Αυτά ιδίως, η οπτική μνήμη και η γνώση που πηγάζουν από τη *συνθετική* σκέψη είναι... τα άμεσα προϊόντα της αντίληψης του φυσικού κόσμου (εικόνες, μορφές, αλλά και ήχοι κ.α. αισθητικές εμπειρίες). Αυτά βρίσκονται "καταχωνιασμένα" ή "αναδύονται" κυρίως από το *δεξί* ημισφαίριο του εγκεφάλου. *Εδώ* που γίνεται η αναγνώριση της εικόνας και του νοήματος. Στο *ίδιο*, το αυτό επίπεδο που είμαστε τώρα, αυτό που ονομάσαμε "τέταρτο" στο αριστερό όμως ημισφαίριο, *ενυπάρχει*, και αναπτύσσεται η λογική και κυρώς η λεκτική επεξεργασία του οπτικού μηνύματος!

ΕΔΩ, στο αριστερό ημισφαίριο, το οπτικό μήνυμα, εκφράζεται πια με τον έναρθρο και τον γραπτό λόγο. Όπως συμβαίνει τώρα μαζί σου αναγνώστη!

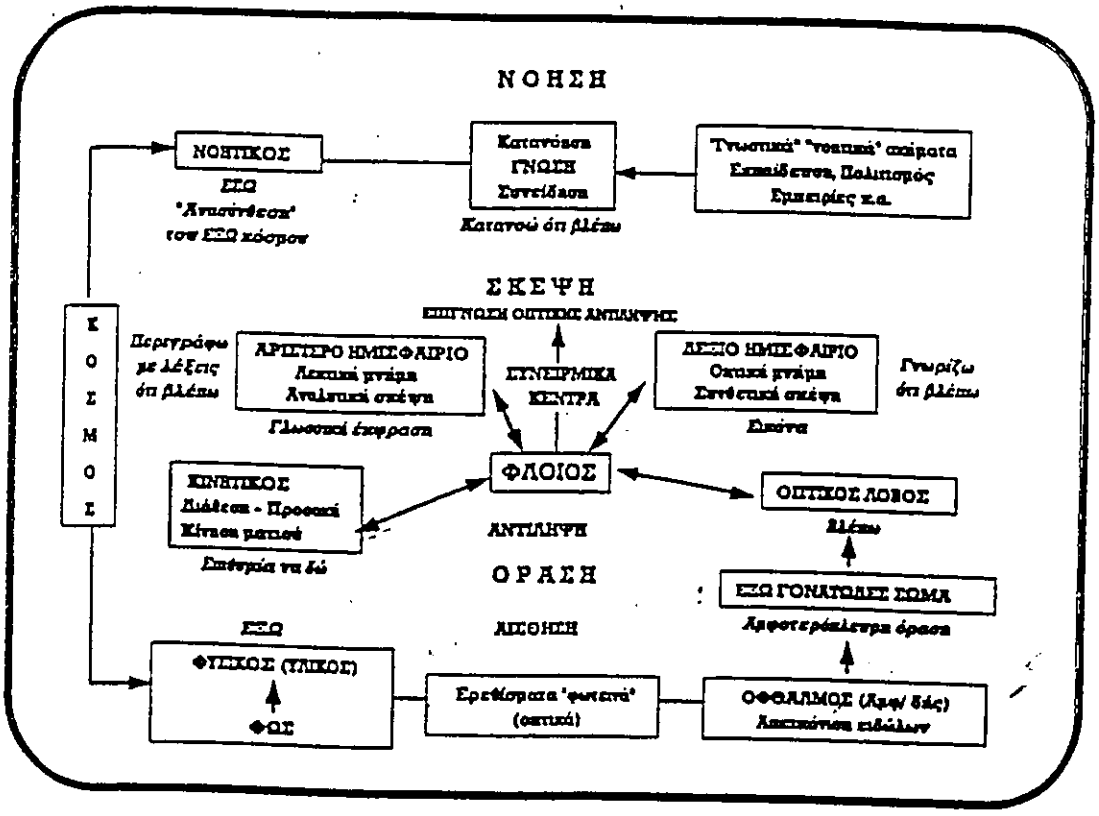

Σχ. 3 Διάγραμμα όπου καταγράφονται οι σχέσεις όρασης-σκέψης

Από το τέταρτο επίπεδο (με την αλληλεπίδραση των δύο ημισφαιρίων) φθάνουμε σ' ένα ακόμη πιο *υψηλό* (λειτουργικό) και πιο εκλεπτυσμένο... στο πέμπτο (6λ. σχήμα).

Εδώ εδρεύει η ίδια η *γνώση*, η καθ' όλου και η πιο ολοκληρωμένη (χωροχρονικά) *αντίληψη* (πέρα από τις στιγμιαίες, παροδικές ίσως και ατελείς εικόνες που μας προσφέρει η... οπτική αίσθηση). Εδώ, "αγκυροβολεί" (χωρίς νάχει τοπογραφική, ανατομική θέση) και "φωτοβολεί" η ίδια η *νόηση*, απ' όπου αναδύεται η *συνείδηση*. Εδώ, η αντίληψη του έξω (υλικού) κόσμου "συνδέεται" και "διαφοροποιείται" (σε μια διαλεκτική εσώτερη σχέση και *συσχέτιση*) με τον *εσω* (νοητικό κόσμο). Σ' αυτό το επίπεδο, διακρίνει ο άνθρωπος εαυτόν από τον κόσμο και τους λοιπους ανθρώπους, πηγάζει η ίδια η συναίσθηση του εγώ, η πολύτιμη *αυτεπίγνωση*.

Η ΟΠΤΙΚΗ εικόνα, που καταλήγει στον *οπτικό φλοιό* (ινιακός λοβός) κατευθύνεται συγχρόνως και σε άλλες θέσεις, όπως σε μια άλλη περιοχή (στην κάτω κροταφική έλικα), όπου θα εναποτεθεί ως *μνήμη*. Εδώ όμως, δεν μπορεί να διατηρηθεί για πολύ η εικόνα, που κατευθύνεται συγχρόνως και σ' άλλες θέσεις: (ιππόκαμπο, αμυγδαλοειδή πυρήνα. Ο *ιππόκαμπος*, αποτελεί τον ηθμό, το φίλτρο, για τη δυνατότητα μακρόχρονης εγγραφής, ως "διντεοκασέτα", ενώ ταυτόχρονα συντονίζεται με τον *αμυγδαλοειδή πυρήνα*. Ο τελευταίος, ευρίσκεται σε συνεχή αμφίδρομη "ενημέρωση", με όλο το μεταιχμιακό σύστημα, το Limbic, δηλ. με την περιοχή όπου γενιούνται και εκδηλώνονται τα *συναισθήματα* αλλά και με το *σύνολο* του *φλοιού*, ιδίως με τα *συνειρμικά κέντρα* ή μ' αυτά της επιλεκτικής απαρτίωσης στη μέση έλικα του μετωπιαίου λοβού).

Η ΟΡΑΣΗ, με τις εγκεφαλικές αυτές συνδέσεις του ινιακού λοβού, γίνεται *μνήμη, συναίσθημα, σκέψη, γνώση και απόφαση*.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητής Οφθαλμολογίας

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

(του Φώτη Γ. Παπαγεωργίου)

Μέσα στα πλαίσια του χρόνου που διαγράφονται στο πρόγραμμα του Α΄ Κορινθιακού Συμποσίου Επιστήμης, Φιλοσοφίας και Τέχνης, για το οποίο θα μου επιτραπεί να προσθέσω τα θερμά μου συγχαρητήρια στους διοργανωτές του και σε εκείνους που είχαν την πρωτοβουλία για την κορυφαία αυτή πνευματική εκδήλωση στο Νομό μας, θα επιχειρηθεί από το φιλόξενο αυτό βήμα του μονολόγου ένας ιερός πνευματικός διάλογος με την νεολαία του τόπου μας.

Θέμα εμπνευσμένο από την ετήσια εκδήλωση της Ενωσης Κορινθίων για την βράβευση των αριστούχων μαθητών της Κορινθίας.

Ασφαλώς - κυρίες και κύριοι - κομίζει γλαύκα εις Αθήνας όποιος σπεύσει να τονίσει ότι η εποχή μας είναι εποχή κοσμογονικών αλλαγών και ότι περνάμε σαν έθνος και η ανθρωπότητα στο σύνολό της μια πολύπλευρα κρίσιμη εποχή. Και πολλοί προσθέτουν, όχι αβασάνιστα, μια εποχή κορυφαίας δοκιμασίας. Ο διακεκριμένος πανεπιστημιακός καθηγητής δημ. Δρόσος διερωτάται μήπως φθάσαμε στο όριο των καιρών.

Δύσκολο να το αρνηθεί κανείς και εύκολο να το συνομολογήσει. Γιατί είναι ιστορικά δεδομένη και εμφανής η βαθιά κρίση των ανθρωπίνων σχέσεων και αξιών στην τρέχουσα εποχή. Στην εκπνέουσα δεύτερη μετά Χριστόν χιλιετηρίδα.

Αν σπεύδει ο ομιλητής να επισημάνει τα ανωτέρω σ' αυτή τη συγκέντρωση, είναι γιατί τα συμπτώματα των καιρών επιτείνουν τις αγωνίες και τους προβληματισμούς της ΝΕΟΛΑΙΑΣ, ιδιαίτερα πάνω σε θέματα ελευθερίας και ειρήνης, δημοκρατίας και συναδέλφωσης λαών, παιδείας και μορφωτικού ιδεώδους, επαγγελματικού προσανατολισμού και αποκατάστασης, κοινωνικής δικαίωσης, ιδεολογικών, προτύπων ζωής και ολοκλήρωσης προσωπικότητος, ισότητας και σχέσεων των δύο φύλων, προσέγγισης ηλικιών και ανθρωπίνων σχέσεων, προβληματισμοί μπροστά στην ελπίδα και την απόγνωση, όπως επιγραμματικά έχει λεχθεί.

Προβληματισμοί που ζητούν, ψάχνουν, να πάρουν και να δώσουν απαντήσεις. Στα λίγα εκ των πολλών που θα μπορούσαν να προβληθούν από αυτή τη θέση δεν θα μπορούσε ο ομιλητής ν' αποφύγει αυτό που [illegible] πολλοί το εμφανίζουν, καταλογίζοντάς το στα αρνητικά της σύγχρονης νεότητας, σαν άρνηση του σήμερα πάνω στο χθες, του νέου σ' εκείνο που φαίνεται πως παλιώνει - που φαίνεται - ή φεύγει αν θέλετε.

Γι' τον προβληματισμό αυτό ο οραματιστής Πατριάρχης, ο μακαριστός Αθηναγόρας είπε κάποτε:

Αν δεν μπορούν οι κουρασμένες μας καρδιές να συγχρονιστούν με τις σφύζουσες από ζωή καρδιές της νεότητος, τότε ας σκύψουμε με στοργή ν' ακούσουμε τους παλμούς της και να πάρουμε τις αγωνίες της.

Και ας προσφέρουμε με ειλικρίνεια αμφοτερόπλευρη τα χέρια μας και παίρνοντας από την δική τους ζωντάνια και αγνότητα ας επιχειρήσουμε να βαδίζουμε μαζί στο δύσκολο και ανηφορικό δρόμο των αξιών της ζωής. Στο δρόμο της δημιουργίας πραγματικά πρεσβύτεροι μετά νεωτέρων, είμαστε υποχρεωμένοι να δείξουμε ο ένας στον άλλον το δρόμο της νίκης.

Και ο δρόμος της νίκης και της δημιουργίας περνάει από την λεωφόρο της αλήθειας, της αφοπλιστικής ειλικρίνειας - για να χρησιμοποιήσω έναν εύστοχο χαρακτηρισμό από τον διακεκριμένο συμπολίτη μας συγγραφέα Σήφη Κόλλια - της ασύνορης αγάπης, χωρίς καμία προκατάληψη, χωρίς κανένα φόβο, χωρίς θυμό αλλά και χωρίς καμιά κολακεία προς την οποία άκριτα και ανεύθυνα ρέπουν πολλοί για να αλώσουν τις νεανικές ψυχές και να τραβήξουν στους δικούς τους δρόμους και σκοπούς - εφήμερους οπωσδήποτε - τη νεότητα.

Με σεβασμό η νέα γενιά σ' εκείνο που έχει προσφέρει και εξακολουθεί να προσφέρει η μεγαλύτερη, και με ελπίδα και εμπιστοσύνη σ' εκείνο που προσδοκάται να δώσουν οι νέοι άνθρωποι.

Η πανάρχαια ευχή ν' αναδειχθούν οι νεότεροι "πολλώ κάρρονες" δεν έχασε ποτέ ως παιδαγωγικός σκοπός και συνολική κοινωνική επιδίωξη, την υπερχρόνια αξία της.

Και ερχόμενος στον άλλον μεγάλο και γενικότερο προβληματισμό της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ που αποτελεί το ασίγαστο πάθος των αιώνων αλλά και το άλυτο πρόβλημα της διαστημικής μας εποχής, θα έλεγα στους νέους ότι αν η εποχή μας είχε τον Αισχύλο της, τον ποιητή με την φιλόσοφη σκέψη και την κρυστάλλινη διορατικότητα, θα του έδινε το θέμα και άφθονο υλικό για να γράψει την συγκλονιστική τραγωδία του αιώνα, να θρηνήσει την τραγική περιπέτεια του μεγάλου δεσμώτη, που δεν είναι ο μυθικός Προμηθέας, αλλά η ανθρώπινη ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ. Η δική σας και η δική μου.

Ξεπερνώντας από ανάγκη χρονική το πελώριο αυτό θέμα θα επισημάνω ότι η ελευθερία είναι αγωνιστική και ηθική κατάσταση της ψυχής, η ανύστακτη αγωνία που περιέχει ο αποστολικός λόγος.

"Ο δοκών εστάναι βλεπέτω μη πέσει"

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ είναι ακόμη η δύναμη της προσωπικότητος του νέου ώστε όταν έλθει η ανεπανάληπτη στιγμή της επιλογής, αταλάντευτος να βαδίσει στο μεγάλο ΝΑΙ ή στο απροσκύνητο ΟΧΙ της κορυφαίας ώρας. Της ώρας του χρέους που υμνεί με τον ανεπανάληπτο στοίχο του ο ποιητής, γράφοντας:

> Τιμή σε εκείνους όπου στην ζωή των
> ώρισαν να φυλάγουν Θερμοπύλες
> ποτέ από το χρέος μη κινούντες
> δίκαιοι και ίσοι σ' όλες των τις πράξεις.

Και μια και ο λόγος για υπερχρόνιες αξίες που καθορίζουν άλωστε και το μορφωτικό μας χρέος και που αναμφίβολα αποτελεί έναν άλλο εναγώνιο προβληματισμό της νεότητας που ζητάει να βρει στερεά ερείσματα, να τα πιστέψει και να τα αγαπήσει, θα υποδείκνυα σε όποιον Νέο ή Νέα μου έκανε την τιμή να με ρωτήσει, ότι πρέπει να αναζητήσει την απάντηση στις ΡΙΖΕΣ της φυλής.

Θα βρούμε την απάντηση μέσα στην αρχέγονη γλώσσα του λαού μας, που δεν είναι άλλη από την παράδοση, που συλλαμβάνει θα λέγαμε το παρελθόν και το οδηγεί στις μέρες μας.

Το σέρνει και το φέρνει μέσα στο σήμερα και απλώνει τις μυστικές της ρίζες μέσα στη ζωή μας και γευόμαστε τους καρπούς του δένδρου της. Διαποτίζει το παρόν και εκβάλλει μέσα στο ΜΕΛΛΟΝ.

Ευθύνη της πολιτικής, εκκλησιαστικής και πνευματικής ηγεσίας του τόπου μας, ευθύνη της πολιτείας και των οργάνων της και χρέος όλων μας είναι να γνωρίζουμε τις ΡΙΖΕΣ μας.

Ενα χρέος μορφωτικό, παιδευτικό, πολιτιστικό και ταυτόχρονα εθνικό. Ας μη σιγήσουνε ποτέ οι φωνές των προγόνων μας που φωνάζουν μέσα μας είτε σαν ΓΛΩΣΣΑ και ΘΡΗΣΚΕΙΑ, είτε σαν ΤΕΧΝΗ, ΤΕΧΝΙΚΗ, είτε σαν ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ, είτε σαν ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ και ΖΩΗ, γράφει ο καθηγητής Γρ. Κωσταράς.

Η προβολή βεβαίως της ελληνικής παράδοσης και η εμμονή στις αρχές της δεν είναι η επιταγή ενός στείρου εθνικισμού, αλλά η πίστη στην παγκοσμιότητα και οικουμενικότητα των αξιών και ιδεών που γεννήθηκαν στον ιερό αυτό χώρο και απευθύνονται με σεβασμό στον κάθε άνθρωπο και ιερουργούνται στο Ναό της παγκόσμιας συνείδησης και αρετής.

Αυτό θέλει να πει με τα απλά στην έκφραση μα σοφά στην ουσία τους λόγια ο αγνός πολέμαρχος του 21, ο στρατηγός Μακρυγιάννης όταν γράφει:

Ολοι αυτείνοι οι μεγάλοι άνδρες του κόσμου, οι γονείς όλης της ανθρωπότητος, ο Λυκούργος, ο Πλάτων, ο Σωκράτης... κοπίαζαν να την φωτίσουν... να 'χει αρετή και φώτα, γενναιότητα και πατριωτισμό... Και για να κλείσει έτσι βιαστικά και το μέγα αυτό θέμα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ο δυναμισμός της παράδοσης που επιβάλλει ν' αφομιώνουμε ότι άξιο έχει να δώσει η κάθε εποχή.

Ας ακούσουμε επ' αυτού τι λέγει η φωνή του Νίκου Καζαντζάκη, που όσο λίγοι συνέλαβε το εύρος της παράδοσης.

Γράφει: Δεν πεθυμάς εσύ. Πεθυμούν αρίφνητες γενιές απόγονοι με τη καρδιά σου. Οι νεκροί σου δεν κοίτονται στο χώμα... Οι μελούμενες γενιές... Ζουν, ενεργούν μέσα στα νεφρά και στην καρδιά σου...

Το πρώτο σου χρέος... Να νιώσεις μέσα σου όλους τους προγόνους.

Το δεύτερο... να φωτίσεις την ορμή τους και να συνεχίσεις το έργο τους.

Το τρίτο σου χρέος... να παραδώσεις στο Γιό σου τη μεγάλη εντολή να σε περάσει.

Η κρισιμότητα των εθνικών μας προβλημάτων σήμερα, επιβάλλει να τεθεί έστω επιγραμματικά ο προβληματισμός πάνω στην οφειλόμενη στάση μας - ιδιαίτερα της νεότητας - απέναντι στην Πατρίδα με την ευρύτερη της διάσταση. Η έξαρση των εθνικιστικών αντιλήψεων, επακόλουθο της κατάρρευσης ενός συστήματος και μιας ανελεύθερης ιδεολογίας και η ρευστότητα που παρατηρείται στο γειτνιάζοντα χώρο και χάρτη των Βαλκανίων, προκαλούν ιδιαίτερους κινδύνους για την Χώρα μας, για τον Λαό μας, για την Πατρίδα. Μακριά από κάθε είδος σωβινισμό και εθνικιστικές ακρότητες πρέπει όλοι μας, Λαος και Ηγεσία, οι απανταχού της γης ΕΛΛΗΝΕΣ, να ξεπεράσουμε τους εαυτούς μας, και να σταθούμε ως ένα σώμα και μία ψυχη στις περίεργες τερατογενέσεις κρατιδίων που έρχονται ν' αμφισβητήσουν και ν' ανατρέψουν ιστορία χιλιετηρίδων όχι αιώνων, με την σκύλευση του ένδοξου ονόματος της Μακεδονίας μας.

Είναι η ώρα που δραπετεύοντας ο καθένας μας από το εθνοφθόρο ΕΓΩ θα πορευθούμε προς το εθνοφελές ΕΜΕΙΣ του Μακρυγιαννη, γιατί εμείς είμαστε η ΠΑΤΡΙΔΑ. Εμείς είμαστε η ΕΛΛΑΔΑ.

Ο θαυμάσιος στίχος του ποιητή που έζησε για πολύ καιρό σ' αυτή την περιοχή και την αγάπησε, του Αγγέλου Σικελιανού, που είναι χαραγμένος στην βάση της προτομής του στη Φανερωμένη της Σαλαμίνας, σηματοδοτεί το δρόμο του χρέους όλων μας:

Στη μέση από τα στήθια μου όχι η καρδιά, η ΕΛΛΑΔΑ.

Και καθώς ιχνηλατήσαμε στον προβληματισμό των διαχρονικών αξιών, χωρίς να παραθεωρούνται η να υποτιμάται η σημασία των άλλων προβληματισμών που επιγραμματικά στην αρχή αναφέρθηκαν, θα κατανοήσετε ελπίζω την τελευταία επιλογή να επιχειρηθεί απλή μόνον απάντηση στον προβληματισμό της νεότητος και γιατί όχι και των άλλων ηλικιών πάνω στο περιεχόμενο του Θείου μηνύματος της Χριστιανικής Πίστης και Ζωής μέσα στο σώμα της Εκκλησίας.

Θα έλεγα επιγραμματικά σε όλους: Σπουδάστε τον λόγο του Ευαγγελίου γιατί μέσα στο Ευαγγέλιο μιλάει στον κάθε άνθρωπο ξεχωριστά ο Χριστός που είναι το φως του κόσμου, η αλήθεια και η ζωή. Και που βιώνεται πάλι από τον κάθε άνθρωπο ξεχωριστά με την συμμετοχή του στην αγιαστική ζωής της Εκκλησίας Του.

Και συμπληρώνοντας όσα αμέσως προηγουμένως ελέχθησαν είναι χρήσιμο και επίκαιρο να τονίζεται και εδώ και σε κάθε ανάλογη περίπτωση ότι η ορθοδοξία είναι η ρίζα του έθνους μας. Και η ευρωστία της ρίζας επισημάνθη ότι εγγυάται το ποιόν των δένδρων και των καρπών.

Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε την πίστη μας στην αποστολή του Ελληνισμού, της Ελληνικής Παιδείας και της Αγίας Ορθοδοξίας μας στο σύγχρονο κόσμο, αφού μέσα στην μακραίωνη πορεία τους, Ελληνισμός και Ορθοδοξία διατήρησαν το φως εκείνο που χρειάζεται στην μεταβατική της αυτή περίοδο η Ευρώπη και ο κόσμος ολόκληρος για να ζήσουν, γράφει διαπρεπής σύγχρονος Ιεράρχης της Εκκλησίας της Κρήτης, ο Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίος σε άρθρο του με θέμα Επανευαγγελισμός της Ευρώπης. Και θα χρειασθεί να προσθέσω ότι η ορθοδοξία δεν είναι απλώς μια σώζουσα αλήθεια, ένας καθιερωμένος, καταξιωμένος λόγος, αλλά είναι μια καθημερινή επιβεβαίωση ήθους και στάση ζωής, πραγματικά ορθοπραξία. Οπως επίσης θα επανελάμβανα τον ακατάλυτο δεσμό της Ελλαδικής Εκκλησίας με το Εθνος, του οποίου απέβη και μητέρα και τροφός και κιβωτός σωτηρίας σε χρόνους τραγικά χαλεπούς.

Κυρίες και Κύριοι,

Εάν από το βήμα αυτό, το πολύπλευρο επιστημονικό και πνευματικό προβληματισμό που αναπτύσσεται από την θεματολογία που αναπτύχθηκε, είχαμε το δικαίωμα να στρέψουμε ευθέως το λόγο προς την πολιτική ηγεσία της χώρας μας, θα υπενθυμίζαμε τους λόγους του γίγαντα του πνεύματος του σύγχρονου Ελληνισμού Κων. Τσάτσου: Μόνο με την ΠΑΙΔΕΙΑ μπορεί ν' ανταποκριθεί ο Ελληνισμός με επιτυχία στην αποστολή του στον σύγχρονο κόσμο. Γι' αυτό είναι μικρή η όποια θυσία.

Και εάν τέλος από αυτό το βήμα θα θέλαμε ν' ακουμπήσουμε την δική μας συνείδηση ευθύνης, απέναντι στο χθες που μεγαλούργησε, στο σήμερα που δημιουργεί και κυρίως στο αύριο που έρχεται απαιτητικό, θα επαναλαμβάναμε τους στίχους - κεραυνούς του εθνικού μας ποιητή Κ. Παλαμά:

> Χρωστάμε σ' όσους ήρθαν, πέρασαν
> θα ρθούνε θα περάσουν.
> Κριτές θα μας δικάσουν,
> οι αγέννητοι, οι Νεκροί...

Η ΛΑΥΚΑ
ΕΤΟΣ Η' ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 1992 ΑΡ.ΦΥΛΛΟΥ 33

ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟΝ ΙΣΘΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΡΙΟ

Κωνσταντίνος Λ. Γούδας, Καθηγητής Μηχανικής Πανεπιστημίου Πατρών

Η τοποθέτηση της Πελοποννήσου στην παρούσα θέση της, ειδικά σε αναφορά με τη θέση της Στερεάς Ελλάδος, υπήρξε τέτοια ώστε αργότερα με την εμφάνιση και ανάπτυξή τους, οι κάτοικοί της, να διαπιστώσουν ότι η θέση αυτή έχει προφανή "ελαττώματική χωροθέτηση" και ν'αποφάσισουν να προβούν σε διορθωτικές παρεμβάσεις. Μιλάμε για τη θέση στον Ισθμό, που οι δύο απέναντι ακτές τοποθετήθηκαν με μερική σύμπτωση έτσι που η ναυσιπλοία Κορινθιακού-Σαρωνικού να είναι αδύνατη και τη θέση στο Ρίο-Αντίρριο, που οι δύο ακτές τοποθετήθηκαν σε απόσταση 1850 μέτρων, τουλάχιστον, με συνέπεια να είναι δύσκολη η γεφύρωσή τους.

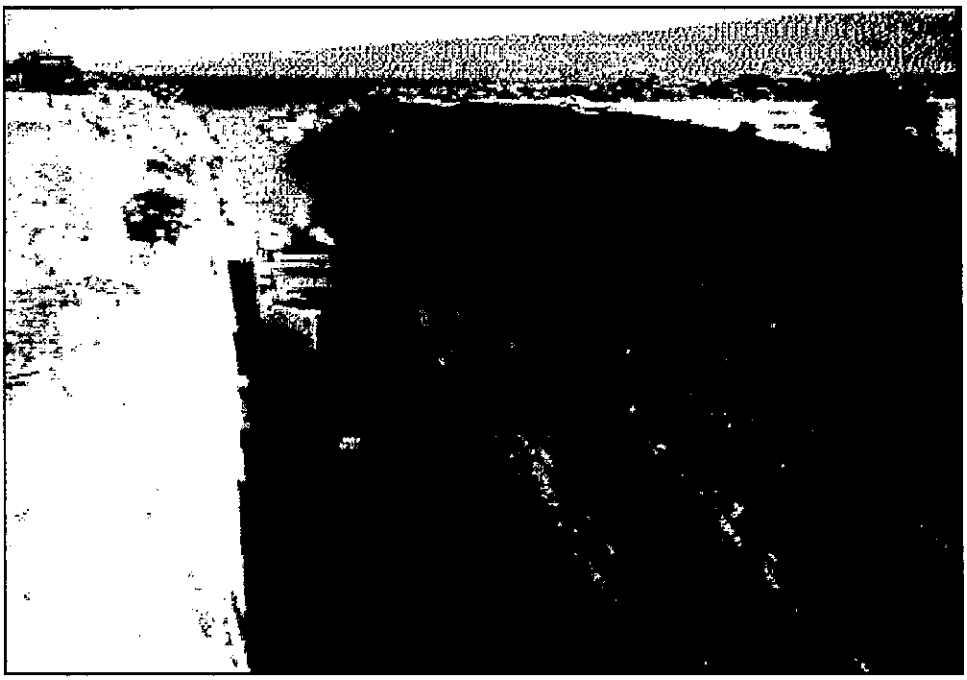

Φωτογραφία 1. Η Διώρυγα του Ισθμού Κορίνθου. (© J. Alan Cash Ltd)

Ίσως παρατηρήσει κανείς, ότι πρωτοβουλίες για παρεμβάσεις ανέλαβαν, και στις δύο περιπτώσεις, οι Πελοποννήσιοι; χωρίς να αποκλείονται και εξαιρέσεις.

Οι ανθρώπινες παρεμβάσεις για θεραπεία του προβλήματος της "λανθασμένης χωροθέτησης" στην Κόρινθο, προηγήθηκαν κατά πολύ της δεύτερης. Ο Περίανδρος ο Κορίνθιος, πριν της λύσεως με "δίολκο", ξεκίνησε τη διάνοιξη της Διώρυγας, αλλά υποχρεώθηκε να σταματήσει τις εργασίες λόγω σαφώς αρνητικού χρησμού του Μαντείου των Δελφών, του οποίου την γνώμη αναγκάσθηκε να ζητήσει λόγω αντιδράσεων θρησκευτικο-πολιτικών ομάδων. Μιά σειρά οργανωμένων προσπαθειών διάνοιξης που πραγματοποιήθηκαν

αναγκάσθηκε να ζητήσει λόγω αντιδράσεων θρησκευτικο-πολιτικών ομάδων. Μιά σειρά οργανωμένων προσπαθειών διάνοιξης που πραγματοποιήθηκαν στους αιώνες που ακολούθησαν, αλλά δεν ολοκληρώθηκαν, επιβεβαιώνουν την παγκόσμια πεποίθηση, αλλά και όλων σχεδόν των γεννεών των Πελοποννησίων, κυρίως όμως της Κορινθίας, ότι το "σφάλμα χωροθέτησης" της Πελοποννήσου, όχι μόνο ήταν αναγνωρισμένο, αλλά και διορθωτέο και διορθώσιμο. Ετσι, δεν είναι περίεργο που σε μιά τελική προσπάθεια, με αρχή στα 1882 και τέλος στα 1893, η διώρυγα έγινε πραγματικότητα και ο θαυμασμός της ανθρωπότητας για το μεγάλο αυτό επίτευγμα να εκδηλώνεται από τα εκατομύρια των επισκεπτών έκτοτε. Δύο χρυσά αντικείμενα, ένα χρυσό φτυάρι και ένα χρυσό ψαλίδι, συνδέθηκαν με το έργο, το πρώτο στα χέρια το Νέρωνα το 67 μ.Χ., ως μέσο εκσκαφής, και το δεύτερο στα χέρια του Γεωγίου Α΄ το 1893, ως μέσο εγκαινίων, επισημαίνοντας την πολυτιμότητα του έργου. Οι ιστορικοί δίνουν πολύ ενδιαφέρουσες πληροφορίες και λεπτο- μέρειες για τα κατορθώματα όσων ασχολήθηκαν με τη διάνοιξη της Διώ- ρυγας. Είναι όμως εκτός των στόχων της ανακοίνωσης αυτής.

Για το δεύτερο "σφάλμα χωροθέτησης" της Πελοποννήσου, δηλαδή αυτό της ελάχιστης απόστασης από ακτή σε ακτή στο Ρίο-Αντίρριο, που όμως είναι μεγάλη για οδική Ζεύξη, είναι άγνωστο ποιοί και πότε και τι ιδέες συνέλαβαν, αλλά και ποιές ενέργειες έκαναν για την αντιμετώπισή του. Οι ιστορικοί πρέπει να κάνουν διερεύνηση αυτής της λεπτομέρειας. Και λέω λεπτομέρειας, γιατί έξω από την ευφάνταστη και τολμηρή σκέψη των ελλήνων κατασκευαστών, αλλά και των ξένων, λίγα πρακτικά αποτελέσματα, δηλαδή συγκεκριμένα σχέδια γεφύρωσης, ή εναλλακτικές προτάσεις, αναμένεται να βρεθούν. Το δίδυμο των χερσαίων κατασκευών στις θέσεις μέγιστης προσέγγισης των ακτών Πελοποννήσου-Στερεάς, το Κάστρο του

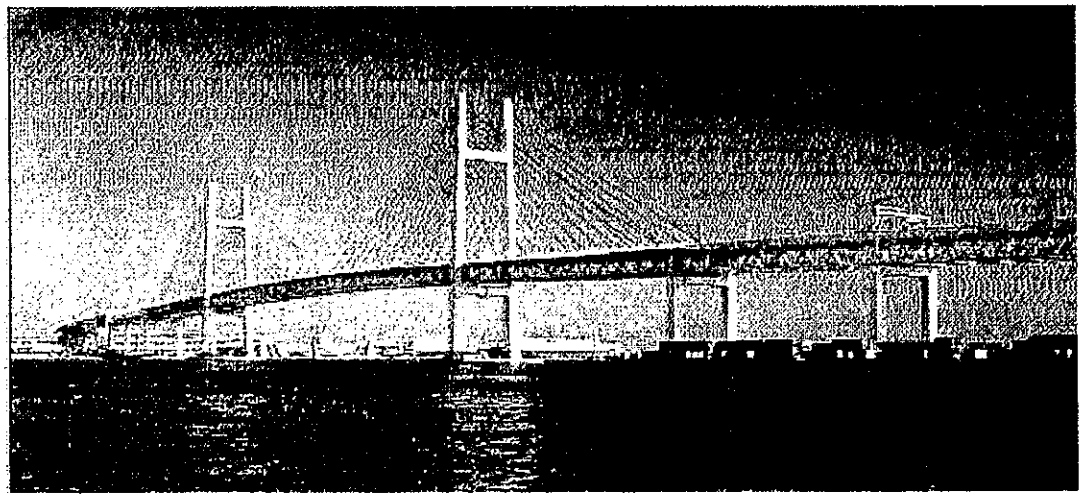

Η Γέφυρα στον Κόλπο Yokohama της Ιαπωνίας, καλωδιακού τύπου, με κεντρικό άνοιγμα 860 μ. και συνολικό μήκος μεγαλύτερο από αυτό του Ρίου-Αντιρρίου.

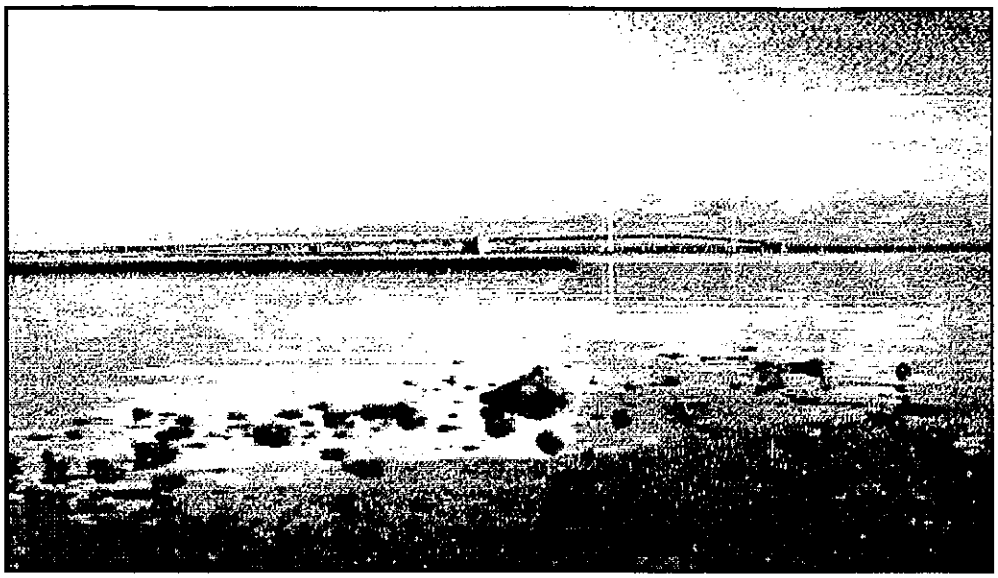

Η γέφυρα Mackinac, μεταξύ Ανω και Κάτω Χερσονήσων του Michigan, με- ταξύ Αγ. Ιγνατίου και Mackinaw City, μήκους 5869 μ. Ολοκληρώθηκε το 1957 και στοίχισε $100 εκ.

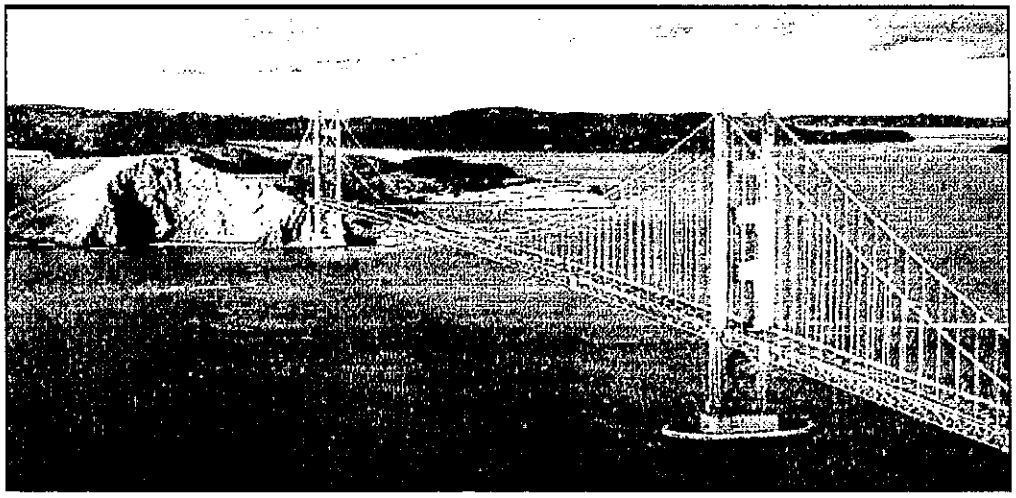

Η Γέφυρα Golden Gate στο San Francisco των ΗΠΑ, το πλέον περίφημο παράδειγμα κρεμαστής Γέφυρας. Ολοκληρώθηκε το 1937 και έχει κοινά σημεία με τη Γέφυρα που θα κτιστεί στο Ρίο-Αντίρριο.

Μωρηά και το Κάστρο της Ρούμελης, έργα ελλήνων κτιστών, που έγιναν με εντολή και επίβλεψη ξένων κατακτητών (Τούρκοι και Βενετσιάνοι), προδίδουν την παραδοχή όλων των εποχών, ότι η οδική ζεύξη ήταν, τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 2Ου αιώνα, πάνω από την ανθρώπινη τόλμη.

Στον αιώνα μας όμως τα πράγματα άλλαξαν. Παλαιές μέθοδοι, που εφαρμόζονταν με επιτυχία σε γέφυρες μικρού ανοίγματος, άρχισαν να δοκιμάζονται με νέα υλικά, συνεχώς αυξανόμενης αντοχής, έτσι που να επιτρέπουν την πραγματοποίηση ξεύξεων σημαντικά μεγαλυτέρων ανοιγμάτων. Φυσικό ήταν να αναπτυχθεί πεποίθηση ρεαλιστικότητας και παράλληλα ενδιαφέρον για τη Ζεύξη

Ρίου-Αντιρρίου. Ούτε στο σημείο αυτό υπάρχει εξακρίβωση για το από που ξεκίνησε η νέα φάση ενδιαφέροντος για το έργο αυτό. Απλώς εικάζεται ότι κοσμογυρισμένοι έλληνες, που υφίσταντο δεινά στη διεύλευση του στενού, παλαιότερα με πρωτόγονα σκάφη και μετά, μέχρι και σήμερα, με οχηματαγωγά καλύτερα μεν, αλλά χωρίς λιγότερη ταλαιπωρία, διετύπωναν απόψεις για τις δυνατότητες οδικής Ζεύξης. Φαίνεται, πως η αρχική δυσπιστία για ένα τέτοιο εγχείρημα, σιγά-σιγά αντικαταστάθηκε από πίστη στο έργο και αυτό, μάλιστα, προ του πολέμου (1940). Ετσι μόνο ερμηνεύεται το γεγονός ότι το 1963 άρχισαν γεωτεχνικές έρευνες με στόχο την πραγματοποίηση του έργου. Παρά το ότι τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών έμειναν χωρίς ζήτηση ή χρήση, επί σχεδόν 15 χρόνια, από τα γεγονότα που ακολούθησαν έγινε σαφές, ότι η ταχύτητα εξέλιξης του έργου αυτού θα ήταν στα μέτρα της σύγχρονης εποχής, αντίθετα από το παράδειγμα της Διώρυγας της Κορίνθου, που απαίτησε περίπου 26 αιώνες. Σεμινάρια στο ΤΕΕ (1974, 1975), Παγκόσμιο Συνέδριο στο Πανεπιστήμιο Πατρών (1977), διεθνείς δημοπρατήσεις για Μελέτη-Κατασκευή (1981, 1986, 1992), είναι χαρακτηριστικά της δυναμικής του έργου. Χωρίς προσφυγή σε Μαντείο διατυπώνουμε το Χρησμό, ότι προ του έτους 2000 μ.Χ. θα έχει τελειώσει η Οριστική Μελέτη του και ίσως έχει εγκαινιασθεί η κατασκευή. Επίσης, ότι σε λιγότερα από 7 χρόνια, το έργο θα παραδοθεί στην κυκλοφορία.

Η τρέχουσα κατάσταση του έργου χαρακτηρίζεται από τα έξής οριστικά τεχνικά στοιχεία όσον αφορά στον τύπο Ζεύξης που έχει επιλεγεί: Η Γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου θα έχει οδόστρωμα σε ύψος κάπου 50 μ. πάνω από τη μέση στάθμη της θάλασσας, θα έχει συνολικό μήκος περίπου 2.5 χμ., θα είναι κρεμαστού, ή καλωδιακού τύπου και θα στηρίζεται σε βάθρα. Τουλάχιστον δύο από τα βάθρα αυτά θα έχουν ύψος περίπου 200 μ., θα θεμελιωθούν στον πυθμένα του Στενού και σε απόσταση 500 μ. περίπου από κάθε ακτή, και συγκεκριμένα σε θέσεις που το βάθος του νερού είναι 55 μ. περίπου.

Τα πιό πανω στοιχεία τοποθετούν τη Γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου μεταξύ των δυσκολωτέρων στον κόσμο. Οχι μόνο γιατί δύο βάθρα της θα θεμελιωθούν σε μεγάλο βάθος νερού, θα λειτουργούν για αιώνες μέσα σε περιβάλλον ακραίων, πολλάκις, συνθηκών (σεισμοί, άνεμοι και κύματα), αλλά κυρίως γιατί θα στηρίζονται σε πυθμενικό υπέδαφος που στερείται βραχώδους δομής μέχρι μεγάλου βάθους (τουλάχιστον 500 μ.) κάτω από την επιφάνεια του πυθμένα. Η εμφάνιση πολλών στρωμάτων με διάφορα υλικά, ανάμικτα με μεγάλες ποσότητες αργίλου, προσθέτουν σοβαρές δυσκολίες στη θεμελίωση των δύο αυτών βάθρων. Η μέθοδος στήριξης με χαλυβδινους πασσάλους ικανού πλήθους (ίσως 100 ανά βάθρο) και μεγάλης αντοχής ο καθένας, αποτελεί εγγύηση για την επιτυχία του έργου.

Η αναφορά στις δυσκολίες του έργου είναι αναγκαίες για να κατανοηθεί και ερμηνευθεί η προσεκτική αντιμετώπιση όλων των λεπτομερειών του και η καθυστέρηση στην εξέλιξή του. Οντως, σε συγκριση με άλλα ανάλογα, αλλά

όχι ισοδύναμα από πλευράς δυσκολιών, έργα, π.χ. τις δύο γέφυρες στο Βόσπορο, η Ζεύξη Ρίου-Αντιρρίου καθυστέρησε. Αλλά οι γέφυρες στο Βόσπορο είναι μικρές, αφού με βάθρα στηριζόμενα στην ξηρά, συνδέουν ακτές που απέχουν 1100 μ., έναντι των 1850 μ. του Ρίου-Αντιρρίου. Οταν με το καλό τελειώσει το έργο αυτό είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα καταγραφεί στη σχετική βιβλιογραφία, αυτό που οι ειδικοί σημειώνουν από τώρα, ότι είναι το πιο δύσκολο στον κόσμο.

Οι επιπτώσεις από τη λειτουργία της Γέφυρας Ρίου-Αντιρρίου θα είναι τεράστιες και πολλαπλές. Εχουν αναφερθεί διεξωδικά οι θετικές και αρνητικές επιπτώσεις σε πολλές Μελέτες που χρηματοδότησε το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Το ότι το έργο προχωρεί και με γρήγορους ρυθμούς οφείλεται στο συμπέρασμα ότι οι ευεργετικές επιπτώσεις είναι περισσότερες και πολύ μεγάλες. Μια και είναι αδύνατο να συμπυκνωθούν εδώ οι 1500 σελίδες των σχετικών περιβαλλοντικών και κοινωνικο-οικονομικών επιπτώσεων, θα περιοριστούμε σε δύο εξ' αυτών.

Η λειτουργία της Γέφυρας θα καταστήσει αυτόματα αναγκαίο την ανάπτυξη αυτοκινητοδρόμου Βορρά-Νότου στη Δυτική Ελλάδα. Σήμερα, αντίθετα προς την Ιταλία, που έχει δύο άξονες Βορρά-Νότου, η γεωμορφολογικά ομοιόθετη Ελλάδα, έχει ουσιαστικά μόνο έναν, τον Ανατολικό (Αθήνα-Θεσσαλονίκη). Ο ανατολικός άξονας Βορρά-Νότου της Ιταλίας είναι λιγότερο αναπτυγμένος από το δυτικό, πράγμα που τονίζει το προς τη δύση ενδιαφέρον της χώρας αυτής. Αντίθετα, η Ελλάδα, στερείται δυτικού άξονα και παρουσιάζει ανατολικό προσανατολισμό. Χωρίς υπονοούμενα, η Γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου θα προσφέρει τη δυνατότητα αλλαγής (προς το σωστό) του κοινωνικό-οικονομικού προσανατολισμού της χώρας. Η Ελλάδα θα "στραφεί" πραγματικά προς τη Δύση, χωρίς να εγκαταλείψη την ανατολή.

Οι Μελέτες που προαναφέραμε έχουν αποδείξει ότι ο μεγαλύτερος χρήστης των οχηματαγωγών του Στενού Ρίου-Αντιρρίου, κατά τα προηγούμενα 30 χρόνια, είναι ο πληθυσμός της Αττικής. Αυτό, ασφαλώς θα ισχύσει και κατά τη λειτουργία της Γέφυρας. Το νόημα του ευρήματος αυτού είναι ότι πληθυσμιακός "γίγαντας" της Αττικής, που συνιστά το κύριο οικονομικό, περιβαλλοντικό και κοινωνικό πρόβλημα της χώρας, χρησιμοποιεί όσες διεξόδους υπάρχουν και αναζητεί νέες. Κοντολογίς, η Γέφυρα στο Ρίο-Αντίρριο, όχι μόνο θα βοηθήσει την Αθήνα, αλλά πρέπει και να χρεωθεί αιτιολογικά σ'αυτήν. Η κατάσταση της πόλης αυτής είναι τέτοια ώστε η σωτηρία της, που συνδέεται με τη λύτρωση των επαρχιών από την παμφάγο και καταστροφική πορεία, έχει θέσει σε ισχύ τον παλαιό Χρησμό για καταφυγή στα "ξύλινα τείχη", δηλαδή για προσφυγή σε ενέργειες και έργα μακριά από την Αθήνα. Η Γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου βρίσκεται στην κορυφή του καταλόγου των μη εκτελεσμένων έργων που ικανοποιούν αυτό το στόχο.

Λίγα λόγια για την αισθητική του μεγάλου αυτού έργου. Οσοι

ταλαιπωρούνται από την εξυπηρέτηση των οχηματαγωγών, λίγο νοιάζονται για τον τύπο και την αισθητική της Γέφυρας που θα κατασκευασθεί. Ολοι όμως, όταν δοθεί στην κυκλοφορία, ιδιαίτερα όσοι, από τα πέρατα της Γης, θα έλκονται από την παρουσία της, θα ασχολούνται λίγο με την αντοχή της και πολύ με την ομορφιά της. Το Ρίο-Αντίρριο, αισθητικά χαρισματικό, γεωπολιτικά προνομιούχο αφού συνδέει όχι απλώς την Πελοπόννησο με την Στερεά, αλλά και την Ολυμπία με τους Δελφούς, οικονομικά σταυροδρόμι, και τέλος ιστορικά η καρδιά του Μωρηά και της Ρούμελης, πρέπει να κοσμηθεί με Γέφυρα που οι γενιές που θάρθουν να την έχουν ως εθνικό καύχημα. Ετσι δικαιολογείται η πολιτική απόφαση να επιλεγεί η υψηλή γέφυρα και όχι η πλωτή, που είναι φθηνότερη και κατασκευάζεται πιο γρήγορα. Η φωτογραφία που ακολουθεί δείχνει την εναλλακτική δυνατότητα, η οποία προτάθηκε αλλά αποκλείσθηκε. Οι υπόλοιπες φωτογραφίες δίνουν λύσεις όμοιες περίπου με αυτήν που θα έχει το αναμενόμενο μέγα έργο της Ζεύξης Ρίου-Αντιρρίου.

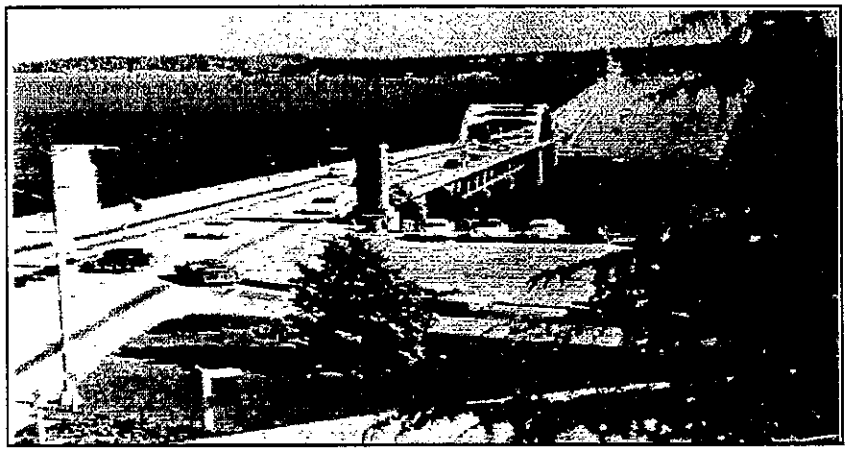

Η πλωτή Γέφυρα στη λίμνη Washington, που συνδέει το Seattle με το νησί Mercer. Εχει το ίδιο μήκος με το άνοιγμα του Στενού Ρίου-Αντιρρίου και παρεδόθη στην κυκλοφορία το 1939.

ΑΓΙΟΙ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ. ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ*

Στυλ. Γ. Παπαδόπουλος
Καθηγητῆ Πατρολογίας - Προέδρου τοῦ
Τμήματος Θεολογίας στήν Θεολογική Σχολή
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

[Μία εἰσαγωγική διευκρίνιση κρίνεται ἀπολύτως ἀπαραίτητη. Πολλοί διερωτήθηκαν, ποῦ ὀφείλεται τό γεγονός ὅτι ὁ Χρυσόστομος μιλάει τόσο συχνά καί μέ τόση ἐνάργεια γιά τούς μάρτυρες καί τό μαρτύριο, ἐνῶ ζεῖ σ' ἐποχή πού οἱ διωγμοί ἀποτελοῦσαν παρελθόν. Σέ ad hoc γιά μάρτυρες *Ὁμιλίες* του, ἀλλά καί σέ ἄλλα ἑρμηνευτικά του κείμενα, ὁ ἀναγνώστης ἀναπνέει τό κλίμα, τόν προβληματισμό καί τήν θέρμη τοῦ μαρτυρίου. Ἡ ἀπάντηση ἑδρεύει στά δεδομένα πού συνθέτουν τήν ἐποχή καί μάλιστα στίς συνθῆκες τοῦ ἀντιοχειανοῦ χώρου, σέ συνδυασμό καί μέ τόν χαρακτήρα τοῦ Χρυσ.

Στά παιδικά καί τά ἐφηβικά του χρόνια ἔζησε τήν ἔνταση μεταξύ Ὀρθοδόξων καί ἀρειανικῶν μερίδων, οἱ ὁποῖες ἔπειθαν τόν αὐτοκράτορα Κωνστάντιο (337-361) νά διώκει σκληρά τούς Ὀρθόδοξους. Γιά ἔτη πολλά, οἱ Ὀρθόδοξοι τῆς Ἀντιόχειας δέν εἶχαν οὔτε μικρό ναΐσκο νά λειτουργηθοῦν. Ἀκόμη, γνώρισε τόν ὕπουλο διωγμό τῶν χριστιανῶν ἀπό τόν αὐτοκράτορα Ἰουλιανό (361-362), πού γιά πολλούς μῆνες στρατοπέδευε στήν ἴδια τήν Ἀντιόχεια. Ὅταν ἔγινε αὐτοκράτορας ὁ Οὐάλης (364-378) οἱ Ὀρθόδοξοι ὄχι μόνο δέν εἶχανε στήν Ἀντιόχεια ναό, ἀλλά διώκονταν σχεδόν ὅπως κατά τούς τρεῖς πρώτους αἰῶνες. Λειτουργοῦσαν σέ δάση, σέ σπήλαια, στίς ἀπόμερες ὄχθες τοῦ Ὀρόντη ποταμοῦ, ἐνῶ ἀρειανόφρονες κυρίως τῆς Ἀντιόχειας ἀλλά καί Ἰουδαῖοι κατέδιδαν μέ ὑπερηφάνεια τούς Ὀρθόδοξους στίς κρατικές ἀρχές, οἱ ὁποῖες ἐξόριζαν, δήμευαν, φυλάκιζαν κι ἐνίοτε φόνευαν. Αὐτά εἶναι περισσότερο ἀπό ἀρκετά, γιά νά κατανοήσει ὁ ἐρευνητής τήν ζέση καί τήν ἐνάργεια τῶν σχετικῶν χρυσοστομικῶν κειμένων.

Ἐπίσης πρέπει ἐδῶ νά σημειώσουμε ὅτι μέ τόν ὅρο ἅ γ ι ο ς προϋποθέτει ὁ Χρυσ. ὅλους ὅσους ἡ Ἐκκλησία τιμᾶ ὡς ἁγίους, δηλαδή τούς ἁγίους κληρικούς ἢ λαϊκούς, τούς μοναχούς-ἀσκητές καί τούς καθαυτό μάρτυρες].

Ὁ ἅγιος γενικά καί ὁ μάρτυρας εἰδικά συνιστᾶ γιά τήν Ἐκκλησία τό ὕψιστο ἐπίτευγμα, ὅπως ὕψιστο ἐπίτευγμα στόν κλασσικό ἑλληνισμό ἀποτελοῦσε ὁ

---

* Τό κείμενο τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος εὐρύτερης καί ἀνέκδοτης μελέτης περί τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

φιλόσοφος καί ὁ ἥρωας. Ὁ Χρυσ. ἔδειξε στά κείμενά του ὅτι ἡ Ἐκκλησία διαθέτει καί φιλόσοφο καί ἥρωα, ἀλλά, βέβαια, διαφορετικῶν προϋποθέσεων καί προδιαγραφῶν.

Ὁ ἰδεώδης Χριστιανός εἶναι αὐτός πού ἔχει «Δογμάτων ἀκρίβειαν καί πολιτείαν φιλόσοφον» (=ἁγίαν) (*PG* 55, 462). Τά ὀρθά δόγματα μόνο δέν σώζουν τόν ἄνθρωπο «ἔν τῆς κατά τόν βίον πολιτείας ἀμελῇ...» (*PG* 53, 110).

Ἡ ἁγιότητα καί τά ὅριά της

Ἡ ἁγιότητα τῶν πιστῶν ὑπῆρξε μόνιμη καί ἱερή ἐπιδίωξη τοῦ Χρυσ., ἀφοῦ χάριν αὐτῆς ὁ Κύριος «τό αἷμα ἐξέχεε» καί ἀφοῦ μέ αὐτήν ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ πάλι τήν «παρρησία» του στόν Θεό.

> «Διὰ τοῦτο τὸ αἷμα ἐξέχεεν (=ὁ Κύριος)... ἵνα...τὸν ἁγιασμὸν χαρίσηται... καὶ τοὺς πρότερον ἠτιμωμένους καὶ μηδεμίαν παρρησίαν δυναμένους ἔχειν παραστῆσαι ἑαυτῷ ἐνδόξους μὴ ἔχοντας σπίλον ἢ ρυτίδα» *(Κατήχησις Α'* 17: *SCh* 50 bis, *σσ.* 117-118).

Ἡ ἁγιότητα ἤ ὁ «ἁγιασμός», πού «χαρίζεται» ἀπό τόν Θεό στόν ἄνθρωπο, ταυτίζεται κυριολεκτικά μέ τήν θέωση, γιά τήν ὁποία ἐνανθρώπησε ὁ Κύριος.

> «Διὰ τοῦτο κατῆλθεν ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ἵνα σε θεὸν ποιήσῃ κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην» (*Εἰς Πράξ., Ὁμιλ. ΜΕ' : PG* 60, 125).

Ὁ Ἅγιος καί θεωμένος εἶναι ὁ «καθαρός» (*PG* 61, 495), αὐτός πού ἔχει ὀρθή καί πίστη καί ζωή.

> «Ἅγιοι δὲ εἰσι πάντες ὅσοι πίστιν ὀρθήν μετὰ βίου ἔχουσι. Κἂν σημεῖα μὴ ἐργάζωνται, κἂν δαίμονας μὴ ἐκβάλλωσιν, ἅγιοὶ εἰσιν» (*Εἰς Α' Τιμ., Ὁμιλ. ΙΔ'* 3: *PG* 62, 575).

Δέν εἶναι ἀπαραίτητο γνώρισμα τοῦ ἁγίου ἡ θεοσημεία, ἡ θαυματουργική ἐνέργεια. Ἑπομένως «πᾶς πιστὸς», διότι ἀληθινά εἶναι «πιστός», εἶναι καί ἅγιος, ἀνεξάρτητα ἀπό τό ἄν ἀνήκει στήν τάξη τῶν κληρικῶν, τῶν μοναχῶν ἤ τῶν λαϊκῶν («κἂν κοσμικός τις ᾖ») (*PG* 63, 178). Ἑρμηνεύοντας ὁ Χρυσ. τόν Παῦλο, ἐκτείνει μέ σαφήνεια τήν ἁγιότητα σέ ὅλους ὅσους «μετέχουν» τῆς πίστεως καί διατηροῦν «ἀνεπίληπτον βίον». Δέν ἔχει σημασία ἐάν κάποιος εἶναι ἔγγαμος μέ σύζυγο καί τέκνα, μέ περιουσία καί δούλους («οἰκέτας»). Ἀπόλυτο κριτήριο εἶναι ἡ ἁγιότητα ἐκείνη, τήν ὁποία ζητάει κι ἐκτιμάει ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Τήν ἁγιότητα καί τόν καθαρό βίο μετράει ὁ Θεός καί ὄχι ὁ ἄνθρωπος. Ἄλλωστε ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, γιά νά ἔχουν οἱ ἄνθρωποι μέτρο καί πρότυπο ἁγιότητας καί καθαρότητας.

«Ἰδοὺ, ἁγίους καλεῖ (=ὁ Παῦλος) ἄνδρας ἔχοντας καὶ παιδία καὶ γυναῖκας καὶ οἰκέτας... Ἁγιός ἐστιν ὁ τῆς πίστεως μετέχων· ἄμωμος ὁ ἀνεπίληπτον βίον μετιών. Ἀλλ' ἁγιότητα καὶ τὸ ἀνεπίληπτον οὐχ ἁπλῶς ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ τὸ ἐνώπιον αὐτοῦ τοιούτους φαίνεσθαι... Τὴν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἁγιωσύνην ζητεῖ, ἣν ὁ τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς ὁρᾷ» (*Εἰς Ἔφεσ., Ὁμιλ. Α'* 1-2: *PG* 62, 9 *καί* 12).

Ὅπως τόνιζε ὁ Γρηγόριος Θεολόγος, ὑπογραμμίζει καί ὁ Χρυσ. ὅτι οἱ δρόμοι τῆς ἀρετῆς εἶναι πολλοί καί γι' αὐτό οἱ ἅγιοι διαφέρουν μεταξύ τους, ὅπως καί μαργαρίτης ἀπό μαργαρίτη. Ἔτσι, ἔχουμε πιστούς πού ἁγιάζονται ἀσκούμενοι ὡς μοναχοί καί πιστούς πού ἁγιάζονται ἀσκώντας ὡς ποιμένες τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας

«Πολλαὶ τῆς ἀρετῆς αἱ ὁδοί, ὥσπερ καί τῶν μαργαριτῶν πολλὴ ἡ διαφορὰ, καίτοι μαργαρῖται λέγονται... Τοιοῦτοι δὴ καὶ οἱ ἅγιοι· οἱ μὲν ἑαυτοὺς ἀσκοῦσιν, οἱ δὲ καὶ τὰς Ἐκκλησίας» (*Εἰς Α' Τιμ., Ὁμιλ. ΙΔ'* 6: *PG* 62, 578).

Ἡ θέωση καί ἡ ἁγιότητα συνιστοῦν μυστήριο δυσεξήγητο καί διαδικασία πνευματική, πού δέν κατανοεῖται μέ τήν τυπική λογική. Ἀλλά ὁ Χρυσ. βλέπει καί διαπιστώνει στό μυστήριο τοῦτο «λογική» συνέπεια καί προπαντός ρεαλισμό, τόν ὁποῖο ἐξηγεῖ μέ τό γεγονός τῆς θείας Εὐχαριστίας. Μέ τήν συμμετοχή τοῦ πιστοῦ στήν θεωμένη ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ πραγματοποιεῖται ἡ θέωσή του, ὁ ἁγιασμός. Ἐπιχειρεῖ ὅμως ἀκόμη ἕνα βῆμα, γιά νά δείξει τήν πραγματικότητα τοῦ ἁγιασμοῦ ὡς δυνατή «λογική» συνέπεια. Καί χρησιμοποιεῖ, ὅπως πολλοί ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς, μία ἐνδεικτική γιά τόν σκοπό του εἰκόνα: τό σίδερο πυρακτούμενο γίνεται κάτι ἄλλο, γίνεται πῦρ καί εὔπλαστο, ἀποκτᾶ ἐνέργεια, ἐνῶ συνεχίζει νά ἔχει τήν φύση του. Ἔτσι καί ὁ ἄνθρωπος κατά τήν πνευματική διαδικασία τῆς θεώσεως καί τοῦ ἁγιασμοῦ μεταχωρεῖ, γίνεται καί ζεῖ ὁλόκληρος ἄλλη κατάσταση («μεθίσταται»), χωρίς νά παύει νά εἶναι ἄνθρωπος, νά ἔχει τήν ἀνθρώπινη φύση του. Ἡ μεταχώριση, ἡ μεταστοιχείωση, ἡ ἀπόκτηση ἄλλου εἴδους ἐνέργειας, δέν προϋποθέτει ριζική ἀλλαγή τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὅμως ἰσχύει ἀκόμα καί γιά τήν «σάρκα» τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἐπίσης ἀνυψώνεται καί γίνεται κάτι ἄλλο, γίνεται καί αὐτή «πνευματική».

«Καθάπερ γὰρ πυρὸς ὁμιλοῦντος σιδήρῳ καὶ ὁ σίδηρος γίνεται πῦρ, ἐν τῇ οἰκείᾳ μένων φύσει, οὕτω καὶ τῶν πιστῶν καὶ πνεῦμα ἐχόντων. Ἡ σάρξ λοιπὸν πρὸς ἐκείνην μεθίσταται τὴν ἐνέργειαν, ὅλη πνευματική γινομένη, σταυρουμένη πάντοθεν πάντοτε καὶ τῇ ψυχῇ συναναπτερουμένη» (*Εἰς Ρωμ., Ὁμιλ. ΙΓ'* 8: *PG* 60, 518).

Ὅσοι ἀξιώθηκαν νά γίνουν κατ' ἐξοχήν «ἅγιοι» ἔχουν τό πλεονέκτημα νά γνωρίζουν «ἀκριβέστερον» τήν «μεγαλωσύνην» τοῦ Θεοῦ καί νά εὐφραίνονται δοξολογώντας τον. Τόν Θεό ἀπόλυτα δέν γνωρίζουν οὔτε οἱ κατ' ἐξοχήν ἅγιοι· αὐτοί τόν γνωρίζουν ὅμως «σαφέστερον» ἀπ' ὅσο οἱ λοιποί πιστοί.

«Τῶν μάλιστα ἁγίων καὶ ἀναβεβηκότων ἐστὶ τὸ ἀκριβέστερον εἰδέναι τοῦ Θεοῦ τὴν μεγαλωσύνην, ἥτις ἐστὶ (τοῦτο γὰρ ἀδύνατον), ἀλλὰ τῶν ἄλλων σαφέστερον» (*Εἰς ΡΑΔ' Ψαλμ.* 1: *PG* 55, 389. *Βλ. καί* 396-397).

Ὁ ρεαλισμός του ἐκτείνεται καί γίνεται πολύ ἔκδηλος. Ἐνῶ ἐξηγεῖ καί θαυμάζει τήν χαρισματική κατάσταση τοῦ ἁγίου, ὑπογραμμίζει παράλληλα ὅτι αὐτή δέν προϋποθέτει ποτέ ἀπόλυτη ἁγιότητα, διότι εἶναι ἀδύνατο νά ὑπάρξει «ἀναμάρτητος» ἄνθρωπος, ὅσο ὑψηλά καί ἄν φτάσει.

«... ἐν τοῖς δικαίοις πολλὴ διαφορὰ καὶ ἐν τοῖς ἁμαρτωλοῖς πολλὴ καὶ ἄπειρος. Ἀλλὰ πρόσεχε. Εἰ καὶ δίκαιος ᾖ τις, κἂν μυριάκις ᾖ δίκαιος καὶ πρὸς αὐτὴν ἀναβῇ τὴν κορυφὴν, ὥστε ἀπηλλάχθαι ἁμαρτημάτων, οὐ δύναται καθαρὸς εἶναι κηλῖδος, κἂν μυριάκις ᾖ δίκαιος, ἀλλ' ἄνθρωπός ἐστι... Ἀμήχανον τοίνυν ἄνθρωπὸν τινα εἶναι ἀναμάρτητον» (*Εἰς τὸν σεισμὸν καί εἰς τὸν Λάζαρον, Ὁμιλ. ΣΤ'* 9: *PG* 48, 1041).

Τό ἀδύνατο τῆς ἀποκτήσεως ἀπόλυτης ἁγιότητας ὀφείλεται στό ὅτι ὁ ἄνθρωπος, μετέχοντας στό μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, δέν ἀποξενώνεται ἀπό τήν φύση του καί τήν ἐπήρειά της, ἀπό τίς ἰδιότητές της. Ἄρα δέν γίνεται «φύσει» ἅγιος, δέν ἀποκτᾶ φυσική ἁγιότητα. Γίνεται ἅγιος κατά χάριν, χαρισματικά καί γι' αὐτό ἄλωστε δέν ἔχει παγγνωσία, δέν γνωρίζει τά πάντα, «οὐ πάντα ᾔδεισαν οἱ ἅγιοι» (*PG* 62, 415).

Οἱ ἅγιοι μάρτυρες καί ἡ ἀγάπη

Οἱ ἅγιοι στήν Ἐκκλησία ἐκτός τοῦ ὅτι ἀποτελοῦν πρότυπα γιά τούς πιστούς, λειτουργοῦν ὡς παράκλητοι, παρηγορητές. Αὐτό ὀφείλεται στήν μεγάλη ἀγάπη καί τήν στοργή, πού οἱ ἅγιοι ὅλων τῶν αἰώνων ἐκδηλώνουν πρός τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ἀγαποῦν καί φροντίζουν τούς πιστούς ὡς πατέρες καί κηδεμόνες, περισσότερο καί ἀπό τούς φυσικούς πατέρες.

«Μὴ θαυμάσῃς δὲ εἰ υἱὸν καλεῖ τὸν λαὸν (βλ. Ἡσ. 8, 18). Καὶ γὰρ Πατέρων τάξιν ἐπεῖχον οἱ ἅγιοι, τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ κηδεμονίᾳ τῇ περὶ τὸν δῆμον ἐκεῖνον πάντας τοὺς τῆς φύσεως ἀποκρύπτοντες πατέρας» (*Εἰς Ἡσαΐαν Ζ'* 3: *PG* 56, 80).

«Τοιαῦτα γὰρ τῶν ἁγίων τὰ σπλάχνα, μὴ τὰ ἑαυτῶν μεριμνᾶν μόνον, ἀλλ' ὥσπερ περὶ μιᾶς οἰκίας τῆς οἰκουμένης ἢ σώματος ἑνὸς τοῦ τῶν

ἀνθρώπων πλήθους, οὕτω παρακαλεῖν τὸν Θεὸν» (*Εἰς Θ' Ψαλμ.* 8: *PG* 55, 134. *Βλ. καί PG* 56, 11-13).

Ἡ πρός τούς ἀνθρώπους ἀγάπη ἐμφανίζεται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς πρός τόν Θεό ἀγάπης τῶν ἁγίων, τούς ὁποίους γι' αὐτό χαρακτηρίζει «φιλοδεσπότους». Αὐτή τους ἡ ἀγάπη μάλιστα ἦταν τόσο μεγάλη, ὥστε δέχονταν μέ χαρά κι εὐφροσύνη χάριν τοῦ Θεοῦ τά μαρτύρια καί τούς πόνους τῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων.

«... ταῦτα (=τά μαρτύρια), ὅταν διὰ Χριστὸν γίνηται, σεμνὰ τὲ ἐστι καὶ λαμπρὰ. Καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐγκαλύπτεσθαι, ἀλλὰ καὶ σεμνύνεσθαι ἐπ' αὐτοῖς χρὴ τὸν πάσχοντα... Φιλοδέσποτοι γὰρ ὄντες οἱ ἅγιοι, τὰ ὑπέρ τοῦ Δεσπότου πάθη μετὰ πολλῆς ἐδέχοντο τῆς προθυμίας καὶ φαιδρότεροι τούτοις ἐγίνοντο» (*Εἰς τόν Βαβύλαν καί κατά Ἰουλιανοῦ* 11: *PG* 50, 550).

Γιά τήν πραγμάτωση τοῦ γνήσιου μαρτυρίου ἀπαιτοῦνται δύο παράγοντες ἀπόλυτης σημασίας. Πρῶτον τό θέλημα τοῦ Θεοῦ πού μόνον ἄν ἐνισχύσει τόν ὑποψήφιο μάρτυρα θά φθάσει αὐτός στόν σκοπό του, σέ συνάρτηση πρός τήν ἐμπιστοσύνη τοῦ μάρτυρα στόν Θεό.

« Τοιαῦτα τῆς ψυχῆς τῶν ἁγίων τά κατορθώματα, ἀναφαίρετα καί ἀκαταγώνιστα ... Τὸ δὲ αἴτιον Θεὸς ἐστιν ὁ ταῖς τοιαύταις ἐνοικῶν ψυχαῖς. Τὸν δὲ Θεῷ πολεμοῦντα ἀμήχανον νικῆσαί ποτε» (*Εἰς τόν μάρτυρα Ἰουλιανόν* 3: *PG* 50, 670).

Δεύτερος παράγοντας εἶναι ἡ ἀγάπη, πού ἀπευθύνεται στόν Θεό ἀλλά καί στόν συνάνθρωπο. Τονίζεται ἀπό τόν Χρυσ. γιά πρώτη φορά καί μάλιστα θεωρεῖται συγκριτικά πολύ ἀνώτερη ἀπό τό μαρτύριο. Ἡ σημασία τῆς ἀγάπης δέν ἐντοπίζεται μόνο στό ὅτι χωρίς αὐτήν δέν ἔχει λόγο κάποιος νά ὑποστῇ τά δεινά τοῦ μαρτυρίου, ἀλλά καί στό ὅτι χωρίς ἀγάπη πρός τόν πλησίον ὁ μάρτυρας δέν ὠφελεῖται, δέν ἀπολαμβάνει, τά ἀγαθά τοῦ μαρτυρίου, τήν δόξα τῶν λοιπῶν μαρτύρων.

«... ἀγάπης οὐδὲν οὔτε μεῖζον οὔτε ἴσον ἐστίν, οὐδὲ αὐτὸ τὸ μαρτύριον, ὃ πάντων ἐστὶ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν... Ἰδοὺ, ἀγάπη χωρὶς μαρτυρίου μαθητὰς ποιεῖ... μαρτύριον (=ὅμως) χωρὶς ἀγάπης οὐ μόνον μαθητὰς οὐ ποιεῖ, ἀλλ' οὐδὲ ὠφελεῖ τι τὸν ὑπομένοντα...» (*Εἰς τόν μάρτυρα Ρωμανόν Α'* 1: *PG* 50, 607-608).

Παρρησία καί παρρησία μαρτύρων

Τό θάρρος τῶν ἁγίων μαρτύρων καί τήν προθυμία τους γιά τό μαρτύριο δηλώνει ὁ Χρυσ. μέ τόν ὅρο π α ρ ρ η σ ί α, πού συνιστᾶ καί ἀπόλυτη προϋπόθεση γιά τήν δ ε ύ τ ε ρ η π α ρ ρ η σ ί α τους. Ἡ δεύτερη αὐτή

παρρησία εἶναι πολυσήμαντο χάρισμα, πού προσφέρει ὁ Θεός στόν ἅγιο μάρτυρα ὡς στέφανο καί ἐπιβράβευση. Πρόκειται γιά τό χάρισμα-προνόμιο νά πρεσβεύουν οἱ ἅγιοι χάριν τῶν πιστῶν στόν Θεό καί ὁ Θεός νά κατανεύει, νά ἐνεργεῖ θαυματουργικά κι ἐνισχυτικά χάριν τῶν πιστῶν. Ὁ Θεός «ἀκούει» τίς πρεσβεῖες τῶν ἁγίων ὑπέρ τῶν πασχόντων καί βοηθάει τούς ἔχοντες ἀνάγκη.

> «Εἰδότες τοίνυν τῆς παρρησίας αὐτῶν (=τῶν μαρτύρων) τό μέγεθος, πρὸς αὐτοὺς ἀεὶ καταφεύγωμεν καὶ τὴν παρ' αὐτῶν συμμαχίαν λαμβάνωμεν... οἱ ἅγιοι οἱ πρὸς τὸν τῶν οὐρανῶν βασιλέα τὴν παρρησίαν κτησάμενοι διὰ τῶν οἰκείων παθημάτων τὰ μέγιστα ἡμᾶς ὀνήσουσι, μόνον ἐὰν ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν...» (*Κατήχησις Ζ'* 4: *SCh* 50 bis, *σ.* 231).

Κατά τήν συνήθειά του καί τόν ρεαλισμό του γίνεται ὁ Χρυσ. ἐντυπωσιακά παραστατικός. Παρομοιάζει τόν μάρτυρα μέ τόν νικητή στρατιώτη, πού δείχνοντας τά τραύματά του στόν βασιλέα-στρατηγό συζητάει μαζί του μέ παρρησία. Ὁ μάρτυρας, κρατώντας στά χέρια τήν κεφαλή πού τοῦ ἀπέκοψαν οἱ διῶκτες, ζητάει μέ παρρησία ἀπό τόν οὐράνιο βασιλέα ὅ,τι ἐπιθυμεῖ γιά τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

> «Καθάπερ γὰρ στρατιῶται οἱ τραύματα ἐπιδείξαντες, ἅπερ ἐκ τῶν πολεμίων ἔλαβον, μετὰ παρρησίας τῷ βασιλεῖ διαλέγονται, οὕτω καὶ οὗτοι (=οἱ μάρτυρες) τὰς κεφαλάς ἃς ἀπετμήθησαν ἐπὶ τῶν χειρῶν βαστάζοντες... εὐκόλως ἅπαντα ὅσα ἂν θέλωσι παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν ἀνύειν δύνανται» (*Εἰς τούς μάρτυρας Ἰουβεντῖνον καί Μαξιμῖνον* 3: *PG* 50, 576).

Τό χάρισμα-προνόμιο τῆς «παρρησίας» εἶναι σαφής ἀπόδειξη τῆς εὐαρεστήσεως τοῦ Θεοῦ καί ἄρα τῆς ἀπέραντης τιμῆς πού ὁ Θεός τούς ἀποδίδει. Ἡ τιμή ἐκείνη εἶναι ὄχι μόνο μεγαλύτερη ἀπό αὐτήν πού ἀποδίδουμε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι στούς ἁγίους γενικά καί τούς μάρτυρες εἰδικά, ἀλλά συνιστᾶ δόξα λαμπρή, πού ἀδυνατοῦμε νά ὑποφέρουμε στήν γῆ καί γι' αὐτό τούς τήν δίνει ὁ Θεός στήν οὐράνια βασιλεία. Ἐκεῖ οἱ μάρτυρες εἶναι «μυρίων ἡλίων λαμπρότεροι» (*PG* 50, 617) καί ἡ κατάστασή τους δέν διαφέρει ἀπό ἐκείνη τῶν ἀγγέλων.

> «Ἐννόησον γὰρ, εἰ παρ' ἡμῶν τῶν συνδούλων ἐνταῦθα τοσαύτης (=οἱ μάρτυρες) ἀπολαύουσι τιμῆς, πόσης καί ἡλίκης ἀπολαύονται παρὰ τῷ Δεσπότῃ τῆς παρρησίας ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ, ὅτε μέλλουσι τῶν ἀκτίνων τῶν ἡλιακῶν φαιδρότερον ἀπολάμπειν· 'τότε γὰρ, φησίν, ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος' (Ματθ. 13,43)» (*Κατήχησις Ζ'* 3: *SCh* 50 bis, *σσ.* 230-231).

«Τὰ δὲ σώματα τῶν εὐαρεστηκότων τῷ Θεῷ τοσαύτην ἐνδύσεται δόξαν, ὅσην οὐδέ ἰδεῖν ἔνι τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς» (*Πρός νεωτέραν χηρεύσασαν, PG* 48, 603: *Βλ. καί PG* 50, 669).

«Μάρτυρες καὶ ἄγγελοι τοῖς ὀνόμασι διεστήκασι μόνον, τοῖς δὲ ἔργοις συνάπτονται. Τόν οὐρανόν οἰκοῦσιν ἄγγελοι, ἀλλά καί μάρτυρες...» (*Ἐγκώμιον εἰς τούς ἁγίους Πάντας* 1: *PG* 50, 706-707).

Ἡ εὐαρέστηση τοῦ Θεοῦ ἀπό τό μαρτύριο τῶν μαρτύρων εἶναι τόσο μεγάλης σημασίας, ὥστε ὁ Θεός νά παρουσιάζεται ἀπό τόν Χρυσ. ὡς πορευόμενος μέ τούς μάρτυρες, ὡς ἔχων ἅρματα-ἁμάξια τούς μάρτυρες, ἐπί τῶν ὁποίων φέρεται. Ἡ παρουσία καί ἡ δράση τῶν ἁγίων μαρτύρων στόν κόσμο σημαίνει ἑπομένως παρουσία καί δράση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ.

«Ἐνταῦθα δὲ (=στόν ναό τῶν μαρτύρων) οὐχὶ ἀλόγων ζεῦγος ὁρᾷς, ἀλλὰ μαρτύρων μυρία ἅρματα καὶ τὸν Θεὸν τοῖς ἅρμασι ἐφεστῶτα τούτοις... Ὅτι γὰρ αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων ἅρμα εἰσὶ τοῦ Θεοῦ... ἐπ' ἐκείνων κάθηται, ἐν ἡμῖν οἰκεῖ... » (*Εἰς μάρτυρας καί περί κατανύξεως* 1: *PG* 50, 645).

Ἡ παρουσία καί ἡ θαυματουργική δράση τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο διά τῶν ἁγίων δέν ἀποτελεῖ θεωρία ἤ ἀνέρειστη ἀντίληψη τοῦ Χρυσ. ἤ κάποια παλαιά παράδοση. Πρόκειται γιά γεγονότα, περί τῶν ὁποίων μποροῦν νά μιλήσουν οἱ πιστοί τῆς ἐποχῆς του, διότι πολλοί ἀπό αὐτούς-ἄν ὄχι ὅλοι-ἔχουν προσωπική «πεῖρα» θαυματουργικῶν ἐνεργειῶν διά τῶν ἁγίων.

«Καὶ ὅτι *οὐ ῥήματα μόνον* εἰσὶ (=ὅσα γιά θεραπεῖες-θαύματα μαρτύρων λέμε) τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ *αὐτὴ μαρτυρεῖ τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα* καὶ ὑμεῖς εὖ οἶδ' ὅτι ἐρεῖτε καὶ μαρτυρήσετε» (*Κατήχησις Ζ'* 8: *SCh* 50 bis, *σ.* 232).

Στέφανος μαρτυρίου καί πρόθεση μαρτυρίου

Ὅταν ὁ Χρυσ. μιλάει γιά τούς ἁγίους, δέν διακρίνει πάντοτε μεταξύ ἁγίου, πού ἁγίασε μέ τήν προσφορά τῆς ζωῆς του, δηλαδή ἕνεκα τοῦ μαρτυρίου, καί ἁγίου, πού ἁγίασε μέ τήν ὁσιακή ζωή του ἤ τήν διακονία τού στήν Ἐκκλησία.

Καί αὐτό διότι θεωρεῖ μάρτυρες ὅσους παθαίνουν ὁ,τιδήποτε ἀπό αὐτά πού ἀρέσουν στόν Θεό. Ἄρα καί αὐτούς πού ἀσκοῦνται χάριν τῆς τελειώσεώς τους, πού ἀναλίσκονται χάριν τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, πού μέ τήν συμπεριφορά, τό ἔργο καί τήν διδασκαλία τους, δίνουν μαρτυρία καί ὁμολογία Χριστοῦ.

«Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἐκεῖνοι οἱ εἰς δικαστήριον ἑλκυσθέντες καὶ θῦσαι κελευσθέντες καὶ, μὴ πεισθέντες, παθόντες ἅπερ ἔπαθον, μάρτυρες ἄν εἶεν. Ἀλλὰ κἀκεῖνοι οἱ ὑπέρ ὁτιοῦν τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων παθεῖν τι

καταδεξάμενοι. Καὶ εἴ τις μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσειεν, οὗτοι μᾶλλον ἢ ἐκεῖνοι» (*Πρός τούς σκανδαλισθέντας* 19: *PG* 52, 519).

«Τοῦτο ἀπηρτισμένος ἐστὶ μαρτυρίου στέφανος. Οὐ γὰρ τὸ κελευσθῆναι θῦσαι, εἶτα ἑλέσθαι μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ θῦσαι ποιεῖ μάρτυρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁτιοῦν φυλάττοντα μόνον δυνάμενον θάνατον ἐπισπάσασθαι, μαρτύριόν ἐστι σαφὲς» (*Κατά Ἰουδαίων Η'* 7: *PG* 48, 939).

Ἐκτείνει ἀκόμα περισσότερο τό εὖρος τοῦ μαρτυρίου. Ἐκλαμβάνει δηλαδή ὡς μετοχή στόν στέφανο τοῦ μάρτυρα καί τήν ἔναντι τοῦ μάρτυρα στάση τοῦ πιστοῦ ἐκείνου, πού θαυμάζει τό θάρρος, τήν καρτερία καί τήν ὁμολογία τῶν μαρτύρων. Ἡ στάση αὐτή δηλώνει τήν ἑτοιμότητα τοῦ πιστοῦ ἤ τουλάχιστο τήν «πρόθεσή» του νά ὑποστεῖ καί αὐτός τό μαρτύριο ἐάν χρειασθεῖ

«... Οἱ παρασκευασμένοι καὶ γενόμενοι πρὸς τοῦτο ἕτοιμοι (=πρός τό μαρτύριο), μαρτυρίου στέφανον ἐνεδύσαντο...» (*Πρός τούς σκανδαλισθέντας* 19: *PG* 52, 519).

Ὁ πιστός νομιμοποιεῖται ν' ἀποφύγει τό μαρτύριο, ἀλλά δέν νομιμοποιεῖται νά μήν τό θαυμάζει. Ὁ πιστός δέν καλεῖται ὁπωσδήποτε νά μαρτυρήσει, ἀλλά καλεῖται νά ἔχει πάντοτε τήν «γνώμη», τήν διάθεση τοῦ μάρτυρα καί τότε λαμβάνει στέφανο μαρτυρίου. Αὐτό ἐξηγεῖ τόν λόγο ἕνεκα τοῦ ὁποίου τιμῶνται πολλοί ἅγιοι χωρίς νά ἔχουν ὑποστεῖ μαρτυρικό θάνατο.

«Ἔξεστὶ σοι, εἰ βουληθείης, καὶ μὴ ἐμβάντι εἰς τὸ στάδιον, μεριστῇ γενέσθαι τῶν ἀποκειμένων αὐτῷ στεφάνων, παρόντι, ἀλείφοντι, προτρέποντι, διεγείροντι... Ὅταν θαυμάσῃς τὸν (=μάρτυρα) ἄνδρα, ὅταν ἐργάσῃ τι τούτων ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ἐστεφανώθη, κεκοινώνηκας αὐτῷ τῶν ἄθλων καὶ τῶν στεφάνων δηλονότι» (*Β' Τιμόθεον, Εἰς Ὁμιλ. Γ'* 1-2: *PG* 62, 614-615).

«Μὴ θαυμάσητε δὲ εἰ... μάρτυρα τὸν ἅγιον (=Εὐστάθιον) ἐκάλεσα... εἶπον πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι μάρτυρα οὐχὶ ὁ θάνατος ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρόθεσις. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γνώμης πλέκεται πολλάκις ὁ τοῦ μαρτυρίου στέφανος» (*Εἰς τόν ἅγιον Εὐστάθιον Ἀντιοχείας* 2: *PG* 50, 601).

Οἱ ἅγιοι γενικά καί οἱ μάρτυρες εἰδικά συνιστοῦν ἔξοχη ἀφορμή γιά νά δείξει θεολογικά ὁ Χρυσ. τήν ἑνότητα τῆς θριαμβεύουσας Ἐκκλησίας μέ τήν στρατευομένη. Ζεῖ καί κατανοεῖ τήν Ἐκκλησία ὡς ἑνιαῖο γεγονός, τοῦ ὁποίου οἱ ἅγιοι ἀποτελοῦν θησαυρό. Ἔτσι, ἐνῶ οἱ ἅγιοι ἀπέθαναν, μετέχουν ἀνώτερης ζωῆς (*PG* 50, 529) καί συνιστοῦν τόν «θησαυρό» καί τό «κάλλος», τήν ὡραιότητα, τῆς ὅλης Ἐκκλησίας.

«Τοιοῦτος τῆς Ἐκκλησίας ὁ θησαυρὸς, νέους καὶ παλαιοὺς ἔχων μαργαρίτας, ἀλλ' ἐν ἁπάντων τὸ κάλλος» (*Εἰς μάρτυρας Ἰουβεντῖνον καί Μαξιμῖνον: PG* 50, 571-572).

Ὅπως ὅταν ζοῦσαν οἱ μάρτυρες στήν γῆ ἀποτελοῦσαν μέρη καί μέλη τῆς ἐδῶ ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ἔτσι καί μετά τό μαρτύριό τους παραμένουν μέλη τῆς ἴδιας κοινωνίας, αὐτῆς στήν ὁποία ὅλοι ἀνήκουμε. Ἡ πνευματική αὐτή ἑνότητα ἐξηγεῖ τόν ἱερό λόγο, γιά τόν ὁποῖο οἱ ἐπιζῶντες ἐμεῖς χαίρουμε γιά τά κατορθώματα τῶν μαρτύρων καί ἐκεῖνοι πρεσβεύουν στόν Θεό γιά μᾶς.

«Ἔκαμαν ἐκεῖνοι καὶ χαίρομεν ἡμεῖς. Ἐπάλαισαν ἐκεῖνοι καὶ ἡμεῖς ἀγαλλόμεθα. Ἐκείνων ὁ στέφανος καὶ κοινὸν τὸ κλέος, μᾶλλον δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἁπάσης ἡ δόξα... Ὅτι μέρη καί μέλη ἡμῶν εἰσιν οἱ μάρτυρες» (*Εἰς τόν ἅγιον Ρωμανόν, Α'* 1: *PG* 50, 605).

Ἡ σχέση ὅμως τῶν ζώντων στήν γῆ πιστῶν καί τῶν ζώντων στούς οὐρανούς πιστῶν δέν εἶναι ἰσοβαρής καί ἰσοσκελής. Ὅσο καί ἄν ὁ πιστός χαίρει γιά τόν μάρτυρα, ὅσο καί ἄν τόν τιμᾶ, δέν αὐξάνει τήν δόξα του. Δέν χρειάζεται γιά τόν ἑαυτό του ὁ μάρτυρας τήν τιμή πού τοῦ προσφέρει ὁ πιστός. Ἀντίθετα, ὁ πιστός χρειάζεται τόν μάρτυρα, διότι ὁ μάρτυρας μπορεῖ καί εὐεργετεῖ τόν πιστό, γιά τόν ὁποῖο πρεσβεύει στόν Θεό.

«Ὁ μάρτυρα τιμῶν, ἐκεῖνον λαμπρότερον οὐ ποιεῖ, ἀλ' αὐτός παρ' ἐκείνου τήν εὐλογίαν τοῦ φωτός ἐπισπᾶται» (*Εἰς τόν ἱερομάρτυρα Φωκᾶν* 1: *PG* 50, 700).

Σέ τελευταία δηλαδή ἀνάλυση, ὅ,τι καί ὅσα κάνει ὁ πιστός γιά τόν μάρτυρα ἀποβαίνουν εἰς ὄφελος τοῦ ἴδιου τοῦ πιστοῦ καί ὄχι τοῦ μάρτυρα.

Ὁ ἅγιος γενικά καί ὁ μάρτυρας εἰδικά διακονεῖ καί λειτουργεῖ χάριν τῶν πιστῶν στήν γῆ ἕνεκα τοῦ χαρίσματος τῆς παρρησίας, πού ἔχει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καί φυσικά ἕνεκα τῆς ἀγάπης, πού τόν διακατέχει γιά τούς πιστούς. Οἱ ἅγιοι εὔχονται -πρεσβεύουν καί οἱ συνέπειες, οἱ θεῖες ἐνέργειες, εὐεργετοῦν τούς πιστούς, οἱ ὁποῖοι ὅμως πρέπει ἐπίσης νά μετέχουν μέ τόν πνευματικό τους ἀγώνα στό πρεσβευτικό ἔργο τῶν ἁγίων.

«Ἀγαπητοί, καταφεύγωμεν μὲν ἐπὶ τὰς τῶν ἁγίων πρεσβείας καὶ παρακαλῶμεν, ὥστε ὑπὲρ ἡμῶν δεηθῆναι. Ἀλλὰ μὴ ταῖς ἐκείνων ἱκεσίαις μόνον θαρρῶμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὰ καθ' ἑαυτούς δέοντως οἰκονομῶμεν καὶ τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῆς ἐχώμεθα, ἵνα χώραν δῶμεν τῇ πρεσβείᾳ, τῇ ὑπὲρ ἡμῶν γινομένῃ» (*Εἰς Γεν., Ὁμιλ. ΜΔ'* 2: *PG* 54, 408).

«Ἔχουσι μὲν γὰρ δύναμιν αἱ εὐχαὶ τῶν ἁγίων μεγίστην, ἀλλ' ὅταν καὶ ἡμεῖς μετανοῶμεν καὶ γινόμεθα βελτίους» (*Εἰς Ματθ., Ὁμιλ. Ε'* 3: *PG* 57, 59).

Ἡ δύναμη τῶν πρεσβευτικῶν εὐχῶν τῶν ἁγίων, ὄχι μόνο εὐεργετεῖ τούς πιστούς, ἀλλ' ἐπεμβαίνει ἀνασταλτικά ἤ μεταλλακτικά καί στούς νόμους τῆς φύσεως (*PG* 54, 703).

Γιατί τά λείψανα τῶν μαρτύρων;

Στήν ἐποχή τοῦ Χρυσ. ἀποτελοῦσε ἤδη παράδοση ἡ τιμή τῶν ἁγίων καί δή τῶν μαρτύρων. Οἱ τιμητικές ἐκδηλώσεις κέντρο εἶχαν τόν τάφο τοῦ μάρτυρα, τήν «θήκη», ὅπου τά λείψανα ἤ τμήματα τῶν λειψάνων τοῦ μάρτυρα. Ὁ τάφος ἤ καί ἡ λειψανοθήκη βρίσκονταν σέ Μαρτύριο, μικρό, θολωτό συνήθως, κτίσμα ἤ σέ συνήθη ναό. Τά ἱερά λείψανα τῶν ἁγίων ἤ μαρτύρων εἶναι χαριτωμένα, δηλαδή «παρακάθηται» καί «ἐγκάθηται» σ' αὐτά «ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις», ἡ ὁποία ἐκεῖθεν ἐνεργεῖ εὐεργετικά στούς προσερχόμενους καί προσευχόμενους πιστούς (*PG* 63, 469). Ἡ θεία χάρη «ἐκπηδᾷ», ἐξέρχεται ἀπό τά λείψανα κι εὐεργετεῖ, ὅπως π.χ. ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου, πού ὅταν ἐμφανίζεται διαλύει τό σκότος τῆς νύχτας καί ἀπομακρύνονται τά θηρία (*PG* 50, 663 *καί PG* 63, 470). Ἡ ἐκεῖθεν θεία χάρη γίνεται θεραπευτική σωματικῶν ἀσθενειῶν, ἀλλά γίνεται καί φωτιστική τοῦ νοῦ τῶν πιστῶν (αὐτόθι). Ἔτσι, τά ἱερά λείψανα παραβάλλονται μέ πηγή, ἀπό τήν ὁποία ἀντλοῦμε θεία χάρη, ἀνάλογα καί μέ τήν πίστη μας. Προσευχόμενοι πλησίον τῶν λειψάνων βρίσκουμε θεραπεία τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν καί τῶν ψυχικῶν μας παθῶν.

«Διὰ γὰρ τοῦτο τὰ σώματα αὐτῶν (=τῶν μαρτύρων) κατέλιπεν ἡμῖν ὁ ἀγαθὸς δεσπότης, ἵν' ἐνταῦθα παραγενόμενοι καὶ τῇ τῆς ψυχῆς διαθέσει ταῦτα περιπτυσσόμενοι, μεγίστην ἐντεῦθεν λαμβάνωμεν τήν ἰατρείαν καί τῶν ψυχικῶν καί τῶν σωματικῶν ἀρρωστημάτων. Ἐάν γὰρ μετὰ πίστεως παραγενώμεθα, κἄν ψυχικὸν ἔχωμεν πάθος, κἄν σωματικὸν, κατάλληλον τήν θεραπείαν δεξάμενοι οὕτως ἐπαναστρέψωμεν» (*Κατήχησις Ζ'* 5: *SCh* 50 bis, *σ.* 231-232. *Βλ. καί σ.* 234. *PG* 50, 600-601 *καί* 640).

«Αἱ θῆκαι τῶν ἁγίων πνευματικῆς εἰσί πεπληρωμέναι Χάριτος. Διά τοῦτο καί τά λείψανα τῶν ἁγίων εἴασεν ἡμῖν ὁ Θεός, βουλόμενος πρός τόν αὐτόν ἐκείνοις χειραγωγῆσαι ζῆλον καί λιμένα τινά παραστεῖν καί παραμύθιον ἀσφαλές τῶν ἀεί καταλαμβανόντων ἡμᾶς κακῶν» (*Εἰς Ἰγνάτιον* 5: *PG* 595).

Ἐπειδή τά λιγότερο κατηχήμενα καί τά καθόλου προηγμένα μέλη τῆς Ἐκκλησίας σύχναζαν στούς τάφους τῶν μαρτύρων, ζητώντας κυρίως ἰάσεις

ἀπό σωματικά πάθη καί λύση κοινωνικοοικονομικῶν προβλημάτων, ὁ Χρυσ. προσπαθεῖ νά ἐπικεντρώσει τό ἐνδιαφέρον τῶν πιστῶν στήν πνευματική ὠφέλεια ἀπό τήν τιμητική προσκύνηση τῶν μαρτυρικῶν λειψάνων. Γι' αὐτό ἐξηγεῖ τόν διδακτικό τους ρόλο, τήν ἐνθάρρυνση πού προσφέρουν στούς πιστούς, τήν κατάνυξη πού δημιουργοῦν στούς εὐσεβεῖς καί τήν βεβαιότητα, πού μέ τό παράδειγμά τους ἐμπνέουν στούς χριστιανούς γιά τήν ἀνάσταση καί τά πνευματικά ἀγαθά.

Ὁ Θεός προνόησε γιά τήν διατήρηση τῶν λειψάνων, ὥστε νά καλυφθεῖ ἡ ἀνεπάρκεια τῶν διδασκάλων. Τά λείψανα σιωπώντας διδάσκουν μέ τά γεγονότα τοῦ μαρτυρίου, γιά τό ὁποῖο οἱ μάρτυρες εὐχαριστοῦν τόν Θεό ἀκατάπαυστα. Ἡ παραίνεση καί ἡ διδασκαλία πού δέχονται οἱ πιστοί ἐκεῖθεν εἶναι ἰσχυρότερες ἀπό κάθε ἄλλη. Προσευχόμενος ὁ πιστός στόν τάφο τοῦ μάρτυρα θερμαίνεται ὁ ζῆλος του γιά τόν πνευματικό ἀγώνα, γαλβανίζεται ψυχικά νά εἶναι ἄν χρειαστεῖ ἕτοιμος γιά νά ὑποστεῖ καί αὐτός τό μαρτύριο, ἐπιθυμεῖ σφοδρότερα τήν δόξα καί τήν μακαριότητα, γιά τίς ὁποῖες ἔδωσε τήν ζωή του ὁ μάρτυρας.

> «Τὴν πενίαν τοίνυν τῶν διδασκόντων ἐν τῇ δαψιλείᾳ τῶν μαρτύρων παραμυθούμενος ὁ Θεός, ᾠκονόμησε πλείους παρ' ἐκείνοις ταφῆναι μάρτυρας. Οὐκ ἀκούουσι διδασκάλων γλώττης ἐκεῖνοι (=οἱ πιστοί) διηνεκῶς, ἀλλὰ μαρτύρων φωνῆς ἀπὸ τοῦ τάφου διαλεγομένης αὐτοῖς καὶ μείζονα ἰσχύν ἐχούσης... πάσης παραινέσεως καὶ συμβουλῆς δυνατοτέραν παρεχόμενος (=ὁ μάρτυρας, τήν διά τῶν πραγμάτων πεῖραν... Διὰ τοῦτο ἀφῆκεν ἡμῖν τὰ σώματα αὐτῶν (=τῶν μαρτύρων), ... διὰ σὲ καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν σὴν, ἵνα καὶ σὺ ἐκεῖνον τὸν ἀθλητὴν ἐννοοῦν πρός τὸν αὐτὸν δρόμον διεγερθῇς... Μαρτύρων θῆκαι οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν, ἀλλ' ἢ λιμένες ἀσφαλεῖς καὶ πηγαὶ ναμάτων πνευματικῶν καὶ θησαυροὶ περιουσίας ἀνάλωτοι... Ἀψώμεθα τοίνυν τῶν θηκῶν ἐκείνων μετά πίστεως, διαθερμανθῶμεν τὴν διάνοιαν, κινήσωμεν ὀδυρμούς... Ἔρρευσαν οἱ ἅγιοι μάρτυρες αἷμα, ρευσάτωσάν σοι οἱ ὀφθαλμοί δάκρυα· δύνανται καὶ δάκρυα πυρὰν ἁμαρτημάτων κατασβέσαι» (*Εἰς μάρτυρας καί περί κατανύξεως* 1-3: *PG* 50, 647-649).

Τιμή μάρτυρα διηνεκής μίμηση μαρτυρίου

Πολλοί χριστιανοί ἀντιοχεῖς προσέρχονταν στίς ἐτήσιες πανηγυρικές ἑορτές τῶν μαρτύρων τυπικά, χωρίς πνευματική συμμετοχή. Τό γεγονός ἀποβαίνει ἀφορμή νά ἐμβαθύνει ὁ Χρυσ. στό νόημα τῆς τιμῆς πρός τόν μάρτυρα καί νά ἐξηγήσει ὅτι πραγματική τιμή στόν μάρτυρα συνιστᾶ ἡ προσπάθεια μιμήσεώς του.

«Τιμὴ γὰρ μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος» (*Εἰς μάρτυρας: PG* 50, 663).

Ὅσο καί ὅταν οἱ πιστοί ἀγωνίζονται συνειδητά νά μιμηθοῦν τούς μάρτυρες, τελοῦν αὐθεντικά τήν ἑορτή τους (αὐτόθι). Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τόν ἔπαινο, τόν ἐγκωμιασμό, τῶν μαρτύρων. Ἐγκωμιάζει κάποιος τόν μάρτυρα μόνο ἐάν προσπαθεῖ νά τόν μιμηθεῖ.

«Συνεκάλεσεν ἡμᾶς εἰς τήν ἱεράν ταύτην ἑορτήν καὶ πανήγυριν ὁ μακάριος (=μάρτυς) Βαρλαάμ, οὐχ' ἵνα αὐτὸν ἐπαινέσωμεν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν ζηλώσωμεν· οὐχ ἵνα ἀκροαταί γενώμεθα τῶν ἐγκωμίων, ἀλλ' ἵνα μιμηταί γενώμεθα τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων. Ὥστε εἴ τις βούλεται ἐπαινεῖν μάρτυρας, μιμείσθω μάρτυρας» (*Εἰς ἅγ. Βαρλαάμ* 1: *PG* 50, 675).

Ἀντιλαμβάνεται ὁ Χρυσ. τήν ἔνσταση τῶν ἀκροατῶν του σέ ὅσα λέγει περί μιμήσεως τῶν μαρτύρων. Καί σπεύδει νά ἐξηγήσει ὅτι κατά τήν ἀπολύτως συγκεκριμένη ἐποχή, πού ἐκφωνεῖ τήν *Ὁμιλία* του στόν μάρτυρα Βαρλαάμ, δέν ὑπῆρχαν βέβαια διωγμοί παλαιοῦ τύπου καί οἱ χριστιανοί δέν ἦταν ὑποχρεωμένοι νά μιμηθοῦν τούς μάρτυρες θυσιάζοντας τήν ζωή τους. Ἀλλ' ἐνῶ τότε δέν ἦταν «καιρός» διωγμοῦ, ἦταν παρά ταῦτα «μαρτυρίου καιρός» καί «στεφάνων», διότι ὁ πόλεμος καί οἱ πειρασμοί τῶν δαιμόνων συνεχίζονται πάντοτε καί μάλιστα εἶναι σκληρότεροι ἀπό τούς πειρασμούς τῶν διωκτῶν τυράννων. Γι' αὐτό καί ὁ ἀληθινά πιστός ζεῖ σέ ὅλες τίς ἐποχές τό κλίμα τῶν διωγμῶν καί τοῦ μαρτυρίου. Ἔτσι ὁ Χρυσ. ἐκτείνει τήν ἔννοια τοῦ μαρτυρίου καί στόν πνευματικό ἀγώνα τοῦ πιστοῦ, πού ὀφείλει νά εἶναι «διηνεκής».

«Καὶ πῶς δυνατὸν, φησὶ, μιμήσασθαι μάρτυρας νῦν; οὐδὲ γὰρ ἐστι διωγμοῦ καιρὸς. Οἶδα κἀγώ. Διωγμοῦ μὲν καιρὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ μαρτυρίου καιρὸς ἐστι. Παλαισμάτων τοιούτων οὐκ ἔστι καιρὸς, ἀλλὰ στεφάνων καιρὸς ἐστιν. Οὐ διώκουσιν ἄνθρωποι, ἀλλὰ διώκουσι δαίμονες. Οὐκ ἐλαύνει τύραννος, ἀλλ' ἐλαύνει διάβολος, τυράννων πάντων χαλεπώτερος... Πῦρ ἐστιν ἡ ἐπιθυμία τῆς φύσεως, πῦρ ἄσβεστον καὶ διηνεκὴς... οὐδέποτε ἔχομεν ἐκεχειρίαν τοῦ πολέμου τούτου... διηνεκὴς ὁ ἀγών, ἵνα καὶ λαμπρὸς ὁ στέφανος...» (*Εἰς ἅγ. Βαρλαάμ* 1: *PG* 50, 677).

ΑΛΚΟΟΛΗ - ΥΓΕΙΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Γ.Καρβουντζής

Μπορεί ακί πρώτοι γι' τυπωθεί με μονοτονικό - με σημάδια [illegible]

Ἀποτελεῖ κοινή συνείδηση πώς ἡ χρήση οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἔχει δημιουργήσει, σέ πολλές σύγχρονες κοινωνίες ἰατρικά καί κοινωνικά προβλήματα. Γιά τήν ἀντιμετώπιση αὐτῶν τῶν προβλημάτων "ἀπασχολούνται" ἑκατομμύρια ἄνθρωποι, σέ ὅλο τόν κόσμο, σέ μία προσπάθεια ὅμως πού ἔχει, κατά κύριο λόγο, χαρακτήρα "θεραπείας τῶν ζημιῶν". Ἀλλά τό "κόστος", σέ ὅλα τά ἐπίπεδα, παρουσιάζει ἀνοδική πορεία πού σέ πολλά κράτη ἔχει ξεπεράσει τά "ὅρια τοῦ συναγερμοῦ". Ἔτσι σήμερα ἀναγνωρίζεται πώς ἡ λύση εἶναι ἡ πρόληψη. Ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη ἔχει ἀρχίσει μία προσπάθεια πληροφόρησης τοῦ κοινοῦ γιά τούς κινδύνους τῆς ἀλκοόλης ἀπό τά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης, καί ἀπό ὀργανωμένες κοινωνικές ὁμάδες. Ἡ παράλληλη ὅμως διαφήμιση τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἀπό τά ἴδια μέσα δημιουργεῖ σύγχυση μεταξύ ἀλήθειας καί προπαγάνδας ὥστε τά ἀποτελέσματα τῆς ἐνημέρωσης νά κρίνονται ἀπογοητευτικά. Περισσότερο ἀποδοτική ἐλπίζεται νά ἀποδειχθεῖ διδασκαλία τῆς " ἀλήθειας γιά τήν ἀλκοόλη" στούς κλασσικούς χώρους ἐκπαιδεύσεως ὥστε κάθε μελλοντική σχέση τῶν ἀτόμων μέ τό οἰνόπνευμα νά γίνεται σέ ἐπίπεδο προσωπικῆς εὐθύνης καί κάθε πολιτικό μέτρο γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος γά γίνεται πιό

./.....

εὔκολα ἀποδεκτό ἀπό τό κοινό.

Ἔτσι σ' αὐτή τήν ἐπικοινωνία ἀναφέρονται τά βασικά ἐπιστημονικά δεδομένα πού θά ἀποτελέσουν τήν "πρώτη ὕλη", στούς πιό σημαντικούς φορείς τῆς ἐκπαίδευσης, γιά τήν διδασκαλία αὐτοῦ τοῦ πολύπλοκου θέματος-προβλήματος.

Αἰθυλική Ἀλκοόλη - Οἰνοπνευματώδη Ποτά

Τό βασικό συστατικό ὅλων τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν εἶναι ἡ αἰθυλική ἀλκοόλη πού ἀποτελεῖ προϊόν "ἀλκοολικῆς ζύμωσης τῶν ὑδατανθράκων". Ἡ χρήση οἰνοπνευματούχων "ποτῶν" ἀποτελεῖ παραδεκτή κοινωνική συνήθεια πού ἡ ἔναρξή της συμπίπτει μέ τήν ἀρχή τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου. Τά "πρωτόγονα" ὅμως οἰνοπνευματώδη παρασκευάσματα εἶχαν χαμηλή περιεκτικότητα σέ αἰθυλική ἀλκοόλη (οἰνόπνευμα) καί μέ πολύ καλή θέληση θά συγκρίνονταν μέ τό σημερινό κρασί καί τήν μπύρα. Ἡ μεγάλη "πρόοδος" ἔγινε ἀπό τούς Ἀλχημιστές πού μέ τήν ἀπόσταξη παρασκεύασαν συμπυκνωμένα διαλύματα αἰθυλικῆς ἀλκοόλης. Στούς "προγόνους" αὐτούς τῶν σημερινῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἀποδόθηκαν σημαντικές ἰδιότητες πού ἀπευθύνονταν σέ πολύ εὐαίσθητες περιοχές τῆς ἀνθρώπινης ματαιοδοξίας. Ἔτσι τό Whisky, πού σημαίνει "νερό τῆς ζωῆς" ὑποστηρίχθηκε πώς προκαλεῖ "μακροζωΐα, ὄξυνση τοῦ νοῦ καί διέγερση τῆς σεξουαλικῆς δραστηριότητας". Οἱ ἰδιότητες αὐτές ἐγγυήθηκαν τήν αὐξημένη ζήτηση καί

./ ....

προσοδοφόρο έμπορία. Έκτοτε ή παρασκευή οινοπνευματωδῶν ποτῶν έξελίχθηκε σέ ίδιαίτερη έπιστήμη μέ άνεξέλεγκτη παραγωγή καί κατανάλωση.

Μέ βάση τίς τρέχουσες διατάξεις στόν τόπο μας, οινοπνευματώδη ποτά όρίζονται "αὐτά πού περιέχουν σάν βασικό συνθετικό τήν αἰθυλική ἀλκοόλη "ποτοποιΐας" μέ ἐξαίρεση τό κρασί καί τήν μπύρα". Ἡ περιεκτικότητα αἰθυλικῆς ἀλκοόλης (βαθμός) ποικίλει στά διάφορα ποτά ἐνῶ οἱ προσμίξεις καί οἱ χρωστικές δίνουν τούς ἰδιαίτερους ποιοτικούς χαρακτήρες. Ἡ περιεκτικότητα οἰνοπνεύματος στά πιό συνηθισμένα ποτά τοῦ τόπου μας εἶναι: Μπύρα=3.6gr%, Ἡδύποτα διάφορα=20gr%, κρασί=9-13gr%, τσίπουρο=30gr% καί τέλος Whisky, Gink.τ.λ.=40 gr%.

Ἡ χρήση αὐτῶν τῶν προϊόντων προσφέρει 7 θερμίδες γιά κάθε γραμμάριο αἰθυλικῆς ἀλκοόλης καί προκαλεῖ "διαταραχές" ἀποτέλεσμα τῆς φαρμακολογικῆς δράσης τοῦ οἰνοπνεύματος.

Φαρμακολογική Δράση Αἰθυλικῆς Ἀλκοόλης

1- Ἀπορρόφηση - μεταβολισμός:

Ἡ αἰθυλική ἀλκοόλη ἀπορροφάται εὔκολα ἀπό ὅλα τά τμήματα τοῦ πεπτικοῦ συστήματος (ταχύτερη ἀπορρόφηση στό λεπτό ἔντερο). Ἡ ταχύτητα τῆς ἀπορρόφησης ἐξαρτάται ἀπό τήν περιεκτικότητα τοῦ οἰνοπνεύματος στό οἰνοπνευματώδες ποτό, ἀπό τό περιεχόμενο τοῦ στομάχου

./ ...

καί ἀπό τήν ταχύτητα πού περνάει στό ἔντερο. Μετά τήν ἀπορρόφηση διαχέεται μέσω τοῦ αἵματος, σέ ὅλους τούς ἱστούς καί τά βιολογικά ὑγρά. Ἔτσι ἀνιχνεύεται στό ἐγκεφαλονωτιαίο ὑγρό, στόν ἐκπνεόμενο ἀέρα, στά οὖρα καί σέ περίπτωση ἐγκυμοσύνης στήν κυκλοφορία τοῦ ἐμβρύου.

Ἡ ταχύτητα πού ἡ ἀλκοόλη περνάει ἀπό τό αἷμα στούς ἱστούς ἐξαρτάται ἀπό τήν αἱμάτωση τῶν ὀργάνων.

Ὁ μεταβολισμός τῆς ἀλκοόλης γίνεται κατά 80% στό συκώτι. Ἡ μεγίστη ὅμως μεταβολική ἱκανότητα δεν ξε-περνάει τά 200-240gr τό 24ωρο γεγονός πού σημαίνει πώς σέ μεγαλύτερες παροχές αὐξάνει συνεχῶς ἡ συγκέντρωση ἀλκοόλης στό αἷμα καί στούς ἱστούς. Ὑπογραμμίζεται ἐπίσης πώς ἡ παρουσία ἀλκοόλης "θέτει" ἀπόλυτη προτεραιότητα στόν μεταβολισμό της σέ βάρος ὅλων τῶν ἄλλων μεταβολικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἥπατος, γεγονός πού συνεπάγεται διαταραχές τῆς θρέψης.

II <u>Ἐπίδραση στά Διάφορα Συστήματα</u>:

Ἡ αἰθυλική ἀλκοόλη ἀνάλογα μέ τήν πυκνότητά της στό αἷμα ἐξασκεῖ φαρμακολογική δράση καί ἐπηρεάζει τήν λειτουργία πολλῶν συστημάτων καί ὀργάνων. Ἄν καί ἡ κύρια δράση της ἀφορᾶ τό κεντρικό νευρικό σύστημα (ΚΝΣ) προκαλεῖ ἐπίσης ταχυκαρδία, πτώση τῆς πιέσεως, πολυουρία, γαστρίτιδα,

./...

δυσαπορόφηση πολλῶν σημαντικῶν θρεπτικῶν συστατικῶν (βιταμίνες, ἀσβέστιο, ψευδάργυρο, μαγνήσιο, κ.ἄ.) πού εἶναι σημαντικά γιά πολλές λειτουργίες διαφόρων ὀργάνων.

Ἡ δράση τῆς αἰθυλικῆς ἀλκοόλης στό ΚΝΣ ἐξαρτᾶται ἀπόλυτα ἀπό τό ἐπίπεδό της στό αἷμα, (βαθμός δηλητηρίασης). Τά πρῶτα συμπτώματα ἐμφανίζονται ὅταν ἡ συγκέντρωση στό αἷμα ξεπεράσει τά 50gr%. Σέ μία πρώτη φάση ἐξασθενεῖ ἡ μνήμη καί ἡ προσοχή, ὁ λόγος γίνεται φλύαρος (σπάνια καί ἔξυπνος) ἐνῶ ἡ αὐτοπεποίθηση περισσεύει. Προοδευτικά παρατηρούνται διαταραχές στό συναίσθημα πού "αἰωρεῖται" καί δέν εἶναι σπάνιες οἱ συναισθηματικές ἐκρήξεις. Ἡ ἐκτέλεση λεπτῶν χειρισμῶν καί ἡ ἀντίδραση σέ ἐρεθίσματα παραβλάπτεται σοβαρά. Σέ μεγαλύτερες αὐξήσεις τῆς συγκέντρωσης ἡ συνείδηση προοδευτικά, "θολούται" καί τελικά, ἐπέρχεται κώμα, (ἀπώλεια συνείδησης). Ὁ θάνατος εἶναι σπάνιος σέ ὀξεία δηλητηρίαση ἀλλά μπορεῖ νά συμβεῖ, ἀπό παράλυση τοῦ κέντρου τῆς ἀναπνοῆς, ὅταν ἡ πυκνότητα στό αἷμα ὑπερβεῖ τά 450-500mg%. Τό "εὐφορικό" ἀποτέλεσμα τῆς ἐλαφρᾶς δηλητηρίασης δίνει τήν ἐντύπωση πώς ἡ δράση τῆς ἀλκοόλης στό ΚΝΣ εἶναι ἐρεθιστική. Στήν πραγματικότητα ἡ Ἀλκοόλη εἶναι τό πιό ἰσχυρό κατασταλτικό τοῦ ΚΝΣ πού μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ χωρίς ἰατρική συνταγή. Τό "διεγερτικό" ἀποτέλεσμα εἶναι συνέπεια τῆς καταστολῆς ἀνασταλτικῶν κέντρων τοῦ ἐγκεφάλου

./. . .

πού ἀφήνουν ἔτσι "ἀχαλίνωτες" διεγερτικές ἐγκεφαλικές λειτουργίες. Σέ μεγαλύτερες ὅμως πυκνότητες ἡ καταστολή γενικεύεται καί τό ἀποτέλεσμα εἶναι ὅμοιο μέ αὐτό τῶν ἀναισθητικῶν φαρμάκων.

Ἡ πυκνότητα τῆς αἰθυλικῆς ἀλκοόλης στό αἷμα δέν ἐξαρτάται μόνο ἀπό τήν ποσότητα πού καταναλώθηκε. Ἔτσι τό βάρος τοῦ σώματος, τό περιεχόμενο τοῦ στομάχου, τό εἶδος τοῦ ποτοῦ καί οἱ συνυπάρχουσες παθήσεις ἐπηρεάζουν τήν ἀπορόφηση, τόν μεταβολισμό καί τήν κατανομή στούς ἱστούς τῆς αἰθυλικῆς ἀλκοόλης. Κατά μέσο ὅρο ὅμως ἡ χορήγηση 40gr ἀλκοόλης (100κ.εκ.Whisky) σέ ἕνα φυσιολογικό ἄτομο θά ἀνεβάσει τήν ἀλκοόλη τοῦ αἵματος στά 70-90mg% καί θά προκαλέσει μετρητές διαταραχές. Σέ ἐπίπεδα 150-200mg% τό ἀποτέλεσμα ἀντιστοιχεῖ στήν εἰκόνα τῆς "μέσης βαρύτητας μέθης", ἐνῶ σέ πυκνότητες πάνω ἀπό 350mg% ἔχουμε βαρειά δηλητηρίαση μέ αἰθυλική ἀλκοόλη.(Σύγχυση-Κώμα).

<u>Ἀνοχή στήν Ἀλκοόλη - Ἀλκοολισμός</u>

Ἔχει παρατηρηθεῖ πώς μετά χρόνια χρήση ἀλκοόλης γιά νά ἐπιτευχθεῖ τό ἴδιο φαρμακολογικό ἀποτέλεσμα χρειάζονται πιό ὑψηλά ἐπίπεδα στό αἷμα (ἀνοχή). Ἡ κατάσταση αὐτή ὁδηγεῖ σέ προοδευτική αὔξηση τῆς ποσότητας ἀφοῦ ἡ "ἐπίτευξη κάποιου βαθμοῦ δηλητηριάσεως εἶναι ὁ στόχος καί τό μέτρο τῆς κατανάλωσης". Ἡ κατάσταση αὐτή μέ τό χρόνο ὁδηγεῖ σέ φυσική

ἐξάρτηση πού σημαίνει πώς ἡ διακοπή τῆς ἀλκοόλης προκαλεῖ δυσάρεστα συμπτώματα πού "ἐξαναγκάζουν" στήν συνέχιση τῆς χρήσης της. Ὁ φαύλος αὐτός κύκλος ὁδηγεῖ σέ μεγαλύτερη ἐξάρτηση μέ τήν ἔννοια πώς τά συμπτώματα ἐκλύονται ὄχι μόνο ὅταν "μηδενισθεῖ" ἡ ἀλκοόλη τοῦ αἵματος ἀλλά καί ὅταν πέσει κάτω ἀπό "κάποιο ἐπίπεδο" πού συνέχεια γίνεται πιό ὑψηλό. Μπορεῖ δηλαδή νά ἔχουμε στερητικά φαινόμενα ὅταν ἡ ἀλκοόλη τοῦ αἵματος πέσει κάτω ἀπό 100mg%. Αὐτό σημαίνει πώς εἶναι δυνατόν σέ ἕνα ἄτομο νά ἔχουμε ταυτόχρονα συμπτώματα ὀξείας δηλητηριάσεως καί στερητικά φαινόμενα. Τό εἶδος καί ἡ βαρύτητα τῶν συμπτωμάτων στέρησης ἐξαρτάται ἀπό τόν "βαθμό" τῆς ἐξάρτησης. Ἔτσι σέ μιά πρώτη φάση ἡ κεφαλαλγία, ἡ νευρικότητα καί ὁ ἐλαφρός τρόμος ἀποτελοῦν τά μόνα συμπτώματα. Σέ μεγαλύτερες ἐξαρτήσεις παρουσιάζονται ναυτία, ἐμέτοι, πυρετός, ψευδαισθήσεις, ἐπιληπτικές κρίσεις, ἱδρώτες καί τέλος συγχυτικο-διεγερτική κατάσταση (Delirium tremens) πού καταλήγει πολύ συχνά σέ θάνατο.

Στήν κοινή ἀντίληψη ἡ φυσική ἐξάρτηση ὁποιουδήποτε βαθμοῦ, εἶναι συνώνυμη μέ τόν Ἀλκοολισμό. Στήν πραγματικότητα ὅμως ὁ ἀλκοολισμός εἶναι ευρύτερη ἔννοια μέ ἰατρικές, νομικές καί κοινωνικές ἐπεκτάσεις. Ἔτσι σήμερα ἀλκοολικός χαρακτηρίζεται, ἐκείνος πού λόγω τῆς χρόνιας χρήσης ἀλκοόλης τοῦ ἔχουν δημιουργηθεῖ προβλήματα σέ "ἐπίπεδο ὑγείας, ἐργασίας καί κοινωνικοῦ περιβάλλοντος". Ἡ δημιουργία αὐτῶν τῶν προβλημάτων δέν προϋποθέτει τήν ἀνά-

πτυξη φυσικῆς ἐξάρτησης πού ἀπό τό ἄλλο μέρος, δέν εἶναι δυνατόν νά ἀναγνωρισθεῖ μέ ἀντικειμενικά κριτήρια ἰδιαίτερα στά ἀρχικά στάδια.

Ἀλκοόλη καί Ὑγεία

Ἡ χρόνια χρήση ἀλκοόλης συσχετίζεται, μέ ἕνα εὐρύ φάσμα νοσολογικῶν διαταραχῶν. Ἡ βαρύτητα τῶν βλαβῶν τῆς ἀλκοόλης στήν ὑγεία ἐξαρτάται βασικά ἀπό τήν ποσότητα καί τήν διάρκεια τῆς χρήσης. Ἀλλά οὔτε γιά τήν ποσότητα οὔτε γιά τήν διάρκεια ὑπάρχει κάποιο συγκεκριμένο "ὅριο ἀσφάλειας". Τά διάφορα ἄτομα παρουσιάζουν ποικίλη εὐαισθησία στήν ἀνάπτυξη βλαβῶν ἀπό τήν ἀλκοόλη. Ἡ κοινή ἀντίληψη πώς ὅταν ἡ χρήση ἀλκοόλης συνδιάζεται μέ ἐπαρκή θερμιδική κάλυψη (καλή τροφή) προστατεύει ἀπό τίς βλαβερές ἐπιδράσεις δέν ἐλέγχεται σωστή.

Οἱ παράγοντες πού καθορίζουν αὐτή τήν διαφορετική εὐαισθησία στήν ἀλκοόλη καί ἡ μηχανισμός πού ὁδηγεῖ τελικά στήν ἀνάπτυξη τῆς βλάβης δέν εἶναι γνωστοί καί ἀποτελοῦν "ἐρευνητική ἰατρική πρόκληση" ἀπό πολλά χρόνια. Φαίνεται πώς οἱ γυναίκες εἶναι πολύ πιό εὐαίσθητες σέ ὅλες τίς βλάβες ἀπό τήν ἀλκοόλη καί πολύ πρόσφατα ἔχουν προκύψει σοβαρές ἐνδείξεις πώς ἡ "ἐπιρρέπεια" γιά ἀλκοολισμό ἔχει κάποιο κληρονομικό χαρακτήρα. Αὐτό θεωρεῖται πολύ σημαντικό ἀφοῦ ἡ ὕπαρξη ἑνός ἀλκοολικοῦ στήν οἰκογένεια τοποθετεῖ τούς ἀπογόνους σέ ὁμάδα "αὐξημένου

./...

κινδύνου γιά ἀνάπτυξη ἀλκοολισμοῦ".

Οἱ παθήσεις πού προκαλεῖ ἡ χρονία χρήση ἀλκοόλης εἶναι πολυάριθμες. Ἔτσι ἡ χρονία καί ὀξεία παγκρεατίτιδα, ἡ περιφερική νευρίτιδα, ἡ χρονία γαστρίτιδα ἀποτελοῦν συχνά προβλήματα τῆς ὑγείας τῶν καταναλωτῶν. Πρόσφατα ἔχουν προκύψει δεδομένα πού τοποθετοῦν τίς βλάβες τοῦ ἐγκεφάλου πρώτες στόν κατάλογο τῶν βλαβῶν τῆς ἀλκοόλης ἀπό ἄποψη ὑγείας καί κοινωνικοῦ κόστους. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ κίρρωση τοῦ ἥπατος πού ἀποτελεῖ τό τελικό στάδιο μιάς χρόνιας καί ὕπουλης (ἀσυμπτωματικῆς) ἡπατικῆς ἀλκοολικῆς βλάβης κατέχει ὑψηλή θέση στήν νοσολογία τῆς ἀλκοόλης.

Ἡ εὐαισθησία τῶν ἀτόμων γιά τήν ἀνάπτυξη ἡπατικῆς κίρρωσης πικοίλλει. Τελικά οἱ ἀβλαβεῖς ποσότητες τοποθετούνται κάτω ἀπό 40-60gr τό 24ωρο. Σέ δόσεις ἀπό 60-80gr τήν ἡμέρα τό 10-15% τῶν καταναλωτῶν θά παρουσιάζει ἡπατικό πρόβλημα, μετά 5 περίπου χρόνια χρήσης. Μέ τήν αὔξηση τῆς ἡμερησίας ποσότητας αὐξάνεται τό ποσοστό αὐτῶν πού προσβάλλονται ἐνῶ μειώνεται ὁ χρόνος γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς βλάβης. Καί σέ μεγάλες ὅμως ποσότητες (πάνω ἀπό 250gr καθαρῆς ἀλκοόλης) παραμένει ἕνας ἀριθμός καταναλωτῶν πού ποτέ δέν παρουσιάζει ἡπατικό τουλάχιστον, πρόβλημα. Τό γεγονός αὐτό ἀποτελεῖ παγίδα γιά τούς ἄλλους πότες πού νομίζουν πώς ἐξασφαλίζονται μέ τήν διατήρηση πιό χαμηλῆς "δόσης" ἀπό τοῦ πότη "παράδειγμα".

Σοβαρές ἐπίσης βλάβες προκαλοῦνται στό ἔμβρυο ἀπό τήν χρήση ἀλκοόλης στήν διάρκεια τῆς ἐγκυμοσύνης. Ἡ ἐμβρυο-

/

παθητική δράση τῆς ἀλκοόλης περιλαμβάνει διανοητική καθυστέρηση, συγγενεῖς ἀνωμαλίες, νευρολογικά ἀναπηρικά σύνδρομα, ἡπατικές βλάβες κ.ἄ. Οἱ βλάβες αὐτές εἶναι πιό συχνές ὅταν γίνεται χρήση ἀλκοόλης στό πρώτο 3μηνο τῆς κύησης τότε δηλαδή πού οἱ περισσότερες γυναίκες ἀγνοοῦν τήν ἐγκυμοσύνη. Φαίνεται πώς σ' αὐτή τήν περίοδο καί ἡ πολύ μέτρια χρήση (1-2 ποτά τήν ἡμέρα) συνεπάγεται μετρητές βλάβες στό ἔμβρυο. Μέ τήν αὔξηση τῶν ἀλκοολικῶν γυναικῶν τό πρόβλημα αὐτό ἔχει πάρει "τραγικές" διαστάσεις.

Ἐκτίμηση τοῦ Προβλήματος - Κοινωνικό Κόστος

Ἡ χρήση ἀλκοόλης προκαλεῖ βασικά "κοινωνική νόσο μέ ἰατρικές ἐπιπλοκές". Τό συνολικό πρόβλημα τῆς ἀλκοόλης δέν μπορεῖ νά ἐκτιμηθεῖ μόνο μέσα στά ὅρια τῶν "ἐγγεγραμένων" ἀλκοολικῶν ἀφοῦ οἱ ζημιές πού συσχετίζονται, ἔμμεσα ἤ ἄμεσα, μέ τήν χρήση της ἐπεκτείνονται πολύ εὐρύτερα ἀπό τά "προσωπικά ὅρια" τοῦ ἀλκοολικοῦ. Ἔτσι τροχαία ἀτυχήματα, αὐτοκτονίες, ἐγκληματικότητα, διάλυση οἰκογενειῶν, ἀπόδοση στήν δουλειά συσχετίζονται σημαντικά μέ τήν κατανάλωση ἀλκοόλης στήν συγκεκριμένη κοινωνική ὁμάδα. Ἀπό τό ἄλλο μέρος τό κόστος τῆς θεραπείας τῶν προβλημάτων καί ζημιῶν τῆς ἀλκοόλης στίς σημέρινές κοινωνίες ἀπορροφᾶται ἀπό τόν Δημόσιο προϋπολογισμό πού σημαίνει πώς ὅλοι συμμετέχουμε στήν ζημιά. Τό ζήτημα αὐτό ἔχει πάρει ἐπικύνδινες διαστάσεις σέ πολλά σύγχρονα κράτη. (Ἀμερική, Γαλλία, Ἀγγλία, Σκανδιναβικές χώρες κ.τ.λ.).

./..

Μερικά μεγέθη εἶναι ἐνδεικτικά τῆς σοβαρότητας τοῦ προβλήματος σ' αὐτές τίς κοινωνίες. Στήν Ἀγγλία ἡ "θεραπεία" τῶν βλαβῶν τῆς ἀλκοόλης ἀπορροφᾶ τό 8% περίπου τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ἐνῶ στήν Ἀμερική ξοδεύονται γιά τόν ἴδιο λόγο, πάνω ἀπό 50 δισεκατομμύρια δολλάρια τόν χρόνο. Ἀπό τό ἄλλο μέρος πάνω ἀπό 25,000 θάνατοι τόν χρόνο στήν Ἀμερι ὀφείλονται στήν ἀλκοολική κίρρωση.

Ἔχει βρεθεῖ πώς τά προβλήματα πού προκαλεῖ ἡ χρήση ἀλκοόλης σέ μία κοινωνία παρουσιάζουν ἄμεση σχέση μέ τήν "κατά κεφαλή κατανάλωση" καθαρῆς ἀλκοόλης. Οἱ "καταναλωτικέ συνήθειες" καθορίζουν ἐνδεχόμενα τόν χαρακτήρα τῶν προβλημάτων στήν συγκεκριμένη κοινωνία. Ἔτσι ὅταν ἡ κατανάλωση ἔχει "αἰχμές" τά Σαββατοκύριακα τότε ἡ ἀντικοινωνική συμπεριφορά, τό ἔγκλημα καί τά τροχαία ἀτυχήματα εἶναι ἡ προεξάρχουσες "ἐπιπλοκές". Ἀντίθετα ὅταν ἡ κατανάλωση εἶναι πιό ὁμότιμη τότε ἡ κίρρωση τοῦ ἥπατος, οἱ βλάβες τοῦ ἐγκεφάλου κ.τ.λ. εἶναι τά πιό συχνά προβλήματα.

Εἶναι ὅμως ἀξιοσημείωτο πώς ἐνῶ οἱ συνέπειες τῆς ἀλκοόλης ἔχουν ἀναγνωρισθεῖ ἀπό πολλά χρόνια ἡ κατανάλωση παρουσιάζει ἀνοδική πορεία. Οἱ λόγοι αὐτοῦ τοῦ φαινομένου δέν ἔχουν ἀπόλυτα διευκρινισθεῖ, καί ἀποτελοῦν "θερμή" περιο ἔρευνας ἀπό κοινωνιολόγους, ψυχολόγους, βιολόγους, ψυχιάτροι κ.τ.λ. Ἡ ἀπλοϊκή θέση πώς πίνουμε γιά νά ἀπαλλαγούμε ἀπό τό ἄγχος δέν ἐλέγχεται ὀρθή ἀφοῦ ἡ χρονία χρήση δημιουργεῖ

ἄγχος. Ἔτσι ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος δέν εἶναι δυνατόν νά ἔχει "αἰτιολογική προσπέλαση". Ἡ μόνη, κατά συνέπεια, λύση εἶναι ὁ περιορισμός τῆς κατανάλωσης μέσω τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀλλά κατά κύριο λόγο, μέσω πολιτικῶν πράξεων. Στή χώρα μας ὁ κίνδυνος εἶναι "ἐπί θύραις". Πρό 10 χρόνων, ἀπό τήν ἄποψη κατανάλωσης ἡ Ἑλλάδα βρισκόταν στήν 20η θέση ἀνάμεσα στίς Εὐρωπαϊκές χώρες ἐνῶ σήμερα κατέχει τήν 8η θέση. Ἐξ ἄλλου ἀποτελεῖ καθημερινή ἐμπειρία πώς τά προβλήματα τῆς ἀλκοόλης πολλαπλασιάζονται καί ἐδῶ ἐπικίνδυνα.

Ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ κρασιοῦ καί ἡ ὁλοένα καί αὐξανόμενη προτίμηση στά "σκληρά ποτά", ἰδιαίτερα ἀπό τούς νέους καταναλωτές, ὁδηγεῖ μαθηματικά σέ σοβαρά ἰατροκοινωνικά προβλήματα. Ἔτσι ἡ ἐγρήγορση τῶν ὑπευθύνων, σέ ὅλα τά ἐπίπεδα, παρουσιάζεται σάν "ἐπιτακτική ἀνάγκη".

Ποιες αρετές θα είναι ικανές νά δημιουργήσουν μιά πρωτοποριακή κεφαλαιοκρατία στό διάβημα καί τή προσωπικότητα μιάς ὁλόκληρης γενιάς;

Οἱ μεγάλοι, ἐκεῖνοι, ἐπιμένει, πρέπει νά ἀναγνωριστοῦν τό δικό μας κοινωνικό δανείσμο δίνοντας νά ἀνέβει ἐπίπεδο.

Μά βίβλος τό "~~[illegible]~~ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΕΡΔΟΣ"

Ἀρκετές φορές καί ἄφοβοι ἀναγνώστες κάποιο: Τό κείμενο τοῦ παρόντος "ΚΑΡΤΕΡΙ τῶν Νεανικῶν" μοῦ τό 1991 ὑπογράφηκαν ὅτι ἦταν 10 κείμενο ἀπό τό "Ἀναπτυξιακό Ἐθνικό Σχέδιο τῆς Ἑλλάδας".

Ἀκόμη τό νεανικό εἶναι τό κεφάλαιο πού ἔχει τίς περισσότερες καί δανεικότερες προσωπικές ἀπό ὁποιοδήποτε ἄλλο κεφάλαιο. Ἔχει ἐκεῖνοι ὅμως τίς χρῆσεις.

Ἡ ἀστεροειδής κοσμοθεωρία ὅτι κάθε χρόνο ἕνα καί περισσότερο ἑκατόμμυρα καί χρῆσεις συμπαθεῖται καί ἕνα καί περισσότερο κεφάλαιο νεανικῶν καθόλου

RIOPAN

βοβάλαν ότι δεν μπορούν δεν θα χρειάζεται νά φάνε κομμάτι πολύ λεπτό, θα τοῦ λείψει μπροστά τῶν αδελφιῶν του.
Η ομορφιά μέρα κομμή αποδόθηκε.
Νά σήκωνε κάτι νά ευχαριστήσει τά λόγια τῆς κοπελούας και νά δοκιμάσει και τον χρόνο ένας ονοματάτος, τῆς ΜΕΓΑΛΟΝΗΣ, κρατώντας τό σπίτι τῆς μαζί 6 έξι χρόνια θα μπορούσε βέβαια θα από τά μέλη μεγαλύτερο νεαρόπαιδο.
Η ωραιότερη διαμονή τῆς θα μπλέξει από τά ίδια δίκτυα θα διαμένει και ολόκληρο τῆς αντιφατικής σχέσης.
Αρχικά βέβαια και βέβαιο αρχικά θυμούμαι τον Σταμάτη θέμα αυτό τῆς μέρας συμπληρωνόταν χάλκινο χρόνον.
Μετά τον ενιαίο στῆς κόκκινος διαμένει και Σταμάτης τῶν νεαρόπαιδων μαθητευόμενοι νά φύγουν τον κοντά και νά κρύβουν λίγες κοντές μονάδες - κοντά ωραιοφυτεία νέα σωστές.
Τά ΚΕΡΗ θα αποκοιμήθηκαν εκεί θέμα μέρα θα τῆς κάνει ύπνο.
Αργότερα δύο Σχολεία μέρα Βεβαια.

RIOPAN

Αν δεν καταλαβαίνει ότι η δίψα του είναι το κέρδος ότι και νά κάνει δε κινείται ανεκδότως.
Εδώ για νά είναι σύντομος θά καταλάβω τον δικό μου άνθρωπο, έτσι όπως τον καταλαβα και στον Βόρειο.

Α) Οργανώνεται μία διαμαρτυρία Σύμπαντος – μ' όλα τα κρέατα του κόσμου ανεκτέλεστα, αν είναι δυνατό —.

Β) Οργανώνεται ο μονάδες στις όποιες μ' τη νόμιμη, ειδικά και φρόνιμα ειδικά κοινωνικοί κοσμοπολίτες χωρητικά τι ιδέες στις όποιες έχει δοθεί ο ίδιος κανονισμός.

Γ) - Η χορήγηση γίνεται ώστε ~~[illegible]~~ κρεατοφάγοι παρά. (- Η ιδέα είναι ώστε "κακόμοιρα και στη θεωρεί δόξα")

Δ) Οι ίδιοι εφαρμοστοί, τροποποιούν τη συμπεριφορά ώστε νά κινηματογραφούν εμπόρα (πχ. Μαρκονάκι χαβιάρι)

RIOPAN®

Θά ευχαριστήσω επιχορήγεση τοῦ Δήμου
Γιά τοὺς ἐπιδόρκους χρήσεις π.χ. καρυκεύματα
Τά ἀποτελέσματα τῆς φωτοπαγώσεως
ἀρρά καὶ τό ὅτι μπορεῖ δεν εἶναι τῶ χρήσεις
ἡ χειρότερη ἀπό τοὺς χρήσεις ἀμμοῦ
δεν χρειάζονται ἐπιχειρήματα ἀλλ
Γιά τόν χαρίσματος ἔλεγε τό ἐφαρμοστέον
καρυκεύματος θά πάρω νά φτιάξω
ἐπίσης κοντίνα ἕνα ψεριστάκι, μπουφάνο.
Ἕνας κύκλος μέ πάνω ἀποθήκες, σύμφωνες
σύνορμες, ἀλεξιπτωτάκια, κοντινά, ἐν
ψάχνει ψεριστάκια μέ πάνω τό ἀρχή τῶν
δυνατῶν πάλι στά καρυκεύματα. Σύνολο
1-2-3-5 δόξες ἡ βρίσκεται ἀπό τοὺς "φίλους"
ὕστερα καὶ μέ χρόνο ποὺ εἶναι ἀρκετός
ὥστε νά μπορεῖ μπορεῖ πρίν χωρίς καρυκεύματα
ναζίστικα. Ὅταν τό ψεύδος
βρίσκει ἐπί ἑπτάμισυ ἐκατό ἀκόμα εἶναι
ἀρρά. Μπορεῖ μιά ἀναφορά ἀπόν
ὅλαν βρωστό.
Ἔχουμε ἕνα ἄτομο ποὺ κοιτάζει τοὺς
φοβοῦνται τόν κόσμο ἀπό ἐπίδη τόν, ἀπό
ὀρθόπνοια καὶ ἀξιοπρεπή πείρα καὶ τόν
ἐπίσης κοντά.
Πάντα μέ ἀρκετά κοντινά μονοπάτια
ἀπό τρεμά κοιτάζουν ὅτι μόνο τό ἐαυτό τόν
ἀρρά καὶ τοὺς RIOPAN ἀπορεῖ τόν ὅλα

Πλην τό τέλειο κόβτο της αρφής της δόξας (10)
δεν εκκαθαρίζεται θέλει η "γυναίκα" σε
κάποια φανάρι.
Πολλές φορές τό ξεκίνημα των αστέρων
και η βίβλος αποφασίζει εξαιρετικές καρδιές
αν δίκαιό τους μπορεί νά εύρει κάθε
συμπαθητικόν καλοταξίν και δίχτυον
φαίνεται. Αλλά η ανεύρεσις χρειάζεται
για τήν αρφή της "δόξας".
Η ανάγκη της εκκαθάρισής της δίνει
κοπιαστικά τό χρώμα στήν τύχη
νέων δεσμών.
Μέ καταφρόνια κάθε ανθίσεως και
κάθε ξένοια σάρκας τί τό εκδικάζει
και τό εκόβνο δίκιο είναι τό αστεφρο-
φρόνιμο κάθε η γενεάς τό η ιδέα
του. Η δίψα βέβαια τό ξένος μέ
κέρδος ανάτιμη και τήν δίκη του αγρό
και τό αναγκαστικόν χρώμα τήν
συμπεριφορά
Σύνθετα χιλιάδες ανθρώπων καρδιές
δεκάδες χιλιάδες νέοι δίχρι χάδε ξένοι
σύνεργε ευκαιρίαδες χιλιάδες κόσμοι
Σύνθετα σύμπαν η μεγάλα και
Αγωνιάζει δίψες και δίφοι
Η εκκαθάριση έτσι ισορροπημένη χαρίζει
μέ τό τρόπο RIOPAN και αποκαλύπτει

μαθηματικά "παλαμάρι του Ελληνα",
παραμερί το ιστορικό δίκαιο της αρετής
του χρήστη, παραμερί τη δόξα μίας
νίκης στη χρήση του παρελθόντος.
Παραμερί τέλος και τον παράφορο από
τη δεύτερη φορά.
Δηλαδή η μαθηματική σκέψη
του χρήστη κι αυτός ανάλογος του
ιεραρχικών ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
δείχνει μαθηματικά στον χρήστη
ότι είναι <u>δίκαιος</u> και <u>ίσος</u>
γιατί είναι ευκολότερο να δοκιμάσει
να "το κόψει" και μετά η
ανάγκη να πεθάνει από
<u>παλάμες</u> <u>ή ανεβαστικά</u> δόξες.

~~[illegible]~~ Χωρίς να είναι δίκαιος
αν τελικά ο μόνος χρήστης δε
αποφασίζει ούτε από τα ~~[illegible]~~
παρελθόντα, είναι ανόητο βέβαιο
ότι κι τη τη κίνδυνο από δύο ίσοι
αιτήσεις αποφάσεις τη ανάγκη
μου, ακόμη από τη καταφορά του

RIOPAN®

Παιδεία και Γνώση

Του κ. Σήφη Γ. Κόλλια

Η Παιδεία στοχεύει στο ήθος και στη χρησιμότητα της ΓΝΩΣΗΣ, για τον πολύπλευρο αγώνα της ζωής.

Η Γνώση είναι η καθαρή, η σαφής αντίληψη των γεγονότων, των φαινομένων και των πραγμάτων που συναντά ο άνθρωπος στη ζωή.

Ο άνθρωπος οδηγείται από την έμφυτη περιέργεια, γι' αυτό και προχωρεί προς την έρευνα. Η γνήσια περιέργεια οδηγεί στη Γνώση.

Στόχος της Γνώσης είναι η προσπάθεια για βελτίωση της ζωής, οδηγεί στη δημιουργία και γνώση του Πολιτισμού, στη συνείδηση των μεγάλων Αρχών της ζωής, και, κατασφαλίζει τον άνθρωπο από κακές, λανθασμένες εκτιμήσεις, ολισθηρές προλήψεις και πλάνες, που οδηγούν στον όλεθρο.

Ο Πολιτισμός είναι προϊόν της γνήσιας Γνώσης. Της σωστής Παιδείας. Απελευθέρωση, από την άγνοια, από την εσφαλμένη πληροφόρηση, τις επιπόλαιες εκτιμήσεις, τον παραλογισμό και οδηγεί στη θετική βελτίωση, με αποτέλεσμα να οδηγεί τον άνθρωπο στη σωστή πληροφόρηση, στη σύνεση, κατανόηση και συνεργασία μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον, στον αγώνα της ζωής.

Με τη γνήσια Γνώση ο άνθρωπος αποφεύγει τις αρνητικές επιδράσεις, εισδύει στην ουσία της ζωής, εκτιμά την αξιοκρατία, σέβεται τ' ανθρώπινα Δικαιώματα.

Η θετική Γνώση που προσφέρει το Σχολείο, η Οικογένεια, τα βιβλία, τα Μ.Μ.Ε., το Θέατρο, ο Κινηματογράφος, ο Τύπος, ο Άνθρωπος εισδύει στα μυστικά της ζωής, της φύσης, του Πολιτισμού και απαλλάσσεται από δεισιδαιμονίες, προλήψεις, πλάνες κλπ.

Η Γνώση εξυψώνει τον άνθρωπο, τον κατασφαλίζει με λογικές εκτιμήσεις, τον απελευθερώνει από καταναγκαστικές καταστήσεις, ανοίγει τον δρόμο της ανθρωπιστικής δράσης, της αγάπης και της δημιουργικής συνεργασίας, τον οδηγεί στο Αγαθό.

Ορθά ο έξοχος δογματικός Θεολόγος και,συγγραφέας Χρήστος Ανδρούτσος, σημειώνει: «Φιλοσοφικό Λεξικό» (σελ. 86) «Ότι η Γνώση είναι η περί της πραγματικότητας αντικείμενον τινός ή γεγονότος πεποίθησης ή εν αντιθέσει προς την πίστιν και προς την δόξαν στηριζομένη αποχρώντων υποκειμενικήν και αντικειμενικών λόγων. Οι λόγοι ούτοι πηγάζουσιν ή εκ της εμπειρίας, ή εκ μαρτυριών (ιστορική γνώσις) ή εκ του συνδέσμου, των αριθμών, των μεγεθών και των σχημάτων (μαθηματική γνώσις), ή εκ συλογισμών (φιλοσοφική γνώσις).

Κατά τον Πλάτωνα, η ουσία της Γνώσης είναι η Αλήθεια, η διείσδυση της σκέψης στην ουσία του πράγματος, η ακριβής συσχέτιση, η δημιουργική αξιολόγηση.

Η Γνώση είναι: «μια λογική ή νοητική εικόνα που σχηματίζουμε για τον κόσμο, είναι σύλληψη από τη νόηση των ιδιοτήτων, των καταστάσεων και του συνειρμού των αντικειμένων για τη βαθύτερη δομή τους.

Η Γνώση είναι συναρτημένη με την Αλήθεια, συνοδεύεται από την πεποίθηση για την ορθότητα και εγκυρότητά της».

Όσον αφορά την αξία της Γνώσης για την ανθρώπινη προσωπικότητα ο Αριστοτέλης (980η 22 – «Μεταφυσικά»), σημειώνει: «Πάντες άνθρωποι του ειδέναι ορέγονται φύσει».

Η Παιδεία ξεκινάει από την πίστη στον άνθρωπο, ως ύψιστη Ύπαρξη, από την εκτίμηση στην αξία του, στην ελεύθερη και δημιουργική προσωπικότητά του.

Για τον άνθρωπο ιδιαίτερη αξία έχει το υπερβατικό, αλλά, και το εγκόσμιο, ως αυτόνομη εγκόσμια «προσωπικότητα».

Βασικά στοιχεία η ανθρωπιστική Παιδεία, δηλ. Παιδεία για συνειδητή Ελευθερία, προς δημιουργική ανανέωση και συνεχή τελειοποίηση.

Ο άνθρωπος βιώνει τον κόσμο ως πραγματικότητα και Ιστορία.

Και «σ' όλ' αυτά τα αισθητά δίνει κλασσική τελειότητα: συνθέτει αίσθηση και λόγο, φαντασία και διάνοια, σ' ένα κλειστό αρμονικό σύνολο στην ιδέα του Ωραίου και του Αγαθού».

Η ανθρωπιστική καλλιέργεια συνδέεται με τις αρχές της Ελευθερίας, της Δικαιοσύνης, της ανθρώπινης δράσης και συμβίωσης, της Αγάπης, της πολιτιστικής, της αυτοσυνειδησίας και του ψυχικού πλουτισμού.

Στόχος της σωστής Παιδείας είναι η «συνείδηση των ανωτέρων σκοπών της ζωής, της βιωματικής αξιολόγησης».

Χωρίς συνείδηση των ανωτάτων σκοπών της ζωής, ο άνθρωπος παραμένει ανολοκλήρωτος, χωρίς αυτοσυνειδησία, χωρίς συνειδητό ήθος.

Χωρίς συνείδηση των μεγάλων σκοπών της ζωής, ο άνθρωπος, δεν είναι ικανός ν' αναχαιτίσει την κοινωνική υποβάθμιση, την κοινωνική σύγχυση, την υποδούλωση στη μηχανή, στην απόγνωση, στον ηθικό και πνευματικό κατακερματισμό.

Οφείλουμε να κατασφαλίσουμε, και να συμπαρασταθούμε στον άνθρωπο ως προσωπικότητα, ως υπερτάτη Αξία, ως φορέα μεγάλων Αξιών, ως τέκνο του Θεού, ως έκφραση Πολιτιστικών Αξιών, πηγή ηθικών Πράξεων και Θεσμών, που ανανεώνουν την ανθρώπινη Ύπαρξη και την οδηγούν σ' ένα έξοχο προσανατολισμό, στοχαζόμενος τον έσχατο λόγο της παρουσίας του.

Ο Πλάτωνας όταν σημείωνε : «Την δε προς αρετήν εκ παίδων παιδείαν, ποιούσαν επιθυμητήν τε και εραστήν τον πολίτην γενέσθαι τέλειο, άρχειν τε και άρχεσθαι επιστάμενον μετά δίκης», στέκεται στην Παιδείαν ως πνευματική ενασχόληση, που δεν περιλαμβάνει μονάχα στην τυπική εγκυκλοπαιδική μόρφωση (εκπαίδευση) με στόχο την καλλιέργεια της ανθρώπινης προσωπικότητας (Νέους) με τα βιβλία του Πλάτωνα, Αριστοτέλη, Πλούταρχο, Θρησκευτικά κ.ά.

«Η Παιδεία υπερβαίνει την Εκπαίδευση, τις σχολικές γνώσεις». Η Παιδεία είναι μια συνεχής παίδευση, ψυχοπνευματική καλλιέργεια, κοινωνική παίδευση της προσωπικότητας, ευαισθητοποιεί, οπλίζει με το σωστό τον λαμπρό λόγο κ.λ.π., τους νέους ανθρώπους.

Χωρίς Παιδεία, η ζωή ερημώνει, ο άνθρωπος αδειάζει από αισθήματα και συναισθήματα. Η σωστή Παιδεία στοχεύει στην κατασφάλιση του παιδιού ως προσωπικότητα, ως λαμπρή προσωπικότητα.

Χωρίς, πνευματική καλλιέργεια ο άνθρωπος έχει πολλές δυσκολίες ν' αναπτυχθεί σωστά, να καταστεί ολοκληρωμένη ψυχοπνευματική προσωπικότητα.

Χωρίς, σωστή Παιδεία απομακρύνουμε τον άνθρωπο από το ιερό και άγιο, από αξιοπρέπεια και υπευθυνότητα, από τη συνειδητή Αυτογνωσία και τη συνειδητή Ευθύνη. Ο άνθρωπος είναι η ύψιστη εγκόσμια ύπαρξη, με στόχο τον άνθρωπο της Αγάπης, της Ελευθερίας και της Δικαιοσύνης.

Χωρίς, θετική Παιδεία, ετοιμάζουμε πολυώνυμους κινδύνους για τη ζωή. Αθεμελίωτη Πορεία για ένα δυστυχισμένο μέλλον, γι' αρρωστημένες και επικίνδυνες σχέσεις των Λαών, για μια συνεχή και επικίνδυνη υποβάθμιση.

Για καιροσκοπικές και επικίνδυνες συνεργασίες.

Οι κινητικότητες θα είναι πάντοτε συμφεροντολογικές, γιατί ουδέποτε δομούνται ανθρωπιστικές συνεργασίες και έντιμες κοινωνικές σχέσεις.

Οι Λαοί χωρίς συνείδηση ανθρωπιστικής, Χριστιανικής Παιδείας, θα ετοιμάζονται για καταιγίδες και οδύνες, για ένα ουσιαστικά χαμένο Μέλλον.

Η Παιδεία αρχίζει από το λίκνο και φθάνει μέχρις της στιγμής του θανάτου, για σωστή ζωή και επιβίωση.

Η καταναλωτική κοινωνία, άγει σήμερα τον άνθρωπο σε λατρεία του εγώ, σε εγωλατρεία, με βάση το προσωπικό συμφέρον, σε αξιοκρατική άρνηση, σε άρνηση της πνευματικής ζωής και του ύψιστου ανθρωπισμού.

όπως είναι η καταστροφή του Κολοσσού της Ρόδου το 227π.Χ., του ναού του Ολυμπίου Διός στην Ολυμπία το 365μ.Χ., της Ρωμαϊκής αγοράς της Θεσσαλονίκης το 620μ.Χ., κλπ.

12) Καταστρεπτικοί σεισμοί έχουν προκαλέσει πολλές φορές έντονο φόβο, ψυχολογική αναστάτωση, νευρική υπερδιέγερση. Αποδείχτηκε ότι η σωστή ενημέρωση σχετικά με το πρόβλημα των σεισμών συμβάλλει αποφασιστικά στη μείωση των ψυχολογικών αυτών συνεπειών των σεισμών.

13) Οι σεισμοί έχουν προκαλέσει και μεταναστεύσεις κατοίκων από σεισμόπληκτες περιοχές σε άλλες. Οι μεταναστεύσεις αυτές έχουν συνήθως περιορισμένο χαρακτήρα. Υπάρχουν, όμως, ορισμένες ενδείξεις ότι πολύ μεγάλοι σεισμοί έχουν προκαλέσει στη χώρα μας εκτεταμένες μεταναστεύσεις πληθυσμών και καταστροφή πολιτισμών.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών

~~ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4~~

ΑΝΤΙΣΕΙΣΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα έχει την υψηλότερη σεισμικότητα σ' όλη τη Δυτική Ευρασία. Για το λόγο αυτό, οι οικονομικές, ανθρωπιστικές, ψυχολογικές και πολιτιστικές συνέπειες των σεισμών στη χώρα μας υπήρξαν τεράστιες, όπως έχουμε ήδη αναφέρει. Όμως, η σύγχρονη επιστημονική γνώση παρέχει τη δυνατότητα σημαντικής μείωσης των συνεπειών των σεισμών στο μέλλον, αν ακολουθηθεί μια ορθολογική αντισεισμική πολιτική και εφαρμοσθούν τα προβλεπόμενα απ' αυτή μέτρα αντισεισμικής προστασίας. Για να γίνει αυτό, απαιτούνται προτάσεις οι οποίες να βασίζονται σε ανάλυση των πραγματικών στοιχείων που σχετίζονται με την αντισεισμική πολιτική. Πέρα απ' αυτό, οι προτάσεις αυτές πρέπει να είναι συγκεκριμένες, η εφαρμογή τους εφικτή και να αναφέρονται ρητώς σ' αυτές οι φορείς οι οποίοι είναι αρμόδιοι για τη λύση των επι μέρους προβλημάτων. Αυτό επιχειρείται στο παρόν κεφάλαιο, με την ελπίδα ότι οι προτάσεις μας αυτές θα βρούν ανταπόκριση.

Η χάραξη μιας ορθολογικής αντισεισμικής πολιτικής και η αποτελεσματική εφαρμογή της στην πράξη αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα προστασίας της ζωής, της

υγείας και της περιουσίας μας από τους σεισμούς. Την κύρια ευθύνη για μια τέτοια πολιτική έχει, βέβαια, η πολιτεία (Κυβέρνηση και αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, οργανισμοί, ερευνητικά κέντρα, κλπ). Μπορούν, όμως, να συμβάλουν στη διαμόρφωση και σωστή εφαρμογή της και άλλοι φορείς, δημόσιοι ή μη (δήμοι, σύλλογοι επιστημόνων, μέσα ενημέρωσης, κλπ) καθώς και οι πολίτες. Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφουμε συνοπτικά την αντισεισμική πολιτική που εφαρμόζεται στη χώρα μας με κύριο στόχο να τονίσουμε τα θετικά σημεία και τις αδυναμίες της και κυρίως να προσδιορίσουμε τις υποχρεώσεις της ελληνικής πολιτείας για τη βελτίωση της πολιτικής αυτής.

Ο βαθμός επιτυχίας της αντισεισμικής πολιτικής μιας χώρας εξαρτάται βασικά από το επίπεδο της επιστημονικής και τεχνολογικής υποδομής της για παραγωγή (και μεταφορά από το διεθνή χώρο) σχετικής επιστημονικής γνώσης, από τη συνειδητοποίηση του ακριβούς βαθμού εφαρμοσιμότητας της γνώσης αυτής και από τη δυνατότητα πρακτικής της εφαρμογής. Θα εξετάσουμε χωριστά τους τρεις αυτούς παράγοντες.

4.1. Επιστημονική και τεχνολογική υποδομή

Η σχετική επιστημονική έρευνα στη χώρα μας πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο από πανεπιστημιακά εργαστήρια (Εργαστήρια Γεωφυσικής, Εργαστήρια Πολυτεχνικών Σχολών, κλπ), τα οποία υπάγονται στο Υπουργείο Παιδείας, από το Γεωδυναμικό Ινστιτούτο του Αστεροσκοπείου Αθηνών, που υπάγεται στη Γενική Γραμματεία Ερευνας και Τεχνολογίας, και από το Ινστιτούτο Τεχνικής Σεισμο-

λογίας και Αντισεισμικών Κατασκευών (ΙΤΣΑΚ), που υπάγεται στο ΥΠΕΧΩΔΕ και έχει έδρα τη Θεσσαλονίκη. Η παραγόμενη σχετική επιστημονική γνώση στα κέντρα αυτά βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο και αυτό οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στο υψηλό επίπεδο των ερευνητών τους. Υπάρχει, όμως, σοβαρό πρόβλημα έλλειψης επαρκούς σύγχρονου εξοπλισμού σ' όλα σχεδόν τα κέντρα αυτά και έλλειψη επιστημονικού προσωπικού στο ΙΤΣΑΚ.

Η συστηματική χρηματοδότηση σχετικών ερευνητικών

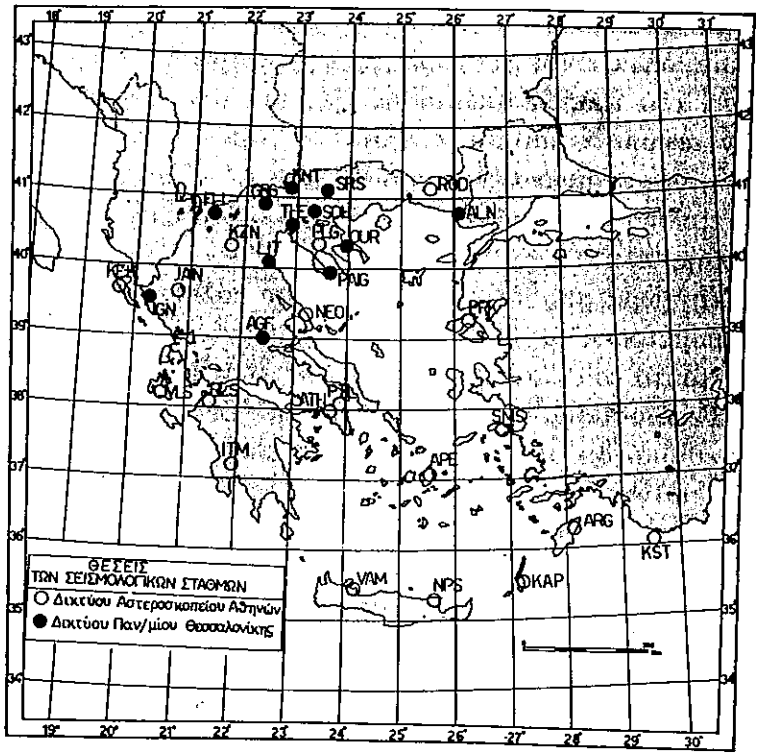

Σχ. 4.1. Το εθνικό δίκτυο των σεισμολογικών σταθμών.

προγραμμάτων από τον Οργανισμό Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (ΟΑΣΠ) θα συμβάλει όχι μόνο στη λύση του σημαντικού προβλήματος της υλικοτεχνικής υποδομής αλλά και στο συντονισμό των ερευνητικών προσπαθειών στα πλαίσια της αντισεισμικής πολιτικής της χώρας.

Είναι αδύνατη η χάραξη οποιασδήποτε αξιόλογης αντισεισμικής πολιτικής χωρίς την ύπαρξη αξιόπιστων δικτύων σεισμομέτρων και επιταχυνσιομέτρων στη χώρα. Με τα δίκτυα αυτά συλλέγεται το εντελώς απαραίτητο επιστημονικό υλικό για τη λύση των σημαντικότερων προβλημάτων που άμεσα σχετίζονται με την αντισεισμική προστασία, όπως είναι το πρόβλημα της σεισμικής επικινδυνότητας, του τρόπου απόκρισης των τεχνικών κατασκευών στην ισχυρή σεισμική κίνηση, της πρόγνωσης των σεισμών, της ενημέρωσης της πολιτείας και των πολιτών για την εξέλιξη της σεισμικής δράσης σε περίπτωση σεισμικής έξαρσης, κλπ.

Στη χώρα μας υπάρχει ένα εθνικό τηλεμετρικό δίκτυο σεισμομέτρων, το οποίο λειτουργούν το Γεωδυναμικό Ινστιτούτο του Αστεροσκοπείου Αθηνών και το Εργαστήριο Γεωφυσικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και ένα εθνικό δίκτυο επιταχυνσιομέτρων, το οποίο λειτουργούν το Ινστιτούτο Τεχνικής Σεισμολογίας και Αντισεισμικών Κατασκευών και το Γεωδυναμικό Ινστιτούτο του Αστεροσκοπείου Αθηνών. Απαιτείται ο εκσυγχρονισμός των δικτύων αυτών με την αγορά νέων υψηλής ποιότητας ψηφιακών σεισμομέτρων και επιταχυνσιομέτρων και η αύξηση (πύκνωση) των σταθμών τους ώστε να παρέχουν περισσότερο ακριβείς επιστημονικές πληροφορίες. Η δαπάνη αυτή πρέπει να καλυφθεί απευθείας από το ΥΠΕΧΩΔΕ, ενώ τις τρέχουσες λειτουργικές δαπάνες πρέπει να καλύπτουν τα αντίστοιχα Υπουργεία στα οποία υπάγονται τα ερευνητικά κέντρα.

Ενα εξαιρετικά αποτελεσματικό μέτρο για την ανάπτυξη του τηλεμετρικού δικτύου των σεισμομέτρων θα ήταν η απαλλαγή των δύο ιδρυμάτων που λειτουργούν το δίκτυο αυτό (Αστεροσκοπείο Αθηνών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης) από τα τέλη τηλεφωνικής σύνδεσης των περιφερειακών σταθμών με τους κεντρικούς σταθμούς (Αθήνας, Θεσσαλονίκης), γιατί το κόστος των τελών αυτών είναι σχετικά σημαντικό και αποτελεί βασικό εμπόδιο στην ανάπτυξη του δικτύου.

4.2. Επίπεδο επιστημονικής γνώσης

Η πολιτεία, για να εφαρμόσει τα αποτελέσματα της επιστημονικής έρευνας, πρέπει να γνωρίζει σαφώς ποιά από τα αποτελέσματα αυτά είναι πρακτικώς εφαρμόσιμα και σε τι βαθμό μπορεί να συμβάλει η εφαρμογή τους στην αντισεισμική προστασία. Σήμερα είναι γνωστό ότι:

α) Υπάρχει διεθνώς αλλά και στη χώρα μας σημαντική επιστημονική και τεχνολογική γνώση που αφορά την αναμενόμενη σε κάθε τόπο ισχυρή σεισμική κίνηση και τον τρόπο απόκρισης των τεχνικών κατασκευών στην κίνηση αυτή. Αυτό σημαίνει ότι οι τεχνικοί μπορούν να **σχεδιάζουν και να κατασκευάζουν** αντισεισμικά τεχνικά έργα (κτίρια, γέφυρες, κλπ) με σημαντική ασφάλεια και με σχετικά μικρό πρόσθετο κόστος (συνήθως 5-10% του συνολικού κόστους του έργου). Οι σχετικές οδηγίες περιλαμβάνονται στους αντισεισμικούς κανονισμούς των διαφόρων χωρών. Σημαίνει, επίσης, η γνώση αυτή ότι μπορούμε να εκτιμήσουμε τις συνέπειες ενός μελλοντικού σεισμού στις

υπάρχουσες τεχνικές κατασκευές χωρίς, όμως, να γνωρίζουμε τον ακριβή χρόνο γένεσης του σεισμού.

β) Εχει πραγματοποιηθεί διεθνώς αλλά και στη χώρα μας σημαντική πρόοδος στο πρόβλημα της **μακράς διάρκειας πρόγνωσης** των σεισμών και μπορούμε σήμερα να προσδιορίσουμε τις περιοχές που έχουν αυξημένη πιθανότητα γένεσης ισχυρών σεισμών κατά τα επόμενα έτη (π.χ. κατά την επόμενη δεκαετία), με μάλλον ικανοποιητικό τρόπο. Η γνώση αυτή, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα εκτίμησης των αποτελεσμάτων ενός μελλοντικού ισχυρού σεισμού, παρέχει τη δυνατότητα συγκεκριμενοποίησης των γενικών μέτρων ετοιμότητας και της εστίασής τους σε σχετικά μικρό αριθμό περιοχών. Τα μέτρα ετοιμότητας πρέπει να περιλαμβάνουν όχι μόνο ασκήσεις ετοιμότητας (κλιμακίων τεχνικών, γιατρών, πυροσβεστών, σεισμολόγων, κλπ) αλλά και μείωση της τρωτότητας των σημαντικών τεχνικών κατασκευών (σχολείων, νοσοκομείων, εγκαταστάσεων τοξικών και εκρηκτικών υλών, μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων, κλπ). Τέτοια γνώση αξιοποιείται ήδη, σε χώρες όπου έχουν γίνει μακράς διάρκειας προγνώσεις, με αξιόλογα πρακτικά αποτελέσματα. Ως παράδειγμα αναφέρουμε τη μακράς διάρκειας πρόγνωση και την εκτίμηση των αποτελεσμάτων του σεισμού που έγινε στην Καλιφόρνια στις 17 Οκτωβρίου 1989 (M=7,1), που επαληθεύτηκαν στην πράξη. Στην εκτίμηση των αποτελεσμάτων περιλαμβάνονταν π.χ. η πρόκληση πυρκαγιών και η καταστροφή του δικτύου ύδρευσης στον Αγιο Φραγκίσκο. Για το λόγο αυτό, η πυροσβεστική υπηρεσία αυτής της πόλης ήταν έτοιμη για την άντληση νερού από τη θάλασσα για να τις σβύσει. Η εκτίμηση αποδείχθηκε ορθή και η ετοιμότητα της πυροσβεστικής υπηρεσίας σωτήρια, γιατί συνέβαλε αποφασιστικά στο να σβυστεί η φωτιά σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Στη χώρα μας έχουν γίνει αξιόλογες προσπάθειες μακράς διάρκειας πρόγνωσης των σεισμών και τα σχετικά αποτελέσματα έχουν τεθεί στη διάθεση του αρμόδιου φορέα της πολιτείας. Αρχισε κάποια προσπάθεια αξιοποίησης των αποτελεσμάτων αυτών αλλά αυτή πρέπει να επιταχυνθεί. Πρέπει επίσης να γίνει από τον ΟΑΣΠ συστηματική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων όλων των αξιόλογων επιστημονικών εργασιών πάνω στη μακράς και μέσης διάρκειας πρόγνωση σεισμών του ελληνικού χώρου και να συνδυαστεί αυτή με αντίστοιχες μελέτες πρόβλεψης των αποτελεσμάτων μελλοντικών αναμενομένων σεισμών. Η εργασία αυτή θα οδηγήσει σε μέτρα προστασίας (ετοιμότητα, μείωση τρωτότητας σημαντικών κτιρίων, κλπ) τα οποία θα έχουν εξαιρετικά ευεργετικές συνέπειες για τη χώρα μας.

γ) Παρότι έχει γίνει διεθνώς σοβαρή ερευνητική προσπάθεια για τη λύση του προβλήματος της **βραχείας διάρκειας πρόγνωσης** των σεισμών, δηλαδή του ακριβούς προσδιορισμού της εστίας, του μεγέθους και του χρόνου γένεσης ενός μελλοντικού σεισμού, το πρόβλημα παραμένει ουσιαστικά άλυτο. Η απόφαση ειδικών πάνω στο θέμα της πρόγνωσης, στα πλαίσια διεθνούς συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο από 15 μέχρι 18 Οκτωβρίου, 1991, αναφέρει ότι η **βραχείας διάρκειας πρόγνωση είναι ένας εξαιρετικά δύσκολος στόχος και ότι η επιστήμη βρίσκεται ακόμα μακρυά από το στόχο αυτό.**

Παρόλα αυτά, δημιουργήθηκε στη χώρα μας η ψευδής εντύπωση ότι στο πρόβλημα αυτό υπάρχει πρακτικώς εφαρμόσιμη λύση, ελληνικής έμπνευσης, με συνέπεια να δαπανηθούν άσκοπα μεγάλα χρηματικά ποσά (της τάξης των εκατοντάδων εκατομμυρίων δραχμών), να επέλθει στρέβλωση της αντισεισμικής πολιτικής της χώρας, να

αποπροσανατολισθεί ο ελληνικός λαός και να ταλαιπωρηθούν αδίκως κάτοικοι διαφόρων περιοχών της χώρας, όπως συνέβη με τους Θεσσαλονικείς οι οποίοι τον Ιανουάριο του 1991 αναστατώθηκαν επί δύο συνεχείς εβδομάδες από ανακοίνωση τέτοιας ψευδοπρόγνωσης από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Για τους παραπάνω λόγους και επειδή η σύγχρονη έρευνα έδειξε ότι η λύση του προβλήματος της βραχείας διάρκειας πρόγνωσης των σεισμών είναι πολυκλαδική, δηλαδή απαιτεί τη συλλογή και ταυτόχρονη ερμηνεία διαφόρων κατηγοριών δεδομένων παρατήρησης (σεισμολογικών, γεωφυσικών, γεωδαιτικών, υδρογεωλογικών, γεωχημικών κλπ) επιβάλλεται η χρηματοδότηση από τον ΟΑΣΠ ενός «εθνικού προγράμματος πρόγνωσης των σεισμών», για να δοθεί η δυνατότητα σ' όλους τους επιστήμονες που ασχολούνται με σχετικά θέματα να συμβάλουν στη λύση του μεγάλου αυτού προβλήματος.

Πέρα από την επιστημονική και τεχνολογική γνώση, έχει αποκτηθεί και σημαντική πρακτική εμπειρία στη χώρα μας κατά τη γένεση καταστρεπτικών σεισμών, ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαπενταετία (Θεσσαλονίκη 1978, Μαγνησία 1980, Αλκυονίδες 1981, Καλαμάτα 1986). Η εμπειρία αυτή αφορά διάφορα πρακτικά προβλήματα, όπως είναι ο απεγκλωβισμός ανθρώπων από τα ερείπια, η περίθαλψη και σωστή ενημέρωση των σεισμοπλήκτων, ο έλεγχος και η επισκευή των κτιρίων που βλάφτηκαν από το σεισμό, κλπ.

Για την αποτελεσματική εφαρμογή της υπάρχουσας επιστημονικής γνώσης και εμπειρίας απαιτούνται κατάλληλοι θεσμοί.

4.3. Θεσμοθετημένοι φορείς και μέτρα

Το 1983 ιδρύθηκε ο ΟΑΣΠ (Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας), που αποτελεί τον αρμόδιο φορέα για το σχεδιασμό και την άσκηση της αντισεισμικής πολιτικής στη χώρα μας. Η δραστηριότητα του ΟΑΣΠ μέχρι σήμερα δικαίωσε, κατά τη γνώμη μας, την ύπαρξή του αφού αυτός ανέπτυξε σειρά από δραστηριότητες (προώθηση νέου αντισεισμικού κανονισμού, χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων εφαρμογής, ενημέρωση πολιτών, ανάπτυξη διεθνών σχέσεων, πραγματοποίηση ασκήσεων ετοιμότητας, κλπ) οι οποίες αναβάθμισαν την αντισεισμική πολιτική της χώρας. Το σημαντικότερο, ίσως, έργο που έχει επιτελέσει μέχρι σήμερα ο ΟΑΣΠ είναι ο σχεδιασμός της αντισεισμικής πολιτικής της χώρας από το Διοικητικό του Συμβούλιο σ' όλους τους κύριους άξονες της αρμοδιότητάς του (μέτρα ετοιμότητας, διαδικασίες χρηματοδότησης ερευνητικών προγραμμάτων εφαρμογής, εθνικά δίκτυα επιταχυνσιομέτρων και σεισμομέτρων, κλπ). Ο σχεδιασμός αυτός βασίστηκε σε μελέτες και εισηγήσεις επιστημονικών ομάδων εργασίας που συγκροτήθηκαν από το σύνολο σχεδόν των σχετικών ερευνητικών και εκπαιδευτικών κέντρων της χώρας. Συνεπώς, το σημαντικότερο βραχυπρόθεσμο έργο που πρέπει να επιτελέσουν οι υπηρεσίες του ΟΑΣΠ είναι η υλοποίηση των σημαντικών αυτών αποφάσεων του Διοικητικού Συμβουλίου του.

Παρόλα τα παραπάνω, ο ΟΑΣΠ απέχει ακόμα πολύ από το να πετύχει τους στόχους που προβλέπει η σχετική νομοθεσία και επιβάλλουν οι σεισμολογικές συνθήκες στη χώρα μας. Οι αδυναμίες του βρίσκονται κυρίως στο επίπεδο εκτέλεσης των αποφάσεων και οφείλονται, μεταξύ άλλων, στο ότι δεν έχει δικό του προσωπικό (εξυπηρετείται από υπαλ-

λήλους με απόσπαση) και στο ότι δεν χορηγείται η προβλεπόμενη από τον ιδρυτικό του νόμο χρηματοδότηση. Η πρόσληψη εξειδικευμένου μόνιμου προσωπικού στον ΟΑΣΠ θα παρείχε, πέρα από τα άλλα, τη δυνατότητα σώρευσης της εμπειρίας που αποκτήθηκε από προηγούμενες σεισμικές καταστροφές, για την αξιοποίησή της σε μελλοντικούς σεισμούς.

Εκτός από τον ΟΑΣΠ υπάρχουν και άλλοι κρατικοί φορείς που απασχολούνται με θέματα αντισεισμικής προστασίας, όπως είναι η Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων Βόρειας Ελλάδας (ΥΑΣΒΕ), που ιδρύθηκε μετά τον καταστρεπτικό σεισμό της Θεσσαλονίκης το 1978 και η Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων (ΥΑΣ), που ιδρύθηκε μετά τους καταστρεπτικούς σεισμούς στον κόλπο των Αλκυονίδων το 1981. Οι δύο αυτές υπηρεσίες συνέβαλαν αποτελεσματικά στη λύση σημαντικών προβλημάτων που συνδέονται όχι μόνο με την αποκατάσταση σεισμοπλήκτων αλλά και με γενικότερα θέματα αντισεισμικής προστασίας.

Τα σημαντικότερα θεσμοθετημένα μέτρα αντισεισμικής προστασίας περιγράφονται στον «Αντισεισμικό Κανονισμό» και στο σχέδιο «Ξενοκράτης-Σεισμός».

Ο **αντισεισμικός κανονισμός** περιλαμβάνει τις βασικές οδηγίες προς τους μηχανικούς για το σχεδιασμό και την κατασκευή αντισεισμικών έργων. Ο ισχύων σήμερα ελληνικός αντισεισμικός κανονισμός ψηφίστηκε το 1959 και συνέβαλε αποτελεσματικά στην αντισεισμική προστασία της χώρας μας. Αυτός αναθεωρήθηκε μερικώς το 1984 χωρίς, κατά την αναθεώρηση αυτή, να ληφθεί υπόψη η σύγχρονη σεισμολογική γνώση. Οπως έχουμε ήδη αναφέρει, η επιστημονική και τεχνολογική γνώση σήμερα παρέχει τη δυνατότητα σχεδιασμού και κατασκευής τεχνικών

έργων με σημαντική ασφάλεια και για το λόγο αυτό έγινε συνείδηση ότι απαιτείται η εκπόνηση νέου αντισεισμικού κανονισμού. Τα σεισμολογικά και τα άλλα αρμόδια ερευνητικά κέντρα της χώρας έχουν ήδη θέσει στη διάθεση του ΟΑΣΠ τα σύγχρονα αυτά επιστημονικά στοιχεία που επεξεργάζεται επιτροπή ειδικών, η οποία συγκροτήθηκε από τον ΟΑΣΠ για τη σύνταξη του Νέου Αντισεισμικού Κανονισμού. Επιβάλλεται η γρήγορη ολοκλήρωση του κανονισμού αυτού ώστε να γίνει σύντομα νόμος του κράτους.

Ο αντισεισμικός κανονισμός βάζει ορισμένες ελάχιστες απαιτήσεις που πρέπει να πληρούν οι συνηθισμένες κατασκευές. Πέρα απ' αυτό, ο μηχανικός έχει την ευχέρεια να χρησιμοποιήσει πρόσθετα επιστημονικά και άλλα στοιχεία ώστε να πετύχει μεγαλύτερη αντισεισμική ασφάλεια. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για έργα ιδιαίτερης σημασίας (σχολεία, κινηματογράφοι, νοσοκομεία, πυροσβεστικοί σταθμοί, γέφυρες, φράγματα, πυρηνικοί σταθμοί κλπ). Για τη συλλογή τέτοιων στοιχείων απαιτούνται ειδικές μελέτες. Ιδιαίτερης σημασίας είναι οι μικροζωνικές μελέτες οι οποίες επιδιώκουν να καθορίσουν, με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια, την απόκριση του εδάφους στην ισχυρή σεισμική κίνηση. Επειδή είναι πρακτικά αδύνατο η πολιτεία να πραγματοποιήσει τέτοιες μελέτες σ' όλη την επικράτεια, πιστεύουμε ότι το έργο αυτό μπορεί να αναληφθεί από τους δήμους και τις κοινότητες, με την καθοδήγηση του ΟΑΣΠ, ώστε η επέκταση των πόλεων και των χωριών να γίνεται με μεγαλύτερη ασφάλεια.

Το **Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης** «Ξενοκράτης-Σεισμός», που ισχύει από το 1983, καθορίζει τη δομή και τις αρμοδιότητες των οργάνων (φορέων, υπηρεσιών, κλπ) τα οποία θα δραστηριοποιηθούν σε περίπτωση σεισμικής καταστροφής γενικής ή τοπικής έκτασης. Την ουσιαστική ευ-

θύνη για την εφαρμογή του σχεδίου αυτού έχει το ΣΔΟ (Συντονιστικό Διυπουργικό Οργανο) και οι αντίστοιχοι Νομάρχες. Το σχέδιο αυτό συνέβαλε θετικά στην αντιμετώπιση πρόσφατων σεισμικών καταστροφών (σεισμός Καλαμάτας 1986, κλπ) αλλά υπάρχει γενική αντίληψη ότι πρέπει να εκσυγχρονισθεί. Ενα από τα σημαντικά μειονεκτήματα του σχεδίου αυτού είναι οτι δε λαβαίνει σχεδόν καθόλου υπόψη τη δυνατότητα συμβολής των σχετικών επιστημονικών κέντρων στην αντιμετώπιση της έκτακτης ανάγκης, αφού τα κέντρα αυτά ελάχιστα εμπλέκονται στο σχέδιο. Αγνοείται επίσης, στο σχέδιο αυτό, η δυνατότητα συγκεκριμενοποίησης και εστίασης των μέτρων ετοιμότητας (ασκήσεις ετοιμότητας, μείωση τρωτότητας ειδικών κατασκευών, κατεδάφιση επικινδύνων κατασκευών, κλπ) με βάση στοιχεία που παρέχονται από την εκτίμηση του χρόνου γένεσης και των αποτελεσμάτων μελλοντικών σεισμών.

Πέρα από την πολιτεία, κάθε απλός πολίτης μπορεί να συμβάλει στη αντισεισμική προστασία της χώρας αρκεί να έχει τη σωστή ενημέρωση. Ο ΟΑΣΠ έχει επιτελέσει σημαντικό έργο προς την κατεύθυνση αυτή (με την έκδοση σχετικών εντύπων, πραγματοποίηση ομιλιών, κλπ). Επιβάλλεται η εντατικοποίηση της προσπάθειας πάνω στο θέμα αυτό. Σ' αυτή την προσπάθεια του ο ΟΑΣΠ μπορεί να αξιοποιήσει τους ειδικούς επιστήμονες των ερευνητικών κέντρων και άλλων φορέων (Πανεπιστημιακών Εργαστηρίων, ΤΕΕ, κλπ). Θα είναι αυτή περισσότερο αποτελεσματική αν γίνει χρονική ιεράρχηση των περιοχών πραγματοποίησης αυτών των ομιλιών σύμφωνα με τα επιστημονικά στοιχεία που αφορούν τις εκτιμήσεις για τη γένεση και τα αποτελέσματα μελλοντικών σεισμών.

4.4. Προτάσεις για τη βελτίωση της αντισεισμικής πολιτικής

Συνοπτικά, οι σημαντικότερες από τις παραπάνω προτάσεις μας περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

1) Επιτάχυνση των διαδικασιών σύνταξης του Νέου Αντισεισμικού Κανονισμού από τη σχετική επιτροπή ειδικών ώστε αυτός να γίνει σύντομα νόμος του κράτους.

2) Εντατικοποίηση από τον ΟΑΣΠ των μέτρων ετοιμότητας (ασκήσεις ετοιμότητας, ενημέρωση πολιτών, εκτίμηση αποτελεσμάτων μελλοντικών σεισμών, κλπ) με χρονική ιεράρχηση σύμφωνα με τα διαθέσιμα επιστημονικά στοιχεία.

3) Ανάπτυξη, με πρωτοβουλία του ΟΑΣΠ, ενός συνεχούς εκπαιδευτικού προγράμματος αντισεισμικής προστασίας, το οποίο να περιλαμβάνει: σεμινάρια για τους ειδικούς που εμπλέκονται στα μέτρα αντισεισεμικής προστασίας (μηχανικοί, σεισμολόγοι, γιατροί, πυροσβέστες, εκπρόσωποι αρμοδίων πολιτικών και στρατιωτικών υπηρεσιών, κλπ), ομιλίες και άρθρα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, εκλαϊκευτικές διαλέξεις για τους πολίτες, έκδοση κατάλληλων εκπαιδευτικών εντύπων, κλπ.

4) Επίσπευση των διαδικασιών από τον ΟΑΣΠ ανάθεσης ερευνητικών προγραμμάτων εφαρμογής και του «εθνικού προγράμματος πρόγνωσης των σεισμών» μέσα στα πλαίσια της αντισεισμικής πολιτικής της χώρας και με διεθνώς καθιερωμένες διαδικασίες.

5) Ανάληψη πρωτοβουλίας από τον ΟΑΣΠ για τον εκσυγχρονισμό του σχεδίου «Ξενοκράτης-Σεισμός».

6) Εκσυγχρονισμός και πύκνωση των εθνικών δικτύων

σεισμομέτρων και επιταχυνσιομέτρων της χώρας με έκτακτη επιχορήγηση από το ΥΠΕΧΩΔΕ και απαλλαγή των αρμόδιων ιδρυμάτων από τα τέλη τηλεφωνικής σύνδεσης του εθνικού δικτύου σεισμομέτρων με απόφαση του πρωθυπουργού.

7) Προκήρυξη για την πλήρωση θέσεων μονίμου επιστημονικού και άλλου προσωπικού στον ΟΑΣΠ και το ΙΤΣΑΚ από το ΥΠΕΧΩΔΕ, με απόφαση του πρωθυπουργού.

8) Ανάληψη πρωτοβουλίας από τον ΟΑΣΠ για την πραγματοποίηση, σε συνεργασία με τους δήμους και τις κοινότητες, μικροζωνικών μελετών, ώστε να πραγματοποιηθεί με ασφάλεια η επέκταση των πόλεων και των χωριών, αλλά και μελετών τρωτότητας των κατασκευών που υπάρχουν, ώστε να πραγματοποιηθεί ενίσχυση όπου απαιτείται.

Οι συνολικές ετήσιες δαπάνες για την υλοποίηση των προτάσεων αυτών αποτελούν ποσοστό μικρότερο του 1% της μέσης ετήσιας οικονομικής επιβάρυνσης που προκαλούν οι σεισμοί στην Ελλάδα και συνεπώς η υλοποίηση αυτή θα αποτελέσει την καλύτερη, ίσως, επένδυση στη χώρα μας. Ανεξάρτητα αυτού, δεν πρέπει να εφαρμόζεται λιτότητα σε θέματα αντισεισμικής προστασίας για τους ίδιους λόγους για τους οποίους δεν εφαρμόζεται λιτότητα σε θέματα εθνικής άμυνας, αφού ο σεισμός είναι και αυτός εχθρός, του οποίου μάλιστα η έλευση είναι αναπόφευκτη.

Πρέπει τέλος να τονισθεί οτι οποιαδήποτε αντισεισμική πολιτική είναι καταδικασμένη σε αποτυχία, έστω και αν ικανοποιεί όλους τους όρους που τέθηκαν παραπάνω, αν δεν ανατεθεί η υλοποίησή της σε κατάλληλους ανθρώπους. Το θέμα αυτό βέβαια αποτελεί γενικότερο πρόβλημα για τη χώρα μας όπου δεν είναι ασυνήθιστο φαινόμενο να ανατίθενται υψηλής σημασίας αρμοδιότητες με κριτήρια κάθε άλλο παρά αξιοκρατικά. Ομως, η αντισεισμική προστασία αποτελεί εθνικό πρόβλημα πρώτου μεγέθους για τη χώρα μας και απαιτεί αυξημένη ευθύνη και ευαισθησία. Μόνο σε ανθρώπους με κατάλληλο επιστημονικό υπόβαθρο, αποδεδειγμένη διοικητική εμπειρία, έντονη βούληση για κοινωνική προσφορά και πίστη στην αποτελεσματικότητα των αντισεισμικών μέτρων πρέπει να εμπιστεύεται η πολιτεία την άσκηση της αντισεισμικής πολιτικής της χώρας.

Συνόψιση των αρχών της αντισεισμικής πολιτικής

1) Η επιστημονική έρευνα που σχετίζεται με την αντισεισμική πολιτική της χώρας πραγματοποιείται από τα πανεπιστημιακά εργαστήρια, από το Γεωδυναμικό Ινστιτούτο του Αστεροσκοπείου Αθηνών και από το Ινστιτούτο Τεχνικής Σεισμολογίας και Αντισεισμικών Κατασκευών (ΙΤΣΑΚ) που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη. Απαιτείται βελτίωση της υλικοτεχνικής τους υποδομής και διορισμός επιστημονικού προσωπικού στο ΙΤΣΑΚ.

2) Για τη συλλογή επιστημονικού υλικού είναι εγκατεστημένο ένα εθνικό δίκτυο σεισμολογικών σταθμών και ένα εθνικό δίκτυο επιταχυνσιογράφων σε διάφορα σημεία του ελληνικού χώρου. Απαιτείται πύκνωση και εκσυγχρονισμός των δύο αυτών δικτύων.

3) Η επιστημονική και τεχνολογική γνώση σήμερα επιτρέπει τον προσδιορισμό των αναμενόμενων σε κάθε θέση σεισμικών κινήσεων, ώστε οι μηχανικοί να μπορούν να σχεδιάζουν και να κατασκευάζουν αντισεισμικές κατασκευές με λογικό κόστος και σημαντική ασφάλεια. Για την υλοποίηση της γνώσης αυτής απαιτείται συνεχής εκσυγχρονισμός του Αντισεισμικού Κανονισμού.

4) Είναι δυνατή η μακράς διάρκειας πρόγνωση των σεισμών και η πρόγνωση των αποτελεσμάτων μελλοντικών σεισμών, ώστε η πολιτεία να μπορεί να εστιάσει τα μέτρα ετοιμότητας σε περιοχές υποψήφιες για τη γένεση ισχυρών σεισμών κατά τα προσεχή χρόνια. Ένα σύγχρονο Σχέδιο της Έκτακτης Ανάγκης πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη δυνατότητα αυτή.

5) Η επιστήμη έχει κάνει σοβαρά βήματα στο πρόβλημα της βραχείας διάρκειας πρόγνωσης των σεισμών και η μέχρι τώρα σχετική έρευνα έδειξε ότι η πρόγνωση αυτή αποτελεί ρεαλιστικό στόχο, αλλά ο δρόμος για την επίτευξη μιας εφαρμόσιμης πραγματικής λύσης είναι μακρύς και δύσβατος. Για το λόγο αυτό, απαιτείται η χρηματοδότηση ενός συνεχιζόμενου εθνικού προγράμματος εντατικής έρευνας πάνω στο θέμα αυτό.

6) Ο κύριος θεσμοθετημένος φορέας για την άσκηση της αντισεισμικής πολιτικής στη χώρα μας είναι ο Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (ΟΑΣΠ). Απαιτείται ο διορισμός στον ΟΑΣΠ μόνιμου επιστημονικού και άλλου προσωπικού.

7) Τα σημαντικότερα θεσμοθετημένα μέτρα για την αντισεισμική προστασία στην Ελλάδα είναι ο «Αντισεισμικός Κανονισμός» που ψηφίστηκε το 1959 και αναθεωρήθηκε μερικώς το 1984 και το Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης «Ξενοκράτης-Σεισμός». Απαιτείται ριζική αναθεώρηση τόσο του Αντισεισμικού Κανονισμού όσο και του Σχεδίου Έκτακτης Ανάγκης.

8) Συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ασφαλή επέκταση των πόλεων και των χωριών οι μικροζωνικές μελέτες και στην ασφάλεια των υπαρχουσών κατασκευών μελέτες τρωτότητας των κατασκευών αυτών. Τέτοιες μελέτες μπορούν να πραγματοποιηθούν με συνεργασία του ΟΑΣΠ με τους αντίστοιχους δήμους ή κοινότητες.

9) Η ορθή και συνεχής εκπαίδευση, τόσο των άμεσα εμπλεκομένων στα μέτρα αντισεισμικής προστασίας όσο και των άλλων πολιτών, αποτελεί βασικό παράγο-

ντα προστασίας από τους σεισμούς. Επιβάλλεται η ανάπτυξη, με πρωτοβουλία του ΟΑΣΠ, ενός συνεχούς σχετικού εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο να περιλαμβάνει σεμινάρια, διαλέξεις, ενημερωτικά άρθρα, κυκλοφορία καταλλήλων εντύπων, κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΕΤΡΑ ΑΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΕΙΣΜΟΥΣ

Δεν είναι δυνατή η ορθή και αποτελεσματική αντιμετώπιση του σεισμικού κινδύνου χωρίς την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στην προσπάθεια αντισεισμικής προστασίας. Η συμμετοχή αυτή μπορεί να γίνει προς την κατεύθυνση ενίσχυσης των θετικών προσπαθειών της πολιτείας, που έχουμε ήδη αναφέρει στο προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά και προς την κατεύθυνση αυτοπροστασίας των πολιτών με συγκεκριμένες ενέργειες τους, που πρέπει να γίνουν πριν από ένα βλαβερό σεισμό, κατά τη διάρκεια του σεισμού και αμέσως μετά απ' αυτόν. Στο παρόν κεφάλαιο περιγράφονται οι βασικότερες από τις ενέργειες αυτοπροστασίας από τους σεισμούς.

5.1. Ενέργειες πριν από το σεισμό

Οπως έχουμε ήδη αναφέρει, ο σεισμικός κίνδυνος προέρχεται κυρίως από την κατάρρευση ή τις σοβαρές βλάβες των τεχνικών κατασκευών. Συνεπώς, η προστασία μας θα είναι τόσο αποτελεσματικότερη όσο ανθεκτικότερα είναι τα

Βασίλης Λαζανάς

Δ/9

Η ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Ι. Τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἐπίγραμμα – ἄπαις περιοχύτης ἀλλαγῆς καὶ ἀπὸ τὴ λέξη ἦταν στὴν ἀρχὴ μιὰ ἁπλὴ ἐπιγραφή. Μιὰ ἁπλὴ ἐπιγραφὴ ποὺ ἐχαράζαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες σὰ μνήματα τῶν νεκρῶν, στοὺς τύμβους τῶν πεσόντων κατὰ τοὺς πολέμους, σὰ βάθρα τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων. Δὲν περιεῖχε παρὰ μερικὰ ἁπλὰ στοιχεῖα: τὸ ὄνομα τῶν νεκρῶν καὶ τῶν πεσόντων ἢ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὁ ὁποῖος τιμᾶται μὲ τὸ ἔργο τῆς τέχνης. Βαθμιαῖα ἡ ἐπιγραφὴ ἐμπλουτίζεται καὶ μὲ ἄλλα στοιχεῖα. Περιλαμβάνει τώρα καὶ ἐγκώμια πρὸς τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς πεσόντες καὶ τοὺς θεοὺς. Ἀκόμη καὶ κάτι ἄλλο. Οἱ ἐπιγραφοποιοὶ ἀρχίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν ὄχι πλέον τὸν πεζὸ λόγο ἀλλὰ τὸν ἔμμετρο. Τέλος τὸ 600 περίπου π.Χε. συντελεῖται μιὰ ριζικὴ ἀλλαγή. Ἡ ἐπιγραφὴ δὲν συντάσσεται πλέον γιὰ νὰ χαραχθεῖ ὁπωσδήποτε. Προορίζεται νὰ ἀποτυπωθεῖ ἢ μᾶλλον νὰ γραφεῖ στὸν πάπυρο. Προορίζεται νὰ ἀπαγγελθεῖ μὲ συνοδεία μουσικῆς ἢ ἐπιτέλους νὰ ἀναγνωσθεῖ κανονικὰ καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Μὲ ἄλλες φράσεις: Τὸ Steinepigramm (ἐπίγραμμα ἐπάνω σὲ πέτρα) μεταβάλλεται σὲ Buchepigramm (ἐπίγραμμα σὲ βιβλίο), ὅπως πολὺ πρόσφατα λέει ὁ διάσημος Γερμανὸς κλασικὸς φιλόλογος Bruhn. Ἔτσι μὲ τὴν

μεταλλαγή αὐτή ἀναπτύσσεται ἕνα νέο ποιητικό εἶδος: τό ἀρχαῖο ἑλληνικό ἐπίγραμμα, τό κομψοτέχνημα αὐτό τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Τό ἐπίγραμμα ἀκμάζει κατά τούς κλασικούς χρόνους μέ κορυφαῖο ἐπιγραμματοποιό, τόν Σιμωνίδη τόν Κεῖο. Κατά τήν ἀλεξανδρινή περίοδο ἀποκτᾶ εὐρύτερο περιεχόμενο. Εἶναι ἐπιτύμβιο, ἐρωτικό, συμποσιακό, σκωπτικό κ.ο.κ. Κατά τούς βυζαντινούς χρόνους συνεχίζεται ἡ πορεία τοῦ ἐπιγράμματος. Τό βυζαντινό ἐπίγραμμα ἀποκαλύπτει, βεβαίως, πνευματική καλλιέργεια καί δεξιότητα. Δέν ἔχει, ὅμως τή χάρη καί τήν ἀνάταση τῶν κλασικῶν χρόνων οὔτε τήν περιπάθεια καί τήν κομψότητα τῆς ἀλεξανδρινῆς περιόδου. Τά ἀρχαῖα ἑλληνικά ἐπιγράμματα διασώθηκαν – ὄχι ὅλα ἀσφαλῶς – στήν «Ἑλληνική Ἀνθολογία». Ἡ ἱστορία της συνοπτικά εἶναι ἡ ἀκόλουθη: ὁ πρωθιερέας τῶν ἀνακτόρων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας Κωνσταντῖνος Κεφαλᾶς κατάρτισε (900 μ.Χ.) μία συλλογή ἀρχαίων ἐπιγραμμάτων μέ βάση, κυρίως, προγενέστερες συλλογές, ὅπως ὁ «Στέφανος» τοῦ Φιλίππου τοῦ Θεσσαλονικέως, ὁ «Στέφανος» τοῦ Μελεάγρου, ὁ «Κύκλος» τοῦ Ἀγαθία τοῦ Σχολαστικοῦ κτλ. Ἡ συλλογή αὐτή ἐδεωρεῖτο χαμένη πλέον, ὅταν, εἴκοσι, ὁ Γάλλος φιλολογος Κlaude Salmaise ἀνακάλυψε τό 1606, ἐντελῶς τυχαία, ἕνα χειρόγραφο ἀντίγραφό της στή βιβλιοθήκη τῆς Heidelberg, πού ἦταν τότε πρωτεύουσα τῆς μικρῆς γερμανικῆς ἡγεμονίας τοῦ Παλατινάτου (Palatinat). Ἀκριβῶς τό γεγονός αὐτό προσέδωσε καί τόν δεύτερο τίτλο στήν «Ἀνθολογία» (Παλατινή ἤ Παλατίνη).

Τα βιβλία της «Ελληνικής ή Παλατινής Ανθολογίας», χωρίζονται σήμερα με το δεμένο τους περιεχόμενο σε 15 βιβλία από τα 16 αυτά βιβλία, τα 15 αποτελούν το κύριο σώμα της Ανθολογίας αυτής. Το 16ο βιβλίο είναι, εκτός συλλογής πρωτοτύπου, τρόπον τινά, βιβλίο. Είναι μια συλλογή αρχαίων επιγραμμάτων που κατήρτισε ο μοναχός Μάξιμος Πλανούδης το 1250 μ.Χ. (Planudea Appendix).

II. Η «Ελληνική ή Παλατινή Ανθολογία» περιλαμβάνει 4.000 περίπου αρχαία ελληνικά επιγράμματα. Εκτός από την αισθητική τους αξία, έχουν και ιστορική. Από τους λακωνικούς στίχους της παρελαύνει ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων μέχρι χιλιετίας πριν από το Σιμωνίδη το Κείο (600 περίπου πρ. Χριστού) έως τον Παλαμά τον Εκολαστικό. Δικαίως λοιπόν αποκλήθη «ποιητικός δημοκρατία» από διάσημος ξένους φιλολόγους. Δικαίως ο επιφανής Γάλλος φιλόλογος Hermann Beckby είπε: «Είναι η χρυσή βίβλος του αρχαίου ελληνικού λυρισμού». Ο δε διαπρεπής Ιταλός φιλόλογος D' Amicis, αφού μελέτησε επισταμένως την «Ανθολογία» αυτή, απεφάνθη: «Εδώ αριστουργήματα συνορίβουν αριστουργήματα».

III Ας προχωρήσουμε τώρα, έφεξης από την εύσυνοπτη αυτή εισαγωγή, στο κύριο θέμα. Η διδάσκουσα Κόρινθος, η Αττική Κόρινθος, η πολυανθρωπη αυτή πόλις, δεν ήταν δυνατόν τα μη εμπνεύσει τους αρχαίους Έλληνες επιγραμματοποιούς. Υπάρχουν πλήθος σχετικά επιγράμματα. Ο χρόνος είναι περιορισμένος· θα αρκεσθούμε λοιπόν και σ' ένα περιορισμένο κύκλο επιγραμμάτων

1. Αρχίζουμε από τους επικούς αγώνες των Κορινθίων εναντίον των ξένων κατακτητών. Οι Κορίνθιοι υπό τον στρατηγό Αδείμαντο έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη ναυμαχία της Σαλαμίνας το 480. Και ο Σιμωνί-

δης ὁ Κεῖος, ὁ περιώνυμος ποιητής, ἐμπνέεται δαυμάσια ἐπιγράμματα. Ἀναφέρουμε τά ἑξῆς τετράστιχα:

Ἐζούσαμε στήν Κόρινθο μέ τά ὡραῖα νερά, μά τώρα
τό νησί τοῦ Αἴακα, μᾶς κρατεῖ, ὦ ξένε, ἡ Σαλαμίνα·
πλοῖα φοινικικά βυθίσαμε, συντρίψαμε τούς Πέρσες
καί λευτεριά στήν ἱερή χαρίσαμε Ἑλλάδα.

(Anthologia Lyrica; Hiller-Teubner, ἀρ. 157)

Ὅλη ἡ Ἑλλάδα εἶχε σταθεῖ στοῦ ξυραφιοῦ τήν κόψη
κι ἐμεῖς τή σώσαμε τήν ἴδια δίνοντας ζωή μας.
Τώρα στή Σαλαμίνα κείμεσταν καί τό μνημεῖο
τοῦτο ἔστησεν ἡ Κόρινθος, μνημεῖο τῆς ἀρετῆς μας

(Παλατινή Ἀνθολογία, VII, 250)

Ἀλλά καί τούς Ρωμαίους ἀρτότερα δά ἀντιμετωπίσουν οἱ Κορίνθιοι μέ ἡρωϊσμό. Ἰδού ἕνα σχετικό ἐπίγραμμα τοῦ Ἀντιπάτρου τοῦ Σιδωνίου. Εἶναι ἕνας αἶνος, ἕνας δοξαστικός ὕμνος. Ὁ ποιητής ἐξαίρει τή γενναιότητα τῶν Κορινθίων καί ἰδίως τῶν γυναικῶν τῆς Κορίνθου:

Μάνα καί κόρη, ἐμεῖς τίς δυό, Βοίσσα καί Ροδόπη,
ἀρρωστεία δέν μᾶς ἔφαγε μηδέ τοῦ ἐχθροῦ τό δόρυ.
Μά σάν οἱ Ρωμαῖοι περίλωσαν τήν Κόρινθο μέ φλόγες
ἴδιες ἐμεῖς, ἀπό κόρες μας τραβήξαμε στόν Ἅδη!
Ἔμπηξε τό μαχαίρι της στό στῆθός μου ἡ μητέρα
κι ἀπέ τό βεδχος ἔσβυσε, αὐτή ἡ ἴδια, στό λαιμό της·
τί κι ἄλλο ἤτανε γιά μᾶς ὁ θάνατος ὁ μαῦρος
παρά ἡ σημαία κι ἡ ὀνοματή σπου ἄφαχρους Ρωμαίους

(Παλ. Ἀνθ. VII, 493)

Ας ακούσουμε δύο σχετικά επιγράμματα, εμπνευσμένα από τους αγώνες των Γυμνικών. Το πρώτο υμνεί τον Δημόστρατο, από τη Σινώπη του Εύξεινου Πόντου, που έξη φορές νικητής στην παλαίστρα: Ο ποιητής καλεί τον διαβάτη να ακούσει το άγαλμά του:

Γιά Σινωπέα Δημόστρατο άν δ'χεις, ξένε, ακούσει,
αυτός πού πήρε στον Γυμνό έξη φορές κρατάει
πλέκου, είναι εμπρός σου ο ίδιος! Αυτός ποτέ στην παλαίστρα
δεν ήπιασε ούδε σκέφτηκαν κι' κάτω του την άμμο
Γιά ίδες τώρα στο πρόσωπό! Θαρρείς πώς περιμένει
το πάθος ακόμη κι' παλιό, την αγάπη της νίκης!
Και λέει ο χαλκός: Γιά' ρθε με από τη βάση τούτη
κι' εύθυς γιά νίκη έβδομη, εγγόνητοος δρομίω!

(Παλ. Ανθ. XVI,25)

Ιδού κι' άλλο· είναι του Σιμωνίδη του Κείου:

Ο Δάνδης ο δρομέας κείται εδώ που έχει δοξάσει
μέ νίκες την πατρίδα του, το αγαπημένο Άργος.
Ενίκησε στον Ολυμπία δυό φορές, στα Πύθια
τρείς, στα Γυμνία δυό και δεκαπέντε στη Νεμέα.
Τις άλλες νίκες, ποιός θά μπορούσε κι' μετρήσει!

(Παλ. Ανθ. XIII, 14)

~~Εποικάρεστα, κοριτσάκια μου, αυτά. Τώρα θα χαιρετάω τον~~
~~μαθητούλη~~

~~10.4.1992~~

Ο Αρίων καταγόταν από τη Μήθυμνα της Λέσβου, άλλα έζησε στην αυλή του Περιάνδρου. Είναι ο δημιουργός του διθυράμβου από τον οποίο προέκυψε βαθμιαία η τραγωδία. Κάποτε, ύστερα από ένα ταξίδι στη Νότιο Ιταλία, γύρισε στην Κόρινθο, μέτοιο. Οι ναύτες σκοτώνουν εντελώς τον. Ο Αρίων τότε περιβάλλεται ένα πορφυρό ένδυμα, σηκώνεται πρώτος στο πλοίο και ψάλλει ένα άσμα. Κατόπιν πηδά, γαλήνιος, στο πέλαγος. Τα δελφίνια όμως τον σηκώνουν στη ράχη τους· ο τόν μεταφέρει και τον αποβιβάζει στη ξηρά. Οι Κορίνθιοι τον υποδέχονται με ανυπόκριτη χαρά. Ο Φίλιππος ο Θεσσαλονικεύς συνθέτει τα ακόλουθα επιγράμματα:

Επάνω από το πέλαγος πετούσα εγώ τάηδόνι
και κουρασμένο απ' το δαρμό του δρακικού τ' ανέμου,
σ' ένα δελφίνι – που 'σκιζε τα κύματα από κάτου –
πήγα κι' ακούμπησα, κι' άβρά με δέχτη αυτό στη ράχη·
κι' εγώ το ναύτη που 'φευγε χωρίς κουπί και πλώρη
με τη λαγιά μου τη γλυκειά, ως πλέαμε, τον μεθούσα.
Λοιπόν του Αρίστος δεν είναι φέμμα ο μύθος· μόνη
των δελφινιών η ανταμοιβή είναι το τραγούδι, ω Μούσες!

(Παλ. Ανθ. IX, 88)

Όταν οι πειρατές, στην Τυρηνία σιμά, απ' το πλοίο
πέταξαν τον Αρίονα στη δίνη των κυμάτων
– κι' εκείνο τη χύρα του τερπνά, κτυπούσε ακόμη εκείνος –,
κάποιο δελφίνι σίμωσε, τον σήκωσε στη ράχη
και στου Ισθμού τον έφερε τη γη· λοιπόν υπάρχουν
σα πέλαα ζώα που απ' τους ανθρώπους πλέον φιλάνθρωπα
είναι;

(Παλ. Ανθ. IX, 308)

[και συγκεκριμένα στον Ισθμό της Κορίνθου,
συμφωνα με μια μυθολογική παράδοση.

Καὶ τέλος, ἂς ἔλθουμε στὴ Λαΐδα, τὴν ἑταίρα. Ἦταν περιώνυμη ὄχι μόνο γιὰ τὸ κάλλος της, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ τὴν εὐστροφία τοῦ νοῦ της. Σ' αὐτὴν ἡ Κόρινθος, κατὰ ἕνα ποσοστὸ τοὐλάχιστον, ὤφειλε καὶ τὰ πλούτη καὶ τὴ φήμη της. Γι' αὐτό, ἄγγωστο, τὴν τιμοῦσαν καὶ ἔκοψαν μάλιστα καὶ νομίσματα μὲ ἀναγραφὴ τὴ μορφή της. Τὸ ὄνομά της, πλαϊσιά ὀνόματα τῆς φήμης καὶ τῆς ἀσπασίας, ἔγιναν θρύλος καὶ σοῦ μετέπειτα αἰῶνες ἀλλά, ὅπως ἦταν φυσικό, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴν προκαλέσει μῖσος καὶ πάθη καὶ νὰ μὴν διαγράψει τὸ φόβο καὶ τὴ ζηλοτυπία. Ἔγιναν ἔτσι ὁ σπόρος συκοφαντιῶν, χοιδοριῶν καὶ παντοῖων εἴδους χλευασμῶν. Ὁ Ἀθήναιος μάλιστα ἀναφέρει (XIII, 570), ὅτι ὁ Ἐπικράτης ἔγραψε ἕνα δράμα, ὅπου σὲ λίγους στίχους συμπυκνώνεται ὅλος ὁ βόρβορος τῶν συκοφαντιῶν ποὺ ἐκτοξεύθηκε ἐναντίον τῆς πάγκαλης ἑταίρας. Οἱ ἐπιγραμματοποιοὶ ὅμως δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὰ φλυαρήματα καὶ τὶς συκοφαντίες. Ὑμνοῦν μεθαμηρινοὺς στίχους τὴν παντέμορφη, τὴν διάσημη ἑταίρα. Ἰδοὺ μερικὰ σχετικὰ ἐπιγράμματα:

Εἶναι γλυκὸ τὸ γέλιο της, ὦ φίλοι, τῆς Λαΐδας,
μὰ καὶ τὸ δάκρυ της γλυκὺ ἀπ' τὰ βλέφαρα της πέφτει.
Ἐχτὲς γυρεύω στὸ κορμί μου πικρὸ ἕνα δρῆνο ἀρχίζει
κι' ἔρχω σκύβω ἀπαλὰ καὶ τὴ φιλῶ· ὤ, ναί, δακρύσες,
ἀπὸ πηγὴν ὀλόδροση τὰ δάκρυα πῶς κυλοῦσαν
καὶ μούσκεψαν τὰ σώματα, κοράλλια ἦσαν σμιγμένα!
Καὶ ἄκουσε τὴ ρώτησι: γιατί δρηνεῖς; Φοβᾶμαι ", μόθος
" μήνως σὲ χάσω, ἀλί- ὦ ἰμέ- οἱ ἄνδρες ὀρκοπάτες εἶναι ".

(Παῦλος Σιλεντιάριος -
Παν. Ἀνθ. V, 250).

Γιά σένα αὐτά τά ἐδάλα ἀπό σεφέντια σκορπισμένα,
γιά σένα αὐτά τά δρύψαξα ἀπ' τά κύπελλα τῆς μόδης,
γιά σένα τοῦτοι οἱ βόστροχοι, σιά μύρα ποτισμένοι,
ναί, ὅλα αὐτά γιά σένα, σή σκόνη τώρα, τά πομπωμένα
τοῦ ἀναξαγόρα ἀπό ἔρωτα πού φλέγεται γιά σένα!
Ἐμπρός σή θύρα σου πολλές ἔχει περάσει νύχτες,
πάρε μέ τούς σντρόφους του, χωρίς, ποτέ, ἀλλίδα,
μιά ὑπόσχεση γλυκειά, κλέν ἕνα λόγο, ἕνα μιά λέξη
– φτερά γιά τήν ἐλπίδα του – νάχει ἀπό σένα πάρει
ἀλλοίμονο! Ἀπό τούς κώρους σου ἀπαυδημένος πέφτει,
τά ἀπομεινάρια τοῦτα τώρα ἔχει γιά σένα ἀφήσει,
ὡσάν μορφή σήν ἀσημαχνιά μιᾶς ὄμορφης γυναίκας!

(Παῦλος Σιλεντιάριος, VI, 71)

Αὐτὴ ποὺ ἔσπασε στὸ χρυσό, στὸν πλοῦτο, τὴν πορφύρα,
ποὺ κάθε βράδυ γεύονται τὴ μοιρασμένη ἀγάπη,
ἀβρότερη, ἀπαλότερη κι ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη,
τώρα κεῖται. Εἶναι ἡ Λαΐδα, πόρνες τῆς Κορίνθου,
ἀντιπὶ Κυθήρεια! Ἀναρίθμητα ἔνα πλῆθος οἱ ἄνδρες ἦταν
κι ἀπὸ τὴν Τυνδαρίδας τοὺς μνηστῆρες πρέπει ἀκόμη,
τὴν ἔρωτά της νὰ γευθοῦν ποὺ ἐπιθύμησαν μὲ πάθος.
Ἀπὸ τοὺς κρόκους εὐωδιάζει ὁ τάφος της καὶ μύρα
ἀμφρεῖς, ἀκόμη τὰ ὀστᾶ καὶ ἡ κόμη της ξεχύνουν.
Σὰν πέθανε, τὴν ὥρια τὴ μορφή της ἡ Ἀφροδίτη
ξεχνιέται καὶ ὁ Ἔρωτας τοὺς γόους ἀφίνει καὶ τοὺ δρήνους
τὴ δόξα της, τοῦ κέρδους δοῦλη, ἂν δὲν ἀνοιγόταν ὁ ὄλους,
θὰ μάχονταν γιὰ αὐτὴν ἡ Ἑλλάς, μιὰ ἄλλη Ἑλένη ὑπῆρχε.

(Ἀντιπάτρου Σιδωνίου, VII, 218)

Ὁ ἀρμοδιόμου σ' αὐτοὺς Σᾶς εὐχαριστῶ

12. Ε 1992

Γ/2.

"Οι ακτινοβολίες και ο άνθρωπος"

Υπό

Κ.Παπαβασιλείου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τις ακτινοβολίες πρέπει να τις χρησιμοποιεί ο σύγχρονος άνθρωπος χωρίς φόβο, αλλά με κάποια προσοχή και σεβασμό, διότι μπορεί να έχουν επιπτώσεις. Οι διάφορες διαγνωστικές ακτινολογικές εξετάσεις πρέπει να γίνονται μόνο εφόσον συνιστώνται από ιατρούς και όχι κατόπιν πρωτοβουλίας των ιδίων των ασθενών ή από μη ασθενείς οι οποίοι διακατέχονται από φόβο για τον καρκίνο ή άλλες ασθένειες. Παρατηρείται σημαντική αύξηση του αριθμού των Αξονικών καιΜαγνητικών Τομογραφιών στον ελληνικό χώρο τα τελευταία χρόνια. Θεωρείται ότι γίνεται κατάχρηση των μεθόδων αυτών και η θεαματική αύξηση των εξετάσεων αυτών είναι αδικαιολόγητη.

Γυναίκες που βρίσκονται σε εγκυμοσύνη πρέπει να αποφεύγουν την ακτινογράφηση, ίδίως στην κοιλιακή χώρα, εκτός αν υπάρχει ιατρική ανάγκη. Εάν, χωρίς να γνωρίζουν ότι είναι έγκυοι, υποστούν ακτινοβολία ή ακτινογράφηση στην κοιλιακή χώρα, πρέπει να συμβουλεύονται τους ειδικούς, διότι σε μερικές περιπτώσεις δυνατόν αν ενδείκνυται διακοπή της κυήσεως.

Οι έγχρωμες τηλεοράσεις, όπως επίσης και οι υπολογιστές εκπέμπουν ελάχιστα ποσά ακτινοβολίας και ως εκ τούτου πρέπει να τηρούνται ορισμένες αποστάσεις κατά την παρακολούθηση. Το εάν υπάρχει κίνδυνος από άλλες ηλεκτρομαγνητικές ακτινοβολίες, π.χ.φούρνους μικροκυμμάτων, κλιματιστικά μηχανήματα κλπ., παραμένει αδιευκρίνιστο. Καλό όμως είναι και στην περίπτωση αυτή να τηρούνται ορισμένες αποστάσεις και τα μηχανήματα αυτά να μην λειτουργούν συνεχώς.

Ο κίνδυνος από καλώδια κι άλλα ηλεκτροφόρα σύρματα,όπως και από πομπούς τηλεοράσεως και ραδιοφωνίας, δεν είναι πλήρως απο δεδειγμένος.

Τέλος, επειδή οι υπεριώδεις ακτινοβολίες προκαλούν καρκίνο του δέρματος κατόπιν μακροχρόνιας εκθέσεως, συνιστάται κατά τους θερινούς μήνες να αποφεύγεται η υπέμετρη ηλιοθεραπεία και γενικώς ή έκθεση ακαλύπτων περιοχών του σώματος στον ήλιο, ιδίως τις μεσημεριανές ώρες.

των παρωδιών.

Εξαιτίας από όλη τη πηγή του το δανείστηκε.

Κατάλαβαν μ' αυτό τη δύναμη τους πολιτικοί, Πάπαδες, κοινοτικοί, Ιερείς, χριστιανοί, φανατικοί χριστιανοί άνθρωποι οι οποίοι έχουν το φρόνημα στο σπίτι τους, υπάλληλοι δημοσιογράφων κοινωνίας ~~πάνω~~ αδιάφοροι τη δίωξη παρωδιών και φορείς δίχως ωστόσο η δουλειά τους ήταν χρήσιμη μα τη ~~πολύτιμη~~ αυθόρμητη ψυχρόαιμος ~~[illegible]~~ μύθος.

Πρώτη φορά αυτό μια από εδώ χρόνο σταθήκαμε μι το θέμα των παρωδιών θέματα έχει δημιουργήσει δυσκολίες και κάποιες σπίτι οι κατά πολλών, ~~[illegible]~~ θέματα έχουν μη αυτοδιοικήσεις θέλει.

Θα προσπαθήσω να δώσω το φρόνημα των παρωδιών μα να το δείτε μαζί από τη πηγή αυτό το βρίσκω δίκιο.

Παρωδία: 1) σπίτι οι οποίοι τιμή αντίζηλη, τιμή δόξης και τιμή σκληρότητας του ατόμου οι κάνει χρήση αυτού

2) σπίτι εμπαιγμός / δημοφιλή σπίτι οι ~~[illegible]~~ λύσεις τους

RIOPAN®

γονέων, ένιωσα αναγκαίες από τά άτομα που ξεκίνησαν.

3) Η έννοια επιδημίας για την χρήση δέν είναι αποτέλεσμα της ανάγκης και χρήσης των ψυχότροπων ουσιών αλλά να αποφύγουν να ζήσουν την πραγματική μορφή του "συνδρόμου της στέρησης".

Τό σύνδρομο της στέρησης που αποκορυφώνει την μή χρήση ναρκωτικού στον οποίο έχει εθιστεί ο χρήστης είναι από τις χειρότερες ψυχοσωματικές εμπειρίες που μπορεί να ζήσει ο άνθρωπος. Άρα ο χρήστης που ξεκίνησε να κάνει χρήση μιάς ουσίας εφαρμόζοντας από διάθεση φυγής ή περιέργεια βρίσκεται αντιμέτωπος του χειρότερου δεσμού.

Πολύ γρήγορα είναι δέσμιος στην διάθεση της ουσίας και του εμπόρου της.

Άρα: (4) Ο ΧΡΗΣΤΗΣ ΕΙΝΑΙ ΑΡΡΩΣΤΟΣ

Δέν θά εξετάσω τούς λόγους που ώθησαν τόν χρήστη στα ναρκωτικά.

Γιά την οικονομία μάλιστα αυτής της έκθεσης θά δεχτώ ότι όλοι γνωστοί οι λόγοι που αναφέρονται σαν αιτίες από τούς διάφορους ειδικούς και μη, υπάρχουν και ο καθένας RIOPAN® έχει την δική του αιτία εθισμού.

(4) Το 1981 υπολογίζονταν οι χριστιανοί "ελευθέρων επαγγελμάτων" στην Ελλάδα σε 2.800 ενώ ~~σήμερα~~ το 1991 υπολογίζονται σε 90.000.

Άρα τα λίγα που ενοχλούν χριστιανοί κι πολιτικά μας (δημοσίευμα, εκκλησιαστικοί ~~αρχιερείς~~, πολιτικοί) είναι ανεύρυνση.

Θα σας δείξω τι θέλει πάνω αριθμούς που μου δίνω δεν μπορείς μπορεί αποφασιστώ σε λάθος κι το θέμα.

Να δείτε κοινά ότι υπάρχουν 90.000 είναι οι έλληνες χριστιανοί.

Είμαστε από αυτούς οι λιγοί Τουρκίες, Ευρωπαίοι, χωρίς να αναφερόμαστε από τη μεριά των νεοελλήνων.

Η πολιτική μα αποδεχόμαστε ένα τη δεξιά πολιτική, οι οποίες, παρ' όλον ότι χρειάζονται πεφωτίζει μόνοι μα τελειοποιούν, αυτόματα δεν μπορούν να δημιουργούν υπολογίζεται από 100-200 άτομα.

Κι αυτά στη 2 χρόνια.

Υστερα έρχεται 100-200, δεν τα οποία ~~δίνει~~ ότι τα λιγά δεν αποδεχόμαστε.

Μη τύπο έρχεται 45.000 θέλουν τι κάνουν;

RIOPAN®

Μ' έχει υποχρεώσει τώρα, χρόνια μέσα σε 18 μήνες – δεν θυμάμαι πόσο ακριβώς – αυτό – τα μυαλά μου ανάποδα και τα ρίξει στο "χάος" των καρκινικών κυττάρων.

Άρα οι άνθρωποι είναι δυναμικά λειτουργία σε σχέση με αυτούς που τρώνε υποχρεώσεις.

Η σωστή βίβλος εφαρμόζει τον "κόσμο".

Ισχυόταν "ευχάριστα, παιδικές κατηγορίες, όλοι αυτοί οι μύθοι εφαρμόζονται σε όχι το διάβασμα. Δεν τη χρειαστούν οι χριστιανοί.

Άρα δυνατότητες.

Υπάρχει η σιωπή μου ο τέτοιος γιατί όχι πολύ καλό και χαμηλόφωνο.

Υπάρχει το σχολείο και οι δάσκαλοί του. Χρειάζεται ωστόσο ανωτερότητα φοβάται ότι τα πολύ πολύτιμα πράγματα χρόνια πάρα πολλά από τα δίκτυα δεν είναι νέες φόρμες από τη παλαιά παράδοση.

Υπάρχει η ευκαιρία.

Κατά τον διάφορο γιατί η μονοκαλλιέργεια τη σύγχρονη διαφήμιση του [illegible] αποφασίζει [illegible]

RIOPAN

αδυναμία της να φροντίσει σύγχρονο βοηθάει